

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΠΡΟΣ

ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΑΡΕΤΩΝ

ΗΤΟΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

*Περὶ πάσης σχεδὸν περιστάσεως καὶ περιπετείας τοῦ ἀνθρώπινου
βίου, συντεταγμέναι κατὰ τὰς θείας καὶ ἱερὰς Γραφάς.*

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

Κατ' ἐκλογὴν μετάφρασις ἐκ τῆς ΚΕ' ἐκδόσεως τοῦ γερμανικοῦ πρωτοτύπου

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΤ. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦
ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ. 2
♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

—♦♦♦♦♦—
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ.

(Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, ἀριθ. 212.)

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

1862.

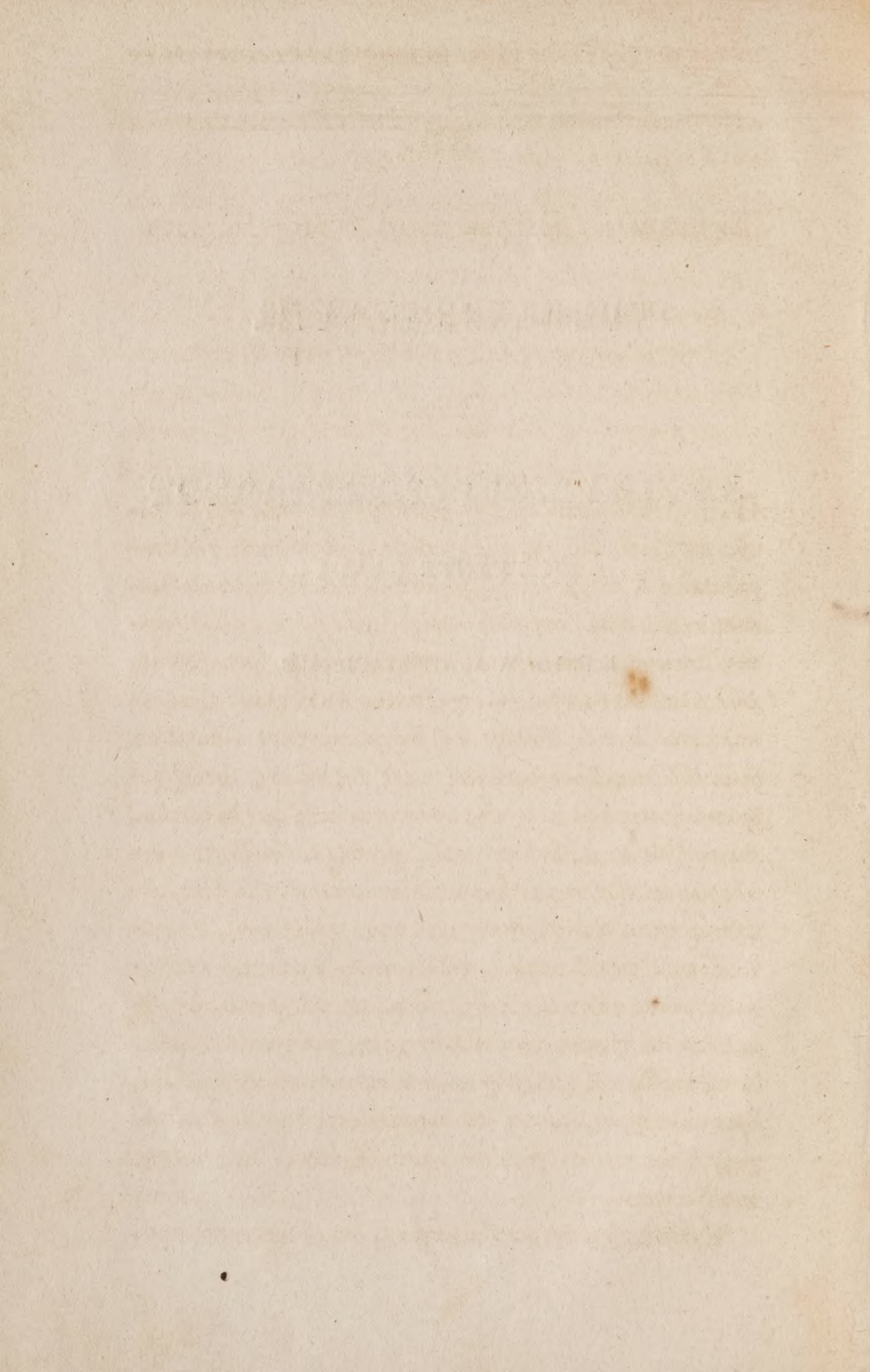
ΤΗ, ΑΓΑΘΗ, ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΑ, ΨΥΧΗ,

ΤΗΣ

ΣΟΦΙΑΣ Δ. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

ΕΚ ΓΕΝΟΥΣ ΒΑΛΣΑ

Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ ΒΙΒΛΟΣ.

Ἐν μιᾷ τελείᾳ ἀρετῇ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περιέχονται.

» Ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει
ὑμῶν τὴν ἀρετὴν. »

(2 Ἐπιστ. Πέτρου Α΄, 5—9).

oooooooo

ΘΛΙΓΟΙ ἀφιεροῦσιν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου, ὃν κατατρίβουσι, καὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς μελέτης, ὥς καταβάλλουσι πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ σώματος αὐτῶν, πρὸς αὔξησιν καὶ βελτίωσιν τῆς περιουσίας των, πρὸς ἀπόκτησιν ὠφελίμων κοσμικῶν πλεονεκτημάτων καὶ γνώσεων, ἣ καὶ μόνον πρὸς ἀπόλαυσιν ὑλικῶν ἡδονῶν καὶ διασκεδάσεων. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ οὐδόλως ἀδιαφοροῦντες περὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν τελειοποιήσεως καὶ περὶ τῆς ὁσιότητος τῆς ψυχῆς αὐτῶν, περιορίζονται ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν εὐσυνείδητον ἐκπλήρωσιν τῶν κυριωτέρων οἰκογενειακῶν καὶ ἀστυκῶν καθηκόντων, εἰς περιποιητικοὺς πρὸς τοὺς φίλους, εὐεργετικοὺς πρὸς τοὺς πτωχοὺς, φιλόξενοι πρὸς τοὺς ξένους, ἐπισκέπτονται τακτικῶς τοὺς ναοὺς, προσεύχονται, δὲν ἀμελοῦσι τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν χρέη, μετὰ ταῦτα ὁμῶς, ἐν τῇ τύρβῃ τοῦ καθημερινοῦ καὶ πρακτικοῦ αὐτῶν βίου, ἐγκαταλείπουσι πάντα τὰ λοιπὰ εἰς τὴν φορὰν τῆς τύχης, ἣ εἰς τὴν στιγμιαίαν καλὴν ἢ κακὴν τῆς ψυχῆς των διάθεσιν.

Ἐντεῦθεν ἔπεται κατ' ἀνάγκην, ὅτι οἱ ἄνθρωποι προ-

κόπτουσιν ἐν ταῖς ἐπιστήμασι καὶ ἐν ταῖς βιομηχανίαις, ἐν ταῖς πρὸς τέρψιν τέχναις καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς πλεονεκτήμασιν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ταχύτερον, ἢ ἐν τῇ ὀσιότητι τῆς ψυχῆς, τῇ μόνῃ εὐαρεστούσῃ τῷ Θεῷ. Καθόλου δὲ τοῖς πολλοῖς φαίνεται ὅτι ἀρκοῦντα ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἔπραξαν, ὅταν νομίζωσιν ὅτι δύνανται νὰ εἰπωσιν ἐν ἑαυτοῖς· « Τούλάχισον οὐκ εἰμὶ ἐκ τῶν μᾶλλον κακῶν. » Προπετὲς φρόνημα· διότι πολλάκις ἡ φιλαυτία ἀποτυφλοῖ αὐτοὺς, οὐδόλως δὲ γινώσκουσι τὴν ἀληθῆ ἐσωτερικὴν κατάστασιν ἐκείνων, οὓς λαμβάνουσιν ὡς ὄρον συγκρίσεως πρὸς καθησύχασιν ἑαυτῶν.

Ἐν τούτοις ἐπέρχονται ἐνίοτε αἱ ὥραι τῆς σοβαρᾶς κατ' ἰδίαν σκέψεως, ὅταν συμβαίνωσιν αὐτοῖς βαρέα δυστυχήματα, ἐν οἷς μόνον θεόθεν δύνανται νὰ λάβωσι παρὰ μυσθίαν, ὅταν ἡ τύψις τοῦ συνειδότος καταλαμβάνῃ αὐτοὺς, ἀναλογιζομένους τὴν σκοτεινὴν ἀκολουθίαν πολυειδῶν πλημμελημάτων, ὅταν ἐν τῇ κλίνῃ, ὑπὸ νόσου κατεχόμενοι, ἢ παρὰ τῇ σορῶ φιλτάτου ἱστάμενοι βλέπωσι διὰ τῶν αἰφνης διανοιγομένων ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας τῶν τὴν φρικαλέαν ἀπεκδοχὴν μέλλοντος αἰωνίου. Ἐρχονται αἱ ὥραι, καθ' ἃς ποιεῖ τις εἰλικρινοῦς μεταμελείας εὐσεβῆ σχέδια, καὶ καθ' ἃς μάλιστα ἄρχεται μετὰ τινος ἐπιτυχίας τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῶν, συνδιαλλαττόμενος πρὸς ἐχθροὺς, ἀποδίδων ἀδίκως κρατουμένην ἀλλοτρίαν περιουσίαν, δεικνύων ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον. Ἀλλ' ὁ παρελθὼν κίνδυνος, ἡ θεραπευθεῖσα νόσος, ἡ πολὺκλαυσος τοῦ φίλου σορὸς, τὰ πάντα κατὰ μικρὸν λησμονοῦνται, ἀπομακρυνόμενα ἐντὸς τῆς ἀβύσσου τοῦ παρελθόντος καὶ μεθ' ἑαυτῶν ἐντὸς αὐτῆς παρασύροντα τὰ γενόμενα εὐσεβῆ σχέδια· ὁ δὲ ποιήσας αὐτὰ γίνεται αὐθις ἐπὶ μᾶλλον

λον καὶ μᾶλλον ἡσυχαιότερος, εἴτα ἀδιάφορος, καὶ ἐπὶ τέλους περιπίπτει πάλιν εἰς τὴν προτέραν τοῦ ἀφροντισίαν, ἀμφιταλαντεύεται ὡς πρότερον μεταξύ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ νομίζει ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι τὰ κατ' αὐτόν.

Τότε εὐρίσκει τις παντοίας προφάσεις, ὅπως δικαιολογήσῃ εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς τὰς διαφοροὺς ἀδυναμίας του. «Δὲν δυνάμεθα, λέγει, ἐπὶ τῆς γῆς νὰ γίνωμεν ἅγιοι. » Ἄλλ' ἡ συνείδησις, αὐτὸς ὁ ἐν ἡμῖν οἰκῶν ἀδέκαστος κριτὴς, οὐδέλως ἀναπαύεται διὰ τοιούτων προφάσεων, ἀλλ' ἀποκρίνεται αὐτῷ· «Ναί, δὲν δυνάμεθα νὰ γίνωμεν ἅγιοι ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ σὺ ἐπειράθης τοῦλάχιστον νὰ φθάσῃς τὸν βαθμὸν τῆς ἀγιοσύνης ἢ τῆς χρηστότητος, ὅστις ἦν σοι ἐφικτὸς κατὰ τὰς ἐπιγείους σχέσεις σου; Εἰργάσθης ἀδιαλείπτως καὶ ἐπιμόνως ἐπὶ πολλὰ ἔτη, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ τοιούτου ἐναρέτου σκοποῦ; Δύνασαι νὰ δώσῃς λόγον τῷ Θεῷ περὶ τῶν πρὸς τὸ τέλος αὐτὸ καταβληθεῖσών προσπαθειῶν σου; » « Ἡ φυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου διαφθορά, ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία, λέγουσιν ἄλλοι, ἐστὶ μείζων τῶν ἀγαθῶν μου προαιρέσεων. » Ναί· ἀλλὰ τοῦ Ἰησοῦ ἡ ὑπὲρ τῆς λυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας θυσία ἐστὶν ἔτι μεγαλύτερα. Ἀπεπειράθης νὰ ὠφεληθῇς ἐξ αὐτῆς, μιμούμενος τὸν Σωτῆρα καὶ τὰς ἄκρας αὐτοῦ ἀρετάς; » Ὡ γὰρ μὴ πάρῃς ταῦτα, λέγει τὸ θεῖον λόγιον, τυφλὸς ἐσὶ, μυωπάζων, λήθην λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι αὐτοῦ ἁμαρτιῶν. » (2 Ἐπισ. Πέτρου Α, 9).

Μία δὲ τῶν ὀλεθριωτέρων καὶ δυσυχῶς καθολικωτέρων ἀποπλανήσεων εἶνε τὸ νὰ παρηγορεῖται τις ἐπὶ τῇ ιδέᾳ, ὅτι κεκτημένας ἔχων καλὰς τινὰς ιδιότητας, δύναται δι'

αὐτῶν ν' ἀντισταθμίση τὰ εἰσέτι παραμένοντα αὐτῷ ἐλαττώματα, ἀποτελέσματα ὄντα τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Ποῖος ὁμως ἐχέφρων θέλει ποτὲ σπουδάζων πιστεύσει, ὅτι ἡ ἁμαρτία δύναται κατὰ τινὰ τρόπον νὰ δικαιωθῇ; Δὲν εἶνε ἡ ἁμαρτία πάντοτε πλημμέλημα τῆς ψυχῆς, καὶ ὅταν πλεῖστα ἄλλα ὁ ἄνθρωπος κέκτηται πλεονεκτήματα; Ὅταν ὁλόκληρον τὸ σῶμά σου ὑγιαίνει ἐντελῶς, ἐνὸς μόνου μέλους, ἔστω καὶ σμικροτάτου, νοσοῦντος καὶ ἐπωδύνου ὄντος, θέλεις θεωρήσει σεαυτὸν ὑγιαίνοντα, χάριν τοῦ ὑγιαίνοντος μέρους, θέλεις ἀναπαύσει τὸ πάσχον μέλος καὶ αἰσθανθῇ ἥττον τὸν προξενούμενόν σοι πόνον; Ἀλλ' ἔτι πλεον τούτων ἀπάντων· τίνες εἰσὶν αἱ καλαὶ σου ιδιότητες, τίνες αἱ ἀρεταὶ σου, ἐφ' ὧν μετὰ τοσαύτης θεβαιότητος στηρίζεσαι; Ἀγάπᾳ μὲν τὸν Θεόν, μισεῖς δὲ τὸν ἀδελφόν σου. Εἶσαι εὐεργετικὸς, ζηλωτὴς τῶν δημοσίων καλῶν, ἀλλ' ἐνίοτε ἐπιτρέπεις σεαυτῷ κέρδη παράνομα πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ἐλαττωθείσης περιουσίας σου. Εἶσαι ἀξιαγάπητος ἐν τῇ κοινῇ τῶν ξένων, πρὸς πάντας βοηθητικὸς καὶ θεραπευτικὸς, ἐν δὲ τῷ οἴκῳ σου ἀφίνεις νὰ ἐπικρατῇ διηνεκῶς ἡ ἀφόρητος δυσθεσία τῆς ψυχῆς σου καὶ γίνεσαι ἀδιάκοπος ἐρίδων ἀφορμὴ. Ποιεῖς μὲν ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ἄνευ ματαιότητος πολλὰς ἐλεημοσύνας, ἀλλ' ὥσαύτως ἐν τῷ κρυπτῷ ζητεῖς νὰ ἐξευτελίσης καὶ νὰ καταστήσης εὐκαταφρονήτους ἐκείνους, οἵτινες κατὰ τι σοὶ φαίνονται ἐναντίοι, ἢ ὥσαύτως ἐν τῷ κρυπτῷ πληροῖς αἰσχυρῶς τὰς ἀθεμίτους ὀρέξεις σου. Τούτων δὲ οὕτως ἢ παραπλησίως ἐχόντων, δύνασαι τοσοῦτον σκαιῶς νὰ ἐξαπατᾷς σεαυτὸν διὰ τῆς ἐλπίδος, ὅτι αἱ τοιαῦταί σου ἀρεταὶ θέλουσιν ἀντισταθμίσει τὰς τοιαύτας σου κακίας ἐν τῇ στάθμῃ τῆς

δικαιοσύνης τοῦ μέλλοντος νὰ σὲ κρίνῃ ἀδεκάστου Κρι-
τοῦ; Ἀλλὰ τί λέγω; Καὶ ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπίνης δικαιο-
σύνης δύναται ὁ ἐπὶ κλοπῇ, λόγου χάριν, ἐγκαλούμενος
νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόλυσίν του, ἀποδεικνύων ὅτι εἶνε ἀθῶος
παντὸς ἄλλου ἐγκλήματος, ὅτι ἐκτὸς τῆς κλοπῆς καθ' ὅ-
λας τὰς πράξεις αὐτοῦ εἶνε ἀμέμπτου διαγωγῆς;

Μὴ χαῖρε, ταλαίπωρε ἄνθρωπε, ἐπὶ τισιν ἀρεταῖς ἢ
καλαῖς πράξεσιν, ἐνόσω ἔτι στερεῖσαι τῶν λοιπῶν, διότι
διὰ τῆς ἐλλείψεως τούτων καθίστανται καὶ ἐκεῖναι ἀτε-
λεῖς. Ἐν οὐδεμιᾷ ἀρετῇ δύναται τις νὰ ᾔῃ τέλειος, τῶν
λοιπῶν ἐνδεὲς ὢν· καθότι πᾶσα ἀρετὴ μόνον διὰ τῆς συν-
υπάρξεως ὅλων τῶν ἄλλων ὑπάρχει καὶ συμπληροῦται·
ἀπὸ πάσης δὲ ἀρετῆς ἐξαρτῶνται ἅπασαι αἱ λοιπαί, ἀ-
παραλλάκτως ὡς ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς καταστάσεως ἐκάστου
μέρους τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐξαρτᾶται ἢ τοῦ ὅλου
σώματος εὐεξία. Ἐξέτασον μόνον σεαυτὸν, καὶ θέλεις
ταχέως ἀνακαλύψει πόσῃν ὀλίγῃν πραγματικὴν ἀξίαν
ἔχουσιν αἱ μερικαὶ τελειότητες, ἃς φρονεῖς ὅτι κέκτησαι.

Ἴσως διανοεῖσαι καὶ λέγεις· « Ὁμολογῶ μὲν ἑμαυτὸν
ἐν πολλοῖς πλημμελοῦντα, σφάλλοντα ἐν πολλοῖς, οὐδεὶς
ὁμῶς δύναται νὰ μοὶ ἀρνηθῇ, ὅτι τοῦλάχιστον πρὸς τὰ
ἀγαπητά μου τέκνα εἰμὶ ἀγαθὸς καὶ φιλόστοργος πατήρ,
καὶ ὅτι ἐκπληρῶ πάντα τὰ πρὸς αὐτὰ καθήκοντά μου,
θυσιάζων αὐτοῖς προθύμως ὅλας τὰς ἡδονάς μου καὶ
αὐτὴν τὴν ὑγίαν μου. » Τοῦτο ἐνδεχόμενόν ἐστιν· ἀλλὰ
πλημμελὴς ὢν ἐν ἄλλοις, εἶσαι κατ' ἀνάγκην καὶ ἐλλι-
πὴς ἐν τῇ πρὸς τὰ τέκνα σου ἀγάπῃ καὶ στοργῇ. Πα-
ραβαίνων τὰ λοιπά σου καθήκοντα, παραβαίνεις ἐμμέ-
σως καὶ τὰ πρὸς τὰ τέκνα σου χρέη. Ναί, σφάλλεις πρὸς
τὰ τέκνα σου, ὅσάκις δίδεις αὐτοῖς τὸ κακὸν παραδει-

γμα τῆς καταφρονήσεως τῆς συζύγου σου, ἢ τοῦ κατ' αὐτῆς θυμοῦ· σφάλλεις πρὸς τὰ τέκνα σου, ὡς ἀκίς διὰ τοῦ φιλεριστικοῦ πνεύματός σου ἀπομακρύνεις ἀπὸ τοῦ οἴκου σου τὴν εὐμένειαν τῶν γειτόνων καὶ τῶν γνωρίμων σου· ἁμαρτάνεις πρὸς τὰ τέκνα σου, ὅταν λησμονῇς σεαυτὸν παρὰ πότοις ἢ ἐν κυβευτηρίοις, ἢ ὅταν πράττης ἀπιστίαν τινὰ ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ, ἢ κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός σου, ἢ ὅταν διὰ πανούργων καὶ προσβλητικῶν χαριεντισμῶν διεγείρης ἔχθρας, ἢ ὅταν δι' ὑπερηφανείας καὶ ὕβρεως, ἢ διὰ χαμερποῦς θωπείας, ἢ διὰ τῆς ἀστασίας τοῦ πολιτικοῦ σου βίου, ἢ οἰωδῆποτε ἄλλῳ τρόπῳ ἀτιμάζῃς τὸ ὄνομά σου, ὅπερ ὀφείλεις ν' ἀφήσῃς καθαρὸν καὶ ἀνεπίληπτον, πολυτιμοτάτην κληρονομίαν τοῖς ἀπογόνους σου. Λέγεις, ὅτι ἀγαπᾷς τὰ τέκνα σου, καὶ ὁμῶς οὐδόλως φροντίζεις ν' ἀφήσῃς μετὰ θάνατον μνήμην, ἣτις νὰ ᾔνε αὐτοῖς προστασία, δόξα, εὐλογία. Εἶνε αὕτη ἀληθὴς πρὸς τὰ τέκνα ἀγάπη; "Ω! μὴ ἀπατᾷς σεαυτὸν ἐπὶ πλέον· εὐρίσκεσαι εἰσέτι πολὺ μακρὰν τῆς ἀρετῆς, ἐν ᾗ φρονεῖς ὅτι εἶσαι τελειότατος. Ὑπάρχει ἐν σοὶ μόνον τὸ αἶσθημα, ἐμφυτός τις ῥοπή, ἀλλ' οὐχὶ αὕτη ἡ ἀρετή. Ἡ ἀγάπη, δι' ἣν ἐναδρύνεσαι, πηγάζει ἐκ τῆς φύσεως τοῦ σώματός σου, ἔχεις δὲ αὐτὴν κοινὴν μετὰ τῶν ἀλόγων ζώων, ἅτινα οὐκ εἰσὶν ἀμέτοχα τῆς πρὸς τὰ νεογέννητα ἐμφύτου κλίσεως· ἐνῶ ἡ ἀληθὴς ἀγάπη, ἡ ὄντως ἀρετή, προέρχεται ἐκ τῆς ψυχῆς. Ἡ τοιαύτη ἀγάπη ἐλλείπει ἀπὸ σοῦ, διότι, ὡς ὁμολογεῖς, πλεῖστα ἄλλα ἐν σοὶ πλημμελῶς ἔχουσιν. Ἀπασαὶ δὲ αἱ ἀρεταὶ εἰσι τοσοῦτον ἀλληλένδετοι, τοσοῦτον ἀπ' ἀλλήλων ἐξαρτῶνται, ὥς ἐλλειπούσης τινὸς ἐξ αὐτῶν, καὶ αἱ λοιπαὶ μένουσιν ἀτελεῖς καὶ οὕτως εἰπεῖν ἡκρωτηριασμέ-

ναι. Ἀρκεῖ δέ, ἵνα πεισθῇς περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης,
 νὰ ἐξετάσωμεν μετ' αὐστηρᾶς ἀκριθείας τινὰς μόνον τῶν
 ἀξιεπαίνων ιδιοτήτων, ἅςπερ ἀξιοῖς ὅτι κατέχεις εἰς ἄ-
 κρον βαθμόν. Μισεῖς τὸ ψεῦδος· σέβεσαι πρὸ παντὸς ἄλ-
 λου τὴν ἀλήθειαν. Ὅντως ἀξιεπαίνος ιδιότης. Ἀλλ' ἐάν,
 ἵνα ἀποκτήσῃς τὴν ὑπόληψίν τινας, δυναμένου νὰ σέ ὠφε-
 λήσῃ ἢ ἀγαπητοῦ σου, κρύπτῃς τὴν φιλοδοξίαν σου ὑπὸ
 τὸ ἔνδυμα τῆς ταπεινοφροσύνης, σκεπάζῃς τὴν θυμοειδῆ
 καὶ ἀκρόχολον φύσιν σου διὰ προσπεποιημένων γλυκέων
 καὶ προσηνῶν τρόπων, ἐγκαταλείπῃς τὰς συνήθεις εἰς σέ
 αἰσχροὺς ὁμιλίας, χωρὶς ν' ἀποδοᾷς καὶ τὸν πρὸς ταύτας
 πόθον σου, ὅταν ἐνὶ λόγῳ, ἵνα ἀρέσῃς, προσπαθῇς νὰ
 φαίνῃσαι καλλίτερος, ἢ ὅσον πραγματικῶς εἶσαι, δύνα-
 σαι νὰ εἴπῃς ὅτι τὸ ψεῦδος σοὶ προξενεῖ φρίκην ; Καθό-
 λου σέ θεωροῦσιν ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον·
 τοῦτο δὲ πιστεύεις καὶ σύ. Καὶ τῷ ὄντι, σοὶ εἶνε ἀδύνα-
 τον νὰ πράξῃς τινὶ ἀδικίαν ἐκ προθέσεως ἢ ἐν γνώσει, ἔτι
 δὲ ἀδυνατώτερον νὰ ἐμβάλῃς τινὰ εἰς συμφοράς, ἢ νὰ γί-
 νῃς αὐτῷ αἷτιος ἀδημονίας. Κατὰ τοῦτο δὲ εἶσαι λίαν
 ἐπαινετός. Ἀλλ' ἐάν, ἀφ' ἐτέρου, κατατρίβῃς εἰς κενὰς
 ἐνασχολήσεις, εἰς κυνηγέσια, εἰς παίγνια, εἰς χοροὺς καὶ
 ἄλλας διασκεδάσεις μέγα μέρος τοῦ πολυτίμου χρόνου,
 ὃν ἡδύνασο καταλληλότερον νὰ μεταχειρισθῇς ἐπ' ὠφε-
 λείᾳ τῶν συμπολιτῶν σου, ἐὰν ἔνεκα τῶν ὑλικῶν αὐτῶν
 ἡδονῶν παραμελῇς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὰ καθή-
 κοντά σου ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἐν τῷ ἐπαγγέλματι ἢ ἐν τῷ
 οἴκῳ σου, ὥστε προκύπτει ἐντεῦθεν ζημία ἐτέροις, ἐάν
 κατὰ μικρὰς μὲν ποσότητας, ὧν ὅμως τὸ ἄθροισμα ἐν
 τῷ τέλει τοῦ ἔτους ἀποδαίνει σπουδαῖον, δαπανᾷς ἱκα-
 νὸν μέρος τῶν εἰσοδημάτων σου εἰς ὅλως περιττὰ πράγ-

ματα, εἰς κύνας, εἰς ἵππους, εἰς καινοτόμους καλλωπισμοὺς, εἰς λιχνεύματα ἢ εἰς ἄλλας τέρψεις, ὧν οὐδεμία ἐστὶ χρεία, ἐνῶ ἐν τῇ πόλει ἢ ἐν τῷ χωρίῳ, ἐνθα κατοικεῖς, εὐρίσκονται πολλαὶ οἰκογένειαι πτωχαὶ, ἐνάρετοι καὶ ἐργατικάι, ἔχουσαι ἀνάγκην μικρῶν μόνον προκαταβολῶν, ἵνα ἐπανορθώσωσι τὴν κακὴν αὐτῶν τύχην, εἶσαι τότε ἀληθῶς φιλόανθρωπος; "Οχι, ὅχι· οὐδεμία ἀρετὴ ἐσι πλήρης, οὐδεμία ἀρετὴ ἀκμάζει καὶ ἀνθεῖ, εἰμὴ στενῶς πρὸς τὰς ἄλλας συνδεδεμένη ἐν τῷ στεφάνῳ ὅλων τῶν ἀρετῶν.

Ἡ ἐξέτασις αὕτη τῆς ψυχῆς ἡμῶν δὲν εἶνε βεβαίως παραμυθητική· δὲν θέλω ὁμῶς ἀποφύγει αὐτήν, καθὼ διδασκικωτάτην. Εἶνε καλὸν νὰ γινώσκῃ ὁ ἄνθρωπος κατὰ βάθος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, ὅπως οὕτω εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον εὕρῃ τὰ πρὸς βελτίωσιν αὐτῆς μέσα. Ἀληθῶς μέχρι τοῦδε οὐδόλως μοι ἔλειψεν ἡ θέλησις τοῦ νὰ κοσμήσω ἐμαυτὸν διὰ πάσης ἀρετῆς, δυναμένης νὰ με καταστήσῃ εὐάρεστον παρὰ Θεῷ καὶ παρ' ἀνθρώποις καὶ νὰ μοι παρέξῃ τὴν ποθητὴν τῆς ψυχῆς γαλήνην. Πολλάκις ἐπειράθην νὰ ἐπιβλέπω ἀδιαλείπτως τὰς πράξεις μου, ὅπως ἀποφύγω τὰ συνήθη καὶ καθ' ἡμέραν σφάλματά μου, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε παντοῖοι περισπασμοὶ καὶ διασκεδάσεις μ' ἀπέτρεψαν ἐκ τῆς συντόνου ταύτης προσοχῆς, ἥτις μόνον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡρεμίας τῶν οἰκιακῶν ἐνασχολήσεων ἐστὶ δυνατὴ. Πολλάκις ἐπειράθην ν' ἀσκήσω ἐμαυτὸν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀρεταῖς· ἀλλὰ τὰ ἐντεῦθεν ἐπιβαλλόμενά μοι καθήκοντα ἦσαν τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα, ὥστε μετ' οὐ πολὺ ἀπέβαλον πᾶσαν τελειοποιήσεως ἐν αὐταῖς ἐλπίδα. Ἐνίοτε ἐπίστευσα ὅτι εὖρον ἐνίσχυσιν τῆς ἀγαθῆς προθέσεώς μου ἐν τῇ ἐνδελεχῶς

ἐπαναλαμβάνομένη προσευχῇ· ἀλλὰ μετὰ τῆς εὐλαβείας μου ἐξηφανίσθη συνεχέστατα ἐν τῇ τύρβῃ τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου καὶ ὁ εὐσεβής μου σκοπός. Ἄλλοτε ἐζήτησα νὰ ἐμπνεύσω ἐμαυτῷ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ διὰ τῆς ἀκροάσεως τῶν ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος ἱερῶν κηρυγμάτων, ἢ διὰ τῆς ἀναγνώσεως βιβλίων εὐσεβῶν. Καὶ περιπαθῶς μὲν διετέθην ἐξ αὐτῶν, ἅπανσα ἡ ψυχὴ μου συνεκινήθη, τὰ δὲ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου δάκρυα ἀπέδειξαν πόσον ἐνδόμυχος καὶ ἰσχυρὸς ἦν ὁ πρὸς τὴν βελτίωσίν μου πόθος. Ἀλλὰ, κατασβεσθείσης κατὰ μικρὸν τῆς φλογὸς τοῦ αἰσθήματος (διότι οὐδεὶς θνητὸς ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ δύναται νὰ διατηρήσῃ ἐν ἑαυτῷ ἀδιαλείπτως τὸν αὐτὸν τῶν αἰσθημάτων βαθμὸν), ἐξέπεσε καὶ ὁ πρῶτός μου ζῆλος. Ἄλλοτε πάλιν ἐπειράθην νὰ ἐνισχύσω τὴν πίστιν μου, ἐμποιῶν τῇ ψυχῇ μου τὰς ἀπλουστάτας καὶ μᾶλλον εὐκαταλήπτους ἀληθείας καὶ τὰς ἀναμφισβητήτους δοξασίας· διότι ἤλπιζον, ὅτι ἤθελον εἶσθαι αἰέποτε μνήμων αὐτῶν, ὡς οὔσης τῆς βαθείας πεποιθήσεως βεβαίως μονιμωτέρας τοῦ ἀπλοῦ τῶν αἰσθήσεων ἀναβρασμοῦ. Ἀλλ' ἐν ταῖς στιγμαῖς, ἐν αἷς ἀπροσδοκήτως ὑπὸ σφοδρῶν παθῶν κατελαμβάνομένην, ἡ σφοδρότης τῶν παθῶν αὐτῶν ἐπεσκότιζε τὰ μᾶλλον πασιδῆλως ὀρθὰ φρονήματα, ἐξησθένει πάντα συλλογισμόν, ἐγὼ δὲ ὁμοιάζον μεθύοντι, προσβάλλοντι ἐν τῇ μέθῃ αὐτοῦ πᾶν ὅ,τι νήφον ἀγαπᾷ καὶ σέβεται.

Ἐὰν ᾔνε ἀληθές, ὥσπερ ἀλλαχοῦ θέλομεν ἀποδείξει, ὅτι μία ἁμαρτία ἐστὶ μήτηρ ὅλων τῶν λοιπῶν ἁμαρτιῶν, διατί νὰ μὴ ᾔνε ἐπίσης ἀληθές, ὅτι καὶ μία ἀρετὴ δύναται νὰ γίνῃ μήτηρ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀρετῶν; Ἐὰν ᾔνε ἀληθές (καὶ πῶς δύναμαι νὰ ἀμφιβάλω περὶ τούτου καὶ

ἐπὶ μίαν μόνην στιγμήν), ὅτι αἱ ἀρεταὶ ἅπασαι εἰσιν ἀλληλένδετοι καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἐξηρητημέναι, καὶ ὅτι οὐδεμία ἀρετὴ ὑπάρχει ἄνευ τῆς συνυπάρξεως τῶν ἄλλων, διατί νὰ μὴ ἐλπίσω ὅτι, μετ' ἀκριβείας ἀσκῶν μίαν ἀρετὴν, θέλω δυνηθῆναι ν' ἀποκτήσω καὶ τὰς λοιπὰς; Οὕτω πράττων δὲν θέλω ταράττεσθαι ὑπὸ τῆς πληθύος τῶν διαφορῶν καθηκόντων, καθόσον διὰ τῆς τελείας ἐκπληρώσεως ἐνὸς μόνοιου καθήκοντος θέλω συνεκπληροῦν πάντα τὰ λοιπὰ. Ἡ ἀρετὴ μου ἔσεται, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, μᾶλλον ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν προσκαίρων ἐντυπώσεων, ἢ δὲ πεποιθήσεις μου θέλει ἥττον κλονίζεσθαι ὑπὸ τῶν σφοδρῶν τῆς ψυχῆς μου παθῶν· διότι θέλω ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν μόνον καὶ ἀείποτε τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, πρὸς ὃ θέλουσι τείνει ἐν ἀρμονίᾳ καὶ νοῦς καὶ αἴσθημα, ἅτε βεβαίως ἐκλεχθησομένης, ὡς γενεσιουργοῦ τῶν λοιπῶν, ἐκείνης τῆς ἀρετῆς, πρὸς ἣν ἐκ φύσεως ἔχω πλειότεραν ἰσχὺν καὶ κλίσιν.

Ἀναμφιλέκτως οὕτως ἔχουσι ταῦτα· ἡ ἐλπίς, ἣν ἐπ' αὐτῶν ἐστήριξα ὑπὲρ τῆς βελτιώσεώς μου, οὐδαμῶς μὲ ἐξαπατᾷ. Αὐτὸς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐντελῶς πρὸς τὴν ἐλπίδα ταύτην συνάδει, διδάσκων με, ὅτι ἐν μιᾷ ἀρετῇ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ περιέχονται, καὶ ὅτι ὁ ἀσκῶν τὴν μίαν ταύτην ἐν τελειότητι, ἀσχεῖ κατ' ἀνάγκην καὶ τὰς ἄλλας. Οὕτως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνετείλατο ἡμῖν τὴν ἀγάπην, λέγων· « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ὑπὲρ πάντα, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· ἐν ταύταις δὲ ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται. » Οὕτω παρήγγειλεν ἡμῖν καὶ ὁ Πέτρος, ὁ θεῖος ἀπόστολος, τὴν εἰς τὸν Ἰησοῦν πίστιν, εἰπὼν· « Καὶ αὐτὸ τοῦτο δὲ, σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες, ἐπι-

χορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνώσιν, ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσεβειαν, ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην. Ταῦτα γὰρ, ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα, οὐκ ἀργούς οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπίγνωσιν.» (2 Ἐπιστ. Πέτρου Α, 5-8).

Ἀλλὰ τίς ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ἣν ἐντελῶς ἀσκῶν, θέλω δυναθῇ ἀνεπαισθήτως νὰ προσκτήσω πάσας τὰς ἀρετὰς ἐκείνας, αἵτινες εἰσὶν ἀναγκαῖαι πρὸς τελειοποίησιν τῆς ψυχῆς μου ἐν τῷ παρόντι βίῳ ;

Ἐκλεξοῦν ὡς μητέρα τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ἐκείνην, ἥς ἡ ἀσκησις σοὶ εἶνε μᾶλλον εὐχερής. Οὐδεμία δὲ βεβαίως ἀρετὴ ἔσεται σοι πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν εὐχερεστέρα ἐκείνης, πρὸς ἣν ὡς ἐκ τῆς θέσεως, ἐν ἣ ἐὐρίσκεισαι, καὶ ὡς ἐκ τῆς ιδιοσυγκρασίας σου ἔχεις ἰδιαίχουσαν κλίσιν. Καθὼς δὲ οὐδεμία κακία ἐστὶ τοσοῦτον δυσχερής νὰ καταπολεμηθῇ, ὅσον ἡ ἀπὸ τῆς ιδιοσυγκρασίας ἡμῶν ἐξαρτωμένη, οὕτω καὶ οὐδεμία ἀρετὴ ἐστὶν ἰσχυροτέρα καὶ μᾶλλον ἀκλόνητος ἐκείνης, ἥτις ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἡμῶν στηρίζεται. Ἐπ' ἀληθείας ὁμῶς αἱ δὴ λεγόμεναι ιδιοσυγκρασίας ἀρεταὶ εἰσὶν ἀρεταὶ μικροῦ λόγου ἄξιαι καὶ οὐδὲ συγκριτέαι πρὸς τὰς ἀρετὰς, τὰς ἀποκτωμένας δι' ἀγώνων καὶ θυσιῶν. Δὲν εἶνε μεγάλη ἀρετὴ, ὅταν ὁ ἡπίου χαρακτῆρος ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὴν εἰρήνην καὶ συγγνώμων τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ φαίνεται· δὲν εἶνε μεγάλη ἀρετὴ, ἐὰν ἡ ὑπὸ τῆς φύσεως τὴν πρὸς τὰ τέκνα αὐτῆς ἀγάπην διδασκομένη μήτηρ φροντίζη περὶ τῶν ἰδίων τέκνων καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐργάζεται. Ἀλλ' ὁμῶς,

ἐὰν ἀφ' ἐνός αἱ φυσικαὶ αὐταὶ ἀρεταὶ δὲν ἔχωσιν αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς μεγάλην ἀξίαν, καθίστανται ἀφ' ἑτέρου σπουδαιόταται διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς σταθερότητος, διὰ τῶν ιδιοτήτων δηλαδή, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὰς ἐξαιρετικῶς καταλλήλους, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ἐδραῖα βάσις τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος τῶν ἡμετέρων ἀρετῶν καὶ ὡς πηγὴ τῆς ὁσιότητος ἡμῶν. Καὶ δύναται μὲν βεβαίως καὶ πᾶσα ἄλλη τελειότερα ἀρετὴ νὰ παράξῃ ὅμοια ἀποτελέσματα· ἀλλὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς τοιαύτης ἀρετῆς οὔσης ἐπιπονωτέρας καὶ πολλὴν ἀπαιτούσης ἐπιμέλειαν, κινδυνεύομεν νὰ ἴδωμεν σαλευομένην τὴν πρὸς ταύτην προσπάθειαν ἡμῶν, ὥστε εἶνε ἴσως ἐπικίνδυνον νὰ λάβωμεν τοιαύτην τινὰ ἀρετὴν ὡς κρηπίδα τῆς ὅλης ἡμῶν τελειοποιήσεως.

Ἐρεύνησον λοιπὸν, ἀναζήτησον, ἄνθρωπε, τίνες εἰσὶν αἱ καλαὶ ιδιότητές σου, ἐν αἷς αἰσθάνεσαι σεαυτὸν μᾶλλον ἰσχυρόν καὶ ἐδραῖον. Εἶνε ἡ πρὸς τὸν Ἰησοῦν πίστις; εἶνε ἡ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη; εἶνε ἡ ταπεινοφροσύνη σου, ἢ τὸ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σέβας σου; . . . Οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾔῃς ἡ ἰδιαιτέρα σου αὕτη ἀρετὴ, δύναται βεβαίως νὰ κατασταθῇ σπουδαιοτάτη καὶ νὰ σοὶ προσενήσῃ ἐπὶ τέλους τῶν τελειοτάτων ἀρετῶν τὴν ἐξάνθησιν, ἀρκεῖ νὰ ἀσκῇς αὐτὴν πληρέστατα ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ καὶ ἐν πάσῃ περιστάσει.

Πλὴν πρόσεξον μήπως ἐκλέξης ὡς ἄγγελον φυλακτήριον τῆς καρδίας σου ἐξ ἐκείνων τῶν ἀρετῶν, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν ἐκ τῶν καλῶν ιδιοτήτων ἐκείνων, αἵτινες σὲ ἀποτρέπουσιν ἀπλῶς ἀπὸ τῶν κακῶν πράξεων, χωρὶς νὰ σὲ παροτρύνωσι πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων ἀγαθῶν. Ἡ παρὰ σοῦ ἐκλεχθησομένη ἀρετὴ πρέπει νὰ ᾔῃ οὐχὶ ἀρνητικὴ καὶ

ἄκαρπος, ἀλλὰ πρακτικὴ, καρποφόρος, γόνιμος. Ἄγονος ἀρετὴ οὐκ ἔστιν ἀκριβῶς εἰπεῖν ἀρετὴ. Δὲν εἶνε θεβαίως μέγα κατόρθωμα τὸ μὴ ψεύδεσθαι, τὸ μὴ κλέπτειν, τὸ μὴ φονεῦειν, ἢ τὸ μὴ ἀδικεῖν τινα· ἀλλ' εἶνε ὄντως ἀξίε-
παινος ιδιότης, εἶνε ὄντως ἀρετὴ τὸ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, τὸ νὰ εὐλογῶμεν τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς καὶ νὰ ἀγαθοποιῶμεν τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς. Τοιαύτην ιδέαν δίδωσιν ἡμῖν ὁ Ἰησοῦς περὶ τῆς ἀ λ η θ ο ὺ ς ἀ ρ ε -
τ ῆ ς, ἥτις ἐστὶν εὐπρόσδεκτος τῷ Θεῷ.

Τίς λοιπόν ἐστὶν ἡ ἐν σοὶ ἀξίεπαινος ιδιότης, ἡ δυνα-
μένη ἐν πάσῃ περιστάσει καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ ζωηρότε-
ρον πάσης ἄλλης νὰ σὲ παρορμήσῃ ἐπὶ τὰς ἀγαθὰς πρά-
ξεις, πλειότερον νὰ σὲ ἐνθουσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῶν ; Ταύτην
ἐκλεξον. Αὕτη ἔσεται σοὶ ὁδηγὸς καὶ στήριγμα πρὸς τε-
λειοποιήσιν σου, πρὸς μίμησιν τοῦ Ἰησοῦ, πρὸς θεμελίω-
σιν τῆς ἀτελευτήτου γαλήνης τῆς ψυχῆς σου. Ὅτι δὲ
ἐπιμελῶς ἐρευνῶν θέλεις εὑρεῖ ἐν σοὶ τοιαύτην τινὰ ιδιό-
τητα, οὐδεμία ἀμφιβολία· διότι θεβαίως δὲν εἶνε δυνα-
τὸν νὰ ἐνεκρώθῃ ἐν σοὶ παντελῶς πᾶν ἀρετῆς σπέρμα.

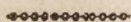
Αἰσθάνεσαι ἴσως ἐνδόμυχον, τρυφερὰν καὶ εὐγνώμονα
ἀγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς σου ; Ὡ ! τότε γενέσθω σοὶ ἡ ἀ-
γάπη αὕτη φυλακτήριος ἄγγελος· συγκέντρωσον ὁλόκλη-
ρον τὴν ὑπαρξίν σου ἐν αὐτῇ· μηδὲν πράττε, χωρὶς νὰ
ἀποβλέπῃς πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς σοὶ γεννήτορας· νόμιζε
αὐτοὺς παρόντας κατὰ πᾶσάν σου πρᾶξιν· ἀναγόμενος αὐ-
τοὺς κατὰ νοῦν κριτὰς τῶν διαλογισμῶν σου, καὶ ἀπόν-
τας φαντάζου αὐτοὺς παρεσῶτας καὶ ἀκούοντας τοὺς λό-
γους σου. Ἄν ἀπεβίωσαν, ἔτι σοβαρώτερος καὶ ἱερώτερος
ἔσεται ὁ πρὸς αὐτοὺς σοχασμός σου. Καὶ γνωρίζεις ἂν δὲν
ἐξακολουθῶσιν αὐτοὶ νὰ ᾧσι μάρτυρες τοῦ βίου σου ; Τίς

οἶδε τὰ μυστήρια τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ; τίς γινώσκει τὴν δύναμιν τῶν τετελειωμένων ; Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς σου ἀγάπη, ἡ πρὸς αὐτοὺς εὐγνωμοσύνη σου ἅς ὁδηγῇ τὰ διαβήματά σου· καὶ βεβαίως, ἐὰν ἀληθῶς ἀγαπᾷς αὐτοὺς, οὐδένα θέλεις ἐπιτρέψει σεαυτῷ ἀνοίκειον στοχασμόν, ὃν νὰ μὴ δύνασαι ν' ἀποκαλύψῃς ἀνευθριάστως αὐτοῖς. Ὡσαύτως οὐδὲν γενναῖον ἔργον θέλεις παραμελήσει, δυνάμενον νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην αὐτῶν, οὐδενὸς δὲ πόνου, οὐδεμιᾶς θυσίας θέλεις φεισθῇ, ὅπως κατασταθῇς υἱὸς αὐτῶν ἄξιος. Ἡ προθυμία καὶ ἡ γενναιότης σου θέλουσιν αὐξάνει κατὰ λόγον τῶν παρουσιαζομένων δυσχερειῶν, διότι οὕτω θέλεις ἐκδηλοῦν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην σου πρὸς ἐκείνους, πρὸς οὓς ἀδυνατεῖς νὰ ἐκφράσῃς αὐτὰς διὰ λέξεων. Αὕτη ἡ ἀληθὴς καὶ ἀθάνατος ἀγάπη ἔσεται, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἥλιος τῆς ψυχῆς σου, ὅστις θέλει διαθερμαίνει αὐτὴν πρὸς πᾶν ὅ,τι καλὸν καὶ ἀξιόπαινον καὶ ἐξ οὗ θέλουσιν ἐκπέμπεσθαι, ὡς ἀκτῖνες, ἅπασαι αἱ μέλλουσαι νὰ στολίσωσιν αὐτὴν ἀρεταί. Ὅσον δὲ τρυφερωτέρα, ἀληθεστέρα καὶ τελειότερα ἡ ἀγάπη αὕτη εἶνε, τοσοῦτον πλουσιώτερον θέλει ἀκτινοβολεῖ ἐφ' ὅλων τῶν διανοημάτων, τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων σου. Οὕτω αἱ ἀρεταί σου θέλουσι σὲ συνδέσει πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἡ δὲ πρὸς τὸν Ἰησοῦν πίστις θέλει σὲ προσεγγίσει τῷ Θεῷ. Τότε θέλεις βλέπει ἐν τῷ Λυτρωτῇ τὸ λαμπρὸν ὑπόδειγμα τῆς τελειότητος, πρὸς ἣν σπεύδεις. Καὶ Αὐτὸς ἡγάπα ὑπὲρ πάντα τὸν πατέρα του τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Διὰ τὴν ἀγάπην δὲ ταύτην τοῦ Θεοῦ, ὑπέμεινε γενναίως τὰς κακουχίας καὶ τὰς θλίψεις τοῦ ἐπιγείου βίου, ἐξῆλθε δὲ νικητὴς κατὰ τοῦ πειρασμοῦ, ἐξεπλήρωσεν ἰλαρῶς τὰ δυσχερέστατα καθήκοντα καὶ ἀγογ-

γύστως ὑπέστη καὶ αὐτὸν τὸν ἄτιμον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θάνατον πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

ὦ Ἰησοῦ Χριστέ, λαμπρὰ καὶ μοναδικὴ εἰκὼν τῆς τελειότητος, αἰέποτε πρὸς Σε στρέφονται οἱ ὀφθαλμοί μου, διότι ἐν Σοὶ μόνῳ εὐρίσκω τέλειον πρότυπον ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου μου, φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς ψυχῆς μου. Μόνον ἐκ τοῦ βίου καὶ τοῦ παραδείγματος τοῦ Σοῦ ἀδιακόπως ἀντλῶ θάρρος καὶ δύναμιν, ὅπως καταστήσω ἐμαυτὸν καθαρώτερον, βελτίονα. Διὰ Σοῦ μανθάνω, ὅτι ἀρετὴ καὶ κακία οὐ χωροῦσιν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ· ὅτι οὐδόλως ὀφείλω ν' ἀρκεσθῶ τοῖς ἐν ἐμοὶ εὐαρίθμοις ἐπαινετοῖς αἰσθήμασι καὶ τοῖς σπανίοις ἀγαθοῖς ἔργοις μου· ὅτι, τέλος, πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ ᾔνε μιμητῆς καὶ ὁπαδός Σου ὁ μὴ τείνων διηνεκῶς πρὸς τὴν ἀληθῆ τελειότητα, ἥτοι τὴν ἀγιότητα τῆς ψυχῆς. Εἷς μόνος ἐστὶν ὁ Θεός καὶ μία ἐστὶν ἡ ἀρετὴ· ὁ δὲ ἀληθῶς, ἡγουν ὁ ἐν τελειότητι κεκτημένος ἀρετὴν τινα, κατέχει τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν.

Εἴθε ἡ ἡσυχος καὶ σοβαρὰ αὕτη ἐξέτασις τῆς ψυχῆς μου νὰ μὴ ἔγινεν ἐπὶ ματαιίῳ! Θέλω δὲ ἐξακολουθήσει ἐξετάζων ἐμαυτὸν κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς μονώσεώς μου, καὶ θέλω ἀναζητήσῃ ἐν τῇ ψυχῇ μου τὴν ἐδραίαν βάσιν, ἐφ' ἧς δύναμαι νὰ στηρίξω τὸ ὅλον οἰκὸδόμημα τῆς πνευματικῆς μου τελειοποιήσεως. Πνεῦμα Χάριτος, εὐλόγησον τὴν ἐπιχείρησίν μου ταύτην! Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, φώτισόν με, συνέτισόν με, γενοῦ μοι ὁδηγός ἐν παῶσι!

Λ'.

Ἡ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει.

» Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. »
(Εὐαγγ. κατὰ Μαθ. Θ', 10—13).

Το χαλεπώτατον ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους κοινωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ βεβαίως ἡ σχέσις πρὸς ἐκείνους, οἵτινες διὰ τῶν ἐλαττωμάτων ἢ τῶν κακιῶν αὐτῶν ὅτε μὲν διεγείρουσι τὴν ἀγανάκτησιν ἡμῶν, ὅτε δὲ ἐμποιοῦσιν ἡμῖν ἀηδίαν καὶ ὀδελυγμὸν, ἄλλοτε δὲ ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ ἐρυθριῶμεν. Καὶ ὁμῶς τὴν σχέσιν ταύτην οὐδόλως δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν! Πολλάκις οἱ διὰ τῶν ιδιωφελῶν καὶ πλεονεκτικῶν φρονημάτων αὐτῶν λυποῦντες ἡμᾶς εἰσιν ἡμέτεροι συγγενεῖς· πολλάκις οἱ κατασπαράσσοντες τὴν ψυχὴν ἡμῶν διὰ ματαιοφροσύνης, δι' ἀφορήτου ὑπερηφανείας, διὰ σκαιότητος τρόπων, εἰσὶν οἱ ἀνώτεροι ἡμῶν, εἰς οὓς ὀφείλομεν σέβας καὶ ὑπακοήν· πολλάκις οἱ ἐλαφρόνοες, οἱ ἄσωτοι, οἱ παῖκται, οἱ μέθυσοι ἐκεῖνοι, εἰσὶν οἱ ἐν τῇ αὐτῇ ὑπηρεσίᾳ ὑποδεέστεροι, ὧν μεγίστην ἔχομεν χρεῖαν.

Ἡ φαυλότης τῆς διαγωγῆς τούτων ἢ καὶ ἄλλων, μεθ' ὧν διατελοῦμεν εἰς ἀναγκαίαν συνάφειαν, παρασκευάζει ἡμῖν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χαλεπὸν καὶ πικρὸν τὸν βίον, ὥθεϊ ἡμᾶς ἐνίοτε καὶ ἄκοντας εἰς σκληρὰς καὶ ἀπερισκέπτους πράξεις, ἐμπλέκει ἡμᾶς εἰς δυσάρεστα πράγματα, καὶ οὐ σπανίως εἰς λογομαχίας καὶ ἔριδας ἐμβάλλει ἡμᾶς. Ἡμεῖς αὐτοὶ αἰσθανόμεθα, ὅτι ὑπ' ἄλλων περικυκλούμενοι καὶ

ἤττον ὑπὸ τῆς διαγωγῆς τῶν ἀνθρώπων ἐρεθιζόμενοι, ἡδυνάμεθα βέλτιον νὰ προσφερώμεθα πρὸς πάντας, φιλάνθρωπότεροι δὲ καὶ φιλοφρονέστεροι νὰ ὦμεν.

Ἀναμφιβόλως τὸ ἐν ἀρμονίᾳ ζῆν μετὰ οὐκ ὀρθῶς σκεπτομένων καὶ μετὰ κακῶς πολιτευομένων ἐστὶ τέχνη ἐκ τῶν μᾶλλον δυσχερῶν. Ἀλλ' ὁ χριστιανὸς ὀφείλει, συγκεντρώνων πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, νὰ καταπολεμήσῃ τὰς παρουσιαζομένας δυσχερείας καὶ νὰ κατασταθῇ κύριος τῆς ἀναγκαιοτάτης αὐτῷ ταύτης τέχνης. Οὐτε δύσκολον εἶνε, οὔτε ἀρετὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ εἰς αὐτὰ τῶν ἀνθρώπων τὰ ὅμματα τὸ νὰ ᾔνέ τις εὐσεβῆς ἐν μέσῳ εὐσεβῶν, τὸ ν' ἀποφεύγῃ τὴν ἁμαρτίαν, ζῶν μεταξὺ ἐναρέτων, τὸ ν' ἀγαπᾷ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ε', 46, 47). Ἀπ' ἐναντίας ὁμῶς εἶνε μὲν δυσχερές, ἀλλὰ καὶ πλείστου λόγου ἄξιον καὶ ὄντως ἀρετὴ τὸ νὰ ᾔνέ τις συγγνώμων πρὸς τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων, τὸ νὰ ὑπομένῃ τὰ τῶν ἄλλων ἐλαττώματα, ἐν ἄλλοις λόγοις, τὸ νὰ ἔχῃ καὶ νὰ ἀσκῇ τὴν τὰ πάντα ὑπομένουσαν ἀληθῆ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

Ὅ,τιδῆποτε καὶ ἂν πράξωμεν, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ζῶμεν, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἔλθωμεν εἰς συνάφειαν καὶ σχέσιν μετ' ἀνθρώπων φαύλων ἢ πλημμελῶν. Οὐδαμοῦ θέλομεν εὖρεϊ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ἐντελῶς σύμφωνον πρὸς τὰ φρονήματα ἡμῶν, ἀλλὰ τούναντίον πανταχοῦ θέλομεν συντύχει ἀνθρώποις, οἵτινες, καίτοι πλείστας ἄλλας καλὰς ιδιότητας ἔχοντες, ἀπαρέσκουσιν ἡμῖν, ἐνεκα δυστροπίας ἢ ἐπιληψίμου τινὸς καθ' ἡμᾶς φρονήματος. Πολλάκις μάλιστα καὶ αὐτοὶ οἱ ὁμολογουμένως χρηστοὶ γίνονται ἀλλήλοις μισητοὶ καὶ ἀποτρόπαιοι· συμβαίνει δὲ τοῦτο διὰ μίαν καὶ μόνην αἰτίαν, διότι δηλαδὴ στε-

ροῦνται μιᾷς ἀρετῆς, διότι ἐλλείπει ἀπ' αὐτῶν ἡ χριστιανικὴ ἀνοχὴ ἐν τῇ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπῃ.

Πρὸς διατήρησιν λοιπὸν τῆς ἐν ἡμῖν εἰρήνης καὶ αὔξησιν τῆς ἡμετέρας εὐδαιμονίας, ὀφείλομεν, ἀναμιμνησόμενοι τῶν ιδίων ἡμῶν ἀδυναμιῶν καὶ ἐλλείψεων, νὰ μὴ ἀπαιτῶμεν παρ' ἄλλων τὴν τελειότητα, ἀλλὰ ν' ἀποδεχώμεθα τοὺς ἀνθρώπους ὅπως εἰσίν. Ὅφειλομεν προσέτι νὰ διατελῶμεν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ πρὸς πάντας, ἔχοντες αἰέποτε ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὴν ἀναμφισβήτητον ἀλήθειαν, ὅτι ἀδύνατον εἶνε οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωσιν ἄγγελοι ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ νὰ ἔχωσι πάντες τὰς αὐτὰς κλίσεις, τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὴν αὐτὴν τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας ἀνάπτυξιν. Κατ' ἀνάγκην δὲ πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν ἐν ἑκτῶν δύο τούτων, ἢ μετὰ φρονήσεως νὰ παρεκκλίνωμεν πάντα σκόπελον, πᾶσαν πρόσκρουσιν ἐν τῇ τρικυμιῳδεὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου θαλάσσῃ, ἢ διηνεκῶς νὰ εὕρισκώμεθα περιπεπλεγμένοι εἰς ἀδικίας, εἰς ὕβρεις, εἰς ἐριδας, καὶ νὰ ἐμπικραίνωμεν τὸν βίον ἡμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων διὰ χαλεπότητος καὶ ἀνεπεικειίας.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τελειότατος ὑπογραμμὸς εἰς πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν καὶ ὑπερφυῶς θαυμαστὸν ἐν ἀνθρώποις, μακρὰν τοῦ ν' ἀποφεύγῃ τοὺς φαύλους καὶ νὰ περιορίζηται εἰς τὴν μετὰ τῶν ἐναρέτων κοινωνίαν, ἀνεζήτει τοὺς τελῶνας καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, παρεκάθητο δὲ αὐτοῖς καὶ μετ' αὐτῶν ἔτρωγεν· ἐπροσάτευσεν τὴν ἁμαρτωλὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν ἐναντίον λίαν αὐστηρῶν προμάχων τῆς ἀρετῆς· εἶπε πρὸς τοὺς ὑποκριτὰς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, τοὺς κατηγοροῦντας γυναῖκα ἐν μοιχείᾳ κατειλημμένην· « Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω. » (Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάνν. Η', 7)· ἔ-

δωκε καθ' ἅπαντα τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον του τὸ παράδειγμα τῆς τὰ πάντα ὑπομενούσης φιланθρωπίας, οὐδένα οὐδέποτε ἀπωθήσας ἕνεκα τῆς ἀσθενείας ἢ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ὁ Θεάνθρωπος προητοιμάζε τοὺς μαθητάς Αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολὴν αὐτῶν, ἦτοι πρὸς τὴν κήρυξιν τῆς θείας Αὐτοῦ διδασκαλίας, ὥρυσεν αὐτοῖς τὸν σοφώτατον κανόνα τῆς ἐπιστήμης τοῦ καλῶς ζῆν· « Ἰδοῦ, εἶπεν, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ι', 16).

Μιμούμενος, ἄνθρωπε, τὸ λαμπρὸν τοῦτο παράδειγμα τοῦ Κυρίου καὶ ἀκολουθῶν τὰ παραγγέλματα τῆς χριστιανικῆς φρονήσεως, τίνι τρόπῳ ὀφείλεις νὰ προσφέρῃσαι πρὸς τοὺς φαύλους ἢ πλημμελεῖς ; Τίνι τρόπῳ δύνασαι νὰ ἐνισχύῃς σεαυτὸν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀληθοῦς, ἡγουν τῆς ἀνεκτικῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ; Ἰδοῦ σοι ὁ κανὼν· « Ἀγάπα ἕκαστον ἕνεκα τῶν καλῶν ιδιοτήτων, » ὥςπερ κέκτηται, μηδὲ ὡς λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς τυχόν » ἐνυπαρχούσας αὐτῷ κακὰς ιδιότητας. »

Αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ἀσφαλὴς ὁδός, ἡ φέρουσα πρὸς τὴν θείαν ἐκείνην ἀγάπην ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἣν ὁ Κύριος ἐνετείλατο ἡμῖν διὰ σεμνῶν καὶ συγκινητικῶν τῆς καρδίας λόγων. Αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδός, ἣν βαδίζοντες θέλομεν κατορθώσῃ ὅ,τι τοῖς πλείστοις ἀδύνατον φαίνεται, ἦτοι ν' ἀγαπῶμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

Δὲν εἶνε δὲ βεβαίως εὐκόλον νὰ εὐρεθῇ θνητὸς, περιλαμβάνων ἐν ἑαυτῷ τὸ σύνολον τῶν κακιῶν. Τούναντίον, ὅσον βαθύτερον σπουδάζομεν τὸν ἄνθρωπον, τοσοῦτον πειθόμεθα, ὅτι πάντες ἔχουσι μερίδα τινὰ ἀγαθῶν ιδιοτήτων.

Ἀποσώθῃσον λοιπὸν πρῶτον ἀπὸ τῆς καρδίας σου τὸ ἐν αὐτῇ προσκεκολλημένον ἐλάττωμα τοῦ ν' ἀναζητῆς ἐν τοῖς ἄλλοις μόνον ὅ,τι ἐπιλήψιμον τυχὸν ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς. Ἐρεῦνα μᾶλλον, ἵνα μάθῃς τὰ ἐπαινετὰ ἔργα τῶν ἀδελφῶν σου· λάμβανε μᾶλλον γινώσιν τῆς ὠφελείας, ἧς ἐγένοντο πρόξενoi ἐν τῷ κύκλῳ αὐτῶν διὰ τῆς ἐπισήμης, τῆς τέχνης, τῆς ἐπιδεξιότητος, τῆς δραστηριότητος, ἢ δι' ὅποιουδῆποτε ἄλλου μέσου. Ὁ ἀνὴρ, οὔτινος ἢ στρυφνότης, ἢ ὑπερηφάνεια, ἢ ὁ παράφορος θυμὸς σοὶ ἀπαρέσκουσι, πιθανῶς εἶνε ἐξάίρετος οἰκογενειάρχης. Ἡ γυνή, τῆς ὁποίας ἢ ματαιοφροσύνη, ἢ φιλαυτία καὶ ἢ πρὸς τὸ κακολογεῖν κλίσις σὲ λυποῦσιν, εἶνε ἴσως φιλόστοργος μήτηρ, πιστὴ σύζυγος, οἰκοδέσποινα ἀρίστη. Διατί δὲν ζητεῖς παρὰ τοῖς ὁμοίοις σου τὰς ἀρετὰς αὐτῶν μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας, μεθ' ἧς ἀνακαλύπτεις τὰς κακίας αὐτῶν; Μανθάνων νὰ ἐκτιμᾷς τὰς ἀρετὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, θέλεις δυνηθῇ ν' ἀγαπήσῃς αὐτούς. Ἐνθυμούμενος δὲ ἐν τῇ πρὸς αὐτοὺς συμπεριφορᾷ τὴν μερίδα τῶν ἐν αὐτοῖς ἀγαθῶν, θέλεις εὐκολώτερον συγχωρεῖ αὐτοῖς τὰς ἀδυναμίας των καὶ ὑπομένει τὰ τέως λυποῦντά σε ἐλαττώματα αὐτῶν.

Τί δὲ νομίζεις; Ἀρά γε πολλοὶ ἐξ ἐκείνων, ὧν τὴν σχέσιν βαρέως φέρεις, δὲν ἡσθάνθησαν ἢ δὲν αἰσθάνονται ἀλγεινότερον ἢ σὺ τὰ προσκεκολλημένα αὐτοῖς ἐλαττώματα; Βεβαίως τὰ αἰσθάνονται, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶνε εὐχερὲς νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπ' αὐτῶν, ἥδη καταστάντων αὐτοῖς διὰ τῆς ἑξέως, οὕτως εἰπεῖν, δευτέρα φύσις.

Ἀλλὰ σὺ, ἐν τῇ θέσει αὐτῶν ὑπάρχων, τί ἤθελες γίνεαι, τί ἤθελες νῦν εἶσθαι, ἂν ἐν τῇ νεότητί σου ἐλάμβανες τὴν ἀνατροφήν, ἧς αὐτοὶ ἔτυχον, ἢ ἐνέπιπτες εἰς τὰς περιστά-

σεις τῆς τύχης, δι' ὧν αὐτοὶ ἐν μέρει μόνον ἐγένοντο ὅ,τι σήμερον εἰσίν; Ὁ πλοῦτος, αἱ τιμαί, αἱ διακρίσεις δὲν ἤθελον σὲ ἐπηρεάσει, δὲν ἤθελον σὲ καταστήσει ὑπερήφανον; Εἶσαι τοσοῦτον βέβαιος περὶ τῆς ἀρετῆς σου, ὥστε νὰ φρονῇς ὅτι ἐν τῇ ὀλισθηρᾷ ὁδῷ τοῦ πειρασμοῦ, ἣν ἠκολούθησαν οἱ παρὰ σοῦ καταδικαζόμενοι, δὲν ἤθελες καὶ σὺ ὀλισθήσει; Εἶσαι πεπεισμένος, ὅτι πενία καὶ ἀπορία συνεχόμενος, ἢ ἀνάγκη πειθόμενος, ἢ ὑπ' ἄλλων δεινῶν περιστάσεων ὠθούμενος, δὲν ἤθελες καὶ σὺ περιπέσει εἰς τὰ σφάλματα, ἅτινα ἤδη ψέγεις;

ὦ ἄνθρωπε, ἔσο δίκαιος· μὴ κρίνε τὸν ἀδελφόν σου, πρὶν ἢ ἀκριβῶς μάθης πάντα τὰ κατ' αὐτόν, τοὺς χρόνους τῆς νεότητός του, τὰς σχέσεις του, τὰς περιπετείας τῆς τύχης αὐτοῦ.

Πολλοὶ φαίνονται λίαν διεφθαρμένοι· αἱ πράξεις των εἰσὶν ἀξιόμεμπτοι. Ἀλλὰ σὺ ἐν τῇ ὑπερηφάνῳ συναισθήσει τῆς ὑπεροχῆς σου ἀνελόγιστας τὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα παρήγαγε παρὰ τούτῳ μὲν ὑπερμέτρως θερμὸν αἷμα, παρ' ἐκείνῳ δὲ λίαν εὐερέθιστον νευρικὸν σύστημα; Βεβαίως τὰ σφάλματά εἰσι πάντοτε σφάλματα, καὶ οὐδαμῶς δικαιολογοῦνται· εἶνε ὅμως ἐπίσης βέβαιον, ὅτι καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἀδικήματι ὁ βαθμὸς τῆς ἐνοχῆς διαφέρει οὐσιωδῶς παρὰ τοῖς διαφόροις ἀνθρώποις, κατὰ τὴν ἡλικίαν, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἢ τὰς περιστάσεις ἐκάστου.

Ἐὰν ἐπιθυμῇς λοιπὸν ν' ἀγαπᾷς τοὺς ὁμοίους σου καὶ νὰ ὑπομένης τὰς κακὰς αὐτῶν ιδιότητας, κρίνε περὶ αὐτῶν, λαμβάνων πάντοτε αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κάλλιον· ἐκτίμα προσηκόντως τὴν ἀξίαν, ἣν ἀληθῶς ἔχουσι, καὶ προσφέρου αὐτοῖς κατὰ τὴν ἀκριβῆ ταύτην ἐκτίμησιν. Ἀλλ' ἴσως, καίτοι ὅλα ταῦτα πράττων, δὲν θέλεις εἰσέτι εἶσθαι

έντελῶς ἐν σκέπη τῶν ἀλλοτρίων ἐλαττωμάτων, οὐδὲ πάντως ἀσφαλῆς, ὅτι αἱ μεμπταὶ ἔξεις τῶν συνόντων σοι ἢ τὰ ἀπαρέσκοντά σοι φρονήματα αὐτῶν δὲν θέλουσι πλέον σοὶ παρέχει λύπην. Ἵνα ἀποφύγῃς ὅ,τι κυρίως καθίστησιν ὀχληροτάτην τὴν μετὰ τινων σχέσιν σου, ἀκολούθει τὸν ἐξῆς δεύτερον κανόνα. « Λάμβανε ἐκάστοτε τοι- » αὐτὴν θέσιν πρὸς τὸν πλησίον σου, ὥστε τὰ ἐλαττώμα- » τα αὐτοῦ νὰ μὴ ἐκδηλῶνται κατὰ σοῦ, τὰ πάθη του νὰ » μὴ ἐκρήγνυνται ἐναντίον σου, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ δύ- νανται νὰ σὲ βλάβωσιν. »

Ἐν γένει δὲ ἐλάχιστος βαθμὸς φρονήσεως ἀπαιτεῖται, ὅπως κωλύσωμεν τοὺς μεθ' ἡμῶν κοινωνοῦντας τοῦ νὰ δεικνύωσιν ἡμῖν τὰς ἐπιληψίμους καὶ τὰς κακὰς αὐτῶν ιδιότητας. Ἀεῖποτε ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἡμῶν κεῖται, εἴτε διὰ τῆς διαγωγῆς ἡμῶν νὰ κρατῶμεν αὐτοὺς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς κοσμιότητος καὶ τοῦ καθήκοντος, εἴτε νὰ προφυλαττώμεθα, ὥστε αἱ κακίαι αὐτῶν νὰ μὴ προξενῶσιν ἡμῖν βλάβην καὶ νὰ μὴ φέρωσιν ἡμᾶς εἰς δυσάρεστον θέσιν.

Γινώσκων τὰς ἀδυναμίας, τὸ πλημμελὲς ἢ καὶ τὴν φαυλότητα τοῦ ἀπαρέσκοντός σοι, μὴ δίδου αὐτῷ αἰτίαν ἢ ἀφορμὴν ἵνα σοὶ φανερωθῇ ἐν τῇ κακίᾳ αὐτοῦ.

Ὅταν ὁ ζητῶν νὰ σὲ ἐξαπατήσῃ, ὠραία καὶ δειλὴ ἀθωότης, πλησιάζῃ πρὸς σὲ καὶ μετὰ πανούργων κολακειῶν καὶ προσπεποιημένου πάθους πειρᾶται νὰ ὑποσκάψῃ τὴν ἀρετὴν σου, φανοῦ αὐτῷ μετ' ἐκείνης τῆς ἀξιοπρεπείας, ἣτις μόνον τῶν καθαρῶν ψυχῶν ἰδίᾳ ἐστὶ, μετ' ἐκείνης τῆς σταθερᾶς εὐτολμίας, ἣτις καὶ τοὺς ἀναιδεστέρους ἐκφοβεῖ, καὶ θέλεις παραχρῆμα ἀφαιρέσει τὸ ἀκόλαστον αὐτοῦ θάρσος πρὸς πᾶσαν περαιτέρω ἀπόπειραν. Οὐδεὶς ποτε θέλει τολμήσει νὰ σοὶ προτείνῃ αἰς-

χρόν τι, ἂν σὺ αὐτὴ διὰ τῆς διαγωγῆς σου δὲν ἔδωκας αὐτῷ τὸ πρὸς τοῦτο θάρρος· οὐδεὶς θέλει προσβάλει τὴν τιμὴν σου, εἰὰν δὲν ἔχῃ διδόμενα, ἵνα πιστεύσῃ ὅτι δὲν θέλεις ὑπερασπίσει αὐτήν.

Ὅταν οἱ εὐτραπελίαν ἐπιδεικνύοντες καὶ οἱ σκῶπται προσβάλλωσιν ἀδιαφόρως τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, τὰ ἅγια καὶ τὰ σεμνὰ, βλασφημοῦντες τὰ μὲν, ζητοῦντες νὰ καταστήσωσι γελοῖα τὰ δὲ, ὅταν χαιρεκάκως θεατρίζωσι τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων, ὅταν πρὸς ἐπίδειξιν ἀγχινοίας ἢ πρὸς πλήρωσιν τῶν σαρκαστικῶν αὐτῶν ἔξεων τὰ πάντα ἐπιτρέπωσιν ἑαυτοῖς, τὴν ἀσέβειαν, τὴν κακολογίαν, τὸ ψεῦδος, ὅταν ζητῶσιν ἐν τῇ διαβολῇ μέσον θεραπείας κατὰ τῆς ἀκηδίας αὐτῶν, μὴ προσμειδία τῷ χλευασμῷ, μὴ δίδου ἀκρόασιν τῇ συκοφαντίᾳ, μηδὲ τὴν ἐλαχίστην καὶ φαινομένην δείκνυε ἐπιδοκιμασίαν τῶν λεγομένων. Ἡ ψυχρὰ σιωπὴ σου, ἡ ἀδιαφορία σου θέλουσιν ἀφοπλίσει τὸν πονηρὸν καὶ θέλουσι μεταβάλει τὸν ἀλαζονικὸν αὐτοῦ γαργαλισμὸν εἰς αἴσθημα ἐσωτερικῆς ἐντροπῆς.

Συνέβη σοι νὰ ἰδῇς ἅπαξ διατεταραγμένας διὰ λογομαχιῶν καὶ ἐρίδων, ἢ καὶ ἐντελῶς διακεκομμένας τὰς σχέσεις σου μετὰ τινος ἐξ ἐκείνων, μεθ' ὧν ὀφείλεις νὰ συζῇς; Γινώσκων ἤδη τὰ εἰς τὰς λογομαχίας καὶ τὰς ἐριδας ταύτας ἀφορμὴν δόντα, ἀπόφευγε αὐτὰ ἐν τῷ μέλλοντι μετὰ πολλῆς προνοίας. Μάθε πρὸ πάντων νὰ σιωπᾷς· διότι ἡ τέχνη τοῦ διατηρεῖν τὴν φιλίαν, τοῦ ζῆν ἐν εἰρήνῃ, ἐν ἁρμονίᾳ, συνίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἐν καιρῷ ἁρμοδίῳ σιγᾶν. Τῷ ἐπιζητοῦντι ἐριδας, ὑποχῶρει μετὰ φρονίμων ἀποκρίσεων· ἀφόπλιζε αὐτὸν καὶ ἄκοντα διὰ τῶν ἀγαθῶν, χαριέντων καὶ φιλο-

προσηγόρων τρόπων σου, χωρίς ὁμως νὰ καταφεύγῃς εἰς ποταπὴν κολακείαν, ἥτις νέαν τροφὴν δύναται νὰ παρέξῃ εἰς τὸ μῖσος αὐτοῦ.

Ὅσάκις ὀφείλεις νὰ συζῇς μετὰ τινων καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς παραφροσύνης αὐτῶν, ἤγουν ὅτε τὸ κυριεῦον αὐτοὺς πάθος, ἐπισκοτίζον καὶ αἰσθήσεις καὶ νοῦν, καθίστησιν αὐτοὺς ἀκρατεῖς ἑαυτῶν, ἀπόφευγε τὴν ἐκρηξιν τῆς παραφροσύνης αὐτῶν δι' ἐπιτηδείου τρόπου, εἴτε διὰ τῆς σιωπῆς σου, εἴτε διὰ τῶν νουνεχῶν καὶ πεφυλαγμένων λόγων σου, ἢ καὶ διὰ τῆς προσκαίρου ἀπομακρύνσεώς σου. Ἡ μέθη τοῦ πάθους των δὲν εἶνε διαρκής· ἐπὶ τέλους δὲ αἰείποτε ἐπέρχεται μετὰ τῆς μεταμελείας ἢ τιμωρία αὐτῶν. Μάθε δὲ ὅτι τὸν θυμωμένον οὐδαμῶς καταπραΰνει ὁ παρὰ σοῦ ἀντιτασσόμενος θυμὸς, τὸν συνεχόμενον μέθη δὲν ἀποκαθιστῶσι νηφάλιον αἱ ἄκαιροι παραινέσεις σου, καὶ τὸν ἀθύμως διακείμενον καὶ ὑπὸ ψυχικῆς λύπης ἥδη ἡρεθισμένον παροξύνουσιν ἔτι μᾶλλον ἡ φαιδρότης σου, ἡ ἀδιαφορία σου, ἡ ἀγανάκτησίς σου.

Ἐὰν ἡ τυραννία τῶν προΐσταμένων σου σὲ πιέζῃ, σιώπα, ποίει τὰ προσταττόμενα καὶ λάθε βιώσας. Ὁ σοφὸς, ὑπὸ τειχίον ἀποσὰς, κρύπτεται καὶ ἡσυχίαν ἄγει ἐν ἡμέραις θυέλλης. Οὐδόλως θαίνει ἐναντίον τοῦ ρεύματος ὀρμητικοῦ χειμάρρου, ἐναντίον ἰσχυρῶν προσταγμάτων· δὲν ζητεῖ τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ματαιοῖς ἐλέγχοις κακῶν διατάξεων· γινώσκει δὲ ἀρκούντως, ὅτι τὸ κακὸν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τέλους ἀπόλλυται, καὶ ὅτι μόνος ὁ προνοητικὸς σώζει ἑαυτὸν διὰ τῆς φρονήσεως ἐκ τοῦ καθολικοῦ ναυαγίου.

Οὕτω πολιτεύεται ὁ χριστιανός· οὕτω ἐνόνει ἐν ἑαυτῷ φρόνησιν, ὡς τὴν τοῦ ὄφους, μετὰ ἀκεραιότητος, ὡς τὴν

τῆς περιστερᾶς· οὕτω παραλύει τὴν δύναμιν τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῶν κακιῶν, ὧν τὰ ἀποτελέσματα δύνανται νὰ ὦσιν ἐπιβλαβῆ αὐτῷ τε καὶ ἄλλοις. Τοιαύτη ἐμφρων διαγωγή, τοιαύτη καλοκάγαθία ἐλκύουσι τὴν ὑπόληψιν τοῦ κόσμου, ἐπισύρουσι τὸν θαυμασμόν καὶ αὐτῶν τῶν δυσμενῶς διακειμένων αὐτῷ.

Κυρίως ὁμῶς ταῦτα πάντα οὐδαμῶς ἐξαρκοῦσι τῷ μιμητῇ τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ τὰ πάντα ὑπομένουσα ἀληθὴς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὸ ἀνέχεσθαι τὰ τῶν ἄλλων ἐλαττώματα, ἀλλὰ καὶ μεριμνᾷ αὐτῇ περὶ τε τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν καὶ περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων. Ὁ Ἰησοῦς διέτριβε μετὰ ἁμαρτωλῶν, ὅπως φέρῃ αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν, ὅπως βελτιώσῃ καὶ καθαρίσῃ αὐτούς· « Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἔλεγεν, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Θ', 12).

Τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀληθῶς φιλανθρώπου τούτου σκοποῦ, τῆς τῶν ὁμοίων ἡμῖν βελτιώσεως, τότε μόνον δυνάμεθα ἐπιτυχῶς νὰ ἐπιχειρήσωμεν, ὅταν ἡμεῖς πρὸς τοῦτο ἀρκούντως παρεσκευασμένοι διὰ τῆς δεούσης προνοίας καὶ συνέσεως. Οὐχὶ πάντες πάντας δύνανται νὰ βελτιώσωσι. Τὸ ἔργον ἐστὶν ἐκ τῶν μᾶλλον δυσχερῶν, ὁ δὲ ἀναξίως ἀναλαμβάνων αὐτὸ καὶ ὡς σωφρονιστῆς καὶ τῆς ἠθικῆς διδάσκαλος παρουσιαζόμενος, οὐ μόνον οὐδὲν κατορθοῖ, ἀλλὰ καὶ ἐκτίθεται ν' ἀκούσῃ δικαίως παρὰ τῶν διδασκομένων τὸ εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο· « Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς ; » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ζ', 3). Προκειμένου δὲ λόγου περὶ ἐλαττωμάτων τῶν προϋσταμένων ἡμῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν

διὰ νουθεσιῶν ἐπανόρθωσιν αὐτῶν, χωρὶς νὰ προσκρούσωμεν εἰς τὸ ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς ἀνωτέρους σέβας. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει, πρὸ πάσης τοιχύτης ἀποπειρας, ἀνάγκη ν' ἀποτεινόμεν ἡμῖν τὰς δύο ταύτας ἐρωτήσεις. Πρῶτον· τίνα ἐκ τῶν συνόντων ἡμῖν δυνάμεθα νὰ βελτιώσωμεν; καὶ δεύτερον· τίνι τρόπῳ θέλομεν πείσει αὐτὸν περὶ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ, καὶ διὰ τίνων μέσων θέλομεν θεραπεύσει αὐτόν;

Ἵνα ἐπιτυχῶς ἐκτελέσης, ὦ τῶν ἄλλων διδάσκαλε, τῆς διδασκαλίας σου τὸ ἔργον, πρέπει πρὸ πάντων νὰ ἐμπνεύσης ἐκείνῳ, ὅντινα προτίθεται νὰ βελτιώσης, πίστιν, σέβας καὶ ἀγάπην πρὸς σέ. Πρέπει αὐτὸς νὰ γινώσκῃ, ὅτι εἶσαι ἑναρετώτερος αὐτοῦ, πρέπει νὰ βλέπῃ, ὅτι πρᾶως προσφέρεισαι πρὸς αὐτόν, ὅτι μετὰ γενναιοψυχίας συγγιγνώσκεις αὐτῷ, ὅσάκις πρὸς σέ σφάλλει, ἐν λόγῳ πρέπει νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι αἰσθάνεσαι πρὸς αὐτόν ἀληθῆ ἀγάπην, ἀληθῆ φιλίαν. Ἀπόκτησον δὲ ἅπαξ τὸ σέβας, τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν φιλίαν αὐτοῦ, καὶ ἐνίκησας κατὰ τὸ ἥμισυ νίκην οὐ τὴν τυχοῦσαν. Μετὰ ταῦτα ἀφόβως δύνασαι ν' ἀπευθύνῃς αὐτῷ παραινέσεις, ἐνταυτῷ σοδάραις, ἡπίας καὶ πειστικαῖς, πρὸς ἀπόθεσιν τῶν πονηρῶν καὶ κακῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ἀποτεινόμενος ποτὲ μὲν πρὸς τὸν νοῦν, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

Πάντοτε ὅμως αἱ παραινέσεις σου, αἱ παρατηρήσεις σου, αἱ προτροπαί σου, πρέπει νὰ γίνωνται ἄνευ πικρίας, πρέπει νὰ συνοδεύωνται μετὰ πραότητος καὶ φιλικῆς συγγνώμης, μετὰ προθύμου ἀναγνωρίσεως τῶν φυσικῶν ἢ ἐπικτήτων πλεονεκτημάτων καὶ ἀρετῶν τοῦ ἀδελφοῦ σου. Οὕτω, οὐδέποτε παροργίζων αὐτόν, θέλεις διατηρήσει τὸ ἐπὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ κράτος σου· αὐτὸς δὲ, ἂφ'

ἐνὸς μὲν θαρρόων ταῖς ἰδίαις δυνάμεσι καὶ πεποιθὼς τῇ σῇ ὑπολήψει, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἰσχυνόμενος ἐπὶ τοῖς ἐλαττώμασιν αὐτοῦ, θέλει ἐπανέλθει εἰς τὴν τρίβον τὴν εὐθεϊαν, εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν εἶνε παντάπασιν ἀδιάφορος ἡ ἐκλογή τοῦ χρόνου, καθ' ὃν θέλεις ἐλέγξει τὰ πλημμελήματα ἢ τὰς ἐλλείψεις τοῦ φίλου σου. Εἶνε μάταιον καὶ ἐπιβλαβὲς μάλιστα καθ' ἑκάστην νὰ τὸν μέμφῃσαι, καθ' ἡμέραν νὰ κηρύττῃς μετάνοιαν, καθ' ἡμέραν νὰ ἐπαναλαμβάνῃς τὰς ἐπιπλήξεις σου. Ὁ ἀβέλτερος οὗτος ζῆλος σου γεννᾷ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ δυσπιστίαν, ψυχρότητα, ἔχθραν· ἡ κατὰ κόρον αὕτη διδασκαλία ἀποβαίνει φορτική καὶ ἐπὶ τέλους εἰς ἕξιν ἀτελεσφόρητον μεταβάλλεται. Τὸυναντίον καὶ μία μόνη σπανία λέξις, μία μόνη φράσις, ἀπὸ τῆς καρδίας προερχομένη καὶ ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ καὶ ἀρμοδίαις περιστάσεσιν ἐκφερομένη, ὅταν ὁ πρὸς ὃν ἀποτείνεται εὐρίσκηται διατεθειμένος πρὸς ἀποδοχὴν αὐτῆς καὶ σκέψιν, μία, λέγω, ἑγκαιρος λέξις ἢ φράσις ἐστὶν ὄντως θείας εὐλογίας λόγιον.

Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν λέξιν μὴ ἀπότεινε τῷ φίλῳ σου ἐπὶ παρουσίᾳ ἄλλων. Νουθέτησις ἐνώπιον μαρτύρων ἐστὶ δημοσία καταισχύνῃ, ποινὴ, τιμωρία· σὺ δὲ δὲν ζητεῖς βεβαίως νὰ τιμωρήσῃς, ἀλλὰ νὰ διδάξῃς, νὰ προτρέψῃς πρὸς τὴν ἀρετὴν. Θέλεις καὶ ὀφείλεις νὰ ἦσαι ἀπλοῦς ἐρμηνεὺς καὶ ἐξηγητὴς τῶν ἤδη ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ φίλου σου ἀσαφῶς πως ἀναφανέντων αὐτῷ περὶ τῆς ἐπιληψίμου διαγωγῆς του. Αὐτὸς θέλει ἀνομολογήσῃ τὰ σφάλματά του, διότι ἐν τοῖς λόγοις σου θέλει εὑρεῖ ἀπλὴν καὶ μόνην τὴν ἡχὴν τῶν ἰδίων αὐτοῦ αἰσθημάτων· θέλει δὲ συγκινηθῇ, διότι οἱ λόγοι σου, λόγοι ἀγά-

πης καὶ φιλικῆς μερίμνης ὄντες, ἄνευ πικρίας καὶ χωρὶς ὀργῆς, διὰ φωνῆς δὲ γλυκυτάτης ἐκφραζόμενοι, εὐσκοπώ-
τατα πρὸς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀποτείνονται.

Τοιαῦτα πράττων ἐν τῇ μετὰ τῶν ἐλαττουμένων κατὰ
τὴν ἀρετὴν ἢ καὶ μετὰ τῶν κακῶν διατριβῇ σου, θέλεις
δυνηθῇ νὰ βιώσῃς ἡσυχως, εὐκόλως καὶ ἱλαρῶς καὶ νὰ
καταστήσῃς σεαυτὸν τε καὶ ἄλλους εὐδαίμονας. Τοιαύ-
την ἔχων συμπεριφορὰν θέλεις ἀποφύγει πλείστας δυσ-
ρέστους λογομαχίας καὶ ἔριδας, μυρίας στιγμὰς πικρίας.
Οὕτω προσφερόμενος θέλεις, ὥς γνήσιον τοῦ Ἰησοῦ τέ-
κνον, γίνεαι ὄντως ὠφέλιμος καὶ εὐεργετικὸς ἅπασιν τοῖς
περὶ σέ, θέλεις δὲ στέργει τὸν ἀτελεῖ μετὰ τῶν ἐλλείψεων
αὐτοῦ καὶ ἀγαπᾷ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς σου.

Ἄλλ' ὦ Θεέ, μακρόθυμε, πανίλαε, πανοικτίρμων,
διατί νὰ μὴ ὑπομένω μετ' ἀληθοῦς πρὸς τὸν πλησίον μου
ἀγάπης τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ σφάλματα αὐτοῦ; Δὲν
ἔχεις καὶ Σὺ ἄπειρον ὑπομονὴν καὶ συγγνώμην πρὸς τὰς
ἀμαρτίας καὶ τὰ ἀνοσιουργήματά μου; Δὲν ἀνέχεσαι
καὶ Σὺ μετ' ἐπιεικείας τὰς ἀποπλανήσεις τῶν πλασμά-
των Σου; Δὲν ἐπέβλεψας ἐπ' ἐμέ πάντοτε μετ' ἀγάπης
καὶ ἐλέους καὶ ὅταν ἡμάρτανον εἰς Σέ; Πῶς λοιπὸν μοὶ
εἶνε συγκεχωρημένον νὰ φαίνωμαι ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς ἀνε-
πιεικέστερος Σοῦ πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς ἀ-
δελφούς μου; Οἷμοι τῷ παναθλίῳ, ἂν μόνον ὠργίζεσο
ἐνεκα τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτιῶν, ἂν μόνον ἤρχεσο εἰς
κρίσιν μετὰ τῶν θνητῶν διὰ τὰς ἀνομίας αὐτῶν! Τίς ἤ-
θελε δυνηθῇ νὰ ὑποσῇ τὴν δοκιμασίαν ταύτην; Τίς ἤθελε
δυνηθῇ νὰ εἴπῃ· « Ἐγὼ εἰμι καθαρὸς; »

ὦ ἀληθὲς τοῦ πλησίον ἀγάπη, ὦ δέσποινα τῶν χρι-
στιανικῶν ἀρετῶν! Σὺ ἀνοίγεις τὴν καρδίαν μου. Εἰ-

σελθε καὶ κατασκήνωσον ἐν αὐτῇ καὶ προετοίμασόν μοι
 διαρκῇ εὐδαιμονίαν καὶ ἐν τῷ παρόντι βίω, τῷ γέμοντι
 τοσούτων ἀτελειῶν καὶ ἐλλείψεων. Πόθεν τόσον μῖσος καὶ
 τοσαῦται ἔριδες μεταξὺ ἀδελφῶν; Πόθεν τόσαι πικρίαι
 καὶ τοσαῦτα παράπονα μεταξὺ συζύγων; Πόθεν τοσαῦ-
 ται διαφωνίαι καὶ διαστάσεις μεταξὺ συγγενῶν; Πόθεν
 ἄλλοθεν, ἢ ἐκ τῆς Σῆς ἀπουσίας; Φεῦ! οὔτε τῶν ἰδίων ἁ-
 μαρτιῶν καὶ ἐλλείψεων ν' ἀπαλλαγῶμεν δυνάμεθα, οὔτε
 τὰς ἁμαρτίας καὶ τὰς ἐλλείψεις τῶν ἄλλων ὑπομένομεν
 μετ' ἐκείνης τῆς ἐπιεικείας, ἣτις ἀρμόζει τῇ ἀγαπῶσῃ
 καρδίᾳ τοῦ χριστιανοῦ!

Ὅταν ἐλαττώματα ἀνιᾶρά, ὅταν τρόποι ἀπρεπεῖς καὶ
 σκληροὶ διεγείρωσι τὴν ἀγανάκτησίν μου καὶ ἐμποιῶσιν
 ἐμοὶ δυσθυμίαν κατ' ἐκείνων, μεθ' ὧν ὀφείλω νὰ συμ-
 βιώσω, ὅταν, ἐπιλήσμων τῆς ἐπιεικείας, ἥς ἔχω ἀνάγκην,
 λησμονῶ καὶ τὴν ἐπιείκειαν, ἣν ὀφείλω τοῖς ἀδελφοῖς μου,
 τότε, ὦ Ἰησοῦ, ὦ οὐράνιε διδάσκαλε καὶ πρότυπον θεῖον,
 ἐπιφάνηται ἐν τῷ ἱλαρῷ φωτὶ τῆς θείας Σου ἀρετῆς καὶ
 ἐνίσχυσόν με, ἵνα ὑπομείνω τὰς μωρίας καὶ τὰς κακίας
 τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὑπέμεινας Σὺ αὐτάς ἐν τῇ ἐπιγείῳ
 πορείᾳ Σου, καὶ ὡς ἀνέχεται αὐτάς μετ' ἀνέξαντλήτου
 ἀγαθότητος ὁ Πατήρ Σου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

.....

ΑΑ'.

Ἀνεξιθρησκεία καὶ ἀδιαφορία πρὸς τὴν
θρησκείαν.

« Οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ Θεός,
ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος
Αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην
δεκτὸς Αὐτῷ ἐστι. »

(Πράξεις τῶν Ἀποστόλ. Ι', 9—35).

ΕΥΤΥΧΩΣ δὲν ζῶμεν πλέον κατὰ τὰς πλήρεις σκότους καὶ
φρικώδεις ἐκείνας ἡμέρας, καθ' ἃς οἱ εἰς διαφόρους θρη-
σκευίας ἀνήκοντες κατεδίωκον ἀλλήλους ἕνεκα τῶν θρη-
σκευτικῶν αὐτῶν δοξασιῶν· δὲν ζῶμεν πλέον κατὰ τὰς
στυγεράς ἡμέρας ἐκείνας, καθ' ἃς ἕνεκα τῆς πίστεως αὐ-
τῶν ἀνηλεῶς ἐρρίπτοντο ἐπὶ τῆς πυρᾶς γέροντες, ἄνδρες,
γυναῖκες, παρθένοι· εὐτυχῶς παρῆλθον αἱ ἡμέραι, καθ'
ἃς ἔβλεπέ τις ἔλκοντας χάριν τῆς θρησκείας μισοφόνον
ξίφος ἀδελφούς κατ' ἀδελφῶν, υἱούς κατὰ γονέων, ὑπη-
κόους κατὰ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, αἱ ἡμέραι, ἐν αἷς τῆς
θρησκείας ἕνεκα ὀλόκληροι εἰρηνικοὶ λαοὶ ἐξεβάλλοντο ἐκ
τῶν ἐμπρησθεισῶν πόλεων καὶ κωμῶν αὐτῶν, ἢ καὶ παν-
τάπασιν ἐξηφανίζοντο ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, μυριάδες
δὲ ἀόπλων καὶ ἀδυνάτων ἐπνίγοντο ὑπὸ αἰμοδόρων χει-
ρῶν ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτῶν. Εὐτυχῶς ἀντιπαρῆλθεν ὁ ἄ-
γριος ἐκεῖνος αἰὼν, ὅτε ἐν ὀνόματι τῆς ἀγιωτέρας τῶν
θρησκευτῶν κατεπατοῦντο ἡ ἀλήθεια, ἡ φιλανθρωπία, ἡ
ἀρετὴ, ὅτε πρὸς χάριν δῆθεν τοῦ οὐρανοῦ ἐπράττοντο τὰ
μᾶλλον καταχθόνια κακουργήματα, ὅτε, ἵνα τιμήσωσι
τὰ θυσιαστήρια τοῦ πανοικτίρμονος Θεοῦ, ἐμίαινον αὐτὰ

διὰ τοῦ αἵματος ἀνηλεῶς σφαζομένων ἀνθρώπων, διὰ τοῦ αἵματος τῶν τέκνων καὶ τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁμως ἔτι καὶ νῦν ἐπικρατεῖ δυστυχῶς παρὰ πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων πρόληψις τις, πολλάκις ἀπὸ τῶν ἀπαλῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας χρόνων ἐρρίζωμένη, ὑπόκρυφος τις δυσμένεια, ἵνα μὴ εἶπω μῖσος, κατὰ τῶν εἰς ἄλλα θρησκευματα ἀνηκόντων. Εἰσέτι ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγοι, οἵτινες ὑπὸ ἐσφαλμένων ἰδεῶν ἀποπλανώμενοι δὲν δύνανται ν' ἀγαπήσωσι καὶ τὸν ἐναρετώτερον ἄνθρωπον, ἂν μόνον ἐν ἄλλοτρίῳ ἀνετράφη θρησκευματι, βλέμματα δὲ οἴκτου, πολλάκις μάλιστα περιφρονήσεως βλέμματα ῥίπτουσιν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἀλλὰ διατί ὁ οἶκτος αὐτὸς, διατί ἡ περιφρόνησις αὕτη πρὸς τοὺς μὴ πρεσβεύοντας τὴν αὐτὴν μεθ' ἡμῶν θρησκείαν; Δὲν ἀνέχεται ὁ Θεὸς τὰς διαφοροὺς ἐπὶ τῆς γῆς θρησκείας; Καὶ ἤθελον αὗται ὑφίστασθαι ἄνευ τῆς θελήσεως Αὐτοῦ; Πρὸς τί ὁ οἶκτος καὶ ἡ περιφρόνησις; Εἰσὶν ἄρα γε τὰ ἔθνη, μισαλλόθρησκε, τὰ γεννηθέντα καὶ ἀνατραφέντα ἐν ἄλλῳ ἢ τῷ σὺ θρησκευματι, εὐκαταφρόνητα ἢ ἄξια καταδίκης, διότι οὐδέποτε ἐδόθη αὐτοῖς περισσασιν νὰ διδαχθῶσι καὶ γνωρίσωσι τὴν θρησκείαν, ἣν ἔχεις σύ;

Ἀφ' ἧς λαοὶ οἰκοῦσι τὴν γῆν αἰέποτε ὑπῆρξαν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων θρησκευματα διάφορα. Καὶ εἶνε δυνατόν τοῦτο ἄλλως νὰ γίνη; Ἡ φύσις, ἡ γεωγραφικὴ θέσις, τὸ κλίμα τῶν χωρῶν, ἔνθα οἱ λαοὶ κατοικοῦσι, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα, τὸ εἶδος τῆς τροφῆς καὶ αἱ γλῶσσαι τῶν λαῶν, αἱ γνώσεις καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀσχολιῶν αὐτῶν τοσοῦτον ἀπ' ἀλλήλων διαφέρουσιν, ὥστε ἀναγκαίως καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐπιγνώσεως καὶ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ ἀδύνατος καθίσταται ἡ ἐντελὴς συμφωνία.

Ἄλλὰ τί λέγω; Καί μεταξὺ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν λαῶν, ἐάν τις ἀκριβῶς ἐξετάσῃ, ἔτι δὲ πλεον καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν ὁμολογούντων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χριστιανικὴν πίστιν, μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἢ θρησκείας τοῦ ἐνός δὲν εἶνε ἐντελῶς ὁμοίᾳ τῇ τοῦ ἄλλου. Καὶ ἂν πάντες τὰς αὐτὰς προφέρωσι προσευχάς, τὴν αὐτὴν διδάσκωνται κατήχησιν, τὴν αὐτὴν ἔχωσιν ἐξωτερικὴν λατρείαν, τὰ αὐτὰ ἀκολουθῶσιν ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα, πάλιν ἢ προσευχὴν, ἢ πίστις, ἢ λατεία, τὸ ἔθιμον τοῦ ἐνός οὐκ ὀλίγον τῆς προσευχῆς, τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τοῦ ἐθίμου τοῦ ἄλλου διαφέρουσι· διότι ἕκαστος ἀποδίδωσι, κατὰ λόγον τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, κατὰ λόγον τῶν γνώσεων καὶ τῆς ιδιοσυγκρασίας αὐτοῦ, ἰδίαν ἐννοιαν εἰς τὰς λέξεις προσευχῆς, πίστεως, λατείας Θεοῦ, ἐξωτερικὰ ἔθιμα. Ἄλλ' ἔτι πρὸς· εἰς καὶ ὁ αὐτός ἄνθρωπος μεταβάλλει μετὰ τοῦ χρόνου τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ ιδέας ἀνεπαισθήτως, ἐφ' ὅσον μεταβάλλονται ἢ ἀναπτύσσονται αἱ γνώσεις καὶ ἡ πεῖρα αὐτοῦ, ὥστε ὡς νεανίας ἔχει θρησκείαν, ἡγουν πίστιν, ὅλως διάφορον ἐκείνης, ἣν εἶχε παῖς ὢν, ἀνὴρ δὲ καὶ γέρον γενόμενος φέρει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πίστιν οὐσιωδῶς διαφέρουσαν ἐκείνης, μεθ' ἧς ποτε ὡς νέος εἰσῆρχετο ἐν τοῖς ναοῖς τοῦ Ὑψίστου. Διότι ἀναντιρρήτως οὐχὶ τὰ ἔξω, οὐχὶ τὰ γράμματα τῶν συμβόλων καὶ αἱ τελεταὶ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὰ ἔσω καὶ τὰ περὶ τῶν συμβόλων καὶ τελετῶν αὐτῶν φρονήματα ἡμῶν ἀποτελοῦσι τὴν ἀληθῆ θρησκείαν· οὐχὶ οἱ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ οἱ ἐν τοῖς ναοῖς διδασκόμενοι τύποι καὶ τὰ λόγια τῆς πίστεως, ἀλλ' ἡ μετὰ τῶν λογίων καὶ τῶν τύπων αὐτῶν συνδεομένη ἐννοια ἐστὶν ἡ ἀληθὴς πί-

εις· οὐχὶ τὸ νεκρὸν γράμμα, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ζωοποιεῖ.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἕκαστος ἐξ ἰδίας πείρας ἐδιδάχθη, ὅτι ἐν τοῖς ἀπαλοῖς τῆς νεότητος αὐτοῦ χρόνοις καὶ ἐν ἡλικίᾳ ὠριμωτέρα οὐδόλως ἔχει τὰς αὐτὰς θρησκευτικὰς ἰδέας, καίτοι διατηρήσας ἀπαρασαλεύτως τὰ ἐξωτερικὰ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ γνωρίσματα, ἀφοῦ οὐδαμῶς ἀμφιβάλεται, ὅτι ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ποικιλία τῶν θρησκειῶν παρὰ τοῖς διαφόροις τῆς γῆς λαοῖς ἔχει τὴν ὑπαρξίν της ἐν αὐτῇ τῇ διατάξει τοῦ Δημιουργοῦ, διατί ὁ μὴ ἀνεχόμενος τοὺς ἐτέρως φρονούντας ἀξιοῖ ἵνα ἅπαντες οἱ θνητοὶ τὴν αὐτὴν ἔχωσι πίστιν; Διατί ἀπαιτεῖ πλειότερον ἢ ὅσον αὐτὸς ὁ Θεὸς θέλει; Διατί καταφρονεῖ, διατί ἀποφεύγει, διατί μισεῖ τὸν ὁμοίον του, ὡς μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν θρησκείαν, ἐνῶ αὐτὸς ὁ Θεὸς οὔτε καταφρονεῖ, οὔτε ἀποφεύγει, οὔτε μισεῖ αὐτόν;

Εἶνε περίεργον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἦσαν καταρχὰς πλήρεις προλήψεων κατὰ τῶν ἀλλοθρήσκων. Κατεφρόνουν τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἡσχύνοντο νὰ συγχρῶνται αὐτοῖς. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐπίστευε μάλισα, ὅτι ἡ τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλία ἡδύνατο καὶ ἔπρεπε νὰ κηρυχθῇ μόνον τοῖς Ἰουδαίοις, οὐδαμῶς δὲ τοῖς ἐθνικοῖς, μεθ' ὧν οὔτε σχέσιν ἤθελε νὰ ἔχη, φοβούμενος μὴ μολύνῃ ἑαυτόν. Ἀλλ' οὐράνιον ὄραμα ἐδίδαξεν αὐτόν τὴν ἀλήθειαν, θεία δὲ φωνὴ ἐλάλησε πρὸς αὐτόν λέγουσα· « Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. » (Πράξ. Ἀποστ. Ι', 15). Τότε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τέλους ἐξεφώνησε μετὰ πεποιθήσεως τοὺς θαυμασούς καὶ συγκινητικούς τούτους λόγους· « Ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι, ὅτι οὐκ ἔσι προσωπολήπτης ὁ Θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος Αὐτόν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς Αὐτῷ ἐστίν. » (Αὐτόθι Ι', 34-35).

Ὅποια ἀνόσιος ἀποπλάνησις ἐδέσποζεν ἄρα ἐν τοῖς πρὶν χρόνοις, ὅτε Ἰουδαῖοι καὶ ἐθνικοὶ, ἕνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν δοξασιῶν, κατεδίωκον ἀλλήλους σκληρότατα, ὅτε ἐθνικοὶ, Ἰουδαῖοι καὶ Τοῦρκοι ἐβασάνιζον τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτε οἱ χριστιανοὶ, τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν ἐπὶ τέλους διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ θριαμβευσάσης κατὰ παντὸς διωγμοῦ, ἐκάκουν τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς πιστοὺς αὐτοὺς τηρητάς τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, καὶ ἕνεκα τῆς θρησκείας μυριάδας αὐτῶν ἀπεστέρουν τοῦ ζῆν, ὅτε χριστιανοὶ ἐμίσουν χριστιανούς, ὡς ἀλλοίαν ἔχοντας δόξαν περὶ θρησκευτικῶν τινων ζητημάτων, καὶ ἐπολέμουν κατ' αὐτῶν αἱματηροὺς καὶ ὠμοτάτους πολέμους, ὅτε καθολικοὶ κατὰ λουθηρανῶν καὶ καλβινιζόντων, ἢ λουθηρανοὶ καὶ καλβινίζοντες κατὰ καθολικῶν ἤλαυνον ἀλλήλοις διὰ στήθους δολοφόνον ξίφος καὶ ἀπέπνιγον τὰ τέκνα ἀλλήλων!

Ὡ Θεὲ τοῦ αἰωνίου ἐλέους, ὦ Πάτερ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ὦ Δημιουργέ, ἀτελεύτητον ἔχων τὴν πρὸς τὰ πλάσματά Σου ἀγάπην! Ταῦτα πάντα, ὡς οἱ πεπλανημένοι ἐν τῇ παραφροσύνῃ αὐτῶν ἔλεγον, ἐγίνοντο πρὸς λατρείαν Σου, πρὸς τιμὴν Σου, πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματός Σου τοῦ θείου. Ἐσυρον οἱ ἀνόσιοι μεθ' ὑπερβαλλούσης καὶ φρικτῆς χαρᾶς τοὺς ἀλλοθρήσκους ἐπὶ τῶν καιομένων πυρῶν, μετὰ δὲ ταῦτα ἐτόλμων νὰ αἵρωσι πρὸς Σὲ τὸν Πανάγιον τοὺς ὑπὸ τῆς λύσσης καὶ τῆς χαιρεκακίας ἐξίσχοντας ὀφθαλμοὺς των! Ἐνέπηγον εἰς τὰ στήθη τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν τὸ ξίφος, καὶ ἐτόλμων ἔπειτα νὰ ὑψώσωσι πρὸς Σὲ τὸν κοινὸν καὶ φιλόστοργον Πατέρα, ἵνα προσευχηθῶσι, τὰς ἔτι ἀποσαζούσας τὸ αἷμα τῶν ἀθώων μαιφόνους χεῖράς των! Ἐφερον ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας

τὸ πῦρ εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰς πόλεις, ὅταν δὲ αἱ φλόγες ἐξετείνοντο ἐπὶ μυριάδων τέως εὐδαιμονούντων οἰκων, ὅταν αἱ φωναὶ τῶν γερόντων, οἵτινες ἐξέπνεον ὑπὸ τὰ καπνίζοντα ἐρείπια, ὅταν οἱ κλαυθμυρισμοὶ τῶν θηλαζόντων, ἀπὸ καιομένων κοιτίδων ἐξερχόμενοι καὶ μετὰ τῶν ὀλολυγμῶν ἀπηλπισμένων μητέρων ἀναμιγνυόμενοι, ἀνέβαινον μέχρι τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, αἱ στρατιαὶ τότε τῶν χριστιανῶν ἐμπρηστῶν ἔψαλλον ἐκ διαλειμμάτων μετὰ δεινῆς τῆς ψυχῆς ἀπαθείας· « Θεὲ, Κύριε, Σὲ αἰνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σὲ δοξάζομεν εἰς τὸν αἰῶνα. »

Ὅχι, ὄχι, τοιοῦτοι διωγμοί, τοιαῦτα μιὰρὰ ἔργα, τοιαῦται ἀνθρωποσφαγαίαι δὲν εὐηρέστουν τὸ Θεῖον. Καὶ ἐπίγειοι πατέρες, καὶ ἐπίγειοι μητέρες ἤθελον βεβαίως θρηνολογήσει, ἂν ἔβλεπον τὰ τέκνα αὐτῶν ἀμοιβαίως ἀποπνιγόμενα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πρὸς αὐτοὺς υἱικοῦ φίλτρου. Πῶς ἄρα δυνατόν εἶνε νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ὁ οὐράνιος Πατήρ, ἡ αἰωνία Ἀγάπη, εὕρισκει εὐαρέσῃσιν τινα ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνοσιουργήμασι;

Χάρις τῷ Θεῷ οἱ ἀποτρόπαιοι ἐκεῖνοι χρόνοι παρῆλθον. Κατὰ δυστυχίαν ὁμως εἰσέτι δὲν ἐξέλιπεν ἐντελῶς, ἀλλ' ἔτι πολλοῖς εἶνε προσκεκολλημένη ἡ ὀλεθρία κατὰ τῶν ἐτεροδόξων πρόληψις. Ἔτι καὶ νῦν πολλοὶ μετὰ βίας ἀνέχονται ἐν μέσῳ αὐτῶν τοὺς ἀλλοθρήσκους καὶ μέμφονται μάλιστα τὴν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ἀνοχὴν τῶν διαφόρων θρησκευμάτων· πιστεύουσι δὲ, ὅτι ἡ ἀνεξιθρησκεία συνεπάγει κατ' ἀνάγκην τὴν πλήρη θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν, καὶ ὅτι εἶνε ψυχρότης καὶ καταφρόνησις πρὸς τὴν ἰδίαν θρησκείαν ἢ τοῖς πρεσβεύουσιν ἄλλας θρησκείας παραχώρησις τῶν αὐτῶν πολιτικῶν ἢ ἀστυκῶν

δικαιωμάτων καὶ ἡ κατὰ νόμον ἄδεια τῶν μεταξὺ ἑτεροδόξων ἐπιγαμιῶν, ἡγουν τῶν λεγομένων μικτῶν γάμων.

Ἵνα πεισθῶσιν οἱ τοιαῦτα φρονοῦντες, ὅτι εἰς μεγίστην εὐρίσκονται πλάνην, ἧς ἐξετάσωσι τί ἐστὶ κυρίως χριστιανικὴ ἀνεξιθρησκεία, καὶ τί ἐσὶν ἀδιαφορία πρὸς τὴν θρησκείαν.

Ἡ ἀνεξιθρησκεία συνίσταται εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὀφειλομένης ὑπολήψεως καὶ τιμῆς καὶ ἐκείνοις, οἵτινες, καίτοι μὴ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν, καίτοι διαφέροντες ἡμῶν κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας, οὐχ ἥττον ὁμως δύνανται νὰ ᾧσιν ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ συμπεριφορᾷ αὐτῶν δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι, ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτῶν θρησκείας πρὸς τοῦτο παροτρυνόμενοι. Τοιαύτην ἀνοχὴν καταδεικνύει πρὸς ἡμᾶς καθ' ἡμέραν ὁ Θεός, ὅστις μηδὲν ἀποβλέπων εἰς τὰ πρόσωπα ἢ τὰς θρησκείας, ἀδιακρίτως ἐστὶ φιλόστοργος Πατὴρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Καθὼς δὲ ὁ Θεός ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν θρησκευτικῶν συστημάτων, ἀγαθοποιεῖ αὐτοὺς, εἰσακούει τῶν προσευχῶν αὐτῶν, οὕτω καὶ σὺ, ἄνθρωπε, ὀφείλεις ν' ἀγαπᾷς πάντας μετὰ τῆς αὐτῆς ἀγάπης. Πᾶς ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐστὶν ἀρεστὸς Αὐτῷ. Τοιαύτην ἀνοχὴν ἔδειξε καὶ ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου πορείας του. Δὲν ἠσχύνετο ὁ Κύριος νὰ προσφέρηται φιλικῶς πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς καὶ νὰ τιμᾷ τοὺς Σαμαρείτας, καίτοι περιφρονουμένους καὶ μισουμένους ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων διὰ τινὰς πρὸς αὐτοὺς περὶ πίστεως καὶ θρησκευτικῶν ἐθίμων διαφορὰς. Τοιαύτην ἀνοχὴν ἔδειξαν καὶ ἐξήσκησαν καὶ οἱ πρῶτοι καὶ ἄμεσοι μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ἀπόστολοι, οἵτινες ἐπορεύθησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἐζήσαν μετὰξὺ Ἰου-

δαίων καὶ ἐθνικῶν καὶ φιλικώτατα πρὸς πάντας ἀνε-
ξαιρέτως ἐπολιτεύθησαν. Οὐδένα κατεδίωξαν οἱ ἅγιοι
ἐνεκα τῆς θρησκείας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐθεώρησαν πάντα ἀλ-
λόθρησκον ὡς πεπλανημένον, ὄντινα ὥφειλον νὰ θερα-
πεύσωσι, νὰ καθοδηγήσωσι, νὰ φέρωσιν εἰς μετάνοιαν
διὰ τῆς ἀγάπης.

Τούναντίον ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν ἀδιαφορία συνί-
σταται εἰς τὴν καταφρόνησιν καὶ ἀποστροφὴν πάσης
θρησκείας. Τῷ περὶ τὰ θρησκευτικὰ ἀδιαφόρῳ εἶνε ταύ-
τον ἂν ὁ συνὼν αὐτῷ ἔχῃ θρησκείαν τινά, ἢ παντάπασι
τοιαύτης ξερεῖται. Αὐτὸς ὁ ἴδιος οὐδεμίαν πρεσβεύει θρη-
σκείαν καὶ διατελεῖ ὅλος ἀδιάφορος πρὸς τὴν πίστιν τῶν
πατέρων αὐτοῦ.

Τὸ μιὰν τοῦτο καὶ δυστυχῶς οὐχὶ σπάνιον ἐν ταῖς
ἡμέραις ἡμῶν ἐλάττωμα τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας,
ἰδίως ἐπιπολάζον παρὰ τοῖς κούφοις καὶ τοῖς ἀπαιδεύ-
τοις, οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν τῆς
ἀνεξιθρησκείας. Εἶνε πλάνη τὸ νὰ φοβῇται τις, ὅτι θέλει
προκύψει ἀδιαφορία πρὸς τὴν θρησκείαν, ἐὰν ἀγαπᾷ καὶ
τοὺς ἑτεροδόξους ὁμοίους τοῦ μετ' ἀδελφικῆς στοργῆς.
Καὶ τῷ ὄντι· πότε ἐπήγασεν ἁμαρτία ἐξ ἀρετῆς;

Ὁ χριστιανὸς, ἐξασκῶν τὴν ἀρετὴν τῆς ἀνεξιθρησκείας
μετὰ καρδίας καθαρᾶς, ἀγαπᾷ τὸν ἀλλόθρησκον, τὸν
ἐργαζόμενον δικαιοσύνην καὶ φοβούμενον τὸν Θεόν, ἐκτι-
μᾷ τὸν εὐσεβεῖ καὶ ἐνάρετον, καὶ ἐὰν οὗτος ἀνήκῃ εἰς ἄλλο
θρησκευτικὸν σύστημα, οὐδαμῶς δὲ καταφρονεῖ ἢ φοβεῖ-
ται ἢ μισεῖ τινά, ἐνεκεν τῆς θρησκείας αὐτοῦ, διότι γινώ-
σκει, ὅτι μόνος ὁ Θεὸς δύναται νὰ κρίνῃ αὐτὸν περὶ τῆς
πίσεως καὶ τῆς συνειδήσεώς του, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος,
καὶ ὅτι καὶ ἄλλαι θρησκεῖαι πρὸς τὸν Θεὸν φέρουσι, καὶ

ἄλλαι θρησκεῖαι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὁδοὶ διάφοροι μὲν τῆς ἡμετέρας, ἀλλὰ πρὸς τὸ αὐτὸ ἄγουσαι τέλος.

Ὁ περὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἀδιάφορος ἔχει μὲν ἀνοχὴν πρὸς τοὺς ἀλλοθρήσκους, οὐχὶ ὅμως τὴν ἀνοχὴν, τὴν πηγάζουσιν ἐκ τῶν εὐσεβῶν καὶ θαυμαστῶν πεποιθήσεων τοῦ χριστιανοῦ, ἀλλ' ἀνοχὴν προερχομένην ἐκ τῆς ὀλιγωρίας πάσης θρησκείας. Ὁ τοιοῦτος καταγελαῖ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀδιακρίτως τὸν χριστιανὸν καὶ τὸν Ἰουδαῖον, τὸν ἐθνικὸν καὶ τὸν μωαμεθανόν, ἀκολουθοῦντας τὴν θρησκείαν αὐτῶν.

Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς, μένων πιστὸς καὶ ἀκράδαντος εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων αὐτοῦ καὶ ὦν ἀείποτε πρόθυμος καὶ τὴν ζωὴν του νὰ θύσῃ ὑπὲρ αὐτῆς, τιμᾷ ταῦτοχρόνως τὴν θρησκείαν τῶν ἄλλων, χωρὶς βεβαίως ν' ἀγαπᾷ αὐτήν, ἥ καὶ ἐπ' ἐλάχιστον νὰ ἀνταλλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ. Τιμᾷ δὲ τὴν ξένην θρησκείαν, διότι ζητεῖ παρὰ τῶν ἄλλων τιμὴν καὶ σέβας ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θρησκείας· τιμᾷ τὴν ξένην θρησκείαν, διότι αὕτη ἀποτελεῖ ἄλλοις, ἂν οὐχὶ καὶ αὐτῷ, σωτήριον καὶ μακαριστὴν πεποιθήσιν· σέβεται τὴν θρησκείαν τῶν ἄλλων, διότι πᾶσα θρησκεία ἐστὶν γλῶσσά τις τῶν ψυχῶν πρὸς τὸ Θεῖον· πᾶσα δὲ πρὸς τὸν Θεὸν γλῶσσα, πᾶς δεσμός, τὸν θνητὸν μετὰ τοῦ Ἀθανάτου συνδέων, εἶνε καὶ ἀείποτε μένει ὄντως σεβαστὸν χρῆμα. Σέβεται, τέλος, ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς τὴν ξένην θρησκείαν, διότι καὶ αὕτη ἐστὶ πηγὴ ἀγαθῶν καὶ ἀρεστῶν τῷ Θεῷ πράξεων. Πᾶς δὲ ὁ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενος, ἐστὶν ἀρεστὸς τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπομένως κατ' ἀνάγκην σεβαστὸς τοῖς ὁπαδοῖς Αὐτοῦ.

Ἴδου ἡ διαφορὰ, διαφορὰ μεγίστη, μεταξὺ ἀνεξιθρη-

σκείας καὶ ἀδιαφορίας πρὸς τὴν θρησκείαν, ἡγουν μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, μεταξὺ οὐρανίας, μεγίστης, τὰ πάντα περιλαμβανούσης ἀγάπης, καὶ ὀλεθρίας πᾶσαν θρησκείαν περιφρονούσης κουφότητος.

Ὁ Ἰουδαῖος, ὅστις ἀκολουθῶν τὰς διατάξεις τοῦ Μωυσέως πλήρης εὐλαδείας ἐν τῇ συναγωγῇ κράζει μεγάλη τῇ φωνῇ πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων του, ὁ Τοῦρκος, ὅστις κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ νομιζομένου προφήτου αὐτοῦ ἐν τοῖς τσαμίοις τῆς Ἀνατολῆς πίπτει πρηνὴς ἐνώπιον τοῦ Πανταχοῦ Παρόντος καὶ φέρει τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κόνεως, ὁ ἀπαίδευτος ἐθνικός, ὅστις στερούμενος βελτίονος ἐπινοίας ὑψώνει τὰς χεῖράς του ἱκετευτικῶς πρὸς παρακείμενον εἰδωλον καὶ ἀσπάζεται αὐτὸ ἐμπαθῶς, ὡς τὸ ἄκακον παιδίον τὴν εἰκόνα τῆς ἀπούσης μητρὸς του, καὶ οὔτινος ἢ πλήρης ἀγάπης πρὸς τὸ εἶδωλον αὐτὸ, πρὸς τὴν φθαρτὴν ταύτην κόνιν προσευχὴ βεβαίως φθάνει μέχρι τοῦ ὑψίστου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, . . . οὔτοι πάντες εἰσὶ σεβαστοί. Πάντας δέ, οὐχὶ μόνον νὰ μὴ μισῶ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγαπῶ ὀφείλω. Καὶ αὐτοί, ἂν οὐχὶ τὴν ἐμὴν, ἔχουσιν ὅμως θρησκείαν. Καὶ αὐτῶν ἡ καρδία, ἂν οὐχὶ διὰ τῶν αὐτῶν μετ' ἐμοῦ δεσμῶν, δι' ἄλλων ὅμως ἱερῶν δεσμῶν συνδέεται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὴν αἰωνιότητα. Καὶ αὐτοὶ εἰσιν ἄνθρωποι, πλάσματα τοῦ αὐτοῦ Δημιουργοῦ, τέκνα τοῦ αὐτοῦ οὐρανοῦ Πατρός. Καὶ αὐτοὶ ἔχουσιν ἓνα Θεόν, ὡς ἐγὼ, ὄντινα ἀποκαλοῦσιν Ἀλλὰχ, Ἀββᾶ ἢ Πατέρα. Καὶ αὐτοὶ πλήρεις ἡσυχίου ἐλπίδος ἀποβλέπουσι πρὸς μίαν αἰωνιότητα. Ὄφείλω ἄρα νὰ μὴ θεωρῶ αὐτοὺς ἀνοικείους τῆς φιλίας καὶ τῆς ἀγάπης μου, ὅσον διάφοροι τῶν ἐμῶν καὶ ἂν ὧσιν αἱ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνιότητος ἰδέαι των.

Εἷς καὶ μόνος ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ἀποτρόπαιος, φοβερός καὶ συγχρόνως δυστυχῆς, ὁ ἄθρησκος. Αὐτὸς μόνος οὐδὲν ἔχει μεθ' ἡμῶν κοινόν, οὔτε πίστιν, οὔτε ἀγάπην, οὔτε ἐλπίδα, καὶ οὐδὲ θέλει νὰ ᾔη ἀδελφὸς ἡμῶν. Τέκνον τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἐλησμόνησε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, διότι ἐν τῇ ὀλεθρίᾳ ἐξαγριώσκει αὐτοῦ ἔγινεν ἐπιλήσμων τοῦ ἰδίου πατρὸς καὶ ἡρνήθη αὐτόν. Μυριάκις προτιμητέος τοῦ ἀθρήσκου τούτου, καὶ ὁμῶς λεγομένου χριστιανοῦ, ὁ Ἰουδαῖος, ὁ Τοῦρκος, ὁ ἐθνικός. Τούτοις μὲν δύναμαι ν' ἀνοίξω τὴν καρδίαν μου, τούτους δύναμαι νὰ πιστεύσω, ἀλλὰ πῶς νὰ διαπιστευθῶ ἀνθρώπῳ εἰς οὐδένα Θεὸν πιστεύοντι; Ποίαν ἀσφάλειαν ἔχω πλησίον ἐκείνου, ὃν οὐδὲν βλέμμα πρὸς τὴν αἰωνιότητα φοβίζει;

Ἀποδίδωμι τιμὴν καὶ σέβας πρὸς πᾶσαν θρησκείαν, ἥτις ἐγείρει ναοὺς καὶ θυσιαστήρια τῷ Παναγίῳ, καὶ διδάσκει δεήσεις καὶ ὑπακοὴν εἰς Αὐτόν. Ἀγαπῶ δὲ ἀνεξαιρέτως καὶ ἄνευ ὅρων πάντα θνητόν, οἷανδ' ἂν πρεσβεύῃ θρησκείαν, εἰάν ἡ θρησκεία αὐτοῦ καὶ ἡ πίστις τοῦ πρὸς Σὲ ἀποτείνωνται, κατευθύνωνται πρὸς Σὲ, ὡς ἀτελεύτητε Πάτερ ὅλων τῶν πνευμάτων, ὕψισον Ὄν, πηγὴ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς χάριτος, πανάγαθε Θεέ! Σοὶ ἀνήκομεν πάντες, ὦ Θεέ μου· Σὺ δὲ ἐπακούεις καὶ τοῦ ἐλάχιστου τῶν τέκνων Σου, ὅταν ἡ δέησις αὐτοῦ ἐξέρχεται ἀπὸ καρδίας καθαρᾶς καὶ παιδικῆς ἀφοσιώσεως. Ἐπὶ τῆς γῆς ἀνασρεφόμεθα μετὰ ποικίλων θρησκειῶν καὶ ποικίλων ἐλπίδων, ὡς τέκνα ἐνήλικά τε καὶ ἀνήλικα κύκλω τοῦ αὐτοῦ πατρὸς. "Ω! δύναται ὁ ψελλισμὸς τῶν ἀδυνάτων νὰ ᾔη ἥττον ἀρεστὸς τῇ ἀγάπῃ Σου, ἢ τῶν ὁπωσοῦν ἡλικιωθέντων ἢ προσευχῇ; "Οχι, ὄχι, οὐδὲν τέκνον

Σου ἀπωθεῖς, πάντες δὲ ἡμεῖς ἐκ Σοῦ ἐσμέν, διὰ Σοῦ ὑ-
πάρχομεν καὶ Σὲ ἐκζητοῦμεν, ἔχοντες πάντες πρὸς τοῦτο
παρὰ Σοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐγγεγραμμένον τὸν θεῖον
νόμον.

ΑΒ΄.

Τὸ ἀνεξάρτητον τοῦ χριστιανοῦ ἐν τῷ
ἀστυκῷ βίῳ.

« Κρείσσων βίος πτωχοῦ ὑπὸ
σκέπη δοκῶν, ἢ ἐδέσματα
λαμπρὰ ἐν ἀλλοτρίοις. »
(Σοφία Σειράχ ΚΘ', 22).

ΕΠΙΘΥΜΕΙ ΤΙΣ νὰ ᾔηνε πλούσιος, καὶ ὁμῶς αὐτὸς ἐαυτὸν
πρὸς τὴν πενίαν φέρει. Ἐπιθυμεῖ τις νὰ ἰσχύῃ πολὺ, ν' ἀ-
πολαμβάνῃ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, καὶ ὁμῶς ἰδίαις χερσὶ
καταστρέφει πᾶσαν ὑπόληψιν καὶ πᾶσαν αὐτοῦ σημα-
σίαν. Ἐπιθυμεῖ νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῶν ὁμοίων αὐτοῦ,
καὶ ἐν τούτοις καθίσταται ταπεινότερος καὶ αὐτῶν τῶν
ἀγενεστέρων. Ζητεῖ τὴν κυριαρχίαν, καὶ ἀντὶ ἐλαχί-
στου τιμήματος πωλεῖ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ γίνεται
δοῦλος τῶν ἄλλων.

Αἱ ἀντιφάσεις αὗται ἐν ταῖς πράξεσιν ἐνὸς καὶ τοῦ
αὐτοῦ ἀνθρώπου τοσοῦτον κοινὰ καὶ καθημερινὰ εἰσιν,
ὥστε μόλις προσοχῆς ἄξια θεωροῦνται. Πόθεν δὲ προέρ-
χονται; Ἐκ τοῦ διηνεκοῦς ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ ἀξιώ-
σεών τινων, ἃς ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν, καθὼς λόγου μετέ-
χοντες, καὶ τῶν φαύλων ὀρέξεων τῆς γήϊνης ἡμῶν φύ-

σεως. Ἐπιθυμοῦμεν πλοῦτον, τιμᾶς, δόξαν, ἰσχύν· ἀλλὰ θέλομεν νὰ ἐπιτύχωμεν τούτων ἀπάντων ἄνευ ἢ μετ' ἐλαχίστου κόπου, χωρὶς θυσίας, χωρὶς ἀγώνων.

Ἔστι καὶ δίκαιον καὶ λογικόν τὸ νὰ τρέπωμεν ἐπὶ τὸ βέλτιον τὰς περιστάσεις τοῦ βίου ἡμῶν, τὸ νὰ παρασκευάζωμεν ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἡμετέροις εὐημερίαν τινὰ, βίον ἄνετον, οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιδείξωμεν πολυτέλειαν, ἢ νὰ παραδοθῶμεν ταῖς ἡδυπαθείαις τοῦ ὑλικοῦ βίου, ἀλλ' ἵνα ἔχωμεν πρόχειρα τὰ μέσα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν εὐγενῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν, ἡγουν πρὸς καλλιέργειαν καὶ βελτίωσιν τῆς πνευματικῆς ἡμῶν φύσεως, πρὸς καλὴν τῶν τέκνων ἡμῶν ἀνατροφὴν καὶ πρὸς περιθάλψιν τῶν ἐνδεῶν. Διότι ὄντως ἀξιολύπητος εἶνε ὁ σεναζὼν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν καὶ ἀδιακόπως βεβιασμένος νὰ μεριμνᾷ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ τε καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ. Δοῦλος τοῦ σώματός του ὁ δυστυχὴς οὗτος ὢν, οὐδαμῶς δύναται νὰ σκεφθῇ περὶ βελτιώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἐξαρτώμενος ἀπὸ τῆς θελήσεως, πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ οἴκτου τῶν πονηροτέρων, ὀφείλει νὰ θυσιάζῃ αὐτοῖς τὰς δόξας του, τὴν ἀρετὴν του καὶ νὰ πωλῇ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, ἵνα ἔχῃ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἀθλίαν τινὰ κατοικίαν καὶ πενιχρόν τι ἔνδυμα πρὸς κάλυψιν τῆς γυμνότητός του.

Ὡσαύτως δίκαιον καὶ λογικόν ἐστι τὸ νὰ ζητῶμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν, οὐχὶ ἵνα ἐξουσιάζωμεν καὶ διατάσσωμεν κατὰ τὸ δοκοῦν ἡμῖν τοὺς ὁμοίους ἡμῶν, ἀλλ' ὅπως μὴ ἐξαρτώμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ ἀπὸ τῆς αὐτογνώμονος θελήσεως τῶν ἄλλων. Ὁ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ἔρως καὶ τὸ μῖσος κατὰ πάσης δουλείας ἐνεφυτεύθησαν βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν καὶ δι' οὐδενὸς μέσου δύνανται

νὰ ἐκριζωθῶσιν. Οὐδὲν ἀλγεινότερον τοῦ νὰ βλέπῃ τις ἑαυτὸν μηδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ὄντα, μόνον δὲ σκιὰν οὕτως εἰπεῖν ἑτέρου ὑπάρχοντα, ἐστερημένον ἰδίας θελήσεως καὶ κατ' ἀνάγκην ὑποκείμενον εἰς πᾶν εἶδος ταπεινώσεως. Πᾶς ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς ὁ πενέστατος, αἰσθάνεται ὅτι εἶνε ἄνθρωπος, τέκνον τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῶν πάντων Δημιουργοῦ, ὅτι ἡ ὑπαρξίς του ἔχει ἰδιον σκοπὸν, ἰδιον προορισμόν, καὶ ὅτι δὲν ἐρρίφθη ἐπὶ τῆς γῆς ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς κτῆμα ἢ ὡς ὄργανον τῆς διαθέσεως τῶν ὁμοίων του.

Καὶ ὁμως πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν, ἢ νεκρὰ ὄργανα, ὄντα ἄνευ θελήσεως, παίγνια τῶν αὐθαιρέτων ἐπινοημάτων ἐκείνων, οὓς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπερτεροῦσι κατὰ τε τὰς γνώσεις καὶ τὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα. Αὐτὸς ἑαυτὸν ἀναρτᾷ ὁ πολὺς ὄμιλος εἰς ἀλλοτρίας θελήσεις, καθίσταται δοῦλος ἄλλων, ἐνῶ ὥφειλε καὶ ἡδύνατο νὰ ᾔηνε ἀνεξάρτητος, κύριος ἑαυτοῦ.

Βεβαίως, ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζῶντες πάντες οἱ ἄνθρωποι, διατελοῦσιν ἐν ἀμοιβαίᾳ τινὶ ἐξαρτήσει, διότι ἕκαστος ἔχει πάντοτε ἀνάγκην τῆς βοήθειας τῶν ἄλλων. Οὕτως ἠθέλησεν ὁ Δημιουργὸς ἡμῶν, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀνίσως διένειμε τὰ δῶρα Αὐτοῦ, ὅπως ἕκαστος ἔχῃ ἀναπόφευκτον τῶν ἄλλων ἀνάγκην, αἱ δὲ ἀμοιβαῖαι ἀνάγκαι κρατῶσι στενῶς συνεσφιγμένους τοὺς κοινωνικοὺς δεσμοὺς μεταξὺ ἀνθρώπων, μεταξὺ οἰκογενειῶν καὶ μεταξὺ ὁλοκλήρων ἐθνῶν. Διὰ τοῦτο οἱ ἡγεμόνες ἐξαρτῶνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπὸ τῶν λαῶν αὐτῶν, οἱ πολῖται ἀπὸ τῶν κυβερνώντων, οἱ ὑπηρέται ἀπὸ τῶν δεσποτῶν, οἱ τεχνῖται, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ ἔμποροι ἀπὸ τῶν ἀγοραστῶν, οἱ νέοι, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν νόμων ὀρι-

ζομένης ἐνηλικιότητος, ἀπὸ τῶν γονέων, ἀπὸ τῶν παιδαγωγῶν καὶ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τὸ εἶδος τῆς ἐξαρτήσεως οὐδέποτε δύναται νὰ ἐκλείψῃ, διότι ἡ ἐξαφάνισις αὐτοῦ ἤθελεν ἔχει βέβαιον ἐπακολούθημα τὴν διάλυσιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τὴν καταστροφὴν πάσης ἐπιγείου εὐδαιμονίας.

Ἄλλ' ἡ φρόνησις ὑπαγορεύει ἡμῖν νὰ μὴ ἐπαυξάνωμεν χωρὶς ἀνάγκης τὴν ἐξάρτησιν ἡμῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀπολέσωμεν τὴν ἀτομικότητα ἡμῶν, ἥγουν μέχρις οὗ παύσωμεν τοῦ νὰ ὦμεν ὄντα αὐτοτελεῖ καὶ ἴδιον σκοπὸν καὶ προορισμὸν ἔχοντα. Ὁ πολίτης εἶνε ἐλεύθερος εἰς πᾶν ὅ,τι δὲν ἀντίκειται τοῖς καθεστῶσι τῆς πολιτείας νόμοις· τὸ ἀνήλικον παιδίον εἶνε ἐλεύθερον εἰς πᾶν ὅ,τι δὲν προσβάλλει τὸ ὀφειλόμενον σέβας καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν εἰς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, τοὺς κάλλιον αὐτοῦ εἰδότες τί πρὸς ὄφελος αὐτοῦ τείνει. Οἱ ἐπὶ μισθῷ ὑπηρετοῦντες ὀφείλουσι νὰ ὑπακούωσι ταῖς διαταγαῖς τῶν κυρίων ἢ ἀνωτέρων αὐτῶν μόνον ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἀνάγονται εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ οἴκου, ἢ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων, πρὸς ἃ ἐπὶ τινα χρόνον ἐξεμίσθωσαν τὰς διανοητικὰς ἢ σωματικὰς αὐτῶν δυνάμεις.

Πάντη ὁμῶς ἁλλοίως ἔχουσι τὰ τῶν ἀθλίων ἐκείνων, οἵτινες εἰς τοιαύτην θέσιν φέρουσιν ἑαυτοὺς, ὥστε, καίτοι ὑπὸ τῆς φύσεως προωρισμένοι νὰ ἔχωσιν ἐλευθέραν θέλησιν, τυφλοῖς ὄμμασιν ἀναγκάζονται ν' ἀκολουθῶσι καὶ τὰς φαυλοτέρας προσταγὰς καὶ τὰς μᾶλλον αὐθαιρέτους φαντασίας τῶν παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων ἐκλεχθέντων δεσποτῶν. Ἀναγκάζονται νὰ ἐκτελῶσιν ἔργα, καθ' ὧν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά των ἐπανίστανται καὶ διὰ τῶν ὁποίων, ἐκμηδενίζοντες πᾶν αἶσθημα τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῶν εὐ-

γενείας, γίνονται σκευή ἀκάθαρτα, ἄξια τῆς ἑαυτῶν καὶ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων περιφρονήσεως.

Εἰς τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν, ἐν ᾗ οὐδὲν ἔχνος μένει τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, ὠθοῦνται οἱ δυστυχεῖς αὐτοί, οὐχὶ ὑπὸ τῆς βίας τῆς Ἀρχῆς, οὐχὶ ὑπὸ τῆς τύχης ἢ τῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ὑπὸ μόνων τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῶν κακιῶν αὐτῶν. Οὐδεὶς δὲ ἄς μὴ νομίζῃ ἑαυτὸν ἐν σκέπη τῆς ἐσχάτης ταύτης τοῦ ἀνθρώπου ταπεινώσεως. Εἶνε εὐχερέσατον νὰ πέσῃ τις πτώσιν τοιαύτην. Ἐπομένως ὀφείλομεν νὰ γνωρίσωμεν τοὺς ἐπαπειλοῦντας τὴν ἀρετὴν ἡμῶν κινδύνους, διότι οὕτω δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν αὐτούς.

Οὐ σπανίως συμβαίνει ἄνθρωποι ἐλαφρόνοες καὶ ἀπερίσκεπτοι νὰ ἔχωσι τυφλὴν πίστιν εἰς τὴν χρηστότητά τινων, ν' ἀνακαλύπτωσι δὲ τὴν κακίαν αὐτῶν ὅτε δὲν εἶνε πλέον καιρὸς νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Ἀνακοινώσαντες τοῖς νομιζομένοις χρηστοῖς σπουδαῖόν τι ἀπόρρητον, ἐγένοντο ὑποχείριοι αὐτῶν. Ἀνάγκη πᾶσα τότε ἢ νὰ παραδέχωνται τῶν πονηροτάτων αὐτῶν τὰς αἰσχυρὰς ἀξιώσεις, ἢ νὰ ἴδωσι τὸ μὲν ἀπόρρητον κοινολογούμενον, ἑαυτοὺς δ' ἐκτεθειμένους εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἤδη κεκηρυγμένων ἐχθρῶν των. Δυστυχῶς συνεχέστατα ἄνθρωποι, ἄλλως χρηστοί, διὰ τὸν φόβον τοῦ αἰσχυροῦ ἢ τῆς δυστυχίας, εἰς ἣν δύνανται νὰ ὑποπέσωσιν ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἐμπιστευθέντος ἀπορρήτου, ὑπηρετοῦσι τὰς κακίας ἄλλων· πράττουσι δὲ τοῦτο, διότι οὐκ εἰσὶν ἀρκούντως γενναῖοι νὰ προτιμήσωσι τὴν δυστυχίαν μᾶλλον, ἢ τὴν εὐτυχίαν, τὴν προερχομένην ἐξ ἔργων ἀντικειμένων πρὸς τε τὴν θρησκείαν καὶ πρὸς τὴν συνείδησιν αὐτῶν· ἐν ἄλλαις λέξεσι γίνονται τῆς κακίας ὑπηρέται, διότι φοβοῦνται πλείοτερον τοὺς ἀνθρώπους ἢ τὸν Θεόν.

Ἔτι ἐπισφαλεστέρα καθίσταται ἡ κατάστασις τῶν εὐαπατήτων αὐτῶν ἀνθρώπων, ἐὰν τὸ μὲν ἀνακοινωθὲν μυστικὸν ᾗνε ἀθέμιτός τις πράξις, ἣν πρὸ πάντων θέλουσι νὰ κρατῶσι κεκρυμμένην τοῖς ἄλλοις, ὁ δὲ λαβὼν γνῶσιν αὐτῆς ἀνήκη εἰς τὴν τάξιν ἐκείνων, οἵτινές εἰσιν ἔτοιμοι νὰ πράξωσι τὰ αἰσχίστα. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ δυστυχεῖς ἔθεσαν εἰς τὴν διάκρισιν πονηρῶν τὴν ὑπόληψιν, τὴν τιμὴν, τὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὴν περιουσίαν των, τὰ πάντα. Οἱ πονηροὶ καὶ πανοῦργοι αἰείποτε μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐξερευνῶσι τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων, καὶ κολακεύοντες τὰς ἀδυναμίας ταύτας, παρασύρουσι τοὺς ἀδυνάτους εἰς ἔργα ἄτιμα, ὅπως καταστήσωσιν αὐτοὺς διὰ παντὸς δούλους τῆς θελήσεώς των. Τοιουτοτρόπως ὑπερβολικὴ οἰκειότης μεταξὺ δεσποτῶν καὶ ὑπηρετῶν ἔφερε πολλάκις ὀλεθριώτατα ἀποτελέσματα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ οἴκου, καὶ ἀνατρέψασα τὰς τάξεις κατέστησε τοὺς πρώτους ὑποχειρίους τῶν δευτέρων. Οὕτω πολλοὶ ἐγένοντο τύραννοι τῶν προϋσταμένων, διότι διετέλεσαν μάρτυρες ἢ καὶ συνεργοὶ τῆς κεκρυμμένης κακίας αὐτῶν. Ὁ ἀθέμιτόν τι πράξας, ἐὰν ἔχη μάρτυρα τῆς ἐνοχῆς του χείρονα ἑαυτοῦ, εὐκόλως διὰ τὸν φόβον τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς τιμωρίας πράττει νέα μεγαλείτερα ἀνοσιουργήματα· κυρίως δὲ τὰ πράττει, ἵνα δι' αὐτῶν ἐξαγοράσῃ τὴν σιωπὴν τοῦ πονηροῦ μάρτυρος.

Πρὸς τούτοις ἄλλοι φύσει ῥάθυμοι, τὸν εὐκολον καὶ ἀβροδίαιτον βίον ἀγαπῶντες, μὴ ἔχοντες δὲ ἀρκοῦσαν περιουσίαν, ἵνα τὰς τῆς κοιλίας ἀναπαύσωσιν ὀρέξεις, προσκολλῶνται τοῖς πλουσίοις, γίνονται κόλακες αὐτῶν καὶ ἐκουσίως εἰς ἀτιμοτάτην δουλείαν ὑποβάλλονται. Οἱ τοιοῦτοι ἀποκαλοῦνται κοινῶς παράσιτοι ἢ ψωμοκόλακες.

Ὁ ἕνεκα λιχνείας ἢ ἄλλου ὁμοίου ποταποῦ πάθους ζέργων νὰ γίνη κόλαξ καὶ ὀφθαλμόδουλος τῶν πλουσίων, εἶνε κατ' ἀνάγκην ἐπιδεκτικὸς πάσης ταπεινωτικῆς πράξεως, ἣν ἤθελεν ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ ὁ χορτάζων αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι οὐδὲν ἤθελε ζητηθῇ παρ' αὐτοῦ ἀθέμιτον, οὐχ' ἦττον ὁ παράσιτος, ὁ δοῦλος οὗτος τοῦ οὐρανίσκου καὶ τῆς κοιλίας, εἶνε ὃν ἀξιοκαταφρόνητον· διότι τίνος ὑπολήψεως ἄξιος δύναται νὰ ᾔηνε ὁ χάριν ἡδυπαθείας πωλῶν τὴν πολύτιμον ἐλευθερίαν αὐτοῦ; « Κρείσσων βίος πτωχοῦ, λέγει ἡ Γραφή, ὑπὸ σκέπην δοκῶν, ἢ ἐδέσματα λαμπρὰ ἐν ἀλλοτρίοις. » (Σοφ. Σειρ. ΚΘ', 22). Ὁ μὲν δίδων ἀξιοῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνταπόδοσιν, ὁ δὲ λαμβάνων, μὴ δυνάμενος ν' ἀνταποδώσῃ τὴν ληφθεῖσαν χάριν, ὀφείλει νὰ ὑποβληθῇ εἰς πᾶσαν ταπείνωσιν ἀπέναντι τοῦ δόντος. Πᾶς δὲ ἐκουσίως ὑποβαλλόμενος εἰς ταπείνωσιν, ἐστὶν ἄξιος τῆς ταπεινώσεως, καὶ, ὡς παραγνωρίζων τὴν εὐγένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀνίκανος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ ὑψηλὰ αὐτοῦ καθήκοντα, ἐπομένως ἀνάξιος νὰ καλῇται τοῦ Ἰησοῦ ὁπαδός.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλου εἵδους κόλακες, οἱ ἐξ ὑπερηφανείας καὶ ματαιότητος ὀφθαλμόδουλοι καὶ πρόκυνες τῶν μεγάλων καὶ τῶν ἰσχυρῶν γινόμενοι. Οὗτοι, ἵνα δαμνισθῶσι μικράν τινα ἀκτῖνα ξένης λάμψεως καὶ δι' αὐτῆς θαμβώσωσι τοὺς χυδαίους, χαίροντες καθίστανται δοῦλοι τῶν διαθέσεων ἰσχυροῦ τινος ἄρχοντος, καὶ νομίζουσι μάλιστα ὅτι μεγάλως τιμῶνται διὰ τῶν χαμερπῶν αὐτῶν πράξεων. Οἱ τοιοῦτοι οὐδεμίαν ἔχουσι θέλησιν. Ἡ ἀξίωσις τοῦ κυρίου αὐτῶν, εἴτε εὐγενῆς, εἴτε αἰσυχρά, ἐστὶν αὐτοῖς μόνος καὶ ἀπαράβατος νόμος. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ μᾶλλον ἀτιμωτικὰ ἔργα φαίνονται αὐτοῖς πλήρη ἀ-

ξίας. Ὅργανα ὄντες, καὶ ὄργανα ὅλως παθητικά, δὲν κινούνται, δὲν ζῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ μόνον ὡς σκιά ἄλλου. Διὰ τοιαύτης δὲ θυσίας, ἥς τὴν ἀξίαν δυστυχῶς δὲν αἰσθάνονται, ἀγοράζουσι τὴν ἡδονὴν τοῦ νὰ ἐπιδεικνύωσι τὴν ψευδῇ αὐτῶν δόξαν καὶ τὸ δεδανεισμένον αὐτῶν μεγαλεῖον εἰς τὰ ὄμματα τῶν πολλῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι ἤθελον ἐρυθριάσει, ἂν εἰς τὴν θέσιν τῶν κολάκων αὐτῶν εὐρίσκοντο.

Οὐχὶ πάντως ἀνόμοιοι τοῖς ἀνωτέρω εἰσὶ καὶ ὅσοι, ὑπ' ἄλλου εἵδους ματαιότητος ὠθούμενοι, ἐπιδιδῶκουσι τὴν σχέσιν τῶν διασήμεων ἢ τῶν ἐν ἀξιώμασι καὶ τὴν μετ' αὐτῶν ἀλληλογραφίαν, ἵνα καυχῶνται ἐπ' αὐταῖς. Οἱ μωροὶ οὗτοι, στερούμενοι ἰδίας ἀξίας, πιστεύουσιν ὅτι θέλουσι πληρώσει τὴν ἑλλειψιν ταύτην διὰ τῆς προσεγγίσεως ἀλλοτρίας δόξης, καὶ δὲν βλέπουσιν ὅτι καὶ ἡ ὀλίγη ἀξία, ἣν τυχὸν ἔχουσιν, ἀμαυροῦται πλησίον μεγάλης λάμψεως, ἢ ἐξαφανίζεται ὑπὸ τῆς ἀλαζονείας, τῆς καθιστώσης αὐτοὺς εὐκαταφρονήτους.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ παραδείγματος· διότι τίς δύναται ἢ τίς θέλει νὰ ἀριθμῇσῃ ὅλας τὰς πολυειδεῖς περιστάσεις, καθ' ἃς οἱ ἄνθρωποι, ἀποπλανώμενοι ὑπὸ τῶν ἀδυναμιῶν ἢ τῶν παθῶν αὐτῶν, θυσιάζουσι τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ γίνονται δοῦλοι ξένης θελήσεως, ὑπηρέται τῆς κακίας ἄλλων καὶ ἐπὶ τέλους ἀνομίας ἐργάται; Ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσιν ὑπάρχουσι τοιοῦτοι ὀλέθριοι καὶ ἄθλιοι θνητοί, καὶ εἰς τὰς ἡγεμονικὰς αὐλὰς καὶ εἰς τὰς τῶν χωρικῶν ἐπαύλεις.

Ἀλλ' ἡ ἀτιμωτικὴ αὕτη δουλεία, ἡ χειρίστη πασῶν τῶν δουλειῶν, ἀντίκειται πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ. Ἐν αὐτῇ ἀδύνατος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀ-

ποβαίνει ἡ ἐκτέλεσις τῶν θείων τοῦ Ἰησοῦ παραγγεμάτων.

Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς ὀφείλει νὰ μένῃ ἐλεύθερος ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀστυκῆς τάξεως, ἵνα δύνηται οὕτω νὰ ἐκπληροῖ τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ θελήσεις, τοὺς θεαρέστους αὐτοῦ σκοποὺς. Οὐαὶ ἐκείνῳ, ὅντινα ἐνοχος συνείδησις, δουλικὸς φόβος, ματαιοφροσύνη, καταγέλαστος τύφος, πείνα ἢ νωθρεία καθιστῶσι δοῦλον ἀλλοτρίων θελήσεων. Ὁ τοιοῦτος, αἰείποτε συνεργὸς ὢν καὶ ὑπηρέτης τῆς μωρίας καὶ τῶν ἀνοσιουργημάτων τοῦ δεσπότη αὐτοῦ, οὐδαμῶς δύναται ν' ἀπολαύσῃ τὴν γλυκύτητα τοῦ παρὰ τῆς ἀρετῆς παρασκευαζομένου θριάμβου.

Ὅ,τι δὲ πρὸ πάντων ἀποτελεῖ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ ἐν τῷ ἀστυκῷ βίῳ, ἐστὶ τοῦτο, ὅτι αὐτὸς πάντας μὲν ἀγαπᾷ καὶ ἕκαστον κατὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ τιμᾷ, οὐδένα δὲ φοβεῖται. Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς ἱλαρῶς συναντᾷ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ, μετὰ παρρησίας ἐμφανίζεται ἐνώπιον θρόνου, ἀφόβως πρὸ τοῦ δικαστικοῦ βήματος παρίσταται· ὁ χριστιανὸς δύναται νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ἐπιτάττοντα αὐτῷ ἀνοίκειόν τινα πρᾶξιν, « Οὐ βούλομαι », ὁ δὲ ἰσχυρὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀναγκάζεται νὰ τιμήσῃ αὐτόν. Δύναται πρὸς τοῦτοις νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν πλούσιον· « Περιφρονῶ τὰ δῶρά σου, διότι ἡ συνείδησίς μου εἶνε τιμιωτέρα τοῦ θησαυροῦ σου » καὶ ὁ πλούσιος, πλήρης σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ πενεσάτου, ἀναγκάζεται νὰ σιγήσῃ. Ὁ λόγος τοῦ τοιοῦτου χριστιανοῦ ἐστὶν ἱερὸς καὶ ἀπαράβιαστος· τὸ οὐ καὶ τὸ νὰ αὐτοῦ ἰσχύουσι πλείοτερον ἢ αἱ ὑπογραφαὶ καὶ αἱ σφραγίδες ἄλλων πλουσιωτέρων καὶ ἀνωτέρων αὐτοῦ. Ἐνδεδυμένος πενιχρὰ ἱμάτια βαδίζει σεμνοπρε-

πῆς καὶ μεγάλοφρων πλησίον τοῦ ὑπὸ χρυσοῦφάντων καὶ
σηρικῶν κεκαλυμμένου χαμερποῦς δούλου, τοῦ ἔρποντος
ἐνώπιον ἄλλων. Οὐδεμιᾶς εὐνοίας ἔχει χρεῖαν, εἰμὴ μόνον
τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· οὐδενὶ κυρίῳ δουλεύει, εἰμὴ μόνον
τῷ Κυρίῳ τοῦ παντός· γενόμενος δὲ χρήσιμος τοῖς ὁμοίοις
αὐτοῦ διὰ τῶν δώρων καὶ τῶν πλεονεκτημάτων, τῶν
ἀπονεμηθέντων αὐτῷ παρὰ τοῦ πλάστου του, πορίζεται
ἐντίμως τὰ πρὸς ζωάρκειαν.

Πρὸς τοιοῦτο μεγαλεῖον, πρὸς τοιαύτην ἀνεξαρτησίαν
ἔχει καθῆκον νὰ σπεύδῃ πᾶς χριστιανός, πᾶς μιμητὴς
τοῦ Ἰησοῦ. Οὕτω ἦν ἀνεξάρτητος ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ πάσης
ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ ιδιοτροπίας. Γεννηθεὶς ὁ Θεάν-
θρωπος ἐν τῷ μέσῳ τῶν κατωτέρων τοῦ λαοῦ τάξεων,
ἔξετέλει ὅ,τι οἱ ἀστυκοὶ νόμοι διέταττον, ἀπέδιδε τὰ τοῦ
Καίσαρος τῷ Καίσαρι· ἀλλ' ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀμώ-
μου Αὐτοῦ ἀρετῆς οὐδένα ἐφοβεῖτο, ἀπτόητος δὲ παρί-
στατο ἐνώπιον τῶν ἰσχυρῶν. Ἦν πτωχός, τοῦλάχιστον
κατὰ τὰς κοινὰς τῶν ἀνθρώπων περὶ τοῦ πλούτου ἰδέας·
δὲν εἶχεν ἀκίνητον περιουσίαν, οὔτε τακτικὴν πρόσοδον,
ἐνίοτε μάλιστα οὐδὲ ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι· ἔζη δὲ μετὰ
τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν
ὀλίγων, ἅτινα οἱ ἐπὶ τῇ ἀγαθοποιίᾳ Αὐτοῦ εὐγνώμονες
προσέφερον Αὐτῷ. Ἀλλ' ἐν τῇ πτωχείᾳ Αὐτοῦ ἔμεινε μέ-
γας καὶ ἐλεύθερος καὶ οὐδέποτε ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ ἢ νὰ
πράξῃ τι, ὅπερ ἀντέκειτο πρὸς τὰ ἀγαθὰ καὶ ὑψίστα Αὐ-
τοῦ φρονήματα, πρὸς τὰς ἀγίας Αὐτοῦ ἐπιθυμίας. Ἐχρη-
μάτισε Διδάσκαλος καὶ Σωτὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ
ἔξεπλήρωσε θαυμασίως τὴν θείαν Αὐτοῦ ἀποστολὴν ἐπὶ
τῆς γῆς. Οὐδέποτε ἐπεδίωξεν ἐπιγίους τιμὰς ἢ βαθμοὺς,
ἀλλ' αὐτάρκης καὶ ἀνεξάρτητος ἐζήτει μόνον τὴν δόξαν

τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θείων ἐντολῶν, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀγαπῶν καὶ τιμῶν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ὁσιότητα. Ἀνώτερος δὲ τῆς εὐνοίας τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχων, οὐδέποτε πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς ἐκολάκευσέ τινα, ἢ ἐρρύθμισε τὰς πράξεις Αὐτοῦ κατὰ τὴν θέλησιν τῶν δυνατῶν τῆς γῆς.

Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἰησοῦς. Τοιοῦτος ὀφείλει νὰ ᾔηκε καὶ πᾶς ὅστις ὀπαδὸς καὶ μιμητὴς Αὐτοῦ νὰ ὀνομασθῇ θέλει, καὶ κοινωνὸς τῆς βασιλείας Αὐτοῦ νὰ κατασταθῇ ἐπιθυμεῖ. Θέλεις, χριστιανέ, νὰ γίνῃς τοιοῦτος; Θέλεις νὰ ᾔσαι μεγαλύτερος τῶν μεγάλων, πλουσιώτερος τῶν πλουσίων, ἰσχυρότερος τῶν ἰσχυρῶν τοῦ αἰῶνος; Θέλεις, εἰ καὶ ἄνευ ἀξιομάτων καὶ βαθμῶν, ἄνευ ταλάντων χρυσοῦ καὶ ἐξωτερικῆς ἰσχύος, νὰ ᾔσαι εἰς τῶν εὐύποληπτοτέρων, τῶν μᾶλλον σεβαστῶν παρὰ τοῖς συμπολίταις σου; Γίνου ἐν τῷ ἀστυκῷ βίῳ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς εὐνοίας ἢ ἀπὸ τῆς θελήσεως τῶν ἄλλων. Τὸ ἔργον δὲν εἶνε δύσκολον. Ἰδοὺ σοι ὅλον τὸ μυστικόν πρὸς πραγματοποιήσιν αὐτοῦ. Ἔσο εὐσυνείδητος, ὀλιγαρκὴς καὶ μετρίοφρων.

Ἔσο εὐσυνείδητος. Φυλάττου μὴ πράξῃς τι, ἔνεκεν τοῦ ὁποίου, γνωστοῦ τοῖς φίλοις σου ἢ τοῖς ἐχθροῖς σου γενομένου, ἢ θελες ἐρυθριάσει ἐνώπιον αὐτῶν. Καθαρὰ συνείδησις ἐστὶν ὁ ἰσχυρότατος προμαχὼν κατὰ πάσης τυραννίας· τούναντίον οὐδεὶς ὑποδουλοῦται τοσοῦτον εὐχερῶς, ὅσον ὁ συνειδὼς ἑαυτῷ κακὴν τινα πράξιν. Πιθάνον ὁ τοιοῦτος διὰ πολλῆς φρονήσεως νὰ κατορθώσῃ νὰ φαίνεται ἐπὶ τινα καιρὸν ἄξιος τῆς κοινῆς ὑπολήψεως· ἀλλ' εἰάν ἡ ὀξύδερκεια τῶν ἀνθρώπων δὲν δυνήθῃ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ ἀπόκρυφα ἁμαρτήματα αὐτοῦ, τάχιον ἢ βράδιον προδίδονται ταῦτα ὑπὸ τῆς τύψεως τῆς συνειδήσεως

τοῦ ἐνόχου, ἢ διὰ συμπτώσεως περιστάσεων ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας παρεσκευασμένων. Μόνος ὁ μὴ ἔχων νὰ ὀνειδίσῃ τι ἑαυτῷ καταμόνας, οὐδαμῶς πτοεῖται ἐκ τῶν ξένων ἐπιτιμήσεων καὶ οὐδέποτε ἐξαγοράζει τὴν ἐπιείκειαν ἢ τὴν σιωπὴν τῶν ἄλλων δι' ἀτίμου ἢ καὶ ἐγκληματικῆς ὑποταγῆς. Ἐξέταζε τὰς διαφόρους κλίσεις σου, ἰδίως ἐκείνας, ὅσαι ῥαδίως δύνανται νὰ σὲ ὠθήσωσιν ἢ καὶ τυχὸν σὲ ὠθήσαν ἤδη εἰς ἀθέμιτον ἢ ἀνοίκειόν τινα πράξιν, δι' ἣν ἤθελες ἐρυθριάσει, ἂν ἐγίνετο γνωστὴ, καὶ καταπολέμει τὰς κλίσεις ταύτας, ἀφαιρῶν ἀπὸ αὐτῶν πᾶσαν τροφήν καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν περίσασιν, δυναμένην νὰ διεγείρῃ αὐτάς· μᾶλλον δὲ πράττε τὸ ἐναντίον ἐκείνου, ὅπερ σὲ συμβουλεύει νὰ πράξῃς τὸ ἀγενές σου πάθος. Ἴδου τὸ ἀσφαλέστερον μέσον ἵνα ἐς αἰὲ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ παντὸς φόβου τῶν ἀνθρώπων. Ἐλεύθερος δὲ τοῦ φόβου τούτου γενόμενος, θέλεις διατελεῖ ἴσος τοῖς ἰσχυροτέροις τῆς γῆς, ἐνῷ οὐκ ὀλίγοι, ἰσχὺν καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες, ἐν τῇ συναισθήσει τῆς ἐνοχῆς αὐτῶν, τρέμουσι διηνεκῶς ἐνώπιον τῆς ἀρετῆς τοῦ ἐσχάτου τῶν ὑπηκόων ἢ τῶν ὑποδεεστέρων αὐτῶν.

Ἔσο ὀλιγαρκής. Ὁ ἄνθρωπος πρὸς διατροφήν καὶ συντήρησιν τοῦ σώματός του ὀλιγίστων ἔχει χρεῖαν· ἐὰν ὁμως θέλῃ νὰ γαργαλίσῃ τὰς ὑλικὰς ὀρέξεις του, οὐδὲ μυριάδες χρυσοῦ ἐξαρκουῖσιν αὐτῷ. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἤθελον βεβαίως δαπανᾶ ὀλίγα, ἂν αἱ δαπάναι αὐτῶν δὲν ἐγίνοντο κατὰ μέγα μέρος χάριν τῶν ἄλλων, ἥγουν πρὸς ματαίαν ἐπίδειξιν. Ἡ ματαιοφροσύνη καὶ ἡ ἀλαζονεία καθιστῶσιν ἡμᾶς ἀσώτους, καὶ οὐχὶ αἱ ἀνάγκαι ἡμῶν κατασπαταλῶμεν δὲ τὴν περιουσίαν ἡμῶν χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ προκύψῃ ὠφέλειά τις ἐτέροις ἢ καὶ ἡ-

μῖν αὐτοῖς ἄλλη, εἰ μὴ τὸ νὰ δυνάμεθα νὰ λέγωμεν ὅτι οὐδενὸς τῶν ὁμοιοβάθμων ἀπολειπόμεθα περὶ τὴν δαπάνην. Ἀρκοῦ τοῖς ὀλίγοις, καὶ θέλεις δυνηθῇ νὰ μεταχειρισθῇς μέρος τῶν εἰσοδημάτων σου εἰς περίθαλψιν τῶν ἐνδεῶν ἀδελφῶν σου. Οὔτε οἱ μεγάλοι θησαυροὶ, οὔτε τὰ πολλὰ κτήματα ἀποτελοῦσι κυρίως τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ ἡ ἐκ τῆς δαπάνης οἰκονομία. Ὁ ἔχων εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ἑκατομύρια δύναται νὰ ᾔη πτωχότατος, ἐὰν πρὸς ταῦτα εὐρίσκηται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δανείζηται, ὅπως ἀναπαύῃ τὰς πεποιημένας ἀνάγκας του· ἀπ' ἐναντίας καὶ ὁ ἐπὶ μισθῷ ἐργαζόμενος δύναται νὰ ᾔη πλουσιώτατος, ὅταν δαπανᾷ ὀλιγώτερα τῶν ὅσα κερδίζει καὶ διὰ τοῦ περισσεύματος βοηθῇ ἄλλους, μὴ δυναμένους νὰ ἐργασθῶσιν ὡς αὐτός, ἢ παρέχῃ ἑτέροις ἡδονάς, ὧν αὐτὸς εὐχερῶς στερεῖται. Ὅστις διὰ τῆς ὀλιγαρκείας, τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς τάξεως ἐκ τοῦ πλεονάσματος τῶν ἐσόδων αὐτοῦ σχηματίζει περιουσίαν, ἐστὶ πλούσιος μεταξὺ τῶν πλουσίων, ὅσον σμικροὶ καὶ ἂν ᾧσιν οἱ πόροι αὐτοῦ. Οἱ πλούσιοι στενάζουσιν ἴσως ὑπὸ τὸ βάρος τῶν χρεῶν καὶ τῶν φροντίδων, ὡς μὴ ἀρκούμενοι εἰς ἃ ἔχουσιν, αὐτὸς δὲ βαδίζει μετὰ φαιδροῦ προσώπου καὶ διανέμει βοήθειαν καὶ συνδρομὴν τοῖς χρεῖαν ἔχουσιν. Ἐκεῖνοι μὲν ἐν ἀθλιότητι λαμπούσῃ ἀναστρέφονται, αὐτὸς δὲ εὐδαιμονεῖ ἄνευ λάμψεως, ἀλλ' ἀληθῶς. Οἱ λεγόμενοι πλούσιοι, ἵνα ἀνθέξωσιν εἰς τὰς μωρὰς δαπάνας, ἃς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπαιτοῦσιν αἱ ὀλέθριαι αὐτῶν ἑξεις, ἀναγκάζονται ν' ἀπαλλοτριώσωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, νὰ ἐπιζητῶσι τὴν χάριν τῶν μεγάλων, νὰ τρέμωσιν ἐνώπιον τῶν δανειστῶν· ἀπεκδεχόμενοι δὲ κληρονομίαν, στεροῦσιν ἐν τούτοις ἑαυτοὺς τῶν γλυκυτέ-

ρων τοῦ βίου ἀπολαύσεων, ἢ ὑποβάλλονται ἐκουσίως εἰς ὄρους ἀτιμάζοντας καὶ ἐξαχρειοῦντας τὴν ψυχὴν αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ τοῖς ὀλίγοις ἀρκούμενος καὶ δαπανῶν ὀλιγώτερα, ἢ ὅσα παρέχουσιν αὐτῷ ἢ ἐπιμέλειά του καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ, διατηρεῖ αἰέποτε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, εἰς οὐδενὸς τὰς τυραννικὰς διαταγὰς ἀναγκάζεται νὰ ὑπακούῃ, οὐδένα δανειστὴν φοβεῖται, οὐδένα εὐεργέτην ἐπιζητεῖ· ἔχει δὲ χρεῖαν μόνον τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, οὐδ' ἐπ' ἐλάχισον δὲ ἀνθρωπίνης τινὸς εὐνοίας λαμβάνει ἀνάγκην.

Ἔσο μετριόφρων. Τοῦτό ἐστι τὸ τρίτον ἀσφαλὲς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ χριστιανοῦ ἐν τῷ ἀστυκῷ βίῳ. Πολλοὶ, ἕνεκα τῆς ἀνοήτου φιλοπρωτείας καὶ φιλαρχίας των, καθίστανται δοῦλοι ἄλλων ἀναξιώτερων ἑαυτῶν, ἀτιμάζουσι δὲ ἑαυτοὺς διὰ χαμερπῶν ταπεινώσεων ἢ δι' ἔργων ἀνοσίων, ἵνα ἐπιτύχωσι κοινωνικοὺς βαθμοὺς καὶ κοσμικὰς τιμὰς. Ἐντεῦθεν δὲ οὐ σπανίως συμβαίνει ἀνθρωποὶ, περιβεβλημένοι πάσας τὰς ἐξωτερικὰς τιμὰς, νὰ ᾔνῃ ἀντικείμενα τῆς γενικῆς καταφρονήσεως. Ἔσο λοιπὸν μέτριος. Μὴ ζήτηι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄλλην διάκρισιν ἐκτὸς ἐκείνης, ἣν σοὶ παρέχουσιν ἡ ἰκανότης καὶ ἡ χρηστότης σου. Ἐὰν μόνον γνωρίσῃς πόσον ἀναξία εἶνε ἡ εὖνοια τῶν μεγάλων καὶ πόσον ἄστατος ἡ λεγομένη δημοτικότητα, εἰ μὴ ἀμοιβαία ἀπάτη ὑπάρχει, τότε οὐδὲ στιγμὴν θέλεις διστάσει νὰ καταφρονήσῃς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ψευδῇ ταύτην λάμψιν, ὑπὲρ ἧς τοσοῦτοι μωροὶ θυσιάζουσι τὴν ἀρετὴν. Τὰ παραδείγματα, ἅπερ τοσάκις εἶδες, ἡ ἰδία σου πεῖρα καὶ αὐτὴ ἡ καρδιά σου ἀρκούντως σοὶ λέγουσιν, ὅτι οὐχὶ ὁ πρωτεύων, οὐχὶ ὁ ἐν

ὕψηλῳ βαθμῷ καὶ ἐν ἀξιώμασι διατελῶν ἀπολαμβάνει τὴν ἀληθῆ τιμὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀδιαφόρως ἐκ τῶν μεγάλων καὶ ἐκ τῶν μικρῶν παρὰ πάντων τιμᾶται μόνος ἐκεῖνος, ὅστις διακρίνεται ἐπὶ ἀμώμῳ ἀρετῇ καὶ ἐπὶ ἰδιάζοντι εὐγενεῖ τρόπῳ. Πρὸς τὴν ἀληθῆ ταύτην λάμψιν στρέψον τὴν φιλοτιμίαν σου. Ἐὰν ὄντως ἡ ἀρετὴ σὲ ἐμπνέη, ἐὰν ἐν τῷ πνεύματί σου τὰ χριστιανικὰ φρονήματα ἀντικαθιστῶσι τὰς ἀξιώσεις τῆς ἀλαζονείας, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον θέλεις ἐπιζητεῖ τὴν ἐπιδοκιμασίαν καὶ τὸν ἔπαινον τοῦ πλήθους· διότι θέλει ὑπάρχει διὰ σὲ ἀνωτέρα κρίσις καὶ ποθεινότερα ἐπιδοκιμασία, ἢ κρίσις καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία τῆς συνειδήσεώς σου, αἵτινές εἰσιν ἐγγυήσεις τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Θεοῦ.

Πῶς εἶνε δυνατόν, ὦ Πλάστα, ὦ Πάτερ μου, νὰ προσκολληθῶ ἀληθῶς εἰς Σὲ, ἐνόσω ἐξαρτῶμαι ἀπὸ τῶν προλήψεων καὶ ἀπὸ τῶν κακιῶν τοῦ διεφθαρμένου κόσμου; Καὶ ὅμως εἰμὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἄθλιος, ὥστε τὰ ἀνόσια πάθη μου διηνεκῶς μὲ ἀπομακρύνουσιν ἀπὸ Σοῦ καὶ ἀπὸ τῆς αἰωνίου μου εὐδαιμονίας καὶ μὲ κρατοῦσι δεσμευμένον δουλικαῖς ἀλύσεσιν εἰς τὴν γῆϊνὴν ὕλην. Εἰμὶ ἀνάξιος, Πάτερ, νὰ κληθῶ τέκνον Σόν. Μέχρι τοῦδε σπανίως ἐγενόμην μέγας διὰ τῆς ἀρετῆς μου, ἢ πλούσιος διὰ τῆς ὀλιγαρχείας, ἢ εὐδόκιμος διὰ τῆς μετριοφροσύνης. Ἀλλὰ Σὺ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, Πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Πνεῦμα Ἅγιον, ἄγνισον καὶ δός καὶ μοι θάρρος καὶ δύναμιν ἵνα συντρίψω τὰς αἰσχυρὰς ἀλύσεις, δι' ὧν δέδεμαι πρὸς τὰ οὐτιδανὰ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ πρὸς τὴν αἰώνιον δυστυχίαν μου!

ΑΓ΄.

Περὶ ἀπολαύσεως τῆς ἐν τῷ βίῳ χαρᾶς.

« Πάντοτε χαίρετε. »

(Α΄. Ἐπιστ. Παύλ. πρὸς Θεσσαλον. Ε΄, 16.)

ΕΝΩ ἡ φύσις ἅπασα ὑπὸ τῆς χαρᾶς ζωοποιεῖται, ὀφείλω μόνος ἐγὼ ν' ἀπαγορεύσω διὰ παντὸς τῇ καρδίᾳ μου τὸ τερπνὸν αὐτὸ αἶσθημα; Διῆλθον ἡμέρας δακρύων καὶ στεναγμῶν· ὀφείλω ν' ἀρνηθῶ ἐμαυτῷ τὰς ὥρας τῆς φαιδρότητος; Δὲν ἐγεννήθην δι' αἰωνίαν λύπην, καθὼς οὐδὲ δι' ἀκάματον ἐπλάσθην εὐθυμίαν. Αἱ ἀλλήλας διαδεχόμεναι ὥραι φέρουσι σκιάν καὶ φῶς, εὐδίαν καὶ χειμῶνα, δάκρυα καὶ χαράν. Τὰς ὥρας δὲ ταύτας πέμπει ἡμῖν ὁ Θεός, καὶ ἡ πατρικὴ Αὐτοῦ χεὶρ ζητεῖ διὰ τῶν μεταβολῶν αὐτῶν νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς, ἵνα βελτιῶμεν ὅσημέραι τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν.

Ναί, καὶ ἐγὼ ἐγεννήθην εἰς χαράν. Καὶ ὁ παρὼν κόσμος, τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Θεοῦ, τοῦ πλήρους αἰωνίας ἀγάπης, δὲν δύναται νὰ ᾔγῃ ἀπλῆ διαμονὴν ταλαιπωριῶν καὶ θρήνων. Ὁ Θεός, ἡ αἰωνία Ἀγάπη, θέλει τὴν ἡμετέραν εὐδαιμονίαν· διατί ἡμεῖς νὰ θεωρῶμεν ἐγκλημα τὸ νὰ αἰσθανώμεθα τὴν εὐτυχίαν, ἣν ἡ πατρικὴ Αὐτοῦ χάρις παρεσκεύασε τοῖς τέκνοις Αὐτοῦ; Τί δ' ἄλλο ἐστὶν ἡ χαρὰ ἢ τὸ ζωηρὸν αἶσθημα τῆς εὐημερίας ἡμῶν;

Διὰ τοῦτο λίαν πλανῶνται ὅσοι νομίζουσιν ἀρετὴν τὴν διηνεκῇ λύπην καὶ μέμφονται τὴν εὐθυμίαν τῶν ἱλαρῶν ψυχῶν. Οἱ τοιοῦτοι παραγνωρίζουσι τὴν ἀγαθότητα τοῦ

φιλοστόργου Δημιουργοῦ, ἡ δὲ βαρυθυμία των ἐπ' ἀνίσταται κατὰ τῶν ἀγαθοποιῶν νόμων τῆς φύσεως. Στερούμενοι καρδίας ἐπιδεκτικῆς ἀμίκτου χαρᾶς, ζητοῦσι νὰ περι-καλύψωσιν ὁλόκληρον τὸν κόσμον διὰ πενθίμων πέπλων. Ἄλλ' ὁ Θεὸς ἀγάπης καὶ οὐχὶ μίσους Θεὸς ἐστίν· ὁ Θεὸς ἐστὶ Θεὸς μακαριότητος καὶ οὐχὶ θρήνου καὶ κοπετοῦ Θεός. Αὐτὸν λαμπρύνουσιν ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ μακαριότης τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ· τὰ δὲ τῆς χαρᾶς δάκρυα εὐαρέστως κηρύττουσιν Αὐτῷ τὴν δόξαν Αὐτοῦ.

« Πάντοτε χαίρετε » ἔγραφε τοῖς φίλοις αὐτοῦ εἰς τῶν μεγαλειτέρων ἀποστόλων τοῦ Ἰησοῦ. (Α'. Ἐπιστ. Παύλ. πρὸς Θεσσαλον. Ε', 16). Ἰλαρότης καὶ εὐφροσύνη εἰσὶ τὰ ἀσφαλέστερα γνωρίσματα εὐεξίας σώματος καὶ ὑγείας ψυχῆς. Ὁ εὐθυμος δὲν ζητεῖ νὰ ταράξῃ τὴν εὐθυμίαν τῶν ἄλλων· ὁ περιχαρὴς δὲν ἀνέχεται νὰ βλέπῃ τοὺς ἄλλους πᾶσχοντας. Ἄν ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτᾶτο, ἤθελε καταστήσει πάντας κοινωνοὺς τῶν εὐαρέστων αἰσθημάτων του, ἤθελε σπογγίσει ὅλα τοῦ κόσμου τὰ δάκρυα. Ὁ κακοῦργος εὐθυμεῖ πολλάκις, ἀλλ' οὐδέποτε δύναται νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀληθῆ καὶ ἀμικτον χαράν. Ὁ πονηρὸς, ὁ ὑπὸ τῶν κακιῶν καὶ τῶν ἁμαρτημάτων καταβεβλημένος, χαίρει ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ μοχθηροῦ τινος μηχανήματος, ἀλλ' αἱ μέριμναι ἐνόχου συνειδήσεως ἐπισκοτοῦσιν αὐτὸν παραχρῆμα. Ἡ χαρὰ του, ἀντὶ νὰ ὁμοιάζῃ τὸν εὐδιον οὐρανόν, μόλις εἰκονίζει ὠχρὰν ἀκτῖνα φωτός, διαπερῶσαν ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὰ στεφανοῦντα τὸ στερέωμα μέλανα νέφη. Ἡ ἀληθὴς ἰλαρότης ἐστὶ μόνως τῆς ἀθωότητος σύντροφος. Διὰ τοῦτο βλέπομεν σχεδὸν ἐν διηγεσὶ χαρᾶ τὰ ἄκακα καὶ ἀμέριμνα παιδία, ἐνῶ, τῆς ἡλικίας προβαϊνούσης, τὰ πάθη ἐγείρονται, αἱ ψυχικαὶ

ταραχαὶ ἐπέρχονται καὶ μετ' αὐτῶν ἐκλείπει τὸ ἄγνόν τῆς εὐημερίας αἰσθημα. Τὸ « Πάντοτε χαίρετε » τί ἄλλο σημαίνει, ἢ « Ἐστὲ πάντοτε ἐνᾶρετοι, ἐστὲ πάντοτε ἀθῶοι ἐν τοῖς διαλογισμοῖς καὶ ἐν τοῖς ἔργοις ὑμῶν, βαδίζετε ἀδιαλείπτως μετὰ καθαρᾶς καρδίας ἐνώπιον τοῦ οὐρανίου ὑμῶν Πατρός ; »

Πρὸς τί ὅλη ἡ σπουδὴ σου, ταλαίπωρε ἄνθρωπε, πρὸς τί ἅπασαι αἱ προσπάθειαί σου τείνουσι; Βεβαίως ἵνα κατασταθῇς εὐτυχής. Τίνος ἕνεκα βαστάζομεν τὸ βάρος καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας; Ὅπως δυνηθῶμεν ἀταράχως ν' ἀπολαύσωμεν τῆς γλυκείας ἀναπαύσεως. Διατί μεριμνῶμεν, ἐργαζόμεθα, κοπιᾶζομεν; Ἴνα ἀναπαυθῶμεν ἐν τοῖς κόλποις τῆς χαρᾶς.

Ἐὰν δὲ ἀφ' ἐνὸς διηνεκῆς γαλήνης καὶ ἰλαρότης καθιστῶσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου λίαν εὐδιάθετον πρὸς τὸ ἀγαθοποιεῖν, καταλληλοτάτην πρὸς τὸ ἐξασκεῖν πᾶσαν ἀρετὴν, ἀφ' ἐτέρου ἡ εὐθυμία ἐστὶ καθόλου σωτήριοι ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς νόσου τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ νοός. Ὅσον ἡ λύπη καὶ ἡ μελαγχολία ἐξασθενοῦσι τὴν υἰεῖαν τοῦ σώματος, τόσον ἡ χαρὰ ἐνισχύει αὐτήν. Πλεῖστοι ἀσθενεῖς, οὓς ἡ τέχνη τῶν ἰατρῶν ἐγκατέλιπεν, ἐσώθησαν διὰ σιγμιαίας τινὸς χαρᾶς. Ὁ νοῦς ἤθελεν ἐπὶ τέλους καταβληθῇ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν καθημερινῶν μεριμνῶν, ἃν δὲν ἠδύνατο δι' εὐαρέστων διασκεδάσεων νέας ν' ἀναλαμβάνῃ δυνάμεις. Ὁ εὐθυμός ἐστι πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν διατεθειμένος.

Ἐν τούτοις, ὥσπερ ἡ ἀταραξία καὶ ἡ γαλήνη τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ ἐν ταῖς τρικυμίαις τοῦ βίου, οὕτω καὶ ἡ σύνεσις αὐτοῦ ἐν τῇ χαρᾷ πρέπει νὰ ᾔηνε ἀξία τῶν θείων τῆς θρησκείας του διδασκαλιῶν. Καὶ ὁὕτως· πολλοῖς ἐ-

στιν εὐχερέστερον νὰ μένωσιν ἀτάρακτοι καὶ καρτερικοὶ ἐν ταῖς δυσμοιρίαις, ἢ νὰ ὦσι μέτριοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς χαρᾶς· διότι ἐν μὲν ταῖς δυστυχίαις συγκεντροῦμεν τὰς δυνάμεις ἡμῶν καὶ γινόμεθα ἐμφρόνως κύριοι τῶν περιστάσεων, ἐν τῇ χαρᾷ ὁμῶς ἐγκαταλείπομεν ἄσμένως ἑαυτοὺς εἰς ἅπασαν τὴν ὁρμὴν τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ καὶ ἀπερισκέπτως παραδιδόμεθα εἰς τὸν ῥοῦν τῶν ἡδονῶν. Ἡ χριστιανικὴ φρόνησις ἀναδεικνύεται ἄρα λαμπρότερον ἐν τῇ ἀπολαύσει τῆς χαρᾶς, ἢ ἐν τῇ πάλῃ κατὰ τῆς ἐναντιότητος τῆς τύχης.

Τὸν κοινὸν ἄνθρωπον παρασύρει καὶ ὑποδουλοῖ ἡ δύναμις τῆς ἡδονῆς· τὸναντίον ὁ χριστιανὸς, ὅχι μόνον ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς χαρᾶς κύριος εἶνε. Ὁ κοινὸς ἄνθρωπος ρίπτεται ἐνθουσιωδῶς εἰς τὸν ὅμιλον τῶν διασκεδάσεων καὶ ἐν αὐταῖς ἐκνευρισμένος ἀπόλλυται· ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς ὑφθαίρει καὶ εὐγενέστερος καθίσταται διὰ τῆς ἀπολαύσεως ὥρας εὐτυχοῦς. Τῆς εὐθυμίας τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου ἔπονται ἐξάντλησις τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, κόρος, ἐνίοτε δὲ καὶ μεταμέλεια, ἐνῶ ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς ἀπολαμβάνει γλυκεῖαν εὐχαρίστησιν καὶ ἐν τῇ ἀναμνήσει παρελθούσης χαρᾶς. Διὰ τὸν χριστιανὸν ἡ χαρμόσυνος ἡμέρα ἔχει πάντοτε κατόπιν αὐτῆς γαλήνιον ἐσπέριον σέλας.

Ἀντὶ λοιπὸν ν' ἀποφεύγῃ ὁ χριστιανὸς τὴν εὐθυμίαν καὶ τὰς πρὸς ταύτην ἀφορμάς, ἀγαπᾷ νὰ χαίρῃ μετὰ χαιρόντων. (Ἐπισ. Παύλ. πρὸς Ῥωμ. IB', 15). Ἡ ἀγαθὴ αὐτοῦ καρδία τέρπεται βλέπουσα ἢ καθιστῶσα ἄλλους εὐτυχεῖς. Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἔφευγε τὴν ὄψιν τῶν εἰς εὐθυμίαν διατεθειμένων· παρευρέθη δὲ εἰς τὸν ἐν Κανᾷ γάμον, καὶ ὑστερήσαντος τοῦ οἴνου, ἡ εὐεργετικὴ αὐτοῦ

χειρ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν. (Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάν. Β', 1-11).

Ἀλλὰ καθὼς ἐν πάσῃ τοῦ βίου περιστάσει διαφέρει ὁ σοφὸς τοῦ μωροῦ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀπολαύσει τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς χαρᾶς διακρίνεται ὁ χριστιανὸς ἀπὸ τοῦ πλήθους, τοῦ μὴ ἔχοντος ἄλλην θρησκείαν, ἢ τὴν συνισταμένην εἰς ἐξωτερικὰς τελετὰς καὶ εἰς προσευχὰς κατὰ τύπον.

Ὁ χριστιανὸς ἀγαπᾷ τὴν χαρὰν καὶ τὰς ἡδονάς, ὅσαι θεμιταί εἰσιν. Εἰσὶ δὲ αὐτῷ θεμιταὶ πᾶσαι, ἐκτὸς ἐκείνων, ὅσαι προξενοῦσι βλάβην ἄλλοις ἢ ἑαυτῷ, ἢ καὶ μόνον προσβάλλουσι τὴν σεμνότητα αὐτοῦ.

Πόσον μέγα καὶ ἀμέτρητον εἶνε τὸ τῆς χαρᾶς κράτος, οὗτινος κοινωνοὺς κατέστησεν ἡμᾶς ὁ Θεός, ἀνοίξας ἅπασι τὰς πύλας τῆς ἀπειρου Αὐτοῦ δημιουργίας καὶ καλέσας τὰς ἡμετέρας ψυχὰς εἰς τὴν ἐπίγειον ὑπαρξιν! Ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ ποικίλῃ τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους μεταλλαγῇ μετὰ τῶν ἀνθέων, τῶν καρπῶν καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῆς καλλονῶν διέρχεται ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τοὺς ἡμετέρους ὀφθαλμούς· αἱ τῶν ἀνθρώπων οἰκογένειαι φιλοφρόνως ὑποδέχονται ἡμᾶς ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν· ἡ ἀγῆρως ἐλπίς καθίσταται σύντροφος τοῦ ἡμετέρου βίου· ἡ φιλία καθωραΐζει τὰς ἡμέρας ἡμῶν, σφίγγουσα ἡμᾶς ἐν ταῖς ἀγκάλας αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ἔργα ἡμῶν φέρουσι καρποὺς καὶ εὐλογίαν ἡμῖν τε καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις· ἡ ἀρετὴ παρέχει ἡμῖν ἐνδομύχους ἡδονάς· ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς φύσεως καὶ ἐν ταῖς περιπετείαις τοῦ βίου ἡμῶν. Ἐπὶ τῆς γῆς, τέλος, αἱ ἀκτῖνες τῶν φωτοβόλων ἀστέρων διαχέουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ καρδίᾳ προαισθήματα οὐρανίου καὶ αἰωνίας χαρᾶς.

Εἶνε ὄντως ἀποπλάνησις τοῦ πνεύματος, εἶνε νόσος τῆς ψυχῆς, εἶνε παραφροσύνη, ἐνῷ τοσοῦτον ἔχομεν πλοῦτον χαρᾶς, νὰ ζητῶμεν ἄλλας ἡδονάς, δι' ὧν παρασκευάζονται ἡμῖν τε καὶ ἄλλοις λύπη καὶ αἶσχος. Τίς, σῶας ἔχων τὰς φρένας, ἡδύνεται κρατῶν διηνεκῶς ὑψωμένον τὸ ξίφος κατὰ φίλου ἢ καὶ κατὰ ξένου τινός; Καὶ ὁμῶς τοῦτο πράττει ὁ πονηρὸς, ὁ χαίρων ἐπὶ τῇ ζημίᾳ τῶν ἄλλων· τοῦτο πράττει ὁ ἀγενῆς ἀπατεῶν, τοῦτο ὁ ἀκόλαστος διαφθορεὺς, ὁ ἄτιμος συκοφάντης, ὁ ἄθλιος, ὁ ἐποφθαλμιῶν ἀλλοτρίαν περιουσίαν, ὁ ἀγνώμων, ὁ ἀνταποδίδων ἀδιαφορίαν ἀντὶ τῶν ληφθέντων εὐεργετημάτων, ὁ ἐκδικητικὸς, ὁ εὐρίσκων ἡδονὴν ἐν μόνῃ τῇ βασάνῳ καὶ τῇ καταστροφῇ τοῦ παρ' αὐτοῦ μισουμένου, καὶ ἄλλοι πλεῖστοι.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐπίσης ἀποπλάνησις τοῦ νοός τὸ νὰ φαρμακεύῃ τις ἑαυτὸν, ἵνα κατασκευάσῃ ἐπιπλάστους ἡδονάς; Καὶ τί ἄλλο πράττει ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ ἢ ἐν τῷ φανερῷ ὑπὸ τοῦ τύφου κατεχόμενος, ὅταν, ὅπως μεταξὺ τῶν ὁμοίων του διακριθῇ, κατασπαταλᾷ δι' ἀνοήτων δαπανῶν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους ἀτιμάζῃ ἑαυτὸν τε καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ; Τί ἄλλο πράττει ὁ γαστρίμαργος, ὁ μὴ εὐρίσκων ἡδονὴν, εἰ μὴ ἐν πολυτελέσει συμποσίοις, ὁ διὰ τῆς λιχνείας καὶ τῆς πολυφαγίας αὐτοῦ ὀλιγοστεύων τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς του; Τί ἄλλο πράττει ὁ λάγνος, ὅταν διηνεκῶς ἐξαντλῇ τὰς εὐγενεστέρας δυνάμεις αὐτοῦ καὶ καθίσταται προῶρως σκια αἰσχροῦ καὶ ἀτερπῆς, μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου ταλαντευομένη; Τί ἄλλο ὁ μέθυσος, ὅταν καθημερινῶς διαφθείρῃ τὸν νοῦν του καὶ καταβιάζῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀλόγων ζώων; Οἱ ἄθλιοι κατασχίζουσι τὰ

περὶ αὐτοὺς θάλλοντα ρόδα, καὶ στεφανοῦνται διὰ τῶν ἀκανθῶν!

Ἡ χαρά ἐστὶ σύντροφος μόνης τῆς ἀθωότητος. Αἱ τοῦ σώματος ἀπολαύσεις δὲν ἀποτελοῦσι τὴν ἀληθῆ χαρὰν, εἰς δὲ μόνον στιγμιαῖαι εὐάρεστοι αἰσθήσεις. Ὁ χριστιανὸς φεύγει πᾶσαν ἡδονὴν, ὑποκρύπτουσιν μεταμέλειαν· ἡ δὲ μεταμέλεια ἀναποφεύκτως ἔπεται πάσης ἡδονῆς, στηριζομένης ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τῆς τῶν ἄλλων ἢ καὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν εὐτυχίας.

Ὁ χριστιανὸς ἀπολαμβάνει μόνον θεμιτὰς ἡδονάς. Ὡς σοφὸς ἐπιζητεῖ μόνον τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, οὐχὶ δὲ εὐτυχίαν ἀναξίαν τῆς φύσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ. Δὲν θέλει νὰ συμμερισθῇ τὰς ἀγρίας τῶν ἀλόγων ζώων ὀρέξεις, ἀποστρέφεται δὲ πρὸ πάντων τὴν καταχθόνιον ἡδονὴν τοῦ βλέπειν ἄλλους πάσχοντας.

Οὐχὶ δὲ ἐξίσου ἅπασαι αἱ θεμιταὶ ἡδοναὶ παρὰ τῷ σοφῷ τιμῶνται· διότι εἰς καὶ ἡδοναί, ὧν ἡ παράκαιρος ἀπόλαυσις, καίτοι μὴ οὔσα ἀμέσως ἐπιβλαβῆς ἡμῖν ἢ ἑτέροις, δύναται νὰ ἐλαττώσῃ τὴν πρὸς τὸν ἀπολαμβάνοντα αὐτὰς κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν.

Διὰ τοῦτο ὁ χριστιανὸς μεταλαμβάνει μόνον τῶν πρεπουσῶν αὐτῷ ἡδονῶν, ἡγουν μόνον ἐκείνων, ὅσαι κατ' οὐδὲν ἐλαττόνουσι τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν τῶν συμπολιτῶν του. Οὐδέποτε ὁ χριστιανὸς λησμονεῖ ὅτι, θυσιάζων μέρος τῆς κοινῆς ὑπολήψεως καὶ τῆς καλῆς φήμης αὐτοῦ, συναπόλλυσι καὶ μέρος τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐνεργείας του, καὶ ἐπομένως μέρος τῆς τοῦ ἀγαθοποιεῖν δυνάμεως αὐτοῦ.

Προκειμένου ἄρα περὶ ἀπολαύσεως καὶ τῶν μᾶλλον ἀθῶων ἡδονῶν, ὀφείλομεν προηγουμένως νὰ ἐξετάζωμεν,

ἂν αὐται ἀρμόζωσιν εἰς τὴν ἡλικίαν, εἰς τὸ φύλον, ἢ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἡμῶν τάξιν. Ἐκτὸς τούτου, ἡ αἰδὼς ἀπαιτεῖ νὰ μὴ ἐκλέγωμεν διὰ τὰς διασκεδάσεις ἡμῶν χρόνον καὶ τόπον, καθ' οὓς αὐται δύνανται νὰ προξενήσωσιν ἄλλοις σκάνδαλον ἢ δυσαρέσκειαν. Καθόλου δὲ, ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἡδονῶν, πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν μετὰ πλείστης προνοίας πᾶσαν ἀφορμὴν, δυναμένην νὰ δώσῃ ἐσφαλμένας ἰδέας περὶ ἡμῶν· διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ προσέχωμεν σπουδαίως καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν ἐκείνων, μεθ' ὧν συνευθυμοῦμεν.

Ὡς πρὸς τοῦτο ὁμῶς οὐ σπανίως σφάλλουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἥττον κακοὶ τῶν ἀνθρώπων. Πολλοὶ τούτων φρονοῦσιν ὅτι, οὐδὲν πράττοντες ἀδίκημα, οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ὑποβάλλωσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς ὄρους τῆς κοσμιότητος καὶ τῆς εὐπρεπείας. Ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι, τάχιον ἢ ἐράδιον ζημιούμενοι, μακθάνουσι τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι ἕκαστος ὀφείλει οὐ μόνον ν' ἀπέχη πάσης ὑποκρίσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ φαίνεται χείρων, ἢ ὅσον πραγματικῶς εἶνε.

Ὅταν οἱ τῇ ἡλικίᾳ προγεβηκότες παραδίδωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰς διασκεδάσεις τῆς ἀκμαίας καὶ ζωηρᾶς νεότητος, ἢ μιμῶνται τὸ φιλάρεσκον, τοὺς στολισμοὺς, τὰς ἀπερিসκεψίας καὶ καθόλου τὴν δίαιταν τῶν νέων, ὅταν αἱ γυναῖκες καὶ αἱ παρθένοι, λησμονοῦσαι τὴν πρέπουσαν τῷ φύλῳ αὐτῶν κοσμιότητα καὶ τὴν τῶν τρόπων μετριότητα καὶ χάριν, δι' ὧν μόνων δύνανται ν' ἀποκτήσωσι τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀγαθῶν, ἐπιζητῶσιν ἡδονὰς καὶ διασκεδάσεις, ἀνδράσιν ἀρμοζούσας, ἢ τοιαύτη αὐτῶν ἐπιθυμία ἐστὶν ὅλως ἐναντία εἰς τὴν αἰδῶ καὶ εἰς τὰ χρηστὰ ἥθη, καὶ ἐπομένως εἶνε ἐκφau-

λισμὸς τῆς ἠθικῆς αὐτῶν ἀξίας. Ὡσαύτως, ὅταν ἄνθρωποι, ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος ἢ τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν τάξεως ἔχοντες ἀξίωσιν εἰς τὸ σέβας τῶν ὑποδεστέρων, παραδίδωσιν ἑαυτοὺς διασκεδάσειν, οὐδαμῶς πρὸς τὸ ἀπαιτούμενον τοῦτο σέβας συμφωνούσαις, ὅταν γονεῖς σεβασμοὶ λαμβάνωσιν ἀπέναντι τῶν τέκνων αὐτῶν ἐν ταῖς εὐθυμίαις θέσιν, οὐδαμῶς συνάδουσιν πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῶν, καὶ οὕτω καθίστανται ἀντικείμενον χλευασμοῦ καὶ γέλωτος, ὅταν, τέλος, ζητῶμεν διασκεδάσεις καὶ ἡδονὰς εἰς τόπους δυσφήμους ἢ μεταξὺ ἀνθρώπων, ὧν αἱ ὁμιλίαι καὶ οἱ τρόποι καταδικάζονται ὑπὸ τῶν τιμίων, ταῦτα πάντα εἰσὶν ἁμαρτίαι κατὰ τῆς κοσμιότητος καὶ τῆς εὐπρεπείας καὶ κατὰ συνέπειαν λογίζονται ἀτιμώσεις τῆς ἠθικῆς ἡμῶν ἀξίας καὶ θυσίαι τῆς καθολικῆς ὑπολήψεως, τῆς τοσοῦτον πολυτίμου πρὸς ἐπίτευξιν ἐπιρρόης παρά τε τοῖς ἰσοτίμοις καὶ παρά τοῖς κατωτέροις ἡμῶν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς θεμιτὰς καὶ ἀξιοπρεπεῖς διασκεδάσεις καὶ ἡδονὰς ὀφείλομεν ν' ἀπολαμβάνωμεν μετὰ μετριότητος· τοῦτέστιν αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ διασκεδάσεις πρέπει νὰ χρησιμεύωσιν ἡμῖν ὡς μέσα ἀναψυχῆς, οὐδέποτε δὲ πρέπει νὰ μετατραπῶσιν αὐταὶ εἰς καθημερινὴν ἐνασχόλησιν, ἢ πάθος ἀναπόφευκτον. Διασκέδασις ἢ ἡδονή, ἥτις καθίσταται ἀναπόδραστος ἀνάγκη, ἀπόλλυσι παρὰ τὸν εὐεργετικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Τότε ἀντὶ νὰ ἐξαρτῶνται αἱ ἡδοναὶ ἀπὸ τῆς θελήσεως ἡμῶν, ἡμεῖς ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτῶμεθα· κυριεύουσι δὲ ἡμῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ στέρησις αὐτῶν ἀποτελεῖ ἀπώλειαν μέρους τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς γαλήνης ἡμῶν. Κατὰ μικρὸν δὲ ὑπὸ τοῦ πάθους παρασυρόμενοι, κωφεύομεν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ὁρ-

θοῦ λόγου καὶ ἀκολουθοῦμεν τὸν ἀκάθεκτον τῆς ἡδονῆς
 ροῦν, παραμελοῦντες τῶν ἱερωτέρων καθηκόντων καὶ
 παραβλάπτοντες τὴν ὑγείαν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς
 ψυχῆς ἡμῶν· παύομεν δὲ τοῦ νὰ ὦμεν ἐνάρετοι, καὶ ἀπὸ
 τῆς ὥρας ἐκείνης οὐδὲ εὐτυχεῖς εἵμεθα πλέον.

Ἡ ἡδονή ἐστὶ διὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν σωτή-
 ριον φάρμακον· ἡ δὲ ἀνόητος κατάχρησις μεταβάλλει
 αὐτὴν εἰς θανατηφόρον δηλητήριον.

Ἡ ἡδονή πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀνάψυξις τοῦ ἀν-
 θρώπου, μετὰ τὴν περαιώσιν τῶν ἔργων αὐτοῦ, πρέπει
 δὲ νὰ χορηγῇ αὐτῷ νέας δυνάμεις πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ
 ἐπαγγέλματός του. Καθημεριναὶ τέρψεις, καθημεριναὶ
 διασκεδάσεις, ἀδιάκοποι ἐορταὶ, ἀντὶ νὰ παρέχωσιν ἀ-
 νάψυξιν, καθίστανται ἔργον ἡμερήσιον, κοπιώδης καὶ
 ἀηδὴς ἐργασία, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπαμβλύνουσι καὶ αὐτὴν
 τὴν τῆς χαρᾶς αἴσθησιν.

Ὁ χριστιανὸς διατηρεῖ ἔμφρονα ἀταραξίαν καὶ ἐν τῷ
 μέσῳ τῆς ὑπερβαλλούσης χαρᾶς τῶν περὶ αὐτόν καὶ
 ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκ τῆς εὐθυμίας μέθης. Οὐδέποτε ἐαυ-
 τοῦ ἐπιλανθάνεται, ὁπισθοδρομεῖ δὲ καὶ ἀποσύρεται ἡ-
 σύχως, ἅμα αἰσθανθῇ ὅτι ἡ χαρὰ αὐτοῦ ἐκπίπτει εἰς
 ἀγροῖκον εὐθυμίαν, εἰς ἀκολασίαν, ἐν ᾗ κινδυνεύει ν' ἀπο-
 λέσῃ τὸ κράτος ἐπὶ τε τῆς γλώσσης καὶ ἐπὶ τῶν πρά-
 ξεων αὐτοῦ.

Καὶ δὲν ἀποφεύγει μὲν ὁ χριστιανὸς τὰς περιστάσεις
 τοῦ νὰ ᾔνῃ εὐθυμος μετὰ τῶν εὐθυμούντων, τοῦ νὰ χαίρῃ
 μετὰ τῶν χαιρόντων, ἀλλὰ προτιμᾷ ἰδίως ἐκείνας τὰς ἡ-
 δονὰς, αἵτινές εἰσιν ἥττον θορυβώδεις καὶ μᾶλλον διαρκεῖς,
 παρέχουσι δὲ τῇ ψυχῇ, ἀντὶ ὑπερβαλλούσης εὐθυμίας,

ἡσύχου καὶ καθαρᾶς χαρᾶς ἀπόλαυσιν, καὶ θέλγουσιν αὐ-
τὴν ἐπὶ μήκισον τῇ βοηθείᾳ τῆς μνήμης.

Τοιαῦται ἡδοναὶ εἰσιν αἱ γλυκεῖαι ἀπολαύσεις τοῦ οἰ-
κιακοῦ βίου, ἡ ἐκ τῶν ὠφελίμων ἔργων τέρψις, ἡ ἐκ τῆς
ἐν τῷ κρυπτῷ ἀγαθοποιΐας ἐνδόμυχος εὐφροσύνη, καὶ πρό
πάντων ἡ ἀκροτάτη, ἡ ἀγνοτάτη, ἡ οὐρανία ἡδονή, ἡ
ἀπὸ τῶν ἐναρέτων πράξεων καὶ ἀπὸ τῆς θείας τοῦ Ἰη-
σοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν θρησκείας παραγομένη. Τὴν εὐ-
δαιμονίαν, ἣν ἑτέροις προητοιμάσα, παρεσκεύασα ἑμαυ-
τῷ· ἡ χαρὰ, ἣν ἄλλοις παρέσχον, εἰς ἐμὴν μετεβλήθη
χαρὰν, καὶ τὰ δάκρυα, ἃτινα ἀπὸ ξένων παρειῶν ἀπέ-
μαξα, ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ ἐσπόγγισα προσώπου. Ναι, οἱ ὀλίγοι
σπόροι χαρᾶς, οὓς ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου μου ἔσπειρα,
μεθ' ἡμέρας, μετὰ ἐνιαυτοὺς παρήγαγον δι' ἐμὲ μακαριό-
τητος ἀφθονωτάτην συγκομιδὴν.

Ἀφοῦ δὲ ἡ ἄπειρος τοῦ Θεοῦ μου ἀγαθότης μοι παρέ-
χει καὶ ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ τοσαύτας πρὸς ἀπόλαυσιν
ἡδονάς, διατί νὰ μὴ ἐκλέξω ἐξ αὐτῶν τὰς εὐγενεστέρας,
τὰς καθαρωτέρας καὶ τὰς μᾶλλον διαρκεῖς; Διατί, ἀφοῦ
ἐν τῇ τῶν ὄντων κλίμακι κατέχω τάξιν μεταξὺ ἀγγέλων
καὶ θηρίων, καὶ ἐπομένως δύναμαι νὰ ἐκλέξω μεταξὺ τῶν
ἡδονῶν τούτων καὶ τῶν ἡδονῶν ἐκείνων, διατί νὰ μὴ προ-
τιμήσω τὰς ἀπολαύσεις τῶν ἀνωτέρων πνευμάτων; Τίνες
δὲ ἄλλαι δύνανται νὰ ὦσιν αἱ ἡδοναὶ τῶν οὐρανίων αὐτῶν
ὄντων, ἂν ὅχι ἐκεῖναι, αἱ τὰ πνεύματα ταῦτα αἰσθάνον-
ται, γενόμενα εὐγενέστερα, τελειότερα, σοφώτερα καὶ τῷ
Θεῷ ὁμοιότερα; Τοιαύτη ἦν ἡ ἀγαλλίασις, τὴν ὁποίαν ἡ-
σθάνθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὅτε εἶδε τὰ ἀπο-
τελέσματα τοῦ θείου Αὐτοῦ λόγου ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ
ἀνθρωπίνου γένους. (Εὐαγγ. κατὰ Λουκ. Ι', 21).

ὦ Θεέ, ὦ ἀπείρως ἀγαθὲ Δοτὴρ πάσης χαρᾶς ! Δὸς καί μοι, ἵνα καθ' ἅπαντα τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον μου σπεύδω ἀνενδότως πρὸς τὴν ἀκροτάτην τῶν ἐπιγείων ἀγαλλιᾶσεων, πρὸς τὴν ἀληθῆ τοῦ χριστιανοῦ χαράν. Ἐνίσχυσόν με, ἵνα ἀείποτε ἐπιποθῶ τὴν πρὸς Σὲ ὁμοίωσιν, ἵνα προσεγγίζω Σοι διὰ τῆς μιμήσεως τοῦ θείου Σου Υἱοῦ, ἵνα ἀδιακόπως ἀναβιδάξω ἑμαυτὸν πρὸς Σὲ διὰ τῶν αἰωνίων ἔργων τῆς ἀγάπης, ἵνα ἀποκαθαίρων τὴν καρδίαν μου καὶ φωτίζων τὸν νοῦν μου δυνηθῶ νὰ Σὲ ἀναγνωρίσω καὶ νὰ Σὲ λατρεύσω ἀξίως τῆς μεγαλωσύνης καὶ τῆς ἀγαθότητός Σου. Ὅχι, τοιαύτη χαρὰ δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τὴν γῆν· τοιαύτη χαρὰ ἐστὶν οὐράνιος. Βαδίζω ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἀπαραβάτους λόγους Σου, τὸ ὄνομά μου εὑρηται ἤδη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς, εὑρηται ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐγγεγραμμένον. (Αὐτοθ. Γ', 20).

ὦ ἄκρα, ἄπειρε, ἄφατε Ἀγάπη ! Σὺ εἰς εὐδαιμονίαν μ' ἐκάλεσας, εἰς εὐδαιμονίαν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς μακαριότητα ἐν τῷ οὐρανῷ. Οὐδέποτε, οὐδέποτε, θέλω γίνεαι ἀνάξιος τῆς λαμπρᾶς ταύτης κλίσεως. Ἀπασα ἡ ζωή μου, πάντες οἱ διαλογισμοί μου, πᾶσαι αἱ πράξεις μου ἔστωσαν διηνεκῆς θυσία εὐγνωμοσύνης ἔνεκεν τῆς ἀπείρου εὐδαιμονίας, ἣν ὤρισάς μοι. Σὺ διὰ τὴν χαράν ἔπλασας καὶ τὸν ἐπὶ τῆς κόνεως ἔρποντα σκώληκα καὶ τὰ Σεραφεῖμ, τὰ ἐνώπιον τοῦ θρόνου Σου προσευχόμενα. Ὁ ἀλαλαγμὸς τῆς ἀκάκου νεότητος, ἡ φωνὴ τοῦ εἰς τὰ ὕψη ἵπταμένου κορυδαλοῦ, ἅπαντες οἱ ἀκτινοβόλοι κόσμοι τοῦ ἀπεράντου οὐρανοῦ, οἱ ἐν ἀταράκτῳ ἁρμονίᾳ ἀλλήλους διακυκλοῦντες, ἐξυμνοῦσι Σὲ τὴν ἀτελεύτητον Ἀγάπην. Μακρὰν λοιπὸν τῆς καρδίας μου ἡ δυσθυμία, αἱ μικρολόγοι μέριμναι. Καθωραίζων πᾶσαν τῆς ζωῆς

μου ἡμέραν δι' ἀγαθοεργίας τινός, θέλω εὐρίσκει ἐν αὐτῇ τὴν ἀληθῆ καὶ ἀγήρατον χαράν· θέλω δὲ ἀπολαύει τῆς χαρᾶς ταύτης, ἵνα δι' αὐτῆς ἀνυμνῶ Σὲ, οὐτινος τὴν ἄβυσσον τοῦ οἰκτιρμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης εὐλογοῦσιν ἅπαντα τὰ δημιουργήματα τοῦ σύμπαντος τῆς κτίσεώς Σου εἰς αἰῶνας αἰώνων.

ΔΔ΄.

Οἰκιακαὶ μέριμναι· οἰκιακὴ εὐδαιμονία.

« Οἶδαμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. »

(Ἐπισ. Παύλ. πρὸς Ῥωμαίους Η', 28).

ΘΣΟΝ μέγα καὶ ἂν ὑποτεθῇ δυστύχημά τι ἐπερχόμενον, πάντοτε ὁ φόβος, ὃν ἡ πιθανὴ αὐτοῦ προσέλευσις προεγείρει ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ἀποτελεῖ κακὸν μεγαλειτέρον αὐτοῦ. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἕκαστος ἐξ ἰδίας γινώσκει πείρας· καὶ ὁμῶς οὐχὶ σμικρὰ ἀπαιτεῖται δύναμις τῆς ψυχῆς, ἵνα, νέας περιστάσεως δοθείσης, ἐνθυμηθῶμεν τὴν πεῖραν ἡμῶν καὶ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν ἐξ αὐτῆς μαθημάτων. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἰσὶ τοσοῦτον ἀδύνατοι, τοσοῦτον μικρόψυχοι, τόσον εὐκόλως πρὸς πάντα κίνδυνον ἀποδελιῶσι, τόσον ταχέως ἀμνημονοῦσι τῆς τοῦ ἰδίου αὐτῶν παρελθόντος διδασκαλίας, τόσην ὀλίγην πεποιθήσιν ἔχουσι πρὸς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν, ὥστε κατὰ πᾶσαν νέαν ἀπειλὴν τῆς τύχης εἰς νέον περιπίπτουσιν ἀδημονέστατον φόβον.

Αἱ φροντίδες ἀποτελοῦσι μίαν τῶν μεγαλειτέρων ἡμῶν βασάνων, οὐχὶ διότι αὐταὶ καθ' ἑαυτάς εἰσι δυσυχήματα, ἀλλὰ διότι οἱ θνητοὶ μεταβάλλουσιν αὐτάς εἰς βάσανον διὰ τῆς μικροψυχίας. Καὶ εἶνε μὲν καθῆκον ἡμῶν νὰ σκεπτόμεθα περὶ τοῦ μέλλοντος καθὼς καὶ νὰ προσπαθῶμεν ν' ἀπομακρύνωμεν πιθανὰ δυστυχήματα, ἀλλὰ τὸ νὰ περιμένωμεν μετ' ἀνησυχίας καὶ φόβου τὰ μέλλοντα, ἀντίκειται εἰς τὸ καθῆκον τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ, τοῦ πιστεύοντος εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔχοντος ἐν τῇ καρδίᾳ ἑγκεχαραγμένους τοὺς θείους τοῦ Ἰησοῦ λόγους.

Πᾶς ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς ὁ εὐτυχέστατος, ἔχει κατ' ἀνάγκην ἰδίᾳς φροντίδας· διότι πάντες μὲν διευθύνουσι τὰ βλέμματα πρὸς τοὺς μέλλοντας χρόνους, οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ γνωρίσῃ τί οὗτοι θέλουσι φέροι αὐτῷ. Ὁ νῦν εὐδαιμονέστατος ἀγνοεῖ ἂν αὔριον ἔσεται τοιοῦτος.

Αἱ φροντίδες αὐξάνουσι κατὰ λόγον τῆς πείρας, ἣν ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει τοῦ ἀστάτου τῆς τύχης. Τὰ παιδιά εἰσὶν ἀμέριμνα, ὥς ἀγνοοῦντα τὰς περιπετείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· νομίζουσι δὲ, ὅτι δύνανται νὰ διατηρήσωσι διὰ παντὸς τὰ ἀρέσκοντα αὐτοῖς καὶ οὐδόλως φοβοῦνται τὰ δυστυχήματα, διότι εἰσέτι δὲν ἐδοκίμασαν αὐτά.

Αἱ φροντίδες αὐξάνουσι καὶ κατὰ λόγον τῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν γῆνιν εὐτυχίαν προσκολλήσεως. Ὅστις ἔχει πλειοτέρας σφοδρὰς ἐπιθυμίας, ἔχει καὶ πλειότερας δυσφορήτους φροντίδας. Ὁ ὑπὸ ἀμέτρου φιλοδοξίας κατεχόμενος καὶ πολλὴν ἀποδίδων ἀξίαν τῇ εὐνοικῇ τοῦ πλήθους κρίσει, ἀδιακόπως τρέμει, ἀναλογιζόμενος ὅτι πιθανῶς, ἕνεκεν ἀπροόπτου περιστάσεως, θέλει ἀπολέσει τὴν μετὰ τοσοῦτου κόπου καὶ διὰ τοσοῦτων θυσιῶν ἀπο-

κτηθεῖσαν εὐνοίαν τῶν πολλῶν. Ὁ ὑπερβαλλόντως προσ-
κεκολλημένος εἰς τὸν γήϊνον πλοῦτον ὑπὸ τρόμου κατα-
λαμβάνεται, ὅσας ὑποπτεύσῃ μέλλοντα κίνδυνον. Θέ-
λεις γὰρ ἀποφύγῃς τὰς πλήρεις ἀδημονίας φροντίδας; Ἐ-
λάττωσον τὴν ὑπὲρ τὸ δέον σφοδρὰν πρὸς τὰ ἐπίγεια
κλίσιν σου· μετρίασον τὸ κυριεῦόν σε πάθος· προσπάθη-
σον γὰρ ἐκτιμήσῃς δεόντως τὰ πράγματα, εἰς ἃ τέως ἀ-
πέδιδες ὑπερβολικὴν ἀξίαν· μὴ στήριζε ὅλον τὸ οἰκοδό-
μημα τῆς εὐδαιμονίας σου ἐπὶ βάσεων, ἅς πᾶσα τυχαία
περίστασις δύναται γὰρ καταστρέψῃ. Ἡ εὐδαιμονία τῶν
παιδίων πηγάζει ἐν μέρει ἐκ τοῦ ὅτι ἡ καρδιά αὐτῶν εἰ-
σέτι δὲν κατέχεται ὑπὸ ἀποκλειστικοῦ τινος αἰσθήμα-
τος. Τὰ ἄκακα ταῦτα ὄντα κλαίουσι καὶ ἀμέσως λησμο-
νοῦσι τὰ δάκρυά των, μετ' ὀλίγον δὲ νέα εὐρίσκουσιν ἀν-
τικείμενα πραγματικῆς χαρᾶς. Τὰ πάντα εἰσὶν αὐτοῖς
παίγνια καὶ αὐταὶ αἱ τοῦ βίου περιπέτειαι. Ὁ σοφὸς ὀφεί-
λει, ὑπ' ὀρθῶν ὁδηγούμενος φρονημάτων, γὰρ γίνῃ ὅ,τι τὰ
παιδιά ἐκ φύσεώς εἰσιν. « Ἐὰν μὴ στραφῇτε, εἶπεν ὁ
Κύριος ἡμῶν, καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλ-
θητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. » (Εὐαγγ. κατὰ
Ματθ. ΙΗ', 3).

Αἱ φροντίδες αὐξάνουσι προσέτι, ἀναπτυσσομένων καὶ
πολλαπλασιαζομένων τῶν πρὸς τὴν κοινωνίαν σχέσεων
τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσον τις ὄντως περιορίζει τὸν κύκλον
τῶν σχέσεων καὶ ἐνεργειῶν του, τόσον ὀλιγωτέρας ἔχει
ἀνάγκας, τόσον ἐλαφρότερόν ἐστι τῶν φροντίδων αὐτοῦ
τὸ βάρος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοιοῦτος, ἔχει μὲν τὸ πλεονέκτημα
γὰρ μὴ ἀπειλῇται ταυτόχρονως ὑπὸ πολλῶν κινδύνων,
ἐὰν ὁμως ᾗνε μικρόψυχος, οὐχ ἥττον ὑπὸ τῶν φροντίδων
καταβάλλεται. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μονώσει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ

ἐρημία ἀκολουθεῖ σμῆνος ἀνιαρῶν φροντίδων τὸν μεθ' ἑαυτοῦ καρδίαν περίφοβον φέροντα. Ἐκεῖ δὲν ἔχει μὲν τοσαύτας ἀφορμὰς, ἵνα φοβῇται ἐπαπειλοῦντας αὐτὸν κινδύνους, ὅσας ἔχει ἐντὸς τῆς κοινωνίας ζῶν, ἀλλ' ὁ φυσικὸς αὐτοῦ φόβος, συγκεντρούμενος ἐπὶ τῶν εὐαρίθμων κινδύνων, τῶν δυναμένων νὰ προσβάλωσιν αὐτὸν, καθίσταται ἔτι ἰσχυρότερος. Ἀπασαι αἱ δυσυχίαι τοῦ βίου εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοιαῦται, οἷας πλάττει αὐτὰς τὸ φανταστικὸν καὶ ἡ εὐαίσθησίᾳ ἡμῶν. Ὅ,τι θεωροῦμεν ὡς μέγα δυστύχημα, εἶνε ὄντως δι' ἡμᾶς συμφορὰ, ὅ,τι δὲ δὲν νομίζομεν συμφορὰν, δὲν εἶνε δι' ἡμᾶς τοιαύτη. Τούτου ἕνεκα πολλάκις τὸ αὐτὸ συμβᾶν σχεδὸν οὐδεμίαν προξενεῖ ἐντύπωσιν εἰς τινας, ἐνῶ ἄλλοις θλίψιν καὶ ἀπόγνωσιν φέρει.

Συνήθως αἱ οἰκιακαὶ μέριμναι λογίζονται ὡς αἱ μᾶλλον χαλεπαί. Ἐν τῷ οἴκῳ ἔχομεν νὰ μεριμνήσωμεν, οὐχὶ μόνον ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς συζύγου καὶ ὑπὲρ τῶν τέκνων καὶ ὑπὲρ τῶν συγγενῶν καὶ ὑπὲρ τῆς θεραπείας καὶ ὑπὲρ τῶν μισθωτῶν ἡμῶν. Ὀφείλομεν νὰ φροντίσωμεν περὶ τῆς συντηρήσεως, περὶ τοῦ μέλλοντος, περὶ τῆς τιμῆς, περὶ τῆς υἰείας αὐτῶν. «Ἄν ἡμην ἐλεύθερος, λέγει ὁ οἰκογενειάρχης, βλέπων ἑαυτὸν ἀπειλούμενον ὑπὸ σκοτεινοῦ μέλλοντος, ταῦτα πάντα οὐδεμίαν ἤθελον μοὶ προξενεῖ ἀνησυχίαν· ἡδυνάμην εὐκόλως νὰ σωθῶ· ἀλλ' ἡ τύχη τῶν ἐμῶν ταραττεῖ καὶ πληγόνει τὴν καρδίαν μου.» Αὕτη δὲ εἶνε ἡ αἰτία, δι' ἣν κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς οὐκ ὀλίγοι, ἰδίως ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐνθα ἡ πολυτέλεια ἐπικρατεῖ, ἀποφεύγουσι τὸν γαμικὸν δεσμόν καὶ τὸν ἄγαμον προτιμῶσι βίον.

Ἄλλ' αἱ ιδέαι αὗται πηγάζουσι πασιδήλως ἐξ ἐσφαλ-

μεινόν περι τῆς ζωῆς σκέψεων καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως θρησκευτικῶν ἀρχῶν· εἰσὶ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκφράσεις κεκρυμμένων παθῶν, ἰσχυρότερον τῆς ἀγάπης ἐνεργούντων, εἰσὶ διακληλώσεις ἀδυνατοῦ πεποιθήσεως πρὸς τὴν θεϊαν Πρόνοιαν καὶ πρὸς τὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς λόγια. « Οἶδαμεν, λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. » (Ἐπιστ. πρὸς Ῥωμ. Η', 28). Θεῖον τῷ ὄντι λόγιον, οὗτινος τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν ἀδυνατοῦσι νὰ ἐννοήσωσιν οἱ ὡς ἀνωτέρω μεμψιμοιροῦντες.

Ἀληθές ἐστίν ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς βίος αὐξάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν φροντίδων· δὲν αὐξάνει ὁμῶς καὶ τὸ βάρος αὐτῶν. Δὲν εἶνε δυστύχημα τὸ ν' ἀναγκάζεται τις νὰ σκέπτηται περὶ πολλῶν πραγμάτων· ἀλλ' εἶνε ὄντως συμφορὰ τὸ νὰ σκέπτηται περὶ ἐνὸς πράγματος μετὰ διηνεκοῦς ἀνησυχίας, μετὰ ἀδιακόπου φόβου. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ συμβῇ ἐπίσης τῷ ἀγάμῳ, ὡς καὶ τῷ ἔχοντι οἰκογένειαν.

Ὁ διὰ τὸν φόβον τῶν μεριμνῶν ἀποφεύγων τὸν ἔγγαμον βίον περιπίπτει εἰς τὰς λυπηρὰς περιστάσεις τοῦ ἀγάμου. Ἐλάττωσις τῆς ὑγείας, μόνωσις καὶ ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ ἐν ταῖς δυσμοιρίαις, στέρησις τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ὑπ' ἄλλων ἀγαπᾶσθαι, ὠνητὴ θεραπεία ὑπὸ ξένης χειρὸς ἐν ταῖς νόσοις, ἐγκατάλειψις ἐν τῷ γήρατι, οὐδὲν δάκρυον παρὰ τῇ κλίνῃ τοῦ θανάτου· ἰδοὺ αἱ προσδοκίαι τοῦ τὴν ἀγαμίαν ἀντὶ τοῦ γάμου προκρίναντος.

Οἰκιακαὶ μέριμναι φέρουσιν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν, οὐχὶ βεβαίως εἰς πάντα, ἀλλ' εἰς τὸν θεωροῦντα τὴν ἐπίγειον ζωὴν συμφώνως πρὸς τὰς χριστιανικὰς δόξας, ἀλλ' εἰς τὸν πεπεισμένον, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα

συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν. Ὁ ἀληθῶς τὸν Θεὸν ἀγαπῶν ἀποδεικνύει τὴν ἀγάπην του δι' εὐσυνειδήτου καὶ ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως ὅλων τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Ὅστις δὲ πιστῶς ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον του, οὐδὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἐπέλθῃ αὐτῷ τύχη. Καὶ ἂν ὁ Θεὸς ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἀγαπητότατον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀντικειμένων τῆς ἀγάπης του, ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς ἐστὶ πεπεισμένος ὅτι καὶ ὁ πρόσκαιρος αὐτὸς ἀποχωρισμὸς ἐπ' ἀγαθῷ αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας διετάχθη. Καὶ διατί νὰ γίνῃ θῦμα τῆς λύπης, ἀφοῦ εἶνε βέβαιος ὅτι τὴν προσπεσοῦσαν συμφορὰν θέλει ἀντισταθμίσει νέᾳ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίᾳ, ἀφοῦ γινώσκει, ὅτι οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἐν τῷ κόσμῳ γίνεται ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ Ὑψίστου, ἀφοῦ ἠξεύρει, ὅτι ἡ θεία Σοφία εἶνε ἀπείρως ὑπερτέρα τοῦ ἀνθρωπίνου νοός καὶ ὅτι οὐδὲν τῇ ἄκρᾳ ταύτῃ Σοφίᾳ ἐξισοῦται, ἢ μόνη ἡ ἀγάπη τοῦ ἀγαθωτάτου ἡμῶν Πατρός;

Ἄνευ Θεοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὁ κόσμος· χωρὶς δὲ ἐνδομύχου καὶ ἐδραίας εἰς τὸν Θεὸν πίστεως οὐδεμία ἐν τῷ κόσμῳ ὑφίσταται εὐδαιμονία. Χριστιανικὴ εὐσέβεια ἀποτελεῖ τὴν ἀκροτάτην ἐπὶ τῆς γῆς σοφίαν, τὴν κρατοῦσαν τὴν κλεῖδα πάντων τῶν τοῦ βίου ἀνιγμάτων καὶ παρέχουσαν ἡμῖν τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὐδὲν ἀληθὲς κακὸν εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας, ἐκτὸς τῆς παραβάσεως τῶν αἰωνίων ἠθικῶν νόμων καὶ τῆς υπερβολικῆς πρὸς τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ κλίσεως ἡμῶν.

Ὁ ἑγγαμος καὶ οἰκογενειακὸς βίος ἀποκαθίστησιν ἀναντιρρήτως τὸν ἄνθρωπον εὐσεβέστερον καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ διατεθει-

μένον, ἢ ὁ ἄοικος καὶ μονήρης βίος. Ὅσον πλεϊότεραι αἱ φροντίδες, τοσοῦτον συνεχέστεροι οἱ πρὸς τὸν Θεὸν διαλογισμοί. Ὁ μόνον περὶ ἑαυτοῦ μεριμνῶν, εὐκόλως συνεθίζει νὰ ἐπαναπαύηται εἰς τὰς ἰδίας του δυνάμεις. Ὅσον δὲ πολυαριθμότεροί εἰσιν οἱ δεσμοὶ τῆς ἀγάπης, οἱ προσκολλῶντες ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, τοσοῦτον καθιστάμεθα ἐπιεικέστεροι εἰς τὰς περὶ τῶν ἀνθρώπων κρίσεις καὶ εἰς τὰς πρὸς αὐτοὺς σχέσεις ἡμῶν, τοσοῦτον μᾶλλον ἐπιδεκτικώτεροι τρυφερῶν αἰσθημάτων γινόμεθα. Ἡ ἀγάπη ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἡδέως πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ἡ ὄψις συζύγου καὶ τέκνου πολλάκις ἀπέτρεψε τὸν σύζυγον ἀπὸ κακῶν ἔργων, ἅπερ ὁ ἄγαμος τολμηρῶς καὶ ἀπερισκέπτως ἤθελεν ἐκτελέσει. Ἡ ἀγάπη διευθύνει μετὰ ἡπίου βίας τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν θνητῶν πρὸς τὸν οὐρανόν, πρὸς τὴν αἰωνιότητα. Ὁ δὲ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν αἰωνιότητα πιστεύων καὶ προσπαθῶν ἵνα κατασταθῇ ἄξιος αὐτῶν καὶ τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ, εἰς δὲν κέκληται, ὁ ἀκολουθῶν τὰ ἔχνη τοῦ Διδασκάλου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, δύναται ποτε νὰ ᾔνη ἀληθῶς δυστυχής; Ποῖος φόβος, ποία φρίκη ἰσχύει νὰ καταλάβῃ ἢ νὰ ταραξῇ τὸν πεποιθότα, ὅτι πάντα τὰ συμβάντα καὶ συμβησόμενα αὐτῷ εἰσὶν ἐπ' ἀγαθῷ αὐτοῦ διατεταγμένα;

Αἱ οἰκίακαὶ φροντίδες φέρουσιν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν. Τίς τῶν ἀνθρώπων ἐπιθυμεῖ ὅλως ἀμεριμνον νὰ διάγῃ βίον; Αἱ φροντίδες εἰσὶν ἐν τῷ βίῳ οἶονεὶ ἄρτυμα αὐτοῦ. Ὁ μὴ ἔχων φροντίδας, οὐδὲ ἐπιθυμίας ἔχει. Ἐνόσω δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἀναπνέομεν, αἱ ἐπιθυμίαι ἀποτελοῦσι μέρος τῆς εὐδαιμονίας ἡμῶν. Ἀλλως τε εἶνε καλὸν καὶ ὠφέλιμον ἡμῖν νὰ ἐπιθυμῶμεν, διότι μόνον ἐπιθυμοῦντες ἀποφεύγομεν τὴν ἀργίαν, τὸν πρόωρον αὐτὸν ἠθικὸν θάνατον, καὶ

αείποτε βαίνομεν πρὸς τὰ πρόσω, ἥτοι πρὸς τὴν βελτίω-
σιν ἡμῶν. Καὶ τὸ μὲν βέλτιον εὐρίσκει ὁ ἄνθρωπος διὰ
τῆς φρονήσεως ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς περιστάσεσι, τὸ δὲ
βέλτιστον, ἥτοι τὴν ψυχικὴν εὐδαιμονίαν, μόνον ἐν ἑαυτῷ
διὰ τῶν ἀρετῶν ἀποθησαυρίζει.

Αἱ μέριμναι αὐξάνουσι τὴν ἐν τῷ οἴκῳ εὐδαιμονίαν.
Ἐφροντις περὶ τοῦ μέλλοντος βίος καταστρέφει τὰ κατὰ
τὴν οἰκίαν. Ὁ μόνον τὰ παρόντα διανοούμενος καὶ οὐ-
δαμῶς τὰς συνεπειὰς τῶν πράξεων αὐτοῦ προνοῶν, ὁ ἔ-
νεκεν στιγμιαίας ἀπολαύσεως ἐνὸς ἀγαθοῦ πάντα τὰ λοι-
πὰ λησμονῶν, τρέχει μετ' ἀξιοποίνου ἐλαφρονοίας πρὸς
τὴν ἄβυσσον βεβαίου ὀλέθρου. Τί δ' ἄλλο παρέχει τῷ ἄν-
θρώπῳ ἐπὶ τῆς γῆς χαρὰν τινα, εἰ μὴ ἡ ἐπιτυχία τῶν
προσπαθειῶν, ἃς κατέβαλεν, ὅπως παρασκευάσῃ ἑαυτῷ
κρείττονα μοῖραν, ἢ ὅπως ἀπομακρύνῃ ἐπαπειλοῦντα αὐ-
τὸν δεινά; Εὐτύχημα ἢ πλεονέκτημα, ὅπερ ἔχομεν ἀκό-
πως, προξενεῖ ἡμῖν πολλῷ ὀλιγωτέραν ἡδονὴν ἐκείνης, ἣν
παρέχουσι τὰ διὰ τῶν σκέψεων καὶ τῆς ἐργασίας ἡμῶν
ἀποκτηθέντα· διότι ἐν τοῖς εὐτυχήμασιν ἢ τοῖς πλεονε-
κτήμασι τούτοις ἀναγνωρίζομεν τὴν ἰδίαν ἡμῶν δύναμιν,
καὶ ἡ ἀναγνώρισις αὕτη φέρει ἡμῖν τὴν εὐάρεστον ἐκτί-
μησιν τῆς ἡμετέρας ἀξίας. Ἀγαπῶμεν ὅσα διὰ τῆς ἰδίας
ἡμῶν φροντίδος καὶ ἐργασίας ἀπεκτήσαμεν, καθότι ταῦ-
τα ὑπάρχουσι μόνον δι' ἡμῶν, ἐξ ἡμῶν μόνων προέρχον-
ται καὶ οὕτως εἰπεῖν μέρος ἡμῶν ἀποτελοῦσιν. Οὕτω καὶ
ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὰ ἑαυτοῦ πλάσματα.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἔπεται, ὅτι ὅσον ποικιλώτεραί εἰσιν
αἱ οἰκιακαὶ μέριμναι, ὅσον συνεχέστεροι οἱ κίνδυνοι, οὕς
ἔχει τις ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῶν ἀγαπητῶν αὐτοῦ, ὅσον
πολυπλοκώτερα τὰ σμικρὰ κωλύματα, ἅπερ ἀνάγκη νὰ

ὑπερνικήσῃ, ὅπως παρέξῃ τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ εὐημερίαν τινὰ ἢ ἡδονήν, ὅσον πλειότερα ἀπαιτεῖται πρόνοια, σκέψεις, τόλμη, ἐνέργεια, δραστηριότης, τοσοῦτον ποικιλώτεραι καὶ πολυαριθμότεραί εἰσιν αἱ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἀληθεῖς ἀπολαύσεις. Ζῶμεν ἐν διπλασίᾳ εὐδαιμονίᾳ, βλέποντες τὰ ἡμέτερα ἔργα, τὰ μαρτυροῦντα τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἰσχὺν ἡμῶν. Μυρίαί λεπτομέρειαι, διαφεύγουσαι τὸ ὄμμα τοῦ ξένου, καθίστανται ἡμῖν τόσαι πηγαὶ ἀληθοῦς εὐδαιμονίας. Βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ αἰσθανόμεθα ὅτι μόναι αἱ οἰκιακαὶ μέριμναι ἀληθῆ φέρουσιν ἐν τῷ οἴκῳ εὐδαιμονίαν.

Ὅτε ὁ Κύριος ἡμῶν ἔλεγε· « Μὴ μεριμνήσητε εἰς τὴν αὖριον, » δὲν ἤθελε νὰ καταδικάσῃ ἡμᾶς εἰς ἀργίαν, ἢ νὰ συστήσῃ ἡμῖν τὴν κουφόνοιαν. Αὐτὸς καθ' ἅπαντα τὸν ἐπίγειον βίον του δραστήριος καὶ προνοητικὸς διετέλεσε, φροντίζων περὶ τῶν ἰδίων μαθητῶν, μεριμνῶν ἀδιακόπως ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀκαταπαύστως πολεμῶν κατὰ τῆς ἐλαφρονοίας, τῆς μαλθακότητος καὶ τῆς ἀργίας. Συνίστα τὴν φιλοπονίαν καὶ παρήγγελλεν ἐπικαίρως τὸ « Ἐργάζεσθε καὶ προσεύχεσθε, » ἐπικυρῶν οὕτω τὸ ἀρχαῖον καὶ θεῖον ἐκεῖνο δόγμα, τὸ « Ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου. » Ἀλλὰ λέγων « Μὴ μεριμνήσητε εἰς τὴν αὖριον, » κατεδίκαζε τὴν ἀδήμονα ἐκείνην μέριμναν, τὴν προδίδουσαν ἑλλειψιν πεποιθήσεως πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἀπέτρεπε τοὺς ὁπαδοὺς Αὐτοῦ ἀπὸ τῆς διηνεκοῦς ἐκείνης ἀνησυχίας περὶ τῶν γηϊνῶν, τῆς καταβίβρωσκούσης τὰς εὐγενεστέρας τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ καθιστώσης τὸν ἄνθρωπον ἀνίκανον νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῆς φθαρτῆς ὕλης.

Ἡ πρόνοιά ἐστιν ὠφέλιμος· ἡ πρόνοια ἐνισχύει τὸν νοῦν

καὶ τὴν ἀρετὴν ἡμῶν· ἀπ' ἐναντίας βλαβερά ἐστὶν ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος περίφοβος ἀνησυχία, καθόσον ἀφαιρεῖ ἀπὸ ἡμῶν τὸ θάρρος, παραλύει τὰς ἡμετέρας δυνάμεις καὶ καθιστᾷ ἡμᾶς ἀνικάνους ν' ἀποκρούωμεν καταλλήλως τὰς προσπιπτούσας συμφορὰς, ἢ, ἐὰν αὗται ἀναπόφευκτοι ᾖσι, νὰ μετριάζωμεν τὰ δεινὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα. Ὁ μὴ ἀπολέσας τὸ θάρρος, κατὰ τὸ ἥμισυ ἐνίκησε· τὸ νὰ ᾔηνε δέ τις γενναίως παρεσκευασμένος πρὸς τὸν κίνδυνον, ἀποτελεῖ σχεδὸν θρίαμβον κατὰ τῶν ἐπερχομένων δεινῶν.

Νίκησον σεαυτὸν, καὶ θέλεις νικήσει τὸν κόσμον. Ἐσο μέτριος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις σου, καὶ αἱ φροντίδες σου θέλουσιν ἀφ' ἑαυτῶν μετριασθῇ, καὶ οἱ πόνοι σου θέλουσιν οὐσιωδῶς ἐλαττωθῇ. Ἀγάπα μεθ' ὑπερβολῆς μόνην τὴν ἀρετὴν, καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν ἐπιγείων καὶ φθαρτῶν ἀγαθῶν, ἥτις τάχιον ἢ βράδιον κατ' ἀνάγκην ἐπέρχεται, ἥττον θέλει σὲ τρομάζει. Ποῖά εἰσι τὰ ἀγαθὰ, ὧν ἡ στερησις τὰ μέγιστα θέλει σὲ λυπήσει; Τὰ τέκνα σου; ἡ σύζυγός σου; οἱ φίλοι σου; ἡ περιουσία σου; ἡ ὑπόληψίς σου; ἡ πατρίς σου; Συλλογίζου, ὅτι αἱ βουλαὶ τῆς θείας Προνοίας δύνανται νὰ σοὶ ἀφαιρέσωσιν ἐν ἑκ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν, ἢ καὶ πάντα ὁμοῦ· κατὰστησον δὲ σεαυτῷ οἰκεῖον τὸν λογισμὸν τοῦτον. Πιθανῶς προώρισαι νὰ στερηθῇς ἐκεῖνο τὸ ἀγαθόν, εἰς ὃ πρὸ πάντων ἡ καρδία σου διατελεῖ προσκεκολλημένη, διότι ἡ εἰς αὐτὸ ἐμπαθὴς ἀφοσίωσίς σου ἀπομακρύνει τοὺς διαλογισμούς σου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνιότητος καὶ σὲ κωλύει νὰ θεμελιώσῃς τὴν ἀληθῆ σου εὐδαιμονίαν ἐπὶ τῆς ἀκραδάντου τῆς ἀρετῆς βάσεως. Ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ βούλονται ν' ἀποσπᾶσωσι τὸν νοῦν σου ἀπὸ τῶν φθαρτῶν

(ΤΟΜΟΣ Β').

καὶ νὰ ὑψώσωσιν αὐτὸν πρὸς τὰ ἄφθαρτα. Παρασκεύαζε λοιπὸν σεαυτὸν πρὸς τὰς μᾶλλον ὀδυνηράς προσβολάς, ἵνα ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς δοκιμασίας μὴ ἀπολέσης ἀπασαν τὴν εὐδαιμονίαν σου. Ἐὰν ὄντως ἀγαπᾷς τὸν Θεόν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δυστυχίᾳ σου θέλεις αἰσθάνεσθαι, ὅτι τὰ πάντα πρὸς τὸ ἀληθές συμφέρον σου γίνονται.

Ἐξέτασον σεαυτὸν, ἄνθρωπε, πάτερ, μητέρα. Ἐὰν αἰφνης ἀπολέσης καὶ τὸ τελευταῖον τῶν τέκνων σου, θέλεις γίνει παντάπασι δυστυχῆς, ἢ θέλεις ἔτι διατηρήσει τὴν οὐράνιον ἐκείνην καρτερίαν, τὴν διευθύνουσαν ἀκαταπαύστως τὰ βλέμματά σου πρὸς τὴν μέλλουσαν κρείττονα ζωὴν, τὴν μόνην δυναμένην νὰ σὲ ἐνισχύσῃ πρὸς ἡσυχον περαίωσιν τῆς πορείας σου ἐν τῷ μέσῳ τῆς παρουσίας τῶν δοκιμασιῶν κοιλάδος; Ἐξέτασον σεαυτὸν, ἐὰν ἀπροσδοκῆτως σοὶ ἀφαιρεθῶσι πάντα τὰ στηρίγματά σου, ἐὰν ὑπὸ τῆς ἐσχάτης καταληφθῇς πενίας, ἐὰν ἴσως ἀναγκασθῇς καὶ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον μετὰ κόπου καὶ ἐπὶ ξένης ν' ἀποκτᾷς, θέλεις κατασταθῇ ἐντελῶς δυστυχῆς, ἢ θέλεις ἔτι διατηρήσει εὐγενῇ γενναιότητα; Ὁ σοφός, ὁ ἀληθὴς χριστιανός, αἰετοτε φέρει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἰσχύν τινα, καθιστῶσαν αὐτὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς τύχης περιστάσεων καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων κρίσεως. Ἰσταται ὁ τοιοῦτος, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὑποστηριζόμενος, ὡς σκόπελος ἀκλόνητος ἐν τῷ μέσῳ τῆς τρικυμίας· εἶνε ἀνώτερος πάσης περιπετείας, πάσης συμφορᾶς· διότι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ ἀναλλοίωτος μένει πίστις πρὸς τὸν Θεόν, ἐλπίς κρείττονος ζωῆς, ἀγάπη τῆς ἀρετῆς. Καὶ δὲν διάγει μὲν ἄμοιρον φροντίδων βίον, ἀλλ' οὐδαμῶς κατατῆκεται ὑπὸ τοῦ ἐνδομύχου φόβου, τοῦ κατατρύχοντος τὰς ἀδυνάτους ψυχάς, αἵτινες τρέ-

μουσιν, ἀναλογιζόμεναι τὴν ἐνδεχομένην μὴ ἐκπλήρωςιν τῶν γηϊνῶν ἐπιθυμιῶν ἢ εὐχῶν αὐτῶν. Ἡ μαρτυρία τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως ἰσχύει παρὰ τῷ χριστιανῷ πλειότερον, ἢ τῶν ἀνθρώπων τὰ λόγια. Ἀφιεροῖ δὲ τὴν ἑαυτοῦ τύχην τῷ Θεῷ, πεποιθὼς ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον τὰ πάντα εἰς εὐδαιμονίαν μεταβάλλονται.

Εἰς μόνους τοὺς ὑπὸ τοιοῦτου χριστιανικοῦ πνεύματος ἐμπνεομένους φέρουσιν αἱ οἰκιακαὶ μέριμναι οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν. Εἰς τὰ ὅμματα τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ αἱ βιωτικαὶ μέριμναι ἀποτελοῦσιν, οὕτως εἰπεῖν, σκιάς τινας ἀμαυράς, αἵτινες, ὥσπερ ἐπὶ λαμπρᾶς εἰκόνοσ, μετριάξουσι τὴν στιλπνότητα τῶν τοῦ φωτὸς ἀκτίνων καὶ καθιστῶσιν ἱλαρωτέραν τὴν λάμψιν αὐτῶν. Διὰ τῶν φροντίδων καθίστανται πολυτιμότερα τὰ περικυκλοῦντα ἡμᾶς ἀντικείμενα· ἡ δὲ σμικρὰ λύπη ἐπαυξάνει τὴν ζωηρότητα τῆς ἐπερχομένης ἡδονῆς. Οὐδεὶς ἐκτιμᾷ τοσοῦτον τὴν ὑγείαν, ὅσον ὁ προσκαίρως ἀπολέσας αὐτήν, ἢ ὁ βλέπων αὐτὴν ἀπειλουμένην. Πόσα πράγματα ἤθελον εἶσθαι ἡμῖν πάντῃ ἀδιάφορα, πόσα οὐδεμίαν ἤθελον παρέχει ἡμῖν εὐχαρίστησιν, ἂν δὲν προεκάλουν τὴν ἡμετέραν προσοχὴν καὶ συμπάθειαν, διεγείροντα ἐν ἡμῖν ὑπὲρ αὐτῶν μέριμναν καὶ ἀνησυχίαν! Μυρία φυτὰ καὶ ἄνθη αὐξάνουσιν ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν, ἀλλ' ἐν μόνον, τὸ παρ' ἡμῶν περιποιηθὲν καὶ καλλιεργηθὲν προξενεῖ ἡμῖν πλειοτέραν ἡδονήν, ἢ ὅσῃν πάντα ὁμοῦ τὰ λοιπά.

Αἱ οἰκιακαὶ μέριμναι παράγουσι τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν. Πόσον γλυκὺ εἶνε τὸ φροντίζειν περὶ τῶν ἀγαπητῶν ὄντων, ἅτινα ὁ Θεὸς ἐνεπιστεύθη ἡμῖν! Ἡ μήτηρ προτιμᾷ ποτε νὰ στερηθῇ τοῦ τέκνου αὐτῆς, ἢ νὰ ἔχη

αὐτὸ μεθ' ὅλων τῶν ἀνησυχουσῶν αὐτὴν φροντίδων; Ποῖος σύζυγος θέλει ποτὲ ν' ἀπαλλαγῇ τῶν ὑπὲρ τῆς φιλτάτης αὐτοῦ γυναικὸς φροντίδων του; Ποῖος υἱὸς δὲν χαίρει, ἔχων τὴν γλυκεῖαν περὶ τῶν γονέων αὐτοῦ μέριμναν; Δὲν ἀποτελοῦσιν αἱ περὶ τῶν ἡμετέρων φροντίδες τὸ ἐξαίρετον τοῦ βίου ἡμῶν πλεονέκτημα; Καὶ ὅταν συμβαίνωσί τινα ἐναντία τῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν, ἢ πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀγάπη δὲν ἐπανορθοῖ τὰς στερήσεις μας, δὲν καταπραΰνει τοὺς πόνους καὶ τὰς λύπας ἡμῶν; Εὐχερέστερον φέρομεν τὰ τοῦ βίου δεινὰ ὑπ' ἄλλων πρὸς τοῦτο βοηθούμενοι. Δι' ἐνὸς λόγου, δι' ἐνὸς βλέμματος χύνομεν ἀμοιβαίως βάλσαμον παραμυθίας ἐπὶ τῶν πληγῶν τῆς καρδίας ἡμῶν. Μετὰ συμβῶσαν τρικυμίαν ἀπολαμβάνομεν εὐγνωμόνως τὴν ἐπερχομένην γαλήνην. Μετὰ πᾶν δυστύχημα, ὅπερ γενναίως ὑπέστημεν, αἰσθανόμεθα τὴν ψυχὴν ἡμῶν κρείττονα. Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος εἶνε τοσοῦτον μέγας, ὅσον ὁσάκις ἐξέρχεται νικητὴς ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν ἀστάτων τοῦ παρόντος κόσμου ἀγαθῶν.

Αἱ οἰκιακαὶ μέριμναί εἰσι πηγὴ τῆς οἰκιακῆς εὐδαιμονίας. Τῇ ἀνάγκῃ πειθόμενοι μεριμνῶμεν ἵνα ὦμεν εὐτυχεῖς. Ὅτι δὲ αἱ φροντίδες καὶ ἡ πρόνοια ἡμῶν δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀπομακρύνωσιν ἀφ' ἡμῶν, δὲν εἶνε βεβαίως δυστύχημα, ἀλλ' ἔργον τοῦ Θεοῦ διατεταγμένον πρὸς ἄγνωστον μὲν ἡμῖν, ἀλλ' ἀναντιρρήτως συμφέροντα σκοπὸν καὶ τελειότερας εὐτυχίας τέλος. Οὕτω μάταιοι ἀποβαίνουσιν οἱ φόβοι καὶ αἱ ἀνησυχίαι ἡμῶν. Ἐν μόνον εἶνε ἀληθινὸν δυστύχημα, τὸ ἀποτελεσμα τῆς ἀμαρτίας, τὸ ἐπακολούθημα τῶν ἀδίκων καὶ πονηρῶν πράξεων. Αἱ συνεταὶ ἡμῶν μέριμναι δύνανται ν' ἀπομα-

κρύνωσι τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἅπαξ ταύτης τελεσθείσης, τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς ἐπέρχονται ἀναπόφευκτα καὶ οὐδὲν κατ' αὐτῶν ἰσχύουσιν ἅπασαι αἱ προσπάθειαι ἡμῶν. Τότε καὶ αὐταὶ αἱ παραμυθίαι εἰσὶ μάταιαι. Καὶ ὄντως, τίς δύναται νὰ παραμυθήσῃ ἡμᾶς, ὅταν ἡ ἰδία ἡμῶν συνείδησις ἀρνεῖται ἡμῖν πᾶσαν παραμυθίαν; Ἡ τί ὠφελεῖ ἡμᾶς ἡ τῶν ἄλλων ἐπιείκεια καὶ συγγνώμη, ὅταν ἡ ἡμετέρα συνείδησις ἀδυσωπῆτως ἐξανίσταται καθ' ἡμῶν; Ναί, τότε μόνον εὐλόγως δυνάμεθα ν' ἀνησυχῶμεν, νὰ τρέμωμεν, ἀναλογιζόμενοι τὴν καταστροφὴν μέρους ἢ καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκιακῆς ἡμῶν εὐδαιμονίας, ὅταν δυστυχῶς αἱ ἀξιόποιοι ὁρέξεις καὶ αἱ κακίαι ἡμῶν προετοιμάζωσι τὴν καταστροφὴν ταύτην, προσβάλλουσαι τὴν θείαν Δικαιοσύνην καὶ προκαλοῦσαι τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμωρίαν.

Πάτερ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, Σὲ λατρεύω μετὰ τῶν αἰσθημάτων τοῦ παιδίου, ὅπερ γνωρίζει τὴν ἀδυναμίαν του καὶ τὰς περιορισμένας αὐτοῦ γνώσεις καὶ ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὴν ἀνωτέραν δύναμιν καὶ εἰς τὴν σοφίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὅλος ἀφιεροῦμαι εἰς τὸ ἅγιον θέλημα Σου, ἄνευ φόβου ἢ ἀνησυχίας περὶ τοῦ ἐμοῦ καὶ τοῦ τῶν ἐμῶν μέλλοντος. Διάταξον τὴν τύχην αὐτῶν καὶ τὰ κατ' ἐμὲ, ὅπως θέλεις. Γινώσκω, ὅτι τὰ πάντα συντρέχουσι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀγαπώντων Σε.

Ἀπὸ τοῦδε θέλω φροντίζειν περὶ τῶν ἐμῶν, οὐχὶ μετὰ φόβου καὶ ἀνησυχίας, ἀλλὰ μετὰ θάρρους καὶ καρδίας γαληνιαιάς. Μόνον ἡ τοιαύτη μέριμνά μου ἀνταμείβεται· μόνον οὕτω μεριμνῶν θέλω πράττει ἐπάξια ψυχῆς ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Υἱοῦ Σου πεφωτισμένης. Πᾶσα ἄλλη μέριμνα προέρχεται, ἢ ἐξ ἰσχυρογνωμοσύνης κατα-

κρισίμου, ἢ ἐξ ὑπερβολικῆς προσκολλήσεως εἰς ὃ, τι προσκαίρως μόνον κατέχομεν, ἢ ἐξ ἐλλείψεως ἀποχρώσεως πεποιθήσεως πρὸς τὴν πατρικὴν Σου σοφίαν καὶ πρόνοιαν. Καὶ διατί νὰ μεριμνῶ μετὰ φόβου καὶ ἀνησυχίας, ἀφοῦ Σὺ γινώσκεις κάλλιστα τί ἐμοί τε καὶ τοῖς ἐμοῖς συμφέρει, ἀδιακόπως δὲ μετὰ πατρικῆς στοργῆς κηδεσθαι ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἀγαπητῶν, οὓς μοὶ ἐνεπιστεύθης; Ἀκριβῆς ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων μου ὡς χριστιανοῦ, ὡς πολίτου καὶ ὡς μέλους οἰκογενείας, ἰδοὺ τὸ μόνον ἀντικείμενον τῶν μεριμνῶν μου· τὰ λοιπὰ πάντα εἰς Σὲ ἀνατίθημι, διότι Σὺ θέλεις τὰ πάντα ὁδηγήσει πρὸς τὸ ἀληθὲς συμφέρον μου.

ΔΕ΄.

Τίς ὁ πλησίον μου.

« Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον; »
(Εὐαγγ. κατὰ Λουκᾶν Ι', 29).

« **ΚΑΙ** τίς ἐστὶ μου πλησίον; » ἠρώτησέ ποτε νομικὸς τὸν Ἰησοῦν, διδάσκοντα τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς. « Τίς ἐστὶ μου πλησίον; » ἐρωτῶσι βεβαίως ἔτι καὶ σήμερον κατ' ἰδίαν πλείστοι τῶν χριστιανῶν, ὑπὸ τῶν αὐτῶν τοῦ νομικοῦ ἐκείνου ἐνδοιασμῶν ταρασσόμενοι.

Ἔστιν ἄρά γε πλησίον μου (ἐρωτᾷ ὁ ὑπερήφανος πλούσιος) ὁ ἐπαίτης ἐκεῖνος, εἰς ὃν μετ' ἐλέους ρίπτω καθ' ὁδὸν ὀλίγα λεπτά, ἵνα ἀπαλλαγῶ τῆς περαιτέρω παρ' αὐτοῦ ἐνοχλήσεως; Θέλω δίδει αὐτῷ ἐλεημοσύνην·

ἀλλὰ τίς σπουδάζων δύναται ν' ἀπαιτήσῃ παρ' ἐμοῦ νὰ ἀγαπῶ αὐτὸν ὡς ἀδελφόν μου, νὰ διανείμω μετ' αὐτοῦ τὴν περιουσίαν μου, οἰκείως πρὸς αὐτὸν νὰ διάκειμαι; Δὲν γνωρίζω ἄλλον πλησίον μου, εἰμὴ τὸν ἐν τῇ αὐτῇ κοινωνικῇ τάξει μετ' ἐμοῦ εὐρισκόμενον, τὸν κατὰ τε τὸν βαθμὸν καὶ κατὰ τὸ γένος ἐμοὶ ἰσότημον. Οἱ κατώτεροι ἐμοῦ οὐδόλως εἰσὶν ἀδελφοί μου.

Ἔστιν ἄρα γε πλησίον μου ὁ κάτοικος τῶν ἀπωτάτω κειμένων νήσων, ὁ πολίτης τοῦ ἄλλου ἡμισφαίριου; (ἐρωτᾷ ὁ ἄπιστος μετὰ σκωπτικοῦ μειδιάματος). Ἀληθῶς ἡ καρδιά μου δὲν εἶνε τοσοῦτον χωρητικὴ, ὥστε νὰ περιλάβῃ ἐν ἑαυτῇ ἀγάπην, ἐφ' ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπεκτεινομένην. Οὔτε διὰ τῶν συμβουλῶν μου, οὔτε διὰ τῶν ἔργων μου δύναμαι νὰ κατασταθῶ χρήσιμος εἰς τὸν πλησίον μου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μὲ χωρίζει ὁ ὠκεανός, καὶ διὰ τοῦτο περιορίζομαι ν' ἀγαπῶ ὡς πλησίον μου τοὺς περὶ ἐμὲ καλοὺς μου φίλους.

Ἔσι μου πλησίον καὶ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ Ἰουδαῖος; (ἐρωτᾷ ὁ θερμὸς τῆς πίστεως ζηλωτής). Πῶς δύναμαι ν' ἀγαπῶ ὡς πλησίον μου ἐκείνον, ὅστις οὔτε ἀγαπᾷ, οὔτε λατρεύει τὸν Θεὸν ὡς ἐγώ; Πῶς δύναμαι νὰ θεωρῶ ὡς πλησίον μου τὸν μὴ πρεσβεύοντα τὴν θρησκείαν, ἣν ἐγὼ πρεσβεύω, τὸν μὴ βουλόμενον νὰ προσεγγίσῃ τῷ Ἰησοῦ; Μόνος ὁ πιστεύων εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὥσπερ ἐγὼ πιστεύω, δύναται νὰ ᾔνε πλησίον μου.

Ἔστιν ἄρα γε πλησίον μου καὶ ὁ ἐν ταῖς ἐχθρिकाῖς τάξεσι μαχόμενος; (ἐρωτᾷ ὁ πολεμιστής). Πῶς ν' ἀγαπῶ ἐκείνον, πρὸς καταστροφὴν τοῦ ὁποίου βαδίζω, καὶ ὃν ὀφείλω νὰ ἐξολοθρεύσω ἵνα σώσω τὴν παρ' αὐτοῦ ἀπειλούμενην πατρίδα μου, τὴν κινδυνεύουσαν οἰκογένειάν μου;

Τὸ καθήκόν μου ἀπαιτεῖ, ἢ νὰ θανατώσω αὐτόν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἢ νὰ αἰχμαλωτίσω αὐτόν. Πλησίον μου ἐστὶν ὁ συμπολίτης μου, ὁ εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ εἰς τὴν αὐτὴν Ἀρχὴν μετ' ἐμοῦ ὑποκείμενος, ὁ ἐν ἀνάγκῃ ἑτοιμος νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του, νὰ θυσιάσῃ τὴν περιουσίαν του πρὸς συντήρησιν τῆς κοινῆς ἡμῶν πολιτείας. Πᾶς ἄλλος ἐστὶ μοι ὄθνεϊος.

Ἔστιν ἄρα γε καὶ ὁ κακοῦργος πλησίον μου; (ἔρωτᾷ ὁ δικαστής). Χρέος ἔχω, οὐχὶ ν' ἀγαπῶ τὸν ἔνοχον, ἀλλὰ νὰ τιμωρῶ αὐτόν. Δύναμαι ν' ἀγαπῶ ὡς πλησίον μου ἐκεῖνον, ὃνπερ ὀφείλω ἐν τῇ δικαιοσύνῃ νὰ καταδικάσω εἰς θάνατον; Δύναμαι νὰ συγχωρήσω μετ' ἀδελφικῆς ἐπιεικειᾶς ἐκεῖνον, ὅστις θέλει μεταχειρισθῇ τὴν συγγνώμην ἵνα νέας παρασκευάσῃ παγίδας εἰς τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ καὶ φέρῃ εἰς νέον κίνδυνον τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ἡσύχων πολιτῶν; Ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ καταστραφῇ δίκην ἀγρίου θηρίου, πρὸς σωτηρίαν τῆς κοινωρίας. Τοιοῦτον τέρας δὲν εἶνε βεβαίως πλησίον μου.

Τοιουτοτρόπως ἕκαστος ἰδίαν μορφώνει ἰδέαν περὶ τοῦ τίνα ὀφείλει νὰ θεωρήσῃ πλησίον αὐτοῦ. Καὶ ἀληθῶς μὲν πάντες δὲν ἐκφράζουσι τὴν περὶ τοῦ προκειμένου ἰδέαν αὐτῶν, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι διὰ τῶν ἔργων των, διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους διαγωγῆς των προδίδουσι τὴν ἔννοιαν αὐτῶν.

Τίς λοιπὸν ἐστὶ μου πλησίον; Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην τοῦ νομοδιδασκάλου διὰ τῆς ἀκολούθου θαυμαστῆς παραβολῆς. (Εὐαγγ. κατὰ Λουκ. Ι', 30-37).

Ἰουδαῖός τις, ἐκ τῶν πιστῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ, καταβαίνων ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ, περιέπεσε λη-

σταῖς, οἵτινες ἐκδύσαντες καὶ πληγώσαντες αὐτὸν βά-
 ρεως ἀπῆλθον, ἀφέντες αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ σχεδὸν ἡμι-
 θανῇ. Κατὰ συγκυρίαν κατέβαιναν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ ἱε-
 ρεῦς τις, ὅστις ἐδίδασκε τὸν διὰ τοῦ Μωσέως δοθέντα
 παρὰ τοῦ Θεοῦ νόμον καὶ ἐγίνωσκε τὸ ἐν αὐτῷ θεῖον πρό-
 σταγμα, τὸ λέγον· « Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σε-
 αυτόν. » (Λευιτικ. ΙΘ', 18). Ὁ ἱερεὺς αὐτός, ἰδὼν τὸν
 Ἰουδαῖον, ἀντὶ νὰ ἐφαρμώσῃ τὸ θεῖον ἐκεῖνο πρόσταγμα,
 ἀντιπαρῆλθεν ἀνελεημόνως, ἀφήσας τὸν δυστυχῆ πλέον-
 τα εἰς τὸ αἷμά του. Ἀκολούθως διέβη ἐκ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ
 εἰς ἐκ τῶν Λευιτῶν, ἡγουν εἰς ἐκ τῆς φυλῆς ἐκείνης, ἥτις
 ἐναθρόνυτο ὅτι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἰδιαζόντως ἐξελέχθη καὶ εἰς
 τὴν τοῦ ναοῦ ἀποκλειστικῶς ἀφιερῶθη θεραπείαν· ἀλλὰ
 καὶ αὐτός ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθεν. Ἦγνόει ἄρα γε
 ὅτι ὁ πᾶσχων ἦν ἐκ τῶν πλησίων αὐτοῦ; Τέλος, τὴν αὐ-
 τὴν ὁδεύων ὁδὸν ἦλθεν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον Σαμαρείτης
 τις καὶ εἶδε τὸν παθόντα Ἰουδαῖον. Οἱ Ἰουδαῖοι δὲ καὶ
 οἱ Σαμαρεῖται ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλους διέκειντο· διαφω-
 νίαι πολιτικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ εἶχον θέσει ἀνὰ μέσον
 αὐτῶν μῖσος ἄσπονδον. Καὶ ὅμως ὁ Σαμαρεῖτης ἐθεώ-
 ρησε τὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κατακείμενον Ἰουδαῖον, οὐχὶ ὡς
 τὸν πολιτικὸν ἢ θρησκευτικὸν ἐχθρόν του, ἀλλ' ὡς ἄν-
 θρωπον. Εὐσπλαγχνισθεὶς δὲ αὐτόν, προσελθὼν κατέ-
 δησε τὰ τραύματα αὐτοῦ καὶ ἐπεβίβασεν αὐτόν ἐπὶ τὸ
 ἴδιον κτῆνος καὶ ἔφερεν αὐτόν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμε-
 λήθη αὐτοῦ καὶ παρέδωκεν αὐτόν τῷ πανδοχεῖ πρὸς θε-
 ραπείαν, πληρώσας ἐξ ἰδίων πᾶσαν δαπάνην. Ἐκ τῶν
 τριῶν τούτων ὁδοιπόρων μόνος ὁ Σαμαρεῖτης ἐγίνωσκε
 τίς ἦν ὁ πλησίον αὐτοῦ καὶ ἀπέδειξε τοῦτο διὰ πράξεως
 πλήρους ἐλέους.

Οὕτω ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ ὑψηλῇ Αὐτοῦ σοφίᾳ ἐδίδαξε τὸν νομικὸν τίς ἐστὶν ὁ πλησίον ἡμῶν. Πλησίον ἡμῶν ἐστὶ πᾶς ἄνθρωπος ἐπὶ τοσοῦτον προσεγγίζων ἡμῖν, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ γίνωμεν αὐτῷ ὠφέλιμοι.

Διὸ θέλω θεωρεῖ ὡς πλησίον μου καὶ τὸν κάτοικον τῶν ἀπωκισμένων χωρῶν, ἄνευ διακρίσεως χρώματος, ἔθνους, ἢ νόμων, ὅταν αἱ μετ' αὐτοῦ σχέσεις μου καταστήσωσι δυνατὴν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγαθοεργίαν. Πλάσης αὐτοῦ ἐστὶν αὐτός ὁ πλάσας με Θεός· ἐπλάσθη δὲ καὶ αὐτός πρὸς τὸν αὐτὸν ὡς καὶ γὰρ σκοπόν. Τὸ ἀνθρώπινον γένος, διεσκορπισμένον ἐφ' ἅπασαν τὴν γῆν, μίαν μόνην ἀποτελεῖ οἰκογένειαν, ἧς Πατήρ ἐστὶν ὁ αἰώνιος καὶ φιλόστοργος Θεός. Ἐκαστον δὲ μέλος τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἅμα μετ' ἐμοῦ εἰς σχέσιν ἔλθῃ, εἶνε ἀδελφός μου, εἶνε ἀδελφὴ μου, εἶνε πλησίον μου.

Διὰ τοῦτο θέλω θεωρεῖ ὡς πλησίον μου καὶ τὸν ὁπαδὸν πάσης θρησκείας, ὁσῶδήποτε ἀπὸ τῆς ἐμῆς διαφορούσης. Δύναμαι καὶ ὀφείλω νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ θρησκεία μου εἶνε ἀγιωτέρα καὶ μᾶλλον σωτήριος τῆς θρησκείας αὐτοῦ· δύναται καὶ αὐτός νὰ καταφρονῇ ὅσον θέλει τὴν ἐμὴν θρησκείαν· οὐχ ἥττον ὅμως ἐστὶ πλησίον μου· τὴν δὲ θείαν καταγωγὴν τῆς πίστεώς μου ἀποδεικνύω αὐτῷ, ὅταν, μ' ὅλην του τὴν ἀμάθειαν καὶ μ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῖσος, τὸν τιμῶ ὡς τέκνον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἀγαπῶ μετὰ τῆς ἀγάπης, ἣν ὁ Θεός ἔχει πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἣν ὁ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς μοὶ ἐδίδαξε νὰ αἰσθάνωμαι ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐστὶ πλησίον μου, οὐχὶ μόνον ὁ συμπολίτης μου, ἀλλὰ καὶ αὐτός ὁ ἐχθρὸς τῆς πατρίδος μου. Καὶ ἔχω μὲν καθῆκον νὰ ὑπερασπίζω παντὶ σθένει

καὶ παντοίοις τρόποις τὰ δίκαια τῆς πατρίδος μου κατὰ πάσης ξένης προσβολῆς, καὶ οὐδαμῶς νὰ συγχωρῶ, ὥς ἐπολέμιος λύσσα νὰ καταβάλλῃ τὴν αὐτονομίαν τοῦ ἔθνους μου, νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πολίτευμα αὐτοῦ, νὰ φέρῃ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν συμπολιτῶν μου, ἀλλ' ἐπίσης ὀφείλω οἶκτον εἰς τὸν ἡττημένον ἐχθρόν, ἔλεος πρὸς τὸν ἀφοπλισθέντα. Προσπαθῶ μὲν νὰ καταστήσω αὐτὸν ἀβλαβή· τούτου ὁμῶς γενομένου, μοὶ ἐπέρχεται νέον χρέος, τὸ χρέος τοῦ ν' ἀγαπῶ αὐτόν. Ἱερὰ εἰσι τὰ δίκαια τῆς πατρίδος μου, οὐχ ἥττον ὁμῶς ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστα πρέπει νὰ μένωσι τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐν αὐτῷ τῷ προσώπῳ τοῦ θανασιμωτέρου τοῦ ἔθνους μου ἐχθροῦ. Ὁ ἐχθρὸς οὗτός ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ ἐπομένως ἐστὶ πλησίον μου· ὡς τοιοῦτον δὲ ὀφείλω νὰ βοηθήσω αὐτόν καὶ νὰ χρησιμεύσω αὐτῷ, ὁσάκις δύναμαι νὰ πράξω τοῦτο, ἄνευ βλάβης ὑψηλοτέρων καθηκόντων.

Διὰ τὸ αὐτὸ τέλος θέλω ἀναγνωρίζει ὡς πλησίον μου, οὐχὶ μόνον πάντα φίλον, πάντα συγγενῆ, ἀλλὰ καὶ πάντα ἀντίζηλον καὶ πάντα ἀντίπαλον τοῦ οἴκου μου, καὶ αὐτόν τὸν σκληρότερον ἀνταγωνιστήν μου, τὸν μετὰ χαιρεκακίας ἐπιζητοῦντα πᾶσαν περίστασιν, ἵνα μὲ πικράνῃ. Ὅφειλω μὲν νὰ ἐξασφαλίσω κατὰ πάσης ξένης ἐπηρείας τὰ ἐμὰ καὶ τὰ τῶν οἰκείων μου δίκαια, ἀλλὰ δὲν μοὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἀντεκδικῶμαι. Καθῆκόν μου λογίζεται τὸ ν' ἀπομακρύνω πᾶσαν βλάβην ἐξωτερικὴν, ἀλλ' οὐδὲν ἔχω δικαίωμα νὰ βλάψω ἄλλον, εἰμὴ ἐφ' ὅσον τοῦτο καθίσταται ἀπολύτως ἀναγκαῖον πρὸς ἰδίαν μου ὑπεράσπισιν. Καὶ αὐτόν τὸν ἐχθρόν μου ὀφείλω νὰ ἀγαπῶ· τοιαύτην μοὶ ἔδωκεν ἐντολὴν ὁ Ἰησοῦς Χριστός·

παύω δὲ τοῦ νὰ ἦμαι χριστιανός, ἅμα δὲν ἀκολουθήσω κατὰ γράμμα τὰς ἐντολὰς τοῦ θείου μου Διδασκάλου.

Πολλοὶ ἐν τούτοις, καίτοι πεπεισμένοι ὅτι πᾶς ἄνθρωπός ἐστιν ἡμῶν πλησίον, ἀμφιβάλλουσι περὶ τοῦ εἶδους καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Αἰσθάνονται, ὅτι οὐδαμῶς φυσικόν ἐστι νὰ ἔχη τις πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους τὰ αὐτὰ τρυφερᾶς καὶ ἐγκαρδίου ἀγάπης αἰσθήματα· γινώσκουσιν, ὅτι αἱ τῆς καρδίας κλίσεις εἰσὶ πολυποίκιλοι καὶ ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἀγάπη.

Ἀναντίρρητον ὑπάρχει, ὅτι ἐν τοῖς βαθμοῖς τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀγάπης μεγάλη ἐπικρατεῖ ποικιλία. Ἄλλως ἀγαπῶμεν τὸν γέροντα, καὶ ἄλλως τὸ παιδίον· ἄλλοιαν ἀγάπην αἰσθανόμεθα πρὸς τὸν φίλον ἢ τὴν φίλην ἡμῶν, καὶ ἄλλοιαν πρὸς τὸν ξένον, ὄντινα παρ' ἡμῖν ξενίζομεν· ὅλως δὲ ἀπ' ἀλλήλων διαφέρουσιν ἡ ἀγάπη ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, ἡ ἀγάπη μητρός ἢ πατρὸς, ἡ ἀγάπη συζύγου ἢ μνηστῆς. Ὁ θέλων νὰ καταστήσῃ πάντας οἰκειοτάτους, οὐδένα ἀληθῆ οἰκεῖον καὶ φίλτατον κέκτηται· ὁ δὲ πρὸς πάντας δεικνύων ἐμπιστοσύνην ἐντὸς ὀλίγου ἀπόλλυσι πάντων τὴν ἐμπιστοσύνην.

Πῶς λοιπὸν ὀφείλω ν' ἀγαπῶ τὸν πλησίον μου; Ὁ Ἰησοῦς καὶ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην πληρέστατα ἀπήντησεν, εἰπὼν τὸ τῆς θείας Γραφῆς· « Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. »

Οἱ λόγοι οὗτοι βεβαίως τρομάζουσι τὸν φίλαυτον, τὸν μὴ δυνάμενον ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ τιμήσῃ, εἰμὴ ἑαυτόν, τὸν ὄντα ἑτοιμον νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ὠφελείας, ὑπὲρ τῆς δοξομανίας του, πρὸς αὐξήσιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς, φίλους, συμπολίτας, πα-

τρίδα, τὰ πάντα. Οἱ αὐτοὶ λόγοι πιθανῶς εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλουσι καὶ τὸν χριστιανόν, τὸν ἐπιθυμοῦντα μὲν ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ Διδασκάλου, γινώσκοντα δὲ τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ τρέφῃ πρὸς πάντας τὴν αὐτὴν ἀγάπην, ἣν πρὸς ἑαυτὸν ἔχει. Καὶ ὁμῶς μένει ἀείποτε τὸ θεῖον λόγιον πλήρες αἰωνίου ἀληθείας, καὶ μόνη ἡ ἐκπλήρωσις αὐτοῦ δύναται νὰ διαδώσῃ τὴν φιланθρωπίαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐπὶ τῆς γῆς.

Τί ἀπαιτεῖ ὁ Σωτὴρ, παραγγέλλων μοι νὰ ἀγαπῶ τὸν πλησίον μου ὡς ἑμαυτόν ; Ἀπαιτεῖ νὰ πράττω ὑπὲρ ἐκάστου τῶν ὁμοίων μου ὅ,τι, ἂν αὐτὸς ἦν εἰς τὴν θέσιν μου, ἤθελον ἐπιθυμήσει νὰ ἔπραττεν ὑπὲρ ἐμοῦ. « Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. » Ἄν ἐκείσο ληστευμένος καὶ πληγωμένος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ξένοι διέβαινον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου, τί ἤθελες ἐπιθυμήσει ἐν τῇ πρὸς σεαυτὸν ἀγάπῃ νὰ ἔπραττον οἱ διαβάται αὐτοί ; Τοῦτ' αὐτὸ ὀφείλεις νὰ πράξῃς αὐτοῖς καὶ σὺ, ἀπαντῶν αὐτοὺς ἐν παρομοίᾳ περιστάσει. Ὅταν ἴδῃς πού δυστυχῇ τινά, εἴτε πτωχὸν καὶ καταδεδιωγμένον, εἴτε πᾶσχοντα, εἴτε ἐγκαταλειμμένον, ἢ συκοφαντούμενον, λάβε διὰ τῆς διανοίας τὴν θέσιν τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ καὶ ἐρώτησον σεαυτὸν τί ἤθελες ἐπιθυμήσει νὰ ἔπραττον οἱ ἀδελφοί σου ὑπὲρ σοῦ, ἐν τοιαύτῃ εὐρισκομένου καταστάσει. Ὑπ' εὐλόγου πρὸς σεαυτὸν ἀγάπης ὀδηγούμενος, ἤθελες ἐπιθυμήσει νὰ ἐξέταζον οἱ ἄνθρωποι ἀκριβῶς τὴν λυπηράν σου κατάστασιν καὶ νὰ σοὶ ἐδείκνουν τὴν ὁδὸν καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν ἡδύνασο νὰ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ τοῦ βάρους τῆς πενίας, ἢ νὰ σὲ ὑπεράσπιζον κατὰ τῶν ἀδιαλλάκτων διωκτῶν σου, ἢ νὰ σοὶ προσέφερον φιλίαν, παραμυθίαν, συμβουλὰς, ἢ νὰ σοὶ

ἀπένεμον δικαιοσύνην κατὰ τῆς κακίας καὶ τοῦ μίσους, ἢ νὰ συνηγόρουν ὑπὲρ σοῦ, ἀπόντος καὶ συκοφαντουμένου.
« Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. » Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ τοῦ Ἰησοῦ. « Πορεύου, εἶπε τῷ νομικῷ, καὶ σὺ ποίει ὁμοίως. Καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ζ', 12, κατὰ Λουκ. Στ. 31. Ι', 37).

Οὕτως ἐρμηνεύει ὁ Ἰησοῦς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, περὶ ἧς τοσαῦται ἐγείρονται παρ' ἀνθρώποις ἀμφιβολίαι.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον ἀόριστόν τι ἐπιεικείας αἰσθημα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθόλου, ἢ ἐπιπόλαιον εὐμένειαν, μεθ' ἧς εὐχόμεθα μὲν ἅπανσι πάντα τὰ ἀγαθὰ, ἀλλ' οὐδὲν αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν ἔλεος πρὸς τοὺς ἐν ἀνάγκαις διακειμένους. Τοιαύτη ἀγάπη οὐκ ἐστὶν ἀγάπη, οὐκ ἐστὶν αἰσθημα φιλανθρωπίας, ἀλλὰ νεκρὰ ἀδιαφορία. Μετὰ τοιαύτης ἀγάπης δύναται ν' ἀγαπᾷ καὶ ὁ ψυχρὸς λίθος.

Καὶ ὁμως, ἐὰν ἐκ τῶν ἔργων κρίνωμεν, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων οὐδόλως ὑψηλοτέραν ἔχουσιν ἰδέαν περὶ τῆς μεγίστης ταύτης ἀρετῆς, ἣν ὁ Ἰησοῦς τοσοῦτον ἐσύστησε τοῖς ὁπαδοῖς Αὐτοῦ. Πόσον ἀδιάφοροι ἴστανται ἐνώπιον τῆς συμφορᾶς τῶν ἄλλων! Βεβαίως ὁ αἵματοσφαγῆς, ὁ ἐν τῇ ὁδῷ κείμενος θέλει τύχει οἴκτου· ἀλλ' ὅταν τὸ ἐξωτερικὸν δὲν προσβάλλῃ ἀρκούντως ζωηρῶς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, ποῦ εὗρηται ἡ ἀληθὴς συμπάθεια, τὸ ἀληθὲς τοῦ ἐλέους αἰσθημα; Πόσοι γνωρίζουσιν οἰκογενείας δυστυχεῖς, ἀλλὰ στρέφουσιν αὐταῖς τὰ νῶτα, χωρὶς νὰ ζητήσωσι πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεώς των, χωρὶς νὰ προσπαθήσωσι νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν! Πόσοι

ἀκούουσιν ἀταράχως τὰ κατὰ τῶν ἀπόντων ὑπὸ τῆς ἐλαφρονοίας καὶ τῆς κακίας ἀνεπιεικῶς ἐπαναλαμβάνόμενα, ἀλλ' οὐδαμῶς τίθενται εἰς τὸν τόπον τῶν συκοφαντουμένων, οὐδόλως φροντίζουσι νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτούς, ὥσπερ ἤθελον ἐπιθυμήσει νὰ ἐπραττον ἄλλοι ὑπὲρ αὐτῶν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν! Ὅχι· ἡ ἀδιαφορία αὕτη δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν χριστιανόν· οὐδόλως ἐστὶν ἀγάπη τὸ στενάζειν μόνον ἐπὶ ταῖς δυστυχίαις τῶν ἄλλων, ἢ καὶ τὸ ἐτέρους μὴ κακοποιεῖν.

Ἐπίσης δὲν ἐνόησεν ὁ Ἰησοῦς διὰ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης τὴν ἐν οἰκειότητι διάχυσιν τῆς καρδίας καὶ τὴν τῶν ἀπορρήτων μετουσίαν. Ἡ ἀγάπη, ἣν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἔχομεν, δὲν εἶνε τοσαύτη, ὥστε ν' ἀπαιτήσωμεν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν πλήρη ἐμπιστοσύνην πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ὁ θεῖος Διδάσκαλος οὐδόλως παρ' ἡμῶν ἀξιοῖ ὅ,τι ἡμεῖς ἐλλόγως δὲν δυνάμεθα παρ' ἄλλων ν' ἀπαιτήσωμεν. Δὲν δυνάμεθα δὲ ἐλλόγως νὰ θελήσωμεν, ἵνα οἱ ἄλλοι θυσιάσωσιν ἡμῖν τὴν περιουσίαν αὐτῶν, τὴν τιμὴν των, τὴν ὑγείαν των· οὐδὲ ἡ τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλία τοιαύτην διατάσσει θυσίαν. Καθὸ λογικὰ ὄντα, γινώσκομεν ὅτι ἕκαστος ἐπλάσθη καὶ δι' ἑαυτὸν, οὐχὶ δὲ μόνον ὡς ἀπλοῦν ὄργανον τῆς τῶν ἄλλων εὐδαιμονίας, ὅτι ἕκαστος ἔχει καθήκοντα, οὐχὶ μόνον πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καὶ πρὸς τοὺς μᾶλλον οἰκέλους αὐτοῦ. Ὅ,τι λοιπὸν δὲν δύναμαι νὰ ἐπιθυμήσω ἵνα οἱ ἄλλοι πράξωσι πρὸς ἐμέ, οὐδαμῶς ὀφείλω νὰ πράξω πρὸς αὐτοὺς ἐν παρομοίαις περιστάσεσιν.

Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἴδου τὸ μόνον, ὅπερ ἀπαιτεῖ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν· τοῦτο δὲ ἀρκεῖ ἵνα ἐπεκτείν-

νη ἐφ' ἅπασαν τὴν γῆν τὴν καθολικὴν εὐδαιμονίαν, ἀρ-
 κεῖ ἵνα φέρῃ, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς γῆς τὸν οὐρανόν. Ὁ
 Ἰησοῦς θέλει ὡσαύτως ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν·
 ἀλλὰ λέγων « Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, » δὲν ἐννοεῖ
 νὰ καταστήσωμεν κοινωνοὺς τῶν ἀπορρήτων τῆς καρ-
 δίας μας ἐκεῖνους, οἵτινες δύνανται νὰ βλάψωσιν ἡμᾶς, ὡς
 καθιστῶμεν κοινωνοὺς αὐτῶν τοὺς δεδοκιμασμένους ἡμῶν
 φίλους· θέλει δὲ μόνον νὰ προσφερώμεθα τοῖς ἡμετέροις
 ἐχθροῖς, ὅπως ἐπιθυμοῦμεν νὰ προσφέρωνται αὐτοὶ πρὸς
 ἡμᾶς, ἂν ἡμεῖς μὲν εἰς τὴν θέσιν ἐκεῖνων, ἐκεῖνοι δὲ εἰς
 τὴν ἡμετέραν εὐρίσκοντο θέσιν. Ἐὰν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπο-
 ρία ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν ἤρχετο εἰς βοήθειάν μας διὰ τρίτης
 χειρὸς, ἡ γενναία αὕτη τοῦ ἐχθροῦ πρᾶξις ἤθελε κατα-
 πλῆξει ἡμᾶς καὶ ἐνταύτῳ ἤθελε μᾶς πληρώσει χαρᾶς καὶ
 εὐγνωμοσύνης. Ὑπαγε λοιπόν, ὁπαδὲ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ
 κατάπληξον καὶ πλήρωσον χαρᾶς τὸν ἐχθρόν σου καθ' ὁ-
 μοιόν τινα τρόπον. Ἐπίσης, ἂν ἐσυκοφάντει ἡμᾶς δωρεὰν
 ὁ κόσμος, ἂν πονηροὶ τινες διέδιδον φήμας προσβαλ-
 λούσας τὴν ἡμετέραν ὑπόληψιν, ὁ δὲ ἀντίπαλος ἡμῶν
 αὐτοπροαιρέτως καὶ ἀφιλοκερδῶς ἀνελάμβανε τὴν ὑπε-
 ράσπισίν μας, ἠθέλομεν βεβαίως ἐκπλαγῇ καὶ ἀποδώσει
 αὐτῷ ἕνεκεν τῆς ἀγαθῆς πράξεώς του τὴν δέουσαν τι-
 μὴν. Οὕτω ὑπαγε, μαθητὰ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ πλήρωσον
 τὸν μὲν ἐχθρόν σου θαυμασμοῦ, σεαυτὸν δὲ τιμῆς κατὰ
 τὸν αὐτὸν ἢ κατὰ παρόμοιόν τινα τρόπον. Ἀπόδος τῷ
 ἐχθρῷ σου καθόλου δικαιοσύνην· πράττε ὑπὲρ αὐτοῦ, ὃ, τι
 ἤθελε σὲ συγκινήσει καὶ σὲ χαροποιήσει, ἂν ὑπὲρ σοῦ ἐν
 ὁμοίαις περιστάσεσι παρ' αὐτοῦ ἐπράττετο. Τοῦτό ἐστι
 ἀγαπᾶν τὸν ἐχθρόν ἡμῶν.

Χριστιανοὶ ὅμως τινὲς, ἀποτελέσαντες μάλιστα

ἰδιαιτέρας αἱρέσεις, ἀπέδιδον τοσοῦτον εὐρεῖαν ἔννοιαν εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπην, ὥστε κατ' ἀνάγκην αὕτη συνεκρούετο πρὸς ὑψηλότερα καθήκοντα καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ τῶν ἄλλων ἀνεγνωρισμένα δικαιώματα. Ὑπὸ τῆς ὑπερβολῆς ἀποπλανώμενοι οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος χριστιανοὶ, ἐθεώρουν ἁμαρτίαν πᾶσαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ὑπὲρ τῶν δικαίων ἢ ὑπὲρ τῆς ἰδιοκτησίας ἔριδα, ἔγκλημα δὲ πάντα δικαστικὸν ἀγῶνα, καὶ πρᾶξιν πονηρὰν καὶ ἀποτροπαιὸν τὴν διὰ τῶν ὀπλῶν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

Ἄν ποτε ἡ πλάνη ἠδύνατο ν' ἀποκληθῇ ἐρασμία, ἡ πλάνη, περὶ ἧς πρόκειται, ἦν βεβαίως ἀξία τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Καὶ τῷ ὄντι· ἂν πάντες ὠδηγοῦντο ὑπὸ τοιούτων σκέψεων καὶ ὑπὸ τοιούτων αἰσθημάτων, ἡ ἀνθρωπότης ἤθελεν ἀνακτῆσαι τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον. Ἀλλὰ δυστυχῶς οὐχ οὕτως ἔχουσι τὰ πράγματα. Αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἀναπόφευκτοι, διότι πηγάζουσιν ἐν μέρει μὲν ἀπὸ τῆς ἀνισότητος τῶν γνώσεων ἢ ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν ἰδεῶν, ἐν μέρει δὲ ἀπὸ τῆς ὀρμῆς ἀγρίων παθῶν, ἐπικρατούντων παρὰ τοῖς ἀπαιδεύτοις. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν πρέπει νὰ ὑποβάλλωνται αἱ ἀναφυόμεναι διαφοραὶ καὶ διενέξεις εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐμπείρων καὶ ἀμερολήπτων ἀνδρῶν· κατ' ἀνάγκην ὡσαύτως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ Ἀρχὴ τις περιβεβλημένη ἀρκοῦσαν ἰσχύν, ἵνα ὑπερασπίζῃ τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὰ δίκαια ἡμῶν κατὰ τῶν ἀδίκων προσβολῶν τῆς πλεονεξίας· κατ' ἀνάγκην, τέλος, ἐν ἐλλείψει ἀνωτέρας Ἀρχῆς, δυναμένης ν' ἀποφασίσῃ μεταξὺ δύο ἔθνων ἀνεξαρτήτων καὶ αὐτονόμων, πρέπει τὰ ἔθνη ταῦτα νὰ καταφεύγωσιν εἰς βίαια μέσα πρὸς ὑπεράσπισιν κατα-

πατουμένων δικαίων. Διότι ὅπου τὰ δίκαια δὲν ἰσχύουσιν, ἡ ἀρετὴ ἐκλείπει, ἡ δὲ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἐν διηνεκεῖ εὐρισκομένη κινδύνῳ, πᾶν ἀπόλλυσι θέλητρον.

Ἐκὼν ἄκων ἀναγκάζεται ὁ πολεμιστὴς νὰ ἐξέλθῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἐκεῖ, ἔχων ἀπέναντι αὐτοῦ τὸν πολέμιον, μάχεται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ τῶν δικαίων, ὑπὲρ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς πατρίδος του, καὶ τοῦτο πράττων, ἐκπληροῖ ἱερὸν καθήκον. Προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ τὸν ἐχθρὸν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν συμπολιτῶν του ἀκίνδυνον ἐν τῷ μέλλοντι· προσπαθεῖ νὰ παραλύσῃ ἢ νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ καταστρεπτικὰ αὐτοῦ μέσα, καὶ διὰ τοῦ τρόμου νὰ ἐμποιήσῃ αὐτῷ σέβας. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αἵματηροῦ ἀγῶνος, ὁ χριστιανὸς αἰσθάνεται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀγάπην· ὅθεν ἀναδεικνύεται ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς ἀφωπλισμένους, φιλοικτίρμων πρὸς τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς αἰχμαλώτους· μεταχειρίζεται ἐν ἐνὶ λόγῳ τοὺς ἀτυχεῖς ἐχθρούς του, ὅπως ἤθελεν ἐπιθυμήσει νὰ μετεχειρίζοντο αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ του, ἂν αὐτὸς ἦν ὁ ἡττημένος.

Ἐνεκα τῆς αὐτῆς αἰτίας ὁ δικαστὴς κάθεται ἐπὶ τῆς δικαστικῆς ἑδρας, ἵνα καταδικάσῃ τὸν ἔνοχον, ὄντινα ὁμῶς ἀγαπᾷ μετὰ χριστιανικῆς ἀγάπης, συμπάσχων τῷ κακουργήσαντι ὡς ἀνθρώπῳ, μισῶν δὲ τὸ κακούργημα. Τὸ καθήκον αὐτοῦ εἶνε ν' ἀνέυρῃ τὸν πράξαντα τὴν κακουργίαν, ὅπως ὑπερασπίσῃ τοὺς εἰρηνικοὺς πολίτας κατὰ τῶν καταπατούντων τοὺς νόμους, καὶ τιμωρῶν αὐτὸν ν' ἀποτρέψῃ διὰ τοῦ παραδειγματισμοῦ τοὺς ἄλλους ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως παρομοίων κακουργημάτων. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν πλησίον χριστιανικὴ ἀγάπη

δὲν ἐπιτρέπει τῷ δικαστῇ νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια ταῦτα, δὲν συγχωρεῖ αὐτῷ νὰ ἐπιβαρύνῃ τὴν ποινὴν διὰ βασάνων, οὐδαμῶς δυναμένων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους, οὐδὲ νὰ μεταχειρισθῇ τὸν τιμωρητέον ἐνοχον μετ' ἀνωφελοῦς σκληρότητος. Ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἐμπνεόμενος καὶ ὁ δικαστής, μεταχειρίζεται τὸν ἐνοχον ὡς ἤθελεν αὐτὸς ἐπιθυμήσει, ἂν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐνόχου εὐρίσκετο, νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὸν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς καθολικῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας.

Ἦδη σαφῶς ἐννοῶ, οὐχὶ μόνον τίς ἐστὶν ὁ πλησίον μου, ἀλλὰ καὶ ὁποῖου εἵδους ἀγάπην ἀπαιτεῖ ὑπὲρ τοῦ πλησίον παρὰ τῆς καρδίας μου ὁ Κύριός μου. Ἀναγνώριζω νῦν ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν πλέον ἀξιοῖ, ἢ ὅσον ἡ τοῦ ἀνθρώπου καρδιά δύναται νὰ παρέξῃ. Ἡ ἀξίωσις τοῦ Σωτῆρός μου εὐρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πλήρει πρὸς τὰ δίκαιά μου, πρὸς τὰ εἰς ἐμὲ αὐτὸν καὶ τοὺς ἐμοὺς ἱερὰ καθήκοντά μου. Διατί λοιπὸν ν' ἀποφεύγω τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἄκρας ταύτης ἀρετῆς; Αὕτη οὐδαμῶς δυσχερὴς ἐστίν, μόνη δὲ καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς φιλόανθρωπον, ἅπαν δὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος μίαν οἰκογένειαν, ἧς πατὴρ καὶ κεφαλὴ Σὺ εἶ, ὦ ἄκρα Ἀγαθότης.

Μετὰ τοιαύτης ἀγίας καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν εὐδαιμονιζούσης ἀγάπης Σὺ, ὦ Σωτὴρ μου, ὦ θεῖον Πρότυπον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἠγάπησας πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀδελφούς Σου. Πῶς δὲ ἐγὼ δύναμαι νὰ μισήσω καὶ νὰ καταδιώξω ἐκείνους, οὓς Σὺ ἀγαπᾷς; Τὰ δάκρυά Σου δὲν ἐχύθησαν δι' αὐτοὺς ὡς καὶ δι' ἐμέ; Δὲν ἔφερες τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον τοῦ μαρτυρίου καὶ χάριν αὐτῶν ὡς καὶ χάριν ἐμοῦ; Δὲν ὑπέστης ἐπὶ τοῦ Γολ-

γοῦθ᾽ τὴν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν αὐτῶν ὡς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἐμῆς ψυχῆς; Δὲν ἐπεκαλέσθης τὴν συγγνώμην τοῦ Πατρὸς Σου καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν Σου ὡς ὑπὲρ τῶν φίλων Σου; Τέλος, ἀπὸ τοῦ θείου Σου στόματος δὲν ἐξῆλθον οἱ μέχρι τοῦ βάθους τῆς καρδίας μου εἰσδύοντες θεῖοι οὔτοι λόγοι; « Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καθὼς ἡγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔσε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. » (Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάνν. ΙΓ', 34, 35).

Ναὶ, πάντας τοὺς ὁμοίους μου, τοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δημιουργηθέντας Θεοῦ, ὀφείλω ν' ἀγαπῶ ὡς ἐμαυτὸν καὶ πάντων τὰ δίκαια νὰ σέβωμαι ὡς τὰ ἐμαυτοῦ. Ὅχι μόνον δὲν θέλω διαταράττει χαιρεκάκως τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ θέλω προσπαθεῖ νὰ συντελῶ εἰς τὴν εὐημερίαν πάντων τῶν περὶ ἐμὲ ἐφ' ὅσον μοὶ τὸ ἐπιτρέπουν τὰ ἀσθενῆ μου μέσα. Ὅχι μόνον δὲν θέλω βλέπει μετ' ἀδιαφορίας ἢ ψυχρότητος τὸν ξένον ἢ τὸν δυστυχοῦντα, ἀλλὰ θέλω λέγει ἐν ἐμαυτῷ· « Καὶ αὐτός ἐστιν ἄνθρωπος, τέκνον τοῦ Θεοῦ, ἀδελφός μου. » θέλω δὲ δοκιμάσει νὰ γίνω χρήσιμος αὐτῷ, νὰ δείξω πρὸς αὐτὸν τὴν τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ ἀγάπην.

Τοιαύτη ἔσεται εἰς τὸ ἐξῆς ἡ διαγωγή μου. Ἡ θεία Πρόνοια συχνάκις μὲ φέρει εἰς ἰδιαιτέρας σχέσεις πρὸς τινὰς τῶν ὁμοίων μου· θέλω ἐν ταῖς σχέσεσι ταύταις διατελέσει εἰλικρινέστερος, δικαιοτέρος, χρησιμώτερος ἢ κατὰ τὸ παρελθόν. Πρὸς τοὺς ἀνωτέρους μου θέλω ἀποδίδει τὸ προσήκον σέβας, ὅπερ ὑπὲρ τῆς κοινῆς τάξεως ἐπιθυμῶ νὰ μοὶ ἀποδίδωσιν οἱ ὑποδεέστεροί μου. Εἰς δὲ

τὴν θέσιν τούτων νοερῶς τιθέμενος, θέλω προσφέρεσθαι αὐτοῖς μετὰ τῆς γλυκύτητος καὶ τῆς αὐστηρᾶς δικαιοσύνης, ἃς ἤθελον ἐπιθυμήσει παρ' αὐτῶν. Θέλω μετρεῖ πάντας διὰ τοῦ μέτρου, ἐν ᾧ ἤθελον εὐχηθῇ νὰ ἔβλεπον ἐμαυτὸν μετρούμενον. Ἐν ἐνὶ λόγῳ θέλω ἀγαπᾶ πάντας τοὺς ἀδελφούς μου ὡς ἐμαυτὸν καὶ θέλω ζηρίζει τὴν ἐμὴν εὐδαιμονίαν ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ πλησίον μου.

ὦ Ω Θεέ, Πνεῦμα Ἅγιον! Εἶθε ὁ ὑψηλὸς οὗτος λογισμὸς οὐδέποτε νὰ μὴ ἐξέλθῃ τῆς μνήμης μου! Εἶθε νὰ μένῃ διηνεκῶς καὶ βαθέως ἐν τῇ ψυχῇ μου ἐρρίζωμένος, ὅπως κατ' αὐτὸν διατάσσω πάντοτε τὰ φρονήματα καὶ τὰ ἔργα μου! Παράσχου μοι, Πάτερ οὐράνιε, τὴν δέουσαν πρὸς τοῦτο δύναμιν! Γένοιτο, γένοιτο!

.....

ΑΣΤ΄.

Πάρεχε ἐν τῇ πολιτείᾳ σεαυτὸν παράδειγμα μιμήσεως ἄξιον.

Οὐ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

(Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ε', 15 καὶ 16).

ΠΟΛΥΣ γίνεται λόγος περὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, περὶ τοῦ ἐκφραλισμοῦ τῶν ἡθῶν, περὶ τῆς ἐλαττώσεως τῆς εὐσεβείας παρὰ τοῖς συγχρόνοις ἡμῶν, ὅσα-

κίς ἔστιν ὅτε συμβαίνουσιν ἀνόσιά τινα ἢ πράττονται ἔκτακτα κακουργήματα Ὑπάρχει ὁμως ἄλλη μεγαλειτέρα καὶ βεβαιότερα ἔνδειξις τῆς καθολικῆς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἐξαχρειώσεως, ἥς ἐν τούτοις σπανιώτατα ποιούμεν μνεῖαν, ἅτε ἠναγκασμένοι ὄντες νὰ ὁμολογήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι καὶ ἡμεῖς οὐδεμίαν σχεδὸν παρέχομεν ἐξαίρεσιν. Ἡ δὲ ἔνδειξις αὕτη συνίσταται εἰς τὸ ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν πεπολιτισμένων ἀνθρώπων, οἱ πλεῖστοι καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν δὲν ἔχουσιν ἄρκουν θάρρος ἵνα κατασταθῶσι τόσον εὐγενεῖς καὶ ἐνάρετοι, ὅσον ἠδύναντο νὰ γίνωσιν, ἂν δὲν ἐκωλύοντο ὑπὸ τοῦ φόβου μὴ καταγελασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο βεβαιοῖ καὶ αὕτη ἡ κοινὴ παροιμία, ἡ λέγουσα· « Μετὰ ὀσίων, ὀσιος, καὶ μετὰ στρεβλῶν, στρεβλός. »

Ἄς θέσῃ ἑκάστος τὴν χεῖρα εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ θέλῃ ὁμολογήσῃ ὅτι ὀλίγοι εἰσὶν ἀρκούντως γενναῖοψυχοι, ὥστε νὰ καταφρονήσωσι τὴν κρίσιν τοῦ πλήθους, ὁσάκις πρόκειται περὶ παραδοχῆς ἢ περὶ πραγματοποιήσεως φρονήματος ὀρθοῦ μὲν καθόλου, ἀντικειμένου ὁμως ταῖς ἰδέαις ἢ ταῖς ἀρεσκειαῖς τῶν πολλῶν. Συνήθως οἱ πλεῖστοι προτιμῶσι μᾶλλον νὰ ᾔνε φαῦλοι, ἢ νὰ γίνωσι καταγέλαστοι, ὑποφέρουσι μᾶλλον τὴν μέμψιν τῶν ἄλλων, ἢ τὸν χλευασμὸν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ δὲν ἀποδεικνύει ἐνταυτῷ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἐρυθριῶντων νὰ φαίνωνται ἐνάρετοι εἰς τὰ ὅμματα τοῦ κόσμου, καὶ τὴν ἐξαχρεῖωσιν τῆς κοινῆς γνώμης, τῆς καταγελώσεως τὰς τελειότερας ἀρετὰς καὶ θεωρούσης τοὺς εὐγενεστέρους τῶν ἀνθρώπων σχολαστικούς ἢ δαιμονιολήπτους;

Ἄνθρωποι κοῦφοι καὶ εἰς τὰς ὑλικὰς ἡδονὰς δεδομένοι σὲ περικυκλοῦσι, ταλαίπωρε θνητέ. Ἡ ὁρμὴ καὶ ἡ ἀπει-

ρία τῶν νεανικῶν σου χρόνων καὶ ἡ ἄφθονος περιουσία σου φαίνονται ὅτι σὲ δικαιολογοῦσι καὶ σὲ προσκαλοῦσι μάλιστα, ἵνα λαμβάνῃς μέρος εἰς τὰς διασκεδάσεις αὐτῶν. Ἐντὸς ὀλίγου, ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ εὐρισκόμενος, δυσαρέστως παρατηρεῖς τὰς ἀπρεπεῖς ἐκφράσεις τῶν νέων συντρόφων σου, τὴν κατάχρησιν τῶν ἡδονῶν, τὴν διηνεκῇ προσβολὴν τῶν νόμων τῆς εὐσχημοσύνης ἐν τε τοῖς λόγοις καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτῶν. Ἀλλ' ἔχεις τὴν δέουσαν γενναιότητα ἵνα δείξῃς αὐτοῖς τὴν ἀποστροφὴν, ἣν σοὶ ἐμπνέουσι, νὰ ἐκτεθῇς εἰς τὸν περίγελων αὐτῶν, νὰ γίνῃς ἀντικείμενον τῶν σαρκασμῶν των ;

Ἄλλοτε εὐρέθης ἐν κύκλῳ τινὶ γνωστῶν σοι καὶ ἀγνώστων, ἔνθα ἐγένετο λόγος περὶ ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων τῶν πλησίον. Ἐν τῷ κύκλῳ αὐτῷ κατὰ μικρὸν ὑψώσε τὴν κεφαλὴν της ἢ χαιρέκακος συκοφαντία καὶ χάριν ἐπιδείξεως πνεύματος ἐθυσιάσθη ἢ ὑπόληψις χρηστοῦ πολίτου, ἢ κατέστη ὑποπτος ἢ ἀθώοτης ἐναρέτου κόρης. Σὺ οὐδεμίαν εἶχες ἀμφιβολίαν, ὅτι πάντα τὰ μετὰ πονηροῦ μειδιάματος λεχθέντα ἦσαν παντάπασι ψευδῆ· ἀλλ' ἔλαβες τὴν γενναιότητα νὰ ἐμμείνῃς εἰς τὰς ἀγαθὰς σου πεποιθήσεις, νὰ ὑπερασπίσῃς τὴν τιμὴν τῶν ἀπόντων καὶ νὰ καταδείξῃς ψευδομένους τοὺς κατηγοροὺς ; Ποσάκις ἀπ' ἐναντίας συνεφώνησας, ἐναντίον τῶν πεποιθησέων σου, μετὰ τῶν δωρεὰν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν χρηστότητα κατηγοροῦντων, καὶ τοῦτο μόνον ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς λέγοντας συγκαταβάσεώς σου ; Ποσάκις τὰ ἱερώτερα κατεπάτησας καθήκοντα μόνον ἵνα μὴ φανῇς παραδαινῶν τῆς φιλοφροσύνης τὰ ἔθιμα ;

Ἀπὸ τοῦ ἁμδωνος, ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσι πολλάκις ἀντηχεῖ ἡ θεία λέξις φιλοπατρία·

ἀλλὰ τίς δὲν περιπίπτει εἰς ἀληθῆ ἀπορίαν περὶ τοῦ πρακτέου, ὅταν ἀπαιτῇται ἕνεκεν τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης νὰ πράξῃ τι ἀσύνηθες, νὰ προσφέρῃ ἑκτακτόν τινα θυσίαν, ἢ διὰ τοῦ παραδείγματος νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ εἰς ἐκτέλεσιν εὐγενῶν ἔργων; Ὅσον καλὴ καὶ λυσιτελὴς καὶ ἂν ᾔνε ἐπιχείρησις τις, οὐδεὶς θέλει νὰ ἀρχίσῃ αὐτὴν πρῶτος, ἢ νὰ δώσῃ τὸ πρῶτον πρὸς τοῦτο παράδειγμα. Ἐκαστος φοβεῖται μὴ ἐκληφθῇ ὡς μωρὸς, ἢ ὑποκριτὴς, ἢ δοξομανὴς, ἢ ἐπηρμένος· ὅθεν περιμένει ἄλλοι ν' ἀρχίσωσι καὶ δὲν θέλει νὰ ᾔνε μόνος· ἀποκαλεῖ δὲ μετριοφροσύνην ὅτι ἀληθῶς ἐστὶν ἀπλοῦν ἀποτέλεσμα ὑπερμέτρου φιλαυτίας.

Ὅχι, δὲν εἶνε γνησίᾳ καὶ χριστιανικῇ μετριοφροσύνῃ τὸ νὰ ἐρυθριᾷ ἢ νὰ φοβῇται τις νὰ πράξῃ ἔργον ἀγαθόν, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποίου αἰσθάνεται καὶ κλίσιν καὶ δύναμιν. Δὲν εἶνε μετριοφροσύνη τὸ νὰ λαμβάνῃ τις μέρος εἰς μωρὰς ἢ ἐγκληματικὰς πράξεις, ἀντὶ νὰ διακριθῇ διὰ γενναίας ἀρνήσεως, ἀλλ' εἶνε ψευδὴς αἰδῶς, εἶνε ἄρνησις τῆς ἀρετῆς, εἶνε ἐκούσιος ἐξαχρείωσις. Ὁ οὕτω πολιτευόμενος τιμᾷ πλείότερον τὰς πεπλανημένας τῶν θνητῶν γνώμας, ἢ τὰς οὐρανίους ἀληθείας τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ θεοῦ ἡμῶν Διδασκάλου· φοβεῖται μᾶλλον τὰς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων, ἢ τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ· δυσὶ δουλεύει Κυρίοις καὶ προδίδει ἀμφοτέρους.

Ἡ ἀληθὴς μετριοφροσύνη, ἢ τὸν χριστιανὸν κοσμοῦσα, δὲν ἐπιδεικνύει μετὰ κόμπου τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐδὲ θυσιάζει ποτὲ αὐτὴν τῇ τῶν μωρῶν κρίσει. Ἡ μετριοφροσύνη πράττει μᾶλλον ἐν τῷ κρυπτῷ ἀγαθὰ ἔργα, ἀλλ' οὐδαμῶς ὀλιγωρεῖ νὰ πράξῃ αὐτὰ καὶ ὅταν ᾔνε ἀνάγκη νὰ γίνωσι δημοσίᾳ. Δὲν ἐπιζητεῖ ὁ ἀληθὴς με-

τριόφρων δόξαν ἢ φήμην ἕνεκα τῶν πράξεων αὐτοῦ, διὰ τοῦτο οὐδόλως φοβεῖται νὰ ὑποστῇ ἕνεκεν αὐτῶν περιφρόνησιν καὶ χλευασμούς.

Ὁ μιμητὴς τοῦ Ἰησοῦ ὁμολογεῖ δημοσίᾳ τὸν Κύριον αὐτοῦ. Δικαίως ὑποπτos μοι εἶνε ἡ φιλία τοῦ ἀποκαλοῦντός με φίλον ἐν τῷ κρυπτῷ, ἐν δὲ τῷ φανερῷ ἀποφεύγοντός με καὶ ἐρυθριῶντος ἐπὶ τῇ πρὸς ἐμέ σχέσει. Ὁ τοιοῦτος δὲν εἶνε ἐντελῶς φίλος μου, καθὼς οὐκ ἔστιν ἀληθὴς χριστιανός, οὐδὲ καθ' ὁλοκληρίαν τῷ Ἰησοῦ ἀνῆκει ὁ δειλός, ὁ ἀρνούμενος τὸν Ἰησοῦν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἐντε τοῖς ἔργοις καὶ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ. «Πᾶς ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, εἵπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὁμολογήσω καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὰρ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ι', 32, 33).

Αὕτη δὲ ἡ ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ ἐν πάσαις ταῖς τοῦ βίου περιστάσεσι χρηστὴ διαγωγὴ, αὕτη ἡ δικαία παρρησία, ἡ οὐδόλως ἀποβλέπουσα εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ὄχλου καὶ περιφρονοῦσα τὸ χλευαστικὸν αὐτοῦ μειδίαμα, οὐσιωδῶς διαφέρει τῆς φαρισαϊκῆς ἀλαζονείας.

Καὶ ὁ Φαρισαῖος ἔπραττε δημοσίᾳ τὸ καλόν, δὲν ἔπραττεν ὅμως αὐτὸ ὑπὸ τῆς συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος ὁδηγούμενος, ἀλλὰ μόνον ἕνεκα τῆς φιλαυτίας του. Ὁ ὑποκριτὴς ἐπιθυμεῖ νὰ φαίνεται βελτίων, ἢ ὅσον πραγματικῶς εἶνε. Σεμνύνεται ἐπὶ ἀρεταῖς, αἵτινες παντάπασιν ἀλλότριαι τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὑπάρχουσι. Λέγει πολλάκις τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον ἐξ ἀγάπης, ὅσον ἐκ μίσους. Ἀγαθοποιεῖ τοὺς ἐνδεεῖς, οὐχὶ διὰ τὸν

πρὸς αὐτοὺς ἔλεον, ἀλλ' ἵνα τύχη ἐπαίνων, τιμῆς. Λαμβάνει μέρος μετὰ πολλοῦ κρότου ὑπὲρ τῶν δημοσίων εὐαγῶν καθιδρυμάτων καὶ συντρέχει εἰς τὰ κοινωφελῆ ἔργα, ἀλλὰ μόνον ἵνα προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν εὐνοίαν τῶν ἰσχυρῶν καὶ τοῦ λαοῦ τὰ βλέμματα. Οὐδαμῶς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ τιμὰς, ὠφέλειαν ὑλικὴν, θέσεις ὑψηλάς, μεγαλειτέραν ἐπιβρόχον ἐπιζητεῖ καὶ ἐπιδιώκει. Κηρύττων δημοσίως τὴν φιλανθρωπίαν, ἐν τῷ κρυπτῷ ἐργάζεται εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἀντιπάλων του· ἀγορεύων δημοσίᾳ κατὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν, πληροῖ ἐν τῷ σκότει τὰς ἀσελγεῖς αὐτοῦ ὀρέξεις καὶ πνέει ἐν τοῖς στήθεσιν ἐκδίκησιν· χύνει δάκρυα οἴκτου καὶ λύπης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν τῷ θεάτρῳ, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν μυθιστορήματος, ἢ κατὰ τὴν παθητικὴν διήγησιν δεινοῦ τινος συμβάντος, καὶ ὁμως δὲν διστάζει διὰ δόλου νὰ ἀποστερήσῃ τῆς περιουσίας αὐτῶν χήρας καὶ ὀρφανὰ, ἢ παραμελεῖ τὰ εἰς τὴν διοίκησιν αὐτοῦ ἐμπιστευθέντα πράγματα, ἢ εἰς ἐσχάτην φέρει ἀπορίαν ὀλόκληρον οἰκογένειαν, διότι δὲν συνεμορφώθη πρὸς τὰς θελήσεις αὐτοῦ.

Ὅλως διάφορόν ἐστι τὸ φρόνημα τῶν ἀληθῶν τοῦ Ἰησοῦ ὁπαδῶν. Οὗτοι θέλουσι τὴν ἀρετὴν, καὶ οὐχὶ τὴν ἐξωτερικὴν λάμψιν, τὴν πραγματικὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς, καὶ οὐχὶ τὴν ψευδῆ δόξαν. Ἐκτελοῦσι δὲ τὰ καθήκοντα αὐτῶν καὶ ὅταν ταῦτα ὑπὸ πάντων καταφρονῶνται ἢ καταδικάζωνται. Βαδίζουσι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἐὰν αὕτη φέρῃ πρὸς τὸν πόνον καὶ πρὸς τὴν λύπην. Οὕτως ἐβάδισεν ὁ Ἰησοῦς πλήρης μεγαλοψυχίας τὴν πρὸς τὸν σταυρὸν ἄγουσαν ὁδόν.

Ὁ ὄντως ἐνάρετος καὶ ἀληθὴς σοφὸς ὀφείλει νὰ ἐκπληροῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ ἐν τῷ κρυπτῷ καθὼς καὶ ἐμ-

προσθεν τῶν ἀνθρώπων, οἷαδήποτ' ἂν ᾔνε ἡ περὶ αὐτοῦ τῶν ἄλλων κρίσις. Ἔτι πρὸς· ὀφείλει μετὰ χαρᾶς νὰ δράττηται πάσης περιστάσεως, καθ' ἣν δύναται νὰ ἐπενεργήσῃ διὰ τοῦ παραδείγματος ὠφελίμως ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ νὰ διεγείρῃ ἐν αὐτοῖς εὐγενῆ αἰσθήματα, πρὸς γενναίας ὁδηγοῦντα πράξεις. « Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν, εἶπεν ὁ θεῖος θεμελιωτῆς τῆς ἀληθοῦς θρησκείας, οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ε', 16).

Ἄς προσπαθῶμεν διὰ τοῦ ἡμετέρου παραδείγματος νὰ ἐνισχύωμεν τοὺς ἄλλους πρὸς τὸ καλόν. Τὸ καθῆκον τοῦτο τοῦ χρηστοῦ ἐστὶν ἐπιδήλως κατεπεῖγον τὴν σήμερον, ὅτε φαίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπικρατοῦσα ἡ συνήθεια τοῦ ἐρυθριᾶν διὰ τὰς ἀρετὰς ἐπίσης, ὡς διὰ τὰς κακίας, ἢ καὶ πλείοτερον, τὴν σήμερον, ὅτε θεωρεῖται μεγάλης ἀξίας ἡ αἰνιγματώδης διαγωγὴ καὶ μέγα κατόρθωμα τὸ νὰ κρύπτηται τις, ὥστε οὐδεὶς νὰ γινώσκῃ ὁποῖός τις ἀληθῶς εἶνε. Ἐνθα δὲ ἡ ὀλεθρία αὕτη ἐπικρατεῖ συνήθεια, εὐκόλως ὁ χεῖριστος τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐναρετώτατος δύναται νὰ ἐκληφθῇ· διότι ὄντως, τί ἐστὶ τότε τὸ διακρίνον τοὺς χρηστοὺς ἀπὸ τῶν πονηρῶν; Ἐκτὸς τούτου, ἐνθα ἡ ὑπόκρυψις τῶν φρονημάτων θεωρεῖται ὡς ἀπόρροια τελειοποιήσεως τῶν ἡθῶν, ἐκεῖ ἐντὸς μικροῦ ἀντικαθίστησιν ἡ ἔντεχνος ὑπόκρισις τὴν ἀλήθειαν, ἡ ἐπιφάνεια τὴν πραγματικότητα, ἡ τοῦ βίου ἐμπειρία τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ τὴν ἀγαθότητα τῆς καρδίας· ἐκεῖ πάντες οἱ ἄνθρωποι ὁμοιάζουσιν ἀλλήλους· πάντες εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κά-

τοχοι τῆς τέχνης τοῦ ὑποκρίνεσθαι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον δοῦλοι ὑποκεκρυμμένης φιλαυτίας.

Καθῆκον τοῦ χριστιανοῦ καὶ τοῦ σοφοῦ ἐστὶ τὸ ν' ἀποφεύγῃ τὴν δουλικὴν ταύτην συγκατάβασιν πρὸς τὰ εἰθισμένα· διότι εὐχερῶς ὁ ἄνθρωπος γίνεται ὅ,τι κατ' ἀρχὰς ἐζήτει μόνον νὰ φαίνεται, ἐντὸς δὲ ὀλίγου ἢ ἕξις εἰς δευτέραν μεταβάλλεται φύσιν.

Ἀλλὰ τὸ καθῆκον τοῦτο οὐδέποτε παρίσταται τοσοῦτον κατεπεῖγον καὶ σπουδαῖον, ὅσον κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ κακία διὰ κλεινῶν περικοσμεῖται ὀνομάτων καὶ ἀναισχύντως ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν πόλεων σοβαρεύεται. Δίδε, ἄνθρωπε χρηστὲ, μετὰ θάρρους εἰς τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ τὸ παράδειγμα ἀρετῆς θεαρέστου, ὅταν ὁ πονηρὸς μετὰ θρασύτητος κομπάζῃ δημοσίᾳ ἐπὶ τῇ αἰσχρότητι αὐτοῦ. Ἀναδείκνυε σεαυτὸν ἄνδρα πιστὸν καὶ ἀκριβῆ τηρητὴν τῶν ὑποσχέσεών σου καὶ ἐνίσχυε τοὺς ἀδελφούς σου διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς γενναιοψυχίας, ἐνῶ οἱ πολλοὶ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐπιποροῦσι καὶ τὴν προδοσίαν σύνεσιν ὀνομάζουσιν. Ἀναφαίνου ἐν ὅλῃ τῇ λάμπει τῆς ἀθωότητος καὶ ἐν πάσῃ ἀγνείᾳ, ὅπου ἡ ἀκολασία θεωρεῖται ἀξιέραστον ἐλάττωμα καὶ ὁ μοιχὸς ἔχει τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγοροῦντας. Ἐὰν δὲ ἡ κακία ἀποπλανᾷ διὰ τοῦ μολυσμοῦ, τῆς ἀρετῆς τὰ θέλγητρα εἰσὶν ἀκαταμάχητα, τὸ παράδειγμα αὐτῆς ἀποτελεσματικώτατον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλεις εἶσθαι ἐπὶ μακρὸν μόνος. Ἐντὸς ὀλίγου θέλει σὲ περιβάλλει τὸ σέβας τῶν χρηστῶν, οἱ δὲ πονηροὶ ἐνώπιόν σου θέλουσιν ἐρυθριᾷ ὑπὸ αἴσχους.

Ὅντως καθῆκόν ἐστὶν τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ χριστιανοῦ τὸ νὰ φωτίζῃ τοὺς ἄλλους διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ· διότι

χίλιαι ἐξαίρετοι διδασκαλῖαι δὲν συγκινοῦσι τὴν καρδίαν τοσοῦτον, ὅσον τὸ μοναδικὸν παράδειγμα δικαίας καὶ μεγάλης πράξεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐφώτισεν ἡμᾶς ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου διὰ τοῦ παραδείγματος ὁλοκλήρου τοῦ βίου Αὐτοῦ. Ἄν ὁ Ἰησοῦς δὲν ὑφίστατο μετὰ γενναιοψυχίας τὸν κοσμοσωτήριον τοῦ σταυροῦ θάνατον, δὲν ἤθελε κατασταθῇ Σωτὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οὐδὲ ἤθελεν ἐμποιήσῃ τοῖς μαθηταῖς Αὐτοῦ τὴν αὐτὴν γενναιότητα, οὗτοι δὲ καὶ οἱ κατόπιν αὐτῶν ἐλθόντες μάρτυρες τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων δὲν ἤθελον πορευθῇ χαίροντες πρὸς τὴν ἀτιμίαν καὶ τὸν θάνατον ὑπὲρ τοῦ θεοῦ Αὐτοῦ λόγου· ὁ ἄδης ἤθελε θριαμβεύσει, οἱ ἐθνικοὶ ἤθελον νικήσῃ, καὶ ἡ αἰωνία ἀλήθεια ἤθελεν ἐξαφανισθῇ ἐκ τοῦ κόσμου μετὰ τοῦ κατὰ πρῶτον κηρύξαντος αὐτήν.

« Λαμβάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα· » ἀναφωνεῖ ὁ θεῖος Διδάσκαλος, ὅστις καὶ ἔπραττεν ὥς περ ἐλάλει. Αὕτη δὲ ἡ χριστιανικῆς γενναιοψυχίας ἀπαιτήσεις ἀποτείνεται εἰς τοὺς μεγάλους καὶ εἰς τοὺς μικροὺς, εἰς τοὺς νέους καὶ εἰς τοὺς γέροντας. Ὅφειλομεν ἄρα πάντες ἐκ προβουλῆς νὰ πράττωμεν τὸ καλὸν γενναίως καὶ δημοσίως.

Διὰ τῆς ἀπαιτήσεως ὁμῶς ταύτης οὐδαμῶς σημαίνεται ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν ἐξεπίτηδες τὰ ἔργα ἡμῶν, ἵνα ἀρέσωμεν τοῖς πᾶσι καὶ κατασταθῶμεν αὐτοῖς δῆλοι. Ὅχι· γινώσκομεν ὅτι οὐδὲν παράδειγμα ἔπενεργεῖ ἐπὶ τῆς καρδίας ἥττον ἐκείνου, ὅπερ δίδεται ἵνα ὡς παράδειγμα χρησιμεύσῃ. Αἱ ἐπιτετηδευμένως ἐκζητούμεναι περιστάσεις, ἵνα φανῇ τις ἀπὸ τῆς ὀφείας τῶν ἀρετῶν του, οὐδόλως καλὴν προξενοῦσιν ἐντύπωσιν,

καθόσον σπανιώτατα θεωροῦνται ὡς μὴ προερχόμεναι ἐξ ὑποκεκρυμμένης ματαιοφροσύνης. Οὐχὶ μόνον ἡ πρᾶξις πρέπει νὰ ᾔη ἀξία μιμήσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσθήματα, ἅπερ ἐμπνέουσιν αὐτήν. Ὅθεν καὶ χωρὶς νὰ σκέπτησαι, μάταιε ἄνθρωπε, περὶ εὐρέσεως περιστάσεων, καθ' ἃς δύνασαι νὰ δώσης λαμπρόν τι παράδειγμα, ἱκανὰς παρέχει σοι ἡ θεία Πρόνοια στιγμᾶς, ἐν αἷς δυνατόν σοι καθίσταται νὰ ἀναδειχθῇς ἐνάρετος καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ἀγαθὰς πεποιθήσεις καὶ προθέσεις σου. Δὸς λοιπὸν τὸ παράδειγμα τῆς ὑπομονῆς, ὅταν ἡ ῥαθυμία ἢ ἡ κακία τῶν περικυκλούντων σε διεγείρῃ τὴν χολὴν σου. Δὸς τὸ παράδειγμα τῆς μεγαλοψυχίας, ὅταν παρουσιάζωνταί σοι περιστάσεις ἵνα ταπεινώσης τὴν ἐπηρμένην τοῦ ἐχθροῦ σου ὄφρυν. Δὸς τὸ παράδειγμα τῆς πίστεως, ὅταν ἄλλοι ἀκολουθῶσι τὴν πνοὴν τοῦ τῆς εὐνοίας ἀνέμου, καὶ τοὺς ὤμους ἀνυψοῦντες, τὰς ὑποσχέσεις αὐτῶν παραβαίνωσι καὶ τοὺς ὅρκους καταπατῶσι. Δὸς τὸ παράδειγμα εὐγενοῦς εὐσταθείας, ὅταν ἡ διαφθορὰ σὲ περικυκλόνῃ καὶ ἀπειλῇ τὴν ἀρετὴν σου. Δὸς τὸ παράδειγμα γαληνιαίας πεποιθήσεως εἰς τὸν Θεόν, ὅταν οἱ ἀγαπητοί σου ἀποθνήσκωσιν, ὅταν ὁ πλοῦτός σου καταστρέφηται, οἱ δὲ φίλοι σου σοὶ στρέφωσι τὰ νῶτα, βλέποντές σε ὑπὸ τῆς τύχης ἐγκαταλελειμμένον.

Οὐδέποτε λείπουν τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ περιστάσεις, καθ' ἃς δύνανται ν' ἀναδειχθῶσιν ἐνάρετοι καὶ χρηστοί. Ἐχε τὸ θάρρος νὰ ᾔησαι χριστιανὸς ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις, ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ δημοσίᾳ, καὶ βεβαίως θέλεις παρέξει παράδειγμα ἄξιον μιμήσεως.

Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ καθίσταται ἔτι μεγαλείτερον καθήκον, ὅταν κατέχωμεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν, ἐνεκεν τῆς

ὁποίας τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἐςραμμένα πρὸς ἡμᾶς. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην, ἡ εὐθύνη τοῦ πατρός ἐστὶ μεγαλειτέρα τῆς τοῦ παιδός· ἡ εὐθύνη τοῦ ἄρχοντος μεγαλειτέρα τῆς τοῦ ἀρχομένου· πλείοτερα ἀπαιτοῦνται παρὰ τοῦ πλουσίου ἢ παρὰ τοῦ πτωχοῦ, πλείοτερα παρὰ τοῦ πεπαιδευμένου ἢ παρὰ τοῦ ἀμαθοῦς. Ὅσον περισσότερον ἐκτείνεται ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας σου, τοσοῦτον ἰσχυρότερον ἀποβαίνει τὸ λαμπρὸν τῆς ἀρετῆς σου παράδειγμα, τοσοῦτον ὀλεθριώτερον καθίσταται τὸ παράδειγμα τῆς κακίας σου. Ζῆς δὲ καὶ ἐνεργεῖς, οὐχὶ διὰ σὲ μόνον, ἀλλὰ διαχέεις περὶ σὲ διὰ μὲν τῶν ἀρετῶν σου εὐεργετικὸν φῶς, διὰ δὲ τῶν κακιῶν σου φθοροποιὸν σκότος.

Τὸ καλὸν παράδειγμα εἶνε τοσοῦτον μᾶλλον ψυχγωγὸν, καθόσον δίδεται παρὰ ἀνθρώπων, οἵτινες ὡς ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν περιστάσεων, ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας αὐτῶν, μετὰ πολλῆς δυσχερείας παρέχουσιν αὐτό. Τοῦτου ἕνεκα ὁ Ἰησοῦς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ ἐπὶ τὴν χήραν, ἥτις μετὰ μετριοφροσύνης ἐβάδιζε πρὸς τὸ γαζοφυλάκιον καὶ τὸν διὰ πολλοῦ ἴσως κόπου οἰκονομηθέντα κοδράντην αὐτῆς ὑπὲρ τῶν πτωχῶν προσέφερεν.

Ἐὰν ὁ ἀδύνατος γέρων ἀποφεύγῃ τὰς μωρίας τῆς νεότητος, ὁ ἐνδεὴς τὰ ἀφειδῆ καὶ ἄκριτα ἀναλώματα, ὁ φύσει πρᾶος τὴν σκληροκαρδίαν ἢ τοῦ θυμοῦ τὰς ἐκρήξεις, τίς θέλει ἶδει ἐν τοῖς τοιούτοις παραδείγματα θαυμασμοῦ ἄξια;

Ἀλλ' ὅταν ὁ νεανίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἐν τῇ πλησμονῇ τῶν νεανικῶν αὐτοῦ παθῶν, μισῇ τὰ ἔργα τῆς ἐλαφρονοίας, ὅταν μετὰ βδελυγμοῦ ἀποκρούῃ τὴν ἐπαγωγὸν ἡδυπάθειαν, ὅταν χαίρων ὑποβάλλῃ

ἑαυτὸν εἰς τοὺς αὐστηροὺς νόμους τῆς ἐργασίας καὶ τῆς τάξεως, ἐνῶ οὐδόλως ὑπάρχει ἀναίσθητος πρὸς τὰ θέλητρα τῶν διασκεδάσεων, δικαίως διεγείρει τὸν θαυμασμόν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐμπνέει τοῖς συνηλικιώταις αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ μιμηθῶσιν αὐτόν.

Διὰ τοῦτο ἕκαστος ἃς προσπαθῇ νὰ γίνηται παράδειγμα ἐν ἐκείναις πρὸ πάντων ταῖς ἀρεταῖς, ἃς περ ἦ-
κιστα παρ' αὐτοῦ ὁ κόσμος ἀπεκδέχεται. Ὁ πολέμιζης προβαίνων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὅπου προσκαλοῦσιν αὐτὸν τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰ πρὸς τὸν θρόνον καθήκοντά του, ἃς δίδῃ ἐπὶ τοῦ αἵματηροῦ ἐκείνου τόπου παράδειγμα λαμπρόν φιλανθρωπίας. Ἄς φεῖδῃται τοῦ καταβληθέντος ἢ ἀόπλου ἐχθροῦ· ἃς ὑπερασπίζῃ κατὰ τῆς σκληρότητος τῶν ἰδίων αὐτοῦ συντρόφων τὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὑποπεσόντα πολέμιον· ἃς σώζῃ τὴν ἀπειλουμένην ξένην ἰδιοκτησίαν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν λεηλατούντων αὐτήν· ἃς ἀμύνῃται ὑπὲρ τῆς ἀθωότητος κατὰ τῶν αὐθαδῶν προσβολῶν πάθους θηριώδους.

Ἄς δίδῃ ὁ μεγίστων τιμῶν τυγχάνων, ὁ ὑπὸ δόξης, ἰσχύος καὶ λαμπρότητος περικυκλούμενος, τὸ παράδειγμα εὐγενοῦς μετριοφροσύνης. Ἄς προτιμᾷ τῶν ποταπῶν τῆς φιλαυτίας κολακειῶν τὴν συναίσθησιν τῆς ἐκπληρώσεως ἱεροῦ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄς σέβῃται καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις τῶν ὑποδεεστέρων αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀδελφόν του.

Ἄς δίδῃ ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πλείοις τοῦ πνεύματος πλεονεκτήμασι πεπροικισμένος, ὁ φήμην ὑψηλῆς παιδείας ἀπολαμβάνων, ἃς δίδῃ τὸ εὐγενὲς παράδειγμα βαθυτάτου σεβασμοῦ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ πρὸς τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας τὰ ἔθιμα. Ἐπ' αὐτὸν ἀτενίζει τὸ ἀ-

παίδευτον πλῆθος· ἃς διδάξῃ αὐτὸ διὰ τοῦ παραδείγματος του, ἵνα τιμᾷ τὰ ἱερὰ κατασκευάσματα, τὰ θεμελιωθέντα πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ.

Ἄς δίδῃ ὁ προεστὼς, ὁ ἐν τέλει διατελὼν τὸ παράδειγμα τῆς εἰς τοὺς νόμους ἀκριβοῦς ὑπακοῆς· ἃς ἀποφεύγῃ καὶ τὸ νὰ φαίνεται, ὅτι ἐξαίρει ἑαυτὸν τῶν γενικῶν ἑρισμῶν, ἢ ὅτι ζητεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ προνόμια, καὶ ὅταν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο. Ἄς τιμᾷ τὸν χρηστὸν πολίτην καὶ ἃς δικάζῃ πάντας ἄνευ προσωποληψίας. Ἄς κλείῃ τὴν καρδίαν του εἰς τὰς συμπαθείας καὶ εἰς τὰ μέσα τοῦ κομμυατικοῦ πνεύματος· ἃς μὴ φέρεται πρὸς τοὺς ἰδίους συγγενεῖς εὐνοϊκωτέρως ἢ πρὸς τοὺς ξένους· ἃς μὴ χορηγῇ τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ τὰς δημοσίας λειτουργίας, ἀποκλείων τοὺς ἱκανωτέρους, τοὺς πιθανῶς μὴ κολακεύσαντας αὐτόν.

Ἄς δίδῃ ὁ πλούσιος τὸ παράδειγμα εὐγενοῦς ταπεινοφροσύνης καὶ ἀπλότητος τῶν ἠθῶν. Ἀντὶ τῆς φήμης λιπαρᾶς τραπέζης, ἃς προτιμᾷ τὴν τιμὴν τοῦ νὰ γίνηται σωτὴρ οἰκογενείας, εἰς ἐσχάτην περιελθούσης πενίαν. Ἄς καταφρονῇ τὰ πολυτελῆ ἐπιπλά καὶ σκεύη, ἵνα ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ πτωχοῦ προμηθεύσῃ τῷ νοσοῦντι κλίνην μαλακωτέραν καὶ καταστήσῃ αὐτῷ γλυκυτέρας τὰς τελευταίας τοῦ βίου του στιγμάς. Ἄς ἀποφεύγῃ τὴν πολυτέλειαν ἐν τῷ ἱματισμῷ αὐτοῦ τε καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ, ὅπως ἐκ τοῦ περισσεύοντος μεταβάλλῃ εἰς θερμὰ ἐνδύματα τὰ ῥάκη τοῦ πένητος. Ἄς ἀπέχῃ ἀπὸ τῶν τυχερῶν παιγνιδίων, ἵνα παρασκευάσῃ χήραις καὶ ὀρφανοῖς βίον εὐδαίμονα.

Ἄς δίδῃ ὁ εἰς κατωτέρας κοινωνικὰς τάξεις ἀνήκων

πολίτης τὸ παράδειγμα εὐγενῶν φρονημάτων, ἀποστρεφόμενος τὰς χυδαίας ἡδονὰς καὶ τὰς ἀγενεῖς διασκεδάσεις, καὶ τὴν διανοητικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν καὶ ἀνάπτυξιν προτιμῶν τῶν ἀπολαύσεων τοῦ κοινοῦ ὄχλου. Ἄς ἐξευγενίσῃ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ διὰ τῆς τιμιότητος ἐν ταῖς δοσοληψίαις, διὰ τῆς τάξεως ἐν τῇ οἰκιακῇ οἰκονομίᾳ, διὰ τῆς σωφροσύνης, τῆς κοσμιότητος καὶ τῆς ἀξιопρεπειᾶς ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς τρόποις. Ἄς μὴ ἀκουσθῇ ποτε ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς οἰκίας του λόγος δυσμενῆς, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν τέχνην ζηλοτυπίας. Ἀρκούμενος τῇ προσπεσούσῃ αὐτῷ τύχῃ, ἄνευ ὑπερηφανείας ἢ μίσους ἅς κατατάξῃ ἑαυτὸν διὰ τῆς εὐθύτητος τοῦ ἥθους καὶ διὰ τῶν ὀρθῶν αὐτοῦ φρονημάτων μεταξὺ τῶν τιμίων καὶ χρηστῶν πολιτῶν.

Ἄς δίδῃ, τέλος, ὁ λειτουργὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδάσκαλος, τὸ λαμπρὸν παράδειγμα τῆς πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους θρησκευτικῆς ἀνοχῆς. Ἄς μισῇ μόνον τὰς κακίας ἐν τοῖς ἀνθρώποις, οὐχὶ δὲ τὴν πίστιν αὐτῶν· ἅς κρίνῃ δὲ καὶ ἅς δικάζῃ μετ' αὐστηρότητος πρὸ πάντων τὰ ἴδια αὐτοῦ ἐλαττώματα.

Τοῦτό ἐστι πολιτεύεσθαι κατὰ τὸ φρόνημα τοῦ Σωτῆρος, τοῦτό ἐστι φωτίζειν διὰ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡμετέρου πνεύματος τὰς τῶν ἄλλων ψυχὰς καὶ διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ παραδείγματος παροτρύνειν τοὺς ὁμοίους ἡμῶν πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀρετάς.

ὦ, εἴθε κάγῳ νὰ δυνηθῶ νὰ συντελέσω οὕτω εἰς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξάπλωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ! Φεῦ! πόσον μακρὰν τοῦ σκοποῦ τούτου εὐρισκόμην μέχρι τοῦδε! Ποσάκις οἱ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπικρατοῦντες τρόποι ἐμηδένισαν τὰς καλλιτέρας μου ἀποφάσεις! Ποσάκις ἐδί-

στασα, ἐνῷ ἤμην ἑτοιμος νὰ δώσω ἀξιέπαινον παράδειγμα! Ποσάκις φοβούμενος τοὺς χλευασμοὺς τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ἐρυθρίασα, συλλογιζόμενος ὅτι ἠδύναντο νὰ μὲ ἐκλάβωσιν οἱ συμπολιταί μου λίαν δίκαιον καὶ εὐσεβῆ!

Ὅχι· εἰς τὸ ἐξῆς ἔστωσάν μοι ταῦτα πάντα διαφόρως. Δὲν θέλω πλέον ἀρνηθῆ τὸν Ἰησοῦν μου καὶ τοὺς ὁπαδοὺς Αὐτοῦ. Θέλω Σὲ ὁμολογεῖν, Λυτρωτὰ τῆς ἐμῆς ψυχῆς, ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ Σὺ ὁμολογεῖς με ἐνώπιον τοῦ Πατρός Σου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Πρὸς τί ζῶ ἐγὼ ἐπὶ τῆς γῆς; Ἀρά γε ἀπλῶς, ἵνα ἀρέσκω εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς κατὰ σάρκα ὄντας; Ὅχι, Θεέ μου, ἀλλ' ἵνα πρὸ πάντων κατασταθῶ ἄξιος τῆς ἀγάπης Σου. Δὲν ἐπλάσθην διὰ τὸ πτερόεν ὄνειρον ὀλίγων ἐνιαυτῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν αἰωνιότητα.

Ἄς μειδιᾷ λοιπὸν ὁ σκώπτης, ὅταν ἐγὼ τὴν τετριμμένην ὁδὸν ἐγκαταλείπω. Ἄς μὲ παραγνωρίζωσιν οἱ ἄνθρωποι οἱ μὴ γινώσκοντες ἄλλον κόσμον, εἰμὴ μόνον τὸν στενὸν κύκλον τῶν γηϊνῶν αὐτῶν σχέσεων. Οὐχ ἤττον ἐγὼ θέλω ἔχει τὸ θάρρος νὰ φαίνωμαι χριστιανός, νὰ δίδω εἰς πάντας σωτήριοι παρὰδειγμα τῶν δι' ἐμὲ μᾶλλον δυσκόλων ἀρετῶν.

Τρισευδαίμων, ἐὰν αἰσθανθῶ τὴν ἐπιρροήν, ἣν θέλω ἔχει ἐν ἀγνοίᾳ μου ἐπὶ τῆς τῶν ἄλλων ἠθικῆς βελτιώσεως· τρισευδαίμων, ἐὰν διὰ τοῦ παραδείγματος, διὰ τῆς διαγωγῆς μου ἐμπνεύσω ἐτέροις ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἐπιθυμίαν τοῦ ἐργάζεσθαι ὑπὲρ τῆς αἰωνίου σωτηρίας. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον δύναμαι νὰ πράξω, τὴν τοιαύτην εὐδαιμονίαν δύναμαι νὰ ἐπιτύχω διὰ τῆς Σῆς χά-

ριτος, ὦ Σωτήρ μου. Διατί λοιπόν νὰ μὴ θέλω; Καὶ ἀφοῦ τὴν θέλησιν ἔχω, τίς νὰ μὲ κωλύσῃ εἰς τοῦτο δύναται;

.....

ΑΖ'.

Ἡ πρώτη.

« Τάξιν ἔθετο σκότει, καὶ καιρῶν πᾶν
πέρας Αὐτὸς ἐξακριβάζεται. »
(Ἰωβ ΚΗ', 3).

ΒΛΕΘΩ ταῖς διαφόροις ὥραις τοῦ ἔτους, οὕτω καὶ ἐκάστη ἡμέρα ἔδωκεν ὁ Δημιουργὸς ἴδια θέλγητρα, ἰδίας καλλονάς. Καθ' ἐκάστην καὶ ἐν μέσῳ τῶν καθημερινῶν ἀσχολιῶν μου καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῶν ἔργων μου βλέπω καὶ θαυμάζω τὴν θεῖαν Ἀγαθότητα, τὴν πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι παρέχουσιν τὰ πλούσια Αὐτῆς δῶρα.

Ὅποῖαι τῷ ὄντι νέαι ἐντυπώσεις κυριεύουσι τὴν ψυχὴν μου τὸ πρῶτ', ὅτε ἐξεγειρόμενος ἀπὸ τοῦ εὐεργετικοῦ ὕπνου ἀσπάζομαι πάλιν τοὺς ἐμούς καὶ ἀνευρίσκω τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν, μεθ' ὧν ἄρχονται τὰ ἔργα ἐκάστης ἡμέρας! Καὶ πόσον αἱ γαληνιαῖαι αὐταὶ ἐντυπώσεις διαφέρουσι τῶν αἰσθημάτων τῆς ἐσπέρας, ὅτε τὰ πάντα τείνουσι πρὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν, ὅτε τὰ μέλη τοῦ σώματός μου εἰσὶ κεκμηκότα, κνέφας δὲ καὶ σκότος καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν περιβάλλουσι! Πόσον δὲ ἄλλοία μοὶ φαίνεται ἅπασα ἡ δημιουργία ἐν τῇ λάμπει τῆς μεσημβρινῆς ὥρας, ὅτε ἡ ζωὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ

τὴν ὑψίστην ἦλθε τῆς ἐνεργείας βαθμίδα! Πόσον δὲ ἀντίθετα τούτοις αἰσθήματα πληροῦσι τὴν καρδίαν μου, ὅταν ἀγρυπνῶν ἐν καιρῷ τοῦ σκοτεινοῦ μεσονυκτίου νομίζω, ὅτι παρίσταμαι εἰς τὴν σιωπὴν τοῦ θανάτου καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους τοῦ τάφου περικυκλοῦμαι!

Ναί, ἡ διαφορὰ τῶν ὥρῶν τῆς ἡμέρας τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῶς ἐπενεργεῖ, ὥστε ἕκαστος θνητὸς νομίζει, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ἄνθρωπος τὸ πρῶτον καὶ πάντῃ ἄλλος τὸ ἑσπέρας. Τὴν πρῶτην πλήρης δυνάμεων τὰ πάντα φαιδρότερον καὶ καθαρώτερον βλέπει, κρίνει πάντα ἐπιεικέστερον, ἐστὶ μᾶλλον φιλόφρων, πλειότερας ἔχει ἐλπίδας. Τὸ ἑσπέρας ἀκουσίως καθίσταται σοβαρώτερος, δειλότερος, κρίνει μετὰ μεγαλειτέρας αὐστηρότητος, εὐκολώτερον ὀργίζεται, εἶνε μᾶλλον εὐαίσθητος εἰς τὴν χαρὰν καὶ εἰς τὴν λύπην, περὶ πλείστων ἀδημονεῖ καὶ ἀποδειλιᾷ, πολλὰ ὑπὸ ἥττον εὐνοϊκὴν ὄψιν παρατηρεῖ. Τὸ ἑσπέρας ἐκπλήττεται, ἀναπολῶν τὴν τόλμην τῶν πρωϊνῶν αὐτοῦ βουλευμάτων, καὶ τὴν πρωϊαν γελαῖ διὰ τὴν ἀνανδρίαν, ἣν ἡσθάνθη κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑσπέραν.

Οὕτω ὁ Δημιουργὸς ὑπέβαλε πάντα καὶ αὐτὰ τὰ συνηθέστερα τοῦ βίου ἡμῶν εἰς τὸν νόμον σωτηρίου καὶ θαυμαστῆς ποικιλίας, κωλυούσης τὴν κόπωσιν καὶ τὴν ἀκηδίαν. Ἀκατάπαυστος μεταλλαγὴ τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν αἰσθημάτων διατηρεῖ ἐν ἡμῖν τὴν ἐνεργητικότητα, ἄνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατος ἀποθαίνει οἰαδήποτε τῆς καταστάσεως ἡμῶν βελτίωσις.

Ἔσομαι ἄρα γε ἀδιάφορος πρὸς τὰ θεῖα ταῦτα κατασκευάσματα, πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ταύτην τάξιν, τὴν ὀρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἐπί-

γειον εὐδαιμονίαν μου καὶ εἰς τὴν κατὰ μικρὸν τελειοποιήσιν τῆς οὐσίας μου τῆς ἀθανάτου;

Ὅχι· εἰμὶ χριστιανός. Οὐδὲν ἐπομένως μοὶ εἶνε ἀδιάφορον, δυνάμενον νὰ μοὶ ἀποκαλύψῃ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Εἰμὶ τέκνον τοῦ Ὑψίστου, τοῦ Παντοδυνάμου· πῶς δύναμαι λοιπὸν νὰ βλέπω ἄνευ βαθυτάτης συγκινήσεως τὰ ἔργα τοῦ αἰωνίου μου Πατρός;

Περικυκλώσατέ με, ὦ σεῖς ἀναμνήσεις ὄλων τῶν πρωϊνῶν ὥρῶν, ἃς μέχρι τῆςδε ἐπὶ τῆς γῆς διῆλθον! Ἐγέρθητε αὖθις ἐν ἐμοὶ σεῖς ἅγια αἰσθήματα, ἅτινα μὲ εἶχετε καταστήσει εὐδαίμονα, ὅτε ἔβλεπον ὑψούμενον διὰ τῶν νεφελῶν ἐφ' ὅλης τῆς ἀνθηρᾶς φύσεως τὸν ἀκτινοβόλον ἥλιον τῆς ἀνατολῆς, καὶ ὅτε σύμπασα ἡ κτίσις οἶονεὶ φθεγγομένη ἐξύμνει τὴν αἰωνίαν ἀγαθότητα τῆς θείας Προνοίας! Ῥεύσατε αὖθις, ὦ γλυκέα δάκρυα τῆς ἐκστάσεώς μου, ἅτινα ἐσυσκιαζετε τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὅτε τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἔργα, χρυσούμενα ὑπὸ τῶν πρώτων τῆς ἡμέρας ἀκτίνων, ἀνήγγελλον τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν Αὐτοῦ! Θέλω νὰ ὑμνήσω, θέλω νὰ θαυμάσω τὸν Δημιουργὸν τοῦ Παντός, ὅστις εἶνε καὶ Πλάστης ἐμὸς, τὸν Πατέρα τῆς ὅλης δημιουργίας, ὅστις καὶ ἐμὸς εἶνε Πατήρ.

Μεγιστᾶνες τῆς γῆς, καταναλίσκετε τοὺς θησαυροὺς ὑμῶν εἰς πομπικὰς τελετὰς καὶ πανηγύρεις, εἰς ἐπινοήματα κενοδοξίας μάταια. Πόσον γυμνὴ καὶ πτωχὴ ἀναφαίνεται ἡ λαμπρότης ὑμῶν, συγκρινομένη πρὸς τὴν λάμψιν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, τῆς φωτιζούσης τὸν ὑπὸ τοῦ ὕπνου ἐγερθέντα κόσμον, πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς αὐγῆς, τὴν ἐπιφωτίζουσαν τὸν αἰώνιον θόλον!

Καθ' ἐκάστην ἐαρινὴν πρωΐαν ἡ φύσις ἐορτάζει τὴν

ιδίαν αὐτῆς ὠραιότητα. Καὶ αὐτὸν τὸν ἄγριον κατα-
πλήσσει ἡ δύναμις τῶν θείων αὐτῶν φαινομένων. Ὅποια
ἄρα αἰσθήματα αἰσθάνεται κατ' ἀνάγκην ἡ καρδιά τοῦ
πεφωτισμένου χριστιανοῦ!

Ἡ νύξ ἐπεραίωσε τὸ εὐεργετικὸν ἔργον τῆς ἀναπαύ-
σεως· εἰς τὸν κεκμηκότα ἔδωκε νέας δυνάμεις, εἰς τὸν
πάσχοντα ἐπέχυσε τὸ τοῦ ὕπνου βάλαμον, τοῦ δυστυ-
χοῦς τὴν ψυχὴν διὰ παραμυθητικῶν ἐνουπνίων καθησύ-
χασε. Πλησιάζει ἡ ὥρα τῆς ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐξεγέρσεως
πάντων. Ἦδη τὸ ὥχρον λυκαυγὲς ἐπιφαίνεται ἐπὶ τῶν
λόφων καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν ἀκρωρείων δάση· αἱ καλύ-
βαι καὶ οἱ παρακείμενοι θάμνοι ἐξέρχονται βαθμηδὸν
ἀπὸ τοῦ μυστηριώδους σκότους, κατ' ἀρχὰς συγκεχυμέ-
ως, εἶτα δὲ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σαφῶς· ἀργυροειδῆς
ὁμίχλη κατακάθεται ἐπὶ τῶν λειμῶνων καὶ ὑπεράνω
ἐκτείνεται τῶν ὑδάτων. Ὁ κορυδαλὸς ἀναθαίνει πρὸς
τὰ νέφη ψάλλων, ὅπως ἀσπασθῇ τὴν ἐπανερχομένην αὐ-
γὴν, ἡ δὲ τοῦ ἀλέκτορος φωνὴ ἀκούεται μακρόθεν ἀναγ-
γέλλουσα τὴν ἐπιφώσκουσαν ἡμέραν. Ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος
διακρίνονται τὰ ὑψηλὰ ὄρη, ὡς γιγαντιαῖα φαντάσματα,
ὑπὸ πέπλον σκοτεινὸν καὶ κυανοειδῆ ἐξ ἀποστάσεως ἐμ-
φανιζόμενα.

Ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον χρωματίζονται τὰ πλησίον
ἀντικείμενα. Τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς λάμπει εἰσέτι, δια-
χέον φῶς ἄχρουν ὑπεράνω τῶν νεφελῶν, ὧν τὰ κρά-
σπεδα, ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἔτι ἀοράτου ἡλίου ἐπιφλε-
γόμενα, φωτίζουν διὰ δνοφερᾶς ἀντανεκλάσεως τοὺς
ἀγροὺς καὶ τὰς πεδιάδας. Χρυσᾶ κύματα πυρὸς ἐκχέ-
ονται ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος καὶ ἡ σίλβη αὐ-
τῶν αὐξάνει ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Ἀπὸ τῶν κορυ-

φῶν τῶν ὀρέων ἀναδαίνουσι φλόγες, ὡς ἀπὸ ὀλοκαυτωμάτων προσφερομένων ἐπὶ τῶν βωμῶν τοῦ Ὑψίστου· φωσφόρος ἀτμός περιβάλλει τὰ ἄλση καὶ τοὺς γεωλόφους, καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς δυσμὰς νέφη φωτίζονται κατὰ νῶτον. Τὰ πτηνὰ ἐγείρονται ἐν τοῖς θάμνοις καὶ ἐγκαταλείπουν τὰς φωλεάς των· τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης, τὰ τέως ἀκίνητα, ἀρχίζουσι νὰ ἐγείρωσι τὰς κεφαλὰς των καὶ νὰ κινῶνται, ὁ δὲ φιλόπονός γεωργὸς ἐξέρχεται πρὸ τῆς καλύβης αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ εὐωδιάζοντος πολυανθοῦς πεδίου. Ἀλλὰ βαθεῖα ἐπικρατεῖ εἰσέτι ἐπὶ τῆς γῆς ἡσυχία, καὶ τὰ πάντα εὐρίσκονται οἷον ἐν ἀκροάσει καὶ ἀπεκδοχῇ μεγάλου τινὸς συμβεβηκότος.

Αἶφνης δροσερὰ πρωϊνὴ αὖρα ἐξ ἀνατολῶν πνέουσα καταδροσίζει πάντα τὰ πλάσματα. Οἱ ἀνθηροὶ τῶν δένδρων κλῶνοι σείονται, τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ φρίσσουσι, τὰ ὄρη καταλάμπονται. Οἱ ἐπὶ τῶν λειμῶνων καὶ τῶν ποταμῶν ἀτμοὶ ὑψοῦνται πρὸς τὸν οὐρανόν ἐν εἵδει μαρμαρυγῶδων στηλῶν. Χαρμοσύνης καυχάζεται τὸ ἀπὸ τῆς πέτρας ῥέον ὕδωρ καὶ τὸ ἡσυχον ῥυάκιον· ὁ ἀῆρ ἀντηχεῖ ὑπὸ τοῦ κελαδήματος ποικίλων πτηνῶν· νέα ζωὴ, κίνησις, χαρὰ ἀκούονται ἐν τοῖς χωρίοις καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν· ἡ γῆ ἅπασα ἀλαλάζει· ὅλος ὁ οὐρανὸς φλογίζεται . . . ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν.

ὦ! Ὅποῖον πυκνὸν πλῆθος θελκτικῶν χρωμάτων καὶ ἤχων! Ὅποῖον ἐνθουσιαστικὸν ὄντως θέαμα παρίστησιν ἡ νέα αὕτη θαυμαστὴ πλάσις, ἐξερχομένη ἀπὸ τοῦ κενοῦ καὶ τῆς ἐρημίας τῆς νυκτός! Ὁ ναὸς τοῦ Ὑψίστου ἦνοιξεν. Ὁ ἥλιος ἀνέσυρε τὸ ἱερόν παραπέτασμα, τὸ ἀποκρύπτον τὴν λαμπρότητα τῆς δημιουργίας. Ἀπασα ἡ γῆνιν σφαῖρα φαίνεται ὡς ἐν μόνον θυσιαστήριον ἀποτε-

λοῦσα. Πᾶν ὅ,τι ἔχει πνοὴν ἐξυμνεῖ διὰ παιδρῶν αἰσθημάτων τὸν ἀποκεκρυμμένον Πατέρα, ὄντινα τοσαύτη λάμψις περιβάλλει· τὸ δὲ ἄστρον τῆς αὐγῆς ἐγένετο ἄφαντον ἵνα ἀναγγεῖλῃ ἄλλοις λαοῖς τὴν εὐεργετικὴν παντοδυναμίαν τοῦ Δημιουργοῦ.

Μεγιστᾶνες καὶ ἄρχοντες τῆς γῆς, καταναλίσκετε τοὺς θησαυροὺς ὑμῶν πρὸς παρασκευὴν πομπικῶν ἐορτῶν, ἅςπερ ἡ κενοδοξία ὑμῶν ἐπενόησε. Τί ἐστὶν ἡ λάμψις τοῦ χρυσοῦ ὑμῶν, παραβαλλομένη πρὸς τὸ φῶς φλογεροῦ οὐρανοῦ; Τί εἰσὶν οἱ πολύτιμοι ὑμῶν λίθοι, συγκρινόμενοι πρὸς τὰ ἑκατομύρια τῶν ψακᾶδων τῆς πρωϊνῆς δρόσου, τῆς στιλβούσης ἐφ' ἐκάστης ἀνθερίκης λειμωνήρους βοτάνης, ἐφ' ἐκάστου στάχους; Τί ἡ πορφύρα καὶ τὰ σηρικὰ, δι' ὧν καλύπτετε κενοδόξως τὸ φθαρτὸν ὑμῶν σῶμα, ἐὰν συγκριθῶσι πρὸς τὰ γοητευτικὰ χρώματα τῶν ἀνθέων, ἅτινα παρὰ τοὺς πόδας ὑμῶν σαλεύουσι καὶ ἀπὸ τῶν τρυφερῶν αὐτῶν καλύκων πληροῦσι τὴν ἀτμοσφαῖραν παντοδαποῦς εὐωδίας; « Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΣΤ', 29).

Διὰ τὸν χριστιανόν, διὰ τὸν φιλόθεον ἄνθρωπον ἐκάστη ἐπάνοδος τῆς πρωΐας ἀποτελεῖ νέαν ἐορτὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Καὶ ὅταν ἡ πρωϊνὴ τοῦ χειμῶνος ὥρα, ἀντὶ ἀνθέων, διασκορπίζῃ ἐπὶ τῶν παραθύρων ἡμῶν νιφάδας χιόνος, ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Δημιουργοῦ οὐχ ἥττον θαυμασταί εἰσι. Καὶ ἐν χειμῶνι ὑπὸ τῆς αὐτῆς καταλαμβανόμεθα τέρψεως, ἡ αὐτὴ πληροῖ τὴν καρδίαν ἡμῶν εὐθυμία. Ἐνῶ δὲ κατὰ τὴν ἐαρινὴν πρωΐαν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκχέεται ἅπασα ἡμῶν ἡ ψυχὴ εἰς τὰ ἄπειρα θέλγητρα τῆς φύσεως, κατὰ τὴν πρωΐαν

τὴν χειμερινὴν συστελλόμεθα καὶ περιοριζόμεθα ἐντὸς ἡμῶν, καὶ κατὰ τινα τρόπον ἀναγκαζόμεθα ν' ἀνῆκωμεν ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἡμετέροις μᾶλλον, ἢ ἄλλῳ τινί.

Ναὶ, Παντοδύναμε, Πανάγαθε! Ἐν ἀπάσαις ταῖς ὥραις τοῦ ἔτους Σὺ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀφειδῶς διαχέεις τὰ ἀνεξάντλητα δῶρα τῆς χάριτος καὶ τῆς παντοδυναμίας Σου! Οὐδέποτε ἀφῆκες καὶ οὐδὲ ἀφίνεις νὰ παρέλθῃ ἡμέρα, ἢ ὥρα, χωρὶς νὰ δώσης δείγματα τῆς παρουσίας Σου, τοῦ μεγαλείου Σου. Ἄλλ' ἵνα Σὲ ἀναγνωρίσωμεν δεόντως, πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι, πρέπει τὸ Πνεῦμά Σου νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς, πρέπει ἡ θρησκεία ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Τὸ ἄλογον ζῶον βλέπει μόνον τὴν ζωώδη, τὴν ὑλικὴν, τὴν αἰσθητὴν φύσιν· ἀπ' ἐναντίας τὸ πνεῦμα προβλέπει ἐν τοῖς γηϊνοῖς φαινομένοις τὴν πνευματικὴν φύσιν, τὰ οὐράνια, τὰ θεῖα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ὁσιότης τῶν ἀνθρώπων διαφέρουσιν, ἀναγκαίως διάφορά εἰσι καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν, τὰ ὑπὸ τοῦ ὥραίου τῆς πρωΐας θεάματος διεγείρομενα. Ὁ εἰς τὰς σωματικὰς ἡδονὰς παραδεδομένος, ὁ μόνον περὶ τῆς ὑλικῆς εὐημερίας του καὶ περὶ τῆς γῆϊνης αὐτοῦ ὑπάρξεως μεριμνῶν, κοιμᾶται τὸ ἑσπέρας ἐν μέσῳ ὀνείρων ἡδυπαθῶν, ἐν μέσῳ πολυμερίμων σχεδίων καὶ ποταπῶν παθῶν, καὶ μετ' αὐτῶν τὸ πρωτὶ ἐγείρεται. Περαιόνει τὴν ἡμέραν διὰ τινος βασάνου, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ πλάττει, καὶ τὴν ἐπιούσαν τὴν αὐτὴν ἀνανεοῖ βάσανον. Ἐν αὐτῷ οὐδεμία ὑπάρχει πεποιθήσις, οὐδεμία ἡσυχος ἀφοσιώσις εἰς τὸν Κυβερνήτην τῶν ὅλων, καὶ ἐπομένως οὐδεμία εὐφροσύνη. Ὁ τοιοῦτος ἐγειρόμενος τοῦ ὕπνου σκέπτεται τί θέλει φάγῃ, τί θέλει πείῃ, τίνι τρόπῳ θέλει διασκεδάσῃ, πῶς θέλει ἐκδικηθῇ κατ' ἐχθροῦ, διὰ τίνων

μέσων θέλει δυνηθῇ νὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου
του καὶ νὰ ταπεινώσῃ αὐτόν. Ζῶον εἶνε ἄλογον, καὶ ζώ-
δεις εἰσὶν αἱ ὀρέξεις του, αἱ ἐλπίδες του, αἱ προσπάθειαι
του. Καὶ ἀφοῦ διέλθῃ τὴν ἡμέραν ἐν ἀλληλοδιαδόχῳ με-
ταλλαγῇ ἡδονῶν καὶ πόνων, διασκεδάσεων καὶ δυσαρέ-
στων συμβάντων, ἵσταται τὸ ἐσπέρας πτωχός, ὥςπερ ἦν
τὴν πρωίαν, ἄνευ μονίμου καρποῦ, χωρὶς ψυχικῆς γαλή-
νης. Ἀπῆλαυσεν ἡδονῆς ἐφημέρου, ἣν δὲν αἰσθάνεται
πλέον· ἀντ' αὐτῆς δὲ ἐκέρδισεν ἀλγηδόνα τινὰ, μεταμέ-
λειαν, μέριμναν, ἣτις συνοδεύει αὐτόν ἐπὶ τῆς νυκτερινῆς
κλίνης. Ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου του εἰργάσθη, ἐπε-
ραίωσε τὸ ἡμερήσιον ἔργον του, ἠῤῥξῃσεν ἐπὶ μικρὸν τὴν
περιουσίαν αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀνύψωσε τὴν ἐσωτερικὴν
αὐτοῦ ἀξίαν. Κατακλίνεται μετ' οὐ πολὺ ἐπὶ τῆς στρω-
μνῆς, καὶ ἰδοὺ ἀπώλεσε μίαν ἡμέραν ἀνωφελῶς ὡς πρὸς
τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν ἀληθῆ ἡδονὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.
Οὕτω ἐπαναλαμβάνονται αἱ ἡμέραι, αἱ ἐβδομάδες, τὰ
ἔτη. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται γέρων, ὁ γέρων πτώμα. Ἡ
ζωὴ ἦν αὐτῷ ἄσκοπος. Ὅ,τι ἀπέκτησε, μένει ὀπισθεν·
ὅ,τι ἀπῆλαυσεν, ἐξηφανίσθη.

Πόσον ἀλλοίως παρίσταται ἐκάστη πρωΐα τοῦ βίου
εἰς τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ Ἰη-
σοῦ ! Πόσον διάφορα τῶν εἰρημένων αἰσθήματα ἐκζωпу-
ροῦσι καὶ ἐνισχύουσι τὴν καρδίαν τοῦ ἀληθοῦς χριστιαν-
οῦ, ὅταν ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐγερθῇ ! Ὑψοῖ οὗτος τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς αὐτοῦ εὐγνωμόνως πρὸς τὸν Θεόν, διότι διὰ τοῦ
Θεοῦ μόνου ζῇ, μόνον χάριτι θείᾳ ἐγείρεται. Ἡ θεία Πρό-
νοια ἔσωσεν αὐτόν ἀπὸ παντοδαπῶν συμφορῶν, ἐνῶ τὰ
πάντα ἔκειντο ὑπὸ βαρυτάτου ὕπνου δεσμευμένα, ἐνῶ οὐ-
δεὶς ἐγρηγόρει ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ θεία Πρόνοια ἐφρόντισε

περὶ αὐτοῦ, ἐνῷ αὐτὸς εἰσέτι ἡγνώνει τὴν ὑπαρξίν του· ἡ
θεία Πρόνοια διανοήθη περὶ αὐτοῦ πρὶν ἔτι αὐτὸς γεν-
νηθῇ· διὸ καθ' ἐκάστην πρωΐαν φαίνεται εἰς αὐτὸν ὅτι
ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ Ὑψίστου, λέγουσαν αὐτῷ ὡς ἄλ-
λοτε τῷ Ἰώβ· « Ποῦ ἦσθα ὅτε ἐθεμελίωσα τὴν γῆν ; ἀ-
νάγγειλόν μοι εἰ ἐπίστασαι σύνεσιν. Τίς ἔθετο τὰ μέτρα
αὐτῆς, εἰ οἶδας ; ἢ τίς ὁ ἐπαγαγὼν σπαρτίον ἐπ' αὐτῆς ;
Ἐπὶ τίνος δὲ οἱ κρίκοι αὐτῆς πεπήγασι ; Τίς δὲ ἐστὶν ὁ
βαλὼν λίθον γωνιαῖον ἐπ' αὐτῆς ; Ὅτε ἐγενήθη ἄστρα,
ἦνεσάν με ἐν φωνῇ μεγάλη πάντες ἄγγελοί μου καὶ ὑ-
μνησαν. » (Ἰώβ ΛΗ', 4—7).

Πλήρης εὐγνωμοσύνης ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς προσπί-
πτει ἐν πνεύματι τῷ Ὑψίστῳ καὶ ἀναφωνεῖ· « Θεὲ Πα-
νοικτίρμων καὶ Πανάγιε, ἄφατος καὶ ἀτελεύτητός ἐστιν
ἡ ἀγαθότης Σου ! Διηνεκῶς ὀφείλω ἐξ ὅλης ψυχῆς νὰ Σοὶ
εὐγνωμονῶ καὶ νὰ Σὲ λατρεύω, διότι ἀναρίθμητοί εἰσιν
αἱ εὐεργεσίαι Σου. Οὐδέποτε ἀποκάμνεις, Πάτερ μου, ἐ-
πιδαφιλεύων τὰ πλούσια ἐλέη Σου. ὦ ! τίς ὕμνος ἐξαρ-
κεῖ πρὸς δόξαν τῶν θαυμασίων Σου ; ποία καρδία ἐστὶν
ἐπὶ τῆς γῆς ἱκανῶς ἀξία ἵνα πρεπόντως Σὲ ἐξυμνήσῃ ;
Φεῦ, ὁ τάλας, μόνον νὰ ψελλίζω δύναμαι ! Κύριε, οὐκ
εἰμὶ ἐνώπιόν Σου ἢ κόνις καὶ σποδός. Καὶ ὅμως τολμῶ
ὡς τέκνον ταπεινὸν νὰ ἐπικαλεσθῶ Σὲ, ἐγὼ ὁ καὶ σήμε-
ρον ὡς καὶ πάντοτε οὐδὲν δυνάμενος ἄνευ Σοῦ. Σὺ δὲ ἐν
τῇ ἀπειρίᾳ τῶν οἰκτιρμῶν Σου εἰσακούεις καὶ τῶν ἐμῶν
δεήσεων, μοὶ χορηγεῖς τὴν κραταιὰν προστασίαν Σου
καὶ πληροῖς τὴν καρδίαν μου πασῶν τῶν ἡδονῶν, ὧν κα-
τέστησας καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κοινωνόν τὸ ἀσθενὲς πλάσμα
Σου, τὸν ἄνθρωπον. »

Διὰ τοιούτων πρωϊνῶν αἰσθημάτων ἀγνίζων τὴν ἑαυ-

τοῦ ψυχὴν, ἄρχεται ὁ χριστιανὸς τοῦ ἔργου τῆς ἡμέρας· Ὑπὸ τῆς ἀρετῆς ἐνισχυθεὶς καὶ κρείττων ἐαυτοῦ γενόμενος, εἰσέρχεται εἰς τὴν τύρβην τοῦ καθημερινοῦ βίου ἀφόδως καὶ ἀκινδύνως. Ὁ πατὴρ ἀσπάζεται φιλοστοργότερον τὰ ἐκ τοῦ ὕπνου ἐγερθέντα τέκνα του· εἰσὶν αὐτῷ καθ' ἐκάστην πρωΐαν, οὕτως εἰπεῖν, νέα πλάσματα, ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ δοθέντα αὐτῷ. Ἡ σύζυγος σφίγγει τρυφερώτερον ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς τὸν εὐσεβῆ αὐτῆς σύζυγον, ὃν ὁ Θεὸς διέσωσεν αὐτῇ. Ἡ θρησκεία διαχέει τὴν λάμψιν αὐτῆς ἐφ' ὅλων τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἥττον σπουδαίων, διαθέτουσα τὴν καρδίαν πρὸς ἡμερώτερα αἰσθήματα, πρὸς τὴν πραότητα, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν ὑπομονὴν, τὴν ἀγάπην.

Πρωΐαν, ὑπὸ τῆς θρησκείας καθωραϊσθεῖσαν, οὐδέποτε ἀκολουθεῖ συννεφῆς ἡμέρα· διότι ὅσα πράττομεν, γίνονται μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ Θεῷ, ὅ,τι δὲ συμβαίνει ἡμῖν, ἐστὶν ὁδηγία τῆς αἰωνίου Προνοίας, ἧς ἡ σοφία ὑπερβαίνει πᾶσαν ἀνθρωπίνην σύνεσιν, ἧς ἡ ἀγαθότης ἀκατάληπτος διαμένει ὥσπερ καὶ ἅπαντα ἡ ὑπαρξίς ἡμῶν. Οὐδεὶς κίνδυνος καταπτοεῖ ἡμᾶς, καθότι ὁ ἀποστελλὼν τοὺς κινδύνους ἐστὶν ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Αὐτὸς δὲ ὁ ἐν τῇ ἡσυχῇ νυκτὶ ἀγρυπνῶν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγαπητῶν ἡμῶν, Αὐτὸς, ὡς ἀείποτε, οὕτω καὶ κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἡμέρας, ἀγαπᾷ ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν μεριμνᾷ.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πάσχων ἄνθρωπος, ὁ ἐπὶ τῆς ὁδυνήρας κλίνης κατακείμενος, ἢ ὑπὸ τοῦ βάρους τῆς πενίας καταβεβλημένος, ἢ ὑπὸ οἰκογενειακοῦ δυσυχήματος πληγείς τὴν καρδίαν, ἢ τῶν κακῶς πεπραγμένων δίδων δίκην, καταλύει κατὰ τὸ ἥμισυ τὴν δύναμιν τῶν πόνων.

αὐτοῦ, ἐὰν ἐν τῇ πρωϊνῇ ὥρᾳ δυνηθῇ, ὑπεράνω τῶν γηϊνῶν ὑψούμενος, νὰ προσεγγίσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πρὸς τὰ οὐράνια. Ἡ ἐωθινὴ προσευχὴ, δι' ἧς ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἵπταται ἐλευθέρα καὶ πλήρης ἀγάπης πρὸς τὸν Πλάστην αὐτῆς, φέρει ὡς βέβαιον καρπὸν τὴν γαληνιαίαν καὶ ἀκαταμάχητον ἐκείνην πεποίθησιν πρὸς τὸν Πρωτουργὸν τῆς ἡμετέρας εἰμαρμένης, τὴν εὐσεβῆ καὶ σταθερὰν ἐκείνην ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θέλησίν Του, ἣν οὐδεμίᾳ συμφορὰ νὰ διαταράξῃ δύναται. Τὰ πρῶτα ἐωθινὰ αἰσθήματα, ἅπερ αἰσθάνεται καὶ ἐκφράζει ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἀντηχοῦσιν ἐν ἡμῖν καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῶν καθημερινῶν ἔργων καὶ μεριμνῶν, καθὼς πολλάκις πρωϊνόν τι ὄνειρον προξενεῖ ἡμῖν ἡδεῖαν ἐντύπωσιν, ἐφ' ὅλην τὴν ἡμέραν διαρκοῦσαν. Κατὰ τὰς πρώτας πρωϊνάς στιγμὰς, τὰς εἰς τὴν προσευχὴν ἀφιερωμένας, ἡ ψυχὴ ἀνυψοῦται εὐκολώτερον, ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ὥρᾳ, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὕψος, ὅθεν δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ δεόντως τὴν ἀληθῆ μνηδαμινότητα τῶν γηϊνῶν καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς πάντα μόνον τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς ἀξίαν.

Ἀλλ' ὅσον τερπνὴ καὶ εὐεργετικὴ ἐστὶ διὰ πάντα χριστιανὸν ἡ ἐν ταῖς πρώταις στιγμαῖς τῆς ἀρχομένης ἡμέρας ἀνύψωσις τοῦ πνεύματος αὐτοῦ πρὸς τὸν Δημιουργὸν καὶ Πατέρα τῶν ὅλων, τοσοῦτον ἄκαρπος ἦθελεν ἀποδοῇ αὕτη, ἂν ἐξέπιπτεν εἰς ἀπλῆς συνηθείας ἔργον, εἰς ἀνάγνωσιν ἢ ἀπομνημόνευσιν τυπικῶν προσευχῶν, γενομένην ἄνευ εὐσεβοῦς διαλογισμοῦ καὶ χωρὶς θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς σπανίως, ἥτοι μόνον ἐν ταῖς ζωηραῖς τῆς ψυχῆς συγκινήσεσι, διὰ τοῦ στόματος προσεύχεται· ἀλλ' ἡ καρδίᾳ αὐτοῦ προσεύχεται ἀδιακόπως, ἀλλ' ἐν τῷ νῷ πάντοτε αὐτὸς ὁμιλεῖ.

πρὸς τὸν Θεόν. Εἷς δὲ εὐσεβὴς καὶ ἐνδόμυχος λογισμὸς, εἷς σιγαλὸς στεναγμὸς ἐκ βάθους καρδίας πρὸς τὸν Χορηγὸν τῆς ζωῆς ἀποτεινόμενος, ἀντάξιός ἐστι πολυῶρων προσευχῶν, ἐν αἷς ἡ ψυχὴ οὐδὲν λαμβάνει μέρος.

Καὶ ὁμῶς ἡ μετ' εὐσεβείας ἀνάγνωσις κατανυκτικῶν ἐωθινῶν προσευχῶν μεγίστης ψυχικῆς ὠφελείας δύναται νὰ γίνη ἡμῖν παραγωγός, ἐὰν, ἀντὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν μηχανικῶς τοὺς λόγους τοῦ συγγραφέως αὐτῶν, διαθερμαίνωμεν τὴν ἡμετέραν εὐσέβειαν εἰς τὸ πῦρ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ξένων ἰδεῶν καὶ σκέψεων διεγείρωμεν τὴν τοῦ ἰδίου ἡμῶν πνεύματος ἐνέργειαν. Διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν συγγραφόντων προσευχὰς πρὸς ἀναγωγὴν τῆς ψυχῆς εἰς εὐσέβειαν, γινώσκει καθ' ὁλοκληρίαν τὰ ἡμέτερα αἰσθήματα, τὰς ἐλπίδας, τὰς ἐπιθυμίας, τοὺς πόνους καὶ τὰς θλίψεις ἡμῶν. Ἐκτὸς ἡμῶν μόνον εἰς τὸν πάντα εἰδότα Θεόν εἰσι γνωστὰ πάντα, ἡ ἐνδόμυχος χαρὰ, αἱ ἀνάγκαι ἡμῶν, οἱ πόθοι καὶ οἱ σκοποὶ ἡμῶν.

Διὸ συνήθως οἱ πλεῖστοι τῶν καθ' ἑκάστην προσευχομένων, ἀφοῦ ἀναγνώσωσιν ἢ ἀπομνημονεύσωσι ψυχρῶς καὶ καθ' ἑξὶν μόνον τὴν σχοινοτενῆ αὐτῶν προσευχὴν, μένουσιν ἐλαφρόνοες ὡς καὶ πρότερον. Ἐν τῇ μωρίᾳ αὐτῶν πιστεύουσιν, ὅτι προσήνεγκον τὴν ὀφειλομένην θυσίαν τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι ἤδη δικαιοῦνται ν' ἀποδώσωσι καὶ ταῖς καθημεριναῖς αὐτῶν κλίσεσι τὴν δέουσαν τροφήν. Μόλις περατώσωσι τὴν ἐωθινὴν προσευχὴν, ἐγκαταλείπουσιν πάντα πρὸς τὸν Θεὸν λογισμὸν καὶ βαδίζουσιν ἵνα τοὺς ἀδελφούς αὐτῶν ἀδικήσωσι, τὰς ἀδελφὰς αὐτῶν συκοφαντήσωσι, τὴν κενοδοξίαν αὐτῶν πληρώσωσι, τὴν ἀθωότητά των μιάνωσι. Φεῦ! αὐτοὶ οὐδόλως εἰσὶ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταί. Ἡ πρωὶνὴ εὐσέβεια αὐτῶν οὐδαμῶς κέ-

κτηται τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ἐπενεργήσῃ σωτηρίως ἐπὶ τὴν πορείαν ὁλοκλήρου τῆς ἡμέρας. Πίπτουσιν αὖθις εἰς τὸν βόρβορον τῶν κακιῶν καὶ τῶν ἀκαθάρτων αὐτῶν ὀρέξεων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οὐδεμία προσευχὴ ἐωθινὴ ἢ ἐσπερινὴ ἰσχύει νὰ καθαρίσῃ αὐτούς.

Ἀληθὴς ἐωθινὴ προσευχὴ, σύμφωνος πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΣΤ', 5-14) προϋποτίθῃ κατ' ἀνάγκην, ὅτι προσεγγίζοντες ἐν πνεύματι τῷ Ἀγιοτάτῳ τῶν Ὁντων, ἀναγνωρίζομεν προηγουμένως τὰς ἀδυναμίας, τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ σφάλματα ἡμῶν, ὅτι ἐνώπιον τοῦ πανάγνου καὶ παντεπόπτου Θεοῦ ἰστάμενοι ἐρυθριῶμεν, τὸν ῥύπον ἡμῶν κατανοοῦντες. Αὕτη δὲ ἡ αἰδῶς, ἣν αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν, αὕτη ἡ ἐσωτερικὴ ἐρυθρίασις διὰ τὰ ἀπόκρυφα ἡμῶν αἵσχη, διὰ τὰς ἐν ἡμῖν ἐρρίζωμένας πονηρὰς ἑξεις καὶ κακὰς ιδιότητας, ἐστὶν ἐνταυτῷ μήτηρ τῶν καλλιτέρων ἡμῶν βουλευμάτων καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐπίσημος ὑπόσχεσις, ὅτι θέλομεν προσπαθήσει νὰ διέλθωμεν καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς ἁμείαντον καὶ νὰ κατασταθῶμεν παρὰ ποτε εὐγενέστεροι, ἐπεικίστεροι, κοινωνοφελέστεροι, φιλανθρωπότεροι.

Μόνον τοιαύτη ἐωθινὴ προσευχὴ ἐστὶν ἀληθὴς χριστιανικὴ καθοσίωσις τῆς ἡμέρας, μόνον τοιοῦτον ὁλοκαύτωμά ἐστιν εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ, μόννη τοιαύτη προσφορά ἐστὶ τὸ πολυτιμότεον δῶρον, ὅπερ δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν Αὐτῷ· μόνον τοιαύτης πρωϊνῆς ὥρας ἐπεταὶ ψυχικῆς γαλήνης ἡμέρα.

Εἰς τὰ ὄμματα τοῦ χριστιανοῦ παρίσταται ἄρα ἡ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἔγερσις ὡς σπουδαιοτάτη στιγμή, δυνάμενη ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης ὅλης τῆς ἡμέρας. Ἡ

πρωϊνὴ αὕτη ἔγερσις, ἐπερχομένη μετὰ ὥρων τινων παῦ-
 σιν τῶν συνήθων ἐνεργειῶν τῆς ζωῆς καὶ μετὰ εἰδός τι
 ἀναισθησίας, ἐστὶ διὰ τὸν χριστιανὸν ἀπεικόνισμα καὶ
 προγνωστικὸν σημεῖον τῆς ἀπὸ τοῦ ὕπνου τοῦ θανάτου
 ἐγέρσεως. Ζῆς! Ἰδοὺ ἡγέρθης· τοῦτό ἐστι τὸ πρῶτον τῆς
 ζωῆς αἴσθημα. Ἄν διαρκοῦντος τοῦ ὕπνου ἡ ψυχὴ σου
 ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ σώματος, οἱ φίλοι σου καὶ οἱ συγγενεῖς
 σου ἤθελον τὸ πρῶτ' κλαίει παρὰ τὸ νεκρὸν λείψανόν σου.
 Καὶ ὁμως ἤθελες ἐγερθῇ, οὐχὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ τινὶ
 μονῇ τοῦ Ὑψίστου. Ἠγέρθης! Οὕτω θέλεις ἐξέρχεσθαι
 πάντοτε ἀπὸ τοῦ σκότους συντόμου ἀναισθησίας, ἥτις
 ἀποκαλεῖται ὕπνος ἢ θάνατος. Τὴν ἀκατάπαυστον δὲ
 μεταλλαγὴν τοῦ ὕπνου καὶ τῆς ἐγρηγόρσεως οὐκ ἐπὶ μα-
 ταίῳ, οὐχὶ ἀσκόπως διέταξεν ἡ τοῦ Δημιουργοῦ σοφία.
 Τὰ πάντα ἐπὶ τῆς γῆς εἰσι προεικονίσματα τῆς μελλού-
 σης ζωῆς καὶ τῆς αἰωνιότητος.

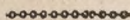
Θέλω ἐγερθῇ, ναί, θέλω ἐγερθῇ καὶ γὰρ μίαν ἡμέραν
 ἀπὸ τοῦ τελευταίου μου ὕπνου, ὦ αἰώνιε Θεὲ τῶν ζών-
 των καὶ τῶν νεκρῶν! Πῶς ἔσεταί μοι τότε, ὅταν οἱ γήϊ-
 νοι ὀφθαλμοί μου δὲν θέλωσι βλέπει πλέον τὸ φῶς τοῦ
 παρόντος κόσμου, ἀλλ' ἡ ἀνατέλλουσα ἡὼς τῆς αἰωνιό-
 τητος θέλει μὲ περιβάλει τῇ αἰδίῳ αὐτῆς λάμπει; Θέλω
 ἐγερθῇ καὶ τότε καθὼς νῦν ἐνταῦθα. Μετὰ τὸν ὕπνον ἐκά-
 στης νυκτὸς ἀνευρίσκω τοὺς φίλους μου· οὕτω θέλω ἀνεύ-
 ρει αὐτοὺς καὶ μετὰ τὸν ὕπνον τοῦ τάφου. Καὶ ἐκεῖ ἄνω
 θέλω ἰδεῖ ἐμαυτὸν περικυκλούμενον ὑπὸ τῶν ἀγαπητῶν
 μου καὶ θέλω αὐθις ἀσπασθῇ αὐτοὺς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀπο-
 βιώσαντας, τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἐγερθέντας ἀπὸ τοῦ ὀνείρου
 τῆς ἐπιγείου ζωῆς. Ὡ! ὁποῖα πρωΐα, ἡ πρωΐα ἐκεῖνη
 τοῦ βελτίονος κόσμου! Ὅποια ἔγερσις, ἡ ἔγερσις τῆς

αἰωνιότητος ! Ἀναλογιζόμενος αὐτήν, αἰσθάνομαι τὴν ψυχὴν μου πάλλουσιν ἤδη ὑπὸ ἀφάτου ἡδονῆς.

Εἶθε καὶ τότε νὰ τρέμῃ ἡ καρδίᾳ μου ὑπὸ ἡδονῆς καὶ οὐχὶ ὑπὸ φόβου ! Εἶθε καὶ τότε, ὦ Θεέ μου, νὰ δύναμαι νὰ θεωρῶ τὴν ἀπειρον ἀγάπην Σου μετὰ τῆς αὐτῆς γαλήνης, μετὰ τῆς αὐτῆς πεποιθήσεως, μεθ' ὧν ἀναβλέπω πρὸς Σε ἐνταῦθα κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν ἀπαλλάσσομαι ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ὕπνου ! Πάτερ μου, Πάτερ μου, μή μ' ἐγκαταλείψῃς καὶ τότε ! ὦ ! ἡδὺ ἐστὶ τὸ πρὸς ὕπνον κατακλίνεσθαι, ὅταν τις δύναται νὰ ἐλπίζη φαιδρὰν πρωΐαν. Καὶ ὁ θάνατος δὲν εἶνε πικρὸς, ὅταν δὲν ἔχῃ τις νὰ φοβῇται φρικώδη ἔγερσιν. Πάτερ μου, Πάτερ μου, μή μ' ἐγκαταλείψῃς !

Τοὺς πρωτίστους διαλογισμούς μου, τὰ πρώτιστα αἰσθήματά μου, ἐνόσω ἐπὶ τῆς γῆς οἰκῶ, θέλω ἀφιεροῦν εἰς Σε, Πανάγιε, ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν. Διὰ τῶν διαλογισμῶν δὲ καὶ τῶν αἰσθημάτων μου αὐτῶν θέλω ἀγνίζει ἅπαν τὸ τῆς ἡμέρας ἔργον μου. Δι' αὐτῶν θέλω καθαρίσει καὶ βελτιώσει ἑμαυτὸν, ὅπως ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν κατακλίνωμαι πρὸς ἀνάπαυσιν μετὰ τῆς συνειδήσεως, ὅτι δὲν ἔζησα ἀνωφελῶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ὅτι τοῦλάχισον ἐπειράθην νὰ πράξω ἀγαθὴν τινα πράξιν.

Ὅπως ἐνταῦθα, ὦ Θεέ μου, ἔσο κάκει ὁ πρῶτός μου στοχασμός, κάκει, ὅταν ἀναφανῇ δι' ἐμὲ ἡ ἡὺς τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως !

ΔΗ΄.

Μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις.

« Ἐξομολογήσομαί Σοι, ὅτι φοβερῶς
ἐθαυμασώθης· θαυμάσια τὰ ἔργα σου,
καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφόδρα. »

(Ψαλμ. ΡΔΗ΄, 14).

ΔΕΙΠΟΤΕ ἀπὸ τῆς καματηρᾶς τύρβης τοῦ βίου ἐπανέ-
ρχομαι, ὦ Πάτερ μου, πρὸς Σὲ καὶ πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν
θαυμασίων Σου, δι' ὧν περιεκύκλωσάς με. Ἐν τῇ θεωρίᾳ
ταύτῃ ἀνευρίσκω πάντοτε τὴν γλυκυτάτην ἀνάπαυλαν
καὶ τὴν μᾶλλον ζωηρὰν ἀνανέωσιν τῶν δυνάμεών μου.
Ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ καθορῶ φαινότερον τὴν μεγαλειό-
τητα τῆς τε παντοδυναμίας Σου καὶ τῆς ἀπείρου Σου σο-
φίας· ἐν αὐτῇ παρέχονται μοι λαμπραὶ ἀποδείξεις τῆς
ἀγαθότητός Σου, ἐξ ἧς ἀπορρέει ἡ καθολικὴ εὐδαιμονία·
ἐν αὐτῇ ἀναδεικνύονται ἄκρως σεβαστὰ τὰ ἀποτελέ-
σματα τῆς προνοίας Σου

Καὶ τίς ὄντως δύναται νὰ μείνῃ ἄφωνος, ἐνῷ ἀπά-
σης τῆς φύσεως ὁ σεμνὸς ὕμνος ἀναβαίνει μέχρις οὐρα-
νοῦ; Τίς δύναται νὰ μείνῃ ἀναίσθητος πρὸς τὰ θέλγη-
τρα τῆς εὐρείας κτίσεως, τῆς ἐν ἀπείρῳ ποικιλίᾳ ἐμφα-
νιζομένης;

Ποῦ νὰ στρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἵνα ἴδω καὶ κα-
τανοήσω ἐναργέστερον τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν μεγαλοπρέ-
πειαν τοῦ Δημιουργοῦ; Νὰ ἀριθμήσω τοὺς κόσμους, τοὺς
ἀναριθμήτους ἐκείνους ἡλίους, οἵτινες ἐν τῷ νυκτερινῷ οὐ-
ρανῷ ἀπὸ ἀμετρήτων ἀποστάσεων καταλάμπουσιν; ἢ
νὰ θαυμάσω τὴν μυστηριώδη οἰκονομίαν τῶν νεφῶν, ἐν

τοῖς κόλποις τῶν ὁποίων συνυπάρχουσι καταιγίδες, ὑδάτων κατακλυσμοί, χείμαρροι πυρός ; ἢ νὰ ἐξετάσω τὴν δύναμιν τῶν στοιχείων, τῶν θαυμαστῶν αὐτῶν οὐσιῶν, ἐξ ὧν ἐπλάσθησαν τὰ πάντα, καὶ ὧν ἡ μὲν ἀρμονία καθιστᾷ ἀνθηράς, ἡ δὲ πάλῃ καταστρέφει τὰς διαφόρους τῆς γῆς χώρας ;

Ὁ Θεὸς ἐστὶ μέγας ἐν ᾗπασι τοῖς ἔργοις Αὐτοῦ! Διατί νὰ ζητῶ Αὐτὸν ἐν τοῖς θαυματουργήμασι τῶν ἀπομεμακρυσμένων κόσμων ; Ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ἀγγείων καὶ τῶν ἰνῶν τοῦ ἐλαχίστου φύλλου, τοῦ ἄνθους, τοῦ ὑπὸ τὴν ἡλιακὴν ἀνοιγομένου ἀκτῖνα, οὐχ ἥττον ἐκδηλοῦνται, οὐχ ἥττον ἀξιοθαύμαστοί εἰσιν ἡ δύναμις καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐν τῇ ἀμεταλλάκτῳ καὶ κατὰ νόμους αἰωνίους γινομένην περιφορᾷ τῶν γαιῶν, τῶν ἡλίων καὶ παντὸς ἄλλου σώματος οὐρανόυ. Ὁ Κύριος εἶνε παντοῦ μέγας, παντοῦ ὁ αὐτός, ἐν τῇ ἀπειρῳ τῶν ὄλων συντάξει, καὶ ἐν τῇ σμικροτάτῃ βοτάνῃς καλάμῃ.

Ὁ βίος ἐνὸς μόνου φυτοῦ ἤθελεν ἀρκέσει ἵνα πείσῃ τὸν μάλλον δύστροπον ἐνδοιαστὴν περὶ τῆς ὑπάρξεως μιᾶς ἅκρας καὶ σοφωτάτης Προνοίας. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ συγγράψῃ ἐπαξίως καὶ ἐν λεπτομερείᾳ τοσοῦτον πλουσίαν ἱστορίαν καὶ νὰ εἴπῃ ἡμῖν, πῶς ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου σπερματίου ἐξέρχεται βλάστημα καὶ τίνι τρόπῳ μετὰ τινὰ ἔτη τὸ βλάστημα τοῦτο γίνεται ὑπερμέγεθες δένδρον, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ὁποίου χιλιάδες ὄντων εὐρίσκουσιν ἀναψυχὴν, καταφύγιον, κατοικίαν, τροφήν ; Πᾶν δένδρον ἀποτελεῖ μικρόν τινα κόσμον ζώων παντοδαπῶν, πᾶν δὲ φύλλον πόλιν, κατοικουμένην ὑπὸ πολλοῦ πλήθους πλασμάτων, μόλις διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὁρατῶν. Περὶ τούτων δὲ ἀπάντων μεριμνᾷ ὁ Θεός ! Διὰ τὰ ὄντα ταῦτα

οὐδείς ἄλλος ὑπάρχει κόσμος, ἐκτός τοῦ δένδρου, ἐν ᾧ αὐτὰ οἰκοῦσι, καὶ τὸ ὅποῖον πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἵσταται ὀρθιον καὶ βλέπει καθ' ἑκάστην μυριάδας γενεῶν παραγομένας εἰς τὸ εἶναι καὶ θνησκούσας ἐπὶ τῶν κλάδων αὐτοῦ. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματος, πολλὰ ὑπάρχουσι δρυς χιλιετεῖς, καὶ ἐπὶ τοῦ ὅρους τοῦ Λιβάνου εἰσέτι θάλλουσι κέδροι σύγχρονοι τοῦ Σολομῶντος.

Πᾶσαν τῆς γῆνης σφαίρας χώραν δι' ἰδιαιτέρων ἐπιοίκισε καὶ κατεστόλισε φυτῶν ἡ εὐλογημένη χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ. Ἀλλὰ τὰ φυτὰ, ὅσα ἀποτελοῦσι τροφήν χρήσιμον τοῖς ἀνθρώποις, ἐπιτυχχάνουσι σχεδὸν παντοῦ, ὅπου ἂν μεταφυτευθῶσιν.

Ἐκαστον γένος φυτῶν ἔχει ἰδίαν κατασκευὴν, ἀνάλογον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ οὐσιωδῶς τῆς τῶν ἄλλων διαφέρουσιν. Οὐδὲν πρὸς οὐδὲν ὁμοιάζει. Ἰδὲ, ἄνθρωπε, τὸν στολίζοντα τοὺς ἀγροὺς σῖτον· πᾶς στάχυς κηρύσσει τὴν σοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ. Λεπτὸν καὶ μακρὸν στέλεχος φέρει τὸν στάχυν αὐτὸν ὑψηλὰ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, ἵνα μὴ βλάπτηται ὁ σῖτος, σηπόμενος ὑπὸ τῶν ὑγρῶν τῆς γῆς ἀναθυμιάσεων. Τὸ ὕψος τοῦ στελέχους συντελεῖ εἰς τὴν ἐντελῆ ἀποκάθαρσιν τοῦ ἀπὸ τῆς ρίζης δι' αὐτοῦ ἀνερχομένου θρεπτικοῦ χυμοῦ, ὅπως οὕτω ἐπιτύχη δεόντως ὁ ἀλφιτηρὸς κόκκος· ἡ μακρὰ ὁδὸς, ἣν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρι τοῦ στάχους διατρέχει ὁ χυμὸς, παρέχει αὐτῷ ἱκανὸν χρόνον, ὅπως κατασταθῇ ὑπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας μᾶλλον γονιμοποιός. Καὶ εἶνε μὲν λεπτὸς καὶ εὐλύγιστος ὁ σωλὴν, ἐφ' οὗ αἰωρεῖται ὁ στάχυς, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου συντριβὴν αὐτοῦ ἀρκούντως ἐμποδίζουσιν ἰσχυροὶ ὄζοι, ἔχοντες ἔνδοθεν λεπτοτάτας καὶ δυσοράτους ὁπάς, δι' ὧν εὐκόλως διέρχονται ὅ,τε ἐκ

τῆς γῆς χυμός καὶ ἡ τοῦ ἡλίου θερμότης. Περὶ τὴν κυ-
ρίαν καλάμην αὐξάνουσι φύλλα εὐκίνητα, ὡς τόσα δο-
χεῖα, ἔνθα συνάγονται αἱ τῆς βροχῆς καὶ τῆς δρόσου
σταγόνες, αἱ ἀναγκαῖαι πρὸς ὕγρανσιν τοῦ βλασάνοντος
φυτοῦ. Ὅταν δὲ ὁ καιρὸς τῆς ὠριμότητος προσεγγίσῃ,
τὰ φύλλα ταῦτα ἀποξηραίνονται, ὅπως ὁλος ὁ θρεπτικός
χυμός μεταβῇ πρὸς τὸν στάχυν, τὸν περικλείοντα τὸν
σῖτον καὶ διὰ κέντρων μακρῶν καὶ ἀκανθιζουσῶν γλω-
χίνων ὑπερασπίζοντα αὐτὸν κατὰ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐ-
ρανοῦ. Οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ φύσει ἄνευ σκοποῦ εὐεργετικοῦ
ἢ ὠφελίμου, καὶ ὁ σκοπὸς οὗτος ὑπάρχει, καὶ ὅταν ὁ πε-
ριωρισμένος ἡμῶν νοῦς ἢ αἱ ἀτελεῖς ἡμῶν γνώσεις δὲν
ἐπιτρέπωσι τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ. Καὶ αὐτὰ τὰ λε-
γόμενα νόθα γεννήματα ἢ ζιζάνια, εἰσὶ χρήσιμα καὶ ὠ-
φέλιμα φυτὰ, ἂν οὐχὶ ἐν τῇ γεωργίᾳ, τοῦλάχιστον ἐν τῇ
ἰατρικῇ, ἐν τῇ μυρεψίᾳ, ἐν τέχναις καὶ βιομηχανίαις
ἄλλαις. Ἔτι πλέον· καὶ αὐτὰ τὰ λυμαντικὰ ζωῦφια,
τὰ ζῶντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἢ ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς
γῆς, ἔχουσι σπουδαῖόν τινα προορισμὸν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ
τῆς ὅλης φύσεως καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν καθολικὴν εὐη-
μερίαν, καίτοι τῆς συσσωρεύσεως αὐτῶν ἐν τισὶ τόποις
ἢ χώραις δυναμένης, ἔστιν ὅτε, νὰ φέρῃ βλάβην τινὰ εἰς
τὴν ἐπιτυχίαν ἀνθρωπίνων σχεδίων.

Ἴσως ἐκεῖνα τὰ στρώματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν λει-
μῶνων, ἅτινα οὐδέποτε ἀνακινεῖ ἡ τοῦ ἀρότρου ὕνις,
ἤθελον σκληρυνθῇ καὶ κατασταθῇ ἄγονα, ἂν κατ' ἔτος
μυριάδες σκολήκων, κανθάρων, κοχλιῶν καὶ ἄλλων ἐν-
τόμων δὲν ἀνεσκάλευον καὶ ἐχαύνουν αὐτὰ πανταχόθεν.
Οἱ ὑπόγειοι καὶ πολυέλικτοι πόροι, τὰ πολύστροφα κυτ-
τάρια καὶ οἰκήματα τῶν ζωῦφιων τούτων δύνανται νὰ

θεωρηθῶσιν ὡς τεχνήεντως κατασκευασμένοι ὄχετοί, δι' ὧν ἡ γονιμοποιὸς βροχὴ εἰσδύει ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ὁ ἀὴρ φέρει πρὸς τὰς ρίζας τῶν φυτῶν νέα θρεπτικὰ στοιχεῖα. Ὁ Θεὸς τὰ πάντα διέταξε σοφώτερον, ἢ ὅσον ὁ θνητὸς δύναται νὰ κατανοήσῃ. Ὅπου ὁ ἄνθρωπος γογγύζει διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἰδίων αὐτοῦ σχεδίων, ἡ ἀποδίδωσι μετὰ παιδικῆς τόλμης ἐλλείψεις τῇ φυσικῇ τοῦ Παντός τάξει, ἐδόθη αὐτῷ ἐν ἀγνοίᾳ του ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας εὐεργέτημα, οὔτινος τὰ ἐπακόλουθα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑφίστανται καὶ ἑκατονταπλασίως τὴν στιγμιαίαν ζημίαν ἀντισταθμίζουσιν.

Ἐν τούτοις, ἵνα γνωρίσῃ τις τὴν κατασκευὴν, τὸν βίον καὶ τὴν οἰκονομίαν ἑκάστου τῶν παντοειδῶν ἐντόμων, χιλιετῆς σπουδὴ δὲν ἤθελεν ἴσως ἐξαρκέσει. Ὅποῖον τὸ πλῆθος τῶν ἐνοικούντων ἐν τῷ ἄερι, ἐν τοῖς ὕδασι καὶ ἐν τῇ γῇ παντοδαπῶν ὄντων! Τίς δύναται καὶ αὐτὰ μόνον τὰ ὀνόματα αὐτῶν νὰ εἴπῃ ἡμῖν; Ὅσον δὲ τὰ ὄντα ταῦτα φαίνονται ἀσθενέστερα καὶ ἡ ἐξαφάνισις αὐτῶν εὐχερεστέρα, τοσοῦτον ἰσχυροτέρα ὑπάρχει ἡ ζωτικὴ αὐτῶν δύναμις. Πρόχειρον παράδειγμα τούτου παρέχουσιν οἱ κοχλῖαι, οἵτινες κατὰ τὰ φαινόμενα συνίστανται ἐξ οὐδενὸς ἄλλου, ἢ ἐκ διαρρέουσας μύξης· καὶ ὅμως τινὰ μὲν εἶδη αὐτῶν ἔχουσι τὴν ιδιότητα ν' ἀντι-καθιστῶσι διὰ νέας αὐξήσεως τὰ ἀποκοπτόμενα μέρη αὐτῶν, ἄλλα δὲ σχηματίζουν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποκεκομμένων μερῶν νέα ὄντα, ἀξιοθαυμάστου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατασκευῆς. Φαινόμενον τοιοῦτον παρουσιάζουσιν οἱ λεγόμενοι θαλάσσιοι ἄσέρες, παρ' οἷς ἀριθμούνται διαφυαὶ ἢ ἀκτῖνες ὑπὲρ τὰς ὀγδοηκοντάκις χιλιάς, ἐπεκτεινόμεναι ἐπέκεινα τῶν δέκα ποδῶν. Ὁ τρόπος

τῆς ὑπάρξεως τῶν ζώων τούτων, ἐφ' ὧν ὀλίγην ὥς ἐπὶ πολὺ προσοχὴν ἐφιστῶμεν, καίτοι ἀείποτε ἔχοντες αὐτὰ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν, ἐστὶν ὄντως ἐξαίσιος. Ἀλλὰ τίς γινώσκει αὐτὸν κατὰ βάθος; Ὅταν οἱ κοινοὶ τῶν κήπων ἡμῶν καὶ τῶν δασῶν κοχλῖαι θέλωσι νὰ δείξωσι τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν κλίσιν, ἐκσφενδονίζει ὁ ἕτερος κατὰ τοῦ ἑτέρου μικρὰν τετράπλευρον βολίδα, συνισταμένην ἐκ τιτανώδους ὕλης· ἐπιτυχούσης δὲ τῆς βολίδος τοῦ σκοποῦ, πλησιάζουσιν ἀλλήλους πρὸς γονιμοποίησιν.

Μόνον ὀλιγίστων σκωλήκων καὶ ἐντόμων τὸ σχῆμα καὶ τὸ ἔργον εἰσὶν εἰς ἡμᾶς γνωστά. Πῶς λοιπὸν δυνάμεθα νὰ γινώσκωμεν τὴν σημασίαν πάντων τῶν ἐν τῇ θείᾳ δημιουργίᾳ; Ὑπάρχουσιν ἑκατομμύρια τοιούτων ὄντων, ἅτινα μόνον δι' ἰσχυροτάτων διοπτρικῶν ὀργάνων καθίστανται ὁρατὰ ἡμῖν. Ἀπεδείχθη, ὅτι ἐν μιᾷ μόνῃ σταγόνι ὕδατος, ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, ζῶσι καὶ ἀνέτως πλέουσιν, ὥς ἐντὸς μεγάλης θαλάσσης, πλεῖστα ἑκατομμύρια ἐντόμων. Ἀπεδείχθη προσέτι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, οὐχὶ μόνον εἰς τὰ σπλάγχνα καὶ ὑπὸ τὸ δέρμα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐπὶ τοὺς ὀδόντας προσκολλημένῳ φλεγματώδει ὑγρῷ, καὶ ἐντὸς τοῦ εἰς τὰς φλέβας ῥέοντος αἵματος ξενίζει καὶ τρέφει ἀναρίθμητα ἔμφυχα ὄντα. Οὕτω, διὰ ἑκατομμύρια παντοδαπῶν, ἀπείρως σμικροτάτων καὶ σχεδὸν ἀνεξευρέτων πλασμάτων τὸ ἀνθρώπινον σῶμά ἐστι μέγας καὶ κινητὸς κόσμος, ὥςπερ ἡ γηίνη σφαῖρα διὰ τὰ ἔθνη τῶν ἀνθρώπων!

Καὶ ἀληθῶς μὲν ἡ ζωὴ τῶν πλασμάτων τούτων ἐστὶ βραχυτάτη, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μεγαλείτερος καὶ ἐκπληκτικώτερος γίνεται καὶ ὁ πολλαπλασιασμός αὐτῶν, ἵνα

οὕτω μὴ ἐξαφανισθῶσι τὰ διάφορα αὐτῶν εἶδη. Ἡ μακροτέρα ἡλικία πολλῶν ἐντόμων μόλις διαρκεῖ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου· ἀλλ' ἐν τῷ χρονικῷ τούτῳ διαστήματι νέα ἑκατομύρια παρ' αὐτῶν παράγονται. Ὁ βόμβυξ γεννᾷ κατ' ἔτος περίπου πεντακόσια ὥα· ὁ ἐσπὴν περὶ τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας· ἐν δὲ τῇ Ἀφρικῇ ὑπάρχουσι μύρμηκες, τερμίται καλούμενοι, οἵτινες κατασκευάζουσι τοσοῦτον μεγάλας φωλεάς, ὥστε μακρόθεν ἐκλαμβάνει τις αὐτάς ὡς ὑπ' ἀνθρώπων κατωκημένους κώμας. Ἡ κυοφοροῦσα βασίλισσα τῶν μυρμήκων τούτων ἐξογκοῦται δισχιλιάκις τόσον, ὅσον εἶνε ὁ συνήθης αὐτῆς ὄγκος, εἴτα δὲ ἐν διαστήματι εἰκοσιτεσσάρων ὥρῶν γεννᾷ ἕως ὀγδοήκοντα χιλιάδας ὧν.

Πολλάκις ὁ φιλόπονός μύρμηξ, ἡ ὠφέλιμος καὶ εὐμήχανος μέλισσα καὶ ὁ τεχνηέντως ἐξυφασμένος ἰστός τῆς ὀφθαλμοῖς ὀκτῶ καὶ ποσὶν ἰσαρίθμοις πεπρoικισμένης ἀράχνης διήγειραν τὸν θαυμασμόν τοῦ ὀξυδερχοῦς παρατηρητοῦ. Ἀλλὰ τίνας βλέμμα ἠδυνήθη ποτὲ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἀπόρρητον τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τοῦ βίου αὐτῶν; Ἡ τάξις καὶ ἡ σκοπιμότης τῶν ἔργων τῶν ζωῶν αὐτῶν ὑπερτεροῦσι τὰς προσπαθείας καὶ τὴν τέχνην τοῦ ἀνθρωπίνου νοός. Τίς ἐδίδαξε τῇ νέᾳ ἀράχνῃ νὰ ὑφαίνῃ τὸ λεπτότατον ἐκεῖνο ὕφασμα, οὗτινος τρεῖς στήμονες πρὸς ἓνα μόνον ἀντιστοιχοῦσι στήμονα τοῦ ἰστοῦ ἡλικιωθείσης ἀράχνης; Τέσσαρα δὲ ἑκατομύρια ἀραχνοῦφῇ νήματα οὐδαμῶς ἔχουσι τὸ πάχος μιᾶς μόνης τριχὸς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς!

Μόνον τὰ ἐν τοῖς ὕδασιν ἐνοικοῦντα ζῶα, οἱ πολυποίκιοι ἰχθῦς ὁμοιάζουσι κατὰ τὴν ταχύτητα τοῦ πολλα-

πλασιασμοῦ πρὸς τὰ ἔντομα. Καὶ ὁμῶς πάντες οἱ ἰχθῦς ζῶσι μακρότερον ἢ τὰ πλεῖστα τῶν ἐντόμων εἶδη. Λέγεται ὅτι ποτάμιός τις λάβραξ, περὶ τὸν λαιμόν τοῦ ὁποίου πρὸς ἀναγνώρισιν ἔθηκαν μετάλλινον δακτύλιον, ἔζησε, διατηρηθεὶς ἐντὸς λίμνης, ὑπὲρ τὰ διακόσια πενήκοντα ἔτη. Ἀλλ' εἰς τὸν ὑπερβολικὸν πολλαπλασιασμόν τῶν ἰχθύων πλεῖσαι ἀντίκεινται περιστάσεις. Καταβιβρώσκουσιν οὗτοι ἀλλήλους, ἢ τρώγουσιν ἀμοιβαίως τὰ ὡς αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτου οἱ ἄνθρωποι, πολλὰ τε τράποδα καὶ πολλὰ πτηνὰ ζητοῦσι καὶ λαμβάνουσιν ἐν τοῖς ὕδασι τὴν τροφήν αὐτῶν. Μάτην ἢ μαινὶς καταθέτει ὑπὲρ τὰς εἴκοσι χιλιάδας ὧν καὶ ὁ κυπρίνος ὑπὲρ τὰς τριακοσίας χιλιάδας. Οὐδέποτε τὰ γένη τῶν ἰχθύων ὑπερπλεονάζουσιν. Ἐξαιρέτως ἐν τῇ θαλάσῃ ὑπάρχουσι πολυάριθμα ὑπερμεγέθη ζῶα, τὰ κήτη, ἅτινα μεγάλην φέρουσι καταστροφὴν εἰς τοὺς ἰχθῦς. Ἡ φάλαινα, ἥτις πολλάκις ἔχει μῆκος ἑβδομήκοντα μέχρῃς ἑκατὸν ποδῶν καὶ βάρος λιτρῶν ἑξακοσίων μέχρῃς ἑπτακοσίων, τρέφεται διὰ πολλοῦ πλήθους μικρῶν ἰχθύων καὶ καθίσταται διὰ τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ κητώδους αὐτῆς πώγωνος ὠφελιμωτάτη τοῖς ἀνθρώποις. Ἡ δὲ πολυφάγος πρίστις, ἥτις ἔχει γνάθους ὑπὸ τριπλῆς σειρᾶς κινητῶν ὀδόντων ὠπλισμένας, καταβροχθίζει ὁλοκλήρους ἀνθρώπους καὶ ζῶα.

Τὰ μᾶλλον καταστρεπτικὰ καὶ ἐπικίνδυνα εἶδη τῶν ζώων ἥττον πολλαπλασιάζονται ἢ δυσχερέστερον αὐξάνουσιν. Οὕτω μεριμνᾷ ἡ θεία Πρόνοια ἵνα πανταχοῦ καὶ αἰείποτε διατηρῇται ἡ ἀναγκαία ἰσορροπία. Μολονότι ὁ λάβρος κροκόδειλος καταθέτει ἐτησίως ἐν τῇ καυστικῇ ἄμμῳ τῶν θερμῶν κλιμάτων ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν ὧν, τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐστὶν ὀλιγάριθμον. Οἱ λέοντες καὶ οἱ τί-

γρεις πλανῶνται ἐρημικοὶ ἐν ἐρήμοις τόποις, οἱ δὲ ἄετοὶ καὶ οἱ γῦπες μονάδην φέρονται μετέωροι διὰ τοῦ ὑψηλοῦ ἀέρος.

Ἀπ' ἐναντίας τὰ ὠφελιμώτατα τῶν τετραπόδων καὶ τῶν πτηνῶν μεγίστην λαμβάνουσι πολλαπλασίασιν καὶ εὐδοκιμοῦσι σχεδὸν πανταχοῦ, ὅπου κατοικεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῇ διακεκαυμένη ἢ ἐν τῇ κατεψυγμένη ζώνῃ, ὡς καὶ ἐν ταῖς εὐκράτοις χώραις, ἐνῷ τὰ ἐξολοθρευτικὰ ζῶα μένουσιν ἐξόριστα ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ τόπῳ τῆς καταγωγῆς των. Ὁ ἵππος, ὁ κύων, τὸ πρόβατον, ὁ βοῦς καὶ αἱ ἡμεροὶ ὄρνιθες, αἰέποτε χρήσιμοι τῷ ἀνθρώπῳ, εὐρίσκονται παρὰ τὰς ἀκτὰς ἀπασῶν τῶν θαλασσῶν· ἀλλ' ἡ ἄρκτος διαμένει μόνον ἐπὶ τῶν γυμνῶν καὶ ἀγρίων βράχων ἢ ἐπὶ τῶν παγωμένων πεδιάδων, ἡ δὲ ἀρπακτικὴ ὕαινα ἐν ταῖς μακρὰν τῶν ἀνθρώπων ἐρημίαις ἐμφωλεύει.

Καίτοι δὲ ζώντων ἀναμεμιγμένων ἐν μέσῳ ἡμῶν τῶν ἀναριθμήτων αὐτῶν πλασμάτων, ἕκαστον εἶδος αὐτῶν ἀποτελεῖ ἴδιον κεχωρισμένον κράτος. Οὐδὲν γένος ἢ εἶδος ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν, τὰ σημεῖα, ἢ τὰ ἦθη τῶν ἄλλων. Ὁ μύρμηξ μόνον τῶν μυρμήκων τὰς φωνὰς καὶ τὰ νεύματα καταλαμβάνει· ἡ μέλισσα μόνον τῶν μελισσῶν τὸν βόμβον ἀκούει· ὁ κόραξ μόνον πρὸς τῶν κοράκων τὸν κρωγμὸν προσίπταται· ἡ χελιδὼν δὲν ἀκολουθεῖ εἰμὴ τὸ χελιδόνισμα τῶν κατασκευαζουσῶν τὰς φωλεάς των ἢ τῶν συναθροιζομένων πρὸς καθολικὴν ἀποδημίαν ἐν τῇ φθινοπωρινῇ ὥρᾳ χελιδόνων· ὁ πελαργὸς μόνον τοὺς πελαργοὺς προσκαλεῖ κατὰ τὴν ἐτήσιον πορείαν του εἰς τὰ αἰθέρια ὕψη ὑπεράνω τῶν ὀρέων καὶ τῶν θαλασσῶν.

Ὁ Δημιουργὸς ἐχώρισε τὰ διάφορα ταῦτα εἶδη τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ δι' ἀκαθαιρέτων φραγμῶν. Ὁ ἄν-

θρωπος μόνον τὸν ἄνθρωπον ἐννοεῖ, ἅπαντες δὲ οἱ λαοὶ τῆς γῆς ἀποτελοῦσιν ὅλον τι ὁμογενὲς καὶ φύσει συνηνωμένον. Παρομοίως ἕκαστον εἶδος ζῶων ἀποτελεῖ ἴδιον καὶ αὐτοτελεῖ κόσμον. Τί δὲ ἐν ἑκάστῳ τῶν κόσμων τούτων συμβαίνει, κατὰ τίνας νόμους ἕκαστος διατελεῖ, πῶς σκέπτεται, τί αἰσθάνεται, τίνι τρόπῳ ἐννοεῖ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ γενόμενα, οὐδὲν ὃν δύναται νὰ γνωρίσῃ, ἐὰν μὴ εἰς τὸν αὐτὸν ἀνήκῃ κόσμον. Πᾶσα τάξις ὑπάρχει πρὸς τινα ἴδιον καὶ καθολικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ γινώσκῃ τὰς πρὸς τὰ λοιπὰ γένη ἢ εἶδη ἢ καὶ πρὸς τὸ σύνολον τῆς κτίσεως σχέσεις αὐτῆς. Μόνος ὁ Θεὸς γινώσκει τὰ ἀπόρρητα καὶ τὰς ἀοράτους σχέσεις πάσης οἰκογενείας τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ. Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἐμυεῖτο τὰ ἀφορῶντα τὴν ὑπαρξιν, τὰς ὁρέξεις, τὰς φυσικὰς ὁρμὰς, τὰ τῆς ἀνακοινώσεως τῶν στοχασμῶν καὶ ἐνὸς μόνου εἵδους τῶν μετ' αὐτοῦ συζώντων ζώων, ὁποῖος θησαυρὸς νέων γνώσεων καὶ νέων σκέψεων ἤθελεν ἐντεῦθεν προκύβει διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ! Ἄπασα ἡ δημιουργία ἤθελε φανῇ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὸ ὅλως καινὴν ὄψιν.

Ἀλλὰ πρὸς τί τοῦτο ; πρὸς τί ἡ ποικιλία τῶν γνώσεων ; Εἰσέτι μόλις ἐλάχιστον μέρος ἐξηρεύνησεν ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ γένει θαυμασίως συμβαινόντων. Μετὰ κουφότητος ἢ ἀδιαφορίας ὑπερορᾷ ὁ ἀποκαλῶν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς κτίσεως, δίκην ἀλόγου ζώου, πᾶν ὃ, τι δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν τροφήν, τὸν ἱματισμόν, τὴν κατοικίαν, ἢ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ὑλικὰς ἀπολαύσεις. Ἀλλ' ἐὰν καθόλου ὀλιγωρῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς σπουδῆς τῶν ψυχικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, οὐχ ἤττον ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄγνωστος αὐτῷ διατελεῖ καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματός του ὁ θαυμαστός καὶ μυστηριώδης ὁργανισμός. Καὶ ὁμῶς

πόσον ἐξαισία εἶνε ἡ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευὴ καὶ πόσον τὸ σῶμα τοῦτο ὑπέρτερον εἶνε τοῦ σώματος τῶν ἄλλων ζώων ! Τί ὄντως θαυμαστότερον τῆς διὰ τῶν πνευμόνων γινομένης καὶ διατηρουμένης εἰσπνοῆς τε καὶ ἐκπνοῆς ; Ὅποῖον δὲ θαῦμα οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας, οἱ ἐντὸς πέντε ἢ ἐξ στιγμῶν κύκλῳ φέροντες τὸ αἷμα δι' ὅλων τῶν πολυειδῶς περιπεπλεγμένων ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν καὶ διὰ τῶν λεπτοτάτων αἱματοφόρων ἀγγείων ;

Ἐπιλείπει με ὁ χρόνος, ἂν ἐπεχείρουν νὰ περιγράψω τὴν τεχνικὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὴν θαυμαστὴν συναρμογὴν καὶ τὴν σκοπιμωτάτην οἰκονομίαν τῶν διαφόρων αὐτοῦ μερῶν, ἢ νὰ δείξω πῶς σκελετὸς συνιστάμενος ἐκ πλέον ἢ διακοσίων πεντήκοντα ὀσέων, εὐκάμπτοις ἐνταυτῷ καὶ ἰσχυροῖς δεσμοῖς συνηνωμένων, καὶ περιβεβλημένος πανταχόθεν ὑπὸ φλεβῶν, ἀγγείων, ὑγρῶν οὐσιῶν καὶ δέρματος, ἀποτελεῖ τὴν εὐγενῆ τοῦ ἀνθρώπου μορφήν, ἢ τίνι τρόπῳ ἢ σάρξ, ἐκ πεντακοσίων μυῶνων σχηματιζομένη καὶ λεπτοτάτοις νήμασι νεύρων πανταχόθεν περιλαμβανομένη, περικλείει τὰ αἰσθητήρια, δι' ὧν συγκοινωνεῖ ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

ὦ Δημιουργέ μου, μετὰ τοῦ Προφητάνακτος ἀναφωνῶ Σοι· « Ἐξομολογήσομαί Σοι ὅτι φοβερώς ἐθαυμαστώθης· θαυμάσια τὰ ἔργα Σου καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφόδρα . . . Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι Σου, ὁ Θεός, λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν. Ἐξαριθμησονται αὐτοὺς καὶ ὑπὲρ ἄμμιον πληθυνθήσονται. » (Ψαλμ. ΡΛΗ', 14, 17, 18).

Κύριε παντοδύναμε, πάνσοφε, πανάγαθε ! ὅσον βαθύτερον ὁ νοῦς μου ἀνερευνᾷ τὰ θαυμάσιά Σου ἔργα, το-

σοῦτον μᾶλλον ἀνεξερεύνητος καθίσταται μοι ἡ ἄβυσσος τοῦ πλούτου Σου, τοσοῦτον μᾶλλον ἀκατανόητον τὸ μεγαλεῖόν Σου. Ἀπόλλυμαι ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τῆς δυνάμεώς Σου, καίτοι μόνον ἐλαχίστην στιγμήν αὐτῆς γινώσκων. Ζῶ ἐπὶ ἀτόμου, περιειλημένου ἐντὸς ἀερώδους πομφόλυγος, καὶ ἡ κατοικία μου αὕτη φέρεται ἐν τῷ κόσμῳ, οὔτινος ἡ ἀτελεύτητος ἔκτασις μὲ τρομάζει. ὦ Θεέ ! τίς λοιπὸν εἰμὶ ὥστε ν' ἀναμιμνήσκῃσαι ἐμοῦ ; Ἀλλὰ τὸ πνεῦμά μου αἰωρεῖται ὑπεράνω τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ αερίου αὐτοῦ πομφόλυγος, καὶ ἀναφέρεται ἀπὸ ἀστέρος εἰς ἀστέρα μέχρι τοῦ Ὑψίστου Σου θρόνου. Τὸ πνεῦμά μου ἐστὶν ἀπόρροια καὶ ἀτμὶς τοῦ Πνεύματός Σου· μετέχει ἄρα τῆς ἀγάπης Σου καὶ τῆς αἰωνιότητός Σου. Τὸ γινώσκειν καὶ λατρεύειν Σε αἰέποτε ἔσεται ἡ ἀσπαστὴ αὐτοῦ μακαριότης. Πόσον δὲ μέγας καὶ λαμπρὸς ἵστασαι, Αἰώνιε, ἐκεῖ ἐν τῷ ἀδύτῳ τῶν ἔργων Σου !

.....

ΛΘ΄.

Τὰ φαινόμενα καὶ τὰ ὄντα.

Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης.

(Ἐπιστ. Ἰακώβου Β΄, 1 καὶ ἐπ.)

Θεός ἐστὶν ἡ ὑψίστη σοφία· τοῦτο ἐν πλείστοις ἀναγινώσκομεν συγγράμμασι, τοῦτο ἀκούομεν ἐν πολλαῖς ὁμιλίαις. Καὶ ὅμως οὐχὶ πάντοτε ἔχομεν ἐναργῆ καὶ ὠρισμένην ἰδέαν περὶ τοῦ τί ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ σοφίαν.

Ὁ Θεός ἐστὶν ἡ ὑψίστη σοφία, ὁ δὲ ἄνθρωπος βεβαίως πρέπει νὰ ᾔνη τὸ σοφώτατον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πλασμάτων Αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ἔδωκεν αὐτῷ προῖκα ἡ χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ τὸν θείας φύσεως μετέχοντα λόγον· τούτου ἕνεκα ἐκήρυξαν οἱ θεόπνευστοι Προφῆται τοῖς θνητοῖς τὰς ἀγίας τοῦ Ὑψίστου ἀποκαλύψεις· τούτου ἕνεκα ἀπεκαλύφθη ἡμῖν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Τίς λοιπὸν εἶνε ἀληθῶς σοφός; Ὁ χριστιανὸς ἔπρεπε νὰ ᾔνη τοιοῦτος. Ἀλλὰ, φεῦ! πᾶς χριστιανὸς εἶνε ἄρά γε σοφός; Πόθεν δὲ προέρχεται, ὅτι τοσοῦτοι μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ οὐδὲ τὴν ιδέαν τῆς σοφίας ἔχουσι;

Καὶ πρῶτον, τί ἐστὶν ἀληθῆς σοφία; Ἀληθῆς σοφία ἐστὶν ἡ γνῶσις τοῦ ὄντως ἀληθοῦς, καλοῦ καὶ ωραίου, ἡ ἀπομάκρυνσις πάσης ἐκουσίου ἢ ἀκουσίου ἀπάτης, πάσης ἐσφαλμένης ιδέας περὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων.

Τὸ ἀντίθετον τῆς σοφίας ἀποτελεῖ τὴν μωρίαν. Ἡ μωρία κρίνει περὶ τῶν πραγμάτων, οὐχὶ ἐκ τῆς πραγματικότητος, ἐκ τοῦ τί ὄντως εἰσὶν αὐτὰ, ἀλλ' ἐκ τῶν φαινομένων· καταγοητεύεται δὲ ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν μορφῆς καὶ ἐκλαμβάνει αὐτὰ ὡς ἄλλο τι παρ' ὅ,τι ἀληθῶς εἰσιν.

Ἰδοὺ διατί συνήθως ὁ γέρον εἶνε σοφώτερος τοῦ ἀπείρου νέου, καὶ ἡ τῇ ἡλικίᾳ τελεία μήτηρ σοφωτέρα τῆς ἀγνοούσης εἰσέτι τὸν κόσμον θυγατρὸς αὐτῆς. Τὸ γῆρας, ὑπὸ τῆς πείρας διδασκόμενον, φθάνει διὰ μακρῶν παρατροπῶν τῆς πλάνης εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπὸ πολλῶν ἀπαλλάττεται ἀπαιολημάτων.

Ὁ μωρὸς σχηματίζει τὴν περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀνθρώπων κρίσιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐνδύματος αὐτῶν, ἐκ τῆς περιουσίας των, ἐκ τῶν λειτουργιῶν, ἐκ τῶν ἀξιομαμάτων

αὐτῶν. Ὁ σοφὸς ἐκτιμᾷ τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὰ φρονήματα, τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ. Ὁ ἀνόητος ἐκλαμβάνει ὡς εὐσεβῆ χριστιανὸν τὸν ἐπιμελῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας συχνάζοντα, τὸν ὑποκριτικῶς ἀναλαμβάνοντα ἔνδυμα ταπεινοφροσύνης καὶ σχῆμα εὐσεβείας, τὸν συνειθίζοντα τακτικῶς νὰ ἐπαναλέγῃ ἐκ στήθους μεμαθημένας προσευχάς, τὸν συνεχῶς ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς ἢ ἐν ἄλλοις θρησκευτικοῖς βιβλίοις ἀναγινώσκοντα, τὸν αὐστηρὸν ἐχθρὸν πάσης διασκεδάσεως. Ὁ δὲ σοφὸς θεωρεῖ χριστιανὸν μόνον ἐκεῖνον, ὅστις ἐν τε τοῖς φρονήμασι καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἐστὶ πλήρης φιланθρωπίας, ὅστις πανταχοῦ βοηθεῖ τοὺς ἀδελφούς του ἢ συμπράττει αὐτοῖς, ὅστις οὐδένα ἀδικεῖ ἢ ζημιοῖ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἦτοι ἐν τῷ Θεῷ ζῇ καὶ πολιτεύεται· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ σοφὸς ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτοῦ ἐπιγινώσκει τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ Θεὸς ἐστὶν ἡ ὑψίστη Σοφία, τοῦτέστι τὸν Θεὸν οὐδεμία προσποίησις δύναται νὰ ἐξαπατήσῃ. Αὐτὸς γινώσκει τὴν ἀληθῆ ἀξίαν πάντων τῶν τε ἐμφύχων καὶ τῶν ἀψύχων. Ὁ καρδιογνώστης Κριτὴς ἐν οὐδενὶ λόγῳ τίθησι τὰ φαινόμενα. Ἐν τῇ στάθμῃ τῆς δικαιοσύνης Αὐτοῦ τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον καὶ ἡ ταπεινὴ βακτηρία τοῦ ἐπαίτου ἐξίσου βαρύνουσιν.

Ἄλλ' ἐπὶ τῆς γῆς οἱ θνητοὶ ἐπὶ μακρὸν ἀπὸ ἀπάτης εἰς ἀπάτην περιπίπτουσι· διότι ἕκαστος αὐτῶν προσπαθεῖ νὰ φαίνηται κρείττων, ἢ ὅσον πραγματικῶς εἶνε. Ἀκαταπαύστως οἱ μὲν ἐξαπατῶσιν τοὺς δὲ διὰ τεχνικῶν προσποιήσεων. Ἀγνοοῦμεν τί εἰσιν οἱ ἄνθρωποι, μόνον τίνι τρόπῳ φαίνονται γινώσκομεν. Ἀποδίδο-

μεν δὲ εἰς τὸ φάντασμα τὴν τιμὴν, ἣν ὀφείλομεν ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὴν πραγματικότητα· τιμῶμεν τὴν φενακίαν, τὴν προσωπίδα, ἀντὶ τοῦ ὑποκρυπτομένου προσώπου· κλινόμεν γόνυ ἐνώπιον τοῦ ψεύδους, ἀντὶ νὰ προσκυνῶμεν τὴν ἀλήθειαν· ἰστάμεθα παρὰ τάφοις κεκοιμημένοις καὶ οὐδαμῶς βλέπομεν τὴν ἐντὸς αὐτῶν σῆψιν καὶ ἀκαθαρσίαν.

Ὅσον δὲ ὀρθότερον ἐκτιμᾷ τις τὴν ἀξίαν τῶν περικυκλούντων αὐτὸν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων, τόσον ὀλιγότερον τυφλοῦται ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς λάμπειως ἢ ὑπὸ τῆς κενῆς αὐτῶν μορφῆς, τοσοῦτον συνέσει προέχει καὶ σοφώτερος καθίσταται.

Ἡ διάκρισις λοιπὸν τῆς ἀληθείας ἀπὸ τοῦ ψεύδους, τῶν ὄντων ἀπὸ τῶν φαινομένων, ἀποτελεῖ τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς ἀληθινῆς σοφίας. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τις τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα κατὰ τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἀξίαν, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν μορφήν.

Ὁ κανὼν οὗτος περιλαμβάνει ἐν κεφαλαίῳ ἅπασαν τὴν σοφίαν. Ὁ πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι δυνάμενος νὰ ἐφαρμόζῃ αὐτὸν, ἐστὶν ὁ σοφώτερος πάντων. Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ὀφείλομεν νὰ διδάσκωμεν τὸν κανόνα τοῦτον τοῖς τέκνοις ἡμῶν· οὕτω δὲ διδασκόμενοι οἱ νεανίαί θέλουσι σπεύδει ἀκαταπαύστως πρὸς τὴν σοφίαν καὶ δὲν θέλουσιν ἐκλαμβάνει τὰ τῆς φαντασίας ὀνειροπολήματα ὡς χρησμούς τοῦ λόγου, δὲν θέλουσι ζητεῖ τὴν ἀληθεῖ εὐδαιμονίαν ἐκτὸς ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀκεραιότητι τῆς ἰδίας αὐτῶν καρδίας, θέλουσι δὲ ἀποκαλεῖ δηλητήριον τὸν θανάσιμον τῆς κακίας ἴον, ὅσον γλυκεῖα καὶ ἂν ᾖ ἡ γλυκύτης αὐτοῦ.

Αὐτὸς ὁ κανὼν μενέτω καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τοῦ βίου ἐγκεχαραγμένος ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς ἀνθρώπου, ἐπιδιώκοντος τὴν ὀρθὴν καὶ ἀληθῆ σοφίαν. Διὰ τοῦ κανόνος αὐτοῦ θέλει ἕκαστος ἀποφύγει μυρίους κινδύνους, πόνους μυρίους, μυρίας λυπηρὰς φροντίδας, ὧν ἡ γένεσις αἰέποτε ἐκ τινος πλάνης προέρχεται. Μόνον ἐπειδὴ βλέπομεν ἐσφαλμένως τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ οὐδόλως προσπαθοῦμεν νὰ εἰσδύσωμεν ὑπὸ τὸν περικαλύπτοντα τὰς πραγματικότητος πέπλον, οὐδὲ νὰ πολιτευθῶμεν ὀρθῶς, οὐδὲ νὰ αἰσθανθῶμεν ἀληθεῖς ἐντυπώσεις δυνάμεθα. Ἐντεῦθεν δὲ πηγάζουσιν ἅπασαι αἱ βιάσανοι ἡμῶν· φοβούμεθα πλείοτερον τὴν σκιάν, ἢ αὐτὰ τὰ πράγματα· ἀνησυχοῦμεν πλείοτερον ἕνεκα τῶν ὀνείρων ἡμῶν, ἢ ἕνεκα τῶν ἀληθινῶν δεινῶν· πάσχομεν πλείοτερον διὰ τὴν σέρησιν φανταστοῦ τινος πλάσματος, ἢ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀληθοῦς καὶ αἰωνίου ἀγαθοῦ.

Ὁ ἀνωτέρω κανὼν ἐστίν, οὕτως εἰπεῖν, ὁ στύλος τοῦ ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ, διότι τί ἄλλο ὁ χριστιανισμός εἶνε, ἢ ἡ μόνη ἀληθὴς καὶ γνησία τοῦ Θεοῦ σοφία, ἡ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει δοθεῖσα πρὸς φωτισμὸν καὶ ἀνύψωσιν αὐτοῦ; Μόνον διὰ τῆς τηρήσεως τοῦ εἰρημένου κανόνος ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος εὐγενῆ δύναμιν καὶ ἀληθὲς τῆς ψυχῆς μεγαλεῖον. Ὑψούμενος ὑπεράνω τῶν φαινομένων καὶ ὑπεράνω τῶν χυδαίων φαντασιοκοπημάτων, καθορᾷ τὰς πλάνας τοῦ πλήθους, προάγεται εἰς αὐτοτέλειαν, ἣν μόνη ἡ ἄκρα σοφία δύναται νὰ παρέξῃ αὐτῷ· ἐκτιμᾷ κατ' ἀξίαν τὰς εὐτυχίας καὶ τὰ δεινὰ τοῦ παρόντος βίου καὶ οὐδὲν τῶν γηϊνῶν ταράσσει αὐτόν· οὐδενὸς τυχαίου συμβάντος γίνεται παίγνιον, διότι διατελεῖ προσκεκολλημένος εἰς ὅ,τι ἐστὶν αἰωνίως ἀληθές, ἀγαθὸν καὶ σωτή-

ριον, διότι ἀφοσιούται εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὸν μέγαν καὶ αἰώνιον προορισμὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Οὕτω ἀποκτᾷ τὴν ἀληθῆ ἐκείνην θεοσέβειαν, ἥτις διακρίνει τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ἰησοῦ, μεταλαμβάνει δὲ τῶν θεμιτῶν τοῦ γηίνου βίου ἡδονῶν, χωρὶς νὰ θεωρῇ αὐτὰς ὡς ἄλλο τι, ἢ στιγμιαίαν ἀνάψυξιν τοῦ σώματος, καὶ ἀποδέχεται τὰ ἄνευ ἰδίας ὑπαιτιότητος ἐπιπίπτοντα αὐτῷ δεινὰ ὡς ἐκτέλεσιν τῶν βουλῶν τῆς θείας Προνοίας πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ.

Κατὰ μίμησιν τοῦ Ἰησοῦ ζῇ πᾶς τοιοῦτος Αὐτοῦ ὁπαδός, ἥτοι ζῇ μόνον ἵνα τοὺς ὁμοίους του ἀγαθοποιῇ, οὐδαμῶς δὲ ἵνα ὑψωθῇ ἐν τῇ κόνει καὶ ἐν τῷ λήρῳ, ἢ ἵνα συναθροίσῃ ἀξιώματα καὶ πλούτη, ἅπερ μετ' ὀλίγον ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ τῷ κόσμῳ. Προσπαθεῖ ἐντὸς τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κύκλου νὰ κατασταθῇ διὰ τῆς ἀγαθοποιΐας ὅ,τι ὁ ἄπειρος Θεός ἐστι τῷ ἀτελευτήτῳ τῆς κτίσεως σύμπαντι. Τοῦτο ἀποκαλεῖται ζῆν ἐν τῷ Θεῷ, τοῦτό ἐστιν ἀληθὴς χριστιανισμός.

Χωρίζε τὰ φαινόμενα ἀπὸ τῶν ὄντων εἰς τὰς περὶ τῶν ἀνθρώπων κρίσεις σου. Μὴ ἀποστέρει μὲν τὰς διαφοροὺς τῶν ἀδελφῶν σου τάξεις τῆς ὀφειλομένης ἐκάστη αὐτῶν τιμῆς, συμφώνως ταῖς ἀξιώσεσι τῆς πολιτικῆς καὶ ἀστυκῆς κοινωνίας, ἀλλὰ θαύμαζε καὶ ἀγάπα πρὸ πάντων τὴν ἀρετὴν, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ἀπαντήσης αὐτήν, εἴτε ἐν ἐπιχρύσοις μεγάροις, εἴτε ὑπὸ τὴν πενιχρὰν στέγην πτωχικῆς καλύβης. Μὴ ἀπόβλεπε εἰς τὸ ἔνδυμα, εἰς τὸ γένος, εἰς τὴν τάξιν, εἰς τὴν οὐσίαν, εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' εἰς τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, εἰς τὰ ἐξαιρετα αὐτοῦ πλεονεκτήματα, ἥτοι εἰς τὰς καλὰς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ιδιότητας. Μηδένα καταδίκαιζε ἐκ τῶν φαινομένων, ἀλλὰ πρὸ πάσης κρίσεως ἐξέταζε ἀκριβῶς τὰ

αἷτια τὰ παρακινήσαντα τὸν παρὰ σοῦ κατηγορούμενον
νὰ πράξῃ οὕτω καὶ οὐχὶ ἄλλως. Πρὸς τούτοις μὴ ἄφινε
ποτέ σεαυτὸν ὑπὸ κενῶν λόγων ν' ἀπατηθῇ καὶ νὰ συν-
δέσῃ φιλίαν μετὰ τινος, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν καρδιά σοι εἶνε
ἄγνωστος, τὰ δὲ ἦθη καὶ αἱ σκέψεις ἐναντίαι. Ὡσαύτως
μὴ κατηγορεῖ ὡς ἄδικα τὰ παρὰ τῆς Ἀρχῆς ληφθέντα
μέτρα, ἐνόσω ἀγνοεῖς τοὺς ὑπαγορεύσαντας αὐτὰ λόγους.

Ἐπιδιώκων οὕτω ἐν ταῖς μετὰ τῶν ἀνθρώπων σχέ-
σεσιν ἀείποτε τὴν ἀλήθειαν καὶ ζητῶν παντὶ σθένει νὰ
διασχίσῃς τὸν καλύπτοντα αὐτὴν πέπλον τῆς ἀπάτης,
θέλεις καταστήσῃς τὴν ψυχὴν σου ὄργανον τῆς ἀληθείας
καὶ ἐπομένως θέλεις προσεγγίσει τῷ Θεῷ, ὅστις ἐστὶν
αὕτῃ ἡ ἀλήθεια. Καὶ οἱ μὲν λόγοι σου καὶ αἱ πράξεις σου
ἔσονται πλήρεις εἰλικρινείας καὶ τιμιότητος· ἀλλ' ἡ εἰλι-
κρίνεια καὶ ἡ τιμιότης σου δὲν θέλουσιν ἀποκλείει προ-
φύλαξιν τινὰ κατὰ τῶν βουλομένων νὰ σὲ ἐξαπατήσωσι.
Θέλεις δὲ βδελύττεσθαι νὰ φαίνησαι τοῖς ἀνθρώποις
πλειότερον, ἢ ὅσον ἐν πράγματι εἶσαι, νὰ δεικνύησαι αὐ-
τοῖς βελτίων, ἢ ὅσον ἀληθῶς ὑπάρχεις· θέλεις ἀπωθῇ πα-
σαν ἀπάτην περὶ σεαυτοῦ· μᾶλλον δὲ, κατὰ τὴν συμ-
βουλὴν τοῦ Σωτῆρός σου, νηστεύων θέλεις ἀλείφει τὴν
κεφαλὴν καὶ θέλεις νίπτει τὸ πρόσωπόν σου, ὅπως μὴ
φαίνησαι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρί σου,
τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ βλέποντι καὶ ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου ἀ-
ναγινώσκοντι. (Ματθ. ΣΤ', 17-18).

Χώριζε τὰ φαινόμενα ἀπὸ τῶν ὄντων. Ὁ κανὼν οὗ-
τος, ὀρθῶς ἐννοούμενος καὶ καλῶς ἐφαρμοζόμενος, ἔσεται
σοι ἀσπίς τῆς εὐδαιμονίας σου. Ἀλλ' ἵνα ἐντελῶς κατα-
νοήσῃς αὐτὸν, συστράφητι εἰς σεαυτὸν καὶ ἀναμνήσθητι
τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς ἐθεώρεις σεαυτὸν δυστυχῇ καὶ ἐγόγ-

γυζες κατὰ τῆς λαχούσης σοι μοίρας. Πόθεν προήρχετο τότε κατὰ μέρος ἡ δυσαρέσκειά σου; Δὲν ἐγεννήθη πολλάκις ἐκ τῆς ιδέας, ὅτι ἤθελες εἶσθαι εὐτυχέστερος, ἐν ταῖς περιστάσεσι τούτου ἢ ἐκείνου τῶν γνωρίμων σου εὐρισκόμενος, ἢ ἔχων πλειοτέραν περιουσίαν, ἢ μὴ ὦν ἡναγκασμένος νὰ μεριμνᾷς περὶ τοῦ μέλλοντος, ἢ δυνάμενος νὰ παρέχῃς σεαυτῷ νέας τινὰς ἀπολαύσεις; Δὲν ἐπεθύμησας πολλάκις ἐνδομύχως τὴν τύχην, τὴν περιουσίαν, τὰς περιστάσεις ἄλλων, καὶ δὲν ἐλεεινολόγησας σεαυτὸν διὰ τὴν στέρησιν τοιούτων πλεονεκτημάτων;

Φεῦ! ἀγαπητὲ ἀδελφε, ἔκρινες κατὰ τὰ φαινόμενα καὶ ἐξελάμβανες ταῦτα ὡς πραγματικά! Ἐκεῖνοι, οὓς ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας σου ἐζήλευες, ἦσαν ἴσως δυστυχέστεροί σου. Οὐ σπανίως ὁ χρυσὸς καὶ τὰ σθηρικὰ ἐνδύματα καλύπτουσι δριμεῖαν λύπην καὶ δακνοκαρδίους μερίμνας. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἐρωτᾷς, λέγων· « Διὰ τί αὐτοὶ δυσαρεστοῦνται; τίνα τὰ αἷτια τῆς λύπης αὐτῶν; Ἐὰν ὄντως δυστυχῶσιν, ἢ δυστυχία των πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς μόνην τὴν μωρίαν αὐτῶν. » Ἄλλ' ὅταν σὺ ἐπὶ τοῖς παροῦσι δυσχεραίνῃς, ὅταν σὺ δυστυχῇς, ἄρα γε εἰς οὐδὲν ἐνέχεται ἡ μωρία σου; Καὶ σὺ κέκτησαι πλεονεκτήματα καὶ ἀγαθὰ τινα, ὧν ἐξερημένοι εἰσὶν ἄλλοι, καὶ ἔνεκα τῶν ὁποίων οὐκ ὀλίγοι πτωχότεροι καὶ ὑποδεέστεροί σου ζηλεύοντές σε λέγουσιν. » Ὡ, ἂν ἐγὼ εἶχον ὅσα αὐτὸς ἔχει, πόσον εὐτυχὴς ἦθελον εἶσθαι!»

Μετὰ θαυμασίου τῷ ὄντι σοφίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἐκάστην τάξιν, ἐκάστην ἡλικίαν, καὶ διένειμεν ἐκάστην ἡμέραν τὰς ἡδονὰς καὶ τοὺς πόνους αὐτῆς. Κλεῖσον λοιπὸν τὴν καρδίαν σου εἰς τὰς ματαίας ἐπιθυμίας, μηδενὸς ζήλευε τὴν τύχην, διότι ὑπὸ τῶν φαινομένων ἀπατᾶσαι καὶ

οὐδεὶς δύναται νὰ σοὶ ἐγγυηθῇ, ὅτι ἐν ἄλλαις περιστάσεσι δὲν θέλεις εἶσθαι αἰσθητικώτερος εἰς ἐπισυμβαινούσας δυσμενείας τῆς τύχης, πλειοτέρων προλήψεων δοῦλος, μᾶλλον ἐκτεθειμένος εἰς ἀπάτας.

Διάκρινε τὰ ὄντα ἀπὸ τῶν φαινομένων καὶ ὅταν ἀκάθεκτός τις πόθος σὲ ὠθῇ πρὸς τι ἀντικείμενον, ὅπερ φρονεῖς ὡς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν τῆς παρούσης ζωῆς. Φυλάττου μὴ ἐκλάβῃς ὡς τελειότατον ἀγαθὸν τὸ ὑπὸ τῆς πεπλανημένης φαντασίας σου καλλίστοις χρώμασι ζωγραφούμενον, οὔτινος ὅμως ἡ κατοχὴ οὐχ ἦττον κενὴν καὶ ἀδιάφορον θέλει ἀφήσει τὴν καρδίαν σου. Φυλάττου μοὶ ἐκλάβῃς ὡς ἄκραν εὐδαιμονίαν σου ὅ,τι, καίτοι φαινομένως λάμπον, ἀδυνατεῖ νὰ καταστήσῃ φαιδρὰς καὶ ὄντως εὐδαίμονας πάσας τοῦ ἐπιγείου βίου σου τὰς στιγμὰς. Φυλάττου μὴ τυχὸν θεωρήσῃς ὡς τὸ μᾶλλον εὐκταῖον ἀγαθὸν ἐκεῖνο, οὔτινος τὰ θέλγητρα διὰ τοῦ χρόνου ἐξαφανίζονται, ἢ τὸ ὁποῖον ἀνθρώπων χεῖρες, πόλεμοι, καιρικαὶ περιστάσεις δύνανται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ σοὶ ἀφαιρέσωσι.

Σὲ θέλγει ἴσως ἡ ἐλπίς πολλοῦ πλούτου ἢ κέρδους μεγάλου. Ἄλλ' εἰς τί ἤθελε σοὶ χρησιμεύσει σωρὸς χρημάτων, ἂν ἔνεκεν αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ ὑποφέρῃς τὸ μῖσος καὶ τὸν καταδιωγμὸν τῶν ἀνθρώπων; Ποίαν ὠφέλειαν δύνανται νὰ σοὶ παρέξωσι κλίνη ἐπίχρυσος, μεταξωτὸν στρῶμα, ἢ πτιλωτὰ προσκεφάλαια, ἂν ἐπ' αὐτῶν ἡ ἀνησυχία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ νόσος ἔμελλον νὰ σὲ στερωῶσι πάσης ἀναπαύσεως; Ποίαν ἀποζημίωσιν ἤθελον φέρει εἰς τὴν καρδίαν σου ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ ἐξωτερικὴ λαμπρότης, ἂν ἡ ψυχρὰ τοῦ θανάτου χεὶρ σοὶ ἀφήρῃ τοὺς ἀγαπητοτάτους τῶν φίλων σου; Δύναται ὁ χρυσὸς νὰ

παρηγορήσῃ τὴν τεθλιμμένην ψυχὴν σου; Δύνανται οἱ ἐπισεσωρευμένοι θησαυροὶ σου νὰ καταστήσωσιν ἥττον ὀδυνηράν, ἢ ἥττον ἐπίπονον τὴν πιθανῶς ἐγγύτατα οὖσαν τελευταίαν τῆς ζωῆς σου ὥραν;

Ἴσως θέλγῃσαι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τιμητικῶν θέσεων καὶ διακρίσεων. Ἀλλὰ διατί προσηλόνεις τοσοῦτον τοὺς ὀφθαλμοὺς σου εἰς τὰ ἔξωθεν λάμποντα; Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι πραγματικῶς εἶσαι ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἄξιος ὑψηλῶν τιμῶν, ἄξιος ν' ἀντικαταστήσῃς τὸν παρὰ σοῦ ζηλευόμενον, ἀγνοεῖς ὅτι ὁ φθόνος καὶ τὸ μῖσος τῶν πονηρῶν ἀκολουθοῦσι πρὸ πάντων τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἀπολαμβάνοντας διακρίσεις καὶ τιμὰς; Ἡ σκιὰ ἐν τε τῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ φύσει δὲν εἶνε μᾶλλον σκοτεινὴ ἐκεῖ ὅπου προσεγγίζει τὸ ζωηρότερον φῶς; Ἄν αἱ δυσαρέσκειαι, αἱ θλίψεις, αἱ μέριμναι δὲν ἦσαν στενῶς συνδεδεμέναι μετὰ τῶν ὑψηλῶν κοινωνικῶν θέσεων καὶ τιμῶν, διατί τοσάκις πλεῖστοι ἐνάρετοι καὶ ἐξοχοὶ ἄνδρες, ἀπαυδήσαντες ἐν τῷ θορύβῳ τῶν δημοσίων πραγμάτων, ἐγκατέλειψαν τὰς ὑψηλὰς θέσεις καὶ ἐπανῆλθον χαίροντες εἰς τὸν ἄσημον ἰδιωτικὸν βίον; Διατί τοσοῦτοι ἡγεμόνες οἰκειοθελῶς κατέθεσαν τὸ στέμμα αὐτῶν ἵνα ἄγνωστοὶ βιώσωσι μακρὰν τοῦ κόσμου;

Διάκρινε τὰ φαινόμενα ἀπὸ τῶν ὄντων καὶ θεώρει ὡς μόνον ἄκρον ἀγαθὸν ἐκεῖνο, ὅπερ δὲν στίλβει μὲν ἔξωθεν, ἀλλὰ σὲ ὀδηγεῖ ἀσφαλῶς πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ μόνιμον εὐδαιμονίαν σου, ἐκεῖνο, ὅπερ ἐν τῷ πλούτῳ ὡς καὶ ἐν τῇ πενίᾳ, ἐν ὑψηλῇ περιωπῇ ἢ ἐν ταπεινότητι, ἐν θαλλούσῃ ὑγείᾳ ἢ ἐπὶ τῆς ὀδυνηρᾶς τῆς νόσου κλίνης, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νεότητος ἢ ἐν ταῖς ἀδυναμίαις τοῦ γήρατος, ἀδιακόπως δύναται νὰ σοὶ παρέχῃ ἐσω-

τερικὴν γαλήνην, αὐτάρκειαν, τὸ σέβας καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἐναρέτων καὶ τῶν πονηρῶν, τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν, ἐκεῖνο, τέλος, τὸ ἀγαθόν, ὅπερ σοὶ δίδει τὴν πεποίθησιν ὅτι εὐαρεστεῖς τῷ Θεῷ, τῷ Αἰωνίῳ καὶ Παναγίῳ τῶν Ὁντων. Ποῦ δὲ εὔρηται τὸ ἄκρον αὐτὸ ἀγαθόν, τὸ πολυτιμότατον αὐτὸ κειμήλιον, τὸ παντὸς βασιλικοῦ διαδήματος καὶ πολλῶν πύθων χρυσοῦ τιμιώτερον; Ἐν τῇ χριστιανικῇ σοφίᾳ, ἐν τῇ καθαρότητι τῶν πράξεων καὶ τῶν φρονημάτων, δι' ἧς ζητοῦμεν νὰ προσεγγίσωμεν τῷ Θεῷ, ἐν τῇ ἐνδομύχῳ ὁσιότητι καὶ εὐσεβείᾳ τῆς καρδίας. Τὸ ἀγαθόν αὐτὸ οὐδεμία τρικυμία τοῦ βίου ἰσχύει νὰ σοὶ ἀφαιρέσῃ, οὐδαμῶς ἐξαφανίζεται μετὰ τοῦ ἄνθους τῆς νεότητος. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ μόνον εὐγενῇ καὶ καθαρὰ πνεύματα οἰκοῦσι καὶ λάμπουσιν, ἐν ᾗ μόνος ὁ Θεὸς βασιλεύει καὶ κυβερνᾷ, ἐν ᾗ ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία, ἡ εὐδαιμονία τῶν ψυχῶν, ἀμετάβλητος καὶ ἀμάραντος ἐξανθεῖ. «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην Αὐτοῦ.» (Ματθ. ΣΤ', 33). Τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς δὲν εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς λογίζονται ὑπὸ τοῦ σοφοῦ καὶ εὐσεβοῦς χριστιανοῦ ὡς ὄργανα πρὸς ἐκπλήρωσιν ὠφελίμων καὶ εὐεργετικῶν σκοπῶν. Οὕτω ἅπασα ἡ ὁρατὴ ἡμῖν δημιουργία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὄργανον τοῦ Αἰωνίου πρὸς σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν παρ' Αὐτοῦ πεπλασμένων πνευμάτων.

Ὅποῖος ἐξαίσιος στοχασμός ἐστὶν οὗτος! στοχασμός, ἀνυψῶν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπεράνω τοῦ ὁρατοῦ κόσμου, ὑπεράνω τῆς κόνεως καὶ τοῦ τάφου! Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πραγματικότης καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ φαινό-

μενον, οὐδεμία αὐταπάτη ὑφίσταται. Πῶς δύναται ἡ ψυχὴ, ἐφάπαξ γνωρίσασα τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ, νὰ ἐπιζητῇ μετ' ἀνησυχίας τὸ κενὸν καὶ μηδαμινὸν φάντασμα τῶν γήινων πραγμάτων, ὅπερ καθ' ἣν στιγμὴν δράττομεν αὐτὸ ἐξηφάνισται ἤδη;

Διάκρινε τὰ φαινόμενα ἀπὸ τῶν ὄντων, σταθμίζων καλῶς τὴν ἀξίαν τοῦ παρόντος βίου καὶ κρίνων ἐν ἀληθείᾳ περὶ τῆς δοθείσης σοι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐντολῆς.

Φεῦ! πόσον πόρρω τῆς χριστιανικῆς σοφίας ζῶσιν οἱ πλείστοι τῶν ἀποκαλούντων ἑαυτοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ! Ἐρχονται εἰς τὸν κόσμον, ἐκπαιδεύονται ὅπως διανύσωσι στάδιόν τι ἐν αὐτῷ, ἐκλέγουσι τὸ ἐπάγγελμά των, ἀφιεροῦσι πάντα τὸν βίον αὐτῶν εἰς ἐπίτευξιν τῶν γήινων πλεονεκτημάτων, ζῶσι, μόνον πρὸς τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἀποβλέποντες, καὶ σχεδὸν δι' οὐδὲν ἄλλο σκέπτονται, χαίρουσιν ἐν πάσῃ ἐπιτυχίᾳ καὶ θρηνοῦσι κατὰ πᾶσαν ἐναντιότητα. Ἐν τούτοις τὰ ἔτη παρέρχονται, αὐτοὶ δὲ γηράσκουσι καὶ δὲν δύνανται πλέον ν' ἀπολαύσωσιν ὅσα μετὰ κόπου καὶ μόχθου ἐκέρδισαν, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀφίνουσι πάντα εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν, οἵτινες θερίζουσι τοὺς καρποὺς ἰδρώτων ἄλλοτρίων.

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἱστορία τῶν πλείστων ἀνθρώπων. Συγχέουσι τὸ τυχαῖον μετὰ τοῦ ἀληθοῦς, τὸ πρόσκαιρον μετὰ τοῦ αἰωνίου, δὲν διακρίνουσι τὰ πάρεργα ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς ἀξίας τοῦ βίου, τὴν μεταβαλλομένην ἐξωτερικὴν μορφήν ἀπὸ τῆς ἀναλλοιώτου καὶ ἀθανάτου οὐσίας. Ὅλως περὶ τὰ γήινα ἐνησχολημένοι, βιοῦσιν, ὥς ἂν μὴ ἔμελλον ν' ἀποθάνωσι, καὶ ἀποθνήσκουσιν, ὥς ἂν μὴ ἔμελλον νὰ ζήσωσιν.

Ἀληθῶς, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος πρὸς οὐδένα ἄλλον σκοπὸν

ὑπάρχη ἐπὶ τῆς γῆς, ἂν ἐπλάσθη μόνον διὰ τὸ βραχύ-
τατον καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀλγεινότατον ὄνειρον πεντή-
κοντα ἢ ἐξήκοντα ἐτῶν, μόνον πρὸς ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν,
ἅτινα οὔτε ἀνέκουσιν, οὔτε μένουσιν αὐτῷ, μόνον δι' ἡ-
δονὰς, αἵτινες ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἐν ἀκαρεῖ, ἣν
πάντη ματαία ἢ γένεσις αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ διὰ
πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἦν προτιμότερον ἂν οὐ-
δέποτε ἐβλεπον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἔχει
τὸ πρᾶγμα. Αὐτὸ τὸ πρόσκαιρον καὶ εὐμετάβλητον καὶ
βραχὺ τῶν ὥρῶν τῆς ἐπιγείου ζωῆς προαναγγέλλει σα-
φῶς καὶ ἀναγκαίως τῷ πνεύματι ἡμῶν τὴν ἀληθῆ καὶ
διηνεκῇ ὑπαρξιν. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, προερχομένη
ἐξ αὐτῆς τῆς Ἀρχῆς πάσης ζωῆς, ἐστὶ πνεῦμα ζῶν διὰ
παντός ἐν τῇ αἰωνίᾳ τοῦ Θεοῦ δημιουργία. Ἐνταῦθα, ἐν
μέσῳ ἀλληλοδιαδόχου θλίψεως καὶ χαρᾶς, ἐν μέσῳ ἀλ-
λεπαλλήλου φωτός καὶ σκιᾶς προώριστα ἡ ψυχὴ νὰ τε-
λειοποιῇ ἑαυτὴν βαθμηδὸν καὶ νὰ τείνῃ ἀκαταπαύστως
πρὸς τὴν ἡθικὴν τελειότητα. Ὁ ἄνθρωπος ἄρα ὀφείλει
νὰ ζῇ διὰ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν του καὶ οὐχὶ διὰ τὴν πε-
ρικαλύπτουσιν αὐτὸν φθαρτὴν κόριν. Ἀνέκει ὡς ἐκ τῆς
φύσεως αὐτοῦ μᾶλλον εἰς τὸν πνευματικόν, ἢ εἰς τὸν ὑ-
λικόν κόσμον. Πρὸς τὸν ὑψηλὸν αὐτὸν κόσμον τῶν πνευ-
μάτων σύρει τὸν ἄνθρωπον ἀδιαλείπτως ἡ πατρικὴ τοῦ
Θεοῦ χεὶρ· πρὸς τὸν κόσμον αὐτὸν καλεῖ τοὺς κατοικοῦν-
τας τὴν γῆν ἢ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνή. Διὰ τί δὲν ἀ-
κούομεν τῆς φωνῆς τοῦ καλοῦ Ποιμένος;

Ἀκούω τῆς φωνῆς Σου, ὦ Ἰησοῦ, ὦ οὐράνιε Διδά-
σκαλε τοῦ ἀνθρωπίνου γένους! Αἰσθάνομαι τὴν ἰσχυ-
ράν καὶ φιλόστοργον χεῖρά Σου, ὦ Πάτερ τῶν πνευμά-
των! Μὲ ἀνυψοῖς, μὲ καλεῖς, μὲ ὁδηγεῖς πρὸς τὴν ὁσί-

τητα, πρὸς τὴν ἄφατον λαμπρότητα τῆς ψυχῆς μου! Δὲν θέλω νὰ μένω πλέον δεσμευμένος εἰς τὰ γήινα. Ἐνόσω, ἐνοικῶν ἐν τῷ ὀρισθέντι μοι σώματι, εὐρίσκομαι μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ὑπαρξίς μου ἀναμφιδόλως συνδέεται ἐν μέρει μετὰ τῶν γηίνων πραγμάτων καὶ ἐπομένως κατ' ἀνάγκην ὀφείλω αὐτοῖς μέρος τοῦ βίου μου καὶ τῆς ἐνεργητικότητός μου. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνιπταμένη σπεύδει πρὸς Σὲ, πρὸς τὰ περὶ τὸν θρόνον Σου καταλάμποντα πνεύματα, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἣτις ἤδη ἤρξατο δι' αὐτὴν, καὶ τῆς ἐποίας ἀπλῆ ἐξακολούθησίς ἐστιν ἡ μετὰ τὸν θάνατον ζωὴ, εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἐν ᾗ ὁ εὐγενέστερος καὶ ὀσιώτερος τὴν καρδίαν πλησιέστερος τοῦ θρόνου τῆς Μεγαλωσύνης Σου γίνεται, εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἣν ἡ Χάρις Σου ὥρισεν ἡμῖν προτοῦ ἔλθωμεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἥς τὰ ὑψηλὰ μυστήρια ἐμυήθημεν διὰ τῆς Σοφίας τοῦ παρὰ Σοῦ σταλέντος ἐν τῷ κόσμῳ Υἱοῦ Σοῦ.

Ἡ μόνη καὶ ἀληθὴς αὕτη Σοφία ἧς ἐπικρατῇ τοῦ λοιποῦ ἐν τῇ ψυχῇ μου, διότι ἐκ Σοῦ αὕτη προέρχεται. Σὺ ἀπεκάλυψας αὐτὴν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἰησοῦ. Σὺ ἐνεφύτευσας αὐτὴν ἐν τῷ νῷ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς θνητοῦ.

Βαδίζω ἐνταῦθα ἐν μέσῳ ἀναριθμήτων ἀποπλανήσεων· πολλάκις ἐκλαμβάνω τὴν ἀπάτην ὡς ἀλήθειαν, τὴν κακίαν ὡς ἀρετὴν, τὸ κενὸν καὶ πάρεργον ὡς σπουδαῖον καὶ κύριον ἔργον. Φεῦ! πόσον ἀσθενὲς ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα! Διὰ τοῦτο, ὅταν αἱ ὀρέξεις, αἱ ἐπιθυμίαι, τὰ πάθη μου εἰς τὸν ὑπέρτατον ἐξαφθῶσι βαθμὸν, ὅταν ἡ ὁρμὴ αὐτῶν ζητήσῃ νὰ μὲ παρασύρῃ, τότε συνερχόμενος εἰς ἐμαυτὸν θέλω ἀποτείνει πρὸς τὴν ψυχὴν μου

τοὺς λόγους τούτους· « Ποῦ σπεύδεις μετὰ τοσαύτης σπουδῆς ; Ποῦ τείνουσιν αἱ ἀχαλίνωτοι ἐπιθυμίαι σου ; Προτίμησον πρὸ παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῆς συνειδήσεως τὴν γαλήνην. Οὐδεμία γῆϊνη εὐδαιμονία ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς προερχομένης ἐξ ἀγαθῆς συνειδήσεως· μὴ ἀνταλλάσσης αὐτὴν καὶ ἀντὶ τῶν λαμπροτέρων τῆς γῆς θησαυρῶν. » Οὕτω, μανθάνων νὰ διακρίνω τὰ ὄντα ἀπὸ τῶν φαινομένων, θέλω γινώσκει νὰ ἀρέσκωμαι τῷ τυχόντι μοι κλήρῳ καὶ νὰ ᾔμαι ὄντως εὐδαίμων.

ὦ Θεέ μου ! Στήριξον διὰ τῆς κραταιᾶς χειρός Σου τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις καὶ εὐλόγησόν με, ὅπως φέρω εἰς εὐτυχὲς πέρας τὸ παρ' ἐμοῦ ἐπιχειρούμενον σπουδαῖον ἔργον !

.....

Μ'.

Καθηκόντων σύγκρουσις.

« Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. » Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, « Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. » Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται. »

(Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΒ', 37—40).

Εἰς μόνος ὑπάρχει χριστιανισμὸς, καίτοι πολλῶν δοξασιῶν καὶ πολλῶν αἱρέσεων διαιρουσῶν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Εἷς μόνος ὑπάρχει χριστιανισμός, καὶ ἵνα τις ἢ ὄντως κοινωνὸς αὐτοῦ, ἵνα τις ἢ ἀληθὴς χριστιανός, ὀφείλει νὰ πληρώσῃ τοὺς δύο αὐτοὺς μεγάλους ὅρους τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἥγουν νὰ ἔχῃ τὴν πίστιν καὶ νὰ ἔχῃ τὰ ἔργα.

Τὰ ἔργα, ἄνευ τῆς πίστεως, καθὼς καὶ ἡ πίστις, χωρὶς τῶν ἔργων, ἀδυνατοῦσι νὰ σώσωσι τὸν ἄνθρωπον καὶ οὐδαμῶς καθιστῶσιν αὐτὸν εὐτυχῇ.

Ὁ εὐσυνειδήτως καὶ ἀκριβῶς ἐκπληρῶν τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα, ὁ μηδένα τῶν ἀδελφῶν του βλάπτων, ὁ ἀναδεικνυόμενος πρὸς πάντα μετ' αὐτοῦ εἰς σχέσιν ἐρχόμενον προσφιλῆς, εὐεργετικὸς, ὠφέλιμος, ὁ προθύμως θυσιαζόμενος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἐὰν δὲν ἔχῃ τὴν πίστιν, ἐστὶν ἄξιος ἐλέους, διότι ὁ δυστυχὴς ὑπὸ ἀτελευτήτων ἐνδοιασμῶν ἐπὶ τῆς γῆς βασανιζόμενος στρέφει διηνεκῶς ἀνήσυχα καὶ περίφοβα βλέμματα πρὸς τὸ μέλλον. Μόνος ὁ πιστὸς χριστιανὸς φέρει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ αἰωνίαν καὶ γαληνιαίαν παραμυθίαν, τὴν παραμυθίαν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως. Μόνος ὁ πιστὸς ὁπαδὸς τοῦ Ἰησοῦ ἔχει διὰ τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα πίστεως θάρρος ἐν ἀπάσαις ταῖς περιπετείαις τοῦ βίου καὶ φαιδρότητα κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου. Ἡ πίστις ὑψοῖ τὸν χριστιανὸν ὑπεράνω πάσης δυσμοιρίας καὶ παρέχει αὐτῷ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην πεποίθησιν, ἥς ἐστερεῖτο καὶ ὁ σοφώτατος τῶν ἐθνικῶν. Μόνον διὰ τοῦ φωτὸς τῆς θείας ταύτης πίστεως διασκορπίζονται τὰ περικυκλοῦντα τὸν ἄνθρωπον σκόπη, διανοίγεται αὐτῷ ἅπασα ἡ κτίσις, λύεται τὸ αἰνίγμα τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ ὑπάρξεως καὶ ἀποκαλύπτεται αὐτῷ ὁ πανάγαθος Θεός, οὗτινος ἡ ἀπειρος ἀγάπη τὰ πάντα περιλαμβάνει, περὶ πάντων μεριμνᾷ, τὰ

πάντα σοφῶς ὁδηγεῖ καὶ κυβερνᾷ, τὰ πάντα εὐδαίμονα καθίστησι, καὶ ὅσις ἐν τῇ ἀφάτῳ συγκαταβάσει Του δέχεται ἵνα ἀποκαλῶμεν Αὐτόν, ἡμεῖς τὰ ἀδύνατα καὶ περιορισμένα Αὐτοῦ πλάσματα, οὐράνιον ἡμῶν Πατέρα. Μόνος ὁ λόγος καὶ ἡ θυσία τοῦ Ἰησοῦ ἐγγυῶνται τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τὴν αἰωνιότητα τῆς ἀπολυτρώσεως, τὸ ἔλεος τοῦ Πανοικτίρμονος καὶ τὴν χαρὰν ἐν βελτίονι κόσμῳ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐν τῇ κόνει πορείας. Μόνη ἡ χριστιανικὴ πίστις ἐνισχύει τὸν ἄνθρωπον ἐν ταῖς τρικυμίαις τοῦ βίου καὶ δίδωσιν αὐτῷ ἀήττητα ὄπλα κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν παθῶν. Ἄνευ τῆς θάσεως ταύτης, οὐδαμῶς δύνανται νὰ ὑπάρξωσι δόξαι ἢ ἀποφάσεις σταθεραὶ καὶ μόνιμοι. Ἄνευ τῆς θάσεως ταύτης, τὰ εὐγενέστερα φρονήματα καὶ αἱ εὐσεβέστεραι ἀποφάσεις εὐχερέστατα καταστρέφονται, διότι ἰσχυρότατόν ἐστι τὸ θέλημα τῆς ἀποπλάνησεως καὶ τοῦ παραδείγματος, λίαν δὲ ἀσθενὴς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἐὰν μὴ στηρίζεται ἐπὶ θρησκευτικῆς πεποιθήσεως.

Ἀλλὰ καθὼς τὰ ἔργα, ἄνευ τῆς πίστεως εἰς τὰ παρὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀποκαλυφθέντα, δὲν ἐξαρκούσιν ἵνα σώσωσι καὶ καταστήσωσιν ἡμᾶς εὐδαίμονας, οὕτω καὶ ἡ πίστις, χωρὶς τῶν ἔργων, νεκρὰ καὶ ἄκαρπος ἀποβαίνει.

Ἀληθῶς καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, ὡς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιγείου παρουσίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, οἱ ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτῶν ἀκολουθοῦντες τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, χωρὶς νὰ πιστεύωσιν εἰς τὴν θείαν ἀποστολὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πολλῷ σπανιώτεροί εἰσι τῶν ψευδῶν ἐναρέτων καὶ τῶν λεγομένων χριστιανῶν, τῶν ἀπεκδεχομένων τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν καὶ μακαριότητα μόνον ἐκ τῆς πίστεως, μόνον ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως

τοῦ « Κύριε, Κύριε, » μόνον ἐκ τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν, ἐκ τῆς πολλαπλασιάσεως τῶν προσευχῶν, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐκ τῆς ὑποκρίσεως θρησκευτικῶν αἰσθημάτων, ἐκ τοῦ ἐμπαιγμοῦ τῶν θείων. Διότι εὐχερέστερόν ἐστιν εἰς τὸν ἐπὶ τὴν ῥαθυμίαν ἀποκλίνοντα ἄνθρωπον τὸ λαλεῖν τοῦ πράττειν, μᾶλλον ῥάδιον τὸ τηρεῖν ἐξωτερικὰς συνηθείας ἢ τὸ καταπολεμεῖν ἐσωτερικὰς ἀνοσίους κλίσεις· προσέτι δὲ εὐκολώτερον βεβαίως εἶναι νὰ ἐπαναθέσῃ τις ἑαυτὸν ταῖς τῶν Ἀγίων μεσιτείαις, τῇ ἐνεργείᾳ τῆς προσευχῆς, τῇ θυσίᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Ἰησοῦ, ἢ νὰ πράττῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς καὶ νὰ κατασταθῇ καθαρὸς καὶ ὁσιος κατὰ μέμνησιν τοῦ Σωτῆρος. Πολλοὶ ὁμιλοῦσι συνεχῶς περὶ τῶν παθῶν καὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ σπανιώτατα συμβαίνει αὐτοῖς νὰ κολάζωσι τὰς ἐπιθυμίας των, νὰ καταδαμάζωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν σάρκα, ν' ἀποβάλλωσι τὰς ἀγενεῖς καὶ ὀλεθρίους αὐτῶν κλίσεις πρὸς τὴν ἡδυπάθειαν, πρὸς τὴν μέθην, πρὸς τὴν πλεονεξίαν, πρὸς τὴν δοξομανίαν, πρὸς τὸν φθόνον, πρὸς τὸ μῖσος, πρὸς τὴν κακολογίαν καὶ πρὸς τὰς βιαίας πράξεις.

Καὶ ὅμως οὔτε ἡ διὰ στόματος τήρησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων, οὔτε ἡ ἐξωτερικὴ σεμνότης, οὔτε ἡ ἀπομνημόνευσις τυπικῶν προσευχῶν, οὔτε ἡ ἀκατάπαυστος ἐπανάληψις τοῦ Κύριε, Κύριε, οὔτε ἄλλα παρόμοια φέρουσι πρὸς τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ, λέγει ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς αὐτὸς εὐαρεστεῖ παρά τῷ Θεῷ. Οὐχὶ δὲ ἀπὸ τῶν λόγων, ἀπὸ τῶν δοξασιῶν, ἀπὸ τῶν ἐρμηνειῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν, ἡγουν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν, ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ζ', 20, 21).

Ἐν ταῖς πρὸς τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας ἐπιστολαῖς αὐτῶν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι συνιστῶσι τὰ μέγιστα τὴν πίστιν. Πολλάκις ὁμιλοῦσι περὶ τῆς πίστεως, περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς ἀποστολῆς Αὐτοῦ εἰς ἀπολύτρωσιν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, περὶ τῆς διὰ τῆς πίστεως σωτηρίας, περὶ τῆς καρποφορίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ περὶ τῆς εὐεργετικῆς θυσίας τοῦ Ἰησοῦ. ἀνέπτυξαν δὲ ταῦτα πάντα πλατύτερον ἢ αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος· τοῦτο δὲ ἦν τοσοῦτω μᾶλλον ἀναγκαῖον τότε, καθόσον ἐπρόκειτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους νὰ διδαχθῶσιν οἱ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν μεταβαίνοντες Ἰουδαῖοι καὶ ἔθνηκοί. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως οἱ ἀληθεῖς ἐκείνοι μαθηταὶ καὶ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐκήρυξαν τὸ δεύτερον καὶ οὐχ ἥττον κύριον στοιχεῖον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἥτοι τὰ ἠθικὰ καθήκοντα. Ἀναπτύξαντες ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν τὰ τῆς πίστεως δόγματα, ἐπέσυρον ἐν τῷ τέλει τὴν προσοχὴν τῶν νεοφωτίστων ἰδιαζόντως εἰς τὴν πρᾶξιν, εἰς τὰ τῆς εὐσεβείας ἔργα. Κατεδείκνυσαν καὶ ἐσηλίτευσαν ἀφειδῶς τὰς κακίας τοῦ αἰῶνος καὶ ἀντιπαρέβαλλον αὐταῖς τὰς ἀρετὰς τοῦ χριστιανισμοῦ. Προέτρεπον εἰς πίστιν καὶ εἰς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐνταυτῷ ἐκήρυττον ἐπισήμως· « Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς Αὐτοῦ τηρῶμεν. » (Α. Ἐπιστ. Ἰωάνν. Ε', 3).

Θέλομεν λοιπὸν ν' ἀναδειχθῶμεν ἀληθεῖς ὁπαδοὶ καὶ μιμηταὶ τοῦ Ἰησοῦ; Τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ χριστιανοὶ ὄντες, ἅς καταπολεμῶμεν ἀδιακόπως καὶ ἀνενδότης τὴν διαφθορὰν τοῦ κόσμου, ἡγουν τὰς γητίνας ἡμῶν κλίσεις, τὰς ἀνοσίους ἐπιθυμίας, καὶ ἅς ἀγαπῶμεν πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὅπως ἡγάπησεν καὶ ἀγαπᾷ ἡμᾶς ὁ Ἰη-

σοῦς. Διότι, κατὰ τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην, « Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ ὃν ἐώρακε, τὸν Θεόν ὃν οὐχ ἐώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν; Καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' Αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ. » (Α. Ἐπισ. Ἰωάνν. Δ', 20—21).

Ἵνα ἐκπληρώσωμεν δεόντως τὰ καθήκοντα, ἅπερ ἔχομεν ὡς πολῖται, ὡς οἰκογενειάρχαι, ὡς μητέρες, ὡς σύζυγοι, ὡς τέκνα, ἀπαιτεῖται πολλάκις σπουδαία καὶ δυσχερὴς πάλη κατὰ τῆς ἰδίας ἡμῶν σαρκός, ἰδίως ὅσάκις ἀντίκειται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος ἡ ἡμετέρα φιλαυτία. Ἐκ τῆς πάλης ὁμως ταύτης ὀφείλομεν νὰ ἐξέλθωμεν νικηταί, ἀναδεικνυόμενοι ἀληθεῖς τοῦ χριστιανισμοῦ στρατιῶται.

Πολλοὶ λέγουσι· « Πράττω ὅ,τι δύναμαι· πλείότερα οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ παρ' ἐμοῦ. Δίδω ἐκ τοῦ περισσεύοντος τοῖς πτωχοῖς· ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ στερήσω ἐμέ τε καὶ τοὺς ἐμοὺς ἀπολαύσεων τινων, ἅς μοι ἐπιτρέπει ἡ κατὰστασις τῆς περιουσίας μου. » Καλῶς· ἀλλ' ἂν ἐν ἡμέραις κοινῆς ἀνάγκης καὶ συμφορᾶς παρήτεϊς μέρος τῶν ἀπολαύσεων αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης οἰκονομίας ἤρχεσο εἰς βοήθειαν πτωχῆς τινος καὶ ταλαιπώρου οἰκογενείας καὶ ἀπὸ τῆς ἐπαιτείας ἔσωζες αὐτήν, δὲν σοὶ λέγει ἡ συνείδησίς σου, ὅτι ἤθελες πράξει ἀληθῶς χριστιανικὸν ἔργον;

Ἄλλοι δὲ λέγουσι· « Θέλω νὰ συγχωρήσω τὸν ἐχθρόν μου, καίτοι, ὡς γινώσκω, ἐξακολουθοῦντα νὰ με κακολογῇ καὶ καιροφυλακτοῦντα ὅπως παντοιοτρόπως με βλάβῃ. Συγχωρῶ αὐτόν· ἀλλὰ μὴ ἀπαιτεῖτε νὰ θεραπεύω, (ΤΟΜΟΣ Β').

νὰ ἀγαπῶ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, ἢ νὰ θυσιάζω ἑμαυτὸν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐνῶ αὐτὸς θέλει χαρεῖ, βλέπων με ἐν δυστυχίᾳ. » Βεβαίως καὶ δύνασαι καὶ ὀφείλεις νὰ ρυθμίσης συνετῶς τὴν πρὸς τὸν ἐχθρόν σου διαγωγὴν, ἵνα προφυλάξης σεαυτὸν ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης ἐξ αὐτοῦ βλάβης· ἀλλὰ τί σὲ δικαιοῖ νὰ σχηματίσης κατ' αὐτοῦ μυστικὰς εὐχάς, ἢ νὰ χαρῆς ἐπὶ τῷ συμβάντι αὐτῷ δυστυχίᾳ, ἢ νὰ εἴπῃς ὅτι ἕνεκά σου ἐγένετο ἄξιος τῆς τοιαύτης συμφορᾶς; Τί σὲ δικαιοῖ, σὲ τὸν χριστιανόν, νὰ ἀρνηθῇς τῷ ἐχθρῷ σου τὴν συνδρομὴν σου, τὴν δυναμένην, ἔστω καὶ ἐν ἀγνοίᾳ πάντων, νὰ γίνῃ αὐτῷ πρόξενος ἀγαθοῦ; Ὡ! κρύφθητι, ἀδύνατε ἄνθρωπε, ἀνάξιε χριστιανέ, μὴ ἐπισημνύνεσαι τῇ πίστει σου, ταῖς προσευχαῖς σου, μὴ λάλει περὶ τῶν ἐλπίδων σου εἰς τὴν θυσίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Ἰησοῦ· οὐδαμῶς εἰ ὁπαδὸς Αὐτοῦ, οὐδὲν μετ' Αὐτοῦ ἔχεις μέρος.

Συνηθέστατα δὲ ἐξαπατῶσιν ἑαυτοὺς οἱ ἄνθρωποι, ὀλιγωροῦντες τὴν ἐκπλήρωσιν καθήκοντός τινος ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι καὶ ἄλλα ἔχουσι νὰ ἐκπληρώσωσι καθήκοντα. Ταῦτα δὲ λέγοντες καὶ πράττοντες, ὑποθάλλουσιν ἐχθρὰν τὴν μίαν ἀρετὴν πρὸς τὴν ἄλλην, καὶ κυρίως οὐδὲν ἄλλο ποιοῦσιν, εἰμὴ θυσιάζουσιν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν εἰς τὴν φιλαυτίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι ὁμοιάζουσι τοῖς Φαρισαίοις, οἵτινες ὅπως τηρήσωσιν ἀκριβῶς τὴν ἐορτὴν τοῦ σαββάτου πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, προετίμων μᾶλλον νὰ βλέπωσι τοὺς δυστυχεῖς πάσχοντας, ἢ νὰ παραβῶσι δῆθεν τὸ πρὸς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου σέβας, ἐρχόμενοι δι' ἔργου τινὸς εἰς βοήθειαν αὐτῶν. (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΙΒ'. 1—12).

Ἐν τούτοις πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ μᾶλλον εὐσεβοῦς καὶ

ἐν ἁρετοῦς χριστιανός, κατὰ τὴν ἐκπλήρωσιν καθήκοντός τινος, κινδυνεύει ἄκων νὰ βλάβῃ ἕτερον καθήκον ἐπίσης ἱερὸν αὐτῷ. Αὕτη ἡ σύγκρουσις τῶν καθηκόντων γίνεται οὐ σπανίως αἴτιος παρὰ ταῖς εὐγενεστάταις ψυχαῖς ὀδυνηροτάτου ἀγῶνος. Ἀλλ' ὥριμος καὶ ἡσυχος σκέψις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐπαναφέρει τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς καὶ ἡ πεποιθήσις ἀποδιώκει πάντα ἐνδοιασμόν.

Τίνα ὀφείλομεν ν' ἀκολουθήσωμεν κανόνα, ὅταν εὐρισκόμενοι μεταξὺ δύο φαινομένως ἀντικειμένων καθηκόντων ἀδυνατῶμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὸ μὲν, ἄνευ τῆς καταστροφῆς ἢ τῆς βλάβης τοῦ ἑτέρου;

Ἀπλῆ καὶ σύντομος ἀπάντησις εἰς τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα ἔσεται ὠφελιμωτάτη πλείστα εὐσυνειδήτοις καὶ χριστιανικαῖς καρδίαις, ὅσας ἐύρεθῶσιν εἰς τὸν περὶ οὗ εἴρηται ἀγῶνα· διότι διὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ὀρίζεται ἡ ἱεραρχικὴ τῶν καθηκόντων ἡμῶν τάξις καὶ δίδεται ἡμῖν ἀσφαλέστατον ὄπλον κατὰ τῆς φιλαυτίας ἡμῶν.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη εὔρηται ἐν τοῖς ἐπομένοις λόγοις τοῦ Ἰησοῦ· « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. » Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, « Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΒ', 37—40).

Οὕτως ἄρα αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν ἀνώτεραι πάσης διατάξεως ἀνθρώπων. Οὐδεὶς θνητός, οὐδεὶς ἄρχων, οὐδεὶς ἡγεμὼν δύναται νὰ διατάξῃ ἢ νὰ ἐπιβάλῃ ἡμῖν τι, ὅπερ ν' ἀντίκειται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ θεοῦ νόμου. Ἐὰν δέ ποτε ἀποτρόπαιός τις τύραννος ἐπιχειρήσῃ ν' ἀνατρέψῃ τοὺς θείους νόμους, ἐὰν τις ἄφρων θνητός τολ-

μήση νὰ σὲ διάση, ἄνθρωπε, νὰ ἁμαρτήσης κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐκλογή σου δὲν εἶνε ἀμφίβολος· ὀφείλεις νὰ ὑπακούσης τῷ Θεῷ μᾶλλον ἢ τοῖς ἀνθρώποις.

Ὁ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἐκκλησίας βίος τῶν χριστιανῶν παρέχει ἡμῖν πλεῖστα παραδείγματα τῆς ἄκρας αὐτῶν εἰς τὸν Θεὸν πίστεως. Ἐθυσίαζον ἐκεῖνοι προθύμως φίλους καὶ συγγενεῖς, περιουσίαν, ἀξιώματα, πλοῦτον, τιμὰς, πατρίδα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των, ὅσάκις τύραννός τις ἤθελε ν' ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ἵνα ἀρνηθῶσι τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀσπασθῶσιν ἄλλην θρησκείαν. Ὁφείλει τις πλειοτέραν ὑπακοὴν τῷ Θεῷ ἢ τοῖς ἀνθρώποις· διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐνάρετοι παρθένοι προετίμησαν ν' ἀπολέσωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν μᾶλλον, ἢ νὰ παραδώσωσι τὴν ἀθωότητά των εἰς χεῖρας ἀσπλάγχων βαρβάρων. Καὶ σὺ, ἄνθρωπε, ὀφείλεις πλειοτέραν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἢ εἰς τοὺς τῶν ἀνθρώπων· διὰ τοῦτο ἀρνήθητι γενναίως τὴν ὑπακοὴν σου εἰς ἐκεῖνον, οἷοςδὴποτε καὶ ἂν ᾔηνε, ὅστις ζητεῖ διὰ τῆς βίας ἢ δι' ἄλλων μέσων νὰ σ' ἀναγκάσῃ εἰς κακὴν τινα πράξιν.

Ἄλλ' ὅμως, δόξα τῷ Θεῷ, σπανιώτατα ἔχομεν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς χριστιανικαῖς χώραις, νὰ πολεμήσωμεν κατὰ διαταγῶν ὑβριστικῶν πρὸς τὸ Θεῖον, πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὸν νοῦν. Μᾶλλον δὲ ἔχομεν νὰ ὑποστῶμεν τὸν ἐσωτερικὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἰδίας ἡμῶν φιλαυτίας, ὅσάκις ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐξομαλύνωμεν τὰς δυσχερείας, τὰς πηγαζούσας ἐκ τῆς συγκρούσεως κατὰ τὰ φαινόμενα ἀντιθέτων καθηκόντων. Διὸ μεταβαίνω ἀμέσως εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς τοῦ θείου ἡμῶν Διδασκάλου ῥήσεως.

« Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. » Κατὰ

τὴν ἐντολὴν ταύτην, οὐδὲν προνόμιον, οὐδὲν πλεονέκτημα
πρέπει νὰ διακρίνη ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ
ἐν αὐτῷ τῷ κριτηρίῳ τῆς ἰδίας ἡμῶν συνειδήσεως. Ἀ-
παραλλάκτως, ὡς ἀγαπῶμεν ἡμᾶς αὐτούς, ὀφείλομεν
ν' ἀγαπῶμεν καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐκ τοῦ ἀγίου τούτου δόγ-
ματος, τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ τεθέντος, πηγάζουσιν οἱ
ἐπόμενοι κανόνες, οὓς ὀφείλομεν ν' ἀκολουθῶμεν ἐν τῇ τυχόν
ἐμφανιζομένῃ συγκρούσει τῶν ἡμετέρων καθηκόντων.

Α') Ἐσο ἐν πρώτοις δίκαιος πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ
εἴτα εὐνοϊκὸς πρὸς σεαυτόν· ὅπερ ἐστὶ, ποιεῖ πάντοτε ὑπὲρ
τῶν ἄλλων ὅ,τι ἔχουσι δικαίωμα ν' ἀπαιτήσωσιν ἢ νὰ
περιμένωσι παρὰ σοῦ, καὶ ἔπειτα φρόντιζε περὶ τοῦ ἰδίου
σου συμφέροντος. Ὅθεν μὴ ἀφαιρῇς ἀπὸ τῶν ἄλλων τὰ
πρὸς ζωάρκειαν ἀναγκαῖα, ἵνα ἀποκτήσης πλεονάζοντα
ἀγαθὰ· μηδὲνα στέρει τῆς θέσεώς σου, ἵνα φθᾷς σὺ εἰς
ὑψηλότερα ἀξιώματα· μηδὲνα ἄφινε ν' ἀποθάνῃ τῆς πεί-
νης, ὅπως μὴ ἀποκόψῃς ἄνεσίν σου τινά· ἄφες καὶ δὸς
ἐκάστῳ ὅ,τι ἀνήκει αὐτῷ· τότε δὲ ἔσῃ δίκαιος πρὸς αὐ-
τόν, οὐχὶ δὲ εἰσέτι ἀγαθὸς ἢ ἐλεήμων.

Ἐσο δίκαιος πρὸς τοὺς ἄλλους, πρὶν ἢ παρέξῃς σεαυτῷ
χάριν τινά. Ἀπάλλαξον πρῶτον τοὺς περιστοιχοῦντάς
σε δυστυχεῖς ἀπὸ τῶν μᾶλλον κατεπειγουσῶν ἀναγκῶν,
καὶ εἴτα ἀπόλαυσον τοῦ πλούτου σου. Ἐνδυσον πρῶτον
τοὺς γυμνοὺς, καὶ ἀκολούθως δύνασαι νὰ φροντίσῃς περὶ
καλλωπισμοῦ καὶ γλαφυρωτέρων ἐπίπλων καὶ σκευῶν.
Ἀπόδος τὸν δίκαιον ἑπαινον εἰς τὴν ἀξίαν καὶ τὰς ἐκ-
δουλεύσεις τῶν ἄλλων, καὶ ἔπειτα χαίρου ἐπὶ τοῖς πλεο-
νεκτήμασιν, ἅτινα σὲ περικυκλοῦσι. Καταπράυνον πρῶ-
τον τὴν λύπην καὶ τοὺς πόνους τῶν ἄλλων, πρὶν ἢ σκε-
φθῇς περὶ διασκεδάσεων, περὶ ἡδονῶν σου. Ὅσα εἰσὶν

ἀπολύτως ἀναγκαῖα, ἄφευκτα ἄλλοις, ὀφείλεις νὰ χορηγήσης αὐτὰ προτοῦ ἐπιτρέψῃς σεαυτῷ τὴν χρῆσιν πραγμάτων ἥττον ἀναγκαίων, πραγμάτων, ὧν δύνασαι νὰ στερήσῃς σεαυτόν. Λάμβανε πάντοτε καθ' ὑπόθεσιν τὸν τόπον τῶν δυστυχούντων καὶ σκέφθητι τί ἤθελες ἀπαιτήσῃ ἢ ἀπεκδέχεσθαι ἐκ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλάνθρωπίας τῶν συμπολιτῶν σου. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὧ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, « Πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ζ', 12).

Β') Ἐσο δίκαιος πρὸς σεαυτόν πρὶν ἢ γίνῃς εὐνοϊκὸς ἐτέροις. Ὀφείλεις ν' ἀγαπᾷς τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν, ἀλλὰ συγχρόνως ὀφείλεις ν' ἀγαπᾷς σεαυτόν ὡς τὸν πλησίον σου. Ἐὰν, ἵνα παρέξῃς ἄλλοις πρόσκαιρόν τινα χαρὰν ἢ ἡδονήν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἀντὶ εὐγνωμοσύνης θέλεις διεγείρει τὴν χλεύην αὐτῶν, θυσιάζῃς ἀπερισκέπτως τὴν ἀξιοπρέπειάν σου, τὴν ὑπόληψιν, τὴν τιμὴν σου, εἶσαι ἄδικος πρὸς σεαυτόν, γινόμενος φιλόφρων πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἐὰν ἀμελήῃς τὰς ἰδίας σου ὑποθέσεις, τὰ καθήκοντα τῆς θέσεώς σου, τὸ συμφέρον τῆς οἰκογενείας σου, ὅπως φανῇς εὐάρεστος ἐτέροις εἰς πράγματα ἐπουσιώδη, ὧν ἀβλαβῶς αὐτοὶ δύνανται νὰ στερηθῶσιν, εἶσαι ἄδικος πρὸς σεαυτόν, τῶν ἄλλων τὴν περισσεῖαν ἐπαυξάνων. Ἐὰν ἐλαττόνης τὴν μόλις ἐπαρκοῦσαν σοί τε καὶ τῷ οἴκῳ σου περιουσίαν, ἢ τὸ ἀναγκαῖον εἰς ἀποκατάστασιν τῶν τέκνων σου χρῆμα, δίδων ἄνευ ἀνάγκης ἐτέροις δῶρα, εἶσαι ἄδικος πρὸς σεαυτόν καὶ πρὸς τοὺς σοὺς, καὶ ἐκτὸς τούτου καθίστασαι, καίτοι ἐν ἀγαθῇ προθέσει, ἄσωτος, καταναλίσκων ἀνωφελῶς τοὺς πρὸς καλλιτέραν χρῆσιν δοθέντας σοι πόρους. Ἐὰν, τέλος, ἔνεκεν ὑπερ-

βολικῆς μετριοφροσύνης ὑποχωρῆς εἰς τὸν ἀντιποιοῦμενον ἀρχῆς τινος ἢ θέσεως, καίτοι ἀνικανώτερόν σου ὄντα, καίτοι ἔχοντα περιουσίαν, ἐνῶ σὺ καὶ οἱ σοὶ στερεῖσθε τῶν ἀναγκαίων, ἡ μετριοφροσύνη σου αὕτη ἐστὶν ἀδικία πρὸς σέ καὶ πρὸς τὸν οἶκόν σου.

Οὕτω τὸ εἰρημένον δόγμα, ἡγουν τὸ νὰ προτάττωμεν ἀείποτε τὸ ἀναγκαῖον, τὸ ἀναπόδραστον, τὸ δίκαιον ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων καὶ μόνον ἀκολουθῶς νὰ ἐπιχειρῶμεν τὰ ἐπιεικῆ, τὰ ἀγαθοποιᾶ, τὰς εὐεργεσίας, τὰ περιττὰ ἢ τὰ πλεονάζοντα, ἔσεται, μετὰ φρονήσεως ἐφαρμοζόμενον, ἀείποτε ἀσφαλέστατος ὁδηγὸς ἐν τῇ συμπιπτοῦσῃ συγκρούσει τῶν καθηκόντων πρὸς ἐκλογὴν τῆς ἀληθοῦς ὁδοῦ.

Γ') Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐντολῆς τοῦ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς πλησίον ἡμῶν ὡς ἡμᾶς αὐτοὺς, πηγάζει τρίτος κανὼν, ὁ ἐξῆς. Ὅσάκις δυνάμεθα νὰ γίνωμεν πραγματικῶς καὶ σπουδαίως ὠφέλιμοι πολλοῖς τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν, ὀφείλομεν ν' ἀφίνωμεν κατὰ μέρος τὸ ἴδιον ἡμῶν συμφέρον. Ἐκαστος ἄνθρωπός ἐστι μόνον ἐλάχιστον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας· ὀφείλει ἐπομένως, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν ἐκουσίως καὶ ἀσμένως θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ὅλου, καὶ οὐχὶ νὰ περιμένῃ ἵνα τὸ ὅλον ὑπὲρ τοῦ μέρους θυσιασθῇ.

Ἐκὼν καὶ χαίρων ἄρα ὁ ὑπὸ τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης ἐμπνεόμενος χριστιανὸς, ὅσάκις τὸ ὅλον κινδυνεύῃ, παύει τοῦ νὰ μεριμνᾷ μόνον περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀσφαλείας. Ἐὰν ἡ πατὴρ ἐκείνη τῆς ὑποστηρίξεώς του, σπεύδει νὰ φέρῃ εἰς τὸν βωμόν αὐτῆς τοὺς φόρους αὐτοῦ, τὴν χρηματικὴν αὐτοῦ συνδρομὴν, παρέχων οὕτω τοῖς συμπολίταις ἀξιολίμητον παράδειγμα ἀφοσιώσεως. Ἐὰν

ἡ πατρίς του ἀπειλῇται ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ὑψηλὴ ἀρετὴ ὀπλίζει τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ἐγκαρτερήσῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης μέχρι τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός του ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς γεννησάσης καὶ θρεψάσης αὐτὸν φιλτάτης γῆς.

Εἴητε εὐλογημένοι εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, μεγαλόψυχοι ἄνδρες, οἱ γενναίως θυσιάσαντες πᾶσαν τοῦ βίου ἡδονὴν καὶ ἀνάπαυσιν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ὑμῶν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν συγχρόνων σας ! Τὰ ὀνόματα ὑμῶν, μεγάθυμοι ἥρωες, κατέστησαν περικλυτὰ, καὶ προφερομένων αὐτῶν πάλλει πᾶσα ἐνάρετος καρδιά, διότι ἐσπεύσατε χαίροντες πρὸς τὸν δυσμίμητον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θάνατον. Ἀκούσατε ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ τοὺς ὕμνους τῆς ἡμετέρας εὐγνωμοσύνης, ἅγιοι μάρτυρες, οἱ ἐν μέσῳ βασάνων παραδόντες τὸ πνεῦμα ὑμῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας καὶ τὴν ἄκραν αὐτῆς ἀξίαν διὰ τοῦ αἵματος ὑμῶν ἐπισφραγίσαντες !

Ω Θεέ ! δός ἵνα καὶ γῶ, ἐν ταῖς ὥραις μεγάλης τινὸς δοκιμασίας, ἀναδείξω τοιοῦτον χριστιανικοῦ ἡρωϊσμοῦ φρόνημα ! Ἀπομάκρυνον δὲ ἀπὸ τῆς καρδίας μου τὴν ψυχρὰν ἐκείνην ἰδιωφέλειαν, τὴν ταπεινωτικὴν ἐκείνην φιλαυτίαν, δι' ἣν ἡ ἀγαθοποιΐα ἐστὶ συμφέροντος σκέψις, καὶ ἥτις ἀνίκανος οὔσα πρὸς οἰανδῆποτε ἐκούσιον θυσίαν καὶ ἀφοσίωσιν, θεωρεῖ τὸ ἀργύριον προτιμότερον τῆς ἀρετῆς, τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα ὑψηλότερα τῆς αἰωνίου ἀληθείας, τὰς ἀπολαύσεις τοῦ ὕλικου βίου σπουδαιότερας τῆς τῶν ψυχῶν ἀγιότητος.

.....

ΜΑ΄.

Συνάφεια τοῦ παρόντος βίου καὶ τῆς αἰωνιότητος.

« Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λε-
γούσης μοι, Γράψον, Μακάριοι οἱ νε-
κροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρτι.
Ναὶ, λέγει τὸ Πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύ-
σωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν· τὰ δὲ
ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν. »

(Ἀποκάλυψ. Ἰωάν. ΙΔ', 13).

Το χρονικὸν διάστημα ἐνὸς ἔτους σύγκειται ἐκ σειρᾶς ἐλαχίστων στιγμῶν, τάχιστα ἀλλήλας διαδεχομένων. Τίς δύναται νὰ αἰσθανθῇ τὸ ἀπείρως ἐλάχιστον σημεῖον τοῦ χρόνου, τὸ ἀποτελοῦν τὴν καλουμένην παροῦσαν στιγμὴν, ἣτις ἐν ἀκαρεῖ διερχομένη παρῆλθεν ἤδη καὶ πόρρω κεῖται, ἐνῶ ἐγὼ ἐτοιμάζομαι νὰ διαλογισθῶ αὐτήν; Ἐν τῷ τέλει τῶν δώδεκα μηνῶν τὸ ἔτος μοὶ παρίσταται ὡς μία μόνη στιγμή. Τὴν στιγμὴν ταύτην εἶχον, καὶ ἤδη δὲν ἔχω, καὶ πλέον οὐδέποτε θέλω ἔχει.

Ἡ ἡμέρα παρέρχεται, παρέρχεται ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην· τί δ' ἄλλο εἶνε ἡ ἡμέρα, ἢ χρόνου στιγμή, καθ' ἣν ἀνοίγω καὶ αὖθις κλείω τοὺς ὀφθαλμούς μου; Ἡ ἐβδομάς, ὁ μὴν, τὸ ἔτος τί εἰσιν; Ἀκαριαῖαι στιγμαὶ, ἅς συγκατερίθμῃσα.

Πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι καθορῶ διηνηκῇ μεταλλαγὴν τῶν πραγμάτων, καὶ ὅμως τὰ πάντα μένουσι τὰ αὐτά. Πρὸ πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν τὰ πάντα ἦσαν οἷα νῦν εἰσιν. Αἱ μερικαὶ μεταλλαγαὶ ἀείποτε περισκλείοντο ἐν τῷ ἀμεταβλήτῳ τοῦ συνόλου. Διακρίνω στιγμάς, ἐβδομάδας,

μήνας, ἐνιαυτούς· ἀλλὰ μόνος ὁ νοῦς χωρίζει καὶ διακρίνει καὶ παντοῖα δίδωσιν ὀνόματα· τὸ δ' ἀληθὲς πάντα ταῦτά εἰσιν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς χρόνος. Ὅ,τι ἐγὼ ἀποκαλῶ ὥρας τοῦ ἔτους οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἡ μεταβαλλομένη σχέσις ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπροστάσει τῆς παρ' ἐμοῦ κατοικουμένης σφαίρας, ὁ δὲ χρόνος διατελεῖ ἀμετάβλητος.

Ὅσον δὲ ποικίλα καὶ πολυειδῆ καὶ ἂν φαίνωνται τὰ ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ γεγονότα, εἰσὶν ἀπλᾷ συνέπειαι ἄλλων γεγονότων, στενώτατα δὲ πρὸς ἄλληλα συνδέονται καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν καὶ μόνον ὄλον.

Ἀφοῦ λοιπὸν πάντα τὰ ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἀποτελοῦσιν ἓν καὶ μόνον ὄλον, οὗτινος εἷς μόνος ἐστὶν ὁ Δημιουργός, καὶ ἀφοῦ πάντα εἰς ἀναλλοίωτον εὐρίσκονται πρὸς ἄλληλα συνάφειαν, διατί ὁμιλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ χρόνου καὶ αἰωνιότητος ὡς περὶ δύο διαφόρων καὶ κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων κόσμων;

Ὅντως μωρία ἐστὶ νὰ πιστεύῃ τις, ὅτι ἐντὸς δύο ἡμερῶν διὰ τοῦ σκότους μιᾶς μόνης νυκτὸς χωριζομένων ὑπάρχουσι δύο διάφοροι ζωαί. Ὅταν ἐν τῇ φθινοπωρινῇ ὥρᾳ τὰ μαραινόμενα φυτὰ καταπίπτωσι καὶ εἰς γῆν καὶ κόνιν μεταβάλλωνται, ἐν δὲ τῷ προσεχεῖ ἔαρι νέα φυτὰ ἀναφύωνται, δύναται τις εὖ φρονῶν νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι δύο ἐπεφάνησαν κόσμοι, ὧν ὁ μὲν ἐξηφανίσθη, ὁ δὲ ἤδη ἄρχεται ἵνα ἐκ νέου καταστραφῇ; Οὐδὲν μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὥρῶν ὑπάρχει διάφορον ἢ καινόν· ὁ κύκλος αἰέποτε ὁ αὐτὸς ἐπανέρχεται· πάντα εἰσὶν ἀρχαῖα, αἰώνια.

Ὅταν τὸ φυτὸν ξηρανθῇ καὶ ὡς κόνις ὑπὸ τοῦ ἀνέμου διασκορπισθῇ, νομίζεις, ἄνθρωπε, ὅτι τὰ συστατικὰ μόρια τοῦ πάλαι φυτεύματος ἀπεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ σύμπαντος τῆς κτίσεως καὶ ἐντελῶς ἐξηφανίσθησαν; Οὐχὶ

βεβαίως· μετὰ φυτείας ἡνωμένα, ἢ πλέοντα ὡς κονιορτὸς ἐν τῷ αἰθέρι ἐντὸς ἡλιακῆς ἀκτίνος, τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὑφίστανται καὶ διατελοῦσιν ἀνεξίτηλα ἐν τῇ ὅλῃ τοῦ Θεοῦ δημιουργίᾳ. Ἡ ἀπόρρητος ζωτικὴ δύναμις, ἣτις συνήνωσε τὴν κόνιν καὶ ἐξ αὐτῆς ἐμόρφωσε μέγαν χλοερὸν καὶ ἀνθοῦντα θάμνον, ἐξακολουθεῖ ζῶσα καὶ χωρὶς τῆς εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποκειμένης κόνεως, ἐνεργεῖ δὲ ἐν χειμῶνι καὶ ἐν καιρῷ θέρους ἐντὸς τῶν σπόρων, ἐντὸς τοῦ συνόλου τῆς κτίσεως. Ἐπαναφέροντος δὲ τοῦ ἔαρινου ἡλίου τοὺς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ὠρισμένους ὅρους, ὑφ' οὗς ἡ ζωτικὴ δύναμις ἐπηρεάζει τὰ περικυκλοῦντα αὐτὴν μόρια τῆς ὕλης, ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος δύναμις ἐπενεργεῖ, νέος δὲ θάμνος φύεται, χλοηφορεῖ καὶ ἀνθίζει. Οὕτω τὰ πάντα εἰσὶν αἰείποτε ἀρχαῖα, καίτοι πάντοτε φαινόμενα νέα εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων.

Ναί, οὐδὲν δημιουργεῖται καινόν καὶ οὐδὲν ἀρχαῖον ἀπόλλυται. Ὅ,τι δὲ ἡμεῖς νέα καὶ παλαιὰ ἀποκαλοῦμεν, εἰσὶν ἀπλῶς διακρίσεις τοῦ νοὸς ἡμῶν, βοηθήματα τῆς ἀσθενοῦς ἡμῶν διανοίας πρὸς εὐχερεστέραν κατάληψιν τῆς θαυμαστῆς ποικιλίας τῶν ἔργων τοῦ Δημιουργοῦ. Ἀληθῶς ἐν τῇ φύσει οὐδὲν ὑπάρχει καινόν, οὐδὲν ἀρχαῖον· διότι ἡ θεία δημιουργία αἰώνιος ἐστίν· ἐν δὲ τῇ αἰωνιότητι οὐδὲν γεννᾶται καὶ οὐδὲν γηράσκει, διότι ἡ αἰωνιότης αἰωνίως διατελεῖ ἡ αὐτή. Μόνον αἱ σχέσεις καὶ αἱ ἀναλογίαι τῶν πραγμάτων μεταβάλλονται, ἐκ δὲ τῶν μεταβολῶν αὐτῶν παράγομεν καὶ ἐπ' αὐτῶν βασιζόμεν τὴν καταμέτρησιν τοῦ χρόνου καὶ τὰ πρόσκαιρα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς συμβαινόντων. Ἄν ἄνθος τι μαρανθῇ καὶ ἡ εἰς κόνιν καταπέσῃ, ἢ εἰς λεπτότατον ἀέριον ἀνατμισθῇ, ἢ ἂν ἐκ τοῦ ἀπείρου σύμπαντος τῶν ὄντων οὐράνιον τι σῶμα,

ὑπὸ ἀναριθμήτων πλασμάτων κατοικοῦμενον, ὡς ἡ ἡμέ-
 τέρα γῆ, διαλυθῇ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη καὶ καταστραφῇ,
 τὸ πρᾶγμα ἐστὶν ἐντελὲς τὸ αὐτό. Οὔτε τὰ συστατικὰ
 μέρη τοῦ ἄνθους, οὔτε τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀπαρτίσαντα
 τὸ οὐράνιον σῶμα, δύνανται νὰ ἐξαφανισθῶσιν ἀπὸ τῆς
 θείας δημιουργίας. Μόνοι αἱ σχέσεις καὶ αἱ ἀναλογίαι
 τῆς ὕλης μετεβλήθησαν. Ἡμεῖς μεγίστην νομίζομεν τὴν
 διαφορὰν, τὴν μεταξὺ τοῦ ἄνθους καὶ τοῦ οὐράνιου σώ-
 ματος, διότι σχετικῶς πρὸς τὸ ἡμέτερον σῶμα τὸ μὲν
 φαίνεται ἡμῖν σμικρὸν, τὸ δὲ μέγιστον. Ἀλλ' εἰς τὰ ὅμ-
 ματα τοῦ ἀπείρου, παντοδυνάμου καὶ πανταχοῦ παρόν-
 τος Θεοῦ οὐδὲν ἐστὶ μέγα, οὐδὲν ἐστὶ σμικρὸν. Διὰ τοῦτο
 ὁ ἐλάχιστος τῆς γῆς σκώληξ καὶ ὁ ἰσχυρότατος τῶν ἀν-
 θρώπων τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἐνώπιον Αὐτοῦ σπουδαιότητα·
 ἀμφοτέρους ὡς ἴδια Αὐτοῦ πλάσματα ἀδιακρίτως περι-
 βάλλει καὶ ὑπερασπίζει διὰ τῆς προνοίας καὶ τῆς ἀγά-
 πης Αὐτοῦ ὁ Πανάγαθος.

Ἄς μὴ φανταζώμεθα ὅτι ὅσα ἐν τῷ ἐφημέρῳ σταδίῳ
 τοῦ ἐπιγείου βίου καὶ ἐντὸς τοῦ παρ' ἡμῶν οἰκουμένου
 στενοῦ χώρου διὰ τῶν ἀσθενῶν ἡμῶν ὀφθαλμῶν βλέπο-
 μεν, διὰ τοῦ σμικροῦ ἡμῶν μέτρου καταμετροῦμεν καὶ
 διὰ τῆς περιωρισμένης ἡμῶν νοήσεως καταλαμβάνομεν,
 εἰσὶν ὄντως τοιαῦτα, οἷα ἀποκαλοῦμεν αὐτὰ ἐν τῇ γλώσ-
 σῃ ἡμῶν, ὅπως γίνωμεν ἀλλήλοις καταληπτοί. Ποιοῦμεν
 διακρίσεις ἔνθα ἐν τῇ φύσει οὐδεμία ὑπάρχει διακρίσις.
 Δι' ἡμᾶς τὰ ἀόρατα, ἢ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς ἀδυνατοῦμεν ν'
 ἀντιληφθῶμεν, εἰσὶν ὡς ἂν οὐδαμῶς ὑφίσταντο. Ἐν τού-
 τοις οὐδὲν ἐστὶν ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτινος τὰ πρῶτα στοι-
 χεῖα νὰ μὴ εὐρίσκωνται ἐν τῷ περιβάλλοντι ἡμᾶς αἰθέρι
 ὡς ἀόρατα καὶ ἀνεπαίσθητα μέρη. Αὐτὸς ὁ κόσμος ὁλό-

κληρος, ἐφ' οὗ ὡς θνητοὶ οἰκοῦμεν, παρήχθη ἐξ αἰθεροειδῶν στοιχείων. Ἀπὸ τοῦ ἀέρος συμπυκνουμένου σχηματίζεται τὸ καταρρέον ὕδωρ· ἀπὸ τοῦ ἀέρος λαμβάνουσι τὰ φυτὰ τὰ συστατικὰ αὐτῶν μόρια· ἀπὸ τοῦ ἀέρος καὶ ἀπὸ τῶν φυτῶν τρέφονται τὰ ζῶα· ἀφ' ὧν δὲ τούτων διατηρεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ὅρη, δάση, θάλασσαι, φυτὰ, ζῶα καὶ σώματα τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἐπίσης, οὕτως εἰπεῖν, γεννήματα τοῦ ἀέρος καὶ δύνανται αὐθις νὰ διαλυθῶσιν εἰς ἀόρατα ἀερῶδη μόρια. Τὰ πάντα ἐν τῇ ἐνότητι περικλείονται.

Τὰ πάντα ἐν εἰσι. Στενωτάτῃ καὶ σχεδὸν ἀδιάγνωστος συνάφεια τὰ πάντα συνδέει. Ἐν τοῖς αἰωνίοις οὐδαμῶς ὑπάρχει χθές καὶ σήμερον. Αἱ τοιαῦται διακρίσεις εἰσὶ χρήσιμοι μόνον τοῖς ἀνθρώποις, ἐνόσω οὗτοι κατοικοῦσιν ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἀστέρος, ὅστις καλεῖται μὲν γῆ, κινεῖται δὲ περὶ τὸν ἴδιον ἄξονα καὶ περὶ τὸν ἥλιον, καὶ διὰ τῶν δύο αὐτῶν κινήσεων παράγει προσκαίρους μεταλλαγὰς φωτὸς καὶ σκότους, ψύχους καὶ θερμότητος, ἅς πρὸς διάκρισιν ὀνομάζουσιν ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ἐν τῇ καθολικῇ τῶν πραγμάτων ὑπάρξει οὐδὲν τελευτᾷ, ἀλλὰ τὰ πάντα εἰσὶν ἀπλῶς συνεχῆς κινήσεις συνθέσεως καὶ ἀποσυνθέσεως, ἣν ὀνοματίζομεν ζωὴν. Ἀλλ' ὥσπερ τὰ πράγματα αὐτὰ, οὕτω καὶ ἡ συνεχῆς αὕτη σύνθεσις καὶ ἀποσύνθεσις, καθὼ ἐργον τοῦ Θεοῦ, ἐστὶν αἰώνια. Τὸ εἶδος τοῦ συνδυασμοῦ μερῶν τινων δύνανται νὰ παύσῃ, ἀλλ' ὅ,τι ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει οὐδέποτε παύει, καθὼς οὐδέποτε παύει καὶ ἡ μεταλλαγὴ τῶν σχέσεων, ἡ συνεχῆς σύνθεσις καὶ ἀποσύνθεσις, ἡ γουν ἡ ζωὴ. Τὰ πάντα εἰσὶ καὶ μένουσιν αἰωνίως. Ὅ,τι φαίνεται ἡμῖν ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος, ὅ,τι ἡμεῖς ἀποκαλοῦμεν ἀνθισιν

καὶ μάρανσιν, πρῶϊαν καὶ ἐσπέραν, γένεσιν καὶ θάνατον, νέον καὶ παλαιόν, ἐστὶν ἀπλὴ μεταλλαγή τῶν συνδυασμῶν τῶν πραγμάτων ἐν τῷ σύμπαντι, ἥτοι ζωὴ τῆς δημιουργίας. Ὅτι δὲ θάνατον λέγομεν, εἶνε ἀπόδειξις τῆς ζωῆς, πρᾶξις τῆς ζωῆς, αὐτὴ ἡ ζωή.

Χρόνος καὶ αἰωνιότης εἰσὶν εἰς τὰ ὅμματα τοῦ Θεοῦ ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ἀλλὰ καὶ δι' ἐμὲ πρέπει νὰ ὦσιν ἐν καὶ τὸ αὐτό. Πρὸς τί αἱ διακρίσεις αὗται; Μία μόνη ὑπάρχει αἰωνιότης. Εἰσέρχομαι ἐν τῇ αἰωνιότητι μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς μου εὐρίσκομαι ἤδη ἐντὸς αὐτῆς. Πορεύομαι μετὰ τὸν θάνατον πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ νῦν διατελῶ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τοῦ μεγάλου ζωτικοῦ ἔργου, ὅπερ θάνατον ἀποκαλῶ, πραγματοποιεῖται σπουδαία μεταλλαγή ἐν τῇ συνθέσει τῶν στοιχείων τῆς φύσεώς μου. Καθὼς ἐν τῇ φθινοπωρινῇ ὥρᾳ ἡ ζωϊκὴ δύναμις ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦ μαραινομένου φυτοῦ, οὕτω ἀποχωρίζεται ἐν ἐμοὶ ἡ πνευματικὴ μου φύσις ἀπὸ τῆς μὴ πνευματικῆς, ἣν γηϊνήν ὀνομάζω. Ἡ ἐμὴ ψυχὴ, τὸ ἐγὼ, τὸ διανοούμενον τὸν Θεόν, εἰσέρχεται εἰς νέας σχέσεις μετὰ νέων καὶ ἀναγεθέντων ὄντων ἐντὸς τῆς μεγάλης καὶ διηνεκοῦς ζωῆς καὶ κινήσεως τοῦ Παντός. Τὸ καταπεσὸν καὶ κόνις γεγνημένον σῶμά μου ὑφίσταται πάντοτε ἐν τοῖς στοιχείοις αὐτοῦ, ἅπερ χρησιμεύουσιν εἰς νέους συνδυασμούς, ἀλλ' οὐδόλως πλέον μοὶ ἀνήκει, καθὼς δὲν μοὶ ἀνήκει τὸ σύμπαν τῆς θείας δημιουργίας. Ἐγὼ δὲ, ἡγουν τὸ ἐγὼ, τὸ τὸν Θεόν διανοούμενον, τὸ ἀναγνωρίζον τὸ σύμπαν τῆς κτίσεως, τὸ πνεῦμα, τὸ γινῶσκον καὶ θαυμάζον τὴν ἀπειρίαν, ὑφίσταται ἐπίσης καὶ διαρκεῖ ὡς αὐτὴ ἡ κόνις αἰωνίως ἐν τῇ αἰωνιότητι.

Εἰμὶ τάχα διάφορον ὄν, ἐὰν σήμερον ἐνδυθῶ ἄλλο ἐνδυμα, διάφορον ἐκείνου, ὅπερ ἤμην ἐνδεδυμένος χθές; Ἀναντιρρήτως ὄχι· καὶ ἂν χθές ἐφόρουν ποταπὸν, σήμερον δὲ λαμπρὸν ἱμάτιον, εἰμὶ ὁ αὐτός καὶ ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ ἐνδύματα ταῦτα. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ ἐνδυμα, τὸ ὅποῖον εἰς κλίνην βαίνων ἀποδύομαι, μοὶ ἀνήκει, ἐπὶ τοσοῦτον μόνον μοὶ ἀνήκει καὶ τὸ σῶμά μου, ὅπερ ἐν τῷ θανάτῳ κατατίθηναι, ὡς ἐνδυμα ἥδη ἄχρηστον τῷ τέως ἐνοικήσαντι πνεύματι. Ἐν τούτοις ὅ,τι ἤμην ἐντὸς τοῦ χοῦκοῦ ἀνθρώπινου σώματος ἔσομαι καὶ ἐν ἄλλαις σχέσεσιν ἐντὸς ἄλλης τάξεως πραγμάτων· διότι ἐγὼ εἰμι ἐγὼ καὶ διατελῶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διατηρῶ δὲ καὶ σώζω τὴν ἀτομικότητά μου, ὥσπερ τὸ σῶμά μου μένει ἢ αὐτὴ κόνις, ἢ ποτὲ ἀποτελέσασα αὐτό.

Ἐν ἄλλοις δὲ λόγοις, ἀπὸ τοῦ περιορισμένου καὶ στενοῦ τούτου χώρου, ἀπὸ τῆς ἐλαχίστης ταύτης στιγμῆς, ἣν ἐπίγειον ζωὴν ἀποκαλοῦμεν, μεταδιβάζω ἐμαυτὸν καὶ τὴν ἀξίαν ἢ ἀναξιότητά μου εἰς ἄλλας σχέσεις ὑψηλοτέρας ἢ ταπεινοτέρας, εἰς ἄλλην σφαῖραν λαμπροτέραν ἢ ἀνιαιοτέραν. Ἐκ τῶν εἰρημένων δὲ ἀποδεικνύεται ἀναμφίλεκτος ἀλήθεια τὸ λόγιον τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὅτι τὰ ἔργα μου μὲ ἀκολουθοῦσιν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ. «Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρτι. Ναί, λέγει τὸ Πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν· τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.» (Ἀποκάλ. Ἰωάν. ΙΔ', 13).

Τὰ ἔργα ἡμῶν ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν· διότι μεταξὺ τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος ὑπάρχει συνάφεια ἀδιαχώριστος, οἰκειοτάτη, συνάφεια στενωτέρα ἐκείνης, ἥτις συνδέει τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐντὸς αὐτῆς συγχεομένην

φανίδα ὕδατος. Τὰ πάντα ἐν τῇ ἐνότητι τοῦ σύμπαντος συγχωνεύονται.

Ὑπάρχει δὲ ἡ συνάφεια αὕτη, διότι μία μόνη ἐστὶν ἡ κτίσις ἅπασα, ἐγὼ δὲ ζῶ ἤδη ἐν αὐτῇ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι οὐδαμῶς δύναμαι νὰ ζήσω ἀλλαχοῦ ἢ ἐν τῇ αὐτῇ κτίσει, ἥτοι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πατρός μου.

Ὑπάρχει ἡ συνάφεια αὕτη, διότι εἷς ἐστὶν ὁ χρόνος, μία ἡ αἰωνιότης, ἥτις ἀείποτε ἦν καὶ ἀείποτε ἔσεται. Δὲν θέλω δὲ εἰσελθεῖ μετὰ θάνατον ἐν τῇ αἰωνιότητι, διότι καὶ ἤδη ζῶ ἐνταῦθα ἐν τῷ χρόνῳ τῆς αἰωνιότητος. Πῶς δὲ δύναται ἐν τῇ ἐνότητι τῆς κτίσεως νὰ παύσῃ ἡ συνάφεια;

Ἡ συνάφεια ὑπάρχει, διότι ἄφθαρτον καὶ ἀκατάστρεπτον, ὥσπερ τὸ ἐλάχιστον ἄτομον τοῦ κοινιορτοῦ, ἐστὶ καὶ τὸ ἐμὸν πνεῦμα, τὸ ἔχον συνείδησιν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως καὶ σπεῦδον διηνεκῶς καὶ ἀκατασχέτως πρὸς τὴν τελειοποίησιν. Αἱ ἐξωτερικαὶ μορφαὶ τῶν πραγμάτων ἀλλάσσουν, αἱ δὲ οὐσίαι αὐτῶν ἀείποτε διαμένουσι. Τὰ περὶ ἐμὲ μεταβάλλονται, ἀλλ' ἐγὼ διαμένω ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ ἀπείρῳ κινήσει καὶ ζωῇ τῆς κτίσεως. Ἀφοῦ δὲ διαμένω ὁ αὐτός, πῶς δύναται νὰ ὑπάρξῃ διακοπὴ συνεχείας μεταξὺ τῆς σήμερον καὶ τῆς αὔριον, μεταξὺ τοῦ τῇδε καὶ τοῦ ἐκεῖθι βίου, μεταξὺ τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος;

Ὑπάρχει συνάφεια μεταξὺ τῶν ἐνθάδε καὶ τῶν ἐκεῖ, διότι εἷς ὁ μόνος ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα διατάξας, ὁ τὰ πάντα συγκρατῶν, ὁ τὰ πάντα πλάσας ἐν τελειότητι, ὁ κτίσας οὐχὶ ἐρείπια καὶ ἀποκλάσματα, ἀλλ' ὅλον ἐν, ἐξαίρετον, ἁρμονικῶς συμπεπλεγμένον κατὰ τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτὸ μέρη, ἀληθῶς δὲ καὶ ἀρκούν-

τως ἀκόλουθον ἐν τοῖς συνδυασμοῖς, ἐν ταῖς αἰτίαις καὶ ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ. Αὐτὸν δὲ τὸν Θεὸν τῆς κτίσεως, ὅστις καὶ ἐμός ἐστι Θεός, ἔχω ἤδη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ Αὐτὸν θέλω ἔχει καὶ ὅταν, μεταβαλλομένων τῶν περὶ ἐμὲ περιστάσεων καὶ πραγμάτων, μοὶ ὀρισθῶσι νέα ἀναλογίαι, νέα σχέσεις καὶ νέα πράγματα.

Διὰ τοῦτο μακάριοι εἰσιν οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες, διότι τὰ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν. Ναὶ τὰ ἔργα αὐτῶν κατ' ἀνάγκην ἀκολουθοῦσιν αὐτοὺς, διότι ἐν τῇ μεγάλῃ τῶν πραγμάτων συναφείᾳ οὐδὲν ἐνεστί κενόν, οὐδεμία ὑπάρχει διάλειψις. Τὰ μὲν τῶν πραγμάτων γεννῶνται καὶ ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῶν δὲ, τὰ ἀποτελέσματα προέρχονται ἀπὸ τῶν αἰτίων, τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐν τοῖς ἀπείρως μικροῖς, ὥσπερ ἐν τοῖς ἀπείρως μεγάλοις, ἐν τῷ γῆινῳ ἢ ὕλικῳ, καθάπερ ἐν τῷ ἠθικῳ καὶ πνευματικῳ κόσμῳ. Εὐρίσκεσαι, ἄνθρωπε, ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἢ ταπεινῆς θαυμάδος, ἐφ' ἧς ἀνέβης ἢ κατέβης. Οὐδὲν ἐκ τῶν γενομένων δύναται νὰ ἐκλείψῃ· τὰ ἔργα σου σὲ ἀκολουθοῦσιν.

Εἰσὶ τινες, ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ψυχὴν διεφθαρμένοι καὶ παντάπασιν ἀποθηριωθέντες, ὥς ἀδυνατοῦσι ν' ἀναπτύξωσι πρὸς τελειοποίησιν τὴν ἐν αὐτοῖς πνευματικὴν οὐσίαν. Οἱ τοιοῦτοι ζῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς δίκην ἀλόγων ζώων, ἐπιδιώκοντες μόνον τὴν πλήρωσιν τῶν ζωδῶν αὐτῶν ὀρέξεων καὶ τὴν ἐπίτευξιν κτηνώδους μεγαλείου· θεωροῦσι δὲ μωρίαν ἢ τοῦλάχισον θέλουσι νὰ θεωρήσωσιν ὡς μωρίαν τὴν ἀρετὴν, τὴν ἰδίαν αὐτῶν συνείδησιν, τὸν αἰώνιον θεῖον νόμον. Νὰ ἐνδύωνται ἱμάτια μεγαλοπρεπῆ, ν' ἀναπαύωνται ἐπὶ ἀπαλῶν στρωμνῶν, εἰς πολυτελεῖς νὰ κατοικῶσιν οἰκίας, πολυποίκιλα καὶ δαπανηρὰ νὰ ἔχωσι ἐδέσματα καὶ ποτὰ, πολλῶν νὰ ἄρχωσι καὶ νὰ ἐξουσιάζωσι

πλείστων, πάντας περὶ αὐτοὺς νὰ βλέπωσι τεταπεινωμένους, μόνοι πάντων νὰ ὑπερέχωσι, ποικίλων νὰ ὦσι κάτοχοι γνώσεων, μετὰ πανουργίας ἔμπειροι καὶ μετὰ δολιότητος πολυμήχανοι νὰ γίνωσι, πᾶν ἐμπόδιον πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν σκοπῶν ἐπιτηδείως ν' ἀπομακρύνωσιν ἰδοὺ τὶ ἀποτελεῖ δι' αὐτοὺς τὸ ὕψιστον ἀγαθόν, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ζωώδους αὐτῶν τελειοποιήσεως. Περὶ ὑψηλοτέρων πραγμάτων, περὶ λαμπροτέρας ὑπάρξεως οὐδεμίαν ἔχουσιν ιδέαν· ἐπὶ τοσοῦτον τὸ πνεῦμα αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὕλης κατεπνίγη! Λαλήσατε αὐτοῖς περὶ ἀρετῆς· θέλουσιν ἀπαντήσῃ ὑμῖν διὰ σκωπτικοῦ γέλωτος. Εἶπατε αὐτοῖς, ὅτι ὀφείλουσι νὰ θυσιάζωσι πάντα τὰ γήϊνα εἰς τὴν ἀληθῆ εὐγένειαν τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ ἀληθὲς ἠθικὸν μεγαλεῖον, καὶ θέλουσι θεωρήσῃ ὑμᾶς παραφρονοῦντας.

Οἱ τοιοῦτοι, συνήθως δυστυχέστατοι ἐν τοῖς ἀποκρύφοις τῆς καρδίας των, ἐὰν δὲν ἀρνηθῶσι τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, πᾶσαν καταβάλλουσι προσπάθειαν ἵνα ἀρνηθῶσι τὴν ἐν τῇ δημιουργίᾳ Πρόνοιαν Αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ αἰωνίου καὶ πάντων ὑπερτέρου νόμου τῆς ἀρετῆς. Ἐπιθυμοῦσι νὰ πείσωσιν ἑαυτοὺς, ὅτι ὁ Θεὸς οὐδόλως προσέχει ταῖς πράξεσιν ἡμῶν, ὅτι ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀρετὴ εἰσι σχολαστικαὶ ἐφευρέσεις, προλήψεις τῶν παιδικῶν χρόνων, χαλινὸς καὶ δελέαμα εἰς χεῖρας τῶν κρατούντων κατὰ τῶν ὑπηκόων λαῶν. Τὸ ὠφέλιμον φαίνεται αὐτοῖς φρόνιμον, τὸ φρόνιμον ἀληθὲς καὶ καλόν, δίκαιον τὸ παρέχον αὐτοῖς κέρδος, ἄδικον δὲ μόνον τὸ ζημίαν ἢ βλάβην προξενοῦν αὐτοῖς. Θεωροῦντες δὲ θεμιτὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν πάντα τὰ μέσα, καὶ αὐτὰ τὰ μᾶλλον ἀποτρόπαια, ἀποφεύγουσι τὴν χρῆσιν τινῶν

μὲνον ὁσάκις ἀπαιτήσῃ τοῦτο ἡ ἰδιοτελὴς αὐτῶν φρόνησις.

Ἐν τούτοις, ἔν τι ἀνησυχεῖ καὶ σχεδὸν τρομάζει αὐτούς. Βλέπουσιν ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ πολλαὶ μὲν παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσιν ὑπάρχουσι θρησκευτικαὶ δοξασίαι, ἔν τι ὁμῶς κοινῶς παρ' ἅπασι δοξάζεται, ἡ ἀρετὴ. Οὕτως ἄρα ὑπάρχει τι μόνιμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, καθ' ὅσον ἀνάγεται εἰς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὰς πράξεις, εἰς τὰ φρονήματα καὶ εἰς τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ, ὑπάρχει εἷς νόμος ἀμετάπτωτος, καθ' ὃν ἕκαστος ἑαυτὸν κρίνει καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων κρίνεται. Ἡ ἀρετὴ, ἢ ἡ καθολικὴ δικαιοσύνη, δὲν εἶνε ἄρα τι μεταβλητὸν ἢ τυχαῖον. Ὁ τίμιος καὶ ἐνάρετος τιμᾶται ἐν πάσῃ τῇ γῇ, παρὰ τε τῶν εὐπαιδευτῶν καὶ παρὰ τῶν βαρβάρων λαῶν, καὶ ἐλκύει εἰς ἑαυτὸν τὰς καρδίας τῶν ἄλλων ἀσυγκρίτως πλείοτερον τοῦ ἀπλῶς φρονίμου ἢ ἐν πανουργίᾳ πολυπείρου. Τοῦναντίον ὁ πονηρὸς, ὁ χωρὶς πίστεως καὶ ἠθικῆς, ὁ φίλαυτος, ὁ πάντα τὰ πρὸς ἐπιτευξιν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ τείνοντα μέσα θεμιτὰ λογιζόμενος, πανταχοῦ μισεῖται, πανταχοῦ τὴν κοινὴν ἐπισύρει ἀποστροφὴν. Τοῦτο δὲ καὶ σήμερον συμβαίνει καὶ πρὸ πολλῶν χιλιάδων ἐνιαυτῶν συνέβαινε. Πολιτικὰ συντάγματα, ἔθιμα θρησκευτικὰ, γλῶσσαι, ἥθη, ἐπιστήμαι καὶ τέχναι, γνώσεις περὶ τοῦ ὠφελίμου καὶ βλαβεροῦ πολλάκις μετεβλήθησαν· ἀλλ' οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν πνευμάτων, οἱ περὶ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς νόμοι καὶ ἰδέαι εἰσὶ τοσοῦτον ἀρχαῖοι, ὅσον αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀναγκαία ἐστὶν ἡ ἀρετὴ τῇ ἀθανάτῳ ψυχῇ, ὥσπερ ἡ τροφή τῷ φθαρτῷ σώματι. Ἀφαίρεσον ἀπὸ τοῦ σώματος τὴν τροφήν, καὶ θέλει φθαρῇ· ἀφαίρεσον

ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετὴν, καὶ ὀλεθρία φθίσις θέλει καταλάβει αὐτήν.

Ἐὰν ἡ ἀρετὴ ᾗνε τυχαῖον καὶ πρόσθετόν τι, καὶ οὐχὶ ιδιότης οὐσιώδης καὶ ἀδιάσπαστος αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, πόθεν προέρχεται ὅτι αὐτοὶ οἱ μᾶλλον θανάσιμοι ἐχθροὶ τῆς ἀρετῆς, αὐτοὶ οἱ κακοῦργοι ταράττονται, μέλλοντες νὰ ἐκτελέσωσι τὴν κακοῦργον αὐτῶν πρᾶξιν, καὶ ἂν γινώσκωσιν, ὅτι εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι πάσης γῆϊνης τιμωρίας; Διατί δὲν πράττουσι πάνθ' ὅσα ἀτιμωρητὶ δύνανται νὰ πράξωσι; Διατί πράξαντες τὸ κακόν, ἐρυθριῶσιν ἀναμιμνησκόμενοι αὐτοῦ καὶ ζητοῦσι νὰ κρύψωσιν αὐτὸ καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὀφθαλμῶν;

Ἡ ἀρετὴ ἐστὶ τελειότης τοῦ πνεύματος, ὠριμότης καὶ ἐντέλεια τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν ἐν τῇ δημιουργίᾳ προορισμὸν αὐτῆς. Ὁ ἁμαρτωλὸς θνήσκων ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἄωρον καὶ ὁμῶς σεσηπότα καρπὸν, πίπτοντα ἀπὸ τοῦ μεγάλου τῆς ζωῆς δένδρου. Ἀλλ' ἡ τελειότης τῆς ψυχῆς συνίσταται εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς ὕλης, ἥτοι ἀπὸ τῆς ἐπηρεείας τῆς γῆϊνης φύσεως, στηρίζεται εἰς τὴν ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐξάσκησιν τοῦ πνευματικοῦ κράτους πρὸς ῥύθμισιν τῶν φρονημάτων καὶ τῶν ἔργων ἡμῶν, συμφώνως τοῖς αἰωνίοις καὶ ἀναλλοιώτοις νόμοις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ὁσιότητος, καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνύψωσιν ἡμῶν ἀπὸ τῆς ζωώδους ζωῆς εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων. Ἡ ἀρετὴ ἐστίν, ἵνα οὕτως ἐκφρασθῶμεν, ἡ θεία μεταμόρφωσις τῆς ψυχῆς.

Οὔτε ἡ ἐπιδεξιότης ἐν ταῖς βιομηχανίαις καὶ τέχναις, οὔτε ἡ φρόνησις ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς καὶ ἐν τῇ προνοήσει τῶν περιστάσεων, οὔτε ἡ ἐπιστήμη καὶ αἱ πολλαὶ γνώσεις ἀποτελοῦσι τὸ ἀληθὲς τῆς ψυχῆς μεγαλεῖον,

ἀλλὰ μόνη ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀρετὴ. Ὅ,τι πράττομεν ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἔνθα νῦν ζῶμεν, μένει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἐκ τῆς γῆς προερχόμενον, εἰς τὴν γῆν προωρισμένον, μένει ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς γῆς. Ἀλλ' ἡ ἀρετὴ, ἡ θυσιάζουσα τὰ γῆϊνα ἀγαθὰ καὶ τὴν ἐπίγειον ζωὴν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀρετὴ, ἡ τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου ἀπαρνησαμένη, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, οὐδαμῶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἀνήκει, πρὸς δὲ μάλιστα οὐ σπανίως εἰς ἀντίφασιν εὐρίσκεται, οὐδόλως διετυπώθη πρὸς τὴν ὕλην, καθ' ἧς ἀδιαλείπτως μάχεται καὶ ἧς ἐκμηδενίζει τὴν δύναμιν· ἀνήκει εἰς μόνον τὸ πνεῦμα, μόνου τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος. Ἀπ' αὐτῆς πηγάζουσι τὰ ἅγια ἐκεῖνα ἔργα, ἅτινα ἀκολουθοῦσι τοὺς δικαίους καὶ ἐναρέτους ἐπέκεινα τοῦ τάφου.

Ἡ τὸν κόσμον, ἥτοι τὰς γῆϊνας ἡδονὰς ἀπαρνησαμένη ἀρετὴ οὐδόλως ἔχει ὑπ' ὄψιν τὸ παρὸν, ἀλλὰ τὸ μέλλον. Αὕτη δὲν προέρχεται ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπορρέει. Διὸ καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς δὲν μένουσιν ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀναπτύσσονται καὶ ἐπεκτείνονται ἐν τῇ αἰωνιότητι. Ὁ παρὼν κόσμος δύναται ν' ἀνταμείψῃ τὰς γῆϊνας πράξεις· ἀλλ' ἡ ἀρετὴ, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεώς της, ἐστὶν ἀνωτέρα πάσης γῆϊνης ἀμοιβῆς. Ὅ,τι δὲ ἐπὶ ἀντιμισθία γίνεται, οὐδαμῶς ἐστὶν ἀρετὴ, ἀλλ' ἀπλῶς γῆϊνου ὑπολογισμοῦ χρήσιμος πράξις. Ὁ δίκαιος, οὔτε ζῇ, οὔτε πράττει, σκοπῶν πρὸς τὰ γῆϊνα πλεονεκτήματα, ἅτινα δύνανται νὰ προκύψωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ τῶν πράξεών του. Τὰ βλέμματα αὐτοῦ εἰσιν ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἄπειρα καὶ αἰώνια. Ἐπιζητεῖ τὴν ἠθικὴν τελειότητα, ἐπιθυμεῖ πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ ζήσῃ ἐν τῷ Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ

Θεοῦ. Οὕτω ἀναπνέει, οὕτω κοιμᾶται ἐν Κυρίῳ, ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ πόνου καὶ τῆς ἡδονῆς, περὶ τοῦ ἐπαίνου καὶ τοῦ φόγου τοῦ κόσμου τούτου. Μακάριοί εἰσιν οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες, ὅτι τὰ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.

Ἡ τοῦ Αἰωνίου Θεοῦ παντοδύναμος χεὶρ συνέδεσεν ἀλύτως τὴν παροῦσαν ζωὴν μετὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ποῖος τολμητίας δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ὁρατὴν καὶ ἀναντίρρητον ταύτην συναφὴν; ἢ ποία δύναμις δύναται νὰ καταστρέψῃ αὐτήν;

Φριζ' εὐάρεστος μὲ καταλαμβάνει, ὅταν φέρω εἰς τὸν νοῦν μου τὸν ψυχοσωτήριον στοχασμὸν, τὸν σαφῶς ἐκφρασθέντα ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ, τοῦ ἀποκαλύψαντος ἡμῖν τὸν οὐράνιον Πατέρα. Χρόνος καὶ αἰωνιότης ἐν εἰσιν· ὁ τῇδε βίος μου καὶ ἡ μέλλουσα ζωὴ μου ἀποτελοῦσιν ἐν μόνον καὶ ἀδιάσπαστον ὅλον, καθὼς μία μόνη ὑπάρχει κτίσις καὶ εἷς μόνος ὁ τρισυπόστατος Θεός· τὰ δὲ ἐμὰ ἔργα ἀκολουθοῦσι κατόπιν μου.

Μακάριος, ὄντως μακάριός εἰμι, ἐάν ποτε δυνηθῶ ν' ἀποθάνω ἐν Κυρίῳ· διότι οὐδεὶς ἰσχύει νὰ μὲ χωρίσῃ ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Μακάριοι, ναὶ ὄντως μακάριοί εἰσιν οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθανόντες· τὰ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν! ὦ ἀγαπητοί μου, οἱ προώρως περαιώσαντες τὸ ἐπίγειον ὑμῶν στάδιον καὶ ἐγκαταλείψαντές με, ὑμεῖς ἐτύχατε ἤδη τοῦ κλήρου, πρὸς ὃν ἐγὼ σπεύδω. Οὐδέποτε ἠσθάνθην ζωηρότερον ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας μου τὴν συνάφειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς αἰωνιότητος, ἢ ὅταν ἰστάμην κλαίων παρὰ τὸν κατωχρινῶντα νεκρὸν ὑμῶν, ὅτε διὰ χειλέων διαπύρων κατεφίλουν ἔτι τὰς ψυχρὰς ὑμῶν παρειάς. Σεῖς ἀπεβιώ-

σατε ἐν Κυρίῳ καὶ διατελεῖτε εὐδαίμονες. Ἀνήκετε εἰς τὸν Θεόν· διὰ τοῦτο ἔλαβεν ὑμᾶς παρ' Αὐτῷ ὁ Αἰώνιος. Ὅτι ἐγὼ ἠγνόουν καὶ δὲν ἔβλεπον, ἦν γνωστὸν τῷ καρδιογνώστῃ Θεῷ. Αὐτὸς εἶδεν ὅσα οἱ ὀφθαλμοί μου δὲν ἠδύναντο νὰ ἴδωσι, τὰς ἐνδομύχους ὑμῶν λύπας, τὴν ἐν ὑμῖν συνεχῶς γινομένην πάλην, τὴν ἔνεκεν σμικρῶν ἐλαττωμάτων καταβασανίζουσαν ὑμᾶς μεταμέλειαν. Αὐτὸς ἤκουσεν ὅσα τὰ ὠτά μου δὲν ἠδύναντο ν' ἀκούσωσι, τοὺς ἐν τῷ κρυπτῷ ἐγκαρδίους στεναγμοὺς ὑμῶν, τὰς πλήρεις πίστεως καὶ ἀγάπης νοεράς ὑμῶν προσευχάς. Νῦν ἐνίκησατε· ἡ δὲ εὐσέβεια, ἡ ἀθωότης, ἡ καλοκαγαθία ὑμῶν, τὰ ἔργα καὶ τὰ φρονήματα τῆς ἀγάπης ἀκολουθοῦσι κατόπιν ὑμῶν. Συγγνώμων ἐστὶν ὁ Πανοικτίρμων πρὸς τὰ σφάλματα, ἅτινα τὰ τέκνα Αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποφύγωσιν. Ὑμεῖς οὐδαμῶς εἴσθε οἱ ἐλάχιστοι μεταξὺ ἐκείνων, οὓς ὁ φιλόστοργος Αὐτὸς Πατὴρ ἔχει παρὰ τῇ πατρικῇ Αὐτοῦ καρδίᾳ· Αὐτὸς ὁ μὴ θέλων οὐδὲ τοῦ ἀμαρτωλοῦ τὴν ἀπώλειαν.

Διατί κλαίεις, ψυχὴ μου, ἐπὶ τῶν τάφων τῶν νεκρῶν; ὦ ἀγαπητοί μου τετελειωμένοι, καὶ γὰρ μίαν ἡμέραν, ἴσως καὶ ἐντὸς ὀλίγου θέλω ἀπερρίψει τὸ γήϊνον περιχύματά μου, ὅπως ὑμεῖς ἀπερρίψατε αὐτὸ, καὶ θέλω ἐνδυθῆ καθαρώτερον καὶ λαμπρότερον ἔνδυμα, οἷον σεῖς νῦν ἐνδεδυμένοι ἐστέ. Θέλομεν δὲ συναντηθῆ, θέλομεν ἀνεύρει ἀλλήλους. Ἡ ἀγάπη ἐστὶν αἰωνία ὡς ἡ ἀρετή. Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν δὲν εἶνε αὐτὴ ἡ ἄκρα Ἀγάπη; Ἡ ἐνωσις τῶν ἀμοιβαίως ἀγαπωμένων ψυχῶν ὁμοιάζει τὴν ἀκατάστρεπτον συνάφειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς αἰωνιότητος. Ὅχι, δὲν ἀπώλεσα ὑμᾶς, τοὺς ἀγαπητοὺς μου, οὓς ὁ Θεὸς μοὶ ἔδωκε καὶ μοὶ ἀφῆρεσεν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁχι, ἐφ' ὅσον ὁ Ὑψιστος ἔδωκεν ὑμᾶς τῇ καρδίᾳ μου, τῇ πνευματικῇ καὶ μόνῃ ἀληθεῖ ἀγάπῃ μου, οὐδαμῶς ἀφείλετο ὑμᾶς ἀπ' ἐμοῦ. Καὶ σήμερον ἔτι μοὶ ἀνήκετε, καὶ ἐγὼ ἀνήκω ὑμῖν. Εὐρισκόμεθα ἔτι ὁμοῦ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ ἐν διαφόροις μοναῖς. Ζῶ ἐν τοῖς κόλοις τῆς αἰωνιότητος, ὥς περ ὑμεῖς, μετὰ μόνῃς τῆς διαφορᾶς, ὅτι ὑμεῖς διατελεῖτε ἐν ὑψηλοτέραις καὶ λαμπροτέραις σχέσεσιν, ὥς περ καὶ γὰρ προσδοκῶ. Ἡ τοῦ τῆδε βίου στιγμὴ βραχυτάτη ἐστίν, ἄπειρος δὲ ἡ περιλαμβανούσα ὑμᾶς τε καὶ ἐμὲ αἰωνιότης, ἐν ᾗ πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμβιῶσμεν.

Ὡ! μακάριοι οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθανόντες, ὅτι τὰ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν! Καὶ τὰ ἐμὰ ἔργα θέλουσι μὲ ἀκολουθήσει.

Θεὲ τῆς ζωῆς, Κριτὰ τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν, Πάτερ, ὁ τὰ ἁμαρτάνοντα τέκνα Σου οἰκτεῖρων, καὶ τὰ ἐμὰ ἔργα θέλουσι μὲ ἀκολουθήσει, καὶ τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνόσια ἔργα μου! Ἐντρομος στρέφω τὰ βλέμματά μου πρὸς τὰς παρελθούσας ἡμέρας μου. Ποσάκις ἠμάρτησα! Οὐδὲ νὰ ὑπολογίσω δύναμαι τὸν ἀριθμὸν τῶν σφαλμάτων μου! Κύριε, Κύριε, μὴ καταλογίσῃς τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τῶν δούλων Σου, τίς ὑποστήσεται; Οἴμοι, τὸ ἀγαθόν, ὃ περ εἶχον ἐν ἐμαυτῷ, ἦν ἀσθενὴς θέλησις· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ ἐλαφρόνοια, ἡ προπέτεια, τὰ παντὸς εἶδους πάθη μου κατέστρεψαν καὶ ἐξηφάνισαν τὸ ἀγαθὸν αὐτό, ἡ δὲ ματαιοφροσύνη ἀφῆρεσε καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀξίαν ἀπὸ τινων ἀγαθῶν πράξεων, ἃς ἔλαβον τὸ θάρρος νὰ ἐκτελέσω. Ποσάκις μοὶ ἔλειψεν ἡ ἀγάπη, ποσάκις ἡ σταθερότης, ποσάκις ἡ ταπεινοφροσύνη τῆς ἀρετῆς!

Σῶσόν με, Θεέ, ἀπό τῆς ἀδήμονος ἀθυμίας, εἰς ἣν περιπίπτω, ὅσάκις ἀναλογισθῶ τὰ ἐλαττώματα, τὰς ἀδυναμίας μου, τὰς ἀμαρτίας μου, τὰς ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ τὰς ἐν τῷ φανερῷ, τὰς πρὸς Σὲ καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου· διότι ὄντως τότε ἀπελπίζομαι ὅτι θέλω δυνηθῇ ποτε νὰ γίνω τοιοῦτος, οἷον μὲ ἀπαιτοῦσιν ἡ θελήσις Σου καὶ τοῦ Ἰησοῦ μου ἡ θεία διδασκαλία. Καὶ ἐὰν δὲν ἀναθέσω τὴν ἐλπίδα μου, τὴν πεποιθήσιν μου εἰς τὴν Σὴν χάριν, τίς δύναται νὰ μὲ παραμυθήσῃ ἢ νὰ μὲ καθησυχάσῃ περὶ τοῦ μέλλοντός μου μετὰ τὴν διὰ τοῦ θανάτου μεταλλαγὴν;

Σὺ μόνος εἶ, Πανοικτίρμων, ἡ παραμυθία μου, ἡ καταφυγή μου, ἡ σκέπη μου! "Ω! λόγισον τὴν ἀγαθὴν μου βούλησιν, ὡς ἔργον κατὰ τὸ ἥμισυ τετελεσμένον, τὴν προσπάθειάν μου, ὡς κατὰ τὸ ἥμισυ ἐπιτυχίαν, τὸν ἀγῶνά μου, ὡς ἐφ' ἡμισείᾳ νίκην. Συγχώρησον τὰ ἀμαρτήματά μου! Ποσάκις δοκιμάσας νὰ ἀνεγείρω ἐμαυτὸν κατέπεσα ἀσθενὴς καὶ λειπόψυχος!

Ἄλλ' ἴσως ἅπας ὁ ἀνθρώπινος βίος ἐστὶν ἀπλοῦς ἀγὼν κατὰ τοῦ κακοῦ, καὶ ἴσως ἐνώπιόν Σου εὐρίσκει ἤδη χάριν πᾶς ὅστις, καίτοι μὴ δυνηθεὶς πάντοτε νὰ ἐξέλθῃ νικητὴς ἐκ τοῦ ἀγῶνος, οὐδέποτε ὁμῶς ἐκ προθέσεως, ἢ αὐτοπροαιρέτως, ἢ ἄνευ σπουδαίας πάλης ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Ἰσως εὐρίσκει παρὰ Σοὶ χάριν πᾶς ὅστις μετὰ γενναιότητος πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀπεξεδύθη καὶ κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐπολέμησεν.

Εἴθε δὲ καὶ γὰρ νὰ μὴ ἀποκάμω εἰς τὸν πρὸς τὴν τελειοποίησίν μου τείνοντα αὐτὸν ἀγῶνα! Εἴθε νὰ ἀποθάνω, διηνεκῶς ἀγωνιζόμενος ὡς καλὸς τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, πλήρης πίσεως καὶ ἐλπίδος εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεος

Σοῦ, τοῦ αἰείποτε παρέχοντος ἡμῖν πλείονα, ἢ ὅσων ἐσμὲν ἄξιοι! Γένοιτο, γένοιτο!

MB.

Περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ γυναικείου φύλου.

« Γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὐρήσει;
Τιμιωτέρα δέ ἐστι λίθων πολυ-
τελῶν ἢ τοιαύτη. »
(Παροιμ. Σολομ. ΛΑ' 10—31).

Οὐδαμοτε ἐγένετο τοσοῦτος λόγος ἢ ἐγράφησαν ἢ ἐπρο-
τάθησαν τοσαῦτα περὶ τῆς τῶν νέων ἀνατροφῆς, ὅσον
ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις. Πανταχοῦ ἀνεγείρονται ἐκ-
παιδευτικὰ καταστήματα, διηνεκῶς γίνεται φροντὶς περὶ
βελτιώσεως τῶν σχολείων· ὁ δὲ ἀξίεπαινος οὗτος ζῆλος
περιλαμβάνει τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἀνατροφὴν ἀμ-
φοτέρων τῶν φύλων. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ πάντες αἰσθάν-
ονται τὴν ἐκ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀνατροφῆς μεγίστην
ὠφέλειαν, καὶ πάντες προθύμως ἀποδέχονται πᾶσαν περὶ
βελτιώσεως αὐτῶν ἐπιχείρησιν.

Δι' ἐκπαιδεύσεως τελειότερας καὶ δι' ἀνατροφῆς ἠθι-
κωτέρας δικαίως δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ τὴν παρασκευὴν
γενεᾶς κρείττονος τῶν πρὸ αὐτῆς.

Τὰ ἐν ταῖς μεθόδοις ἐλαττώματα, αἱ ἐλλείψεις καὶ
τὰ περιττεύοντα τῆς διδασκαλίας, ὁ ἄσκοπος καὶ ἀνε-
πιτήδειος τρόπος τοῦ ἀνατρέφειν καὶ διευθύνειν τοὺς
παῖδας ἐπέσυραν τὴν σπουδαίαν προσοχὴν τῶν ἀπαν-
ταχοῦ φιλανθρώπων καὶ σοφῶν, αἱ δὲ σκέψεις καὶ αἱ
μελέται αὐτῶν ὁμολογουμένως ἄριστα ἐπέφερον ἀποτε-

λέσματα καὶ μεγάλως συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὀρθῶν περὶ δημοσίας ἀγωγῆς καὶ παιδείας μεθόδων.

Ἐν τούτοις καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὥσπερ ἐν παντὶ ἀνθρωπίνῳ ἔργῳ, ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ κατάχρησις ἐγένοντο καὶ δύνανται ἔτι νὰ γίνωσι πρόξενοι πολλῶν ἀτοπημάτων. Πολλοὶ, λόγου χάριν, ἐφαρμόζουσι πρὸς ἀναντίρρητον κοινὴν βλάβην μέχρι τῶν τελευταίων συνεπειῶν αὐτῶν τὰ παρ' ἄλλοις παραδεδεγμένα, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωσι τὰς καιρικὰς περιστάσεις καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους. Ἄλλοι ὑπὸ τῆς μανίας τοῦ νεωτερισμοῦ κυριευόμενοι αἰείποτε νέα παραδέχονται συστήματα καὶ ἀπορρίπτουσι πάντα τὰ ἀρχαῖα μόνον διότι εἰσὶν ἀρχαῖα· ἄλλοι δὲ, καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ μᾶλλον ἐπιζήμιοι, ἀναλαμβάνουσιν ἄνευ τῆς προσηκούσης προπαρασκευῆς καὶ τῶν καταλλήλων δυνάμεων τὸ σπουδαιότατον καὶ δυσχερέστατον ἔργον τῆς δημοσίας παιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς. Φευκτέον λοιπὸν καὶ παρ' ἡμῖν τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν κατάχρησιν. Οἱ νόμοι καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ ἀστυκὰ κατασκευάσματα οὐδόλως μεταφυτεύονται, ἀλλ' εἰσὶ καὶ πρέπει νὰ ᾧσιν ἀπόρροια τοῦ παρελθόντος βίου καὶ τῆς ἐνεστώσης τῶν λαῶν καταστάσεως. Ἄς ἔχωμεν δὲ τὴν παραμυθητικὴν ταύτην πεποίθησιν, ὅτι ἂν ἀφ' ἐνὸς πᾶν ἀνθρώπινον ἐπιχείρημα ἐν ἀρχῇ ἀτελὲς ἐμφανίζεται, ἀφ' ἐτέρου αἰείποτε τὸ κακὸν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τέλους καταστρέφεται, τὸ δὲ καλὸν ὑπερισχύει καὶ διατηρεῖται ἐνὸςω τοιοῦτο διατελεῖ. Καὶ κακὸν μὲν βεβαίως εἶνε ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τὴν πορείαν καὶ εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, καλὸν δὲ ὅ,τι συνάδει πρὸς τὴν φύσιν, ἥτοι πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κύκλου τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, κατέστη ἀναγκαία ἡ ἐπὶ τὸ βέλτιον τροποποίησις τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων, ὅπως τοῦτο μὲν περιληφθῶσιν ἐντὸς τοῦ βραχείου χρονικοῦ διαστήματος τῆς παιδικῆς ἡλικίας αἱ πρὸς κτῆσιν τοσαύτης παιδείας ἀναπόφευκτοι προκαταρκτικαὶ γνώσεις καὶ ιδιότητες, τοῦτο δὲ μὴ ἐμποδισθῇ διὰ τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας ἡ σωματικὴ τῶν παιδῶν ἀνάπτυξις, ἣτις ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ καὶ σπουδαία καὶ ἀναγκαιοτάτῃ ἐστίν.

Ἄλλ' ἐὰν τὴν σήμερον ὁ ἀνὴρ ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι τῆς κοινωνίας ἔχῃ ἀπόλυτον ἀνάγκην γεγυμνασμένης τοῦ νοὸς δυνάμεως, ποικιλίας ἱκανοτήτων, πλούτου πολλῶν καὶ πολυειδῶν γνώσεων, ἡ γυνὴ δύναται ἀβλαβῶς νὰ σερηθῇ τῶν τοιούτων πλεονεκτημάτων. Ἀπαιτοῦνται σήμερον ἀπὸ τῶν νέων πλειότερα, ἢ κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν χρόνους, ἔνεκεν τῆς ἀναπτύξεως, ἣν ἔλαβον αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστήμαι, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ γυνὴ εὐρίσκεται ἐν ταῖς αὐταῖς σχέσεσι πρὸς τὸν κόσμον καὶ πρὸς τὴν ζωὴν, ὥς καὶ κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας. Οἱ αἰῶνιοὶ τῆς φύσεως νόμοι ὥρισαν ἀμετατρέπτως τῇ γυναικὶ τὴν σφαῖραν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐνεργείας αὐτῆς. Πᾶσα ὑπέρβασις τῶν τεθέντων ὁρίων ἐστὶν ἐγκατάλειψις τοῦ προορισμοῦ καὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς, ἐστὶν ἰδιοποιήσις ἀνδρικῶν ἔργων πρὸς ἀναντίρρητον ζημίαν αὐτῆς.

Καὶ ὁμῶς ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ φροντὶς καὶ περὶ βελτιώσεως τῆς ἀνατροφῆς τῶν γυναικῶν καὶ περὶ συμπληρώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ γυναικείου φύλου. Αὕτη δὲ ἡ σπουδὴ βεβαίως καὶ ἦτο καὶ εἶνε ἀξιεπαινος, ἐνόσω ἡ διδομένη εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν παιδείαν τῆς

γυναικὸς ἀνάπτυξις περιορίζεται ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ τῆς γυναικὸς προορισμοῦ. Σύζυγος τρυφερῶς ἀγαπῶσα, συντροφος διαχέουσα θέλγητρα ἐν τῷ βίῳ, ἐπιμελὴς καὶ φιλόπονος οἰκοδέσποινα, μήτηρ φιλόστοργος, σπουδαῖος καὶ ἥπιος ἀνατροφεὺς τῆς παιδικῆς ἡλικίας· ἰδοὺ ἡ κλησὶς καὶ ἡ δόξα τῆς γυναικὸς.

Ἐν τούτοις καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ὑπερβολικὸς ζήλος πολλάκις ὑπὲρ τὸ δέον προέβη, εἰσαγαγὼν ἀντὶ τῆς φυσικῆς ἀνατροφῆς τὴν ἐπίπλαστον καὶ περιττὴν τέχνη διεφθαρμένην. Ἰδρύθησαν πλεῖστα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνατροφὴν τῶν κορασίων ἐκείνων, ἅτινα στερούμενα γονέων ἢ χρηματικῶν πόρων ἤθελον ἄλλως μείνει ἄμοιρα τοῦ πλεονεκτήματος τῆς ἀγωγῆς καὶ κατασταθῇ λυπηρὰ θύματα τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς διαφθορᾶς. Ἄλλ' ἀφαιρουμένων τῶν περιστάσεων, αἵτινες οὐ μόνον δικαιολογοῦσιν, ἀλλὰ καὶ λυσιτελεστάτην ἀναδεικνύουσι τὴν σύστασιν τῶν τοιούτων καθιδρυμάτων, καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς ἐν δημοσίῳ καταστήμασιν ἐκπαιδεύσεως τῶν κορασίων ἀντίκειται οὐσιωδῶς πρὸς τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς τοῦ γυναικείου φύλου ἀνατροφῆς. Ἡ σφαῖρα τῆς ἐνεργείας τοῦ μέλλοντος πολίτου εἶνε ὁ ἐκτὸς κόσμος, ἐν μέσῳ τῆς τύρβης καὶ τῆς ταραχῆς, ἐν μέσῳ τῆς συγκρούσεως τῶν διαφόρων τάξεων· ἐκεῖ ἔστω καὶ τὸ σχολεῖον αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ μέλλον θέατρον τῆς γυναικείας μεγαλειότητός ἐστιν ὁ οἶκος, ὁ οἰκιακὸς βίος· ἐκεῖ ἐπομένως πρέπει νὰ ᾔηνε καὶ τὸ παρασκευαστικὸν σχολεῖον τοῦ κορασίου. Ὁ οἰκογενειακὸς ὁμῶς βίος παντάπασιν τοῦ ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις διαφέρει. Ἐν τῷ κατ' οἶκον βίῳ ὑπάρχουσιν ἡ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ διαταχθεῖσα ἑνώσις τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν

νεωτέρων, τῶν γερόντων καὶ τῶν παίδων ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, ἡ ποικιλία τῶν σκέψεων, τῶν φρονημάτων καὶ τῶν χαρακτήρων, τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τῶν διαφόρων ἡλικιῶν. Ἐν τῷ οἴκῳ ἡ νέα κόρη μαθαίνει νὰ ζητῇ τὰς τελειότητας καὶ ν' ἀποφεύγῃ τὰ ἐλλείμματα τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς συμβιώσεως, μαθαίνει νὰ ὑπακούῃ τὰς πρεσβυτέρας, νὰ ὁδηγῇ τὰς νεωτέρας, νὰ ᾔνησύντροφος τῶν ὁμοίων της, γλυκεῖα πάντων φίλη, νὰ διατάσῃ μετὰ πραότητος καὶ ἀξιοπρεπείας τοὺς ὑποδεστέρους αὐτῆς, τουτέστιν ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν της, τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων, εὐρίσκει ἡ κόρη τὸ ἀληθὲς αὐτῆς σχολεῖον.

Ἀπ' ἐναντίας τὰ δημόσια ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα οὐδαμῶς παρέχουσιν ὅλα ταῦτα. Ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις δὲν εὐρίσκονται γονεῖς, πρὸς οὓς μετ' ἐμπιστοσύνης ἀνοίγεται ἡ παιδικὴ καρδιά, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν παρίστανται διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγοί, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ ἀπαρέσκειν κινουμένη καλύπτεται πεφυλαγμένως ἡ τῶν νέων ψυχὴ καὶ κρύπτεται ὀπισθεν ἐξωτερικῆς καὶ πρὸς διαθήτην ἀπηκριβωμένης κοσμιότητος, καθισταμένης ἐπὶ τέλους τὸ κύριον τῆς δημοσίας ἀνατροφῆς μέλημα καὶ ἔργον. Ἀπὸ τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐλλείπουσιν αἱ μυρία σμικραὶ, ἀλλὰ λίαν διδακτικαὶ περιστάσεις τοῦ καθημερινοῦ βίου, αἱ ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ, αἱ προσθύμιοι ἐκεῖναι λεπτομέρειαι, αἱ συγκινοῦσαι βαθύτατα τὴν καρδίαν· ψυχρὰ μονοτονία μαθημάτων καὶ κανόνων ἀντικαθιστῶσιν αὐτάς, οἱ δὲ ἄριστοι τῶν παιδαγωγῶν εἰσιν εἰς τὰ ὅμματα τοῦ μαθητοῦ ξένοι καὶ οἱ συμπαίκτορες οὐδόλως ἀποτελοῦσιν οἰκογένειαν. Ἀπὸ τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐλλείπουσιν ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ, οἱ

ἐμπνέοντες καὶ ἀκουσίως σέβας, ἐλλείπουσι τὰ μικρὰ παι-
δία, ἅτινα χρήζουσι τρυφερᾶς, μεγάλης καὶ φιλοστόργου
μερίμνης, ἔχει δὲ ἡ νέα κόρη ἐνώπιόν της διδασκάλους
καὶ παιδαγωγούς, τὰς ὁποίας παρατηρεῖ καὶ κρίνει, καθὸ
ξένας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνεπεικῶς, ζῇ δὲ μετὰ συνομηλί-
κων διαφόρως ὑπὸ τῆς φύσεως πεπροικισμένων, ἐν τῇ συν-
αναστροφῇ τῶν ὁποίων καθίσταται κενόσπουδος καὶ πεφυ-
λαγμένη σύντροφος, ἄμοιρος δὲ καὶ ἄπειρος τῶν τε ἡδο-
νῶν καὶ τῶν πόνων τοῦ ὑπο τὴν πατρικὴν στέγην βίου.

Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τοὺς σπουδαιότερους διὰ τὴν
ἀνατροφὴν χρόνους ἡ νέα κόρη λαμβάνει διεύθυνσιν, ἥτις
σπανιώτατά ἐστίν ἀναγκαία αὐτῇ ἐν τῷ μέλλοντι στα-
δίῳ τοῦ βίου της, συνεχέστατα δὲ βλαβερά. Μετ' ἀτε-
λοῦς, ἐπιπολαίου καὶ πρὸς ἐπίδειξιν μόνον κεκανονισμένης
ἐπιστημονικῆς παιδείας, μετὰ τῆς ἔξεως τοῦ ὑποκρίνε-
σθαι, μετὰ κοσμιότητος μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, μετὰ
τῆς κλίσεως καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ λάμπειν εἰς τὰ ὄμ-
ματα τοῦ κόσμου διὰ πολλῶν τετεχνημένων πλεονεκτη-
μάτων ἐπιστρέφει ἡ κόρη αὕτη εἰς τὸν ἀπλοῖκόν τῆς οἰ-
κογενείας βίον. Εὐτυχὴς ἐὰν ἐναὐτῷ ἀνέυρῃ τὴν παλαιὰν
εὐδαιμονίαν, τὴν φυσικὴν ἀθωότητα τῶν παιδικῶν αὐτῆς
χρόνων, διότι τότε ὁ οἶκος τῶν γονέων ἢ τῶν συγγενῶν
αὐτῆς γίνεται αὖθις αὐτῇ νέον σωτήριον σχολεῖον. Δυσυ-
χῶς ὁμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ὑπάρχει πλέον καιρὸς,
καὶ ἡ νέα κόρη ἐλησμόνησε διὰ παντὸς τὰ ἔργα, τὰς κα-
θημερινὰς λεπτομερείας, τὰς ἀγαλλιάσεις καὶ τὰς σμι-
κρὰς ἡδονὰς τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Γίνεται σύζυγος, χω-
ρὶς νὰ ἡξέυρῃ ν' ἀνακουφίξῃ τοὺς πόνους τοῦ συζύγου. Γί-
νεται οἰκοδέσποινα, χωρὶς νὰ ᾔγῃ ἀξία νὰ διοικῇ τὸν οἶκον
καὶ νὰ φροντίξῃ μετ' ἴσης ἐπιμελείας καὶ σπουδαιότητος

περὶ τῶν μικρῶν καὶ περὶ τῶν μεγάλων συμφερόντων αὐτοῦ. Γίνεται μήτηρ, χωρὶς ν' ἀγαπᾷ τοὺς κόπους τῆς μητρικῆς φιλοστοργίας.

Πλεῖστα ὑπάρχουσι διδάγματα τε καὶ παραγγέλματα περὶ τῆς τῶν κορασίων ἀνατροφῆς, ἀλλ' ἀναμφίλεκτως ἡ εὐσέβειά ἐστι τὸ σοφώτερον καὶ ἰσχυρότερον πάντων. Ὅ,τι καὶ σήμερον ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ τῆς γυναικὸς τελειότητα, ἀπετέλει αὐτὴν καὶ πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων. Ὁ Σολομὼν περιγράφων τὰ ἔργα καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐναρέτου γυναικὸς ἐν ταῖς Παροιμίαις αὐτοῦ, ἀποκαλεῖ τὴν τοιαύτην γυναῖκα τιμιωτέραν λίθων πολυτελῶν, περιγράφει δὲ αὐτὴν λέγων· «Θαρσεῖ ἐπ' αὐτῇ ἡ καρδία τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Ἐνεργεῖ γὰρ τῷ ἀνδρὶ ἀγαθόν, καὶ οὐ κακόν πάντα τὸν βίον. Ἀνίσταται ἐκ νυκτῶν, καὶ ἔδωκε βρώματα τῷ οἴκῳ, καὶ ἔργα ταῖς θεραπαίναις. Ἀναζωσαμένη ἰσχυρῶς τὴν ὀσφὺν αὐτῆς, ἤρεισε τοὺς βραχίονας αὐτῆς εἰς ἔργον. Ἐγεύσατο δὲ ὅτι καλόν ἐστι τὸ ἐργάζεσθαι, καὶ οὐκ ἀποσβέννυται ὅλην τὴν νύκτα ὁ λύχνος αὐτῆς. Τὰς χεῖρας αὐτῆς ἐκτείνει ἐπὶ τὰ συμφέροντα, τοὺς δὲ πήχεις αὐτῆς ἐρείδει εἰς ἄτρακτον. Χεῖρας δὲ αὐτῆς διήνοιξε πένητι, καρπὸν δὲ ἐξέτεινε πτωχῷ. Οὐ φροντίζη τῶν ἐν οἴκῳ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ὅταν που χιονίζη· πάντες γὰρ οἱ παρ' αὐτῇ ἐνδιδύσκονται δίσσα· χλαίνας ἐποίησε τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, ἐκ δὲ βύσσου καὶ πορφύρας ἑαυτῇ ἐνδύματα. Σινδόνας ἐποίησε καὶ ἀπέδοτο, περιζώματα δὲ τοῖς Χαναναίοις. Ἴσχυν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, καὶ ἠυφράνθη ἐν ἡμέραις ἐσχάταις. Στόμα αὐτῆς διήνοιξε προσηκόντως καὶ ἐννόμως, καὶ τάξιν ἐξείλατο τῇ γλώσσῃ αὐτῆς. Στεγναὶ διατριβαὶ οἴκων αὐτῆς· σῖτα δὲ ὀκνηρὰ οὐκ ἔ-

φαγεν. Ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἤνεσεν αὐτήν. Πολλὰι θυγατέρες ἐκτήσαντο πλοῦτον, πολλὰι ἐποίησαν δύναμιν· σὺ δὲ ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερῆρας πάσας. » Ἐπὶ τέλους δὲ ἀναφωνεῖ ὁ σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος βασιλεύς· « Ψευδεῖς ἀρέσκαι, καὶ μάταιον κάλλος γυναικός· γυνὴ γὰρ εὐσεβῆς εὐλογεῖται, φόβον δὲ Κυρίου αὕτη αἰνείτω. Δότε αὐτῇ ἀπὸ καρπῶν χειρῶν αὐτῆς, καὶ αἰνεῖσθω ἐν πύλαις ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. » (Παροιμ. Σολομ. ΛΑ'. 10—31). Ἡ εὐσέβεια· ἰδοὺ ἡ κορωνὶς ὅλων τῶν γυναικείων ἀρετῶν.

Ἔτι καὶ νῦν ἡ πάσας τὰς λοιπὰς ἀρετὰς περιλαμβάνουσα καὶ ἐνισχύουσα αὕτη ἀρετὴ ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ καὶ ἄκραν ἀξίαν πάσης γυναικός, τῆς συζύγου τοῦ γεωργοῦ καὶ τῆς συμβίου τοῦ ἡγεμόνος. Ἡ μόνη δὲ μεταξὺ ταύτης καὶ ἐκείνης τῆς γυναικός διαφορὰ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἐκάστη ὀφείλει νὰ προσκτήσῃ τὰς ἀναγκαίας εἰς τὸ ἐπάγγελμα ἢ εἰς τὴν τάξιν αὐτῆς γνώσεις. Ἀλλ' αἱ γνώσεις αὗται εὐχερῶς μαθηθάνονται· διὸ πολλάκις εἶδε τις θυγατέρα διασῆμων οἴκων νὰ ζῶσιν ἀπὸ τοῦ προϊόντος τῶν χειρῶν αὐτῶν ἐν ταπεινῇ καταστάσει, κατωτέρων δὲ τάξεων κόρας νὰ ἐμφανισθῶσι μετ' ἀληθοῦς εὐγενείας ἐνώπιον θρόνου βασιλικοῦ.

Ἡ φύσις καὶ αἱ τελειότητες τῆς γυναικός σχηματίζουσι λαμπρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς τελειότητας τοῦ ἀνδρός. Οὗτος ἐπλάσθη ἵνα ἐνεργῇ καὶ πολιτεύηται ἐκτὸς τῆς οἰκίας, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ταραχῆς τοῦ δημοσίου βίου, ἐκείνη δὲ ἵνα διατάσῃ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς πατρίδος τὸν εἰρηνικὸν κόσμον τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Ἄφοβος, τολμηρὸς ἐν τοῖς κινδύνοις, ἱκανὸς πρὸς ἀντίστασιν, ὁ ἀνὴρ καταβάλλει τὰς στάσεις καὶ τὰς ἐναντιότητας, κρατεῖ δὲ διὰ τῆς ῥώμης τοῦ σώματος καὶ

(ΤΟΜΟΣ Β΄.)

διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ νοός· ἡ δὲ γυνὴ διὰ μόνης τῆς χάριτος καὶ τῆς πραότητος βασιλεύει. Ὁ ἀνὴρ τὰ πάντα διερευνῶν, τὰ πάντα ἐμβατεύων καὶ καταμετρῶν, ἐπιτήδειος πρὸς πᾶν ἔργον καὶ πᾶσαν κοινωνικὴν σχέσιν, ζῇ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς βίον πεποιημένον καὶ ἐσκεμμένον· ἀλλ' ἡ γυνή, οἷον εἰ ἰέρεια τῆς φύσεως, ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα καὶ τὸν σκοπὸν ταύτης τῆς πλασουργοῦ, καὶ ἐν τῇ φυσικῇ ἀξιοπρεπείᾳ πορίζεται τὰ κυριώτερα θέλγητρα αὐτῆς.

Καθὼς ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος ἀντίκειται εἰς τὸν ἐσωτερικόν, ἡ τέχνη εἰς τὴν φύσιν, ἡ ἰσχὺς εἰς τὴν χάριν, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενος διατελεῖ ἐν τοῖς γήϊνους. Μόνον ἐν τοῖς ὑπεργείοις αἱ ψυχὰι ἀμφοτέρων τὸν αὐτὸν ἔχουσι προσορισμόν. Ἡ θρησκεία ἐστὶν ὁ ἄφθαρτος καὶ αἰώνιος στέφανος τοῦ πνευματικοῦ αὐτῶν βίου. Ἐκ τοῦ εἵδους λοιπὸν τῆς κλήσεως τῆς γυναικὸς ὀρμώμενοι, δυνάμεθα καὶ νὰ γνωρίσωμεν τὸ εἶδος καὶ νὰ ὀρίσωμεν τὸν κύκλον τῆς γυναικείας ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ χάρις ἐστὶ τιμιωτέρα τοῦ κάλλους. Ἡ ὠραιότης, ὥσπερ τὸ ἄνθος, μετέχουσα τῆς γήϊνης φύσεως, μαραίνεται μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν· ἡ χάρις ἀπ' ἐναντίας εἶνε θέλγητρον, ἰδιότης τῆς ψυχῆς, καὶ κατὰ συνέπειαν κοσμεῖ καὶ αὐτὸ τὸ γῆρας. Ἀνθοῦσαι παρειαί, εὐγενὲς κανονικότης τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου, ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶν ὅ,τι εὐαρέστως προσβάλλει τὰς αἰσθήσεις, δὲν ἐγγίζει πάντοτε τὴν καρδίαν. Συνηθέστατα δὲ ὠραῖαι γυναῖκες στεροῦνται τῆς μαγευτικῆς ἐκείνης χάριτος, ἥτις διὰ τῆς πραότητος, διὰ λεπτοτάτων θεραπευμάτων, δι' ἀφελοῦς ἀξιοπρεπείας δεσμεύει ὅλων τὰς καρδίας. Τὸ κάλλος ἐμποιεῖ ταχέως θαυμασμόν, ἀλλ' ἀδυ-

νατεῖ νὰ διατηρήσῃ αὐτόν· τούναντίον ἡ χάρις καθίστη-
σιν ἀξιαγαπήτους καὶ τὰς ἐξωτερικὰς ἐλλείψεις καὶ θε-
μελιοῖ, εἰ καὶ βραδέως, μόνιμον κράτος.

Ἐμφυτός ἐστὶν εἰς τὴν γυναῖκα ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀρέ-
σκειν καὶ διὰ τῆς ἀρεσκείας ἔχειν ῥοπήν τινα καὶ δύνα-
μιν πρὸς τοὺς περὶ αὐτήν. Ἀλλὰ συνηθέστατα ἐν τῇ ἀ-
νατροφῇ τοῦ γυναικείου φύλου ἀνταλλάσσουν τὴν φυσι-
κὴν χάριν δι' ἐξωτερικῆς τέχνης, δι' ἐσπουδασμένης εὐ-
πρεπείας περὶ τὸ σχῆμα καὶ τὰς κινήσεις τοῦ σώματος,
διὰ τῆς εὐκοσμίας τῶν τρόπων τοῦ λεγομένου ἐξευγε-
νισμοῦ τῶν ἡθῶν. Ὅλα ταῦτα ὁμως εἰσὶν, ἀληθῶς εἰπεῖν,
μόνον ψιμύθιον ἐπὶ ἀπομεμαραμένων παρειῶν, πεπλα-
σμένη ὑποποίησις τῶν πραγματικῶν ἐλλείψεων. Ἡ χάρις
ἐστὶν αὐτὴ ἡ φύσις, αὐτὴ ἡ ὑγεία, ἡ ποιοῦσα ῥοδόχρουν
τὴν ὄψιν. Καθὼς ἡ φυσικὴ ὠραιότης τοῦ σώματος κα-
ταθέλγει τὰς αἰσθήσεις, οὕτω ἡ φυσικὴ χάρις, ἀληθὲς
πνευματικὸν θέλγητρον, γοητεύει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρ-
δίαν ἡμῶν, ἐξευγενίζουσα τὸ σῶμα, καὶ διαχέουσα διὰ
τοῦ χοῦκοῦ αὐτοῦ περικαλύμματος ἡδυτάτην λάμψιν.

Αἱ περὶ τὰς ἐσθῆτας καὶ τοὺς καλλωπισμοὺς καινο-
τομίαι, τὰ κατὰ καιροὺς ἐφευρισκόμενα μικρὰ τεχνή-
ματα, τὰ ἀρέσκοντα τοῖς πολλοῖς ἐν ταῖς συναναστρο-
φαῖς, εὐχερῶς ἀποκτῶνται διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς
μιμήσεως· ἀλλὰ ταχέως ἀκολουθοῦσι τὴν συνήθη τῶν
ἀπομιμήσεων τύχην, ἥγουν καταφρονοῦνται ἐπὶ τέλους,
καθόσον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀ-
φίστανται. Καθὼς δὲ ἡ ῥώμη τοῦ σώματος, τοῦ νοὸς ἡ
ἰσχὺς, τὸ καρτερόθυμον καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ ἀνδρὸς δηλοῦν-
ται ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ καὶ ἀπαρατηρήτως ἀπὸ τῶν χαρα-
κτῆρων τοῦ προσώπου, ἀπὸ τῶν λόγων, ἀπὸ τοῦ τόνου

τῆς φωνῆς, ἀπὸ τοῦ βαδίσματος καὶ τῶν κινήματων αὐτοῦ, οὕτω ἢ ἀθωότης, τὸ πρᾶον καὶ εὐμενὲς τοῦ ἥθους τῆς γυναικὸς ἀναγγέλλονται ἀπροβουλεύτως καὶ ἄνευ τέχνης. Οὐδαμῶς παράγει τὴν χάριν ἢ κατ' ἔθος φιλοκαλία· ἀλλ' ἡ χάρις τῆς ψυχῆς, ἀποκαλυπτομένη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα τῶν πραγμάτων, προσδιορίζει τοὺς νόμους τῆς τοῦ καλοῦ αἰσθήσεως. Οὐχὶ πάσῃ γυναικὶ πᾶν κόσμημα ἀρμόζει· ἀλλ' ἐκάστη πρέπει ὅ,τι πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς μᾶλλον ἀνταποκρίνεται. Ὅσον δὲ εὐγενέστερος εἶνε ὁ χαρακτῆρ αὐτός, τοσοῦτον πλεονέστερα εὐπρέπεια ἀναφαίνεται εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Διὰ τοῦτο ἀπαρέσκει τῷ εὖ φρονοῦσι τὰ ψιμυθισμένα πρόσωπα καὶ τὰ ἡμίγυμνα στήθη, τὰ ἐφευρέματα ταῦτα τῆς ἡδυπαθείας, τὰ προδίδοντα τὴν ἐλλειψιν τῆς κοσμοῦσης τὸ ἐσωτερικόν αἰδοῦς· διὰ τοῦτο πλεονέστερα ἐνυπάρχει χάρις ἐν τῇ ἐξωτερικῇ καθαριότητι καὶ ἀπλότητι, ἢ ἐν τῷ πλουσιωτάτῳ κόσμῳ, διότι ἐκεῖναι μὲν ἀπεικονίζουσι τὰς ἀρετὰς τῆς γυναικὸς, οὗτος δὲ καταδηλοῖ τὴν ματαιοφροσύνην αὐτῆς.

Ὅτι ἡ ἀνατροφή τῶν γυναικῶν καθόλου παρημελήθη ἢ διεφθάρη, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι γίνεται πολὺ μεγαλύτερα φροντὶς περὶ τῆς τέχνης τοῦ ἀρέσκειν διὰ τῶν ἐξωτερικῶν πλεονεκτημάτων, ἢ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀξιεράστων ιδιοτήτων τῆς ψυχῆς. Οὕτω βλέπει τις παρθένους καλλωπιζομένας μετὰ κομψότητος, ὅσας εἰς ἔχουσιν εὐκαιρίαν νὰ φανῶσιν· ἀλλ' ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ κομψότης τοῦ στολισμοῦ αὐτῶν ἐστὶν ἀποτέλεσμα δεδιδασμένης τέχνης, οὐχὶ δὲ ἀπόρροια τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν ἀξιοπρεπείας. Ἐνδον τῆς οἰκίας των, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, οὔτε τάξις, οὔτε ἀκρίβεια, οὔτε καθαριότης, οὔτε κομψότης ὑπάρ-

χουσι. Μανθάνουσιν αὐται χορόν καὶ μουσικὴν, μανθάνουσι ξένας γλώσσας, ὅλα ὅσα δύνανται νὰ προσβάλωσι τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ξένου, νὰ διεγείρωσι τὸν θαυμασμὸν τῶν πολλῶν· ἀλλ' ἐν τοῖς κόλποις τῆς οἰκογενείας των ἀγνοοῦσι τὴν θεῖαν τέχνην τοῦ διατηρεῖν καὶ ἐπαναφέρειν μετὰ τῶν διαφορῶν τῆς μικρᾶς ταύτης κοινωνίας μελῶν τὴν καθολικὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἀγάπην διὰ ταπεινόφρονος εὐμενείας καὶ φιλοπροσηγορίας, διὰ παιδικῆς ὑπακοῆς, διὰ φρονίμων πρὸς τὴν θεραπείαν τρόπων, δι' ἐπεικειᾶς πρὸς τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων, διὰ προτροπῶν πρὸς τὰ καλὰ, γινομένων μετὰ γλυκύτητος. Ἀναγινώσκουσι βιβλία, κρίνουσι περὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης, ἐπισκέπτονται τὰ θέατρα, λαλοῦσι περὶ ἐπιστημονικῶν πραγμάτων, ἡξεύρουσι νὰ φαίνωνται πνευματώδεις, νὰ χαριεντίζωνται ἐπιδεξίως· ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ νὰ παραμυθῶσι τοὺς πάσχοντας, ν' ἀναπληρῶσι τὰ ἐλλείποντα, ν' ἀρκῶνται τοῖς ὀλίγοις, νὰ ὦσιν οὐδὲν δι' ἑαυτάς, τὸ πᾶν δὲ διὰ τοὺς ἄλλους, μετὰ πράου ψυχῆς, τὰ πάντα ζωοποιούσης, ἀφελῶς καὶ ἄνευ θορύβου νὰ περιβάλλωσι διὰ νέων θελγήτρων τὸ ὁμοιόμορφον καὶ μονότονον τοῦ ἡσυχου οἰκιακοῦ βίου, ὅλα ταῦτα τὰ ἱερὰ τῆς γυναικὸς καθήκοντα εἰσὶν αὐταῖς παντάπασιν ἀλλοτρία τέχνη. Καὶ ὁμῶς μόνον ἐν τούτοις ὄφειλον καὶ ἡδύναντο νὰ διακριθῶσι καὶ νὰ ἐξέχωσι· διότι ἐν τῇ πολυμαθείᾳ, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν τῇ περὶ τέχνης κρίσει, ἐν τῇ εὐτραπείᾳ, ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν, ἅπερ ἀποτελοῦσι τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς, αἱ γυναῖκες δύνανται νὰ ἡττηθῶσι, καὶ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡττῶνται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν. Καθόλου δ' εἰπεῖν, ὅσον μᾶλλον ἀπομακρύνεται ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ τῆς ἐνεργείας τῆς κύκλου, ἵνα διαπρέψῃ ἐν

τῷ ἀνδρικῷ σταδίῳ, τοσοῦτον ἀπόλλυσι τὴν φυσικὴν αὐτῆς χάριν καὶ καθίσταται σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς δυσειδής.

Ἡ οἰκογένεια, ἰδοὺ τὸ σπουδαιότερον ἀντικείμενον τῶν τῆς γυναικὸς καθηκόντων· ὁ οἶκος, ἰδοὺ ἡ χώρα τῆς ἐνεργείας αὐτῆς. Ἡ φύσις αὐτὴ ἀπωθεῖ τὴν γυναῖκα ἐκ τοῦ θορύβου τοῦ δημοσίου βίου, ἐκ τῆς τύρβης τῶν ἀσυκῶν καὶ πολιτικῶν σχέσεων. Ὅπου ποτὲ γῆς καὶ καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας ὁ θρόνος τῶν γυναικείων ἀρετῶν ἰδρύθη ὑπὸ τὴν στέγην τῆς οἰκίας. Μόνον ἐν ἐκείναις ταῖς πόλεσιν, ἔνθα τὰ πάντα ἀπὸ τῆς φύσεως ἀπεμακρύνθησαν, ἔνθα ἡ τῶν πραγμάτων ἀνατέτραπται τάξις, ἔνθα ὁ ἀνὴρ γυναικῶδη ἄγει βίον, ἡ νύξ τὴν ἡμέραν ἀντικαθίστησι, μόνον ἐν τῷ μέσῳ τῆς καθολικῆς τῶν ἡθῶν διαφθορᾷς οὐδόλως ἄτοπον φαίνεται τὸ νὰ λαμβάνῃ ἡ γυνὴ τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός, νὰ καλλιεργῇ τὰς ἐπισήμας καὶ νὰ μεριμνᾷ πλείοτερον περὶ τῶν ἐν ταῖς συναναστροφαῖς πλεονεκτημάτων, ἢ περὶ τοῦ πῶς νὰ κατασταθῇ τὸ θέλγητρον τοῦ ἐν τῷ οἴκῳ εἰρηνικοῦ βίου. Ἐν ταῖς τοιαύταις μόνον κοινωνίαις τιμᾶται ἡ νέα κόρη, ἡ ἔνεκα τῶν λίκων ἐλευθέρων τρόπων της ὑπὸ τῶν πολλῶν θωπευομένη, ἡ ἀναγινώσκουσα μυθιστορίας καὶ μιμουμένη αὐτάς, ἐν δὲ τῷ οἴκῳ διὰ τῆς πολυτελείας κατασπαταλῶσα τὸν πατρικὸν πλοῦτον καὶ τὴν τυφλὴν τῶν γεννητόρων της φιλοστοργίαν δι' ἀναιδοῦς ἰσχυρογνωμοσύνης ἀμείδουσα. Ἐκεῖ μόνον ἐπαινεῖται ἡ μήτηρ, ἡ δαπανῶσα πλείοτερον χρόνον περὶ τὰς δημοσίας διασκεδάσεις, ἢ περὶ τὴν φροντίδα τῶν τέκνων της· ἐκεῖ ὑπερεκθειάζεται ἡ σύζυγος, ἡ ἀνήκουσα μᾶλλον τοῖς ξένοις ἀνδράσιν, ἢ ἐκείνῳ πρὸς ὃν ἐπὶ μάρτυρι τῷ Θεῷ ὥμοσε

νά ἔχη πίστιν καὶ ἀγάπην· ἐκεῖ ὡσαύτως εὗρηνται αἱ προβεβηκυῖαι ἐκεῖναι γυναῖκες, αἵτινες, ἀνεπιτήδαιοι πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἀκολασίαν καταστᾶσαι, γίνονται γυναικάρια, εὐσέβειαν προσποιούμενα, χαιρέκακα καὶ πανοῦργα.

Ἐν τῇ πατρῷᾳ ἐστία καὶ οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἐστι τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἀληθὴς ἀνάψυξις. Ἐκεῖ, ἐπανακάμπτων ἀπὸ τοῦ κλυδωνος καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ δημοσίου βίου, ἀνευρίσκει ὁ ἀνὴρ πάνθ' ὅσα εἰσὶν αὐτῷ ἀγαπητὰ, ἀδελφοὺς, ἀδελφάς, γονεῖς, σύζυγον, τέκνα, συγγενεῖς. Ὅ,τι διὰ τῆς τύχης καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας του ἐκτῆσατο, ἀπολαμβάνει πλησίον τῶν οἰκείων αὐτοῦ. Τῆς ὑπὸ τοῦ κόσμου ἀποδοθείσης αὐτῷ τιμῆς καὶ δόξης τὴν γλυκύτητα πρῶτον ἐν τοῖς κόλποις τῆς οἰκογενείας του αἰσθάνεται. Εἰς τὴν φωλεάν αὐτοῦ ἐπιστρέφει ὁ ὑψιπέτης ἀετὸς, διατρέξας πανταχοῦ τὸν αἰθέριον οὐρανόν.

Ἐκτὸς τῆς οἰκίας ὁ ἀνὴρ ἐστι τὸ πᾶν διὰ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐντὸς τῆς οἰκίας ἡ γυνὴ ἀναντιρῶντως τὴν πρώτην κατέχει θέσιν. Ἐν τῷ οἴκῳ αὕτη τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα ζωοποιεῖ, καθωραῖζει καὶ κυβερνᾷ· ἐν τῷ οἴκῳ αὕτη μόνη ἐφ' ὅλων βασιλεύει. Ἀναπαύεται ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τῶν κόπων τῆς ἡμέρας καὶ ἀπὸ τῶν τρικυμιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ βίου· ἡ δὲ γυνὴ ἀναλαμβάνει μόνη ὅλην τὴν εὐθημοσύνην τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς οἰκίας ἱεροῦ. Ἐκεῖνος ζῇ, πράττει καὶ πολιτεύεται ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ· αὕτη θεωρεῖ τὸν κόσμον μακρόθεν ὡς θέαμα εὐάρεστον κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς. Διὰ τὸν ἄνδρα ἡ πατρὶς καὶ ὁ οἶκος εἰσὶν ὁ τελικὸς σκοπὸς ὅλων τῶν διαφορῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ. Ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ οἴκου ἐργάζεται, ἀνακαλύπτει, ἐφευρίσκει, σπου-

δάξει, θαλασσοπορεῖ, ἀγωνίζεται, προκινδυνεύει. Εἰς τὴν γυναικα δέδοται νὰ πληρώσῃ θελγήτρων τὸ ἱερὸν, ὑπὲρ οὗ ὁ ἀνὴρ ἀφιεροῖ πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, σωματικὰς τε καὶ διανοητικὰς. Διὰ τῆς οἰκονομίας τῆς ἡ γυνὴ διατηρεῖ τὰ συναθροισθέντα πλούτη καὶ παρασκευάζει τὰς ἀπολαύσεις, αἵτινες ἀνταμείβουσι τοὺς πολυειδεῖς τοῦ ἀνδρὸς κόπους. Περικυκλούμενος ὑπὸ ἀπάτης καὶ μίσους ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἀναγκαζόμενος πολλάκις ὑπὸ τῶν περιστάσεων νὰ ὑποκρύπτῃ τὰ αἰσθήματά του καὶ νὰ φαίνεται ἄλλος, ἢ ὅ,τι ἀληθῶς ἐστὶ, χάρις εἰς τὴν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν ἀθωότητα τῆς γυναικὸς ἐπανακτᾷ ὁ ἀνὴρ παρ' αὐτῇ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φυσικὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀγαθὴν καρδίαν.

Ἡ φυσικὴ τῆς γυναικὸς ἀπλότης ἀποτελεῖ τὸν λαμπρότερον αὐτῆς στολισμόν. Ἐν τῇ ἀρετῇ ταύτῃ περιέχεται καὶ ἀνακεφαλαιοῦται ἡ πλήρης φρονήσεως χάρις, ἡ τῶν αἰσθημάτων τρυφερότης ἐν ταῖς κατ' οἶκον σχέσεσι. Πᾶν τὸ ἐπίκτητον, βεβιασμένον καὶ τετεχνημένον ἀπαρέσκει ἐπὶ τέλους, καθόσον ἐστὶ ψιμύθιον ψυχρόν, προδίδον τὴν ἀσχημίαν τοῦ ὑποκρυπτομένου. Καθὼς δὲ τὸ παιδίον θέλγει διὰ τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς ἀδόλου αὐτοῦ φύσεως, οὕτω καὶ ἡ παρθένος, ἡ σύζυγος, ἡ οἰκοδέσποινα, ἡ γηραιὰ μήτηρ θέλγουσι διὰ τοῦ ἀπλοϊκοῦ καὶ ἀφελοῦς ἡθους των, διὰ τῶν ἀγαπητικῶν καὶ ἱλαρῶν τρόπων, διὰ τοῦ οἰονεὶ παιδικοῦ φρονήματος αὐτῶν. Τῆς τοιαύτης γυναικὸς τὸ μὲν σῶμα δύναται νὰ γηράσῃ, ἡ δὲ καρδιά ἀείποτε νέα διατελεῖ. Ἡ φύσις ἐδίδαξεν αὐτῇ τὸ ἀγαπᾶν, ἡ φύσις ἐδίδαξεν αὐτῇ τὰ ἱερά τῆς συζύγου καὶ τῆς μητρὸς καθήκοντα, εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὁποίων διαμένει αὕτη πιστὴ μέχρι τῶν ὑστάτων

αὐτῆς ἡμερῶν, ἀπορρίπτουσα πᾶν τὸ ὅπωςδήποτε ἀπα-
δον πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ἀγαθῆς ταύτης καὶ ἀσφα-
λοῦς διδασκάλου. Κατὰ δυσυχίαν ὅμως τὸ κύριον ἐλάτ-
τωμα τῆς σημερινῆς τοῦ γυναικείου φύλου ἀγωγῆς εἶνε,
ὅτι ἀνατρέφονται αἱ κόραι πλειότερον καὶ αὐτῶν τῶν
ἀρρένων πρὸς τὸ ψεῦδος, πρὸς τὰ φαινόμενα, πρὸς τὴν
τέχνην τῆς προσποιήσεως, ὅτι καταστρέφουσιν ἐν αὐ-
ταῖς τὴν φυσικὴν καὶ ἀφελῇ ἀπλότητα, τὸ σεμνὸν κάλ-
λος τῆς ἀθωότητος, ὅπως ἀντικαταστήσωσι πλαστὴν καὶ
δεδιδασμένην φύσιν.

Πάτερ, μῆτερ, θέλεις νὰ δώσης εἰς τὴν ἀγαπητὴν
σου θυγατέρα ἀνατροφὴν, ἥτις νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀ-
ληθῶς ἀξιέραστον, ἀληθῶς ἀξίαν τοῦ θαυμαστοῦ αὐτῆς
προορισμοῦ; Μὴ ἐμπιστευθῇς αὐτὴν εἰς ξένας καὶ μι-
σθίους χεῖρας, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν καρδίαν σου. Ἄς γι-
νώσκῃ ὀλιγώτερα, καὶ ἅς ᾔνε πλειότερον ὅ,τι ὀφείλει νὰ
ᾔνε. Τὴν παιδικὴν αὐτῆς ἰλαρότητα, τὴν ἀπὸ παντός
μὴ καθαροῦ λογισμοῦ ἀμόλυντον ἀθωότητα αὐτῆς, τὸ
ἀφελές τῶν αἰσθημάτων της, τὴν ὑπὸ τοῦ πρὸς τὰ καλὰ
ἔρωτος μεμορφωμένην τρυφερότητα τῆς ψυχῆς, τὴν παρ-
θενικὴν αὐτῆς ἀξιοπρέπειαν, τὴν ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς
ιδίας ἀρετῆς παραγομένην, ταῦτα διαφύλαξον, ἀπὸ τού-
των ἀπομάκρυνε τὴν λοιμοφόρον αὔραν τῆς τῶν ἡθῶν
διαφθορᾶς καὶ τὸ δέλεαρ τοῦ κακοῦ παραδείγματος, καὶ
θέλεις καταστήσῃ τὴν φιλτάτην σου ἀληθῆ ἐπίγειον ἄγ-
γελον, καλλιεργοῦντα τὰ ἄνθη τῆς οἰκιακῆς εὐδαιμο-
νίας μετὰ φιλοστόργου σπουδῆς καὶ εὐσεβοῦς αὐταπαρ-
νήσεως. Πάντα τὰ λοιπὰ εἰσὶν ἀνατροφὴ περιττῇ τέχνῃ
διεφθαρμένη, ἀνατροφὴ, ἥτις περιβάλλει τὴν ἐξωτερικὴν
ἐπιφάνειαν, οὐδαμῶς δὲ εἰσδύει εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς.

Θέλετε, ὦ γονεῖς, νὰ θεμελιώσητε ἐπὶ ἐδραίας καὶ διαρκοῦς βάσεως τὴν ἀνατροφὴν τῆς θυγατρὸς ὑμῶν; Τὸ μόνον καὶ ἀδιάπτωτον πρὸς τοῦτο μέσον εὗρηται ἐν τῇ θρησκείᾳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄνευ θρησκείας, οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, οὐκ ἔστιν ἀγάπη, οὐκ ἔστιν ἀρετὴ, ἀλλὰ μόνον προσποιήσις ματαία, κατ' ἐπιφάνειαν λάμψις, ὑποκρυπτόμενα ἀνόσια πάθη. Χωρὶς θρησκείας, οὐδὲν ψυχικὸν κάλλος, οὐδεμίᾳ ἐν τῷ οἴκῳ εἰρήνη, οὐδεμίᾳ ἐν ταῖς λύπαις παραμυθία, οὐδὲν θάρρος κατὰ τὰς κρίσεις τοῦ βίου περιστάσεις, ἀλλὰ μόνον παρὰ φύσιν συνθήματα, ἰσχυρογνωμοσύναι, φιλαρχίαι, κουφόνοιαι, φιλαρέσκειαι, σοφίσματα καὶ τελευταῖον ἀπεγνωσμένος βίος.

Νεανίας προσευχόμενος, παρθένος προσευχομένη ἐς ἰθέαμα παθητικώτερον καὶ θεϊότερον τῆς ὄψεως γέροντος προσευχομένου, διότι εἰς τὸν νεανίαν καὶ τὴν παρθένον βλέπει τις τὴν ἀθωότητα συγκοινωνοῦσαν πνευματικῶς μετὰ τοῦ Παναγίου.

Ψευδεῖς ἀρέσκειαι, καὶ μάταιον κάλλος γυναικός· ἀλλὰ γυνὴ τὸν Θεὸν φοβουμένη διὰ παντός ἔσεται ἐν τιμῇ.

.....

ΜΤ'.

Ἡ πανταχοῦ παρουσία τοῦ Ὑψίστου.

« Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός Σου;
καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου Σου ποῦ φύγω;
(Ψαλμ. ΡΑΗ', 7).

ῬΩΤΗΤΙ πρὸς τὸν Θεόν, ἐξέλθε ἀπὸ τῆς τύρβης καὶ τοῦ κονιορτοῦ τῶν γηίνων ἔργων, ἀνάβηθι πρὸς τὸν Ὑ-

πιστον, ὃ ἀθάνατε ψυχὴ μου, φερομένη ἐπὶ τῶν πτερύγων εὐσεβοῦς προσευχῆς!

Θέλω νὰ ἐορτάσης μεγάλην ἐορτήν. Θέλω νὰ περιβάλης σεαυτὴν τῇ μεγίστῃ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ μεγαλοπρεπείᾳ, νὰ βυθισθῇς εἰς ὠκεανὸν ἀφάτων ἡδονῶν, νὰ διαλογισθῇς τὸν Θεόν. Πρόκειται διὰ τῆς προσευχῆς νὰ συγκοινωνήσης πρὸς τὸν ἀτελεύτητον καὶ Ὑψιστον Ποιητὴν σου, νὰ συνδιαλεχθῇς μετὰ τοῦ Παναγίου τῆς κτίσεως Πνεύματος!

Πνεῦμα ἅγιον, Ψυχὴ τοῦ Παντός, Θεέ, ὁ ἐν μυριάσι μυριάδων θαυμασίων μεγαλοπρεπῶς ἀποκαλυπτόμενος, ὁ διὰ τοῦ αἰωνίου λόγου τοῦ Υἱοῦ Σου τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει κηρυχθεὶς, Σὺ ὁ ὑφ' ὅλων τῶν πλασμάτων δοξαζόμενος, ὑφ' ὅλων τῶν πνευμάτων ὑμνούμενος, ὦ! πῶς νὰ Σε ὀνομάσῃ ἡ γλῶσσά μου, τίνας λόγους νὰ εὕρωσι τὰ αἰσθήματά μου ἐπαξίους τῆς Μεγαλωσύνης Σου;

Ἐὰν ἐπιχειρισθῶ νὰ Σε ἐρευνήσω ἐν τῷ μυστηριώδει Σου μεγαλείῳ, ἐν τῇ ἀπειρίᾳ Σου δυνάμει, πίπτω ὁ τάλας χαμαὶ, ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς οὐδενείας τῆς ἐμῆς καταλαμβανόμενος. Καὶ αὐτὴ ἡ σφαῖρα ἡμῶν, μεθ' ἀπάσης τῆς λαμπρότητος αὐτῆς, μεθ' ὅλων τῶν πολυπληθῶν κατοίκων τῆς, μετὰ τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν γαιῶν αὐτῆς, τί ἐσι, Κύριε, ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τῶν δημιουργημάτων Σου; Ἀτομον κονιορτοῦ, ὅπερ δύναται ἀπαρατήρητον νὰ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν οὐρανῶν Σου. Ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν, ἔνθα ἐν τεραστίαις ἀποστάσεσιν ἀπαιωροῦνται ἑκατομμύρια οὐρανίων σωμάτων, ἑκατομμύρια κόσμων μεγαλειτέρων τοῦ παρ' ἡμῶν οἰκουμένου ἀστέρος, πιθανῶς πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων πλεῖσοι κόσμοι ἐπὶ μόνῳ τῷ Σῷ νεύματι ἐξέλιπον,

χωρίς οὐδεὶς ἐνταῦθα νὰ αἰσθανθῇ ἢ νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἐξαφάνισιν αὐτῶν . . . Τί δ' ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ἵνα μιμνήσκη αὐτοῦ; Φεῦ! ἐγὼ δὲ τί εἰμὶ, Κύριε, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους, ἵνα τὸ ἔλεός Σου ἔλθῃ καὶ ἐπ' ἐμέ;

Καὶ ὅμως Σὺ μέμνησαι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐλεεῖς αὐτόν, διότι ἡ παντοδυναμία Σου μόνῃ τῇ Σῇ ἀγάπῃ ἰσοῦται. Σὺ εἶ Θεός τοῦ ἐλαχίστου καὶ ἀπορωτάτου τῶν θνητῶν, καθὼς καὶ Θεός τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων οὐρανῶν. Σὺ εἶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐγγὺς τῷ ζωῦφίῳ τῷ ἐφημέρῳ, ἐφ' ὅσον καὶ τῷ ἡλίῳ τῷ μᾶλλον ἀποκέντρῳ, τῷ πρὸ μυριάδων ἐνιαυτῶν μετ' ἀσβέστου λάμψεως διατρέχοντι τὰς ἀγνώστους ἡμῖν τοῦ Σύμπαντός Σου χώρας.

Ἡ πανταχοῦ παρουσία τοῦ Θεοῦ! Στοχασμός, γέμων μυστηρίου καὶ μεγαλειότητος, γέμων ἐλπίδων καὶ φόβου, στοχασμός, ὅστις κυριεύει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχὴν μου καὶ διαχέει ἐν ἐμοὶ αἶσθημα, οὔτινος ἤδη πρῶτον λαμβάνω πείραν. Τὸ μέγιστον τῶν ἐν τῷ Σύμπαντι ὄντων, αὐτὴ ἡ Θεότης, ἐστὶ μοι ἐγγὺς, μὲ περικυκλοῖ, μὲ ζωοποιεῖ, μὲ διατηρεῖ, ὥσπερ ἐστὶν ἐγγὺς καὶ παροῦσα τοῖς οἰκοῦσιν ἐπὶ κόσμων, ὧν τὴν ὑπαρξιν οὐδὲ καὶ ὑποπετεύουσιν οἱ θνητοί.

Ἄνευ Θεοῦ, τὰ πάντα ζωοποιούντος, ἄνευ Θεοῦ, ὑπὸ τοὺς νόμους τοῦ ὁποίου κινοῦνται πάντες οἱ ἥλιοι καὶ οἱ κόσμοι, καθὼς καὶ ἡ σταγὼν τῆς βροχῆς καὶ ἡ ἀργυροειδὴς νιφὰς τῆς χιόνος, τί ἤθελεν εἶσθαι τὸ Σύμπαν τῆς δημιουργίας; Ψυχρὸν πνεῦμα, ἀτελεύτητος ἐρημία, νύξ ἀπεριόριστος, σκοτεινὸν μηδέν! Ὁ Θεός ἐστι ψυχὴ τῶν κτισμάτων Αὐτοῦ, ἐν οἷς περιβάλλεται οἷονεὶ λαμπρῷ ἱματίῳ. ὦ ἄνθρωπε, ὅστις ζητεῖς νὰ εἰσδύσῃς διὰ τοῦ νοός σου εἰς πάντα! Ὅμιλεῖς περὶ τῶν θαυμασίων τῆς φύ-

σεως ἔργων· ἐν αὐτοῖς ἐσιν ὁ Θεός, Ὅμιλεῖς περὶ τῶν αἰώνων τῆς φύσεως νόμων, τῶν διεπόντων τὰ πάντα· ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῖς παρίσταται ὁ Θεός. Θαυμάζεις τὴν λαμπρότητα καὶ τὰ χρώματα τῶν ἐν τῇ ἑαρινῇ τοῦ ἔτους ὥρα ἐπανερχομένων ἀνθέων· ἰδοὺ ἐμφάνις τοῦ Θεοῦ. Σοὶ ἐμποιεῖ φόβον ἡ ἀγρία τοῦ φθινοπώρου καταιγίς, ἡ μανιωδῶς ὀρέμουσα ἐπὶ τῶν ἐρήμων πεδιάδων· ἡ καταιγίς ἐστι πνοὴ τοῦ Θεοῦ. Εὐφραίνεσαι ἐν τῷ ἔαρι, παρατηρῶν τὴν ἐν τῷ λειμῶνι χλόην· ἡ χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ δίδει νέαν ζωὴν τῇ νεκρᾷ φύσει καὶ διαχέει τὴν χαράν. Ὁ Θεός ἐστι πανταχοῦ, ὁ Θεός ἐστίν ἐν πᾶσιν. Ἐν αὐτῷ ζῶμεν, κινούμεθα, ὑπάρχομεν.

Καὶ τὸ μέγα, τὸ θαυμαστὸν καὶ ἀνεξερευνήτον αὐτὸ ὄν, αὕτη ἡ ψυχὴ τῆς Κτίσεως, οὐδαμῶς ἐστι νεκρὰ καὶ ἀναισθητος. Τίς, ἐὰν μὴ ἐξερημένος ᾖ καρδίας καὶ νοός, δύναται νὰ συλλάβῃ τοιοῦτον στοχασμόν; Τίς, θεωρῶν τὴν κατασκευὴν τῶν κόσμων καὶ τοῦ ἐλαχίστου φυτοῦ τὴν σύστασιν, δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὅλα ταῦτά εἰσιν ἔργα τυφλῶν καὶ ἀλόγων δυνάμεων; Τίς δύναται νὰ νομίσῃ, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὁ τοσαῦτα θαυμάσια καθορῶν, καὶ ὅμως ἐλάχιστον μόνον μέρος τοῦ ὅλου βλέπων, ὅτι ἡ σύνεσις, ἡ δύναμις, τὸ ὕψος, ἡ ἐλευθερία, αἱ προσπάθειαι τοῦ νοός αὐτοῦ εἰσὶν ἀπλῶς ἄθυρμα σκοτεινῶν καὶ ἀναισθητῶν δυνάμεων; Ποῖος, τέλος, δύναται νὰ φαντασθῇ, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν εὐγενέστερον καὶ σοφώτερον τοῦ δημιουργήσαντος αὐτό; «Ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, οὐχὶ ἀκούει; Ἡ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμόν, οὐχὶ κατανοεῖ; Ὁ παιδεύων ἔθνη, οὐχὶ ἐλέγξει; ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γινῶσιν;» (Ψαλμ. 77. 9—10).

Ὁχι, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπος, ὅστις

ἡρνήθη πραγματικῶς τὸν Θεόν. Πᾶς δὲ ἀναγνωρίζων τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς Θεοῦ, ὀφείλει νὰ ὁμολογῇ τὴν παρουσίαν Αὐτοῦ ἐν ἅπασιν τοῖς δημιουργήμασι καὶ ν' ἀποκαλῇ Αὐτὸν τελειότατον, αὐτεξούσιον καὶ αὐτουργόν. Ἄλλ' ἢ τελειότης ὑποτίθησι τὴν ἀγιότητα, καὶ ὁ Παντέλειος κατ' ἀνάγκην εἶνε Πανάγιος. Ἐν δὲ τῇ παναγιότητι ὑπάρχει ἄπειρος Ἀγάπη καὶ ἄπειρον Ἐλεος.

Ὁ Θεός ἐστι παρὼν πανταχοῦ· ἐπομένως τὰ πάντα διέπει μετ' ἀνεξιχνιάστου σοφίας, τὰ πάντα ἐν τῇ ἀπειρῷ ἀγάπῃ καὶ ἀγαθότητι Αὐτοῦ καθίστησιν εὐδαίμονα. Οὐ μόνον δὲ ὁ Σεραφεῖμ, οὐ μόνον ὁ κάτοικος τοῦ εὐδαιμονεστάτου τῶν ἀγνώστων ἡμῖν κόσμων ἐστὶν εὐδαίμων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπος εἶνε ἢ ὀφείλει καὶ δύναται νὰ ᾔγῃ εὐτυχῆς, ἐὰν διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀτελείας, ἤγουν διὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ λήθης δὲν καταστήσῃ ἑαυτὸν δυστυχῆ. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐχὶ ὁ ἄνθρωπος μόνος ἐκλήθη εἰς εὐδαιμονίαν ὑπὸ τοῦ παναγάθου Πλάστου, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα τὰ ἔμψυχα ὄντα, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ μόλις ὁρατὸν τῷ ἄνθρωπινῳ ὀφθαλμῷ ἐλάχιστον ζώον παρεσκευάσθησαν ἱδρυαὶ ἡδοναὶ καὶ ἀγαλλιάσεις· διότι ὁ Θεός ἐστὶν αὐτῇ ἢ ἄκρα Ἀγαθότης.

Πανταχοῦ παρὼν ἐστὶν ὁ Θεός καὶ παντοῦ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, τῆς ἀγαλλιάσεως καὶ τῆς μακαριότητος. « Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ. » (Ψαλμ. ΛΒ'. 5).

« Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός Σου; καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου Σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, Σὺ εἶ ἐκεῖ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει· ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς

τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ Σου ὁδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ Σου. Καὶ εἶπα· ἄρα σκότος καταπατήσει με· καὶ νύξ ὥς ἡμέρα φωτισθήσεται. » (Ψαλμ. ΡΛΗ', 7—12.) Ὁρῶ Σε, Κύριε, ὅτε μυριάδες ἀστέρων ἀπὸ τοῦ οὐρανίου θόλου διαχέουσι τὸ φῶς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κοιμωμένου τῆς γῆς κόσμου, καὶ συνίημι τὴν παρουσίαν Σου ἐν τῷ πατάγῳ τῆς θυέλλης, ἐν τῷ κρότῳ τοῦ καταρράκτου, ἐν τῷ τῶν χειμάρρων ῥόθῳ. Καὶ ἐὰν ἐν τοῖς βαθυτάτοις τῆς γῆς κοιλώμασι καταβῶ, θέλω ἀπαντήσῃ τὴν σοφίαν Σου, παρασκευάζουσιν ἐν τὸς ἀγνώστων ἐργαστηρίων τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, τῶν ἀναβλυζόντων ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ὄρη, καὶ πληροῦσαν τὰς τῶν βράχων διασφαγὰς μετὰλλων πολυτίμων. Ὅπου πατήσῃ ὁ ποὺς μου, Σὺ βασιλεύεις ἐκεῖ, καὶ ἔνθα οὐδεὶς ποτε εἰσέδυσσε θνητὸς, ἐκεῖ οἰκεῖ ἡ ἰσχὺς Σου.

Βλέπω Σε ἐν τῇ χειμερινῇ λαίλαπι· ἡ χεὶρ Σου ἡ παντοδύναμος διευθύνει τὴν μυστηριώδη κίνησιν τῶν νεφελῶν καὶ καλύπτει τὴν γῆν, τοὺς σπόρους καὶ τὰ βλαστήματα αὐτῆς δι' ἀργυροφانوῦς τάπητος ἐκ χιόνος. Βλέπω Σε ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τοῦ μειδιῶντος ἥαρος, ἐν τῇ δροσερᾷ ζεφυρίῳ αὔρᾳ, ἐν τῷ καύσωνι τοῦ θέρους, ἐν τῇ ἀφθονίᾳ τῆς φθινοπωρινῆς τοῦ ἔτους ὥρας. Ἀκούω τὴν φωνὴν Σου, ὅτε, ἀντηχούσης τῆς βροντῆς καὶ τοῦ κεραυνοῦ διασχίζοντος τὰ νέφη, οἶονεὶ ἐκφλογίζεται ἅπας ὁ οὐράνιος θόλος. Σὲ ἀκούω καὶ ἐν τῷ γλυκεῖ κελαδήματι τῶν πτηνῶν, τῷ πληροῦντι μελωδίας τὰ δάση καὶ τὴν καρδίαν μου τέρψεως. Σὺ ἔρχεσαι πρὸς με ἐν τῇ εὐεργετικῇ εὐωδίᾳ τῶν ἀνθέων καὶ τῶν φυτῶν, ὅταν δὲ ἡ ὑπολάμπουσα ἡὼς καὶ ὁ καταδυόμενος ἥλιος χρυσώ-νωσι τὰς κορυφὰς τῶν πέριξ ὀρέων, ἡ Σὴ λαμπρότης ἀ-

κτινοβολεῖ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. Σὲ εὐρίσκω κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς χαρᾶς μου καὶ ἐν μέσῳ τῶν δακρύων μου. Ὅτε ὑπὸ συμφορᾶς τινος ἐκλονοῦμην, Σὺ παρίστασο πρὸς ὑποστήριξίν μου· ὅτε ἀπηλπιζόμενῃ περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐπιχειρήματός μου, Σὺ μοὶ ἔτεινες χεῖρα ἀρωγόν. Σὺ διὰ τῆς ἀγάπης Σου ὑπεδέχθης τὸ πρῶτον μειδιάματά μου, Σὺ ἐν τῇ ἀγαθότητί Σου θέλεις δεχθῇ καὶ τὴν ὑστάτην μου πνοήν!

Ὁ Θεός ἐστι πανταχοῦ παρών. Ἄπασα ἡ φύσις αἰσθάνεται, πάντες οἱ οὐρανοὶ, πάντες οἱ αἰῶνες, πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις κηρύττουσιν, ὅτι ὁ Θεός ἐσι πανταχοῦ παρών. Καὶ ὅμως οἱ ἄνθρωποι, φεῦ τῆς ἀφροσύνης αὐτῶν! διανύουσιν ἀδιάφοροι τὸν βίον αὐτῶν, παραδίδονται εἰς τὰς ἀγενεῖς αὐτῶν κλίσεις, βασανίζουσιν ἑαυτοὺς ἕνεκεν σμικρῶν πραγμάτων, ὡς ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ Θεός.

Ὁ Θεός ὑπάρχει, ἁμαρτωλὲ, καὶ παρίσταταί σοι. Ἡ νύξ δὲν δύναται νὰ κρύψῃ Αὐτῷ τὰ ἐγκληματικά σου σχέδια. Αὐτὸς βλέπει τὰ διανοήματά σου, ὅτε πρῶτον λαμβάνουσιν ἀρχήν, καὶ γινώσκει τὴν πορείαν αὐτῶν. Βλέπει ὑποτρεφομένας καὶ αὐξανούσας τὰς ἀνοσίους ἐπιθυμίας σου, καὶ διορᾷ τοὺς μᾶλλον ἀποκρύφους σκοπούς σου. Καὶ ἂν τὸ στόμα σου ᾦν τοῦ τάφου ἀφωνότερον, καὶ ἐὰν ὁλόκληρα ὄρη ἐπὶ τοῦ κακουργήματός σου ἐπισωρεύσῃς, εἰς μάτην, ὁ Θεός γινώσκει αὐτό· διότι ἐστὶ πλησίον σου, καθὼς ἐστὶν ἐγγὺς ἐκείνου, ὃν τὸ μῖσός σου καταδιώκει.

Δολοφόνε, τρέμε. Ὁ Πανταχοῦ παρὼν ἐγένετο μάρτυς τῶν ἀδελφοκτόνων διαλογισμῶν σου. Τὸ βαθύτατον τῆς νυκτὸς σκότος εἰς οὐδὲν σοὶ ὠφέλησεν, ὅτε ἔδοκινες

ἵνα τελέσῃς τὴν καταχθόνιον πράξιν σου. Ὁ αἰώνιος, ὁ φοβερός Κριτὴς ἵστατο ἀόρατος εἰς τὸ πλευρόν σου, ὅτε ὕψωσας τὴν μιανράν σου χεῖρα ἵνα φονεύσῃς τὸ δυστυχὲς ἐκεῖνο θῦμα. Ἀρνήθητι τὸν Θεὸν αὐτόν, ἀπομάκρυνον Αὐτόν, ἐὰν δύνασαι, ἀπὸ τῆς ἐνόχου συνειδήσεώς σου· μίαν ἡμέραν τὸ κακούργημά σου θέλει ἔλθῃ εἰς φῶς καὶ θέλεις δικασθῇ, ἡ δὲ τιμωρία σου ἔσεται τρομερά.

Καὶ σὺ, ὄντινα οἰστρώδης τοῦ πλούτου ἐπιθυμία, ἡ ἀχαλίνωτος δοξομανία ὠθεῖ πρὸς μάρτυριαν πλαστήν, πρὸς δόσιν ὅρκου ψευδοῦς, δοῦλε τοῦ τύφου, δοῦλε τῆς πλεονεξίας, μὴ ὄμνυε τὸν Πανάγιον ἐνώπιον τοῦ θρόνου Αὐτοῦ. Ὁ θρόνος, ὃν σὺ δὲν βλέπεις, πανταχόθεν σὲ περικυκλοῖ· ἅπασα ἡ γῆ μίαν μόνην ἀποτελεῖ βαθμίδα αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς σὲ ἀκούει· μὴ νομίζῃς, ὅτι εὐρίσκεται λίαν ὑψηλὰ καὶ ἀπωτάτω, καὶ οὐδὲν μέλει Αὐτῷ περὶ τῶν λόγων καὶ τῆς τύχης ἐνὸς ἐκάστου θνητοῦ. Ἡ πνοὴ τοῦ Πανταχοῦ παρόντος πανταχόθεν σὲ περιβάλλει. Οἱ ἥλιοι σβέννυνται καὶ ἡ βοτάνη μαραίνεται, ὅταν Αὐτὸς παύσῃ ἀναμιμνησκόμενος αὐτῶν. Ἀλλὰ σοῦ μέμνηται Αὐτός· ἀπόδειξις δέ ἐστιν, ὅτι ἀναπνέεις. Σοῦ μέμνηται ὁ τὰ Πάντα πληρῶν· τοῦτο δὲ ὁμολογεῖ αὐτῇ ἡ φωνή σου, δι' ἧς λαμβάνεις τὸν Πανάγιον μάρτυρα τοῦ ψεύδους σου καὶ ἐπικαλεῖσαι τὴν αἰώνιαν καὶ φρικτὴν Αὐτοῦ κρίσιν κατὰ τῆς ἀνοσίου ψυχῆς σου.

Ὅταν ὁ κλέπτης μετὰ τῶν ἐγκληματικῶν προθέσεών του λαθραίως βαδίζῃ ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτός, ἵνα ἀφαιρέσῃ ξένην περιουσίαν, διατί τρέμει ἡ χεὶρ αὐτοῦ; διατί ἡ περίφοδος καρδιά του πάλλει πρὸς τὸν φόφον σειομένου φύλλου; πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ συρίζον; πρὸς τὸν ρυθμὸν ὕδατος πορευομένου βία; Ὅταν ὁ προσποιούμενος τὸν

ἐνάρετον δόλιος καὶ πανοῦργος ἀνὴρ, ἄπληστος ἀλλοτρίου πλούτου, σφετερίζεται ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ παρακαταθήκην, πλουτῇ δι' ἄρπαγῆς ὀρφανικῶν χρημάτων, τὰς δημοσίας ὑπεξαίρῃ προσόδους, τὴν ἐμπιστοσύνην φίλου ἐξαπατᾷ, ἢ ἀπίστως τὰ τῶν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων διαχειρίζεται, διατί ἡ χεὶρ αὐτοῦ οἶονεὶ παράλυτος ἀποβαίνει καθ' ἣν στιγμὴν πλαστογραφεῖ ἔγγραφα καὶ μεταβάλλει ἀληθεῖς ἀριθμούς; Φωνὴ μυστηριώδης, ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς συνειδήσεώς του ἐξερχομένη, ψιθυρίζει αὐτῷ· « Δὲν εἶσαι μόνος ἐν τῇ ἐρημίᾳ σου· Ὁ Κριτὴς σου ἐστὶ πανταχοῦ παρών. Ἡ πρᾶξις σου ἐγνώσθη, διότι ὁ τὰ πάντα εἰδὼς ἐγένετο μάρτυς αὐτῆς. Αὐτὸς ἴσταται πλησίον σου καὶ ἀγρυπνεῖ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ παρὰ σοῦ ἀδικουμένου. Τρέμε, τὸ αἰσχὸς σου ζῇ αἰωνίως, ὥσπερ ὁ Αἰώνιος, ὁ κρίνων σε· τὸ μουσικόν σου δὲν καταβαίνει μετὰ σοῦ ἐν τῷ τάφῳ. Ἐνθυμήθητι πόσα κακουργήματα, ἐν τῇ σκοτίᾳ πεπραγμένα, ἀπεκαλύφθησαν αἴφνης καὶ εἰς φῶς ἦλθον διὰ θαυμασίας συμπτώσεως καὶ ἀλληλουχίας περιστάσεων, ἢ διὰ φαινομένου τυχαίου, ὅπερ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια οὐδαμῶς ἴσχυσε νὰ προῖδῃ. »

Πανταχοῦ παρών ἐστὶν ὁ Θεός. Αἱ τύχαι τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐθνῶν ἐπιμαρτυροῦσι περὶ τῆς πανταχοῦ παρουσίας Αὐτοῦ. Οὐδὲν ἀνόσιον ἔργον πράττεται, οὔτινος ἢ τὰ πάντα σοφῶς διατάξασα Ὑψίστη Πρόνοια νὰ μὴ παρεσκεύασε τὴν ἀνακάλυψιν. Οἱ τοῖχοι ἔχουσιν ὄτα, ὁ ἀὴρ ἔχει φωνήν, οἱ νεκροὶ προδίδουσι τὰ ἐν τῷ σκότει αἰσχρορρηθέντα. Καθάπερ τὰ κύματα τρικυμιώδους θαλάσσης ἀπωθοῦσι πρὸς τὴν ὄχθην καὶ ἐκφέρουσι τὰ ἐν αὐτῇ ἐρρίμμενα πτώματα, οὕτω καὶ ὁ ὠκεα-

νός τοῦ παρελθόντος ἐκφέρει αὖθις εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τὰ κακουργήματα, ἅτινα ἐφαίνοντο διὰ παντός ἐν αὐτῷ βεβυθισμένα.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ ἁμαρτωλὸς ὀφείλῃ νὰ τρέμῃ, ἀναλογιζόμενος τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, τὸνναντίον ὁ ἀθῶος χαίρει μεγάλως ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ταύτῃ. Ὅταν ἐκπληρῶ ἀκριβῶς τὰ ὀρισθέντα μοι καθήκοντα, ὅταν οὐδεμιᾶς ἐνοχῆς ἀνάμνησις ταράττῃ τὴν καρδίαν μου, πόσον εὐτυχής εἰμι, στοχαζόμενος ὅτι ὁ Θεὸς μετ' ἐμοῦ ἐστίν ! Αὐτός, ὁ πλάστης μου, ὁ πατήρ μου, ὁ φίλος μου, πληροῖ ἀοράτως πάντα τόπον, ἔνθα εὐρίσκομαι. Κοιμώμενος ἢ ἀγρυπνῶν, ἐν τοῖς κόλποις Αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν προστασίαν Αὐτοῦ ὑπάρχω. Ὅσάκις ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ τεταγμένος τυγχάνω, ἔχω νὰ ἐκτελέσω δυσχερές τι καθήκον, αἱ δὲ δυνάμεις μου σχεδὸν μ' ἐγκαταλείπουσιν, αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ἀναπτερούμενον καὶ ἐνισχυόμενον ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι δὲν βαδίζω μόνος, ἀλλ' ὅτι ὁ Πατήρ εἶνε μετ' ἐμοῦ. Καὶ ὅταν κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀγαπητῶν μου συλλογίζωμαι αὐτοὺς μακρόθεν πλήρης λύπης, ὅταν ὁ φόβος καὶ ἡ ἐσχάτη ἀδημονία κυριεύωσι τὴν καρδίαν μου, τότε ἡ ἐνθύμησις τῆς πανταχοῦ παρουσίας τοῦ Θεοῦ διαχέει οὐρανίαν γαλήνην ἐν ἐμοί. Διατί νὰ κλαίωμεν τοὺς ἀπομακρυνθέντας; Ὁ Πατήρ ἡμῶν ἐστὶ πλησίον των καὶ ἀγρυπνεῖ φιλοστόργως ἐπ' αὐτοῖς. Δὲν θέλει ὑπερασπίσει αὐτοὺς ἀπὸ παντός προστυχόντος ὁ Παντοδύναμος κάλλιον ἡμῶν; Ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀγάπη τοῦ Πανστόργου αὐτοῦ Πατρὸς δὲν εἶνε ἐπίσης μεγάλη ὡς ἡ ἡμετέρα; Διατί νὰ πενθῶμεν, βλέποντες τὴν μετὰ-φασιν τῶν φιλτάτων; Οἱ διαλογισμοὶ ἡμῶν εἰσι παρ' αὐτοῖς· τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἴσως τὴν στιγμὴν ταύτην εὐρί-

σκεται παρ' ἡμῖν· μεταξύ δὲ αὐτῶν καὶ ἡμῶν πάρεστιν, οὐχὶ διαχωρίζων, ἀλλὰ συνδέων ἡμᾶς, ὁ Πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ Πάντα πληρῶν κοινὸς ἀπάντων Πατήρ.

Καὶ ὅστις ὑπὸ τῶν βιωτικῶν φροντίδων καὶ ἀναγκῶν πιέζεται, καὶ ὅσις ὑπὸ πενίας κατατρύχεται, ἅς μὴ λησμονήσῃ ὅτι πλησίον του ὑπάρχει ὁ ἀναρίθμητα ἑκατομύρια πλασμάτων τρέφων, ὅτι ἀκούει τὸν ζεναγμόν του ὁ ἀκούων καὶ τὸν κρωγμόν τῶν ὀρνίθων καὶ εἰς τὰ ἐλάχισα τῶν ἐρπετῶν τὴν κατάλληλον παρασκευάζων τροφήν.

Ὅταν δὲ οἱ ἀδελφοί σου, ἄνθρωπε, σ' ἐγκαταλείπωσι καὶ οὐδεὶς αὐτῶν σοὶ τείνῃ βοήθον χεῖρα, ὅταν ὁ φθόνος καὶ τὸ μῖσος τῶν κακῶν σὲ πληγόνωσι καὶ αἱ φαρμακεραὶ τῶν συκοφαντῶν γλῶσσαι νικῶσι πρόσκαιρον νίκην κατὰ τῆς τιμῆς σου, διατί δὲν μειδιᾷς, ἀντὶ νὰ δυσανασχετῆς καὶ νὰ λυπῇσαι; Ὁ Πανταχοῦ παρὼν ἐστὶ μάρτυς τῆς ἀθωότητός σου, προστάτης τῆς παραγνωριζομένης χρηστότητός σου. Ὁ τὰ πάντα εἰδὼς γινώσκει τὴν καρδίαν σου καὶ τὴν καρδίαν τῶν καταδιωκόντων σε. Ὁ Πάνσοφος γινώσκει καὶ ὥρισε τὴν ὥραν, ἐν ᾗ θέλεις δικαιωθῇ καὶ θριαμβεύσει.

Οἱ ἄνθρωποι βλέπουσι μόνον ἑξῶθεν τὰς πράξεις καὶ κρίνουσι μόνον κατὰ τὰ φαινόμενα· ἀλλ' ὁ Θεὸς βλέπει τὰ ἀγνά σου φρονήματα, τὴν ἀγαθὴν σου πρόθεσιν καὶ γινώσκει τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών σου. Ἡ ἀγάπη, ἣν ἔχεις ἐνδομύχως πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τοὺς φίλους, πρὸς τοὺς ἐχθρούς σου, ἡ ἀρετὴ, ἣν ἐξασκεῖς ἄνευ κρότου, μακρὰν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων, ἔχουσιν αὐτόπτην τὸν Ὑψιστον, τὸν Κριτὴν τῶν ψυχῶν, τὸν δίκαιον Μισθαποδότην τῆς ἀρετῆς.

Αὐτὸς, φιλόστοργε πάτερ, γινώσκει τὰς φροντίδας,

αἵτινες παννύχιοι σοὶ ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν ὕπνον· διατί δὲν ἀποβλέπεις πρὸς Αὐτόν, τὸν μόνον δυνάμενον νὰ σὲ βοηθήσῃ, τὸν αἰείποτε παρὰ σοὶ ὄντα, ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ ὁποίου ἀναπαύεσαι; Τρυφερὰ μῆτερ, Αὐτὸς καθορᾷ τὸν πόνον, ὃν αἰσθάνεται ἡ καρδιά σου παρὰ τῇ κλίνῃ τοῦ νοσοῦντος καὶ πάσχοντος τέκνου σου, καὶ τὸν ἔτι δριμύτερον πόνον αὐτῆς ἐν ᾧ παιδὸς ψεύσαντός σε τῆς ἐλπίδος. Καὶ σὺ, ἄνανδρε, ὅστις βλέμμασι περιφόβοις βλέπεις ἀσκαρδαμυκτεῖ εἰς τὸ μέλλον καὶ λέγεις ἐν σεαυτῷ· « Τί θέλω γίνεαι; ὅποια τύχη ἀπεκδέχεται τοὺς ἐμούς; » ἐλησμόνησας τὸν Πανταχοῦ παρόντα, ὅστις οἰκεῖ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὅστις ἐμνήσθη σοῦ, ὅτε σὺ οὐδεμίαν εἶχες Αὐτοῦ ἰδέαν; Σὺ, ὁ προσευχόμενος, ὑψόνεις τὰς χεῖράς σου πρὸς τὸν οὐρανόν, τὰ χεῖλη σου ψελλίζουσι σιγαλὰς εὐχὰς πρὸς τὸν Δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἡ ψυχὴ σου διανοεῖται· « Ἄρα γε ὁ Θεὸς θέλει ἐπακούσει τῶν εὐχῶν μου; ἄρα γε ἀκούει τὸν στεναγμὸν μου; » Ναί, Αὐτὸς ἀκούει τὸν στεναγμὸν αὐτόν καὶ βλέπει τὸν λογισμὸν αὐτόν τῆς ψυχῆς σου· διότι Αὐτὸς, ὄντινα πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποτεινόμενος ἐπικαλεῖσαι, ἐστὶ πλησίον σου, ἐν τῷ ἐρήμῳ σου δωματίῳ, ἀντιλαμβάνεται σου καὶ σὲ περιβάλλει.

Ἡ πανταχοῦ παρουσία τοῦ Θεοῦ καθαγιαζέει ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τὴν γῆν, μεταβάλλει πάντα τόπον αὐτῆς εἰς θυσιαστήριον καὶ ἅπασαν τὴν φύσιν ναὸν τοῦ Κυρίου ἀποκαθίστησι. Διὰ τῆς πανταχοῦ παρουσίας τοῦ Ὑψίστου καὶ ἡ ἐπίγειος ἡμῶν διαμονὴ ἐστὶν οὐρανός· διότι καὶ ἐνταῦθα ὁ δυστυχῶν δύναται νὰ εὕρῃ παραμυθίαν καὶ χαρὰν, ὁ ἐνδοιάζων, νὰ πιστεύσῃ, ὁ ἐν ἐσχάτῃ

ἀπογνώσει περιελθὼν, ν' ἀνακτήσῃ ἐλπίδα καὶ θάρρος·
μόνος ὁ ἁμαρτωλὸς τρέμει, καὶ τρέμει δικαίως, καθότι
μόνος αὐτὸς ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ διατελεῖ ξένος, ὀθνεῖος, εἰς
θάνατον κατακεκριμένος.

ὦ Θεέ μου, γένοιτο οὐδέποτε νὰ φανῶ ξένος ἐν τῷ
μεγάλῳ Σου οἴκῳ! Εἴθε νὰ διατελῶ αἰωνίως τέκνον Σου,
Σὺ δὲ αἰωνίως νὰ ἦσαι Πατὴρ ἐμός! Ἐὰν οἱ δεσμοὶ τῆς
πρὸς Σὲ γλυκυτάτης δουλείας μου μένωσιν ἄθικτοι, ἂν
δὲν ἀπώλεσα τὴν Σὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἔλεος τὸ Σόν, τί
ἔχω νὰ φοβηθῶ; καὶ τίς δύναται νὰ μὲ χωρίσῃ ἀπὸ Σοῦ
τοῦ Πανταχοῦ παρόντος; Οὐδεὶς, εἰ μὴ ἡ ἁμαρτία,
διότι μόνον ὅ,τι μὴ καθαρὸν ὑπάρχει δὲν δύναται νὰ ὑ-
ποστῇ τὴν παρουσίαν Σου, Πανάγιε.

Ναί, Σὺ εἶ ὁ Θεός μου, καὶ ἐγγύς μου εὐρίσκω Σε ἐν
τῷ κλύδωνι, ἐν τῷ θανάτῳ, ἐν τῷ τάφῳ, ἐν τῇ αἰωνιό-
τητι! Διὰ Σοῦ τὰ διαστήματα συνέχονται, αἰῶνες διὰ
Σοῦ μίαν μόνην ἀποτελοῦσι στιγμήν. Ἡ ὥς ὄνειρον πα-
ρερχομένη ἐπίγειος διαμονή μου καὶ ἡ αἰωνία μου ὑπαρ-
ξις ἐν ταῖς ἄνω μοναῖς, εἰσὶν ἐν μόνον καὶ ἀχώριστον
ὅλον, μία μόνη ζωή. Ἡ φθίσις τοῦ σώματός μου ἐστὶ
προσέγγισις πρὸς τὸν χρόνον τῆς μελλούσης λαμπρότη-
τος καὶ ὁ θάνατός μου ἀπλὴ ἐλευθέρωσις τοῦ ἀθανάτου
πνεύματος ἀπὸ τοῦ κονιορτοῦ τῆς γῆς.

ὦ Θεέ μου, ὁπόση μακαριότης ἀπορρέει ἀπὸ τοῦ σο-
χασμοῦ τῆς πανταχοῦ παρουσίας Σου! Εἴθε, τοῦ θείου
αὐτοῦ στοχασμοῦ ἀείποτε μεμνημένος, πάντοτε πρό
τῶν ὀφθαλμῶν Σου ἐν ἀθωότητι καὶ δικαιοσύνῃ νὰ βαί-
νω, νὰ διαλογίζωμαι, νὰ προσεύχωμαι, νὰ βιώσω! Γέ-
νοιτο, γένοιτο!

ΜΔ΄.

Οὐρανία ἡδονὴ τὸ ὑπὲρ τῶν ἄλλων πάσχειν.

« Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν. »
(Παύλ. Ἐπιστολ. πρὸς Κολοσσ. Α, 24).

ΠΣΘΑΝΘΗΤΕ ΠΟΤΕ, ὦ φίλοι, τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην εὐφροσύνην, ἣτις καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν μετὰ θυσίας τῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ ἔρχηται εἰς βοήθειαν τοῖς ἀδελφοῖς του; ἢ ὅταν τῶν τοῦ ἰδίου βίου εὐτυχημάτων ἀφισάμενος ἐτέρους ἀναπαύῃ; Ἐπλήσθη ποτὲ ἡ καρδιά ὑμῶν καθαρᾶς καὶ ἀνεκκλήτου χαρᾶς, ὅταν ἐπιδαφιλεύσαντες εὐεργετήματα ἐδρέψατε ἀγνωμοσύνην, ἥ ἔνεκεν ἀγαθῆς πράξεως κατεδίωξαν ὑμᾶς; ἐνῶ δὲ πικρὰ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν ἔρρεον δάκρυα, ἠκούσατε ἐνδομύχως φωνὴν τοῦ Θεοῦ λέγουσαν ὑμῖν; « Εὐγενῶς ἐπολιτεύθης, ἡ πρᾶξις σου εἶνε καὶ μένει ἀγαθὴ, καίτοι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων παραγνωρίζομένη. »

Ἐάν δὲν ᾗσθε παντάπασιν ἄπειροι τοῦ αἰσθήματος τούτου, εὐκόλως κατανοεῖτε τὰ ἐν κεφαλίδι τοῦ παρόντος λόγου, ὅτι οὐρανία ἐστὶν ἡδονὴ τὸ πάσχειν ὑπὲρ τῶν ἄλλων· ἐπίσης δὲ σαφῇ ἀποβαίνουσιν ὑμῖν τὰ παρὰ τοῦ μεγαλόφρονος μαθητοῦ τοῦ Ἰησοῦ, τὰ παρὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς λεχθέντα· « Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν. »

Μόνοι δὲ ἄνθρωποι κοινοὶ, οἵτινες ἐπιδιώκουσιν ἐν τῷ βίῳ μόνον τὸ ὑλικὸν αὐτῶν συμφέρον, σωματικὰς μόνον ἡδονάς, ἄνθρωποι δεδουλωμένοι εἰς τὰς ἀλόγους καὶ θηριώδεις αὐτῶν ὀρέξεις, ἄνθρωποι θεωροῦντες ὡς μόνην σο-

φίαν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν περὶ εὐπορίας φροντίδα, ἄνθρωποι, δι' οὓς ὁ χριστιανισμός ἐστι φιλὸν ὄνομα, ἀδυνατοῦσι νὰ ἐννοήσωσι τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὴν γλῶσσαν παντὸς γνησίου καὶ ἀληθινοῦ ὁπαδοῦ τοῦ Ἰησοῦ.

« Τί μέλει μοι περὶ τῆς τύχης τῶν ἄλλων; (λέγουσιν αὐτοί). Ὅφείλω νὰ θυσιάσω ἑμαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων; Οὐδεὶς ἐπὶ τέλους θέλει μοὶ ὁμολογήσει χάριν. Ἀρκοῦντα ἔχω νὰ πράξω ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἄς φροντίζη ἕκαστος δι' ἑαυτὸν καὶ ὁ Θεὸς δι' ἅπαντας. »

Τοιοῦτοι λόγοι κατὰ δυσυχίαν κοινότατοί εἰσιν ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ· ἀποκαλύπτουσι δὲ βεβαίως τὴν ἀθλιότητα τῆς ψυχῆς, προδίδοντες ἀγενεστάτην πλεονεξίαν, βδελυρὰν φιλαυτίαν, καρδίαν ἀναίσθητον πρὸς τὰ τῶν ἄλλων παθήματα, ὀφθαλμὸν οὐδὲν ἔχοντα δάκρυ οἴκτου καὶ ἀγάπης. Ὅσοι τοιοῦτους λέγουσι λόγους, πιστεύουσιν ὅτι πέραν τοῦ προσήκοντος ἔπραξαν, ρίψαντες ὀλίγα λεπτὰ ἐπαίτη τινὶ, ὀλίγα ψωμία τῷ πεινασμένῳ, ἢ πεπαλαιωμένον ἔνδυμα πρὸς κάλυψιν τῆς γυμνότητος πτωχοῦ τινος, ἡγουν ρίψαντες δῆθεν πρὸς ἐλεημοσύνην πράγματα οὐδεμίαν ἔχοντα ἀξίαν καὶ ὅλως ἄχρηστα αὐτοῖς.

Μικρὸν μόνον τῶν ἀνωτέρω παραλλάσσοντας λόγους ἀκούομεν παρὰ τοῦ πονηροῦ, τοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐμπειρίας περὶ τὰ ἀνθρώπινα κρύπτοντος τὰς ἀξιώσεις ποταπῆς φιλαυτίας καὶ προσπαθοῦντος νὰ συμβιδάσῃ αὐτὰς μετὰ τῶν ἀξιώσεων τῆς θρησκείας.

« Ναί, εἶνε δίκαιον καὶ καθῆκον μάλιστα, λέγει αὐτός, νὰ βοηθῶμεν ἐνεργῶς τοὺς χρεῖαν ἔχοντας. Ὅφείλομεν νὰ ὑποστηρίζωμεν τὰ κοινωφελῆ ἔργα· ὀφείλομεν νὰ πράττωμέν τι ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπό-

τητος· διὸ καὶ γὰρ θέλω συντρέξει προθύμως εἰς πᾶν φιλαν-
θρωπικὸν ἔργον, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ μὴ
παραμεληθῇ καὶ τὸ ἐμὸν συμφέρον. Ἦθελεν εἶσθαι μω-
ρία ἂν ἄλλους εὐεργετῶν ἐλθισμόνουν ἐμαυτὸν, ἢ ἂν ἄλ-
λοις ἐρχόμενος εἰς βοήθειαν, ἐμαυτὸν ἐβλαπτον. Τοιοῦ-
τόν τι οὐδαμῶς ἀπαιτεῖ ἡ θρησκεία μου, ἥτις ἀπ' ἐναν-
τίας μοι ἐπιβάλλει καθήκοντα καὶ πρὸς ἐμέ αὐτόν. »

Οὕτως ἐκφράζεται ὁ νομιζόμενος σοφός· ζητεῖ δὲ νὰ
λύσῃ καταφατικῶς τὸ πρόβλημα, νομίζων ὅτι δύναταί τις
συγχρόνως καὶ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου νὰ δουλεύῃ δυσὶ κυ-
ρίοις, τῷ Θεῷ καὶ τῷ Μαμμωνᾷ. Ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως
συντάσσεται ἐκείνοις, περὶ ὧν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἔλαβον
τὸν μισθὸν αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τὰ πάντα τῇ
ὠφελείᾳ ἀναμετρῶν, μετὰ σκέψεως βοηθεῖ ἐτέρους, ἵνα
τάχιον ἢ βράδιον παρ' αὐτῶν βοηθηθῇ· ἐμπορεύεται τὴν
ἀρετὴν του ὡς ὁ ἔμπορος τὰ ἐμπορεύματα αὐτοῦ, καὶ
πράττει τὸ ἀγαθόν, οὐχὶ διότι εἶνε ἀγαθόν, οὐχὶ διότι τὸ
καθήκον ἀπαιτεῖ τοῦτο, ἀλλὰ μόνον διότι εἶνε ὠφέλιμον,
ἢ τοῦλάχισον μόνον διότι οὐδεμίαν δύναται νὰ φέρῃ αὐ-
τῷ ζημίαν. Ἐν ἐλαχίστῃ δὲ πιθανότητι βλάβης, ἀνθί-
σταται καὶ δημοσίᾳ καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ κατὰ τῆς μᾶλ-
λον κοινωφελοῦς ἐπιχειρήσεως, παρεμβάλλει προσκόμ-
ματα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς καὶ λυπεῖται, ἔαν, ἐναν-
τίον τῶν εὐχῶν του, ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου ἔλθῃ ἐπ'
αὐτήν.

Ἀναμφιβόλως ἔχομεν καθήκοντα καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐ-
τούς, ἀλλὰ τὰ καθήκοντα ταῦτα οὐδαμῶς ἐπιβάλλουσιν
ἡμῖν τὴν φιλαυτίαν. Ὀφείλομεν νὰ ὑπερασπίζωμεν τὰ
ἡμέτερα δίκαια, ἀλλὰ καὶ νὰ θυσιάζωμεν αὐτὰ ὁσάκις
μεγαλείτερα, ἱερώτερα καὶ πρὸς καθολικωτέραν τείνοντα

εὐδαιμονίαν δίκαια ἄλλων ἀνθρώπων ἐναντιοῦνται αὐτοῖς. Καθῆκον ἡμῶν ἐστὶ νὰ πορίζωμεν ἡμῖν τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἡμετέροις τὰ ἐπιτήδεια τοῦ βίου· ἀλλὰ τὸ καθῆκον τοῦτο σιγᾷ, ἐὰν ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ βλάβην ἐτέροις παράγῃ, ἐκμηδενίζεται, ἅμα τὸ ὄφελος τὸ ὑπὲρ ἡμῶν παραγόμενον εἶνε σμικρότερον τῆς ἐτέροις προξενουμένης ζημίας. Βεβαίως ἔχομεν δικαίωμα ν' ἀπολαμβάνωμεν τῶν θεμιτῶν ἡδονῶν, τῶν ἀθώων καὶ πρεπουσῶν διασκεδάσεων τοῦ βίου· οὐ μόνον ὁμῶς τὸ δικαίωμα τοῦτο παραχρῆμα ὑποχωρεῖ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀποτελοῦντες μέρος τοῦ ὅλου, ὀφείλομεν, χάριν τοῦ ὅλου αὐτοῦ, νὰ στερηθῶμεν πάσης ἀπολαύσεως, νὰ θυσιάσωμεν χαίροντες περιουσίαν, τιμὴν, πάντα τὰ ἡμέτερα, ἐὰν διὰ τῆς θυσίας ταύτης δύναται νὰ ἐξαγορασθῇ ἡ εὐδαιμονία πολλῶν ἀνθρώπων, ἡ εὐημερία πόλεως ἢ χώρας. Ἐὰν δὲν ᾔσαι, ἄνθρωπε, ἐπιδεκτικὸς τοιαύτης μεγαλοψυχίας, μὴ ἀποκάλει σεαυτὸν μιμητὴν τοῦ Ἰησοῦ, τέκνον τοῦ Θεοῦ.

« Ἀλλὰ τί τὸ ἐκ τούτου ὄφελος ἐμοί; (ἀναφωνεῖ ἀλγῶν ἐπὶ τούτοις ὁ φίλαυτος.) Διατί ἐστὶν ἐμὸν καθῆκον νὰ ὑποφέρω ὑπὲρ τῶν ἄλλων στερήσεις, πενίαν, περιφρόνησιν καὶ ἀτιμίαν, ἀφοῦ οὐδεὶς θέλει μὲ ἀμείψει τοῖς ἴσοις; »

Ἐρωτᾷς διατί; Διότι ἡ ἐλευθέρα συνείδησίς σου σοὶ λέγει, ὅτι τὸ οὕτω πολιτεύεσθαι ἐστὶ θεῖον καὶ ἐπ' αὐτῷ τοῦ ἔχοντος ἀξιώσεις εἰς οὐράνιον βίον· διότι ἡ Ἁγία Γραφή σοὶ λέγει, ὅτι οὕτως ἐπολιτεύθη ὁ Ἰησοῦς Χριστός· διότι αὐτὴ ἡ καρδιά σου σὲ διδάσκει, ὅτι ἂν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔζων καὶ ἐπολιτεύοντο κατὰ τὰ διδάγματα ταῦτα, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἤθελεν εἶσθαι ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν καὶ αὐτὴ ἡ γῆ ἤθελε κατασταθῇ οὐρανία διαμονή· διότι αὐτὸς ὁ νοῦς σου δὲν δύναται νὰ μὴ ἐπιθυμήσῃ

τοιαῦτα νὰ ὦσι τὰ φρονήματα καὶ τοιαῦται αἱ πράξεις πάντων τῶν θνητῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν κατὰ δυσυχίαν πάντες δὲν ἔφθασαν εἰς τὴν τελειότητα ταύτην, τίνα ἔχεις λόγον ἵνα μιμηθῇς τοὺς ἀτελεῖς καὶ φιλαύτους; Ἀνήκεις ἄρα γε τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τῷ Θεῷ; Ἀνήκεις εἰς τὴν γῆν, ἢ εἰς τὴν αἰωνιότητα; Ἀνήκεις ταῖς ἐν τῷ σώματί σου συμπεφυρμέναις ὀρέξεσιν, ἢ εἰς τὰ σπουδαῖα καὶ ὑψηλὰ καθήκοντα, ἢ εἰς τοὺς ἱεροὺς νόμους καὶ τὰς διατάξεις τοῦ ἀθανάτου σου πνεύματος;

Μὴ λέγε δέ· « Ἡ γενναία αὕτη αὐταπάρνησις ἤθελε μὲ καταστήσει γελοῖον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἤθελον μ' ἐκλάβει ὡς ὄνειροπόλον, ὡς φαντασιοκόπον. »

Χριστιανέ, τὸν οὐράνιον νόμον ἔχων ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, μὴ ἐρωτᾷς τί θέλουσι φρονήσει περὶ σοῦ οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι· ἐξέτασον δὲ μᾶλλον τίς ἡ ἀξία τῆς ψυχῆς σου εἰς τὰ σὰ καὶ εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ ὄμματα. Οὐδέποτε ὁμῶς ἡ ἀνθρωπότης εἰς τοιοῦτον ἀθλιότητος βαθμὸν περιῆλθεν, ὥστε νὰ κηρύξῃ μωρὸν καὶ καταγέλαστον τὸν ἐκουσίως ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας θυσιάζοντα τὴν ἡσυχίαν, τὴν τιμὴν, τὴν περιουσίαν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ἐθεωρήθησάν ποτε καταγέλαστοι οἱ πρόμαχοι τῆς πατρίδος, οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαίων τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, ὅταν, ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενοι τὸν οἶκον καὶ τὰ ἴδια συμφέροντα, ἔδραμον προθύμως ἐπὶ τοῦ αἵματηροῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἔδωκαν ὑπὲρ τῶν ἄλλων καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ αἵματός των ῥανίδα; Δὲν διηγοῦνται οἱ σύγχρονοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι μετὰ θαυμάτου σεβασμοῦ τὰς πράξεις αὐτῶν τοῖς ἐκγόνοις; Δὲν ἀνεγείρουσι μνημεῖα καὶ ἀνδριάντας πρὸς διαιώνι-

σιν τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτῶν φρονήματος, ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἀπὸ τῆς γῆς τοσοῦτον ὑψηλὴ ἀρετὴ; Ποῦ ἐστὶ χώρα ἢ λαός, ἐν οἷς ἐπὶ τέλους δὲν τιμᾶται ἡ γενναιοψυχία καὶ δὲν στεφανοῦται ἡ ὑπὲρ τῶν ἄλλων παθοῦσα ἀρετὴ;

Παῦσε λοιπὸν φειδόμενος τῶν ἡδυπαθῶν ἐξέών σου, τῶν πλεονεκτημάτων σου, τῶν σμικρῶν γηϊνῶν ἐπιθυμιῶν σου, εἰς διὰ τῆς θυσίας αὐτῶν δύνασαι νὰ παρασκευάσῃς καθολικωτέραν καὶ μονιμωτέραν εὐδαιμονίαν τῷ οἴκῳ σου, τοῖς συνδημόταις σου, τῇ πατρίδι ἢ καὶ καθόλου τῇ ἀνθρωπότητι. Ἀδιαφόρει περὶ τῆς κρίσεως τῶν ἀνθρώπων, ἐξέταξε δὲ ἂν σὺ καλῶς ἔκρινας περὶ τῶν ἀφορώντων σε. Μοὶ λάμβανε ὡς κανόνα τῶν πράξεών σου τὴν γνώμην τῶν δουλικῶς προσκεκολλημένων εἰς τὰ χρήματα, εἰς τὰς ματαίας τιμὰς, εἰς τὰς διακρίσεις, εἰς τὴν φιληδονίαν αὐτῶν· ἀλλ' ἵνα ἐκτελέσῃς γενναιότερον καλόν, θυσίασον ἀσμένως τὸ μικρόν σου πλεονέκτημα, θυσίασον σεαυτὸν ὑπὲρ τῶν σῶν, τὰ τέκνα σου ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα ὑπὲρ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος.

Τότε θέλεις αἰσθανθῇ τὴν οὐρανίαν ἐκείνην ἡδονὴν, ἣτις ἐπλήρου τὴν ψυχὴν τῶν μεγάλων καὶ θείων ἀνδρῶν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς αὐτῶν ἔργοις καὶ ἐν τοῖς πολυμόχθοις αὐτῶν παθήμασι· τότε γενήσεται ζωηρῶς καταληπτὴ ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἡ τέως ἴσως ἀσαφὴς ἐννοία τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων λόγων τῆς Ἀγίας Γραφῆς· « Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν. »

Ἐρώτησον τὸν ἀγαπῶντα, εἰς αἰσθάνηται πόνον ἢ λύπην, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τοῦ φιλτάτου αὐτοῦ φίλου. Ἐρώτησον αὐτόν, ἂν ᾔνε δυστυχὴς καθ' ἣν στιγμὴν, ἵνα σώσῃ τὴν ἀγαπητὴν αὐτοῦ φίλην, ἐκθέτει ἑαυτὸν εἰς τὸν

κίνδυνον. Ἐρώτησον αὐτόν, ἂν ἀντὶ πολλῶν χρημάτων πωλῇ τὴν ἐκ γενναίου τινὸς ἔργου προερχομένην γλυκύτητα. Ὡς, τίς δύναται νὰ πωλήσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀξίαν! Διότι ἐὰν πωλήσῃ τὴν ἀξίαν του, ἦτοι ἐὰν ἐκμηδενίσῃ ἑαυτόν, πρὸς τί αἱ προσπάθειαι του ἵνα αὐξήσῃ τὸ εὖ εἶναι αὐτοῦ; Ἐργαζόμεθα, κινούμεθα, σκεπτόμεθα καὶ ἀνησυχοῦμεν μόνον ἵνα ἀποκτήσωμεν ἀξίαν τινὰ ἑαυτοῖς, ἔστω καὶ ἐξωτερικὴν. Ἀλλὰ γενναία πράξεις, δι' ἧς θυσιαζόμεν τὰ γήϊνα ὑπὲρ τῶν θείων, μεγάλως τὴν ψυχὴν ἐξευγενίζει καὶ καθίστησιν ἡμᾶς ὄντως ἀξιόους τοῦ ὑψηλοῦ ἡμῶν προορισμοῦ.

Ἐρώτησον τὴν φιλόστοργον μητέρα, τὴν ἀγρυπνήσασαν ὁλοκλήρους νύκτας ἐν ἀδημονίᾳ παρὰ τῇ κλίνῃ τοῦ νοσοῦντος τέκνου της ἵνα σώσῃ αὐτῷ τὴν ζωὴν, μετενόησέ ποτε ὅτι ἐστερήθη τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς ἡδύτητος τοῦ ὕπνου; Ἐρώτησον αὐτὴν, ἂν καὶ τοι πεινώσα μετὰ δυσαρεσκείας ἀφαιρῇ ἀπὸ τοῦ στόματός της τὸ τελευταῖον τοῦ ἄρτου τμῆμα ἵνα δώσῃ αὐτὸ τῷ παιδίῳ αὐτῆς. Ἐρώτησον τὸν εὐσεβῆ πατέρα, ἂν δυσανασχετῶν παραιτῇται πάσης ἀνέσεως, πάσης ἡδονῆς, πάσης διασκεδάσεως, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ βίον ἄνετον καὶ ἀνεξάρτητον, ἂν αἰσθάνηται πολὺ τοὺς σωματικούς πόνους, τοὺς ἐκ τῆς σκληρᾶς αὐτοῦ ἐργασίας προξενουμένους, ἂν προσέχῃ εἰς τοὺς θρόμβους τοῦ ἰδρώτος, τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν φιλτάτων του ἐκ τοῦ μετώπου αὐτοῦ στάζοντας ὑπὸ τὸν καύσωνα καὶ τὸν κάματον τῆς ἡμέρας.

Ὑπαγε νὰ ἐρωτήσῃς τὸν εὐγνώμονα υἱόν, τὸν ἐργαζόμενον πρὸς περίθλαψιν τῶν γεγηρακότων καὶ ἀπόρων γεννητόρων αὐτοῦ, ἂν ἡ ἀραιὰ τροφή, εἰς ἣν ὑποβάλλει

ἐκουσίως ἑαυτὸν, δὲν φαίνεται αὐτῷ προτιμητέα τῶν πολυδαπάνων δειπνων, παρ' οἷς ἔπρεπε ν' ἀναμιμνήσκηται μετὰ λύπης ὅτι οἱ γονεῖς αὐτοῦ κακῶς πένονται. Ἐρώτησον τὴν εὐσεβῆ κόρην, ἥτις στερεῖ ἑαυτὴν πάσης τῶν νεανικῶν αὐτῆς χρόνων ἡδονῆς, ἵνα ἔλθῃ διὰ τῶν οἰκονομιῶν αὐτῆς εἰς βοήθειαν ἀσθενούσης μητρός, ἢ ἀπόρου πατρός, ἐρώτησον, ἀνταλλάσσει τὴν ἐντεῦθεν προερχομένην οὐρανίαν ἡδονὴν τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἀντὶ λαμπρῶν στολισμῶν, ἀντὶ τῶν θωπευμάτων πολλῶν ἀρεσκευομένων, ἀντὶ τοῦ εὐμαροῦς βίου, ὃν ἡδύνατο νὰ βιώσῃ μακρὰν τῶν γονέων αὐτῆς καὶ ἀμέριμνος περὶ αὐτῶν;

Ὅχι, οὗτοι πάντες θέλουσιν ἀπορρίψει τὰς λαμπράς καὶ ἐπαγωγοὺς προτάσεις σου, τρισευδαίμονες ὄντες νὰ στερῶνται δι' ἄλλους, ὑπὲρ ἄλλων νὰ πάσχωσι. Τοῦτό ἐστιν ὁ θρίαμβος τῆς ἀρετῆς, τοῦτό ἐστιν ὁ οὐρανός, ὁ περιβάλλων ἤδη καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν θεῖαν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν!

Καθὼς δὲ ὁ ἀγαπῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπωμένου, ἡ μήτηρ ὑπὲρ τοῦ νοσοῦντος τέκνου, ὁ πατὴρ ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας, ὁ χρηστὸς υἱὸς καὶ ἡ εὐγνώμων θυγάτηρ ὑπὲρ τῶν γονέων αὐτῶν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ χαρᾶς πάσχουσι, παρομοίως καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐν γένει ὀφείλει χαίρων νὰ ὑποβάλλῃ ἑαυτὸν εἰς πᾶν δεινὸν καὶ πάντα κίνδυνον, ὅσάκις οὕτω δύναται ν' ἀπομακρύνῃ μεγαλῆτερον κίνδυνον ἢ φοβερώτερον δεινὸν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῶν ὁμοίων του.

Ἐξαιρέτως δὲ ἡ ἐκ τῶν παθημάτων ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἄλλων προκύπτουσα ἡδονὴ ἔχει ἴδιον θέλγητρον ἐν τούτῳ, ὅτι διὰ τῶν γηϊνῶν στερήσεων καὶ θυσιῶν αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἀνυψοῦται, καὶ, ἀπελευθερωμένη τῶν ὑλικῶν δεσμῶν, ἀφικνεῖται εἰς ἐντελεστέραν συνείδησιν τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀξίας.

Τίς, τῷ ὄντι, ἐστὶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐγενέστερος τὴν ψυχὴν; Ἄρα γε οὐχὶ ὁ ἀρκούντως ἀνεξάρτητος καὶ μηδὲνα φοβούμενος, ὁ ἀρκούντως πλούσιος καὶ μηδὲν ἐπιθυμῶν; ὁ μηδόλως ὀρεγόμενος δόξης καὶ ἐξωτερικῶν διακρίσεων, ὁ πρὸς τὴν πορφύραν καὶ πρὸς τὸν χρυσὸν μὴ πτοούμενος;

Ἀναμφηρῶς ὁ τιμῶν τὴν ἀρετὴν ὑπὲρ πᾶν ὅ,τι περιέχει ὥραϊον ὁ κόσμος ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενεστέρων ὄντων. Ὅστις χαίρων ὑπὲρ τῆς εὐπραγίας ἄλλων ὑποφέρει, ἀναγκαίως ἀνεξάρτητός ἐστι, διότι ὁ τοιοῦτος δὲν φοβεῖται τὸν πόνον καὶ καταφρονεῖ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, ὅταν τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀπαιτῇ τὸ γενικὸν συμφέρον. Αὐτὸς ἴσταται ἀνώτερος τῶν πόνων καὶ τοῦ θανάτου, ἐνώπιον τῶν ὁποίων τρέμει ὁ κοινὸς ἄνθρωπος. Ὅστις ἀσμένως ὑπὲρ τῆς μεγαλειτέρας τῶν ἄλλων εὐδαιμονίας θυσιάζει χρυσὸν καὶ περιουσίαν ἐστὶ τοσοῦτον πλούσιος, ὥστε τὰ τοῦ κόσμου τούτου ἀγαθὰ φαίνονται αὐτῷ σμικροῦ λόγου ἄξια, συγκρινόμενα πρὸς τὴν ἀγιότητα τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Ὁ τοιοῦτος οὐδεμίαν ἔχει χρεῖαν τῆς πορφύρας καὶ τοῦ χρυσοῦ ἡμῶν, ἐνώπιον τῶν ὁποίων οἱ ἀσθενεῖς τὴν ψυχὴν γονυκλιτοῦσι μετὰ δουλικοῦ σεβασμοῦ. Ὁ τῆς εὐδαιμονίας τῆς ἀνθρωπότητος στοχασμὸς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνυψοῦσιν αὐτὸν πολὺ ὑπεράνω τῆς κόνεως, ἣν ἄλλοι ἀποκαλοῦσι πλοῦτον, καὶ ἥτις ἐκφεύγει ἀπὸ πάσης κατεχούσης αὐτὴν χειρὸς τάχιον ἢ βράδιον, ἀλλὰ θεοδαίως καθ' ἣν στιγμὴν ἡ χεὶρ αὕτη ναρκοῦται ἐν τῇ τοῦ θανάτου ἀγωνίᾳ.

Πρὸς τὸ μεγαλεῖον σπεύδει πᾶς ἐκ γυναικὸς τεχθεῖς. Ἀλλ' ἡ εὐγενεστέρα τάξις, ἡ τάξις ἐνθα ἡ καθαρωτέρα εὐρηται εὐδαιμονία, ἀναντιρρήτως κατέχεται ὑπὸ τοῦ ἐνα-

ρέτου. Ὅσον πλείοτερον θυσιάζει οὗτος τὴν γῆϊνὴν εὐημερίαν του ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων, τόσον ὀλιγώτερον προσέχει εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἀναμφιβόλως λυπεῖται ἀκούων ἑαυτὸν συκοφαντούμενον παρ' ἐκείνων, ὑπὲρ ὧν θυσιάζεται, ἀλλὰ συγχρόνως παραμυθεῖ αὐτὸν ὁ λογισμὸς, ὅτι οὐχ ἦττον ὑπὲρ αὐτῶν καὶ οὐχὶ κατ' αὐτῶν ἐργάζεται. Βεβαίως χαίρει, μανθάνων ὅτι ἐνίοτε τινὲς ἀναγνωρίζουσι τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ πρόθεσιν· τοῦτο ἐνθαρρύνει αὐτόν, διότι εὐρίσκει ἐν τῇ δικαιοσύνῃ τῶν εὐγνωμονούντων ἀντιστάθμισιν κατὰ τῆς ἀδικίας τῶν ἀγνωμόνων, διότι βλέπει ὅτι δὲν εἶνε μεμονωμένος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εὐγενεῖς ψυχαί, αἵτινες ἐννοοῦσιν αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς ἐπιδοκιμασίας ταύτης, ἐκπληροῖ τὸ καθήκον, καθόσον ἀρκοῦσιν αὐτῷ πληρέσματα ἢ ἐν τῇ καρδίᾳ του βασιλεύουσα γαλήνη τῆς συνειδήσεως καὶ ὁ στοχασμὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνιότητος.

Οἱ πόνοι, οὓς ὡς ἄνθρωπος καὶ πολίτης ὑποφέρει, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας, ἐπαυξάνουσι τὸν βαθμὸν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ μακαριότητος. Ὅσον μεγαλειτέρα ἐστὶν ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ θυσία, τοσοῦτον ἄνωτέρα ἀποβαίνει αὐτῷ ἡ ἐσωτερικὴ του μακαριότης. Καὶ οἱ πόνοι δὲ αὐτοὶ μεταβάλλονται αὐτῷ εἰς ἡδονὴν καὶ περιβάλλουσι νέᾳ λάμπει τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ. Οἱ ὀφθαλμοὶ του δακρύουσιν, ἀλλ' ἡ καρδία του πληροῦται ἄκρας ἡδονῆς. Τὸ σῶμά του πιθανῶς πάσχει, ἀλλ' ἡ ψυχὴ του ἀγάλλεται ἐν θριάμβῳ. Τὸ πάθος του δὲν ὁμοιάζει τὴν ἀλγηδόνα, ἥτις συνήθως ἀκολουθεῖ τὴν ἕνεκα κακῶν ἐργων μεταμέλειαν· τὸ πάθος του προσβάλλει μόνον τὸ σῶμα καὶ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας, ἀλλ' οὐδὲ τὸ παρά-

παν ἐγγίξει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Οὕτω, κατὰ τὸν ἀπόστο-
λον Πέτρον, « Κρεῖττον ἀγαθοποιοῦντας, εἰ θέλει τὸ θέ-
λημα τοῦ Θεοῦ, πάσχειν, ἢ κακοποιοῦντας. » (Α'. Ἐπισ.
Πέτρου Γ', 17).

Οὕτω γένοιτο καὶ μοί !

Καὶ ἐν τῷ ἐμῷ βίῳ θέλουσιν ἀναμφιβόλως παρουσια-
σθῇ στιγμαί, καθ' ἃς ἔσεται μοι ἀνάγκη νὰ ἐκλέξω ἐν
τῶν δύο τούτων, ἢ νὰ ὑποστῶ θυσίας καὶ παθήματα
ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας ἄλλων, ἢ νὰ ἐγκαταλείψω τοὺς ἀ-
δελφούς μου ἐκτεθειμένους εἰς μεγάλας ζημίας καὶ προ-
φανεῖς κινδύνους ὅπως σώσω μικρά τινα ἐμὰ συμφέροντα.

Θέλω τότε διστάσει; Ἄρα γε ἐν τῇ ταλαντευομένῃ
τῆς συνειδήσεώς μου πλάστιγγι ἀθλίαι τις ῥαστώνη, ἐλε-
εινόν τι συμφέρον, ὁ φόβος τῆς ἐλαττώσεως τῆς περιου-
σίας μου, ἢ περὶ τῆς τυφλῆς τῶν πολλῶν κρίσεως μέρι-
μνά μου θέλουσιν εἶσθαι ἀντίρροποι τῷ τοῦ καθήκοντός
μου αἰσθήματι, τῷ ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐγγεγραμμένῳ θείῳ
τούτῳ νόμῳ; ὦ, πῶς; Ἡ τῶν χρημάτων ἀπλησία μου,
ἢ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἀρέσω τῷ πλήθει, ἢ ματαιοφροσύνη
μου, ὁ φόβος μὴ περιφρονηθῶ ἢ παραγνωρισθῶ, ἢ κλίσις
μου πρὸς τὸν ἄνετον βίον, πρὸς τὰς ἡδονάς, πρὸς παν-
τοίας τέρψεις καὶ διασκεδάσεις θέλουσι, φεῦ, μὲ κωλύσει
νὰ φθάσω ποτὲ εἰς τὸν θρίαμβον τῶν εὐγενῶν ψυχῶν,
ν' ἀπολαύσω τῆς οὐρανίας ἡδονῆς τοῦ πάσχειν ὑπὲρ τῆς
εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων; Ἀξιοκαταφρόνητος εἰς τοὺς
ιδίους μου ὀφθαλμούς θέλω αἰείποτε κυλίεσθαι εἰς τὸν βόρ-
βορον ποταπῶν ὀρέξεων καὶ σωματικῶν ἡδονῶν, χωρὶς
ποτε νὰ ὑψωθῶ μέχρι τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀξιοπρεπείας
μου, καθὼ πνεῦμα ὑπεράνω τῆς ὕλης ὑπάρχον καὶ πε-
πλασμένον καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ;

Ὁχι, ὄχι. Καὶ γὰρ διὰ τῆς θείας Χάριτος θέλω ἔχει τὸ θάρρος καὶ τὴν δύναμιν νὰ θυσιάσω τὰ συμφέροντά μου καὶ ἐμὲ αὐτὸν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ καθήκοντός μου, καὶ νὰ ὑποσῶ μετὰ χαρᾶς ἀτομικόν τι κακὸν πρὸς ἀποφυγὴν ἢ ἀπομάκρυνσιν κακοῦ καθολικωτέρου.

Ναί, θέλω ἀκολουθήσει τὰ ὑψηλὰ ὑμῶν παραδείγματα, ὧς θεόπνευστοι ἄνδρες, οἵτινες, ὅπως καταστήσητε εὐδαίμονας οἰκογενείας, γένη ὁλόκληρα, λαοὺς καὶ χώρας καὶ εὐεργετήσητε τὰς ἐπελευσομένας γενεάς, τὰς εἰσέτι ἐν τοῖς σκοτεινοῖς τοῦ μέλλοντος κόλποις ἀναπαυομένας, προσηνέγκατε γενναίως θυσίαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ τοῦ καθήκοντος πᾶσαν χαρὰν καὶ πᾶσαν ἄνεσιν τοῦ ὑμετέρου βίου. Θέλω ἀκολουθήσει τὰ παραδείγματα ὑμῶν, τῶν θεωρούντων πάσης γηίνης κτήσεως καὶ πάσης εὐμαρείας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς πολυτιμότερα καὶ ἁγιώτερα κτήματα τὴν ἀλήθειαν, τὸ δίκαιον, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀθωότητα. Θέλω ἀκολουθήσει τὰ παραδείγματα ὑμῶν ἐν τῇ τάξει καὶ ἐν ταῖς περιστάσεσιν, ἐν αἷς ὑπὸ τοῦ πανσόφου Πατρὸς ἐτάχθην, προσπαθῶν ἐν παντὶ ἔργῳ μου νὰ μιμηθῶ ὑμᾶς, καθὼς ὑμεῖς ὑπέστητε τὸ αἶσχος ἕνεκεν τῆς ἀληθείας, τὴν ταλαιπωρίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τὴν καταδίωξιν χάριν τῆς δικαιοσύνης, τὸν θάνατον δι' ἀγάπην τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν.

Τί ἔπραξα μέχρι τῆςδε, ἵνα γίνω ἄξιος τοῦ ὀνόματος μαθητοῦ τοῦ Ἰησοῦ; Τί ἔπραξα, ὅπως αἰσθανθῶ βαθέως ἐν τῇ ψυχῇ μου τὴν θείαν ἐκείνην εὐφροσύνην, ἣτις τῆς ἀρετῆς ἐστὶν ἀμοιβή; Φεῦ! ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος ἐφάνην πρὸς τὸ ὄνομα τῆς ἀρετῆς, διότι δὲν ἐγνώρισα ἀρκούντως αὐτήν. Τὸ ἐπαγωγὸν παράδειγμα τῶν πολλὰ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος παθόντων εὐεργετῶν αὐτῆς μό-

νον ἐπιπολαίως ἐνήργησεν ἐπὶ τῆς καρδίας μου. Ἐμεινα δοῦλος ποταπῶν ὀρέξεων, σαρκικῶν παθῶν. Ποῦ ἐστι τὸ γενναῖον ἐκεῖνο καὶ ὑψηλὸν φρόνημα, ὅπερ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας περιφρονητικῶς θεωρεῖ τὸ ἰδιαίτερον συμφέρον; Τί ἔπραξα, δυνάμενον νὰ μὲ προσεγγίσῃ καὶ τῷ ἐλαχίστῳ τῶν πρώτων τοῦ Σωτῆρός μου μαθητῶν;

Καὶ αὐτοὶ ἠδύναντο θεοβαίως νὰ ἀπολαύσωσι πλειότερον τῶν τοῦ βίου εὐτυχημάτων, καὶ αὐτοὶ ἠδύναντο νὰ ἀποκτήσωσι μεγαλειτέραν περιουσίαν, νὰ τύχωσι πλειότερας τιμῆς καὶ ἐπιδοκιμασίας παρὰ τοῖς συγχρόνοις αὐτῶν, ἃν ἦσαν ἥττον προσκεκολλημένοι εἰς τὰ καθήκοντα αὐτῶν, εἰς τὰς διδασκαλίας τοῦ θείου αὐτῶν Διδασκάλου. Ἀλλ' ὅχι· ὡς ἄνδρες ἀρετῇ τῶν ἄλλων πολλῷ διαφέροντες, γενναίως ὑπέμειναν πενίαν, στερήσεις παντὸς εἶδους, διωγμὸν, φυλακὴν, βασάνους καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, ἵνα μαρτυρήσωσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τοῦ θείου Λόγου καὶ ἐπεκτείνωσι τὸ κράτος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Καὶ Σὺ, οὔτινος τὸ ὄνομα οὐδέποτε ἡ ψυχὴ μου μελετᾷ, οὐδέποτε τὰ χεῖλη μου προφέρουσιν ἄνευ εὐσεβοῦς τρόμου, ὃ Ἰησοῦ, Εὐεργέτα τῆς ἀνθρωπότητος, Λυτρωτὰ τοῦ κόσμου, Ἐλευθερωτὰ τῶν πνευμάτων, Βασιλεῦ καὶ Φωταγωγὲ τοῦ λαμπροῦ τῶν ψυχῶν Κράτους, ὁποίας οὐρανίους ἡδονὰς ἡσθάνθης ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτε, ἵνα ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐσχάτης ἠθικῆς ἐξαχρειώσεως τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐξελέξω τὸν πικρότερον πάντων τῶν ἐπιγείων κλήρων, ὅτε, ἵνα μοὶ διδάξῃς ὁποία ἔγκειται ἄκρα ἡδονὴ ἐν τῷ πάσχειν ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων, ὑπέστης ἐκουσίως τὰς ἀτιμώσεις, τὸν διωγμὸν, τὸν θάνατον!

Ὡ Ἰησοῦ, θεῖον Πρότυπον ἀνθρωπίνης ἀρετῆς καὶ ἀνθρωπίνης μεγαλοψυχίας, μοὶ φαίνεται ὅτι Σὲ βλέπω μετ' ἐνθουσιασμοῦ διανύοντα τὸ σάδιον τῆς ἐπιγείου πολυμόχθου πορείας Σου, ἵνα διὰ τῆς θυσίας Σου ἐπαναγάγῃς τοὺς θνητοὺς πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν Οὐράνιον αὐτῶν Πατέρα. Σὲ βλέπω ἀγωνιῶντα ἐν Γεθσημανῇ, Σὲ βλέπω καθημαγμένον ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ!

Θέλω νὰ ἄρω τὸν σταυρόν Σου, Κύριε, καὶ νὰ ἀκολουθήσω εἰς τὸ ἐξῆς Σὲ τὸν φιλόανθρωπον, τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς εὐδαίμονας, τὸν ἀπὸ τοῦ θανάτου σῶσαντα τὰς ἡμετέρας ψυχάς!

.....

ME'.

Ἡ δύναμις τῆς συνειδήσεως.

« Ἡ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστὶ, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν. »

(Β'. Παύλ. πρὸς Κορινθ. Α', 12).

ΦΩΝΗ ΤΙΣ ξένη καὶ ἀγία ἀντηχεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς θνητοῦ καὶ πᾶς θνητὸς ἀκούει αὐτὴν, εἰς οἵανδῆποτε καὶ ἂν ἀνήκῃ θρησκείαν· καὶ αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς ἀκούει αὐτὴν, δι' ὃν εἰσέτι δὲν ἔλαμψε τὸ φῶς τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀντηχεῖ δὲ, καὶ οὔτε ἡ κολακεία, οὔτε ὁ θυμὸς, οὔτε τὰ σοφίσματα ἐπιβάλλουσιν αὐτῇ σιωπὴν, ἀκαταπαύστως δὲ κράζει· « Ἄνθρωπε, ἔσο δίκαιος καὶ πράττε τὸ καλόν. »

Μάτην ὁ ἄπιστος, ταῖς παρούσαις τύχαις ἐπηρμένους καὶ τὰ πάντα μετ' αὐθάδους κουφότητος διαχλευάζων, θεωρεῖ τὸν κόσμον ὅλον ἔργον τῆς τύχης, τὴν θρησκευτι-

κὴν πίστιν πρόληψιν τοῦ ὄχλου, τὸν χριστιανισμόν πολι-
τικὸν χαλινόν· εἰς μάτην ἀρνεῖται τὴν ἀρετὴν, ἣν ἀπο-
καλεῖ ἐνθουσιασμόν ἢ ὑπόκρισιν, εἰς μάτην προσπαθεῖ νὰ
πείσῃ ἑαυτὸν, ὅτι αἱ συμβουλαὶ τῆς πανουργίας καὶ τῆς
φιλαυτίας εἰσὶ συμβουλαὶ τῆς ἀληθοῦς φρονήσεως· εἰς
μάτην ζητεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῆς ἀπείρου δημιουργίας
τὸν Θεόν, νὰ ψεύσῃ τὴν ὑπαρξιν μισθαποδότου Κριτοῦ
ὑπεράνω τῶν ἀστέρων· ἡ ἐσωτερικὴ ἐκείνη φωνὴ ἀνα-
κράζει πρὸς αὐτόν· « Ἄνθρωπε, ψεύδεσαι. » Καὶ ἰδοὺ ἡ
γῆ σείεται ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· οἱ ναοὶ καὶ τὰ ὑψηλὰ
μέγαλα καταπίπτουσι πλησίον του, οἱ φίλοι του κατω-
χριῶντες καταδυθίζονται ἐντὸς τοῦ ἀνεωχθέντος χάσμα-
τος· ἐν μέσῳ δεινῆς τῶν στοιχείων ἐπαναστάσεως θρον-
ταὶ καὶ ἀστραπαὶ διασχίζουσι πανταχόθεν τὸν οὐρανόν,
καὶ ὁ κεραυνὸς προσβάλλων τὴν οἰκίαν του μεταβάλλει
αὐτὴν εἰς φλόγας καὶ στάκτην. Ὁ σκώπτης τότε δὲν
χλευάζει πλέον. Ὑπάρχει εἷς Θεός, φωνάζει πρὸς
αὐτόν ἡ ἐνδόμυχος ἐκείνη φωνή· Ὑπάρχει εἷς Θεός,
ἐπαναλαμβάνει καὶ αὐτὸς ψελλίζων καὶ τρέμων.

Μάτην ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐμπαίζει ἐπὶ πολὺ τὴν
πρὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ φθεγγομένην ἀγίαν φωνὴν καὶ ἀ-
ποκαλεῖ αὐτὴν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνατροφῆς του, ἀπήχη-
μα παλαιῶν παιδικῶν μυθαρίων. Τίθησιν οὗτος τὴν ἐπι-
στήμην καὶ ἐμπειρίαν αὐτοῦ ὑπεράνω τῆς σοφίας πάντων
τῶν θεσπεσίων ἀνδρῶν, τῶν κατὰ καιροὺς τὸ ἀνθρώπινον
τιμησάντων γένος. Διΰσχυρίζεται, ὅτι καταπατεῖ χυδαίας
προλήψεις· πράττει ἐν τῷ κρυπτῷ τὸ κακὸν καὶ εἶτα
στρέφων περὶ ἑαυτὸν ὑβριστικὰ βλέμματα ἐρωτᾷ· « Ποῦ
ἐστὶν ὁ μέλλων νὰ μὲ κρίνῃ κριτής; » Τὴν αὐτὴν στιγ-
μὴν ἡ ἐσωτερικὴ φωνὴ κράζει· « Κύλισον ὁλόκληρον κό-

σμον ὅπως καλύψῃς τὰς κακουργίας σου· τάχιον ἢ βράδιον ἔρχονται εἰς τὸ φῶς. » Ματαίως ρίπτεται εἰς τὴν δίνην τῶν ἡδονῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς θυέλλης τῶν παθῶν· πανταχοῦ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ του καυστικὸν πῦρ, ὅπερ καταδιβρώσκει αὐτόν. Ματαίως ζητεῖ νὰ ἐλευθερωθῇ διὰ τῆς βίας ἀπὸ τῆς ἠθικῆς τοῦ κόσμου τάξεως, ἐν ᾗ μόνον τὸ ἀγαθὸν εὐδοκιμεῖ, τὸ δὲ κακὸν αἰετοτε παράγει ἀπώλειαν· ἀόρατός τις δύναμις τὸν κρατεῖ καὶ δι' ἀρρήκτων ἀλύσεων δεσμεύει αὐτόν τε καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ πρὸς τὴν αἰωνίαν ταύτην τοῦ Παντός τάξιν. Ὁ ὀλεθρὸς του πηγάζει ἀπὸ τῶν μᾶλλον ἀποκρύφων του ἀμαρτημάτων, αὐτὸς δὲ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον δύναται ν' ἀποφύγῃ αὐτόν. Ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς του διὰ παντός ἔφυγεν ἀπ' αὐτοῦ· αἱ περικυκλοῦσαι αὐτόν περιδεῖς μέριμναι, ἡ ἀγωνία, ἐν ᾗ διηνεκῶς διατελεῖ, λυμαίνονται πάντα τὸν βίον αὐτοῦ, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ φωνὴ ἀκαταπαύστως κράζει· « Ὁ Θεὸς ἐστὶ πανταχοῦ παρών. »

Ἐνδεδυμένος τὰ ὄπλα τοῦ ψεύδους καὶ τῆς κακοδοῦλου συκοφαντίας ὁ φθονερός, καταδιώκει τὴν ἀλήθειαν καὶ προσπαθεῖ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τὸν κατ' ἀξίαν ἀποκτηθέντα στέφανον. Ἀλλ' ἐναντίον τῆς θελήσεώς του ἡ καρδία του ἀναγκάζεται νὰ τιμήσῃ ὅ,τι τὰ χεῖλη του ἀνηλεῶς ἐκατηγόρησαν, ἐπὶ τέλους δὲ ὡς ἐπίχειρα τοῦ φθόνου αὐτοῦ ἔχει τὸ ὄνειδος καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ κόσμου.

Ἵνα τὰ ἴδια δικαιολογήσῃς κακουργήματα, ἄνθρωπε ἄδικε, καταδιώκεις τὴν ἀθωότητα, τὴν προσβάλλεις διὰ ψευδομαρτύρων καὶ διὰ ψευδῶν ὀρκων, διαδίδεις κατ' αὐτῆς συκοφαντίας, ἐγκαλεῖς αὐτὴν ἐνώπιον ὠνητῶν δικαστηρίων, ἀνοίγεις αὐτῇ τὰ δεσμωτήρια καὶ παρασκευάζεις βασιάνους· ἀλλ' ὅλα ταῦτα εἰς μάτην· οὐδαμῶς κατα-

βάλλεις αὐτήν. Τὸ γαληνιαῖον βλέμμα τοῦ ἁθώου θύματος ἐρυθραίνει τὰς παρειάς σου. Γελᾷ τὸ θῦμα ἐν τῷ μέσῳ τῶν δακρύων τοῦ πόνου, ἐνῷ σὺ ἐν τῷ θρίαμβῷ σου φρίττεις. Ἰσταται αὐτὸ ἰλαρὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν σιδηρῶν ἀλύσεων, ἐνῷ σὺ ἐν πολυτελέσι συμποσίοις καθήμενος αἰσθάνεσαι τὰ γόνατά σου ὑπὸ τὴν τράπεζαν τρέμοντα καὶ συγκρουόμενα. Σύρε τὸν δίκαιον ἐπὶ τῆς λαιμητόμου· ὁ θάνατός του ἀποτελεῖ τὸν θρίαμβον αὐτοῦ· καὶ ὁ θρίαμβος αὐτοῦ ἐστὶν ἡ καταδίκη σου.

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ δύναμις τῆς συνειδήσεως. Αὕτη, ὡς οὐράνιος ἄγγελος, εἰσδύει ἐν τῷ μέσῳ τῶν θνητῶν· ὑποστηρίζει καὶ ἀνορθοῖ τὴν ἀλήθειαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἁθωότητα, καὶ ὅταν ὑπὸ πάντων ἐγκαταλειφθῶσι· καταλαμβάνει τὸν ἔνοχον, καὶ ἂν ἐν τοῖς μᾶλλον ἀγνώστοις καὶ σκοτεινοῖς σπηλαίοις κρυβῇ· καταβάλλει δὲ τὸν κακόν, καὶ ἂν ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθηται καὶ στρατὸν ὁλόκληρον πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ ἔχῃ.

Ἡ συνειδήσις ἐστὶν ὁ θεῖος νόμος τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ δικαίου, ὁ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πλάστου ἐγγεγραμμένος ἐν ταῖς καρδίαις πάντων τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ δὲν στεροῦνται τοῦ νόμου τούτου, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, «Φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶσι, ἐνδείκνυνται δὲ τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων. » (Ἐπισ. πρὸς Ῥωμ. Β', 14, 15).

Ἡ συνειδήσις ὁδηγεῖ πάντας. Αὕτη διδάσκει τὰ καθήκοντα καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον ἀπαιδεύτους. Καὶ ὄντως· τίς πρὸς δικαιολογίαν τῶν κακῶν αὐτοῦ πράξεων δύναται

νὰ προτείνῃ τὴν ἄγνοιαν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου καὶ νὰ παρουσιάσῃ αὐτὴν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου, ἢ εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ὄμματα, καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ πανταχοῦ παρόντος καὶ εἰς τὰς μᾶλλον πολυελίκτους πτυχὰς τῶν καρδιῶν ἐμβατεύοντας;

Ἡ τοὺς πάντας διδάσκουσα συνείδησίς ἐστι κρείσσων χρημάτων καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει. Λάβε ὡς ὁδηγὸν καὶ γνῶμονα τὸ ἅγιον αὐτὸ αἶσθημα τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ οὐδέποτε θέλεις πλανηθῇ ἐκουσίως, οὐδέποτε θέλεις πράξῃ ἐκ προθέσεως τὸ κακόν, ἀλλὰ πάντοτε θέλεις εἰρηνεύει πρὸς σεαυτόν. Ἄκουε τῆς φωνῆς τοῦ ἐν τῷ δικαίῳ αὐτεκάστου αὐτοῦ διδασκάλου, ὅταν ἡ ἡδυπάθεια ζητῇ νὰ σὲ ὑποδουλώσῃ διὰ τῶν ποταπῶν θελγήτρων της. Ἄκουε τῆς αὐστηρᾶς αὐτῆς φωνῆς ἰδίως ἐν ταῖς ἀμφιβόλοις περιστάσεσι, καθ' ἃς, ὑπὸ κλίσεων ὅλως ἀντικειμένων παρασυρόμενος καὶ μεταξὺ διαφόρων πλεονεκτημάτων ἐπαμφοτερίζων, δύνασαι εὐκόλως ν' ἀποπλανηθῇς· ὅτε, λόγου χάριν, τὸ ὑλικὸν συμφέρον σου δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ βλάβης ἢ ἀδικίας ἄλλων, ἢ ὅτε πρὸς ἐκτέλεσιν ἀγαθοῦ τινος ἔργου ἔχεις ἀνάγκην αὐταπαρνήσεως ἢ θυσίας, ἀφ' ἧς σὲ ἀποτρέπει ἡ ἰσχυρὰ φιλαυτία σου. Ἴσως σὲ προσέβαλέ τις, καὶ μελετᾷς κατ' αὐτοῦ ἐκδίκησιν. Ἄκουσον τὴν συνείδησιν, ἣτις σοὶ λέγει· «Ἔσο εὐγενέστερος τοῦ ἀδικήσαντός σε καὶ καταίσχυνον τὸν ἐλσεινὸν διὰ τῆς μεγαλοψυχίας σου.» Ἴσως ἀπρεπεῖς ἐπιθυμίαι ταράττουσιν ἔτι τὰς αἰσθήσεις σου· ἡ φιληδονία σὲ ἀποπλανᾷ καὶ σὲ παρασύρει εἰς ἀκολασίαν, εἰς ἐκτέλεσιν ἐγκληματικῆς πράξεως· τότε ἡ συνείδησίς σου ἀναφωνεῖ σοι· «Προπέτα, ζητεῖς νὰ χύσῃς τὸν ἰὸν τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς κακίας ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀθωότητος. Θέλεις, ὡς ὁ Σα-

τανᾶς, νὰ καταστρέψῃς παράδεισον. » Ἴσως ἐποφθαλμιᾶς ἀλλότριον κτῆμα, ἴσως ἔχεις ὑπ' ὄψιν σημαντικὸν κέρδος, ὅπερ δὲν δύνασαι νὰ πραγματοποιήσῃς ἄνευ ἐλαφρᾶς τιнос ἀπάτης· ἡ συνείδησίς σου σοὶ κράζει· « Στῆθι, ἀπέχου τοῦ τοιούτου κέρδους, ὅπερ ἀναγκαίως θέλει σὲ καταστήσει ἀξιοκαταφρόνητον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὄμματά σου. »

Τί δὲ ὠφελεῖσαι, ἄνθρωπε, εἰάν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃς, τὴν δὲ ψυχὴν σου ζημιωθῇς; Ἴσως ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ φανῇς ἀγχίνους, τοῦ νὰ διασκεδάσῃς συναναστροφὴν τινα ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ὑπὸ τῆς ἀργίας σχηματίζονται καὶ ἐν αἷς ἡ κακολογία βασιλεύει, σὲ ἐπάγει ν' ἀναζητῇς τὰς τυχόν καταγελάστους ιδιότητας ἀπόντος τινὸς καὶ ν' ἀνακωμωδῇς αὐτὸν μετ' ἐπιβούλου φιλοσκωμμοσύνης· ἀλλ' ἐνῶ ταῦτα πράττεις, ἡ συνείδησις φωνεῖ πρὸς σέ· « Ἀθυρόγλωσσε, ἂν αἶφνης παρίστατο ὁ παρὰ σοῦ κακολογούμενος, ἤθελες ἀμέσως σιωπήσῃς κατερυθριῶν! »

Ἡ συνείδησις διδάσκει μετ' αὐστηρότητος καὶ δικαιοσύνης. Μόνον ἀκολουθῶν τὰ νεύματα αὐτῆς θέλεις εὔρει τὴν εὐδαιμονίαν σου. Οὐδενὶ ἄλλῳ πείθου· μὴ ζήτηί ὑπεκφυγᾶς, μὴ ἔλπιζε, ὅτι διὰ λεπτολογημάτων θέλεις εὔρει τρόπον ἵνα ἀποπληρώσῃς ἀνοικείους εὐχὰς ἢ ἀνόσιους ὀρέξεις, χωρὶς νὰ προσβάλῃς τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ τιμίου, ὅπερ διαμένει ἄφθαρτον ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας σου. Κενὰ σοφίζεσαι. Ἀνόσιόν τι ἔργον σὲ ἐλκύει; Ὅπισθεν τοῦ ἔργου αὐτοῦ κρυπτομένη σ' ἐνεδρεῖ ἤδη ἡ μεταμέλεια, καὶ ἡ τύψις τοῦ συνειδότος. Ἡ συνείδησις δὲν ἔρχεται εἰς συμβιβασμόν. Νομίζεις, ὅτι διαλλάττεσαι πρὸς αὐτήν. Ὁχι, ἀδύνατε ἄνθρωπε, πλα-

νᾶσαι· οὐδὲν ἄλλο ποιεῖς, ἢ μόνον συμβιβάζεις σεαυτὸν μετὰ τοῦ ἰδίου σου αἵσχους· ζητῶν δὲ ν' ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τοῦ ἀμεταπτώτου νόμου, τοῦ ἐν σοὶ ἐγκεχαραγμένου, παραδίδου δέσμιος εἰς τὴν ἀδυσώπητον τῆς συνειδήσεως τύψιν.

Ἡ συνείδησις διδάσκει μετὰ θείας δυνάμεως. Σὲ διατάσσει νὰ λαμβάνῃς ὡς κανόνα ὅλων τῶν πράξεών σου τὴν αἰωνίαν δικαιοσύνην καὶ οὐδαμῶς τὴν φιλαυτίαν ἢ τὸ ἀτομικόν σου συμφέρον. Ὅφείλεις νὰ πράττῃς τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον, μόνον διότι εἶνε καλὸν καὶ δίκαιον, ἄνευ ἄλλης τινὸς σκέψεως. Ὅφείλεις νὰ πράττῃς αὐτὸ καὶ ὅταν οὐδεμία θέλῃ προκύψῃ εἰς σὲ ἐντεῦθεν ὠφέλεια, καὶ ὅταν ἐπικεῖται σοὶ ζημία. Τοιαῦτα σοὶ ὑπαγορεύει ἡ συνείδησίς σου, ὦ ἄνθρωπε, τοιαῦτα ἐντέλλεται σοὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς. Ἐὰν ἡ ὠφέλειά σου καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων γνώμη ὥσι τὰ ἐλατήρια τῶν πράξεών σου, ἔλαβες ἐν ταύταις ἀρκοῦντα μισθόν. (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΣΤ', 1-18). Εἶσαι τότε συνετός, οὐχὶ δὲ καὶ ἐνάρτεος.

Ἡ συνείδησις νουθετεῖ. Πᾶς ἄνθρωπος ἡμάρτησε· καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἡμάρτανε βεβαίως ἡσθάνθη τὰς νουθεσίας τοῦ ἔνδον κριτοῦ.

Ἔτι παῖδες ὄντες, ἐν τῷ μέσῳ τῶν παιδικῶν ἀθυρμάτων καὶ τῶν σμικρῶν οἰκιακῶν ἡμῶν ἀσχολήσεων, ἡσθανόμεθα ἀδημονίαν τινὰ, ὁσάκις ὑπὸ τῆς ἐλαφρονοίας ἡμῶν, ἢ ὑπὸ κακῶν παραδειγμάτων, ἢ καὶ ὑπὸ ἰδίας πονηρᾶς κλίσεως παρασυρόμενοι ἐμέλλομεν νὰ πράξωμεν ἄδικόν τινα πράξιν.

Ὁ κλέπτης, πρὶν ἢ ἀπλώσῃ χεῖρα πρὸς τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν, ὁ ἀσελγὴς πρὶν ἢ ψελλίσῃ τὰς τῆς ἐπαγωγῆς λέξεις, ὁ ἐπίορκος, πρὶν ἢ ὑψώσῃ τὴν κακοῦργον δε-

ξιάν του ἵνα ὁμώσῃ τὸν ψευδῆ ὄρκον, ὁ ἄνευ πίστεως ἄνθρωπος, πρὶν ἢ βαδίσῃ, ὑπὸ συμφέροντος ἢ ἐκδικήσεως κινούμενος, ἵνα προδώσῃ φίλον του, τὸν ἡγεμόνα του, ἢ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐν ὀλίγοις, πάντες οἱ διανοούμενοι νὰ πράξωσιν ἀδίκημά τι τρέμουσι, ταλαντεύονται, αἰσθάνονται τὴν καρδίαν αὐτῶν σφοδρῶς πάλλουσιν ἐν τοῖς στήθεσι. Μετὰ πόσης τῷ ὄντι προνοίας ἀποτρέπει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος ἢ συνειδήσεως! ἡ δὲ φωνὴ αὐτῆς καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τραχεῖα, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον φοβερά, ὅσον πλειότερον πλησιάζει ὁ ἁμαρτάνων πρὸς τὸν ἐγκληματικὸν αὐτοῦ σκοπόν.

Ἡ πάλιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν, πρὶν ἢ βαδίσῃ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἀνοσίαν πρᾶξιν, ὁ ἀγὼν αὐτοῦ κατὰ τῆς νοουθετοῦσης αὐτὸν συνειδήσεως ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ ἀγαθοῦ αὐτοῦ φύλακος ἀγγέλου, ὅστις οἶονεὶ σφίγγει αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ ἀπὸ τῆς πτώσεως ἐμποδίζει αὐτόν. Φεῦ! ματαία ἀποβαίνει ἡ σοδάρὰ καὶ συγκινητικὴ προσπάθεια τοῦ ἀγγέλου. Τὸ ἐγκλημα τελεῖται. Ὁ οὐράνιος ἀπόστολος πλήρης λύπης ὑποχωρεῖ καὶ σιωπᾷ. Ἐνῷ δὲ ὁ ἁμαρτήσας, ὑπὸ τῆς δίνης τῶν παθῶν φερόμενος, πίπτει ἀπὸ ἀδύσσου εἰς ἄδυσσον, ἥτοι ἀπὸ αἰσχους εἰς αἰσχος, ὁ ἀγαθὸς αὐτοῦ ἄγγελος ἀποχωρῶν στρέφει ἔτι πρὸς αὐτὸν βλέμματα οἴκτου, ἡ δὲ νοουθετοῦσα φωνὴ αὐτοῦ ἀντηχεῖ μακρόθεν πάντοτε πενθιμωτέρα καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀσθενῆς, μέχρι τοῦ ὑστάτου φθόγγου, ὅστις δὲν ἀκούεται πλέον.

Ἰδὲ, ἄνθρωπε, τὸν εἰσέτι ἀθῶον νεανίαν, τὸν μέλλοντα νὰ εἴπῃ τὸ πρῶτον ψεῦδος ἢ νὰ πράξῃ τὸ πρῶτον ἀδίκημα. Ὅμιλεῖ, ἀλλ' ἡ γλῶσσα αὐτοῦ τραυλίζει. Περιπατεῖ,

ἀλλὰ τὰ βήματά του εἰσὶν ἀβέβαια, σφαλερά· πᾶσαι αἱ
κινήσεις αὐτοῦ προδίδουσι τὴν ψυχικὴν ταραχὴν του.
Θέλει νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς του πρὸς σέ, τὸν ὅποιον
ἄλλοτε ἔβλεπε μεθ' ἰλαρότητος κατὰ πρόσωπον, ἀλλὰ
δὲν δύναται νὰ ὑποσῇ τὸ βλέμμα σου· φοβεῖται μὴ ἴδῃς
τὴν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ ὑφισταμένην πάλιν. Τοιου-
τοτρόπως ἐκδηλοῦται ἡ νοθευοῦσα αὐτὸν συνείδησις.
Μνήμων τῆς ἀρετῆς του ὁ πάλαι ποτὲ φίλος τοῦ καλοῦ,
ἀμφιταλαντεύεται, διστάζει εἰσέτι, ἐρυθριᾷ, ἀναλογιζό-
μενος τὴν ἀναξιότητα αὐτοῦ· ἐὰν δὲ ἴδῃ τυχαίως ἑαυτὸν
ἐν τῷ κατόπτρῳ, ἀποστρέφει ἀμέσως τὸ πρόσωπόν του
μετὰ φρίκης. Ὡ νεανία, ὅστις μέχρι τοῦδε διετήρησας
ἀκηλίδωτον τὴν καρδίαν σου, καὶ ὅστις μετὰ τῆς καρ-
δίας ταύτης μεγαλοφρονῶν καὶ ἐλεύθερος ἐβιάδισας ἐπὶ
τῆς γῆς, ὡς ἐν ἄλλῳ παραδείσῳ, ζηλούμενος καὶ ἐπιφθο-
νούμενος ὑπὸ ἀνδρῶν διεφθαρμένων καὶ ὑπὸ γερόντων ἐν
κακοῖς γεγηρακότων, καὶ σὺ ἀπαλὴ νεᾶνις, θυγάτηρ ἐ-
ναρέτων γονέων, ὦ! ἀκούετε τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀγαθοῦ
ὑμῶν ἀγγέλου, ὅπως οὐδέποτε αὐτὸς ἐγκαταλείψῃ ὑμᾶς!
Φέρετε τὴν ἀθωότητα τῶν παιδικῶν ὑμῶν χρόνων ἀ-
μίαντον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόσμου καὶ τῶν κακιῶν αὐτοῦ,
ἐν τῷ μέσῳ τῆς τῶν ἡθῶν διαφθορᾶς. Διατηρήσατε αὐ-
τὴν ἀκεραίαν καὶ ἀβλαβῆ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς καρδίας ὑμῶν
καθ' ἅπαντα τὸν βίον ὑμῶν, ἐν τῇ νεότητι καὶ ὅταν ἡλι-
κιωθέντες εὐρεθῇτε ἐπὶ κεφαλῇς νέας οἰκογενείας, ἣν ὑμεῖς
θέλετε ἡθικῶς μορφώσει. Τὸ πρᾶγμα ἐστὶν ἄξιον λόγου·
ἢ προσπάθεια ὑμῶν ἀρκούντως θέλει ἀνταμειφθῇ, διότι
τότε θέλετε διέλθει τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς ὑμῶν ἔτη ὑπὸ
τὸν αἴθριον οὐρανὸν τῆς πρώτης ἡλικίας.

Νεανία, ἰδὲ τὸν ἐκνευρισμένον λάγνον, ὅστις κατε-

σπατάλευσε τὸν θησαυρὸν τῆς υἱείας αὐτοῦ καὶ ἀσθμαίνων προέβη πρὸς τὸν ἄωρον τάφον. Ἰδὲ τὸν ἄτιμον, ὅστις ἐν μέσῳ τοῦ δι' ἀπάτης καὶ ἀδικίας ἀποκτηθέντος πλούτου οὐδεμίαν ἔχει ἀτάραχον καὶ φαιδρὰν ἡμέραν· ἰδὲ τὸν φονέα, κάτωχρον καὶ μετὰ σφαλεροῦ βήματος βαδίζοντα πρὸς τὴν λαιμητόμον, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ καταδαμάσῃ τὴν ἀδελφοκτόνον λύσσαν του. Καὶ σὺ τρυφερόν ἄνθος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐρασμία παρθένε, στρέψον τοὺς ὀφθαλμούς σου ἐπὶ τῆς ἀτίμου ταύτης κόρης. Ἡ δυσυχὴς, γενομένη πρόστριμμα τῶν γονέων αὐτῆς, κατατῆκεται ὑπὸ λαθραίας λύπης. Ῥίψε τὰ βλέμματά σου ἐπὶ τῆς μητρὸς ἐκείνης, ἥτις διὰ τῆς ἀνοικείου διαγωγῆς της, διὰ τῆς ὁμότητος ἢ διὰ τῆς περὶ τὰ οἰκιακὰ ἀταξίας αὐτῆς κατέστη βδελυρὰ τοῖς ξένοις καὶ αὐτοῖς τοῖς ἰδίοις τέκνοις. Ἀπαντες οἱ τοιοῦτοτρόπως δυστυχήσαντες ἐδιδάχθησαν ἀρκοῦντως, ἔλαβον τὰς αὐτὰς νοουθετήσεις, ἅς νῦν δίδωσιν εἰς ὑμᾶς, ὦ νεανία, ὦ παρθένε, ἡ εὐεργετικὴ τῆς συνειδήσεως φωνή· ἀλλ' ἐτόλμησαν νὰ καταφρονήσωσιν αὐτάς.

Ἡ συνείδησις τιμωρεῖ. Μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ ἁμαρτήματος, ὁ ἀγαθὸς ἄγγελος ἀποχωρεῖ, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἔρχεται ὁ κακὸς δαίμων, τὸ πνεῦμα τῶν ἐκδικήσεων, περιβεβλημένον φρίκην καὶ τρόμον. Ὁ φόβος εἰσέδυσεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἐνόχου καὶ ἐξέβαλεν ἀπ' αὐτῆς τὴν τέως ἐνοικοῦσαν γαληνιαίαν χαράν. Οὐδέποτε ἔδρεψέ τις ὁπώρας ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν καὶ ἀπὸ τῶν τριβόλων· ὁμοίως οὐδέποτε κακὴ τις πράξις καλὰ ἔλαβεν ἐπακόλουθα. Δύνασθε, ἄνθρωποι, ἐπὶ μακρὸν νὰ κρύψητε τὸ ἔγκλημα ὑμῶν, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ὑφίστανται διὰ παντός καὶ θέλουσιν ἐπὶ τέλους προδώσει ὑμᾶς. Νομιζόμενόν

τι τυχαῖον, περίστασις τις ἀπροσδόκητος, ὧρα τις, ἧς τὴν ἄφιξιν οὐδαμῶς ἐφαντάζεσθε, φέρει εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τὰς ἐν τῷ σκότει τελεσθείσας κακοπραγίας. Αἱ πρὸς ἀπόκρυψιν πρόνοιαι καὶ προσπάθειαι ὑμῶν εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύουσιν, ἢ εἰς ἐπαύξησιν τοῦ αἴσχους καὶ τῆς ἀλγηδόνης ὑμῶν.

ὦ! πόσον ἠθέλομεν φρίξει, ἂν ἡδυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὑπὸ τῆς τύψεως τοῦ συνειδότος βασι-
νιζομένου ἀνθρώπου, πρὸ πάντων ὅταν αὐτὸς εὐρίσκηται μόνος μετὰ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ! Ἐγκαταλελειμμένος παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀναγκάζεται ὁ ἄθλιος νὰ καταφρονῇ αὐτὸς ἑαυτόν. Πῶς αἰσθάνεται τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἐξαχρείωσιν ἐν ὧσιν παντὸς ἐναρέτου! Πολλάκις καὶ ἀπλῇ τις λέξις, ἐκφερομένη ἀσκόπως ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἶνε οἷονεὶ μάχαιρα ἐμπηγομένη ἐν τῇ καρδίᾳ του. Ἀναμφηρίστως πάντα τὰ πλεονεκτήματα, πᾶσαι αἱ πρόσκαιροι ἡδοναὶ, ἃς παρέσχεν αὐτῷ ἡ ἀνοσία πρᾶξις, οὐδόλως ἀντισταθμίζουσι τὰς ὑπὸ τῆς τύψεως τοῦ συνειδότος ἐπιφερομένας ὀδυνηρὰς πληγὰς.

Ὁ πόνος τῆς κακῆς συνειδήσεως ἀναμιγνύεται πάντοτε εἰς τὰς ἡμετέρας ἡδονὰς καὶ εὐθυμίας. Καὶ ὅταν ἐπέτυχεν ὁ ἔνοχος νὰ λησμονήσῃ ἑαυτόν ἐν ταῖς διασκεδάσεσι τῆς ἡμέρας, ἢ ἀνάμνησις τοῦ ἀδικήματος ὡς φάντασμα ἐκδικητικὸν καταλαμβάνει αὐτόν ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, ἐπὶ τῆς στρωμνῆς, ἔνθα εἰς μάτην ζητεῖ ἀνάπαυσιν, ἢ διὰ καταπληκτικῶν ὀνείρων ταράσσει τὸν διακεκομμένον ὕπνον του. Ποικίλα καὶ μεγάλα εἰσὶ τὰ πάθη, τὰ ἐπιπίπτοντα τοῖς θνητοῖς, ἀλλὰ τὸ δεινότατον πάντων εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ περὶ τῶν ἀνοσίως πεπραγμένων φροντίς καὶ ἀγωνία τῆς ψυχῆς, ἡ σκληρὰ τῆς συν-

ειδήσεως τύψις. Ὁ ὑπὸ τοῦ συνειδότος βασανιζόμενος μισεῖ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον πολλάκις ἐτελέσθησαν κακουργήματα, καὶ τὸ σκότος τῆς νυκτός, ἐνθα συνήθως ἐνεδρεύει ἡ προδοσία. Φεύγει τὴν μόνωσιν, ἐν ᾗ ἡ ἐνθύμησις τοῦπραχθέντος ἀνοσιουργήματος καθίσταται ζωηροτέρα, καὶ φεύγει τὴν κοινωνίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἵνα μὴ προδοθῇ.

Διηνεκῶς τρέμει ἡ ἑαυτὴν ἐνοχον συνειδυῖα ψυχὴ, φοβουμένη μὴ ἡ παροῦσα ὥρα ᾗνε ἐκείνη, ἐν ᾗ θέλει ἀποκαλυφθῇ. Ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ φόβου καὶ ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων ἐλέγχων ἀλγηδὼν κορυφοῦται ἐπὶ τέλους τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἐνοχος, ὅπως τῆς μεγίστης ἀπαλλαγῇ ἀπορίας, σπεύδει αὐτοπροαιρέτως νὰ ὁμολογήσῃ τὸ πεπραγμένον κακούργημα, καί τοι οὐδὲ ὑποψίας ὑπαρχούσης κατ' αὐτοῦ. Πόσοι φονεῖς οὐδεμίαν εἶχον ἀνάπαυσιν, ἕως οὗ δραμόντες ἀπεκάλυψαν τῷ δικαστῇ τὴν ἐνοχὴν αὐτῶν! Πόσοι ἀπατεῶνες, ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου κατακείμενοι καὶ παλαίοντες πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν συνείδησίν των, ἠναγκάσθησαν ν' ἀποδώσωσι τοῖς δολιευθεῖσιν ἢ τοῖς τέκνοις αὐτῶν τὰ κακῶς ἀποκτηθέντα!

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ φοβερά δύναμις τῆς συνειδήσεως! Δύναται τις ἐπὶ τινα καιρὸν νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀργόν· οὐδέποτε ὁμως καὶ νὰ καταβάλῃ αὐτὴν ἰσχύει. Τάχιον ἢ βράδιον ἐξεγείρεται· ὅσον δὲ βραδύτερον, τοσοῦτον τρομερότερον ἐξανίσταται. Ὁ ἀμαρτήσας γίνεται ἄρπαγμα καὶ λάφυρον τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως, ἀπολαμβάνει δὲ ἀναποφεύκτως τὸν καρπὸν τοῦ ἀμαρτήματος αὐτοῦ μίαν ἡμέραν, ἔστω καὶ εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου καὶ ἐν τῇ ἐσχάτῃ τοῦ θανάτου ἀγωνίᾳ.

Ἡ συνείδησις ἀνταμείβει. Τὸ μέγεθος τῶν εὐεργετη-

μάτων της ἐξισοῦται τῇ αὐστηρότητι τῶν ποινῶν αὐτῆς.

Ὁ μὴδὲν ἀδίκημα ἐαυτῷ συνειδὼς βλέπει πάντας ὡς φίλους καὶ ἀδελφούς. Οὐδένα ἀποφεύγει, διότι ἐνώπιον οὐδενὸς ἔχει νὰ ἐρυθριάσῃ. Λυπεῖται τὸν πονηρὸν καὶ διεφθαρμένον, ἀγαπᾷ τὸν χρηστὸν, πρὸς ἕκαστον φέρεται εἰλικρινῶς καὶ ἀκάκως. Ἡ καθαρὰ ψυχὴ τοῦ χριστιανοῦ εὐρηται ἐν διηνεκεῖ φαιδρότητι καὶ γαλήνῃ, ὁμοιάζει δὲ τὴν ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν λαμπρᾶς λίμνης, ἐν ᾗ ἀπεικονίζονται μετὰ τῶν πέριξ ὑψηλῶν δένδρων τὸ φῶς καὶ τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ χρῶμα. Ἀταράχως ἀπολαμβάνει ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς τὴν χαρὰν, ἣν παρέχουσιν αὐτῷ αἱ ἀλλήλας διαδεχόμεναι ὥραι, καὶ μετ' ἀνδρικῆς γενναιότητος ὑποφέρει τὰ προσπίπτοντα αὐτῷ δυστυχήματα, ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἦν ἄξιος βελτίονος τύχης, ὅτι δὲν ἐγένετο αἴτιος τῆς παρούσης δυσπραγίας, καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ ἐστίν.

Ἰδὲ, δύσπιστε, τὴν καταδιωκομένην ἀθωότητα. Μετὰ τῆς μεγαλοφροσύνης, ἣν ἡ καθαρὰ συνείδησις δίδωσιν, ἐγκαταλιμπάνει τὰ ἀνοσίων καὶ μιαρῶν ἔργων μεστὰ τυραννικὰ δώματα καὶ τὸν πτωχικὸν ἐνδύεται τρίβωνα. Μετὰ θείας γαλήνης λέγει πρὸς τοὺς διώκτας αὐτῆς, ὥσπερ ὁ Ἰησοῦς ἐν Γεθσημανῇ, « Ἐγὼ εἰμι, ἣν ζητεῖτε. » Γῆϊν ὕβρις οὐδόλως ἰσχύει νὰ ἀτιμάσῃ αὐτήν, οὐδὲ ἡ ἐσχάτη πενία καὶ πᾶσαι αἱ συμφοραὶ νὰ καταβάλῃσιν αὐτήν δύνανται. Οὐρανία εἰρήνη συνοικεῖ αὐτῇ ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ συνοδεύει αὐτήν ἐπὶ τῆς λαιμητόμου. Ἐκεῖ θριαμβεῖ θρίαμβον μέγαν, ἐκεῖ ἀναφαίνεται ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτῆς· ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου τῆς θέλουσι κλαῖει αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί.

Ὁ μετὰ καθαρᾶς συνειδήσεως καὶ τῆς συντρόφου ψυχικῆς γαλήνης καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ πολιτευόμενος, ἐπισύρει εἰς ἑαυτὸν τὸ σέβας τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων, τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν ἀδυνάτων. Ὁ τοιοῦτός ἐστιν ἀνεξάρτητος, ἐς βασιλεὺς διὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἂν κατοικῇ ἐντὸς καλύβης, καὶ ἂν τὸ κράτος αὐτοῦ περιρρίζηται ἐντὸς τοῦ μικροῦ ἀγροῦ, τοῦ παρ' αὐτοῦ καλλιεργουμένου. Πάντες τιμῶσιν αὐτόν· οἱ πονηροὶ τὸν φοβοῦνται, αὐτὸς δὲ παρίσταται ἀφόβως ἐνώπιον τοῦ μονάρχου καὶ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, καὶ εἰς τὸν προσεγγίζοντα θάνατον προσμειδιῶν ἐμβλέπει.

Ἀτάραχος συνειδήσις ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, παράδεισον τῆς καρδίας, παρέχει κράτος κατὰ τῶν κακῶν, ἐστὶν ἄσυλον ἐν ταῖς δυστυχίαις, ἄγκυρα ἐν ταῖς τρικυμίαις τοῦ βίου, ἀπαλώτατον προσκεφάλαιον ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου.

Πανάγιε Θεέ! ἡ ἄφατος αὕτη γαλήνη τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως γένοιτο κάμοι διὰ παντὸς ἀναφαίρετος ἰδιοκτησία! Εἴθε ποτὲ νὰ μὴ ἐρυθριάσω ἐνώπιόν Σου ἢ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις! Εἴθε νὰ μὴ αἰσθανθῶ ποτὲ τὸν φόβον, τὸν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐπόμενον, καὶ τὴν ἀλγηδόνα τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως! Εἴθε νὰ διατηρήσω ἐν ἑμαυτῷ ἐντὸς τοῦ θορύβου τῆς ζωῆς τὴν ἀθωότητα καὶ καθαρότητα τῆς καρδίας μου.

Δυστυχῶς εἰμι ἀδύνατος, καὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀδυναμίαν μου. Ἡ ἀφροσύνη μου, ἡ ἐλαφρόνοιά μου ἴσως μὲ παρασύρῳσιν ἐκτὸς τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἣν ὀφείλω ν' ἀκολουθῶ, ἴσως ἐν τῷ θρασμῷ τοῦ πάθους μου λησμονήσω τὸ καθῆκόν μου καὶ τὴν ἀγίαν Σου θέλησιν. Τότε, ὦ συνειδήσίς μου, ἔσο ἄγρυπνος φρουρὸς τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀ-

θωότητος καὶ τῆς ἡσυχίας μου. Τὸ θεῖον αἶσθημα τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἡθικῶς ωραίου ἄς μὲ ὁδηγῇ πάντοτε, ἵνα μὴ κατασταθῶ ἀνάξιος ἐμαυτοῦ καὶ ἵνα διαμένω πιστὸς τῷ Πλάσῃ μου, πιστὸς εἰς Σὲ τὸν Οὐράνιον Διδάσκαλόν μου, ὅστις ἦλθες ἐπὶ τῆς γῆς ὅπως μὲ ἀνακαίνισῃς διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ θεοῦ Σου λόγου.

Πῶς δύναται ἡ γλυκύτης μὴ συγκεχωρημένης πράξεως ἢ εὐχῆς ἀθεμίτου νὰ φέρῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον παραμυθίαν τῶν βασάνων διηνεκοῦς ἀδημονίας καὶ ἀναποφύκτου ἡθικῆς ἀτιμώσεως; Πῶς δύναται πρόσκαιρος καὶ ὕλική ἡδονή, ἣν μάλιστα ἀπολαμβάνει τις ἐν μέσῳ φόβου, ν' ἀντισταθμίσῃ αὐτῷ πολλῶν ὥρῶν μεταμέλειαν καὶ ἔλεγχον;

Ὅχι, ὄχι, πολυεύσπλαγχνε Θεέ, πανάγιε Πάτερ· οὐκ ἐπὶ ματαιῷ ἔθεσας ἐν τῇ καρδίᾳ μου τὸν κριτὴν τῶν φρονημάτων, τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τῶν ἐμῶν. Ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως Σὴ ἐστὶ φωνή. Πῶς δύναμαι λοιπὸν νὰ κλείσω τὰ ὦτά μου εἰς αὐτήν; Ὅχι· ἀλλὰ μᾶλλον Σὺ κώλυσον τὴν καρδίαν μου νὰ σκληρυνθῇ. Ὅσον δύσπρονος καὶ ἂν ἦ ἡ κατὰ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν πάλη, ὅσον δυσχερὴς ὁ τῆς ἀρετῆς θρίαμβος, ἄκουσον, ὦ Θεέ, τὸν ἐπίσημον τοῦτον τῆς ψυχῆς μου ὄρκον καὶ δός μοι τὴν ἰσχὺν ἵνα φυλάττω αὐτὸν ἀπαραβίασον! «Θέλω διατηρήσει ἐμαυτὸν καθαρὸν καὶ πάσης μέμψεως ἐκτός. Θέλω προτιμήσει τὸν μυκτηρισμὸν τοῦ κόσμου ὅλου, τὴν πτωχείαν, τὴν πεῖναν, τὴν ἐσχάτην ταλαιπωρίαν, τὸν διωγμὸν καὶ τὸν θάνατον μᾶλλον, ἢ νὰ πράξω τι δυνάμενον νὰ μὲ ἀτιμάσῃ. Ἐν ἀνάγκῃ θέλω καταφρονήσει τὴν γνῶμην τῶν πολλῶν, ὅπως ἀνυψῶ ἀφόδως τοὺς ὀφθαλμούς μου πρὸς Σέ. Διὰ πάσης θυσίας θέλω ζητήσῃ

τὴν εὐδαιμονίαν μου ἐν τῇ Σῇ ἐπιδοκιμασίᾳ καὶ ἀγαθότητι.»

ὦ! εἴθε τὰ αἰσθήματα ταῦτα, εἴθε αἱ ἀγαθαὶ αὗται ἀποφάσεις, δι' ὧν τὴν στιγμὴν ταύτην πληροῦται μεγίστης ἡδονῆς ἡ καρδιά μου, μὴ διαφύγῃ ποτε τὴν ἐμὴν μνήμην. Τότε πόσον ἱλαρῶς θέλω ἀποδέχεσθαι ἀπὸ τῶν χειρῶν Σου τὸ τῆς ζωῆς δῶρον, μετὰ πόσης χαρᾶς καὶ προθυμίας θέλω ὑπακούει εἰς τὰς διατάξεις τῆς θείας Προνοίας, μετὰ πόσης ἐλπίδος καὶ μακαριότητος θέλω κλείσει μίαν ἡμέραν τοὺς γηίνους ὀφθαλμούς μου!

ΜΣΤ΄.

Ὁ Γάμος.

(Ὁμιλία πρώτη).

«Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.»

(Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΙΘ', 4—6).

Εξ ὅλων τῶν δεσμῶν, οἵτινες συνάπτουσιν ἄνθρωπον πρὸς ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδένα γινώσκω σεμνότερον, σπουδαιότερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου.

Ἔστι δὲ σεμνὸς ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου, διότι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ ἐπλάσθη. Τὰ ἀρχαιότερα μαρτύρια τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διηγοῦνται τὴν πλάσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τὴν ἔνωσιν αὐτῶν διὰ τῆς χειρὸς

τοῦ Θεοῦ. (Γένεσις, Κεφ. Β'). Ὁ Θεὸς ἔθεσεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν θνητῶν τὴν αἰωνίαν καὶ θεῖαν ὁρμὴν πρὸς ἀμοιβαίαν ἔνωσιν. Ἐκαστον γένος τιμᾷ ἐν τῷ ἑτέρῳ τὰ ἐλλείποντα αὐτῷ πλεονεκτήματα. Ἡ χαρίεσσα πραότης καὶ τὰ τρυφερά αἰσθήματα τῆς γυναικὸς μετριάζουσι τοῦ ἀνδρὸς τὸ ὁρμητικὸν καὶ δυσήνιον, τὰ ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς ἰσχύος αὐτοῦ προερχόμενα. Ἡ ῥώμη καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἀνδρὸς ὑπερασπίζουσι τῆς γυναικὸς τὴν ἀδυναμίαν. Ὑπὸ τῆς ἀμοιβαίας ἀγνῆς κλίσεως ὁδηγούμενοι ὁ νέος ἀνὴρ καὶ ἡ αἰδήμων παρθένος πλησιάζουσιν ἀλλήλους καὶ ἐν τῇ ἀθώᾳ αὐτῶν καρδίᾳ ὁ ἀμοιβαῖος ἔρωσ ἀποτελεῖ προαίσθησιν τῆς θείας ἀγάπης. Πάντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς τιμῶσι τὸ θεῖον τοῦ γάμου κατασκευάσμα· εἰς τὰ ὄμματα πάντων ὁ γάμος ἐστὶν ἱερὸς καὶ τὰ δίκαια αὐτοῦ ἀπαραβίαστα, ἡ δὲ ἡμετέρα θρησκεία κατατάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν παρ' αὐτῆς καθιερωμένων μυστηρίων.

Ἔστι δὲ σπουδαῖος ὁ δεσμός τοῦ γάμου ὑπὲρ πάντα ἄλλον. Οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἔνωσις τοιαύτην φέρει οἰκειότητα, οἷαν ὁ γάμος. Οἱ σύζυγοι ὅλον τὸν βίον αὐτῶν συνεταύτισαν, εἰσὶ δὲ ἑαυτοῖς ἐκ τῆς φύσεως οἱ πιστότατοι φίλοι. Ἡ μοῖρα, ἡ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐνὸς ἀπαιωρουμένη, ἀναποφεύκτως καὶ τὸν ἄλλον καταλαμβάνει. Ἀμφότεροι ἔχουσι τὰ πάντα κοινὰ, τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κατάραν, τὴν χαρὰν καὶ τὰ δάκρυα, τὴν δόξαν καὶ τὸ αἶσχος, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πενίαν. Ἀνήκουσιν ἀλλήλοις, καὶ ὅταν παρὰ πάντων ἐγκαταλείπωνται· συμβαδίζουσι τὴν αὐτὴν ὁδόν, καὶ κατὰ πρῶτον παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου λύεται ὁ ἐν τῷ παρόντι βίῳ συνδέων αὐτοὺς δεσμός. Καὶ αὐταὶ αἱ σχέσεις ἀδελφῶν πρὸς ἀδελ-

φους, γονέων πρὸς τέκνα, οὔτε τοσοῦτον ἰσχυραὶ, οὔτε τοσοῦτον διαρκεῖς εἰσιν, ὅσον ἡ ἱερά τοῦ γάμου ἔνωσις. Ὁ νέος ἐξέρχεται τοῦ πατρικοῦ οἴκου καὶ ρίπτεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου καὶ τῶν τρικυμιῶν τοῦ κόσμου· γίνεται καὶ αὐτὸς ἀνὴρ· ὁ πατήρ του δὲν ὑπερασπίζει πλέον αὐτόν, ἡ δὲ μήτηρ του δὲν τὸν παρηγορεῖ. Ἐντὸς ὀλίγου βλέπει τοὺς ὑπὸ τῆς φύσεως δοθέντας αὐτῷ γηραιοὺς αὐτοὺς φίλους καταβαίνοντας εἰς τὸν τάφον. Μείνας μόνος, μόνην ἔχει παρήγορον τὴν σύζυγον, τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας του· εἰς αὐτὴν μόνην ἀνήκει, δι' αὐτὴν φροντίζει, ἐργάζεται καὶ ζῇ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ γυνὴ ἐγκατέλιπε πατέρα καὶ μητέρα, ἵνα ἀκολουθήσῃ τῷ ἰδίῳ ἀνδρί. Ὁ σύζυγός ἐστιν ἤδη αὐτῇ ὅ,τι ἄλλοτε ἦσαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· εἰς αὐτὸν προσεκολλήθη, ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ λαμβάνει καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δυστυχίαν.

Ἐς δὲ πολλῶν σπουδαίων ἀποτελεσμάτων πρόξενος ὁ τοῦ γάμου δεσμός, ὡς οὐδεὶς ἄλλος. Ἀπὸ τοῦ γάμου πηγάζουσι διὰ τοὺς πλείστους τῶν θνητῶν αἱ μέγιστα τῶν ἐπιγείων εὐδαιμονιῶν καὶ αἱ μέγιστα συμφοραί. Ὁ ἐν ἡλικίᾳ νέος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς νεότητός του φίλων καὶ ἐξεληθὼν ἐκ τοῦ εὐδαίμονος κύκλου τῆς οἰκογενείας του, οἰκοδομεῖ αὐτὸς ἑαυτῷ νέον οἶκον καὶ νέαν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν. Ἡ τῆς ἐναντιότητος θύελλα βρέμεται περὶ αὐτόν, ἀλλ' αὐτὸς εὐρίσκει πάντοτε τὴν ἀληθῆ εὐτυχίαν του ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ γαμικοῦ βίου. Αἱ κατ' οἶκον ἔριδες, ἀπ' ἐναντίας, καθιστῶσιν αὐτὸν ἄθλιον καὶ ὅταν τῶν μεγίστων τιμῶν ἀπολαμβάνῃ, καὶ ὅταν ἔχῃ ἄπειρον πλοῦτον καὶ πολλὴν ἰσχύν, καὶ ὅταν ὑπὸ πάντων ἐξυμνῇται. Μετὰ τοῦ γάμου ὁ ἄνθρωπος ἄρχεται νέας ὑπάρξεως, νέου βίου. Δὲν εἶνε πλέον

μόνος ἐπὶ τῆς γῆς· γλυκεῖς, καὶ ὁμῶς ἄλυτοι δεσμοὶ τὸν συνδέουσι στενῶς μετὰ τῆς ζωῆς. Ἦδη αἰσθάνεται τὰς τοῦ πατρὸς ἡδονάς, τὰς πασῶν τῶν ἄλλων ἡδονῶν καθαρωτέρας, καὶ τοὺς πόνους τοῦ πατρὸς, τοὺς πρὸς οὐδεμίαν ἄλλην ἀλγηδὸν ὁμοίους. Ἦδη παρὰ ποτε καθίσταται αὐτῷ ὁ μὲν παρὼν χρόνος σπουδαιότερος, τὸ δὲ παρελθὸν διδακτικώτερον, τὸ δὲ μέλλον μᾶλλον ἐπαγωγόν.

Τοιαύτης οὔσης τῆς ιερότητος καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος δεσμοῦ, τοῦ συντηροῦντος καὶ ἡμερόνοντος τὸ ἀνθρώπινον γένος, τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν πηγὴν πάσης εὐδαιμονίας καὶ πάσης ἀθλιότητος ἐν τῷ οἰκογενειακῷ καὶ κοινωνικῷ βίῳ, ἔπεται ὅτι μεγάλως ἀμαρτάνει, ὅτι ὄντως κακουργεῖ ὁ ὅπωςδήποτε περιφρονῶν καὶ χλευάζων τὴν ιερότητα τοῦ θεοῦ αὐτοῦ κατασκευάσματος. Ὁ σκώπτων τὸν γάμον, σκώπτει θεῖον κατασκευάσμα, χλευάζει αὐτὸν τὸν Δημιουργόν, τρέπει εἰς γέλωτα τοὺς θειοτέρους τῆς φύσεως νόμους, τοὺς ὀρισθέντας ὑπὸ τῆς θείας Σοφίας καὶ Ἀγαθότητος πρὸς σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ γάμου καὶ ἡ ἀναπόφευκτος ἀνάγκη αὐτοῦ πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πρὸς μονιμοποίησιν τῶν ἐπικρατειῶν καὶ πρὸς ἀτομικὴν ἐκάστου εὐδαιμονίαν, καταδικάζουσιν ὀριστικῶς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς πρὸς ἐπίδειξιν δαπάνας, αἵτινες ἐλαττοῦσι τὸν ἀριθμὸν τῶν νομίμων γάμων, χωρίζουσι ψυχάς, πρὸς ἀμοιβαίαν ἔνωσιν πεπλασμένας, καὶ μεγάλως ἐπιβοηθοῦσι τὸν πολλαπλασιασμόν κακοήθων ἀποπλανήσεων καὶ ἀκολασιῶν.

Ἡ τῶν ἡθῶν ἀπλότης πολλαπλασιάζει τοὺς εὐτυχεῖς

γάμους, διευκολύνουσα τὴν ἔνωσιν ἐκείνων, οἷτινες ὡς ἐκ τῆς ἐντελοῦς συμφωνίας τοῦ φρονήματος καὶ τῶν αἰσθημάτων δύνανται νὰ παρασκευάσωσιν ἀλλήλοις ἐπὶ τῆς γῆς ἀληθῶς οὐράνιον παράδεισον. Τούναντίον αἱ ὑπερβολικαὶ δαπάναι, αἷτινες δυστυχῶς ἐγένοντο συνήθεις κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν, πρὸ πάντων ἐν ταῖς πόλεσιν, ὁ εὐμαρὴς βίος καὶ αἱ παντοδαπαὶ ἀπολαύσεις, ὧν ὁ ἀνὴρ δὲν ἀποφασίζει τὴν στέρησιν, αἱ διασκεδάσεις καὶ αἱ μεγαλοπρέπειαι, πρὸς ἃς συνειθίζουσι πρωϊαίτατα τὰς κόρας, εἰσὶν ἰσχυρὰ προσκόμματα πρὸς τὸν γάμον. Καίτοι συνηγοροῦσης τῆς φωνῆς τῆς φύσεως, καίτοι ὑπαρχούσης ἀμοιβαίας κλίσεως, ἀδύνατον καθίσταται νὰ συναφθῇ σήμερον γάμος, ὁσάκις μόνη ἢ περιορισμένη περιουσία ἐνὸς δὲν ἐπαρκῇ πρὸς τὰς πεπλασμέναις ἀνάγκας δύο ἀτόμων καὶ πρὸς τὴν διπλὴν δαπάνην, ἣν ἀπαιτοῦσιν ἡ κοινωνικὴ τάξις καὶ αἱ κοινωνικαὶ προλήψεις.

Ἴδου τὰ λυπηρὰ τῆς πολυτελείας ἀποτελέσματα. Ἡ πολυτέλεια χύνει τὸ ὀλεθριώτερον δηλητήριο ἐν τοῖς κόλποις τῶν οἰκογενειῶν, ταρασσει τὴν οἰκιακὴν εἰρήνην, ἐξαφανίζει τὴν εὐδαιμονίαν εὐγενῶν ἀνδρῶν καὶ ἀθώων παρθένων. Αὕτη καταστρέφει τὰς ἱερὰς διατάξεις τῆς φύσεως, ἐναντιοῦται εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν γλυκυτέρων καὶ ὁσιωτέρων ἐπιθυμιῶν, μεταβάλλει εἰς δάκρυα καὶ στεναγμοὺς τὰς εὐγενεστέρας διαθέσεις εὐαισθήτων καρδιῶν, δυναμένων νὰ φέρωσιν ἀλλήλαις εὐτυχίαν, μετατρέπει τὰς τῆς φύσεως εὐγενεῖς ὁρμὰς εἰς παρὰ φύσιν ὀρέξεις, εἰς ἀθεμίτους καὶ τῆς ὑγείας καὶ εὐημερίας τῶν οἰκῶν καταστρεπτικὰς ἀκολασίας. Ἡ πολυτέλεια χωρίζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἄγει αὐτὸν πρὸς

τὴν τὰ πάντα καταφρονοῦσαν, ἑαυτὴν δὲ μόνον θεοποιοῦσαν φιλαυτίαν, λύει τοὺς δεσμοὺς τοῦ λαοῦ, καθίστησιν ἀνίσχυρον τὸν νόμον, λέξιν κενὴν τὴν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν θρόνον ἀγάπην καὶ ἐκνευρίζει τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Θεωρουμένη ὡς δολοφόνος τῆς τοῦ γάμου εὐδαιμονίας, ἢ ὡς τὸ κύριον κώλυμα πρὸς σύναψιν γάμων, ἐχόντων τὰ προσόντα εὐτυχοῦς μέλλοντος, ἢ πολυτέλεια, ἣτις δικαίως κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν εὖ φρονούντων πάσης ἐποχῆς καὶ παντὸς ἔθνους εἰς τὴν καθολικὴν τῶν λαῶν κατάραν, πρέπει νὰ μισῇται ὑπὸ παντὸς ὁπαδοῦ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πῶς, τῷ ὄντι, δύναται ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς νὰ ἀγαπᾷ ἢ καὶ ν' ἀνέχεται μόνον ὅ,τι τοσοῦτον πασιδῆλως ἀντιμάχεται πρὸς τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ πρὸς τὰ θεῖα κατασκευάσματα ;

Ἐὰν ἀφ' ἐνὸς ἢ ἐπάρατος πολυτέλεια δυσκολεύῃ ἢ καὶ παντάπασιν ἐμποδίζῃ τοὺς νομίμους γάμους, ἢ ἐλαφρόνοια πολλῶν ἀνθρώπων ἀφ' ἐτέρου οὐχ ἥττον ἐργάζεται κατὰ τῶν σοφῶν σκοπῶν τῆς θείας Προνοίας, δηλητηριάζουσα ταύτην τὴν πηγὴν τῆς καθαρωτέρας ἐπιγείου εὐδαιμονίας καὶ μεταβάλλουσα αὐτὴν εἰς πηγὴν ἰσοβίων πικριῶν.

Ἡ πολυτέλεια καταστρέφει τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὸν γάμον σέβας, ἢ δὲ ἐλαφρόνοια ἐμπαίζει καὶ ἐξυθρίζει τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ δεσμοῦ. Ἡ ἐλαφρόνοια, οὕσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καρπὸς βαθείας τῶν ἡθῶν διαφθορᾶς, τίθεται ἐν παρέργῳ ὅ,τι τὸν κύριον σκοπὸν τῆς διὰ τοῦ γάμου ἐνώσεως ἀποτελεῖ, θεωρεῖ δὲ ὡς ἔργον κύριον ὅ,τι ἀπλῶς πάρεργόν ἐστι.

Σκοπὸς τοῦ γάμου δὲν εἶνε μόνον ἢ τοῦ γένους διάδο-

σεις, ἀλλὰ πρὸς ταύτη καὶ πρὸ πάντων ἢ κατὰ τὸν βίον εὐδαιμονία τῶν συζύγων καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτῶν τελειοποιήσεις διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης. Πῶς δύνανται ὁμῶς νὰ καταστήσωσιν ἀλλήλους εὐτυχεῖς οἱ σύζυγοι, ἐὰν τὰ φρονήματα καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν δὲν ᾧσι τοιαῦτα, ὥστε νὰ προσεγγίζωσιν αὐτοὺς ἀκαταπαύστως ἀλλήλοις, ν' ἀποτελῶσι δὲ ἐκ τῶν δύο ψυχῶν, οὕτως εἰπεῖν, ψυχὴν μίαν καὶ νὰ φέρωσιν ἕκαστον εἰς ἐκούσιον θυσίαν τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῶν ἀξιώσεων αὐτοῦ, τῶν δυνάμενων νὰ διαταράξωσι τὴν τοῦ κοινοῦ βίου ἁρμονίαν; Ἐντεῦθεν ἐπεταί, ὅτι κατὰ τὴν σύναψιν γάμου ὀφείλομεν νὰ προσέχωμεν ἥττον εἰς τὰς τελειότητας καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν μελλονύμφων, ἢ εἰς τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς κακὰς αὐτῶν ιδιότητας, δι' ὧν δύνανται νὰ κατασταθῶσιν ἀλλήλοις ἀπεχθεῖς, πρὸ πάντων ὅταν αἱ ἐλλείψεις καὶ αἱ κακαὶ αὗται ιδιότητες, δι' ἐλαττωματικῆς ἀνατροφῆς ἢ διὰ τῆς συνηθείας ἐνισχυθεῖσαι, ἐγένοντο δευτέρα φύσις, δυσκόλως ἀνατρεπομένη.

Καὶ τῷ ὄντι, αἰείποτε ὁ γάμος ἀπέβη δυστυχῆς ἕνεκα τῶν βαθεῶς ἐρρίζωμένων καὶ ἀδιορθώτων ἐλαττωμάτων τῶν συζύγων. Ἡ πεῖρα δεικνύει ἡμῖν καθ' ἡμέραν πλείστους γάμους εὐτυχεῖς ἄνευ ἐξόχων ἀρετῶν. Οἱ σύζυγοι ἐν τοῖς γάμοις αὐτοῖς εἰρηνικὸν καὶ εὐδαίμονα διάγουσι βίον, καθόσον οὐδαμῶς ταραττοῦσι τὰς καθημερινὰς αὐτῶν σχέσεις δι' ἐνοχλητικῶν ἐλλείψεων καὶ ὑβριστικῶν κακιῶν. Ἀπ' ἐναντίας βλέπομεν συχνάκις διασπαρασσομένους ὑπὸ τῆς ἐριδος καὶ τοῦ θυμοῦ οἴκους, εἰς οὓς αἱ ἐξοχοὶ ἀρεταὶ καὶ τὰ λαμπρὰ πλεονεκτήματα τῶν μελλονύμφων ὑπέσχοντο ἐκατέρωθεν εὐδαιμονίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν· τοῦτο δὲ συνέβη, διότι παρὰ ταῖς ἀρεταῖς ὑ-

πάρχουσιν ἑλλείψεις, ἀδυναμίαι καὶ ἰδιοτροπίαι, αἵτινες αὐταὶ μὲν καθ' ἑαυτὰς καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ οὐδενὸς λόγου ἀξίαι καὶ σχεδὸν ἀφανεῖς εἰσιν, ἐν τῷ στενῷ ὁμῶς κύκλῳ τῆς οἰκογενείας ἀφόρητον τὴν συμβίωσιν καθιστῶσιν.

Οὐ σπανίως καὶ αὐτὸς ὁ πρῶτος ἔρως τῶν δι' ἀμοιβαίας κλίσεως πρὸς γάμον συνερχομένων τυφλοῖ τοὺς μελλονύμφους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μόνον ἀρετὰς καὶ τελειότητας, οὐδαμῶς δὲ ἐλαττώματα βλέπουσιν ἐν ἀλλήλοις. Ἄλλοτε δὲ ἡ ἑλλειψὶς ἀρκούσης πρὸ τοῦ γάμου γνωριμίας ἐστὶν αἰτία τῆς μὴ ἐγκαίρου ἀνακαλύψεως τῶν ὑποκρυπτομένων ἀδυναμιῶν καὶ χαλεπῶν τρόπων· διότι γνωστὸν εἶνε πόσον προσπαθοῦμεν νὰ κρύπτωμεν τὰς ἀτελείας ἡμῶν ἐκείνοις, παρ' οἷς θέλομεν νὰ ὤμεν ἀξιαγάπητοι.

Ἄλλ' ὅταν ὁ ἔρως, ἡγουν ἡ ἀμοιβαία κλίσις, δὲν ᾔηνε πλέον γλυκὺ αἶσθημα ἀγάπης, ἀλλ' ἄγριον καὶ βίαιον πάθος, ἐπισκοτίζον τὸν νοῦν, πᾶσα κρίσις ἀποδαίνει ἐπισφαλῆς, πᾶσα ἐκλογὴ γίνεται τυφλὴ καὶ ἐπικίνδυνος. Ἄς οἰκτείρωμεν τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους, οἵτινες καταπνίγουσι τὴν ἔστιν ὅτε λαλοῦσαν αὐτοῖς φωνὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ κωφεύοντες εἰς τὰς νουθεσίας αὐτῆς, φέρονται μετὰ μανιώδους ὁρμῆς πρὸς τὸν ἐρώμενον, οὔτινος θαυμάζουσι τὰς ἀρετὰς καὶ ὑποκρύπτουσι τὰς κακίας. Ὁ ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης μετριαζόμενος ἔρως διαιωνίζεται, ἐνῷ τὸ πάθος ἔχει μιᾶς μόνης στιγμῆς ὕπαρξιν. Τὸ πάθος παύει μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, συγχρόνως δὲ ἀποχωρεῖ καὶ ἡ ἀγάπη, τὸν δὲ τόπον αὐτῆς λαμβάνουσιν ἡ ἀηδία καὶ τὸ μῖσος, ὅταν ὁ ἀπατηθεὶς γνωρίσῃ ἐπὶ τέλους τὴν ἀπάτην αὐτοῦ. Καταρχὰς οἱ ὁ-

φθαλμοὶ ἡμῶν καταγοητευόμενοι μόνας τὰς τελειότητας τοῦ ἀγαπωμένου βλέπουσι, τὰ δὲ ἐλαττώματα καὶ τὰς κακίας αὐτοῦ τότε πρῶτον ἀλγεινῶς αἰσθανόμεθα, ὅταν εἰσέλθωμεν ἐν τῇ οἰκειότητι σχέσεως ἥδη ἀλύτου καταστάσεως.

Αἱ κρίσεις τοῦ πάθους εἰσὶ πάντοτε ἐσφαλμέναι καὶ ὥς τοιαῦται ἀπορρίπτεαι, καθότι ἐκθέτουσι μετὰ τολμηρᾶς κουφότητος τὴν ψυχικὴν γαλήνην καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ὁλοκλήρου τοῦ μέλλοντος ἡμῶν βίου. Καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται περὶ θεμελιώσεως ἰσοβίου εὐτυχίας ἢ ἰσοβίου κακοδαιμονίας, ἀπαιτεῖται σπουδαιοτάτη σκέψις, πᾶσα δὲ ἐλαφρόνεια βεβαίως εἶνε ἐγκληματική. Ἀντίταξον, ἄνθρωπε, τῇ ἀκαθέκτῳ βίᾳ τοῦ πάθους τὸ ἀείποτε ἐπιτευκτικὸν φάρμακον, τὸν χρόνον. Μὴ σύναπτε γάμον προτοῦ καλῶς γνωρίσης εἰς ποίας χεῖρας ἐμπιστεύεσαι τὴν εὐδαιμονίαν σου. Ἐσο ὀξυδερκέστερος, σοὶ ἐπαναλαμβάνω τὴν συμβουλὴν ταύτην, ἔσο ὀξυδερκέστερος εἰς ἀνακάλυψιν τῶν τυχόν ὑπαρχόντων ἐλαττωμάτων μᾶλλον, ἢ εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ἀρετῶν τοῦ ἐκλεγομένου συμβίου· διότι αὗται σπανιώτερον θεμελιόνουσι τὴν τοῦ γάμου εὐδαιμονίαν, ἢ ὅσον ἐκεῖνα καταστρέφουσιν αὐτήν. Ἐν κεφαλαίῳ δ' εἶπεῖν, συνετώτατα θέλεις πράξει μὴ ἀποδεχόμενος τοὺς αἰωνίους τοῦ γάμου δεσμούς πρὶν ἢ μετὰ πολλὴν σκέψιν πεισθῆς, ὅτι διὰ τοῦ παρὰ σοῦ ἐκλεχθέντος συζύγου καὶ μετ' αὐτοῦ οὐδεὶς δύναται νὰ κατασταθῇ δυστυχής.

Ἀλλὰ τὰ τυφλὰ πάθη καὶ ἡ ἐλαφρόνεια τῆς νεότητος δὲν ἀποτελοῦσι τὴν μᾶλλον κοινὴν αἰτίαν τῶν κακῶν τοῦ γαμικοῦ βίου. Ἐτι συνηθέστερον δευτερεύοντες λόγοι καὶ ἀλλότριαι σκέψεις τῶν γονέων καὶ τῶν συγγενῶν

συνάπτουσι δυστυχεστάτους γάμους, ἤγουν παράγουσι τὴν ἰσόβιον ταλαιπωρίαν δύο ὄντων, ἅπερ ἐν ἄλλῳ γάμῳ συνδυασμῷ ἤθελον καταριθμεῖσθαι ἐν τοῖς φαιδροτέροις καὶ εὐδαιμονεστέροις τῶν θνητῶν. Ὅποια ἐγκληματική κατάχρησις ἐξουσίας σεβαστῆς!

Ὅποιαὶ δὲ σχολιαὶ σκέψεις ἀναγκάζουσι πολλάκις νὰ συνάψωσι γάμον ἐκεῖνοι, οἵτινες ὀλίγον ἢ οὐδαμῶς ἐγίνωσκον ἀλλήλους, ἢ τοὺς ὁποίους πασιδῆλως ἐχώριζε ψυχρὰ ἀδιαφορία ἢ καὶ φυσικὴ ἀντιπάθεια!

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ γονεῖς μεριμνῶσι τίνι τρόπῳ νὰ παρέξωσι τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἐν γάμῳ ἀποκατάσασιν, δι' ἧς νὰ δυνηθῶσι ταῦτα νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν συνήθη αὐτοῖς τρόπον τοῦ ζῆν καὶ νὰ διατηρήσωσι τὰς τέως σχέσεις των καὶ τὴν κοινωνικὴν αὐτῶν τάξιν. Ἀλλὰ δυστυχῶς σπανιώτατα ἐξετάζουσιν οἱ κρατοῦντες εἰς χεῖρας τὴν τύχην τῶν ἀθῶων αὐτῶν, ἂν ἐν τῷ μελετωμένῳ γάμῳ ὑπάρχωσι τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα, τουτέστιν ἡ ἁρμονία τῶν αἰσθημάτων καὶ ἡ ἀμοιβαία κλίσις, μεθ' ὧν, ἐκτὸς τῆς ὕλικῆς εὐπραγίας, θέλουσιν ἐπιτύχει οἱ σύζυγοι καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν εὐδαιμονίαν.

Ἀναντιρρήτως ὁ ὀρθὸς λόγος δὲν δύναται νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὸν γάμον, ὅσάκις προβλέπεται ὅτι ὁ σύζυγος θέλει εἶσθαι ἀνίκανος νὰ διατηρήσῃ τιμίως καὶ πρεπόντως δι' ἰδίων δυνάμεων τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπίσης ὁ ὀρθὸς λόγος οὐδαμῶς ἐπιδοκιμάζει νὰ θυσιάζωνται ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τοῦ βίου χαρὰ δύο ὄντων, ἔνεκα τῶν πλεονεκτικῶν σκέψεων τοῦ συμφέροντος. Ὅποσα ὑπάρχουσιν ἀποτρεπτικὰ παραδείγματα τῆς λυπηρᾶς ἀποβάσεως τῶν οὕτω κακῶς ὑπολογισθέντων γάμων! Πόσα ἄλγη καὶ πόσας φροντίδας παρέχουσιν ἐ-

κείνοις, οἵτινες μετ' ἀνοσίου χειρὸς ἐπέβαλον τὸν τοιοῦτον ζυγόν ! Εἰς πόσα δὲ δάκρυα καὶ πόσους στεναγμοὺς παραδίδονται οἱ ὀφείλοντες νὰ φέρωσιν αὐτόν !

Ἐνίοτε ἡ ὀλεθρία αὕτη πλάνη τῶν γονέων εἶνε συγγνωστή, ὡς προερχομένη ἐξ ὑπερβαλλούσης, εἰ καὶ ἄφρονος, ὑπὲρ τοῦ τέκνου μερίμνης. Ἀλλὰ τίς ποτε θέλει ἐπιχειρήσει νὰ δικαιολογήσῃ ἐκείνους τοὺς γονεῖς, οἵτινες ἔνεκεν μωροῦ οἰκογενειακοῦ ὄγκου καὶ ἀντιχριστιανικῆς ὑπεροφίας καταφρονοῦσιν ἐπιγαμίας, δυναμένας νὰ παράξωσι τὴν εὐτυχίαν τῶν τέκνων αὐτῶν, καὶ ἐκβιάζουσιν αὐτὰ νὰ συνάψωσι γάμους, ὧν ἀναγκαῖά εἰσιν ἐπακολουθήματα ἡ ἀηδία, ἡ ἀποστροφή, τὸ μῖσος καὶ ἡ διηνεκὴς λύπη τῶν συνεζευγμένων ; Τίς θέλει ὑπερασπίσει τὸν ἀπάνθρωπον ἐκεῖνον πατέρα, τὸν θέμενον τὴν ἠθικὴν εὐδαιμονίαν τοῦ τέκνου τοῦ ὑστέρα τῶν ἰδίων συμφερόντων, τῆς φιλαυτίας ἢ τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ κατόπιν, καὶ προτιμῶντα νὰ ἴδῃ τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς ἀτελεύτητον δυστυχίαν, ἢ τοὺς ἰδιοτελεῖς καὶ ἀποκρύφους σκοποὺς τοῦ ἀποτυγχάνοντα ; Ὁ Θεὸς κρίνει ὑμᾶς, ἄθλιοι, καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος δακτυλοδεικτεῖ ὑμᾶς μετὰ περιφρονήσεως. Ναί, κρίνει ὑμᾶς ὁ Θεός, οὕτινος τὰ κατασκευάσματα καταπατεῖτε, ἔνεκεν εὐτελοῦς συμφέροντος καταστρέφοντες τὸν ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας παρασκευασθέντα εὐεργετικὸν τοῦ γάμου σκοπόν. Ὁ Θεὸς κρίνει ὑμᾶς, ὁ δίκαιος Μισθαποδότης, ὅστις ἀριθμεῖ τὰ χυνόμενα δάκρυα καὶ ἀκούει τοὺς στεναγμοὺς τοῦ θύματος τῆς σκληρότητος ὑμῶν. Σεῖς ἐπιτυγχάνετε ἐνίοτε τοῦ βαρβάρου ὑμῶν σκοποῦ, ἀλλὰ σπανίως διαφεύγετε τὴν τιμωρίαν τῆς τρομερᾶς τοῦ συνειδότος τύψεως. Αὕτη θέλει καταλάβει ὑμᾶς μίαν ἡμέραν, τὸ βραδύτερον.

ἐπὶ τῆς ὀδυνηρᾶς τοῦ θανάτου κλίνης, παρουσιάζουσα ὑμῖν ὡς ἀπειλητικὸν φάντασμα τὴν εἰκόνα τῆς κακοδαιμονίας, ἧς αἵτιοι εἴσθε ὑμεῖς, καὶ ἦν ἀφίνετε ὀπίσω ὑμῶν, ἀπερχόμενοι.

Τὸ μεθόριον μεταξὺ χρήσεως καὶ καταχρήσεως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας οὐδαμοῦ ἐστὶ τοσοῦτον δυσχερὲς νὰ ὀρισθῇ, ὅσον κατὰ τὴν ἐκλογὴν συζύγου διὰ υἱὸν ἢ θυγατέρα. Πόσον εὐκόλον εἶνε, καίτοι μεγίστης προσοχῆς καταβαλλομένης, νὰ ὑπερβῇ τις τὸ ὄριον τοῦτο! πόσον δὲ ἐγκληματικὴ ἢ ὑπερβάσις αὐτοῦ, ἢ γενομένη ἐν γνώσει αὐθάδους ἐλαφρονοίας, ἰσχυρογνωμοσύνης, ὑπερηφανείας ἢ ἰδιοτελοῦς συμφέροντος, ἄνευ σεβασμοῦ πρὸς τὰς θείας διατάξεις, ἄνευ οἴκτου πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν εἰς τὴν μέριμναν ἡμῶν ἐμπεπιστευμένων!

Ἐνηλικιωθέντων τῶν τέκνων, οἱ γονεῖς ὀφείλουσι μὲν πάντοτε κατὰ καθῆκον ἐν ταῖς σπουδαίαις τοῦ βίου περιστάσεσι νὰ δίδωσιν αὐτοῖς συμβουλὰς, δὲν ἔχουσιν ὅμως καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιβάλλειν τὴν ἐαυτῶν θέλησιν, διότι αὐτοὶ μὲν δὲν εἶνε πλέον δεσπότης καὶ παιδαγωγοί, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων ἐκρίθησαν ἄξια νὰ διατάσσωσιν ἄλλους καὶ ν' ἀναθρέψωσιν ἐκγόνους. Οἱ γονεῖς ὀφείλουσι νὰ μὴ λησμονῶσιν, ὅτι ἐκ τῆς ἐκλογῆς τοῦ συζύγου ἢ τῆς συζύγου τοῦ τέκνου αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἢ ἰσόβιος εὐδαιμονία αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ἡ τῶν γεννητόρων. Ὅθεν ἀπερίσκετος, βάρβαρος, ἀντιχριστιανικὴ ἔσεται ἡ διαγωγή των, ἐὰν ἕνεκα δευτερευόντων λόγων καταναγκάσωσι τὸ τέκνον αὐτῶν νὰ συνάψῃ ἐναντίον τῆς θελήσεώς του γάμον μισητὸν αὐτῷ.

Ὅσον ὅμως ἀφ' ἐνός ἐστὶ δικαία καὶ ἀναντιρρήτος ἡ ἀρχή, ἡ τὴν νομικὴν τῶν τέκνων ἐλευθερίαν καθιεροῦ-

σα, τοσοῦτον ἅφ' ἑτέρου μένει ἱερὸν καὶ ἀπαρabiάστον τὸ δικαίωμα τῶν γονέων ν' ἀποποιηθῶσι τὴν συναίνεσιν αὐτῶν, ὅσakis πρόκειται περὶ γάμου, ὅστις ὑπὸ τυφλοῦ πάθους ὑπαγορεύεται καὶ τοῦ ὁποίου ἄφευκτα ἐπακολουθήματα θέλουσιν εἶσθαι ταλαιπωρία καὶ αἰσχος. Οὐ μόνον δὲ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ καθῆκον τῶν χριστιανῶν γονέων ἐστὶ τὸ νὰ ἐναντιωθῶσιν εἰς τὴν τοιαύτην μωρὰν καὶ ὀλεθρίαν ἐκλογὴν τοῦ τέκνου αὐτῶν· διότι συνήθως αἱ τοιαῦται ἐκλογαὶ γίνονται ἐν τῇ ἡλικίᾳ ἐκείνῃ, καθ' ἣν τὰ πάθη, ἐν πλήρει ὄντα δυνάμει, ἔχουσι μέγιστον κράτος ἐπὶ τῶν ἀπερισκέπτων νεανικῶν ψυχῶν, ἐν τῇ ἡλικίᾳ, καθ' ἣν τυφλὸς ἔρως εὐκόλως εἰς ἄγνωστον κίνδυνον ἐπάγει, οὐδεμία δὲ γνῶσις τῶν ἀνθρώπων, οὐδεμία πείρα τοῦ κόσμου ἐπιδοθηθοῦσι. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἢ τῶν γηραιῶν γονέων δεδοκιμασμένη φρόνησις, ἢ πολυχρόνιος αὐτῶν πείρα τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἢ ἡσυχος αὐτῶν κρίσις πρέπει νὰ παραστατῶσι τοῖς τέκνοις, νὰ ὀδηγῶσι τὸ ἄπειρον τῆς νεότητος, νὰ μετριάζωσι τὰς νεανικὰς ὁρμάς. Αἱ συμβουλαὶ καὶ αἱ νουθεσίαι τῶν φιλοστόργων γεννητόρων, ἢ πειστικὴ δύναμις τῶν ἐξ ἀγαπῶσης καρδίας ἐξερχομένων λόγων θέλουσι βεβαίως προλάβει καὶ ἐμποδίσει τὴν ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀπειρίας ἀπειλουμένην καταστροφὴν ὁλοκλήρου τῆς ἐπιγείου εὐδαιμονίας τοῦ τέκνου.

Εὐθύνας ὀφείλουσιν εἰς τὸν οὐράνιον Κριτὴν ὅσοι γονεῖς, ἐξ ἀλαζονείας ἢ πλεονεκτικῶν σκοπῶν κινούμενοι, κατέστησαν τὰ τέκνα αὐτῶν δυστυχῆ, ἀναγκάσαντες αὐτὰ εἰς σύναψιν μισητοῦ αὐτοῖς γάμου. Ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ ἀδεκάστου Κριτοῦ θέλουσι δώσει λόγον καὶ

οἱ ἀπερισκέπτως ἐπεδοκίμασαν τὴν μωρίαν εὐκόλως ἐξαπτομένης νεανικῆς καρδίας, ἣ δὲν ἐκώλυσαν δυστυχίαν, ἣν μικρά τις πείρα τοῦ κόσμου ἠδύνατο νὰ προΐδῃ καὶ νὰ προλάβῃ.

Οὕτως ἄρα ἀπὸ τῆς φρονίμου ἐκλογῆς τοῦ μέλλοντος συντρόφου ἡμῶν ἐξαρτᾶται ἡ εἰρήνη καὶ ἡ χαρὰ ὁλοκλήρου βίου. Καὶ ἐν τούτοις μετὰ πόσης ἐλαφρονοίας τοσοῦτοι θνητοί, οὕτως εἰπεῖν, κύβον ἀναρρίπτουσι κατὰ τὴν δι' ἅπαν τὸ μέλλον αὐτῶν κρισιμωτάτην ταύτην ἀπόφασιν! Πόσοι δὲ κρουνοὶ θερμῶν μεταγνώσεως δακρύων ἤθελον παύσει ῥέοντες, ἂν ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγίῳ ταύτῃ ἀποδημίου συνοδοιπόρου ἡμῶν ἐγίνετο μετὰ πλειοτέρας σπουδαιότητος! Πόσα ἀτελεύτητα ἄχθη, πόσαι καθημερινῶς ἀνανεούμεναι ἀλγηδόνες ἤθελον προληφθῇ! Πόσαι λύπαι ἐνδόμυχοι καὶ ἀνθηρὰς καταστρέφουσαι ὑγείας, πόσαι φρικώδεις τῆς ἀπελπισίας ἀποφάσεις ἤθελον ἐκλείψει!

Ἐὰν στρέψωμεν τὰ βλέμματα κύκλῳ ἡμῶν πόσον σπανίους βλέπομεν τοὺς ἀληθῶς εὐδαίμονας γάμους, τοὺς ἀποτελοῦντας οἷον ἐπίγειον παράδεισον, ἐν ᾧ ζῶσιν οἱ σύζυγοι, ζηλωτοὶ καὶ κρείττονες τῶν προσβολῶν τῆς τύχης διὰ τῆς ἀναλλοιώτου αὐτῶν ἀγάπης καὶ τῆς σταθερᾶς αὐτῶν πίστεως γενόμενοι, ἐν ᾧ ἀπὸ τε τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ κεχωρισμένοι εὐρίσκουσιν ἐν ἑαυτοῖς ἀληθῇ πλοῦτον καὶ εὐδαιμονίαν! Πόσον πολυάριθμοι τούναντίον εἰσὶν οἱ γάμοι, καθ' οὓς ἐπικρατοῦσιν ἀμοιβαία ἀδιαφορία, ἀηδία καὶ ἀποστροφή, καθ' οὓς δὲν παρέρχεται σχεδὸν ἡμέρα χωρὶς οἰκιακῆς λύπης, χωρὶς πόθου πρὸς μεταβολὴν τύχης, καθ' οὓς ἡ διηνεκῆς τῶν γονέων ἔρις πληγόνει τὰς ἀθώας τῶν τέκνων

καρδίας, ἢ ἐπάγει αὐτὰ πρὸς μίμησιν τοῦ ὀλεθρίου παραδείγματος !

Ποῦ δὲ πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ αἰτία τῆς τοσοῦτον κοινῆς ταύτης ἀθλιότητος ; Διατί τοσοῦτοι ἄνθρωποι εἰσι δυστυχέστατοι ἐν τῷ οἰκιακῷ βίῳ, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ ὦσιν εὐτυχέστατοι ἐν μέσῳ τῶν γλυκυτάτων οἰκογενειακῶν αἰσθημάτων ; Διατί ὡς σαρκοβόρος σκώληξ κατατρώγει τὴν εὐδαιμονίαν πλείστων οἴκων ἐνδόμυχος λύπη, ἣν οἱ σύζυγοι ἀδυνατοῦντες ν' ἀπομακρύνωσιν ὑποκρύπτουσιν ἐπιμελῶς, ὅπως μὴ παρὰ τῇ ἀθλιότητι προστεθῇ αὐτοῖς καὶ ἡ δημοσία αἰσχύνη ; Ἀναντιρρήτως πρώτη τούτων ὄλων αἰτία ἐστὶν ἡ κακὴ ἐκλογή τοῦ συζύγου, ἥτις θεμελιοῖ ἰσόδιον δυσμοιρίαν, ἀντὶ νὰ οἰκοδομήσῃ ἰσόδιον εὐδαιμονίαν.

~~~~~

ΜΖ΄.

Ὁ Γάμος.

(Ὁμιλία δευτέρα).

«Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν.»

(Ἐπιστ. Παύλ. πρὸς Ἐφεσ. Ε', 22—33).

ΟΣΗΝ καὶ ἂν φέρῃ πικρίαν ἐν ἑαυτῇ ἡ ζωὴ ἡμῶν, ὅσον σκληρὰ καὶ ἀλγεινὴ ἂν ᾔνε πολλάκις ἡ τοῦ ἀνθρώπου εἰμαρμένη, πιστὴ φιλία ἐλαφρύνει πᾶν βῆρος καὶ καλλύνει πάντα τυχόντα τοῖς θνητοῖς κλῆρον. Ἄνευ φίλου συμπονοῦντος, αἰσθανόμεθα τὴν λύπην δριμυτέραν, καὶ

(ΤΟΜΟΣ Β΄.)

ἡ χαρὰ, ἣν μόνοι καὶ οἷονεὶ ἐν ἐξορίᾳ ἀπολαμβάνομεν, ἔχει δι' ἡμᾶς ὀλιγώτερα θέλγητρα.

Ὁ γάμος ἐστὶν ὁ ἐρασμιώτερος, ἱερώτερος καὶ ἐνταυτῷ διαρκέστερος φιλίας δεσμός, ἅτε καθωσιωμένος ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως. Ἐν αὐτῷ τῷ δεσμῷ οἱ νόμοι συμβοηθοῦντες τῇ ἀνάγκῃ τῆς καρδίας ἐπιβάλλουσι τὴν τῆς συμβιώσεως ὑποχρέωσιν. Διαφοραὶ συμφερόντων καὶ περιστάσεων καιρικῶν, ἀντίθεσις πολιτικῶν ἀρχῶν, ἀνομοιότης περὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ τὴν περιουσίαν, πολυχρόνιος ἀπομάκρυνσις, μεταβολὴ κατοικίας ποιοῦσιν ἐνίοτε ἀδιάφορον φίλον πρὸς φίλον, ψυχραίνουσι τὴν ἀγάπην· ἀλλ' οἱ σύζυγοι ἔχουσι τὰ αὐτὰ αἰέποτε συμφέροντα, τὴν αὐτὴν περιουσίαν, τὴν αὐτὴν τύχην, τὴν αὐτὴν κατοικίαν. Ἡνωμένοι δι' ἅπαντα τὸν βίον αὐτῶν εἰσὶ βέβαιοι ὅτι οὐδέποτε θέλουσι χωρισθῆ, ἐκτὸς μόνον διὰ τοῦ θανάτου, τοῦ ἐπὶ τέλους πάντας τοὺς γηίνους λύοντος δεσμούς. Καὶ μόνη ἡ συνήθεια τοῦ συζῆν ἐν τῇ οἰκειοτέρᾳ τῶν σχέσεων, τοῦ θεωρεῖν ἀλλήλους πλησιεστάτους, καθίστησι τοὺς διὰ τοῦ γάμου συνδεδεμένους ἀμοιβαίως ἀναγκαιοτάτους· τὰ δὲ ἐπερχόμενα φαιδρὰ τεκνία, ἐχέγγυα τῆς ἀγάπης αὐτῶν, προσθέτουσι νέον καὶ ἰσχυρὸν σύνδεσμον, συσφίγγοντα στενώτερον πρὸς ἀλλήλους τοὺς εὐδαίμονας γονεῖς.

Τίς ὑπερασπίζει τὴν φύσει δειλὴν γυναῖκα ἰσχυρότερον καὶ ἀποφασιστικώτερον τοῦ ἰδίου ἀνδρός, τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς προκινδυνεύοντος, τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς ἐργαζομένου καὶ ἀγωνιζομένου ἐν μέσῳ τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν τρικυμιῶν τοῦ βίου; Ὅταν δὲ τὰ τῆς νεότητος ρόδα μαρανθῶσιν ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτῆς, ποῖος τιμᾶ καὶ φιλεῖ

αὐτὴν μέχρι τοῦ τάφου τρυφερώτερον τοῦ πιστοῦ αὐτῆς συζύγου, τοῦ ἐν τῇ παρήλικι συμβίῳ ἀγαπῶντος ἔτι τὰς ἀρετὰς αὐτῆς καὶ ὅλον τὸ ὥραϊον παρελθὸν τοῦ βίου τοῦ κοινοῦ; Τίς δ' ἄλλος ἀνταμείβει γλυκύτερον τοὺς πολυειδεῖς κόπους καὶ μόχθους τοῦ ἀνδρός, τὰς θυσίας αὐτοῦ, τὰ ἔργα του, ἢ ἡ πιστὴ αὐτοῦ σύζυγος, ἥτις θεωρεῖ αὐτὸν ὡς τὸν μόνον καὶ ἄριστον φίλον της, ὡς τὸν μόνον μετὰ Θεὸν προστάτην αὐτῆς; Τίς ἡξεύρει νὰ παραμυθῇ αὐτὸν ἀποτυγχάνοντα καὶ ὑπὸ τοῦ κόσμου παραγνωριζόμενον, ἢ τίς ἐπαναφέρει αὐτῷ τὴν ψυχικὴν γαλήνην κάλλιον τῆς πιστῆς αὐτοῦ φίλης, τῆς μόνης δυναμένης νὰ ἐκτιμῇσιν αὐτὸν ἐπαξίως; Χάριν τίνος διατάσσει αὕτη τὰ τοῦ οἴκου αὐτῆς; χάριν τίνος κοσμεῖ ἑαυτὴν τῇ χάριτι καὶ τῷ λοιπῷ αὐτῆς κόσμῳ; ὑπὲρ τίνος ἀγρυπνεῖ τὰς νύκτας; ὑπὲρ τίνος, λησμονοῦσα ἑαυτήν, ζητεῖ νὰ ἐφευρίσκη νέας πάντοτε ἡδονὰς καὶ τέρψεις; οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ μοναδικοῦ φίλου της, εἰς ὃν ἐντελῶς ἀνήκει καὶ ἄνευ τοῦ ὁποίου ἤθελε διάγει ἐγκαταλελειμμένη βίον ἀβίωτον; Καὶ ὁ ἀνὴρ τίνος χάριν ἤθελε προσπαθεῖ ν' ἀποκτήσῃ τιμὴν, ὑπόληψιν, περιουσίαν, ἂν, τῶν ἐπιγείων αὐτῶν ἀγαθῶν ἀποκτηθέντων, δὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ κοινωνὸν ψυχὴν φιλουμένην, ψυχὴν χαίρουσαν ἐπὶ τῇ εὐπραγίᾳ αὐτοῦ ὡς ἐπὶ ἰδίᾳ εὐδαιμονίᾳ; Κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας τῶν δοκιμασιῶν ἢ ἐν ταῖς ἀσθενείαις τοῦ γήρατος ποῖος ὑποφέρει τὰ πάντα μετὰ τοσαύτης ὑπομονῆς, μεθ' ὅσης ἡ πιστὴ καρδιά, ἥτις ἄλλοτε διῆλθε μεθ' ἡμῶν εὐτυχεστέρας ὥρας; Ὅταν νόσοι κρατῶσιν ἡμᾶς κατακοίτους ἐπὶ ὀδυνηρᾷ κλίνῃς, ποία χεὶρ θεραπεύει ἡμᾶς μετὰ συνεχεστέρας ἐπιμελείας, μετὰ πλειοτέρου φίλτρου, ἢ ἡ χεὶρ τῆς συζύγου, ἢ

διὰ παντός μετὰ τῆς ἡμετέρας ἐνωθεῖσα; Μισθωτοὶ νοσοκόμοι προσφέρουσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ διαταχθέντα φάρμακα, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τῶν ἀγαπητῶν ἐκείνων βλεμμάτων, ἅτινα πλήρη ἀγάπης καὶ ἀνήσυχα ἐρωτῶσι καὶ προβλέπουσι καὶ τὰς μὴ ἐκφραζομένας ἐπιθυμίας. Ξένοι δύνανται νὰ λυπῶνται ἐν ὄψει τῶν παθημάτων ἡμῶν, ἀλλὰ δὲν κινδυνεύουσι νὰ ἀπολέσωσι μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ τάφῳ, ὥςπερ ἡ σύζυγος, τὸ ἥμισυ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Αἰσθάνονται καὶ οἱ ξένοι λύπην, ἀλλὰ λύπην οὐχὶ οἰκείαν· συναλγοῦσιν ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις πόνοις, ἀλλὰ οἱ πόνοι αὐτοὶ δὲν κατασχίζουσι τὴν καρδίαν των.

Τούτων ἕνεκα ὁ γάμος ἀποτελεῖ τὴν ἄκραν τῶν ἐπιγείων εὐδαιμονιῶν. Οὔτε πλοῦτος, οὔτε τιμαὶ, οὔτε ἰσχύς δύνανται ν' ἀντικαταστήσωσιν αὐτόν. Μόνον δι' αὐτοῦ γίνονται ἡμῖν τὰ λαμπρὰ τοῦ Δημιουργοῦ δῶρα πηγὴ ἄφθονος καθαρῶν ἀπολαύσεων.

Ἀλλὰ πόσον εὐάριθμοί εἰσιν οἱ ἐντελῶς εὐδαίμονες γάμοι! Πόσον συνήθη ἀπ' ἐναντίας βλέπομεν τὰ ἴχνη τῆς οἰκιακῆς δυστυχίας, τὰ ἐπακόλουθα τῆς τῶν συζύγων διαφωνίας καὶ ἔριδος! ὅποιον δὲ πλῆθος ἀπαντῶμεν διαλύσεων οἴκων, ἀγωγῶν πρὸς διάζευξιν καὶ ἐκουσίων χωρισμῶν!

Ἀναμφηρίστως ἡ πρώτη αἰτία τοῦ ὀλεθριωτάτου τούτου τῶν κοινωνικῶν κακῶν ἐστίν ἡ ἀσύνετος ἐκλογὴ τῶν συζύγων. Πολλάκις ἐν τῇ μέθῃ τοῦ πάθους οἱ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος κατεχόμενοι συνδέονται ἰσοβίως διὰ τοῦ γάμου πρὶν ἢ γνωρίσωσιν ἀλλήλους, πρὶν ἢ ἐννοήσωσι τὰ ἀμοιβαῖα αὐτῶν ἐλαττώματα. Ὑπὸ τῆς γλυκύτητος τοῦ μέλλοντος δεσμοῦ δελεαζόμενοι οὐδαμῶς βλέπουσι καὶ

τὰς ἀναγκαίως παρεπομένας αὐτῷ ἀθλιότητας καὶ ται-
λαιπωρίας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν μέθην ἐπέρχεται νηφαλιό-
της, μετὰ τὸ πάθος καὶ τὰ τολμηρὰ αὐτοῦ ὀνείρατα ἀ-
κολουθεῖ χαλάρωσις καὶ κόρος. Ὅσον πρότερον, ἵνα ἀρέ-
σωσιν, ἡσχολοῦντο ἐπιπόνως καὶ περιεσκεμμένως νὰ φαί-
νωνται ὑπὸ τὴν ὄψιν τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῶν, τα-
νῦν δεικνύονται ἀλλήλοις ἐν ὅλῃ τῇ γυμνότητι τοῦ καθ’
ἡμέραν βίου. Ἡδὴ ἀμφοτέρω οἱ σύζυγοι πολλῶν ἐψεύ-
σθησαν ἐλπίδων, πλεῖστα ἐλαττώματα, τέως ὑποκρυ-
πτόμενα, ἀνεκάλυψαν ἀμοιβαίως, εἰς οὐκ ὀλίγας δὲ κακὰς
ἐξεις, πρότερον ὑποστελλομένας, ἀπέδωκαν τὸ ἀρχαῖον
ἐπὶ αὐτῶν κράτος. Αἱ τελειότητες, δι’ ὧν ἐν τῷ κόσμῳ
προέχει τις τῶν ἄλλων, εἰσὶ πολλάκις ἐν τῷ ἡσυχῶ οἰ-
κιακῷ βίῳ καὶ ἐν ταῖς καθ’ ἡμέραν σχέσεσιν ἀνωφελεῖς
καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξιοι. Οὕτω ἡ ἀδιαφορία ἀντικαθί-
στησι τὸν πάλαι ἐνθουσιασμόν. Ἐκαστος δὲ τῶν συζύ-
γων νομίζει ὅτι ἐξηπατήθη ὑπὸ τοῦ ἑτέρου, ἐνῶ ἀληθῶς
μόνον ὑπὸ τοῦ ἰδίου πάθους ἕκαστος ἐπλανήθη, καὶ τοῦτο
διότι ἠθέλησε νὰ πλανηθῇ. Ἐντεῦθεν οἱ ὀνειδισμοί, οἱ
διηνεκῶς ἐπαναλαμβάνόμενοι, ἐντεῦθεν αἱ ἀπαιτήσεις,
αἱ μηδέποτε πληρούμεναι. Ἰσχυρογνωμοσύνη, ἀντιλο-
γίαι, κόρος, μεταμέλεια εἰσέρχονται σύμπασαι ὑπὸ τὴν
στέγην, καὶ φεῦ ! ἐντὸς μικροῦ πᾶσα τοῦ οἴκου ἡ εἰρήνη
ἐξαφανίζεται.

Ἄλλοι συνῆψαν γάμους, πᾶν ἄλλο ἢ τὴν εὐδαιμονίαν
τοῦ γαμικοῦ βίου σκοποῦντες. Ἡ αὕξησις τῆς περιουσίας
ἦν ὁ κύριος καὶ μόνος αὐτῶν σκοπός. Ἄλλοτε ἡ ἐπὶ τῷ
γένει ἀλαζονικὴ ματαιοφροσύνη δολορῥαφίαις καὶ βίᾳ
παρεσκεύασε γάμους, ἄνευ ἐλαχίστης σκέψεως ἂν οἱ
μελλόνυμφοι ἔχωσι τὰς ἀπαιτουμένας ιδιότητας, ἵνα ἐν

ὁμοιοῖα καὶ μετ' ἀμοιβαίας εὐχαριστήσεως συνδιανύ-
σωσι τὸ στάδιον τοῦ ὑπολοίπου αὐτῶν βίου. Ὁ ὄρκος
ἐδόθη, τὸ ἱερὸν μυστήριον ἐτελέσθη, ἡ ὑπερηφάνεια τῆς
οἰκογενείας ἔσχε τὸ θῦμα αὐτῆς, καὶ ἡ φιλοχρηματία
ἐπέτυχε τοῦ προτεθέντος σκοποῦ. Ἀλλ' ὁ χρυσὸς ὅλος
τοῦ κόσμου οὐδαμῶς καλύπτει τὰ ἐλαττώματα, τὰ διε-
γείροντα ἀποστροφὴν, τὰ ποιοῦντά τινα ἀφόρητον ἐτέρῳ
καὶ ἐπὶ τέλους καθιστῶντα τὴν συμβίωσιν ἀληθῆ βίαν.
Ὁ θρίαμβος τῶν ὑπερηφάνων συγγενῶν οὐδαμῶς
διαλλάσσει πάσχουσιν καρδίαν πρὸς τὴν ἀθλιότητα
τύχης, ἥς μόνον τέρμα φαίνεται τὸ δημόσιον αἷσχος ἢ
ὁ θάνατος. Τὰ πρὸς εὐχερῇ βίον ἀποκτηθέντα ἐπιτή-
δεια ἔχουσι τὴν ἀξίαν αὐτῶν· ἀσυγκρίτῳ ὅμως τῷ λόγῳ
μᾶλλον ἐπιζήλος εἶνε ἢ εὐτυχία τοῦ πτωχοῦ, ὅστις διὰ
τοῦ ὕμεναίου οὐδὲ ψυχίον χρυσίου, ἀλλὰ καρδίαν ἀγα-
πῶσαν καὶ στενῶς μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένην ἀπέκτησε.
Τί ὄντως ὠφελεῖ, ἂν τὰ τῆς λύπης δάκρυα πίπτωσιν ἐπὶ
χρυσουφάντου τάπητος ἢ ἐπὶ ἐσθῆτος σηρικῆς; Μή-
πως τὰ δάκρυα ταῦτά εἰσι διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον πικρά;
Τί τὸ ὄφελος ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τοῦ πλούτου νὰ διά-
γῃ τις βίον ἄχαριν ἐν τῷ παρόντι, ἀνέλπιδά ἐν τῷ
μέλλοντι; Ἰσχύουσι τὰ ἀξιώματα, αἱ τιμαὶ καὶ αἱ με-
γαλοπρέπειαι νὰ θεραπεύσωσι τὰς πληγὰς δεινῶς κνιζο-
μένης καρδίας;

Γάμος μεστὸς διαφορῶν καὶ ἐρίδων ἐστὶν ἡ ἀλγίστη
τῶν σχέσεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου· διότι πάντες οἱ ἄλλοι
δεσμοὶ εὐκόλως λύονται, ἀλλ' ὁ σπουδαῖος τοῦ γάμου
δεσμός οὐδέποτε ἄνευ πολλῆς δυσκολίας καὶ σοβαρῶν ἐ-
πακολουθημάτων. Ὁ χρηστὸς τοῦ ὕμεναίου ζυγὸς μετα-
βάλλεται εἰς σιδηρᾶς ἀλύσεις, αἵτινες κρατοῦσιν ἡμᾶς

ισχυρῶς δεδεμένους πρὸς τὸν αἰώνιον ἡμῶν ἐχθρόν μέ-
χρις οὐ ὑπὸ τῆς συμπαθητικῆς χειρὸς τοῦ θανάτου διαρ-
ραγῶσιν. Ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν ἐγείρεται μετὰ τῶν ἐλεει-
νῶν συζύγων ὁ φόβος νέων ταλαιπωριῶν καὶ θλίψεων.
Ἀποφεύγουσιν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ὅπως ἐλευθερώτερον ἀνα-
πνεύσωσι, καὶ συνέρχονται ἵνα λάβωσι νέων ἀδικημάτων
πεῖραν. Μετὰ τῆς εἰρήνης τοῦ οἴκου ἀπεμακρύνθη καὶ ἡ
εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Τελευταῖον, θνήσκοντος τοῦ ἐνός, γελαῖ
ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἐτέρου.

Ἄλλ' οὐχὶ πάντοτε ζητητέον τὴν πηγὴν τοῦ δεινοῦ
αὐτοῦ δυστυχήματος ἐν τῇ ἀτυχεῖ τῶν συζύγων ἐκλογῇ.
Συχνάκις ἐν αὐτῷ τῷ γάμῳ διαφθείρονται τὰ φρονή-
ματα καὶ οἱ τρόποι τῶν συζύγων, ἐλαττώματα δέ, ὧν
μόλις ἐλάχιστον καὶ ἀφανὲς σπέρμα προϋπῆρχεν, ἀνα-
πτύσσονται ἐν αὐτῇ τῇ οἰκειότητι τῆς συμβιώσεως.

Ἄλλοτε οὔτε κακίαι, οὔτε ἀνόσιοι ῥοπαί, οὔτε σπου-
δαῖα ἐλαττώματα ταραττοῦσι τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν,
ἀλλ' ἀπλῶς σμικροτάτου λόγου ἐλλείμματα, ιδιώματα
δυσχερῆ, ἅπερ ἀδυνατεῖ νὰ παρατηρήσῃ τὸ ὄμμα τοῦ
ξένου. Καὶ ἐν τούτοις, ὅσον σμικραὶ καὶ συγγνωσταὶ καὶ
ἂν φαίνωνται τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ κακοτροπίαι καὶ
ἀδυναμίαι αὗται, δύνανται ἐν τῇ στενῇ τοῦ γάμου σχέ-
σει νὰ διαφθείρωσι τὴν τοῦ οἴκου εὐδαιμονίαν.

Ὅσον δὲ πλείοτερον ὑπέφερε τις τὰ δυσδῶστακτα
ταῦτα ιδιώματα, τοσοῦτον βαθύτερον ῥιζοῦται ἐν τῇ
καρδίᾳ αὐτοῦ ἡ κατὰ τοῦ ἔχοντος αὐτὰ δυσμένεια.
Τότε ἀφίπτανται ἀνεπιστρεπτὲι ἡ τοῦ γαμικοῦ βίου χα-
ρὰ καὶ ἡ εὐδαιμονία, ἀδύνατος δὲ καθίσταται ἡ συνδιαλ-
λαγὴ τῶν συζύγων, ἢ τοῦλάχιστον ἡ εἰλικρινὴς αὐτῶν
συμφιλίωσις.

Ἐὰν ὄντως ἡ οἰκιακὴ εἰρήνη καὶ ἡ γαλήνη τῆς καρδίας ἀποτελῶσιν ἀνάγκην τῆς ψυχῆς, ἀληθῆ αὐτῆς θησαυρόν, ἡ πρωτίστη ὑμῶν σπουδὴ, ὧς χριστιανοὶ σύζυγοι, ἔστω ν' ἀπαλλαγῇ ἕκαστος ἐν τάχει ἀπὸ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ, τῶν δυναμένων νὰ γεννήσωσι διαφωνίας καὶ ψυχρότητα, ἢ νὰ κωλύσωσι τὴν εἰλικρινῆ συνδιαλλαγὴν. Οὐδεὶς ἄς μὴ ἀπαιτῇ παρὰ τοῦ ἐτέρου ἀρετάς, ὧν δὲν δύναται αὐτὸς νὰ γίνῃ παράδειγμα· οὐδεὶς ἄς μὴ ὀργίζεται ἕνεκα τῶν ἐλλείψεων τοῦ ἄλλου, ἂν πρῶτον δὲν ἐξήλειψε μέχρις ἐνὸς τὰ ἴδια αὐτοῦ ἐλαττώματα, τὰ ὅπως δὴποτε προσβάλλοντα καρδίαν κοινωνὸν πάσης ἡδονῆς καὶ πάσης θλίψεως. Μὴ ἀνατίθετε δὲ τὰς αἰτίας πάσας τῷ ἐτέρῳ, ἀλλ' ὁμολογεῖτε μᾶλλον, ὅτι καὶ ὑμεῖς διὰ τῶν ἀποπλανήσεων καὶ ἁμαρτημάτων ἐγίνατε αἵτιοι τῆς διαταράξεως τῆς οἰκιακῆς εὐδαιμονίας. Ἐὰν δὲν ἀγαπώμεθα, δὲν πταίει βεβαίως ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἀγαπᾷ ἡμᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἡμεῖς αὐτοὶ πταίομεν, μὴ δυνηθέντες νὰ κατασταθῶμεν ἀξιαγάπητοι ἢ νὰ διαμείνωμεν τοιοῦτοι.

Ἵνα διατηρήσωμεν ἐν τῷ γάμῳ τὴν ἐρασμιότητα ἐκείνην, ἕνεκεν τῆς ὁποίας ἴσως συνήφθη ὁ δεσμός αὐτός, καὶ ἥτις ἐν πάσῃ περιπτώσει δύναται εἰσεῖν νὰ καθωραΐσῃ αὐτόν, ὀφείλομεν νὰ στολίσωμεν ἡμᾶς ταῖς κοινωνικαῖς ἐκείναις καὶ ἐπαγωγοῖς ἀρεταῖς, δι' ὧν ἀείποτε εὐαρέσως διατίθενται αἱ τῶν ἄλλων ψυχαί. Ἐν ταῖς ἀρεταῖς δὲ ταύταις τὴν πρώτην κατέχει θέσιν ἡ αἰδώς, ὁ ἐπίχαρις αὐτὸς κόσμος τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, ἀρετὴ ἥτις πρέπει νὰ δεσπόζῃ καὶ ἐν ταῖς οἰκειότηταῖς τῶν σχέσεων, καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας οἱ σύζυγοι καθίστανται ἀλλήλοις ἐντὸς μικροῦ ἀντικείμενα κόρου καὶ

ἀποστροφῆς. Εἴτα ἔρχεται ἡ καθαριότης· αὕτη παρέχει ἀνθηρὰ θέλγητρα καὶ ὅταν ἐμαράνθησαν ἤδη τὰ πρῶτα τῆς νεότητος ἀνθη, πολλάκις δὲ ἐπιτυχῶς ἀναπληροῖ τὴν ἔλλειψιν σωματικῷ κάλλους, συντηροῦσα θάλλουσιν ὑγείαν καὶ ἀκμαίαν τοῦ σώματος ῥώμην. Τρίτη ἐστὶν ἀρετὴ λυσιτελεστάτη καὶ ἐν τῷ γάμῳ τὸ ἐπίχαρι καὶ θεραπευτικὸν τῶν τρόπων, ὅπερ ἐκδηλοῦται ἐν τῇ συμπεριφορᾷ, ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἐν ταῖς πράξεσι, καὶ ὅπερ, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐπικτήτων εἶνε, καθίσταται ἐπὶ τέλους διὰ τῆς ἑξέως φυσικὸν πλεονέκτημα, ἀνάγκη οὕτως εἰπεῖν τῆς καρδίας.

Τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τιμὴν οὐδεὶς νόμος ἰσχύει νὰ ἐκδιᾷσῃ, ἀλλ' ἕκαστος δύναται νὰ ἀποκτήσῃ αὐτάς, ἄξιός αὐτῶν γενόμενος. Θέλεις νὰ ἔχῃς τὴν παρὰ πάντων τιμὴν; Γενοῦ ἄξιός αὐτῆς. Θέλεις ἀγάπην; Ἀναδείκνυσε αὐτὸν ἀξιαγάπητον. Ἡ ἐν τῷ γαμικῷ βίῳ μεγίστη οἰκειότης, οὐχὶ μόνον δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἔλλειψιν ἀμοιβαίου σεβασμοῦ ἢ τὸ ἀνειμένον τῶν τρόπων, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πλειότεραν πρόνοιαν, θεραπείαν καὶ ἐπιείκειαν μεγαλειτέρας ἢ ἡ προσωρινὴ πρὸς τοὺς ξένους σχέσις· διότι τοῖς ξένοις γινόμεθα ἐπαχθεῖς καὶ φορτικοὶ δυσκολώτερον ἢ ἐκείνοις, μεθ' ὧν ἀκαταπαύστως τὸν καθ' ἡμέραν διάγομεν βίον. Πῶς δέ; ἐκεῖνοι, οὓς σπανιώτερον βλέπομεν, ἔχουσιν ἐπὶ τῆς φιλικῆς ἡμῶν ἐπιμελείας, ἐπὶ τῆς φιλοφροσύνης ἡμῶν, δικαίωμα πλειότερον τοῦ συγκοινωνοῦντος τῶν καθημερινῶν ἡδονῶν, τῶν θλίψεων καὶ τῶν ταραχῶν τῆς παρούσης ζωῆς καὶ παρέχοντος ἡμῖν εὐδαιμονίαν ἀντὶ εὐδαιμονίας; Ὁχι, οὐδέποτε ἢ ἐν τῷ γάμῳ οἰκειότης ἐπιτρέπει ἀπρεπεῖς λόγους, ἔργα ἄγροικα, ὀλιγωρήσεις· διότι ἐκ τούτων κατὰ μέγα μέρος πηγάζου-

σιν αἱ πολυχρόνιοι ταλαιπωρίαι τοῦ γαμικοῦ βίου. Τὰς τῶν ξένων ἀπειροκαλίας καὶ ἀσχημοσύνας λησμονοῦμεν ἅμα αὐτοὶ ἀπομακρυνθῶσιν· ἀλλὰ μεταξὺ συζύγων οἱ προσβλητικοὶ λόγοι καὶ αἱ ἀγροικίαι ἀφίνουσιν ἐν τῇ μνήμῃ βαθύτατα ἴχνη, ἅτινα τοσοῦτον μᾶλλον ἀνεξάλειπτα διατηροῦνται, καθ' ὅσον ἡ διηνεκῆς τοῦ ἀδικήσαντος παρουσία καὶ αἱ καθημερινῶς ἐπαναλαμβάνόμεναι σχέσεις ἐπαυξάνουσιν ἀδιαλείπτως τὴν πικρίαν τῆς προξενηθείσης λύπης.

Ἡ τοῦ βίου εὐδαιμονία σώζεται βεβαίως, εἰάν οἱ σύζυγοι ὑποσχεθῶσιν ἀλλήλοις ἐπίσημον καὶ ἀπαράβατον ὑπόσχεσιν, οὐδέποτε νὰ ἀρνηθῶσιν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον τὰ ἐξωτερικὰ ἐνδείγματα τῆς ἀμοιβαίας τιμῆς καὶ εὐνοίας, καὶ οὐδέποτε, καὶ ἐν προσπεσούσῃ διαφορᾷ γνώμων, νὰ μνησικακήσωσιν ἀλλήλοις σπουδαίως, ἢ καὶ παιδιᾷς μόνον ἔνεκεν νὰ προσποιηθῶσι κότον, ἀλλὰ τοῦναντίον, ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν συμβῇ, νὰ ἐμμείνωσιν ἀναλλοιώτως ἐν τῇ αὐτῇ ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ καὶ ἐμπιστοσύνῃ. Καὶ αὕτῃ ἡ προσποίησις τῆς ὀργῆς μεταξὺ συζύγων, καὶ τῶν πολλῇ ἀνταμειβομένων ἀγάπῃ, ἐστὶν ἐπικίνδυνος καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπίμεμπτος. Μὴ συνεθίζετε ἑαυτοὺς, ὦ σύζυγοι, καὶ παίζοντες ἐν ταῖς σχέσεσιν ὑμῶν, εἰς τραχύτητας, αἵτινες ἀναγκαίως σπουδαῖαι ἐπ' ἀνέρχονται, ἅμα χρεῖα τις παρουσιασθῇ πρὸς ὑπεράσπισιν ἐπιθυμίας ἢ γνώμης τινός· διότι καὶ τὸ ὑποκρίνεσθαι ἑλλειψιν ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως ἀποτελεῖ ἔγκλημα κατὰ τῆς τοῦ οἴκου εἰρήνης, καθόσον οὐδὲν ἐστὶν εὐχερέστερον τοῦ νὰ γίνῃ τις ἀληθῶς ὅ,τι ἐφάνη δυνάμενος νὰ γίνῃ.

Θεμελιώδης δὲ νόμος τῆς τοῦ γάμου κοινωνίας, νόμος, ἐκ τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ

διάρκεια τῆς οἰκιακῆς εὐδαιμονίας, εἶνε ὁ ἀκόλουθος. Οἱ σύζυγοι ὀφείλουσιν, ἐπὶ ποινῇ τῆς τῶν ὅλων καταστροφῆς, ἀποσιωπῶντες τοῖς ἐκτός τοῦ οἴκου, μηδὲ τῶν οἰκειοτάτων συγγενῶν ἢ φίλων ἐξαιρουμένων, καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα τῶν ἀφορώντων τὸν γαμικὸν βίον, νὰ ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους ἀπεριόριστον εἰλικρίνειαν καὶ πληρεστάτην παρῥησίαν ἐν πᾶσι. Τὸ πρῶτον ἀπόρρητον, τὸ παρὰ τοῦ ἐνὸς τῶν συζύγων τῷ ἑτέρῳ ἀποκρυφθὲν, ἐστὶν ἡ πρώτη καιρία πληγὴ, ἥτις ἀφεύκτως ἐπιφέρει τὸν θάνατον τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης. Ἡ δὲ πρώτη ἀπάτη, ἡ παρὰ τοῦ ἐνὸς τῷ ἑτέρῳ παρασκευαζομένη, ἐξαφανίζει διὰ παντὸς τὴν ἐνδόμυχον καὶ ἀδιάφθορον ἀμοιβαίαν πεποίθησιν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν βάσιν τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης· διότι ὁ ἀπατήσας φοβεῖται πάντοτε μὴ ἀπατηθῇ· ὁ δὲ ἀπατηθεὶς ἄπαξ, ὑπόπτως προφυλάσσεται εἰς τὸ μέλλον. Ὁ ἀνὴρ ἃς βλέπη εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας τῆς συζύγου αὐτοῦ· ἡ δὲ γυνὴ ἃς γινώσκῃ τὸν σύζυγον αὐτῆς ὅπως αὐτὸς ἐαυτὸν γινώσκει· διότι μόνον τοιουτοτρόπως θέλουσιν ἔχει οἱ δύο σύζυγοι μίαν ψυχὴν, μίαν ἀγάπην, ἓνα φόβον, μίαν ἐλπίδα, μίαν ζωὴν εἰς σώματα δύο.

Ἡ ὑποψία πολλάκις κατέστρεψε τοὺς εὐτυχεστέρους γάμους· πολλάκις ἡ οἰκιακὴ εὐδαιμονία, ἄλλως ἐναρέτων ἀνθρώπων, ἠφάνισθη ἐξ ὀλοκλήρου κατὰ συνέπειαν ὀλεθρίου τινὸς μυστικοῦ, ὅπερ ὁ εἷς τῶν συζύγων ἔκρυπεν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου, καὶ τὸ ὅποῖον ἐγένετο ἀφορμὴ διαφωνίας, μὴ διαλυθείσης δι' ἀμοιβαίων ἐξηγήσεων. Ὅχι· καὶ ὅταν τὸ μυστικὸν ἀφορᾷ ἀμάρτημα πραχθὲν, ἃς μὴ διςάσῃ ὁ πράξας ν' ἀνακοινώσῃ αὐτὸ τῷ συμβίῳ αὐτοῦ. Ὁ ἔχων ἀρκοῦν τὸ θάρρος ἵνα ὁμολογήσῃ ἐκουσίως τὸ

σφάλμα του, ἀποδεικνύει ὅτι ἔλαβε καὶ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ὑποπέσῃ ἐκ νέου εἰς αὐτό, καὶ συγχρόνως ἀφοπλίζει διὰ τῆς ὁμολογίας ταύτης τὴν ὀργὴν τοῦ ἑτέρου. Οὕτω μένουσιν ἀβλαβεῖς ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους πεποιθήσεις, πρὸς τούτοις δὲ ὁ ἀδικηθεὶς ἐκτιμᾷ ἔτι μᾶλλον τὸν ἀδικήσαντα.

Ὅπου ἕκαστος τῶν συζύγων ἴδια ἔχει ἀπόρρητα, ὅπου λείπουσιν ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ παρρησία, πᾶσα τοῦ γάμου δυστυχία ἐστὶ προσιτὴ καὶ ὁ οἶκος πολλῶν συμφορῶν καθίσταται κρησφύγετον. Ἐκεῖ ἐλευθέρως ἐργάζονται αἱ ἀδόλεσχοι γλῶσσαι καὶ αἱ πονηραὶ διαβολαί· ἐκεῖ ψευδεῖς φίλοι παρεντίθενται λαθραίως μεταξὺ τῶν χωριζομένων καρδιῶν τῶν συζύγων· ἐκεῖ ἴσως δύνανται ἐπιδέξιοι διαφθορεῖς νὰ προσβάλῃσι καὶ αὐτὴν τὴν ἀγνότητα τοῦ γάμου καὶ ἡ ἀπιστία νὰ καταπατήσῃ τοὺς δοθέντας ὅρκους.

Τὸ βαρύτερον ἔγκλημα κατὰ τοῦ δεσμοῦ, τοῦ καθιερωθέντος ὑπὸ τῆς θρησκείας, ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ ὑπὸ τῶν νόμων τῆς κοινωνίας, ἥτοι κατὰ τοῦ γάμου, ἐστὶν ἡ διάρρηξις αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπιστίας. Τὸν μοιχὸν βδελύσσονται οἱ ἄνθρωποι· εἶνε δὲ βδελυρὸς οὗτος, πρῶτον καθὼ ἐπίορκος, ἡγουν παραβάτης τοῦ ὅρκου, ὃν ὥμοσεν ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου, καὶ λυμαντὴρ τῆς ἱερωτέρας τῶν ἀνθρωπίνων ἐνώσεων, καὶ δεύτερον καθὼ δοῦλος ποταπῶν ἀκολασιῶν. «Τοὺς δὲ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός·» κατὰ τὸν Ἀπόστολον. (Ἐπιστ. πρὸς Ἑβραίους ΙΓ', 4).

Παρατρέχω τὰς παντοίας ταλαιπωρίας, αἷς προξενεῖ τῷ παναθλίῳ οἴκῳ τὸ μέγα αὐτὸ ἔγκλημα, οὔτε ὁμιλῶ περὶ τοῦ αἵσχους, τοῦ συνοδεύοντος τὸν ἔνοχον ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ αἰωνιότητι, οὔτε περιγράφω τὰς βασάνους τῆς

ζηλοτυπίας, ἃς μετὰ τοῦ ἀδικήματος ὑφίσταται ὁ ἀδικηθεὶς σύζυγος.

Ἀσφαλὴς πίστις ἐστὶν ὁ πρῶτος ὅρος πάσης μεταξὺ ἀνθρώπων ὁμολογίας, κατὰ μείζονα δὲ λόγον τῆς σπουδαίας καὶ ἰσοβίου διὰ τοῦ γάμου ἐνώσεως. Ὅθεν ἡ παραβίασις τῆς περὶ τὸν γάμον πίστεως καταστρέφει τὸν γάμον. Ὅπου ἄρχεται ἡ μοιχεία καταλήγει ὁ γάμος.

Οὐ μόνον δὲ ἡ αἰσχροὶ πράξεις, ἀλλὰ καὶ μόναι αἱ ἀνόσιοι ἐπιθυμίαι, αἱ ἐν τῇ καρδίᾳ εἰσερχόμεναι, εἰσὶ, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, παράβασις τῆς ὀφειλομένης πίστεως, ἀληθὴς μοιχεία, τὸν γάμον καταστρέφουσα, τὴν ἱερότητα αὐτοῦ βεβηλοῦσα. (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ε', 27-28). Διότι ἐπιθυμία τοιαύτη, ὅταν τῆς καρδίας δεσπόζη, ἐστὶν ἀρχὴ παντὸς ἀνοσιουργήματος, ψυχραίνει τὸν ὑπ' αὐτῆς δεσποζόμενον πρὸς τὸν ἕτερον σύζυγον, ἀμαυροῖ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἄλλου, μεγαλύνει δὲ τὰς ἐλλείψεις, καὶ γεννᾷ καταστρεπτικὰ τῆς εὐδαιμονίας πάθη.

Καὶ αὕτῃ ἡ φαινομένη ἀπιστία, καὶ αὕτῃ ἡ ἐν προσχήματι ἀθέμιτος πρὸς ἄλλον κλίσις, ἐστὶν ἀφροσύνη ἀξιόμεμπτος καὶ ἐγκληματική. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἀνοσιότητος ἀτιμάζει τὸν οἶκον, διεγείρει τὸ τῆς ζηλοτυπίας πάθος, τὸ δηλητηριάζον πάσας τοῦ βίου τὰς ἡδονάς, καὶ μεταβάλλει τὸν γάμον εἰς κόλασιν, ἀπωθοῦσα διηνεκῶς ἀπὸ τῆς πληγωμένης καρδίας τὴν γαληνιαίαν τῆς ἀγάπης πεποίθησιν.

Εὐτυχῶς οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων δὲν ὑποπίπτουσιν εἰς τὰ ἀνόσια ταῦτα κακουργήματα, ἅπερ βδελύσσεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐστὶ δυστυχῶς μέγας καὶ

μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἐναρέτων, οἵτινες κατ' ἄλλον τρόπον γίνονται καταστροφεῖς τῆς οἰκιακῆς αὐτῶν εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίας, ἡγουν διὰ τῆς ἀπερισκεψίας, διὰ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης, διὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀντιλογίας. Οὗτοι μεταβάλλουσιν εἰς πικρίας τὴν τοῦ γαμικοῦ βίου γλυκύτητα, ἀνατρέπουσι τὸν σκοπὸν τοῦ γάμου, παραδιδόμενοι μετὰ νηπιακῆς ἀφροσύνης εἰς τὰς δυσχερεῖς αὐτῶν διαθέσεις, τὰς κατὰ μικρὸν ἀπαλλοτριούσας τὴν τοῦ συζύγου καρδίαν, πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς δεσποτείας αὐτῶν ἢ πρὸς ἐπίδειξιν εὐφυΐας, ἀρέσκονται νὰ διχογνωμῶσιν εἰς πάντα καὶ διηνεκῶς τὰ ἐναντία τῶν λεγομένων ὑποστηρίζουσι. Ταῦτα δὲ πράττοντες θυσιάζουσι τὸ ἄκρον τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐπιγείου ζωῆς εἰς οὐτιδανὴν μωρίαν, φθείρουσι τὴν ὑγείαν αὐτῶν, ταρασσοῦσι τὰς ἡδονάς, τὴν ἀνάπαυσιν, πᾶσαν τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν, ὥσπερ οἱ παράφρονες ἐκεῖνοι, οἱ ἐκφοβίζοντες τοὺς ὑγιεῖς φρένας ἔχοντας δι' ἀτάκτων καὶ θορυβωδῶν κινήσεων καὶ φωνῶν.

Κατὰ τῆς ψυχικῆς ταύτης νόσου ἐν μόνον ὑπάρχει θεραπείας μέσον, ὅπερ Σὺ, ὦ Ἰησοῦ, ὦ θεῖε Διδάσκαλε τοῦ κόσμου, ἔδωκας ἡμῖν, ἡ Ἀγάπη. Μόνη ἡ ἀγάπη γεννᾷ τιμὴν, ἐμπιστοσύνην, εὐμένειαν, εἰρήνην· μόνη ἡ ἀγάπη ἐπιεικῶς ἀνέχεται τὰ τῶν ἄλλων ἐλαττώματα καὶ ἐπιτηρεῖ καιρὸν καὶ περίστασιν ἵνα διὰ τῆς πραότητος ἐπανορθώσῃ αὐτά, χωρὶς νὰ καταισχύνη σκληρῶς καὶ ματαίως τὸν ἔχοντα τὰ ἐλαττώματα ταῦτα εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ὅμματα, πολλῶ δ' ἤττον ἐπὶ παρουσίᾳ ξένων. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τοιαύτη ἀληθὴς καὶ θεία ἀγάπη πρὸς τὸν ἕτερον δὲν πληροῖ δυστυχῶς τὴν ἡμετέραν καρδίαν, ἢ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγάπη ἀπαιτεῖ τοιαύτην τινὰ ἐμφρονὰ καὶ γενναίαν διαγωγὴν, ὅπως δι' αὐτῆς κατα-

σταθῇ ὁ ἀτυχὴς ἡμῶν γαμικὸς βίος ἤττον χαλεπός, ὀλιγώτερον ἀκανθώδης. Οὕτω ἡ ἀγάπη ἀδιακόπως προσκαλεῖ ἡμᾶς εἰς ἀπόρριψιν τῶν ἰδίων κακιῶν καὶ ἐλαττωμάτων καὶ ἀποκτησιν νέων ἀρετῶν, δυναμένων νὰ παρέξωσιν ἡμῖν ὡς ἀμοιβὴν τῶν σπουδαίων ἡμῶν ἀγώνων, τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς, τὴν φαιδρὰν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς, τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ σέβας, ἴσως δὲ ἐπὶ τέλους καὶ τὴν ἀγάπην, τοῦ συντρόφου τῆς ἐπιγείου ἡμῶν πορείας.

Ἀγάπη καὶ Θρησκεία καθιστῶσι θεῖον τὸν τοῦ γάμου δεσμόν. Οἱ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ παρόντος βίου τοῦ αὐτοῦ κοινωνοῦντες κλήρου ἀποκοιμῶνται ποτε μετὰ τῶν αὐτῶν ἐλπίδων ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ θανάτου. Ἡ αὐτὴ αἰωνιότης ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς ἀμφοτέρων· μετὰ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἀμφοτέροι ὑψοῦσι τὸ πνεῦμα αὐτῶν πρὸς τὸν Πατέρα τῶν πάντων. Ὅπου ἡ πίστις Σου, ὦ Ἰησοῦ Χριστέ, ζωηρὰ οἰκεῖ ἐν ταῖς καρδίαις, ἐκεῖ ἐπικρατεῖ ἀνέφελος μακαριότης, ἐκεῖ οὐδὲν ταρασσεῖ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν χαρὰν τοῦ γάμου, ἐκεῖ ἡ φιλοστοργία καὶ αἱ ἀρεταὶ τῶν γεννητόρων περιέρχονται, ὡς θείας εὐλογίας κληρονομία, εἰς τοὺς εὐδαίμονας αὐτῶν ἀπογόνους!

ΜΗ΄.

Δραστηριότης ὠφέλιμος.

«Ὁ ἐργαζόμενος τὴν ἑαυτοῦ γῆν, ἐμπλη-
σθήσεται ἄρτων· οἱ δὲ διώκοντες μά-
ταια, ἐνδεεῖς φρενῶν.»

(Παροιμ. Σολομ. ΙΒ΄, 11.)

ΠΟΟΣΝ εὐφραίνομαι, βλέπων ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν τοῖς
ἀγροῖς καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τὰς πολυποικίλους ἐργασίας
τῶν ἀνθρώπων! Πόσον φαιδρὰ καὶ γλυκεῖα ἐπέρχεται
μετὰ τὰς ἐργασίας αὐτὰς ἢ τῆς ἀναπαύσεως ἡμέρα!

Ἡ ἐξάσκησις τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων ἀποτελεῖ αὐτὴν
καθ' ἑαυτὴν μίαν τῶν μεγαλειτέρων ἀπολαύσεων τοῦ
ἀνθρώπου. Βίος ἀπράγμων, ἀδιάκοπος ἀνάπαυσις εἶνε
βάσανος, εἶνε ποινῆ· ἡ δὲ ῥαθυμία ἐστὶν ἀληθῆς νόσος
τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Καὶ αὐτὸ τὸ ἄλογον ζῶον
εὐρίσκει εὐχαρίστησιν ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν δυνάμεων αὐ-
τοῦ. Καὶ τὸ ἀσθενὲς παιδίον οὐδέποτε εἶνε τόσον εὐτυ-
χεῖς, ὅσον ἐν μέσῳ τῶν κινήματων καὶ τῶν λοιπῶν ἐνα-
σχολήσεων τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τις τὴν καθολικὴν ταύτην δραστη-
ριότητα καὶ νὰ μὴ αἰσθανθῇ συγχρόνως τὴν ἐπιθυμίαν
τοῦ νὰ λάβῃ μέρος ἐν αὐτῇ. Ὅπου πάντες ἐργάζονται
μεθ' ἡδονῆς πρὸς αὔξησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν εὐπραγίας, ἢ
πρὸς βοήθειαν ἄλλων, καταλαμβάνει ἡμᾶς ἀκουσίως
αἰσθημα ἐνδομύχου αἵσχους, ἐὰν ὡς ἀργοὶ θεαταὶ πα-
ριστάμεθα. Ἐκαστος τῶν φαιδρῶν καὶ φιλοπόνων ἐρ-
γατῶν φαίνεται ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ οἶονεὶ σεμνο-

πρεπῶς θριαμβεύων, διότι τοῦ βίου αὐτοῦ ποιεῖ χρῆσιν ὠφελιμωτέραν καὶ σκοπιμωτέραν ἢ ἡμεῖς. Καὶ τῷ ὄντι· ἐνῷ ἡμεῖς διερχόμεθα τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν ἀκάρπῳ ἀπραξίᾳ ἢ κατόπιν τῶν ἡδονῶν τρέχομεν, αὐτὸς καταδρέχει ἰδρῶτι τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἐν ἔργοις σκληροῖς, μετὰ δὲ ταῦτα, πλήρης ὑγείας καὶ ἰσχύος, καὶ τῶν ἐλαχίστων ἡδονῶν διπλασιάζει τὴν ἀξίαν, καὶ τῶν ἀπλουστέρων διασκεδάσεων γλυκύτερον ἀπολαμβάνει.

Ἴδὲ, ἄνθρωπε, τὴν μέλισσαν πῶς πλανᾶται ἀκάματος ἀπὸ ἀνθους εἰς ἄνθος ἵνα συλλέξῃ τὸ εὐῶδες μέλι. Ἴδὲ τὸν μύρμηκα μετὰ πόσης σπουδῆς ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον αὐτοῦ, ἵνα οἰκοδομήσῃ τὴν κατοικίαν του καὶ ἀποταμιεύσῃ τὰ πρὸς τροφήν διὰ τὸν χειμῶνα. Ἴδὲ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ μετὰ πόσης ταχύτητος καὶ χαρᾶς περιίπτανται, ὅπως εὕρωσι τροφήν ἑαυτοῖς καὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτῶν. Ὁ πιστὸς κύων φυλάσσει ἄγρυπνος τὸ ποίμνιον· ὁ ὑπηρετικὸς ἵππος σύρει φυσιῶν κατάφορτον ἄμαξαν. Ὁ γεωργός, ὑπὸ τῶν καυστικῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου μελαινόμενος, οὐδὲ προσέχει τῷ πνιγερῷ καύσωνι, ἀλλὰ περαίνει τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας καὶ ἀπολαμβάνει τῆς ἐσπερινῆς ἀναπαύλης. Ὁ χειροτέχνης οὐδόλως ἐγκαταλείπει τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ· ἀντηχεῖ ὁ κτύπος τῆς σφύρας, κροτοῦσιν αἱ κερκίδες ἔωθεν μέχρι δειλῆς ὀψίας. Ὁ μονήρη βίον διάγων λόγιος, ὁ ἐπιστήμων, ὁ δημόσιος λειτουργός, ὁ τεχνίτης εἰσὶν εἰς βαθείας βεδυθισμένοι μελέτας ἢ ἀσχολοῦνται ἀνενδότως περὶ τὰ ἔργα τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν· δὲν ζῶσι τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας δι' ἑαυτούς, ἀλλὰ διὰ τὴν εὐημερίαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ιδίων συμπολιτῶν. Πολλάκις ἐπιλείπει αὐτοῖς ἡ ἡμέρα καὶ

(ΤΟΜΟΣ Β').

ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοῦ νυκτερινοῦ αὐτῶν ὕπνου ὥρας τινάς, ἵνα φέρωσιν εἰς πέρας τὰ ἔργα αὐτῶν ἐν τῇ ἡρεμίᾳ τῆς νυκτός, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐνισχύουσι τὰ κεκμηκότα αὐτῶν μέλη, εἰς νήδυμον παραδεδομένοι ἀνάπauσιν.

Τὰ πάντα παριστῶσι τὴν λαμπρὰν εἰκόνα τῆς δραστηριότητος. Πῶς δύναται ὁ ἀργὸς νὰ μὴ ἀθυμῇ ἐν μέσῳ ὁλοκλήρου κοινωνίας φιλοπόνων ἐργατῶν, οἵτινες φαίνονται ὅτι δι' ἐκάστου βλέμματος καταδικάζουσιν αὐτὸν ὡς ἀνωφελῆ πολίτην; Αὐτὸς γογγύζει κατὰ τῆς ἀκηδίας καὶ τοῦ κόρου, ἐνῷ ὁ ἐργατικὸς ἄνθρωπος λυπεῖται διὰ τὴν ταχύτητα τοῦ χρόνου. Αὐτὸς θηρεύει ἀκαταπαύστως τὴν ἡδονὴν χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ τὴν εὕρῃ ἐν πλήρει καθαρότητι, ἐνῷ ὁ φιλεργὸς εὕρισκει πᾶσαν θεμιτὴν ἡδονὴν χωρὶς νὰ ζητήσῃ αὐτήν. Ἡ συναίσθησις τῆς λυσιτελοῦς αὐτοῦ ἐπιμελείας καὶ ἡ ἀνάπauσις μετὰ τὸν κάματον φέρουσι τῷ ἐργαζομένῳ τέρψιν, ἧς οὐδὲ τὴν ὑπαρξίν ὑποπτεύει ὁ ἐν ἀργίᾳ τὸν βίον κατατρίβων.

Ἀληθῶς ὑπάρχουσι καὶ μεταξὺ τῶν φρεπόντων τινὲς ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἐσπέρας ἐνασχολούμενοι, καὶ ὁμως οὐχ ἥττον δυσηρεστημένοι μένοντες. Οἱ τοιοῦτοι ἐπιθεωροῦντες τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας εὕρισκουσιν αὐτὸ μηδαμινόν· ἅπαντα ἡ δραστηριότης αὐτῶν ἦν ἐργασία ἀκαρπὸς, ἣν ἀπλῶς πολυπράγμων περιφορὰ ἄνευ κέρδους δι' ἑαυτοὺς ἢ ὠφελείας ἑτέροις.

Ἡ θεία Πρόνοια δὲν ἔδωκεν ἀσκόπως τῷ πνεύματί μου εὐγενεῖς δυνάμεις καὶ τῷ σώματί μου ποικίλας ιδιότητας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὀφείλω νὰ μεταχειρισθῶ τὰ δῶρα ταῦτα ὡς οἷόν τε εὐδοκίμως, ὅπως ποτὲ παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου μὴ ἀναγκασθῶ νὰ ἀποτείνω ἐμαυτῷ τὰς λυπη-

ρὰς ταύτας ἐρωτήσεις. « Πρὸς τίνα ἐζησα σκοπὸν ; Εἰς τί ὠφέλησα τὸν κόσμον ; Ποῦ εἰσιν αἱ τῶν δραγμάτων δέσμαι, ἅς ἐσύναξα, ἵνα ἐπ' αὐτῶν κοιμηθῶ ὡς ἀποκεκμηκῶς θεριστής ; »

Ἡ ἀγαθότης τοῦ Δημιουργοῦ δὲν μοι ἔδωκε βεβαίως εἰς μάτην τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ιδιότητας, ὥσπερ κέκτημαι. Αὗται ἀποτελοῦσι τὸ τάλαντον, ὅπερ ὁ Πλάστης μου ἐνεπιστεύθη μοι ὡς παρακαταθήκην, καὶ τὸ ὁποῖον ὀφείλω νὰ καταστήσω παραγωγὸν ὑπὲρ τῆς καθολικῆς εὐδαιμονίας. Ἀλλ' ἐγὼ δὲν κατεχράσθην πολυτάκτως ὅλως ἀναξίως καὶ ἀξιομέμπτως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δάνειον ; Μήπως θέλω μείνει παντάπασιν ἀκαταζήτητος ; Μήπως δὲν ὀφείλω εὐθύνας τῷ Δεσπότη τῶν πάντων ; Καὶ ἂν δὲν μετεχειρίσθην τὸ κεφάλαιον αὐτὸ πρὸς βλάβην ἄλλων, ἐποίησα ἄρα γε πάντοτε χρῆσιν αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῷ, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ὁμοίων μου ; Ἐνασχοληθεὶς περὶ τὰ ἔργα τοῦ ἐπαγγέλματός μου, εἰργάσθην μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ ἀγάπης, ἢ ἀπ' ἐναντίας ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης τάξεως καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δυσχεραίνων ;

Οὐδόλως ἄρα ἀρκεῖ νὰ ᾔμαι φιλόπονος ἢ δραστηριότης μου πρέπει προσέτι ἐν παντὶ χρόνῳ νὰ ἔχῃ σκοπὸν τίνα ὠφέλιμον ἐμοί τε καὶ ἄλλοις. Καὶ ἐν ταῖς ἀσχολίαις μου καὶ ἐν τοῖς τεταγμένοις μοι ἔργοις ἁμαρτάνω ὡς χριστιανός, οὐχὶ μόνον ὅταν παραβαίνω τὰς υποχρεώσεις μου ἐπὶ φανερᾷ βλάβῃ ἐμοῦ καὶ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ ἔργα μου δὲν ἐπιτηρῶ μετὰ τῆς ἀναγκαίας τάξεως καὶ μετὰ τοῦ ζήλου, τοῦ δυναμένου νὰ παράξῃ ὅλην τὴν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐνδεχομένην ὠφέλειαν.

Ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀνάπαυσις εἰσὶν αἱ δύο μεγάλαι διαιρέσεις τοῦ καθημερινοῦ μου βίου. Ἡ ἀναψυχὴ ἐστὶν ἰδίως ἐμοὶ ὠφέλιμος, ἑτέροις δὲ μόνον ἐμμέσως χρήσιμος. Ἀλλ' ἡ ἐργασία πρέπει νὰ μὴ γίνηται κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ ἀνέτως, ἥτοι μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνέσεως, αἵτινες ἐπιτρέπονται εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν ἀπὸ τῶν πόνων ἀνάπαυαν· διότι δὲν ἐργάζομαι μόνον πρὸς τὸ συμφέρον τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ ἔργον, ὅπερ πράττω καὶ τὸ ὅποῖον θᾶττον ἢ ὕστερον γενήσεται ἰδιοκτησία ἄλλων, πρέπει νὰ ᾔησι τοιοῦτον, ὥστε νὰ αὐξάνῃ τὸ σύνολον τῆς κοινῆς εὐημερίας.

Ὑπάρχουσι πλεῖστα τεχνία καὶ ἐπιτηδεύματα, ἅτινα οὐδαμῶς ὠφελοῦσιν ἢ εὐκολύνουσι τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον συντείνουσιν εἰς μόρφωσιν τῆς καρδίας, εἰς βελτίωσιν τῶν ἡθῶν, ἢ εἰς καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος, ἢ εἰς ἀνάπτυξιν τῶν τε διανοητικῶν καὶ τῶν σωματικῶν ἡμῶν δυνάμεων. Τὰ τοιαῦτα δύνανται ἐν ταῖς ὥραις τῆς ἀναπαύσεως νὰ παρέξωσι στιγμιαίαν τινὰ εὐχαρίστησιν, ἀλλ' εἰσὶν ἀνάξια νὰ ἐνασχολῶσι σπουδαίως ὁλόκληρον τοῦ ἀνθρώπου τὸν βίον. Πᾶσα ἐπιμέλεια ἐν τοιοῦτοις ἀσκόποις καὶ ἀλυσιτελέσιν ἔργοις οὐδὲν ἄλλο ἐπὶ τέλους ἐστὶν ἢ ἄσχυλος ἀργία. Τίς θέλει θαυμάσει ἢ ἐκτιμήσει τὴν σύντονον σπουδὴν τοῦ περὶ τὰ τυχερὰ παίγνια ἀσχολουμένου, τοῦ νυχθημερὸν ἐν κυβευτηρίοις διατρίβοντος καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸ κέρδος ἔρωτος βασανιζομένου; Εἰς τί χρησιμεύουσι τοῖς ἀνθρώποις αἱ σκέψεις, οἱ συνδυασμοί, αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ; Ὁ ἐλάχιστος τῶν ἐπὶ μισθῷ ἐργατῶν κατέχει ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν ἐντιμοτέραν, ἢ ὁ παίκτης καὶ πᾶς ἄλλος εἰς παρομοίας ἀκάρπους καὶ

πολλάκις ἐπικινδύνους καὶ ὀλεθρίας ἐνασχολήσεις κα-
τατρίβων τὸν πολύτιμον καιρὸν καὶ τὰς εὐγενεῖς τῆς
ἀνθρωπίνης φύσεως δυνάμεις. «Ὁ ἐργαζόμενος τὴν ἑαυ-
τοῦ γῆν, λέγει ἡ Γραφή, ἐμπλησθήσεται ἄρτων· οἱ δὲ
διώκοντες μάταια, ἐνδεεῖς φρενῶν.» (Παροιμ. Σολομ.
IB', 11.)

Πᾶσα κενὴ ἀσχολία ἐστὶν ἐπομένως ἀναξία τοῦ χρι-
στιανοῦ, ἐστὶν ἔγκλημα κατὰ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἕκα-
στος ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἐν τῇ ἐπιγείῳ ζωῇ.
Ὁ ἡμέτερος προορισμὸς ἐνταῦθά ἐστι τὸ νὰ καθαγιασώ-
μεν τὴν ψυχὴν ἡμῶν καὶ νὰ συντείνωμεν εἰς τὴν εὐ-
δαιμονίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων δι' ὠφελίμου καὶ ὑπὸ
φρονήσεως ὀδηγουμένης δραστηριότητος. Καὶ μόνη ἡ
πεποίθησις, ὅτι ἐκπληροῦμεν τὸ καθήκον ἡμῶν, ὅτι
πράττομεν τὰ δεόντα ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ δημιουργίᾳ προορι-
σμοῦ ἡμῶν, ἐξάπτει τὸν ζῆλον καὶ τὸν πόθον ἡμῶν καὶ
πρὸς τὰ ἐλάχιστα καθήκοντα τοῦ ἡμετέρου ἐπαγγέλ-
ματος.

Ἐνθα ἐλλείπουσι πόθος καὶ ζῆλος, ἐκεῖ βεβαίως ἐλ-
λείπει καὶ ὠφελίμος δραστηριότης, ἐκεῖ οὐδέποτε πράτ-
τομεν ἐν δεόντι μέτρῳ ὅσα ἡδυνάμεθα καὶ ὠφείλομεν νὰ
πράξωμεν. Ἀλλὰ δυστυχῶς συνεχέστατα ὀρμητικοὶ ἢ
δοξομανεῖς ἄνδρες, καίτοι ἐν ὠφελίμῳ ἐνεργείας κύκλῳ
διατελοῦντες, νομίζουν ὅτι τὰ ὠρισμένα αὐτοῖς ἔργα
εἰσὶ σμικρὰ καὶ οὐδενὸς ἄξια. Αἰείποτε οἱ ἄνδρες αὐτοὶ
ἐφίενται ὑψηλοτέρων πραγμάτων, καὶ θέλοντες νὰ δια-
πρέπωσιν ἐν ἀλλοτρίοις ἐπιτηδεύμασι παραμελοῦσι τῶν
καθηκόντων τῆς ἰδίας τάξεως. Ἐν τούτοις ἡ καταφρό-
νησις τοῦ ἐπαγγέλματος ἡμῶν, ἡ ἀπαξίωσις τῆς τά-
ξεως, ἐν ᾗ ἐσμὲν τεταγμένοι, ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν αἰ-

τίαν τῆς οἰκιακῆς δυσαρесκείας καὶ τὴν πηγὴν πολλῶν ζημιῶν. Σπεύδομεν νὰ δείξωμεν τὴν δραστηριότητα ἡμῶν εἰς πράγματα μὴ ἀπαιτοῦντα αὐτὴν καὶ διὰ τοῦτο παντάπασιν ἀνωφελῆ, ὀλιγωροῦμεν δὲ αὐτῆς ὅταν ᾔνε ἀναγκαία καὶ ἐπομένως ἕκαστος δικαιούται ν' ἀπαιτήσῃ αὐτὴν παρ' ἡμῶν. Οὕτω ἐν διηνεκεῖ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀντιφάσει, διερχόμεθα τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν δυσαρесτούμενοι καὶ ἀθυμοῦντες.

Ὁ μὴ ἐκπληρῶν μετὰ φαιδρότητος καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν καθηκόντων τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, ἐστὶ πόρρω τοῦ ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ, δι' οὗ, ἂν ἡ ψυχὴ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κατείχετο, ἤθελε κατασταθῇ ἐν οἰαδῇποτε περιστάσει καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ ὠφελιμώτατον πλάσμα τῆς δημιουργίας. Ὁ τοιοῦτος οὐδόλως σοφός ἐστιν, ἀλλὰ τὸυναντίον μωρός ἀνωφελῆ πράγματα διώκων, δὲν ἐμπνέεται δὲ ὑπὸ τοῦ φρονήματος τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ὑπὸ μικρολόγου ματαιότητος, ἐνεκεν τῆς ὁποίας ζητεῖ μᾶλλον νὰ λάμπῃ ἢ νὰ ὠφελῇ.

Ὅτε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν συνήθροισε περὶ Αὐτὸν τοὺς μαθητὰς καὶ φίλους Αὐτοῦ, ἵνα κατασχῇ αὐτοὺς διδασκάλους τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν ἀπήλλαξεν αὐτοὺς τῶν καθηκόντων τοῦ προτέρου αὐτῶν ἐπαγγέλματος, ὅσον καὶ ἂν ᾔην αὐτὸ ταπεινὸν εἰς τὰ ὅμματα τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Εἷς τῶν ἀποστόλων ᾔην ὕφαντῆς, ἄλλος ἀλιεὺς καὶ ἄλλος ζωγράφος· ἕκαστος δὲ κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ προσεπορίζετο συγχρόνως τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ τέχνης, ἵνα μὴ τοῖς ἄλλοις ἑάρος γίνηται.

Πόσον σμικραὶ καὶ μηδαμιναὶ ἴσως φαίνονται αἱ ἐν τῷ οἴκῳ καθημεριναὶ ἐνασχολήσεις τῆς φιλοστόργου μητρὸς ἢ τῆς ἐπιμελοῦς οἰκοδεσποίνης, καὶ ὅμως πόσον

σπουδαῖαι καὶ ἀποτελεσματικαὶ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς οἰκογενείας εἰσὶν αἱ φροντίδες καὶ αἱ προσπάθειαι αὗται! Τὰ ἔργα τῆς κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα ἀνδρείας γυναικὸς δὲν διεγείρουσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, οὐδὲ γίνεται περὶ αὐτῶν λόγος ἐν τῷ λαῷ, ἀλλ' ὁμῶς παράγουσι τὸ εὖ εἶναι ὁλοκλήρου οἰκογενείας, ἀλλὰ φέρουσιν ἐν τῷ οἴκῳ εὐλογίαν. Πάντες τιμῶσι τὴν φιλόπονον οἰκοδόσποιαν, τὴν ἐπιμελῶς ἐκτελοῦσαν τὰ ἑαυτῆς καθήκοντα. Αὕτη ἐστὶν ἀληθὴς εὐεργέτις τῶν οἰκείων αὐτῆς· αὕτη ἐστὶν ὅ,τι ὁ Θεὸς θέλει νὰ ᾔνη, ἥ δὲ ἀποστολὴ αὐτῆς ἐστὶν ἐπίσης εὐγενὴς ὡς ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐπὶ πολλῶν ἑκατομμυρίων δεσπόζοντος μονάρχου. Ἀπ' ἐναντίας πόσον διάφορος ἐκ προδήλου φαίνεται, ἐν ὁποίᾳ ἀντιφάσει πρὸς ἑαυτὴν παρίσταται ἡ γυνὴ ἐκείνη, ἥτις ὑπὸ ἀνησύχου δραστηριότητος βασανιζομένη καὶ τὴν ψευδῇ ἐπιποθοῦσα λάμψιν ἀναμυγνύεται εἰς ἔργα ἀλλότρια τῷ φύλῳ αὐτῆς, σπουδάζει νὰ ἀποκτήσῃ πλεονεκτήματα ἀνδρικά, ζητεῖ νὰ διαπρέψῃ εἰς ἐπαγγέλματα, δι' ὧν δὲν δύναται νὰ κατασταθῇ ὠφέλιμος χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς. Ἐν τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ ὑπάρχει κενὴ πολυπραγμοσύνη, ἄκαρπος δραστηριότης. Βεβαίως ὁ ἐν ἑαυτῷ αἰσθανόμενος περιουσίαν μεγαλειτέρων δυνάμεων καὶ ὑψηλοτέρας εὐφυΐας ὀφείλει νὰ μὴ ὀλιγωρήσῃ αὐτῶν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ζητῇ νέαν ἐνεργείας σφαῖραν, δῆθεν συμφωνοτέραν πρὸς τὰ δῶρα ταῦτα τῆς φύσεως, πρέπει μᾶλλον νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ ἐτάχθη, πρὸς μεγαλῆτερον αὐτῆς ὄφελος. Ἐν τούτῳ δείκνυται ἡ ἀληθὴς κατὰ τὸν θίον σύνεσις, ἐν τούτῳ δηλοῦται ἡ τοῦ χριστιανοῦ σοφία.

Ἀλλὰ καὶ ἡ δραστηριότης ἄνευ τῆς τάξεως εἰς ψευδῇ ἐκπίπτει ἀσχολίαν, οὐδαμῶς περιέχουσιν τὰς εὐλογίας καὶ τὴν χαρὰν τὰς συνοδευούσας τὰ ὠφέλιμα ἔργα. Ἡ ὠφέλιμος δραστηριότης προϋποτίθησι σκέψιν, σκοπὸν, ζῆλον ὑπὸ τῆς φρονήσεως ὁδηγούμενον, ἀπαιτεῖ δὲ ἵνα ἕκαστον ἔργον γίνηται ἐν ἀρμοδίῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ.

Παρ' οὐδενὸς ἀμφισβητεῖται ὅτι πλεῖστοι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς κοινωνικαῖς τάξεσιν, οἵτινες, καίτοι διηνεκῶς ἐργαζόμενοι, καίτοι εἰς ἀένναον οὕτως εἰπεῖν κίνησιν εὕρισκόμενοι, οὐδόλως παράγουσιν ὑπὲρ αὐτῶν ἢ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὰς ὠφελείας, ἃς περιέμενέ τις ἀπὸ τοσούτων προσπαθειῶν καὶ μόχθων. Ἡ κατὰστάσις αὐτῶν δὲν βελτιοῦται, ἡ περιουσία των δὲν αὐξάνει· μόλις καὶ μετὰ βίας διατηροῦσι τὰ ἤδη κεκτημένα. Τὰς κεκρυμμένας αἰτίας τῆς ἐπικρατοῦσης ἀτυχίας σπανίως εἰκάζει τὸ κοινόν, γίνονται δὲ αὗται δῆλαι μόνον εἰς τὸν εὐρεθέντα εἰς περίστασιν ν' ἀναζητήσῃ αὐτὰς διὰ πολλοῦ χρόνου καὶ ἀκριβῶν ἐξερευνήσεων.

Τότε ἀνακαλύπτεται πολλάκις, ὅτι ἀντὶ ἀληθοῦς φιλοπονίας ὑπῆρχεν ἀπλῇ ἀσχολίας ἀνάγκη. Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄνθρωποι ἔχουσι μὲν ἀξίωσιν καὶ ἴσως καὶ ἐπιθυμίαν νὰ ὦσιν ἐνεργητικοὶ καὶ ὠφέλιμοι, δὲν πράττουσιν ὁμῶς ὅσα ἐν ἐκάστη ὥρᾳ ἀναγκαιότατα καὶ λυσιτελέστατά εἰσιν, ἀλλὰ μόνον ὅσα ἀρέσκουσιν εἰς τὴν κυριεύουσαν τῆς ψυχῆς των διάθεσιν. Ζητοῦσι δὲ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν μᾶλλον διατριβὴν καὶ τέρψιν, ἢ ὠφέλιμον ἀποτέλεσμα. Τούτου δ' ἕνεκα, πολλῶν μὲν ἀρχονται ἐπιχειρημάτων, οὐδὲν δὲ περαιοῦσιν, ἀλλ' αἰέποτε σπεύδουσι κατόπιν νέων ἐνασχολήσεων καὶ ἐντὸς μικροῦ ἐν παντὶ ἔργῳ καταλαμβάνει αὐτοὺς κόρος. Οὕτω ἡ ἡμέ-

ρα παρέρχεται πλήρης μὲν ἐργασίας, χωρὶς ὅμως ἀποτελέσματος, χωρὶς καρποῦ.

Μολονότι ἐν τισι περιστάσεσιν εἶνε ἀζήμιον ἢ καὶ σκόπιμον, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τις σπουδαῖον ἔργον, νὰ ἐξετάσῃ ἂν καλῶς ἢ κακῶς πρὸς τοῦτο διάκειται, ἤθελεν εἶσθαι ἐπικίνδυνον νὰ καταστήσωμεν τὴν ἐξέτασιν ταύτην γενικὸν διαγωγῆς κανόνα. Ἡ ἐργασία δὲν πρέπει νὰ ᾔηνε τέρψις ἢ παιδιὰ πρὸς κατατριβὴν χρόνου, ἀλλ' ἐργασία ἀκριβοῦς, ἥτοι σύντονος ἐφαρμογὴ τῶν δυνάμεων πρὸς παραγωγὴν ὠφελίμων ἔργων. Μόνη ἢ μετὰ πόνου σπουδὴ φέρει καρποὺς καὶ ἐνταυτῷ τὴν πεποιθήσιν τῆς τοῦ καθήκοντος ἐκπληρώσεως. Πάντα τὰ λοιπὰ ἐκπίπτουσιν εἰς ἄσχολον ἀργίαν, εἰς ἐπικίνδυνον πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς τρυφηλότητα, ἥτις τάχιον ἢ βράδιον γίνεταί αἰτία τοῦ ἡμετέρου ὀλέθρου, ἀπεθίζουσα ἡμᾶς τῆς σπουδαίας χρήσεως τῶν δυνάμεων ἡμῶν.

Τὸ ἐλάττωμα τοῦτό ἐστι συνήθως ἀποτελεσμα ἐσφαλμένης ἀνατροφῆς, οὐκ ἐν δέοντι φειδομένης τῶν δυνάμεων τοῦ παιδός. Ἐπιθυμοῦντές τινες νὰ καταστήσωσι τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ τὸ ἐργάζεσθαι ἡδονικόν, καταστρέφουσιν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν, ἅτε διὰ τῆς χρήσεως ψευδῶν μέσων καταβιβάζοντες αὐτὴν εἰς τὴν τάξιν διασκεδαστικῶν ἀθυρμάτων. Ζητοῦσι τὴν εὐνοίαν τῶν παιδων, ἀπομακρύνοντες ἀπ' αὐτῶν καὶ τὸν ἐλάχιστον κόπον καὶ ἐπιτρέποντες αὐτοῖς ἵνα τὰ πάντα καὶ διδάσκωνται καὶ πράττωσι παίζοντα· ἀλλὰ λησμονοῦσιν οἱ λίαν εὐκολοὶ αὐτοὶ παιδαγωγοὶ, ὅτι μόνον διὰ συντόνου ἀσκήσεως ἀναπτύσσονται αἱ δυνάμεις καὶ ὅτι ἡ σκιαγραφία ἀνάγκαιως γεννᾷ ῥαθυμίαν.

Λυσιτελὴς δραστηριότης ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἀπαι-

τεῖ, ὡς πᾶσα ἄλλη ἀρετὴ, σπουδαιότητα, σταθεράν θέλησιν καὶ ἐπιμονήν, ὑποτίθησι δὲ οὐ σμικρὰν πάλιν καθ' ἡμῶν αὐτῶν. Ὁ τοιαύτην δραστηριότητα ἐπιθυμῶν ὀφείλει νὰ μὴ ἐρωτᾷ πότε ἢ ἐνασχόλησις εἶνε μᾶλλον ἀρεστὴ αὐτῷ, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἐρωτᾷ πότε τὸ ἔργον ἀπαιτεῖ τὴν ἐργασίαν του, ποία δὲ στιγμὴ εἶνε ἢ μᾶλλον πρὸς ἐκτέλεσιν ἀρμοδία. Διότι ἐν τῷ κόσμῳ τὰ πάντα ἔχουσιν ἰδίαν ὥραν, ἐν ᾗ ἕκαστον ἄριστον καὶ λυσιτελέστατον γίνεται· ἐν πάσῃ δ' ἄλλη στιγμή δύναται μὲν νὰ γίνῃ, ἀλλὰ θεθαίως ὀλιγώτερον ἐπιτυχῶς καὶ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἥττον ὠφελίμως ἡμῖν τε καὶ ἑτέροις.

Μόνον ὁ ἐν ἐκάστη τάξει, ἐν ἐκάστη περιστάσει τοῦ βίου, ἐν ἐκάστη ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος καὶ ἐν ἐκάστη τῆς ἡμέρας ὥρᾳ πράττων τὰ καταλληλότατα καὶ ἀποτελεσματικώτατα ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων εὐπραγίας δύναται ν' ἀποκληθῇ σοφός. Αὐτός μόνος, χάρις εἰς καλῶς ὀδηγουμένην δραστηριότητα, ἐπίσταται τὴν τέχνην τοῦ νὰ καθιστᾷ τὰ μάλιστα παραγωγὸν τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ βραχύτατον χρόνον δεδανεισμένον αὐτῷ κεφάλαιον. Οὐδεμία ἡμέρα, οὐδεμία ὥρα τοῦ βίου αὐτοῦ παρέρχεται ἀνωφελῶς.

Ἡ τάξις αὕτη ἐν τῇ ἐργασίᾳ δίδωσιν εἰς τὰ ἔργα τὴν ὑψίστην εὐλογίαν. Ὅστις πράττει τὸ καλὸν ἐν ἀκαταλλήλῳ χρόνῳ, τὸ ὠφέλιμον ἐν μὴ ἀρμοδίῳ τόπῳ σπείρει ἀξιόλογον σπόρον ἐπὶ γῆς ἀγόνου, μὴ ἀποδιδοῦσης αὐτῷ θερισμόν. Ἀείποτε πρέπει νὰ προτιμᾶται τὸ σπουδαιότερον τοῦ ἥττονος σπουδαίου, τὸ ἀναγκαιότερον τοῦ μὴ τοσοῦτον ἀναγκαίου. Πᾶσα στιγμή ἔχει ἰδίαν ἀξίωσιν, ἐπιβάλλει ἡμῖν νέον καθῆκον, ὅπερ ὀφείλομεν ἐν ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ νὰ ἐκπληρώσωμεν.

Ἡ ἔλλειψις τῆς τάξεως ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἐπαγγέλματος ὡς καὶ ἐν ταῖς οἰκιακαῖς ἐνασχολήσεσι φέρει εἰς παντοίας ἀποπλανήσεις καὶ εἰς ἀλγεινὰ παθήματα. Δαπανῶμεν καὶ χρόνον καὶ δυνάμεις καὶ δραστηριότητα, χωρὶς νὰ παράξωμεν οὐδὲ τὸ ἥμισυ ἐκείνου, ὅπερ ἐν τῇ τάξει διὰ τῶν αὐτῶν προσπαθειῶν ἠδυνάμεθα νὰ διαπράξωμεν, καὶ τελευταῖον γινόμεθα ἀργοὶ πολυπράγμονες.

Μόνον δι' ὠφελίμου δραστηριότητος ἀποκτῶμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀπέναντι τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως καὶ εἰς αὐτὰ τῶν ἀνθρώπων τὰ ὅμματα ἀξίαν τινὰ ἐν τῇ κλίμακι τῶν ὄντων, ἐν ᾗ κατετάχθημεν. Ἡ ἀργία γεννᾷ τὴν ἐξουδένωσιν καὶ τὴν περιφρόνησιν ἡμῶν αὐτῶν.

Ἐν τῷ χρόνῳ οὐδεμία ὑπάρχει ἀνακωχή. Αἱ σιγμαὶ φεύγουσιν ἐνώπιον ἡμῶν, μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε ταχύτητος ἀλλήλας διαδεχόμεναι· ἐκεῖναι δὲ, ἐξ ὧν δὲν ὠφελήθημεν, ἀπεσπάρσθησαν, οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ καὶ ἐνεργοῦ ἡμῶν βίου. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε στάσιμος, δὲν μένει πάντοτε ὁ αὐτός. Ὁ μὲν γινόμενος κρείττων ἑαυτοῦ, ἐγένετο ἤδη χείρων· ὁ μὲν ὠφελήσας ἐν ἡμέρᾳ δοθείσῃ τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ, ἐζημίωσεν ἤδη αὐτοὺς, στερήσας αὐτοὺς τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπερ δι' ὠφελίμων ἔργων ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ αὐτοῖς.

Διατί γογγύζεις καὶ μεμψιμοιρεῖς, ὦ ἄφρον, διὰ τὸ λίαν βραχὺ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου; Δὲν γίνεσαι σὺ αὐτός διὰ τῆς μωρίας σου αὐτόχειρ τῶν παρὰ τῆς θείας Προνοίας δοθεῖσῶν σοι πολυτίμων στιγμῶν; Ζῇ τις μόνον ἐφ' ὅσον πράττει, σκέπτεται καὶ αἰσθάνεται· ἡ λίθος, ἡ ἀναίσθητος καὶ ἡρεμοῦσα δὲν ζῇ, ἀλλ' ἐστὶ νεκρά.

Νεανία, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤσο ἔτι παῖς· ἐντὸς μικροῦ

ἡ κεφαλὴ σου θέλει λευκανθῇ ὑπὸ τῆς ἡλικίας, τὸ σῶμά σου θέλει κυρτωθῇ ὑπὸ τὸ βῆρος τῶν χρόνων. Ἐπιλαμβάνου προθύμως καὶ μετὰ πόθου τῶν διαρρέουσῶν ὥρων, πλήρωσον αὐτὰς ὠφελίμων ἔργων καὶ θέλεις ζήσῃ ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους πλείοτερον, ἢ ὅσον ἔζησεν ὁ ἀνόητος ἄργος καθ' ὅλην ἡμιεκατονταετηρίδα. Οἱ καρποὶ τῆς δραστηριότητός σου, ἰδοὺ ἡ ζωὴ σου!

Μὴ διψᾷς μεγάλων ἔργων, ἡ ὀρθότερον εἰπεῖν μὴ ἀποκάλει ἔργα μεγάλα τὰ πολυκροτα καὶ κατ' ἐπιφάνειαν λάμποντα. Ἀληθῶς μέγας ἐστὶν ὁ ὠφέλιμος ἄνθρωπος· τὸ δ' ἀγαθόν, ὅπερ σὺ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας σου παρήγαγες, ἀποτελεῖ τὸ μόνον καὶ ἀληθὲς μεγαλειῶν σου.

Σὺ δέ, ὦτινι ὁ Θεὸς ἐπεδαψίλευσε τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς καὶ ὅστις δὲν εἶσαι ἡναγκασμένος νὰ ἐργάζησαι πρὸς διατήρησίν σου, μὴ λησμόνει, ὅτι χωρὶς ὠφελίμου δραστηριότητος ὁ πλοῦτός σου ἀπόλλυσι τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Οὐχὶ ὁ χρυσὸς καὶ τὰ κτήματα, ἀλλ' ἡ χρῆσις τῶν δυνάμεων καὶ τῶν πλεονεκτημάτων σου ἀποκαθιστᾷ σε πλούσιον· ὅσον δὲ πλείοτερά εἰσι τὰ ὑπὸ τῆς θείας Χάριτος ἀπονεμηθέντα σοι μέσα, τοσοῦτον ποικιλώτερον δύνασαι νὰ ἐργασθῇς ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐημερίας. Μὴ λησμόνει, ὅτι ἡ ὠφέλιμος δραστηριότης εἶνε καθήκον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἧς τὰ περικυκλοῦντά σε διάφορα μέλη μεγάλα τε καὶ μικρὰ συντελοῦσιν ἐμμέσως ἢ ἀμέσως εἰς αὐξήσιν τῆς περιουσίας καὶ τῶν πλεονεκτημάτων σου, εἰς παρασκευὴν τῶν πρὸς τὴν δίκαιαν ἐπιτηδείων καὶ τῆς ἡδέας διατριβῆς τοῦ βίου σου. Ὀφείλεις αὐτοῖς τοὺς τόκους, οὐ μόνον τῶν ὑλικῶν καὶ νεκρῶν θησαυρῶν σου, ἀλλὰ καὶ τοὺς

τόκους τῶν ἐμψύχων πνευματικῶν σου δυνάμεων. Τὸ χρυσίον, δι' οὗ ἀναπαύεις τὰς ἀνάγκας σου, ἐστὶ δεδο-
νισμένον κτῆμα· ἄλλοι θέλουσιν ἀποκτήσει αὐτό, ὅταν
σύ δὲν θέλεις εἶσθαι πλέον μεταξὺ τῶν ζώντων. Ἀλλ'
ὅσον μέρος τῶν δυνάμεών σου ἀφιέρωσας τῇ εὐδαιμονίᾳ
τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν φόρον σου, τοῦ-
τό ἐστὶ τὸ σὸν ἔργον, ὅπερ περαίνεται μετὰ τῆς ἐ-
πιγείου ζωῆς σου, ἀλλ' οὕτινος τὸ ἀγαθὸν ἀποτελεσμα
ὑφίσταται καὶ μέλλει νὰ καρποφορήσῃ ὑπὲρ σοῦ ἐν τῇ
αἰωνιότητι.

ὦ Θεὲ καὶ Πάτερ, Σὺ ὁ διαχέων ζωὴν, δύναμιν, ἐ-
νέργειαν, κίνησιν ἐν ᾗ πασι τοῖς κόσμοις, Σὺ ὁ πρὸ αἰώ-
νων ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας μυριάδων ὄντων πράττων
καὶ καθημερινῶς ἐπιμένων ἐν τῇ θείᾳ Σου δραστηριό-
τητι, ὦ Σὺ ἐνεργητικωτάτῃ καὶ ὑψίστῃ καὶ φιλικω-
τάτῃ Δύναμις τοῦ ἀμετρήτου Σύμπαντος ! Βλέπω ἔτι
καὶ σήμερον κύκλῳ ἐμοῦ πῶς τὰ πάντα χαρμοσύνως
κινοῦνται κατὰ τὰς διατάξεις Σου· βλέπω, ὅτι ἕκαστος
στάχυς φέρει τὸν καρπὸν αὐτοῦ, πᾶν βοτάνιον περι-
κλείει ἰδίαν τροφήν, ὅτι καὶ τὸ ἐλάχιστον τῶν σκωλη-
κίων πρὸς τινα ὠφέλιμον σκοπὸν ἐς πεπλασμένον. Ἐνῶ
δὲ ταῦτα πάντα οὕτως ἔχουσιν, ἐγὼ μόνος θέλω μείνει
ἄνευ σκοποῦ καὶ χωρὶς προορισμοῦ, ἄνευ ἔργων καὶ ὠ-
φελείας ; Τὸ τάλαντον, ὅπερ Σὺ μοὶ ἐδάνεισας, ἵνα κα-
ταστήσω αὐτὸ παραγωγὸν ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν
ὁμοίων μου, ὀφείλω ἄρά γε ἐν τῇ ῥαθυμίᾳ μου ν' ἀπο-
κρύψω ἢ ἀνοήτως διὰ ψευδοῦς ἐνασχολήσεως νὰ δαπα-
νήσω ; Θέλω ἄρά γε βλέπει ἀγνώμων καὶ ἀναίσθητος
πάντας τοὺς ἀδελφούς μου ἐργαζομένους περὶ ἐμέ, μό-
νος δ' ἐγὼ δὲν θέλω ἐνώσει τὰς ἐμὰς προσπαθείας,

κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών μου, εἰς τὰς προσπαθείας αὐτῶν ;

Ὅχι· ἐνόσω ἔχω δυνάμεις καὶ αἱ δυνάμεις αὗται διατηροῦνται ἐν ὑγείᾳ ἀκμάζουσαι, θέλω μεταχειρισθῇ αὐτὰς ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐμῶν καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς καθολικῆς τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς χερσί Σου εἰμὶ ὄργανον καθιερωμένον πρὸς τὸ εὐγενές αὐτὸ ἔργον· διατί νὰ βεβηλώσω ἐγὼ ἐμαυτόν ; διατί νὰ κατασταθῶ ἄχρηστος ; Ὁ ἄεργος πλούσιος καὶ ὁ ἐν ταῖς ἀγυιαῖς κυλιόμενος ῥάθυμος ἐπαίτης εἰσὶ τὰ ἀχρηστότερα καὶ τὰ μᾶλλον ἄξια περιφρονήσεως μέλη τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Διατί νὰ ὁμοιάσω αὐτοῖς διὰ τῆς ἀργίας μου ἢ διὰ τῆς κακῆς χρήσεως τῶν δυνάμεών μου ;

Ἐν τῇ βασιλείᾳ Σου, ὦ Κύριε καὶ Θεέ, δὲν ὑπάρχει τυχαῖον. Οὐδὲν τυχαῖον ἔδωκέ μοι ἀσκόπως χρησίμους τινὰς ιδιότητας καὶ δυνάμεις, γήϊνά τινα πλεονεκτήματα καὶ μέσα, ὧν τοσοῦτοι ἄλλοι ἐστέρηνται. Σὺ ἔδωκάς μοι ταῦτα. Δὲν ὀφείλω μίαν ἡμέραν νὰ Σοὶ δώσω λόγον τῆς χρήσεως αὐτῶν ;

ὦ Θεέ μου, δίδαξόν με, ἵνα ὁσημέραι καθίσταμαι σοφώτερος, δραστηριώτερος ἐν σκέψεσι καὶ ἐν ἔργοις, ἵνα ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών μου ἐργάζωμαι ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας πάντων καὶ ἐπ' αὐτῆς θεμελιῶ τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν ἰδίαν μου εὐπραγίαν. Γένοιτο, γένοιτο !

ΜΘ΄.

Ἡ Θύελλα.

«Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων· ὁ
Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε· Κύριος
ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν.»

(Ψαλμ. ΚΗ΄. 3.)

① ἄνθρωπος, ἐνόσω ἐπὶ τῆς γῆς βαδίζει, δύω ἔχει ἐν
ἐαυτῷ φύσεις παντάπασιν ἀπ' ἀλλήλων διαφερούσας,
τὴν μὲν γήϊνην ἢ σωματικὴν, τὴν δὲ πνευματικὴν
ἢ οὐρανίαν.

Καὶ ἡ μὲν σωματικὴ φύσις κλίνει πρὸς τὴν γῆν, ἐξ
ἧς ἐπλάσθη· ἡ δὲ πνευματικὴ πόθῳ φέρεται πρὸς τὸν
οὐρανόν, ἐξ οὗ προῆλθεν.

Ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου τὸ μὲν ἐν ἡμῖν γήϊνον, ἢ
σὰρξ, εἰς κόνιν μεταβάλλεται, τὸ δὲ πνεῦμα πρὸς τὸν
Αἰώνιον ἐπιστρέφει· «Καὶ ἐπιστρέψει ὁ χοῦς ἐπὶ τὴν
γῆν ὡς ἦν, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιστρέψει πρὸς τὸν Θεόν, ὃς
ἔδωκεν αὐτό.» (Ἐκκλησιαστ. ΙΒ΄, 7.)

Ὁ σωματικὸς ἄνθρωπος, ἡγουν ὁ κατὰ σάρκα ὢν
καὶ τὰ τῆς σαρκὸς φρονῶν, ζῇ μόνον ἐν τῷ ὑλικῷ κό-
σμῳ, μόνον διὰ τὰ γήϊνα συμφέροντα ὑπάρχει· τὰ δὲ
ἔργα αὐτοῦ ὑπόκεινται εἰς φθοράν καὶ εἰς τὸ κράτος τοῦ
θανάτου ἀνήκουσιν. Ὁ πνευματικὸς ἀπ' ἐναντίας ἄν-
θρωπος ζῇ ἐν πνεύματι, δηλαδὴ πολιτεύεται θείως, ἐρ-
γάζεται συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, διηνε-
κῶς ἐπιζητεῖ τὴν ἀληθῆ ζωὴν καὶ τὴν οὐρανίαν εἰρή-
νην. «Οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρο-

νοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ πνεύματος. Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος· τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη.» (Ἐπιστ. Παῦλ. πρὸς Ῥωμαίους Η', 3-7).

Κατὰ σάρκα ζῆν, ἐστὶ τὸ πανταχοῦ μόνον τὴν ὕλην βλέπειν, τὸ ταῖς γήναις ἐπιθυμίαις δουλεύειν, τὸ ἐκτιμᾶν ἐν τοῖς ἄλλοις μόνον τὰ χοϊκὰ πλεονεκτήματα, τὸ προσέχειν τὸν νοῦν μόνον τῷ πλούτῳ καὶ τῇ κοινωνικῇ αὐτῶν τάξει, μόνον τῇ ἀμορφίᾳ ἢ τῇ ὥραιότητι τοῦ προσώπου, μόνον τῇ ἐπιδεξιότητι ἢ τῇ ῥώμῃ τοῦ σώματος. Ὁ τὰ τῆς σαρκὸς φρονῶν ἄνθρωπος βλέπει ἐν τῇ θείᾳ Δημιουργίᾳ μόνον τὴν ὕλην, μόνον τὴν νεκρὰν φύσιν ἢ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ πράγματα, τὰ τέροντα τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὰ ὦτα καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ αἰσθήσεις.

Κατὰ πνεῦμα ζῆν, ἐστὶ τὸ πανταχοῦ ὁρᾶν καὶ αἰσθάνεσθαι μόνον τὰ θεῖα, τὸ περὶ μόνον τὰ θεῖα ἐνασχολεῖσθαι, τὸ ἐν τοῖς ὁμοίοις ἡμῶν μόνον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ἀναζητεῖν καὶ ἀγαπᾶν, τὸ θεωρεῖν πάντας ὡς πνευματικὰ ὄντα καὶ ἐκτιμᾶν ἐν αὐτοῖς μόνον τὴν εὐγενεστέραν αὐτῶν φύσιν, τὸ πνεῦμα. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος θαυμάζει μὲν ἐν τῇ θείᾳ δημιουργίᾳ τὸ μέγα, τὸ ὥραϊον, τὸ χρήσιμον καὶ τὸ εὐάρεστον, ἀλλὰ συγχρόνως εὐρίσκει ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς φύσεως τὴν εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ. Πανταχοῦ αἰσθάνεται τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀτελευτήτου, τὴν προσέγγισιν τοῦ Παντοκράτορος. Πνεῦμα ὢν διατελεῖ ἐν διηνεκεῖ σχέσει καὶ συνδέσμῳ πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐστὶ πνευματικὸν ἐν τῷ σύμπαντι τῆς Κτίσεως.

ὦ! διατί ἡ γλῶσσά μου δὲν εἶνε πλουσιωτέρα! διατί

τὰ τῆς φωνῆς μου ὄργανα δὲν εἶνε μᾶλλον ἀνεπτυγμένα, ὥστε νὰ δυνηθῶ νὰ περιγράψω δεόντως τὴν εὐγένειαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ πνευματικοῦ βίου, ὃν διάγει ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς, ὁ ἀκολουθῶν μακρόθεν τὰ ἔχνη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ θείου αὐτοῦ Ὁδηγοῦ! Μόνος ὁ κατὰ πνεῦμα ὢν ἐννοεῖ τοὺς λόγους μου. Ὁ ὕλικός ἄνθρωπος, ὁ μὴ γινώσκων ἄλλας ἡδονὰς ἢ τὸν τῆς σαρκὸς γαργαλισμόν, ὁ οὐδέποτε ἄλλους αἰσθανθεὶς πόνους ἢ τοὺς πόνους τοῦ σώματος, οὐδόλως μὲ ἐννοεῖ καὶ μὲ χλευάζει μάλιστα. Κατ' αὐτὸν ὑπάρχουσι μόνον σώματα ὑπὸ μυρίας ποικίλας μορφᾶς, οὐδαμῶς δὲ πνευματικὸς κόσμος· δι' αὐτὸν ὑπάρχει μόνον τυχαῖον καὶ ἄσκοπον ὄνειρον μεταξὺ κοιτίδος καὶ σοροῦ, οὐχὶ δὲ αἰωνία καὶ συναφὴς ὕπαρξις. Ὅμοιος τοῖς ἀλόγοις ζώοις, μόνον πονεῖ καὶ ἡδύνεται ὡς αὐτὰ, οὐδὲν δὲ πλεόν· δὲν αἰσθάνεται ὁ δέιλαιος πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν προσέγγισιν τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ κατανοεῖ ὅτι ἐν τῷ Ἀγίῳ, Ἀϊδίῳ καὶ Ἀοράτῳ καὶ τῇ βουλήσει Αὐτοῦ μόνου καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομεν.

Ὅταν δὲ δεινὴ τις καὶ ἔκτακτος συμφορὰ ἀπειλῇ αὐτόν, ἢ ὅταν μέγα τι φαινόμενον τῆς δημιουργίας καταλαμβάνῃ τὴν πεπλανημένην ψυχὴν του, αὐτὸς δὲ τρέμων ἐνώπιον τοιούτων συμπτωμάτων καταβάλλεται, τότε φρίσσει μὲν ὑφ' ἡδονῆς ἢ πόνου, ἀλλὰ τὰ αἰσθητά αὐτοῦ εἰσιν ἀπλῶς ἐφήμερος πτόησις, ὑπὸ τοῦ κλύδωνος τῆς αἰσθητικότητος παραγομένη, ἢ δουλικὸς φόβος τῆς δεξιᾶς τοῦ Παντοδυνάμου.

Δὲν ἡσθάνθη ποτὲ, ἄνθρωπε, τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ; Ὡ! βεβαίως ἡσθάνθη αὐτὴν πολλάκις καὶ ποικιλοτρόπως. Ἀλλὰ διατί κατέσβεσας τόσον ταχέως τὸ
(ΤΟΜΟΣ Β΄.)

μόλις ἀναφθὲν ἱερὸν τῆς ψυχῆς σου πῦρ ἐντὸς τοῦ βορβόρου τῶν ἡδυπαθειῶν; Διατί δὲν ἐτήρησας μόνιμον ἐν σοὶ τὸν κρείττονα ἄνθρωπον, τὴν πνευματικὴν ζωὴν, τὴν οὐδαμῶς ὑπὸ τοῦ θανάτου καταστρεφομένην;

Εὐτυχία τις ἑκτακτος καὶ ἀπροσδόκητος ἐνέπλησεν ἴσως ποτὲ τὴν καρδίαν σου ἀφάτου ἡδονῆς καὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου ἀπέσπασε τὰ ἄφωνα τῆς χαρᾶς δάκρυα. Ἐνθυμήθητι τὴν ἰλαρὰν τῆς ψυχῆς σου διάθεσιν, τὸ ὕψος τῶν διαλογισμῶν σου ἐν ταῖς σεμναῖς τοῦ βίου σου ἐκείναις ὥραις, ἐν αἷς ἐφαίνου αὐτὸς ἑαυτῷ εὐγενεστέρας φύσεως ὄν. Ἐνθυμήθητι πῶς τότε ἐν τῇ ἄκρᾳ ἐκστάσει σου ἐξηφανίζετό σοι ὁ κόσμος μεθ' ἀπάσης τῆς γῆίνης αὐτοῦ λαμπρότητος, ἡ δὲ ψυχὴ σου ὑπὸ τῶν προαισθήσεων τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς θείας Δυνάμεως εὐδαιμόνως κατελαμβάνετο. Αὕτη ἦν μία ἐκ τῶν ἁγιωτέρων στιγμῶν τῆς ζωῆς σου, ἀκτὶς τοῦ οὐρανίου ἡλίου εἰσδύουσα ἐν τῷ πνευματικῷ σου βίῳ, ἀόρατος δύναμις προσεγγίζουσα τὴν ψυχὴν σου Ἐκεῖνῳ, ἐξ οὗ προέρχεται.

Ἄλλοτε, ὦ θνητέ, δὲν περιεσφόρησεν ὁ θάνατος τὰς μαύρας αὐτοῦ πτέρυγας ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς σου; Δὲν εὐρέθης ποτὲ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς αἰωνιότητος ἐν ἐσχάτῳ κινδύνῳ χωρὶς ἐλπίδος σωτηρίας; Ἐπὶ τῆς ὀδυνηρᾶς τῆς νόσου κλίνης κατακείμενος, ἢ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἰς τὰς ἐχθρικὰς σφαίρας ἐκτεθειμένος, ἢ ἐντὸς σαθροῦ ἀκατίου ἐν τῷ μέσῳ μανιωδῶς βρεμομένης θαλάσσης ἀνὰ πᾶσαν σιγμὴν νὰ καταποντισθῇς ἀπειλούμενος, ἢ σθάνθης ἴσως ὅτι παύων τοῦ ν' ἀνήκης σεαυτῷ ἥσο ἐντελῶς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Παντοδυνάμου. Μεταξὺ ὑπάρξεως καὶ ἀνυπαρξίας κλυδωνιζόμενος καὶ ὑπὸ παχείας ναρκώσεως κατειλημμένος δὲν ἔβλεπες πλέον τὸν

παρόντα κόσμον μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἔρριπτες
τὰ νοερά βλέμματα σου εἰς τὰ πέραν τοῦ τάφου. Αἶφνης
ἀόρατός τις χεὶρ, ὑψηλή τις Δύναμις σ' ἔσωσε καὶ σ' ἐ-
πανήγαγεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἐπὶ τῆς γῆς φιλτάτων
σου, σὺ δὲ τοσοῦτον ἀνελπίστως ἀπὸ τοῦ κινδύνου ἐξελ-
θὼν μετὰ νέας ἡδονῆς εἰσῆλθες εἰς τὴν ζωὴν. Ὅποια
ἦσαν τὰ τότε αἰσθήματά σου; Ὑπὸ πόσον ἀλλοίαν
καὶ ὅλως νέαν ὄψιν σοὶ ἀνεφάνη τότε ὁ περὶ σὲ κόσμος;
Ἀνεγνώρισας ἐπὶ τέλους τὸν ὕψιστον Ὁδηγὸν τῆς τύχης
σου καὶ ἡσθάνθης τὴν θείαν προσέγγισιν τοῦ ὑπερτάτου
ὄντος. Φεῦ! διατί λοιπὸν περιέπεσας αὐθις ταῖς πρὶν
ποταπαῖς καὶ ὅλως γηϊναῖς ἐπιθυμίαις σου; Διατί δὲν ἀ-
νεκάλεσας συνεχέσσερον ἐν σοὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ πνευ-
ματικοῦ βίου;

Ὅτε ἐν τῇ ἐαρινῇ τοῦ ἔτους ὥρα, τῆς ἡμέρας ἐπι-
λαμπρύσης, οἱ πέριξ πολυανθεῖς λειμῶνες, τὰ πλησίον
ὄρη καὶ δάση χρωματίζονται ποικίλοις καὶ γοητευτικοῖς
χρώμασι καὶ ἀποτελοῦσιν οἷον εἰς τοῦ θεοῦ ἐνυπνίου εἰκόνας,
ὅτε αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἀντανακλῶνται
εἰς τὰς ἀπὸ τῶν ἀνθερίκων κρεμαμένας ψακάδας τῆς νυ-
κτερινῆς δρόσου, ἢ ἐπὶ τῶν ἀργυροφανῶν ρυτίδων τῶν πο-
ταμιαίων ὑδάτων, ἢ ἐπὶ τῆς στιλβούσης θαλασσίας πλα-
κῆς, ἀπὸ δὲ τῶν κοιλάδων ὑψοῦνται στύλοι ἀτμοῦ, ὡς
εὐχαριστήριοι θυσίαι ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τῆς γῆς πρὸς τὸν
οὐρανόν, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς εὐόσμου χλόης ἔντομα τιτί-
ζουσι, καὶ ἡ ἀηδὼν ἐν τοῖς θάμνοις κελαδεῖ, καὶ ὁ κορυ-
δαλὸς εἰς τὰ ὕψη ᾄδει ὕμνον ἀγαλλιάσεως, δὲν σὲ κατα-
λαμβάνει τότε ξένον αἰσθημα, ἀγνή γλυκυθυμία, οἷαν
οὐδέποτε παρέχουσιν αἱ χοῖκαὶ ἡδοναί, οἷαν οὐδέποτε
ἡσθάνθης ἐν ὅψει τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀνθρωπι-

νης τέχνης; Τὸ αἶσθημα αὐτὸ, ἡ γλυκυθυμία ἐκείνη ἦν ἀκτὶς τοῦ πνευματικοῦ ἑαυτοῦ, διαπερῶσα τὴν ὑπὸ τῶν γηϊνῶν πραγμάτων δεδουλωμένην ψυχὴν σου. Οἱ τοῦ πνεύματος ὀφθαλμοὶ εἶδον ἐπὶ μίαν στιγμὴν σαφέστερον τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἂν ποτε μόνος ὑπὸ ἀνέφελον οὐρανὸν χειμερινῆς νυκτὸς ἐρρίψας περιέρχων βλέμμα ἐπὶ τοῦ κοιμωμένου κόσμου καὶ εἶδες τὴν φύσιν ἅπασαν ἄπνουν ὑπὸ τὸ ἐκ χιόνος ἐντάφιον, τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας οἶονεὶ νεκράς, καὶ ἐμνήσθης τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἡσύχως ὑπνωτοὺς οὐ μακρὰν τῶν πατρικῶν αὐτῶν τάφων· ἂν φρίττων ἐνώπιον τοιαύτης εἰκόνος ἀψύχου κόσμου ἔσρεψας τοὺς ὀφθαλμούς σου πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑπὸ ἀστέρων πεποικιλμένου αὐτοῦ θόλου σοὶ ἀπεκαλύφθη νέα, γαληνιαία, θαυμασία καὶ θεία ζωὴ· ἂν, ἐνῶ ἐθαύμαζες τὰς μυριάδας τῶν λαμπρῶν ἡλίων, τῶν ἀπὸ ἀκαταλογίστων ἀποστάσεων ἀποστελλόντων ἐπὶ σὲ τὸ θεσπέσιον αὐτῶν φῶς ἐν εἶδει ἀκτινοβολούντων σπινθήρων, τὸ αἶσθημα τῆς σμικρότητός σου καὶ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς τοῦ Σύνπαντος συνετάραξεν ἐκ βάθρων τὴν ψυχὴν σου καὶ σὲ ἠνάγκασεν ν' ἀναγνωρίσῃς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Δημιουργοῦ, τοῦ Αἰωνίου καὶ Ἀναλλοιώτου, τότε, ὦ θνητὲ, ἐκυριεύθης ὑπὸ τῆς θείας παρουσίας καὶ ἔζησας μίαν στιγμὴν πνευματικῆς ζωῆς.

Ἐκ πάντων τῶν τεραστίων μεγαλουργημάτων τῆς φύσεως οὐδὲν ἀναμνησθεὶς τῷ ἀνθρώπῳ τὴν Παντοδυναμίαν τοῦ Δημιουργοῦ συνεχέστερον καὶ ἐνταυτῷ τόσον ἰσχυρῶς, ὅσον ἡ θύελλα. Ἀλλὰ πόσον διαφοροτρόπως ἐκλαμβάνουσιν, αἰσθάνονται καὶ κρίνουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸ μεγαλοπρεπὲς ἅμα καὶ εὐεργετικὸν αὐτὸ φαινόμενον!

Ὅποσον διαφερούσας ἐντυπώσεις προξενεῖ ἐπὶ τῶν δια-
φύρων καρδιῶν! Διαρκούσης τῆς φαινομένης ταύτης ἐ-
παναστάσεως τῆς φύσεως, ὁ μὲν πνευματικὸς ἄνθρωπος
στρέφει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ δὲ κατὰ
σάρκα ἄνθρωπος βλέπει μόνον ἑαυτὸν καὶ τὰ φθαρτὰ
αὐτοῦ κτήματα. Ἐκεῖνος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀσφαλῆ ἐν
ταῖς ἀγκάλαις τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ τοῦ ἐν οὐρανοῖς, καὶ
θεία χαρὰ πληροῖ τὴν καρδίαν του· οὗτος δὲ τρέμει διὰ
τὸ σῶμά του, διὰ τὴν ζωὴν του, διὰ τὴν οἰκίαν του, διὰ
τοὺς καρποὺς τοῦ ἀγροῦ του, οὓς χάλαζα ἀπειλεῖ νὰ κα-
ταστρέψῃ. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει ἐν τῷ
πατάγῳ τῶν βροντῶν καὶ τῶν κεραυνῶν καὶ ἐν τοῖς ἀ-
στραπαίοις ὕδασιν, ὡς ἐν τῇ δροσερᾷ ἐσπερινῇ αὖρα, τῇ
περὶ τὰ ἄνθη ψιθυρίζουσῃ, τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἀγά-
πην τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ τὰ τῆς σαρκὸς φρονῶν τρομάζει καὶ
τρέμει δουλικῶς ὁσάκις βροντᾷ ἐν τῷ οὐρανῷ. Μετὰ τὴν
θύελλαν ὁ μὲν πνευματικὸς ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ
αἰσθάνηται τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πηγάζουσαν γαλήνην
καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐξυμνεῖ τὴν ἄπειρον τῆς θείας Προ-
νοίας ἀγαθότητα, ὁ δὲ σωματικὸς ἄνθρωπος ἐπαναλαμ-
βάνει τὸν παλαιὸν αὐτοῦ βίον, καὶ ἅμα νομίζει ὅτι πα-
ρῆλθεν ὁ κίνδυνος, λησμονεῖ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, τὰς
διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποκαλυφθείσας.

Θέλω διατρίψαι ὀλίγας στιγμὰς περὶ τὴν ὄψιν σου, ὦ
μεγαλοπρεπὲς ἐν τῇ δημιουργίᾳ θέαμα, θαυμασίως τρο-
μερὰ θύελλα, ἥτις ὡς ἀγγελιαφόρος τῆς παντοδυνα-
μίας τοῦ Ὑψίστου προβαίνεις ὑπεράνω τῆς εἰς τὴν προσ-
έγγισίν σου σιωπῶσης γῆίνης σφαίρας, καὶ ἔρχεσαι ἵνα
ποτίσῃς αὐτὴν διψῶσαν καὶ ἵνα καθαρίσῃς τὸ περιέχον
πρὸς συντήρησιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων.

Ἰδοὺ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ κλίνουσι διψαλέα τὰς μεμαραμένους κεφαλὰς των πρὸς τὰ κάτω. Ἡ γῆ πανταχόθεν ἐπισχιζομένη καὶ κατὰξηρος περιμένει τὴν βροχὴν, ἵνα ποτίσῃ τὰς ρίζας τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων καὶ τῶν δένδρων αὐτῆς. Τὰ ζῶα φθίνουσιν ἀσθμαίνοντα ὑπὸ τὰς καυστικὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, ἣ ἔρπουσιν ἀποκεκμηκότα πρὸς ἀναζήτησιν σκιᾶς, ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὑπὸ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος ἐκνευρισμένος, μόλις ἀναπνέει ἐν μέσῳ τοῦ τὰ πάντα περιβάλλοντος αὐχοῦ.

Καὶ ἰδοὺ ὁ Δημιουργὸς νεύει, καὶ τὰ νέφη συναθροίζονται ἀπὸ τῶν διαφόρων τοῦ οὐρανοῦ σημείων. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν αὐξάνουσιν αὐτὰ καὶ ἐξογκοῦνται, οὐδεὶς δὲ γινώσκει πόθεν λαμβάνουσι τὴν αὐξησιν αὐτῶν. Ὡσπερ ὄρη νηχόμενα, τὰ σύννεφα ἐπισωρευθέντα κατασκηνοῦσιν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν παρασκευάζουσιν ἀοράτῳ δυνάμει τὴν εὐκαρπίαν τῆς γῆς. Αἱ ὑπερμεγέθεις αὐταὶ ὑδάτων δεξαμεναί, αἱ περιέχουσαι ὁλόκληρον ὑετόν, ἀρκοῦντα εἰς ποταμῶν πλημμύρας, εἰς προχωμάτων ἀνατροπὰς, εἰς κατακλυσμοὺς πεδίων καὶ κοιλάδων, ταλαντεύονται ἐλαφραὶ, στερεῶς ἐν τῷ αἰθέρι ἐπικρεμάμεναι, δίκην πτεροῦ ὑπ' ἀνέμου φερομένου. Ἀνεξήγητον θαῦμα τῆς θείας Παντοδυναμίας! Ὡκεανὸς αἰωρεῖται ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου οἶονεὶ ἀπηλλαγμένος τῶν τῆς βαρύτητος νόμων, καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα, ἥτις ἄλλως οὐδὲ σταγόνα μίαν ὕδατος γὰ κρατήσῃ κατὰ τὴν πτώσιν αὐτῆς δύναται, φέρει ἐν ἑαυτῇ ὁλόκληρον θάλασσαν.

Ὁ οὐρανὸς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπισκοτίζεται. Κατηφὲς καὶ ἐν ἀπεκδοχῇ ἐπικειμένης ἐκρήξεως φαίνεται ἡ γῆνιν σφαῖρα. Τὰ θηρία τοῦ δάσους κρύπτονται

περίφοβα ἐν τοῖς σπηλαίοις αὐτῶν. Μόνον πτηνά τινα ἵπτανται λευκοφανῇ ὑπὸ τὰ μέλανα νέφη, ἀνυπόμονα νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν πλησιάζουσαν καθολικὴν ἀνάψυξιν, τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ στελλομένην.

Ἐλαφρὸς ἀνεμοστρόβιλος διέρχεται ἐπὶ τῶν ὁδῶν καὶ ὑπὲρ τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων, ὠθῶν πρὸς τὰ πρόσω στήλας ἐγειρομένου κονιορτοῦ. Αὐτὸς εἶνε πρόδρομος τῆς ἐπερχομένης θυέλλης. Ἴδου αἱ πρῶται σαγόνες τῆς βροχῆς καταπίπτουσι καὶ φοφοῦσιν ἐπὶ τοῦ φυλλώματος τῶν δένδρων, πλησίον δὲ ἡμῶν ἀντηχοῦσιν ἀμυδρῶς αἱ μακρὰν ῥηγνύμεναι βρονταί. Αἶφνης, σφοδροῦ ἀνέμου ἐπιφορὰ διασεῖει τὰ δάση, ῥαγδαία δὲ βροχὴ ἐν εἵδει χειμάρρου ἐκχύνεται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, αἱ δὲ ἀστραπαὶ ὡς ποταμοὶ πυρὸς διασχίζουσι τὰ νέφη καὶ αἱ βρονταὶ διὰ τῶν ἐπαλλήλων κτύπων αὐτῶν μαρτυροῦσι καὶ κηρύττουσι τὴν μεγαλειότητα καὶ τὴν αἰώνιον παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ. Τοῦ χριστιανοῦ ἡ καρδιά πάλλει ἱλαρῶς καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἀναμιγνύουσα τὴν φωνὴν του εἰς τὴν φωνὴν τῆς λαίλαπος καὶ τοῦ κεραυνοῦ ψιθυρίζει· « ὦ πόσον μέγας ἐστὶν ὁ Θεός! Τίς θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν!» Ὁ ἀμαρτωλὸς κάτωχρος τρέμει καὶ ἐρωτᾷ· « Ἐφθασεν ἄρα γε ἡ ὥρα τῆς κρίσεώς μου;» Ὁ δὲ ἄφρων, ὅστις πρὸ μικροῦ ἔλεγεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ «Οὐκ ἔστι Θεός,» βλέπων τὴν γῆν τρέμουςαν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν δ' αὐτοῦ τὰ νέφη ἐκχέοντα ποταμοὺς ὑδάτων καὶ χειμάρρους πυρὸς, καὶ τὸν κεραυνὸν πίπτοντα πλησίον του, λέγει «Ναὶ, ὑπάρχει Θεός!»

Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς διατηρεῖ τὴν ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς του ἀναλλοίωτον ἐν τῷ μέσῳ τῆς καταιγίδος καὶ

διαρκούσης τῆς πάλης τῶν στοιχείων. Αὐτὸς ζῇ ἐν διηνεκεῖ τοῦ Θεοῦ λατρεία. Γινώσκων τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ οὐρανίου αὐτοῦ Πατρὸς, καθ' ἣν ὦραν ἄλλοι φρίπτουσιν, αὐτὸς μετὰ νέου ζήλου ἐξυμνεῖ τὸν Πλάστην. Πλήρης ἐνδομύχου πεποιθήσεως πρὸς τὴν τὰ πάντα ὁδηγοῦσαν καὶ διευθύνουσαν θεῖαν Πρόνοιαν, οὐδόλως τρέμει διὰ τὴν ζωὴν του, διότι καὶ αὐτὴ, καθὼς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ, ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ὑψίστου κεῖται. Τῷ ὄντι, ἵνα ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος, οὐδόλως ὑπάρχει ἀνάγκη ν' ἀναστατωθῇ ὁλόκληρος ἡ φύσις. Μία μόνη σταγὼν αἵματος ἐμποδιζομένη ἐντὸς τινος τῶν ἡμετέρων φλεβῶν, ἐν μόνον λεπτότατον ἀγγεῖον διαρρήγνυμενον ἐν τῷ σώματι ἡμῶν, ἀρκεῖ ἵνα κατατάξῃ ἡμᾶς μετὰ τῶν νεκρῶν.

Ὁ φόβος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν βροντῶν εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀποτέλεσμα τῆς μικροψυχίας τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀσθενοῦς αὐτοῦ πίστεως πρὸς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν καὶ τῶν ἐσφαλμένων καὶ οὐδόλως χριστιανικῶν ἰδεῶν περὶ Θεοῦ καὶ τῶν ἐν τῇ δημιουργίᾳ θείων βουλῶν.

Ἀληθῶς ἡ προσέγγισις τῆς θυέλλης τοιαύτην ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τὸ λίκν ἐυπαθὲς νευρικὸν σύστημα ἀνθρώπων τινῶν, ὥστε ἐντεῦθεν προκύπτει αὐτοῖς ἀκούσιός τις φόβος καὶ ἀνησυχία. Ἀλλὰ τὰς δυσαρέστους ταύτας σωματικὰς ἐντυπώσεις δύναται τις νὰ ὑπερνικήσῃ διὰ σταθερᾶς θελήσεως καὶ διὰ τῆς ἀποκτωμένης βεβαιότητος περὶ τοῦ ἀκινδύνου τῆς θυέλλης. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξε καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐκ πολλῶν χιλιάδων καταπιπτόντων κεραυνῶν μόλις εἷς προσβάλλει τὸν ἄνθρωπον ἢ βλάπτει τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ, καὶ ὅτι καὶ

ἀπὸ τοῦ ἐκ τῶν κεραυνῶν κινδύνου, ὡς ἀπὸ τοῦ πυρὸς καὶ ἀπὸ τῶν πλημμυριζόντων ὑδάτων, δυνάμεθα νὰ προφυλάξωμεν ἑαυτοὺς, ὑπὸ τῆς φρονήσεως ὁδηγούμενοι καὶ ποιῶντες χρῆσιν τῶν ὑπὸ τοῦ νοός καταδεικνυόμενων ἡμῖν μέσων. Ῥάβδος ἐκ μετάλλου, ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τῶν ἡμετέρων οἰκιῶν τεθειμένη, εἰς ὅξυ λήγουσα καὶ συγκοινωνοῦσα δι' ἀλύσεως μεταλλίνης μετὰ τοῦ ὑγροῦ ἐδάφους, ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον ἀλεξικέραυνον καὶ ἰσχύει νὰ διαλύσῃ τὸν προσερχόμενον κεραυνὸν ἢ νὰ δώσῃ αὐτῷ διεύθυνσιν ἀβλαβῆ διὰ τὴν κατοικουμένην οἰκίαν. Πρὸς καθησύχασιν ἑαυτῶν καὶ πρὸς ἀποτροπὴν ἐνδεχομένου κινδύνου ὀφείλουσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ καταφεύγωσι καὶ εἰς τὰ ὑπάρχοντα προφυλακτικὰ μέσα, μεταχειριζόμενοι πρὸς τοῦτο τὰς διαφόρους δυνάμεις, ἃς ἡ θεία Πρόνοια ἔθεσεν ἐν τῷ κόσμῳ ὅπως διαφυλάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς καταστρεπτικῆς τοῦ κεραυνοῦ ιδιότητος. Δὲν ὠφελούμεθα ἐπίσης ἀπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ ὕδατος πρὸς κατάσβεσιν τῶν φλογῶν τῆς πυρκαϊᾶς; Δὲν μεταχειρίζομεθα τὴν τέχνην τοῦ κολυμβᾶν ὅπως σωθῶμεν ἀπὸ τῶν κυμάτων; Δὲν καταφεύγομεν εἰς τὴν εὐεργετικὴν δύναμιν βοτανῶν πρὸς θεραπείαν νόσων, ἀπειλουσῶν τὴν ἡμετέραν ζωὴν; Ὡ Θεὲς, Σὺ, σκορπίσας καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τὰ πλούσια δῶρά Σου, ἔδωκάς μοι νοῦν καὶ φρόνησιν ἵνα ποιῶ αὐτῶν δεόντως χρῆσιν πρὸς ἐμὴν διατήρησιν. Ἦθελεν εἶσθαι ἄρα πλήρης ἀσεβείας μωρία νὰ καταφρονήσω τῶν δώρων Σου, νὰ θέσω εἰς ἀχρηστίαν τὸν δοθέντα μοι νοῦν καὶ νὰ δοκιμάζω τρόπον τινὰ τὴν Σὴν ἀγαθότητα, ἐξαιτούμενος παρὰ Σοῦ διηνεκῇ θαύματα πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς μου.

Κατὰ δυστυχίαν, καθόλου εἰπεῖν, οὐδέποτε τοσοῦτον

ζωηραὶ ἀναφαίνονται αἱ ἀντιχριστιανικαὶ δεισιδαιμονίαι, ὅσον κατὰ τὰς ὥρας τῆς θυέλλης· οὐδέποτε συλλαμβάνουσιν οἱ θνητοὶ ἀναξιώτερας περὶ Θεοῦ ιδέας, ὅσον ὅτε ὁ Ὑψιστος ἀποκαλύπτεται διὰ τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῆς δυνάμεως Αὐτοῦ ἐν τοῖς μεγάλοις τῆς φύσεως φαινομένοις. Φεῦ! πόσον ταπεινότερον τῆς ιδίας αὐτοῦ ἀξίας διατελεῖ εἰσέτι μέγα μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους!

Οὕτω βαδίζουσιν οἱ ἐλεεινοί, ἐγκαυχώμενοι τῷ ὀνόματι χριστιανοῦ, ὅπερ καθ' ἡμέραν διὰ πολλῶν ἀνοσιουργημάτων ἀτιμάζουσι. Ζῶσιν ὡς ἂν μὴ ὑπῆρχε Θεός, θηρίων δίκην, ἐν παχυτάτῃ ἀφροσύνῃ. Μεγαληγοροῦσι περὶ θρησκείας, περὶ τῶν ἁγίων τοῦ Ἰησοῦ παθῶν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἐν αὐτοῖς ὁμῶς οὐδαμῶς ὑπάρχει θρησκεία, ἀλλὰ πόρρω ἀπέχουσι τοῦ νὰ ὦσιν ὁπαδοὶ τοῦ Σωτῆρος. Αἱ ἡμέραι αὐτῶν εἰσι πεπληρωμέναι μίσους, ἀπάτης, πλεονεξίας, ἀκρατείας πρὸς τὰς ἡδονάς, ἀπιστίας περὶ τὸν γάμον, διαβολῆς καὶ ἄλλων ἀνοσίων ὁρέξεων· κατὰ τὴν ὥραν δὲ τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν βροντῶν προστρέχουσιν εἰς προσευχὰς καὶ ψαλμωδίας, καὶ καταλαμβανόμενοι ὑπὸ τοῦ τρόμου τοῦ θανάτου μεταμέλονται καὶ ἐπεύχονται, νομίζοντες, καθὰ ἐν ταῖς ἐσφαλμέναις αὐτῶν ιδέαις πιστεύουσιν, ὅτι διὰ τῶν εὐχῶν καταπραΰνουν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν κωδωνοστασιῶν δι' ἐκτάκτου κωδωνοκρουσίας προσκαλοῦνται τότε εἰς τοὺς ναοὺς, ἵνα ἐξορκίσωσι τὸ κακόν, ἵνα ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τῶν ἁγρῶν αὐτῶν τὰ φέροντα τὴν χάλαζαν νέφη.

Ἄλλ' ὁ Θεός, ὢν αὐτὴ ἡ Ἀγιότης, δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνθρωπίνας ἀδυναμίας καὶ εἰς ἀνθρώπινα πάθη. Ἡ ὀργὴ ἐστὶν ἀδυναμία, ἐστὶν ἀμάρτημα. Ὁ Θεός, ὁ ὢν αὐ-

τῇ ἡ Αἰωνία Ἀγάπη, οὐδαμῶς ὀργίζεται, οὐδὲν ἁμαρτάνει.

Αἱ προσευχαὶ ὑμῶν, ὧ δέιλαιοι, αἱ μὴ ἀπὸ τῆς καρδίας ἐξερχόμεναι, ἀλλ' ἐν μέσῳ βίου πλήρους ἀνομημάτων ἐπαναλαμβάνόμεναι, ἡ ψευδὴς ὑμῶν μετάνοια, ἡ ἐπίκλησις τοῦ Σωτῆρος ἄνευ ἐκπληρώσεως τῶν θείων Αὐτοῦ διδασκαλῶν, οὐδὲν εὐαρεστοῦσι τῷ Θεῷ· αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ φόβου ἐκβιαζόμεναι ἐπευχαι ὑμῶν οὐδαμῶς εἰσιν εὐπρόσδεκτοι τῷ Ὑψίστῳ. Εἰς ὑμᾶς ἐφαρμόζεται τὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς «χαλκὸς ἡχῶν καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον.» Οὐχὶ τὸν κενὸν φόρον τῶν κωδῶνων καὶ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ τὴν καρδίαν ὑμῶν, ζητεῖ ὁ Θεός. Ὑμεῖς δὲ δύνασθε νὰ δώσητε Αὐτῷ τὴν καρδίαν ὑμῶν μόνον πράττοντες τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης, ὄντες καθαροὶ, δίκαιοι καὶ εὐεργετικοὶ πρὸς τοὺς ὁμοίους ὑμῶν.

Καὶ ἐὰν ἀληθῶς τὸν Θεὸν ἀγαπᾶτε, ὁ φόβος δὲν χωρεῖ ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ θεία δεσπόζει ὑμῶν πίστις. Ἐὰν ἔχητε μέρος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, «Οὐκ ἐλάβετε, κατὰ τὸν Ἀποστολὸν, πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, Ἀββᾶ, ὁ πατήρ.» (Ἐπιστ. Παύλ. πρὸς Ῥωμ. Η', 15).

Ὅχι, ὁ Θεὸς δὲν ὀργίζεται· ἀλλὰ σεῖς αὐτοὶ φέρετε ἐν ὑμῖν τὴν ὀργήν, σεῖς αὐτοὶ καταγινώσκετε ὑμῶν διὰ τῆς ἀνοσιότητος ἐν τῇ τοῦ ὑμετέρου βίου πορείᾳ. Σεῖς φεύγετε τὸν Θεόν, σεῖς ἀπομακρύνεσθε ἀπ' Αὐτοῦ διὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ὑμῶν πράξεων, διὰ τῶν ἀκαθάρτων ὑμῶν ὀρέξεων. Ἡ ἀγάπη δὲν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, διὸ καὶ ὑμεῖς δὲν εἴσθε ἐν τῷ Θεῷ.

Αὕτη ἡ διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ κατὰ σάρκα ἀνθρώπου. Τῆς θυέλλης παρελθούσης,

ὁ τὰ τῆς σαρκὸς φρονῶν, ὁ ἀσεβοῦς ἄνθρωπος λησμονεῖ τὰς προτευχάς του, τὰς πρὸς τὸν Θεὸν ὑποσχέσεις αὐτοῦ, πορεύεται καὶ ἀρχίζει ἐκ νέου ἐπὶ πάσῃ ἀσφαλείᾳ νὰ μισῇ, νὰ καταδιώκῃ, νὰ συκοφαντῇ, νὰ ἐξαπατᾷ καὶ νὰ δολιεύηται, νὰ παραδίδῃ ἑαυτὸν εἰς μέθας καὶ κύβους καὶ τὴν τοιαύτην ἀκολασίαν. Ἀπ' ἐναντίας ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς μένει πάντοτε ἀκράδαντος ἐν τῇ πίστει καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς εἶδε τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ λαίλαπι, ἐν ταῖς ἀστραπαῖς καὶ ταῖς βρονταῖς, ὥσπερ ἀναγνωρίζει αὐτὸ ἐν τῇ θαυμασίᾳ κατασκευῇ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἀγρῶν ἄνθους. Ὅστις ζῇ καὶ πολιτεύεται ἐν τῷ Θεῷ, διατηρεῖ ἀμετάτρεπτον γαλήνην ψυχῆς καὶ ἐλπίδα, καὶ ἂν κητεστρέφετο ὁ κόσμος ὅλος, καὶ ἂν ἡ γῆ σειομένη ἐνεταφίαζεν αὐτὸν μετὰ μυρίων ἄλλων ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς καταπεσοῦσης πόλεως αὐτοῦ.

Ἀββᾶ, ὁ ἀγαπητὸς πατήρ! Μετὰ παιδικῆς ἀφοσιώσεως ὑψῶ πρὸς Σὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου. Εἰς Σὲ προσκολλῶμαι. Σὺ δὲ μὴ μ' ἐγκαταλείψῃς! Αἱ βρονταὶ διασειοῦσι τὸν οὐράνιον θόλον καὶ ἀναγγέλλουσι τὴν λαμπρότητά Σου· ἐν δὲ τῇ λάμπει τῶν ἀστραπῶν ἐκλάμπει ἡ Σὴ μεγαλοπρέπεια. Σὲ ἐξυμνοῦσιν ἡ θύελλα καὶ ὁ ἀνεμώδης τυφὼν, Σὲ ἐξυμνεῖ τὸ ἐξ οὐρανοῦ ὕδωρ, τὸ κρουνηδὸν καταπίπτον ἵνα ἀναψύξῃ ὁλόκληρον κόσμον τῆς δημιουργίας Σου. Ἀποκαλυφθεῖς τῇ ἐμῇ ψυχῇ διὰ τοῦ Ἰησοῦ, μοὶ ἀποκαλύπτεσαι καὶ ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς Κτίσεώς Σου. Πανταχῇ ἀνευρίσκω Σε. Πανταχοῦ μοὶ ἐμφανίζονται τὰ ἔργα Σου, προκαλοῦντα τὴν πρὸς Σὲ ἀγάπην μου, διότι πάντα ὅσα συμβαίνουσι γίνονται ἐπ' ἀγαθῷ τῶν τέκνων Σου. Τὰ πάντα κηρύττουσι τὴν

ἄπειρον φιλοστοργίαν Σου. "Ω! εἴθε, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς σωτηρίου διδασκαλίας τοῦ ἀγαπητοῦ Σου Υἱοῦ καὶ ὑπὸ τῆς Χάριτος τοῦ Ἀγίου Σου Πνεύματος, νὰ δυνηθῶ καὶ γὼ νὰ Σοὶ ἀποδεικνύω διηνεκῶς τὴν ἀγάπην μου διὰ τῶν πράξεών μου καὶ διὰ τῶν φρονημάτων μου, διὰ τῆς ἐμμονῆς ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ διὰ τῆς καρτερίας ἐν ταῖς συμφοραῖς καὶ ταῖς θλίψεσιν!

.....

Ν'.

Ἡ ὑπερφροσύνη ἐν τῇ εὐσεβείᾳ.

« Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος
τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω. »
(Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάνν. Η', 2—11).

ΒΑΘΕΙΑΝ καὶ ποικίλην αἰσθάνομαι πάντοτε τῆς ψυχῆς συγκίνησιν, ὅσάκις ἀναγινώσκω τὸ διήγημά τοῦ Εὐαγγελίου ἐκεῖνο, τὸ παριστᾶνον τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους ἄγοντας εἰς τὸν ναὸν δύστηνον γυναικὰ ἐν μοιχείᾳ κατειλημμένην. Ἰστατο αὕτη, ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ζηλωτῶν ἐγκαλουμένη, πλήρης αἰσχύους, εἰς τοὺς χλευασμοὺς καὶ τὰς ὕβρεις τοῦ ὄχλου ἐκτεθειμένη, τὸ χεῖριστον δὲ, ὑπὸ τῆς ἐνόχου συνειδήσεως καταβεβλημένη· ἵστατο ἐνώπιον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ καθαρωτάτου πάντων τῶν θνητῶν· ἵστατο ἢ ἀμαρτωλὸς ἐνώπιον τοῦ Ἀγιωτάτου. Πλησίον τῆς ἀγνότητος ἡσθάνετο ὅλην τὴν ἀναξιότητα αὐτῆς, ἡσθάνετο διπλασιαζόμενον τὸ θάρος τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς αἰσχύνης της· δὲν ἐτόλμα νὰ ἀνυψώσῃ τοὺς

ὀφθαλμούς, φοβουμένη μὴ ἀντικρύσῃ τὰ χαιρέκακα ὄμματα τῶν κατηγόρων αὐτῆς ἢ τὸ ἰλαρόν καὶ οὐράνιον βλέμμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἄλλ' ὁ Θεάνθρωπος ἀπέβλεψε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν πλείοτερον εἰς τὰ συμβαίνοντα ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ὑπερηφάνων καὶ πονηρῶν κατηγόρων, ἢ εἰς τὰ ταραττοντα τὴν ἀμαρτωλὴν αἰσθήματα. « Ἐν τῷ νόμῳ ὁ Μωσῆς διέταξε νὰ λιθοβολῶνται αἱ τοιαῦται· σὺ τί λέγεις; » εἶπον οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔπαυον ἐρωτῶντες τὸν Ἰησοῦν, οὗτος ἀνακύψας εἶπε πρὸς αὐτούς· « Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω. »

Συγκεχυμένοι καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι ἀπεχώρησαν τότε ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πόσον δὲ ἐταπεινώθη ἡ ἐν τῇ εὐσεβείᾳ ὑπερφροσύνη αὐτῶν! Τίς αὐτῶν ἤθελε τολμήσει νὰ ρίψῃ τὸν πρῶτον λίθον; Οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ, ὡς θεῖον φύσημα παρήγαγον φλόγας ἐκ τοῦ σπινθῆρος τῆς συνειδήσεως, τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ὑπὸ τὰ ὀλέθρια πάθη, ὡς ὑπὸ θαθεῖαν στάκτην, μόλις διατηρουμένου. Ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τοῦ Ἀγίου οἱ ὑποκριταὶ καὶ ἐγκαταλείψαντες τὴν ἐγκαλουμένην ἐξῆλθον τοῦ ναοῦ.

Ἡ δὲ δυστυχὴς γυνὴ ἔμεινε μόνη ἐνώπιον τοῦ Κριτοῦ αὐτῆς. Οἱ κατήγοροι αὐτῆς εἶχον γίνει ἄφαντοι· ἀλλ' αὐτὴ ἑαυτὴν ἐκατηγόρει. Ὅποιαν ἀπόφασιν ἠδύνατο νὰ περιμένῃ ἀπὸ τοῦ Δικαίου, τοὺς λόγους τοῦ ὁποίου ἀκούσαντες, τρέμοντες ἀπεχώρησαν καὶ αὐτοὶ οἱ νομοδιδάσκαλοι;

« Οὐδεὶς σε κατέκρινεν; » ἠρώτησεν ὁ Ἰησοῦς. « Οὐδεὶς Κύριε· » ἀπήντησεν ὑφειμένως ἡ κατησχυμένη γυ-

νή. « Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω, ἐπανέλαθεν ὁ Σωτήρ· πορεύου καὶ μηκέτι ἀμάρτανε. »

Ὡ! πόσον τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς ἐπεικειάς καὶ τῆς πραότητος εἶνε παθητικόν! Αὐτός, ὁ Τελειότατος, ὁ τοσαῦτα παθὼν ἕνεκεν τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν, Αὐτὸς μόνος ἦν ἐπεικὴς πρὸς τὴν ἔνοχον γυναῖκα. Καὶ ὅμως τίς εἶχε πλειότερον δικαίωμα νὰ καταδικάσῃ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἢ ὁ μηδέποτε ἀμαρτήσας; Καὶ ὅμως Αὐτὸς ἀνεδείχθη πραότατος, ἐπεικέστατος, ἀνεκτικώτατος! « Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω, εἶπε· πορεύου καὶ μηκέτι ἀμάρτανε. »

Ἐγὼ δὲ τίني ὁμοιάζω μᾶλλον κατὰ τὰς καθημερινὰς κρίσεις μου; Τῷ Ἰησοῦ, τῷ θεῷ μου Διδασκάλῳ, ἢ τοῖς ἐπὶ τῇ εὐσεβείᾳ αὐτῶν ὑπερηφανευομένοις Φαρισαίοις; Καὶ ἡ ἐμὴ συνείδησις ἔχει τὰς τύψεις αὐτῆς. Κἀγὼ συνοῖδα ἐμαυτῷ σκληρότητα καὶ ἔλλειψιν ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Κἀγὼ γινώσκω, ὅτι μεθ' ὑπερφροσύνης κατέκρινα ἄλλους καὶ ἀνεπεικῶς περὶ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν ὠμίλησα, καίτοι πόρρω ἀπέχων τοῦ νὰ ἦμαι καθαρὸς τὴν καρδίαν.

Ὑπάρχουσι πολλοὶ χριστιανοί, οἵτινες καθόλου μὲν ἔχουσιν ἀγαθὴν καρδίαν καὶ φρόνημα ἀποκλῖνον εἰς τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐπεικειαν, οἵτινες εἰσὶ πλήρεις φίλτρου καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωρίμους, γενναῖοι καὶ συγγνώμονες πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Ἀλλ' ὅταν πρόκειται περὶ πλημμελήματός τινος τοῦ πλησίον, ὅταν ἀκούωσιν ἀναφερόμενον σφάλμα τι συμπολίτου, ἐπιπίπτουσι κατ' αὐτοῦ μεμφόμενοι καὶ κακίζοντες αὐτὸν μετὰ πολλῆς σκληρότητος. Εἰσὶν ἀκένωτοι εἰς τοὺς ἐλέγχους, εὐγλωττοι εἰς τὰς μέμφεις· φαί-

νεται ὅτι δὲν ἐννοοῦσι πῶς εἶνε δυνατόν νὰ λησμονήσῃ τις ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν, ὥστε νὰ περιπέσῃ εἰς τοιαῦτα σφάλματα. Παντοῦ ἐν ταῖς συναναστροφαῖς φέρουσιν ἐπιτηδεύς τὸν λόγον ἐπὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπικρίσεως αὐτῶν· πάντοτε εὐρίσκουσι τρόπον νὰ προσθέσωσι νέας παρατηρήσεις, νὰ ἀναπτύξωσι νέας εἰκασίας. Εὐχαριστοῦνται ὁσάκις ἄλλοι συμφάσκουσιν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἐκφραζομέναις κατηγορίαις, μετὰ χαρᾶς ἀκούουσι τοὺς παρέχοντας αὐτοῖς ἀκριβεστέρας διασαφήσεις περὶ τοῦ κατακρινομένου ἐλαττώματος, καὶ μετὰ προθυμίας σπεύδουσι νὰ συνοδεύσωσι τὰς νέας ἀνακαλύψεις μετὰ νέων πικρῶν παρατηρήσεων καὶ ὑπομνηματισμῶν καὶ ν' ἀνακοινώσωσιν αὐτὰς τοῖς εἰσέτι ἀγνοοῦσι.

Πόθεν προέρχεται ἡ κλίσις αὕτη, ἡ τοσοῦτον κοινὴ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἄλλως χρηστοῖς, τοῦ νὰ ἐνασχολῶνται διηνεκῶς καὶ εὐχαρίστως μετὰ τῶν ἐλλείψεων καὶ τῶν πλημμελημάτων τοῦ πλησίον; Πόθεν προέρχεται ἡ κλίσις αὕτη τοῦ κατακρίνειν μετὰ τοσαύτης σκληρότητος καὶ ἀστοργίας καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν σφαλμάτων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων; Πόθεν αὕτη ἡ ὀλεθρία κλίσις, ἥτις οὐ σπανίως παρὰ τοῖς ἀπαιδεύτοις καὶ λάλοις μεταβάλλεται εἰς καταλαλιάν, εἰς λοιδορίαν, εἰς συκοφαντίας γαργαλισμόν;

Φεῦ! πλείστας ἔχει πηγὰς! Καὶ ὁ φθόνος χαιρεκακεῖ, ὅταν ἐπὶ τοῦ φθονουμένου δυνηθῇ ν' ἀνακαλύψῃ ἀτέλειάν τινα καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν γνωστὴν εἰς πάντας. Καὶ ἡ ἐκδίκησις ζητεῖ νὰ εὕρῃ ἐλάττωμά τι βλαβερόν ἐν τῷ μισουμένῳ, ὅπως χλευάσῃ αὐτὸν καὶ μετὰ φαινομένης ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἐκκενώσῃ κατ' αὐτοῦ ἐλευθέρως πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτῆς. Ἀλλὰ τὴν κλί-

σιν ταύτην τοῦ κατακρίνειν δημοσίᾳ μετὰ τραχύτητος τὰ τῶν ἄλλων ἐλαττώματα εὐρίσκομεν ἐπικρατοῦσαν καὶ παρὰ πολλοῖς ἀνθρώποις ἀπηλλαγμένοις τῶν ταπεινωτικῶν παθῶν τοῦ φθόνου, τῆς χαιρεκακίας καὶ τῆς φιλεκδικήσεως. Αὕτη πηγάζει συνήθως ἀπὸ τῆς ἐν τῇ εὐσεβείᾳ ὑπερφροσύνης, ἥγουν ἀπὸ τῆς σφοδροτάτης ἡδονῆς, ἣν αἰσθάνεται τις, πιστεύων ἑαυτὸν κρείττονα καὶ ἠθικώτερον τοῦ κατακρινομένου, ἢ νομίζων ὅτι φαίνεται τοιοῦτος.

Ναί, ἡ πεῖρα ἀποδεικνύει ἀρκούντως, ὅτι οὐ σπανίως, ἵνα νομιζώμεθα παρὰ τῶν ἄλλων κρείττονες ἢ ὅσον ἀληθῶς ἐσμέν, ἐκεῖνα πρὸ πάντων τὰ σφάλματα παρ' ἑτέροις ἀνεπιεικέστατα κατακρίνομεν, ὣν ἐν τῷ κρυπτῷ αἰσθανόμεθα ἡμᾶς ἐνόχους. Ἴσως ἀναδεικνυόμεθα τοσοῦτον ἀνηλεεῖς πρὸς τὰ σφάλματα ταῦτα, διότι γινώσκοντες κάλλιον παντὸς ἄλλου τὸ αἶσχος αὐτῶν, θέλομεν διὰ τῶν αὐστηρῶν ἡμῶν κατακρίσεων ν' ἀποτρέψωμεν αὐτῶν τοὺς ἄλλους. Ἴσως ὁμῶς καταδικάζομεν μετὰ τοσαύτης πικρίας τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πλημμελήματα, διότι ἐλπίζομεν ν' ἀπομακρύνωμεν οὕτω ἀπὸ τῶν ἄλλων πᾶσαν ὑπόνοιαν, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐπίσης ἀξιόποιοι εἴμεθα.

Καὶ τῷ ὄντι· ὁ ἔχων πεῖραν τινὰ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀκούων ἐν τινι συναναστροφῇ κατακρινομένην τὴν διαγωγὴν τοῦ πλησίον, δύναται ἐκ τοῦ ζήλου, ἐκ τοῦ τόνου τῆς φωνῆς, ἐκ τῶν ἐκφράσεων τοῦ κατακρίνοντος νὰ ἐννοήσῃ ἀμέσως ἢ ὅτι καὶ οὗτος ὑπέπεσεν ἄλλοτε εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα, ἢ ὅτι παρ' ὀλίγον ὑπέπιπτεν, εἰς δὲν ἐσώζετο ὑπὸ εὐτυχοῦς τινος περιστάσεως, ἢ ὅτι ἔτι καὶ νῦν δὲν εἶνε πάντῃ καθαρὸς τοῦ καταδικαζομένου πλημμελήματος. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πε-

ριπτώσει ὁ λίαν αὐστηρὸς ἐπιτιμητὴς εἶνε συγχρόνως καὶ ὑποκριτὴς, καθόσον προεσκεμμένως προσποιεῖται τὸν ἐν εὐσεβείᾳ ὑπερφρονούντα, τὸν ἀθῶον, καὶ τοι πόρρῳ ἀπέχων πάσης ἀρετῆς.

Ἄλλ' ὅς ἀποστρέψωμεν τὸ πρόσωπον ἡμῶν ἀπ' αὐτῶν τῶν ὑποκριτῶν τῆς ἀρετῆς ! Αὐτοὶ δὲν ἔχουσι καὶ τὴν αἰδῶ τῶν Φαρισαίων. Οἱ Φαρισαῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν ἐγκλησιν αὐτῶν ἅμα εἰσέδυσαν οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ἐνῶ οἱ τὴν χρήσότητα προσποιούμενοι, οἱ τοῦ βελτίονος ὑποκριτικοὶ, περὶ ὧν λαλοῦμεν, ἵνα μόνον ἀνύποπτοι καταστῶσιν, ἤθελον μετὰ θρασύτητος ὑψώσει τὸν λίθον καὶ ρίψει αὐτὸν κατὰ τῆς ἀμαρτωλοῦ γυναικὸς, καὶ τοι συνειδότες ἑαυτοὺς οὐχὶ ἀμετόχους τοῦ ἐγκλήματος ἐκείνης.

Ἄλλοι τούναντίον κρίνουσι μετ' αὐστηρότητος μεγάλης τὰ πλημμελήματα καὶ τὰς ἐλλείψεις τοῦ πλησίον ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι αὐτοὶ εἰσι παντάπασιν ἀπηλλαγμένοι πάσης τοιαύτης μέμφεως. Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς ὑπερφροσύνη ἐν τῇ εὐσεβείᾳ. Ἐνταῦθα πᾶσα συλλαβὴ τῆς ἐκφραζομένης κατηγορίας σημαίνει οἶονεὶ λέγουσα τὰ ἐξῆς· «Εὐχαριστῶ Σοι Θεέ μου, ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰμι ὥσπερ οὗτος ἡ αὕτη !» Ἀλαζονικὴ ὑπέρμετρος χαρὰ καταλαμβάνει ἡμᾶς, αἰσθανομένους ἢ πιστεύοντας ὅτι εἴμεθα κρείττονες ἄλλων ἐν τισι. Φεῦ ! ἐν τῇ μέθῃ ταύτῃ τῆς ὑπερηφανείας ἡμῶν λησμονοῦμεν, ὅτι ἴσως ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις καὶ ἐν ἄλλαις περιπτώσεσι καθισκόμεθα διὰ τε τῶν φρονημάτων καὶ τῶν πράξεων ἡμῶν πολλῶ ἥττονες, πολὺ μᾶλλον ἄξιοι τιμωρίας. Δὲν συλλογιζόμεθα, ὅτι ἂν τὰ ἐν ἡμῖν συμβαίνοντα, ἂν ἡ ἱστορία τῶν ἀποκρύφων λογισμῶν καὶ τῶν ἀγνώστων πράξεων ἡμῶν ἐξετίθεντο

εἰς φῶς, πλήρεις αἰσχύνης δὲν ἠθέλομεν δύνασθαι νὰ ὑποστῶμεν τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἠθέλομεν τολμᾷ νὰ παραβάλωμεν ἡμᾶς πρὸς ἐκεῖνον, ὃν σήμερον ὑπερφρόνως καταδικάζομεν, ὡς ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ χείρονα ἡμῶν.

Τί ἀτοπώτερον, τί ὄντως ὑβρισκώτερον τῆς ὑπερφροσύνης ταύτης, τῆς βασιζομένης ἐπὶ τῆς δῆθεν ὑπεροχῆς τῶν ἡμετέρων ἀρετῶν ! Ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα εἰδώς, ὁ ἀναγινώσκων εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, γνωρίζει πόσον ἐν τῷ θρασμῷ ὑπεροπτικοῦ ζήλου ὀλίγον δίκαιον ἔχομεν νὰ καταφρονῶμεν οἰουδήποτε ἀμαρτάνοντος. Αὐτὸς γινώσκει πόσους ἔχομεν λόγους ἵνα τρέμωμεν μὴ κρίνωσιν ἡμᾶς οἱ ἄλλοι μετὰ τῆς αὐτῆς αὐστηρότητος καὶ ἀστοργίας, μεθ' ὧν ἡμεῖς κρίνομεν αὐτούς.

Συνηθέστατα προσέτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ὑπερφροσύνη πηγάζει ἐκ τῆς ἐλλείψεως δεούσης τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων γνώσεως. Οὕτω πολλάκις ἐκπληττόμεθα ὅτι ὁ δεῖνα ἄνθρωπος ἐγένετο ἐπιλήσμων ἑαυτοῦ καὶ κατέστη ἔνοχος ἀνοσίου πράξεως, ἀγνοοῦντες τὰς διαφόρους περιστάσεις, ἐν αἷς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εὐρέθη. Φανταζόμεθα δὲ, ὅτι ἡμεῖς οὐδέποτε ἠθέλομεν καθ' ὅμοιον τρόπον σφάλει, διότι εἰσέτι δὲν εὐρέθημεν ἐν τῇ αὐτῇ ἢ ἐν ὁμοίᾳ τινὶ θέσει, ὡς ὁ παρ' ἡμῶν κατηγορούμενος.

Ἄλλ' οὐδὲν διατίθωσιν ἡμᾶς εἰς ἐπιείκειαν κατὰ τὰς ἡμετέρας περὶ τῶν ἄλλων κρίσεις, ὅσον τὸ νὰ ἐρευνῶμεν πρὸ πάσης κατακρίσεως τίνα τὰ αἷτια τὰ δόντα γένωσιν εἰς τὴν κατακρινομένην πράξιν, τίνες αἱ λυπηραὶ περιστάσεις αἱ συνδραμοῦσαι ἐπὶ μίαν ὁλεθρίαν στιγμὴν ἵνα καταστήσωσι τὸν πλημμελήσαντα ἀμνήμονα τῆς τιμῆς, τῆς χρηστότητος, τῆς ἀρετῆς, ὅσον τὸ νὰ ἐρωτῶμεν

ἡμᾶς αὐτοὺς ἂν, ἐν τῇ θέσει τοῦ παρ' ἡμῶν καταδικαζομένου ὄντες καὶ ὑπὸ σφοδροῦ πειρασμοῦ ὡς αὐτὸς συνταρασσόμενοι, ἠθέλομεν ἀναδειχθῇ ἦττον αὐτοῦ ἀσθενεῖς.

Ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο ἡμῖν πλείστας εὐγενεῖς δυνάμεις, ἐπροίκισεν ἡμᾶς πάσῃ εὐφυΐᾳ πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀγαθόν· ἀλλ' αἱ αὐταὶ δυνάμεις, ἡ αὐτὴ εὐφυΐα, ὑπὸ πονηρῶν διαθέσεων καὶ κλίσεων δεδουλωμέναι, φέρουσι πρὸς τὴν κακίαν. Παρεκτὸς δὲ τούτου αἱ δυνάμεις, αἱ εἰδικαὶ εὐφυΐαι, αἱ διαθέσεις καὶ αἱ κλίσεις αὗται δὲν διατελοῦσι πάντοτε ἐπίσης ἐνεργοί, ἀλλ' ἐν ἐκάστη περιόδῳ τοῦ βίου ὑφίστανται μεταβολάς. Τινὲς αὐτῶν ἐξασθενοῦσιν, ἄλλαι ἀπ' ἐναντίας ἀναπτύσσονται καὶ ἀκμάζουσι· πλεῖσται ὑποκαθεύδουσιν ἐν ἡμῖν, περιστάσεως δὲ δοθείσης, αἴφνης ἐξεγείρονται καὶ μεγίστην ἀποκτῶσιν ἰσχύν. Οὐδεὶς λοιπὸν ἅς μὴ καυχᾶται ἐπὶ ἀρετῇ τινι, ἣν δὲν ὑπέβαλεν εἰσέτι εἰς τὴν τοῦ πειρασμοῦ δοκιμασίαν. Οὐδεὶς ἅς μὴ φρονῇ, ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀμαρτήσῃ ὡς οἰοσθήποτε ἄλλος, ἐνόσω δὲν εὐρέθῃ ἐν τῇ θέσει τοῦ πρὸς ὃν παραβάλλεται καὶ δὲν ὑπέστη ὁμοίας ἐκείνῳ προσβολάς καὶ ἐναντιώσεις.

Εὐσεβὴς οἰκοδέσποινα, παρθένε ἀγνή, μὴ ῥίπτῃς πρώτη τὸν λίθον κατὰ τῆς ἀμαρτωλοῦ. Εἶσαι εὐτυχής, ὅτι κρείττων ἀνατροφὴ σε διεφύλαξεν ἀπὸ παρομοίων πτώσεων· ὅτι ἴσως τὸ αἷμά σου φύσει εἶνε ἦττον θερμὸν καὶ τὰ νεῦρά σου ἦττον ἀσθενῆ καὶ εὐρέθιστα· ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἠδύνασο νὰ ὀλισθήσῃς δὲν ἐπαρουσιάσθῃ ἴσως διαφθορεὺς τις, ἵνα ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἀδυναμίας σου· ὅτι αἰέποτε περιεκυκλώθῃς ὑπὸ χρηστῶν τὰ ἦθη ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν ἐμίανον τὴν φαντασίαν σου δι' εἰκόνων ἀκαθάρτων, οὐδὲ διήγειρον ἐν σοὶ ἀτάκτους ἐπιθυμίας

καὶ ἀλόγους ὀρέξεις. Μὴ καταδικάζῃς αὐστηρῶς καὶ ἀνελεημόνως τὴν δυστυχῇ ἁμαρτωλὸν, τὴν γενομένην θῦμα φθοροποιῶν διδαγμάτων, θερμοῦ αἵματος, κακίστων διαφθορῶν καὶ νεανικῆς ἐλαφρονοίας. Ἀναμφιβόλως ἡμάρτησεν· ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας, τὸν βαθμὸν τῆς ἐνοχῆς αὐτῆς μόνος ὁ Θεὸς δύναται νὰ κρίνῃ, διότι μόνος ὁ τὰ πάντα εἰδὼς γινώσκει καὶ πάσας τὰς περιστάσεις, αἵτινες ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συνήργησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἁμαρτήματος.

Πραότατε φίλε τῆς ἀνθρωπότητος, σὺ, ὅστις οὐδένα νὰ λυπήσῃς θέλεις, ὅστις καὶ εἰς τὸν ὑπὸ τοὺς πόδας σου σκώληκα φοβεῖσαι μὴ προξενήσῃς πόνον, μὴ κάκιζε τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐν τῇ παραφορᾷ τοῦ θυμοῦ του πράξαντα ἀδίκημά τι καὶ λησμονήσαντα τοὺς νόμους τῆς τιμιότητος, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐπιεικειᾶς. Μὴ ἐπισημνύου τῇ ἀρετῇ, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς φυσικῆς σου πραότητος, ἐκ τῆς ἡσύχου ιδιοσυγκρασίας σου μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῆς ἰσχύος τῆς ψυχῆς σου. Ὅταν ποτὲ νόσος τις σὲ καταστήσῃ εὐερέθιστον καὶ πρὸς ἀνυπομονησίαν, πρὸς ἀδημονίαν, πρὸς θυμὸν ἐπιρρέπεστερον, ὅταν ἐπέλθῃ σοι ὥρα τις ἀκροχολίας καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς λύπης σου ἐπισκοτίσῃ ἐν σοὶ πάσας τὰς ιδέας τοῦ δικαίου, ὅταν αἱ περιστάσεις ἅπασαι σὲ προσκαλῶσιν εἰς ἐκδίκησιν, πλεῖσται δὲ ἀφορμαὶ σοὶ παρέχωσι πρόχειρα τὰ ὄργανα καὶ τὰ μέσα ἵνα ἀναπαύσῃς τὰ ἄγριά σου πάθη, εἴαν καὶ τότε ἀντισταθῇς, εἴαν καὶ τότε διαφυλάξῃς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πραότητα, ἀγάλλου ἐπὶ τῷ θριάμβῳ σου. Καίτοι ὅμως ἐν τοιαύτῃ εὐερεθίᾳ θέσει, καίτοι τὸν σκληρότατον αὐτὸν ἀγῶνα κατὰ σεαυτοῦ ἀγωνισθεῖς, δὲν δύνασαι μετ' ἀπανθρωπίας νὰ καταδικάσῃς τὸν ἀδελφόν σου,

ὅστις ἀνεφάνη ἀσθενέστερός σου ἐν τῇ δεινῇ ταύτῃ δοκιμασίᾳ.

Φαιδρὲ νεανία, σὺ ὁ ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν δυνάμεών σου μόνον πρὸς τὰς ἀπολαύσεις σπεύδων καὶ πάντων τῶν λοιπῶν καταφρονῶν, μὴ κατηγόρει λίαν σκληρῶς τὸν γέροντα, τὸν ὑποπεσόντα εἰς τὸ τῆς φιλαργυρίας ἐλάττωμα. Μὴ ἐναδρύνου ἐπὶ ἀρετῇ, ἣν ἐν ἄλλαις περιστάσεσι πιθανῶς δὲν ἤθελες ἔχει καὶ ἣν ἴσως ἀπολέσεις πρὶν ἢ φθάσης τὸ γῆρας. Ὅταν ἔλθωσιν αἱ ἡμέραι, αἵτινες σοὶ ἐπιβάλλουσι τὴν οἰκονομίαν, ἵνα ἐν τῇ ἀσθενεῖ πρεσβυτικῇ ἡλικίᾳ σὺ τε καὶ οἱ περὶ σὲ εὗρεθῶσιν ἐν σκέπη πάσης τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων στερήσεως, ὅταν ἡ προνοητικὴ φειδῶ τῆς δαπάνης καὶ ἡ αὐξήσις τῆς γηϊνῆς περιουσίας σου σοὶ προξενήσωσι πρῶτον ἡδονὴν τινα, εἴτα μεταβληθῶσιν εἰς συνήθειαν καὶ ἐπὶ τέλους κατασταθῶσιν ἴσως ἀληθὲς πάθος, ὅταν διὰ τοῦ γήρως ἀπαμβλυθῇς πρὸς πᾶσαν ἄλλην ἀπόλαυσιν καὶ συγχρόνως γίνῃς δειλότερος καὶ μᾶλλον ἔμφροντις περὶ τοῦ μέλλοντος σοῦ τε καὶ τῶν σῶν, ὅταν σχεδὸν οὐδεμίαν γινώσκῃς ἡδονὴν ἄλλην, πλὴν τῆς ὀψεως τῶν καρπῶν τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς δραστηριότητός σου, ἐὰν καὶ τότε ἦσαι φιλόφρων πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς, ἐλευθέριος πρὸς τοὺς συμπολίτας σου, μεγαλόδωρος πρὸς τοὺς φίλους σου, ἔχεις τότε τὸ δικαίωμα νὰ χαίρῃς διὰ τὴν ἀρετὴν σου. Ἀλλὰ τότε δὲν θέλεις καταδικάζει πλέον μετὰ πικρίας ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἔδειξαν ὥσπερ σὺ ἀρχοῦν ἐφ' ἑαυτῶν κράτος.

Καὶ σὺ, ὦ γέρον, οὔτινος τὸ μὲν αἷμά ἐστι ψυχρότερον, ἢ δὲ καρδίᾳ ἡσυχαιτέρα, τὸ δὲ σῶμα ἀσθενέστερον, μὴ ἐλέγχῃς μετὰ σκληρότητος τὰς μωρίας καὶ τὰ

σφάλματα τῆς νεότητος. Ἡ πεῖρα πολλὰ μὲν σ' ἐδίδα-
 ξεν, οὐχὶ δὲ πάντα. Εὐρέθης εἰς πολυειδεῖς θέσεις καὶ
 πλείστας ὑπέστης δοκιμασίας ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ παρελ-
 θόντος βίου σου, ἀλλὰ θεοβαίως δὲν διῆλθες ὅλον τὸν
 κύκλον τῶν ἀνθρωπίνων περιπετειῶν. Μὴ καταδίκάζε νῦν
 τὰς ὁρμὰς τῶν νεανικῶν παθῶν, διότι αἱ αἰσθήσεις σου
 ἔγιναν ἀμβλεῖαι· μὴ ἔλεγχε τὴν ἀλογιστίαν τῶν νέων,
 διότι αἱ πολιαὶ τρίχες σου σὲ κατέστησαν περιδεέστε-
 ρον καὶ προνοητικώτερον. Μὴ γαυριᾷς ἐπὶ ἀρεταῖς, αἵ-
 τινες πιθανῶς εἰσι δῶρα τῆς ἡλικίας σου, ἢ πρὸς ἀπό-
 κτησιν τῶν ὁποίων σμικρᾷς ἢ οὐδεμιᾷς προσπαθείας καὶ
 πάλης ἐγένετό σοι χρεία. Τὸ ἀπηνὲς καὶ ἄστοργον τῶν
 κρίσεών σου ἀποδεικνύουσιν, ὅτι κατὰ τὴν μακρὰν πο-
 ρείαν τοῦ βίου σου δὲν ἔλαβες ἀρκοῦσαν γνῶσιν καὶ πεῖ-
 ραν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Φεῦ! Οὐδεὶς πρέπει νὰ
 ἐπαίρηται ὡς μὴ πράξας ἀμαρτίας τινάς, εἰς ἃς δὲν
 ἐδύνατο νὰ ὑποπέσῃ, διότι δὲν ἐδόθη αὐτῷ πρὸς τοῦτο
 περιστάσις, ἀφορμὴ, ἀνάγκη.

Ὅτι δὲ εἰς τὴν ἄστοργον κατάκρισιν ξένων σφαλμά-
 των παρακινούμεθα μᾶλλον ἐκ τῆς ὑπερφροσύνης ἡμῶν
 ἐπὶ νομιζομέναις ἀρεταῖς ἢ ἐξ ἀληθοῦς ἀποστροφῆς κατὰ
 τῆς ἀμαρτίας, σαφέστατα γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι
 δεικνύομεν πλειότεραν αὐστηρότητα κατὰ τῶν κοινῶν
 καὶ συνήθων σφαλμάτων, ἢ κατὰ τῶν μεγάλων κα-
 κουργημάτων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα προξενοῦσιν ἡμῖν
 φρίκην. Ἀκούοντες περὶ πραχθέντος τινὸς κακουργήμα-
 τος, αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν ἀπλοῦν ὀδελυγμὸν κατὰ τῆς ἀ-
 νοσίου πράξεως καὶ οὐδὲν ἕτερον. Οὐδαμῶς παραβάλλο-
 μεν ἡμᾶς πρὸς τὸν κακουργήσαντα ἵνα ἀνυψώσωμεν ἡ-
 μᾶς αὐτοὺς καὶ δυνηθῶμεν νὰ εἴπωμεν ἐν ἡμῖν· «Ἐγὼ

εἰμὶ κρείττων αὐτοῦ. » Ὅχι, ἡ διήγησις φόνου, ληστείας, ἐσχάτης προδοσίας πληροῖ τὴν καρδίαν ἡμῶν τρόμου· οἰκτείρομεν δὲ τὸν δυστυχῆ, ὃν τινὰ ὤθησαν εἰς τοιαῦτα κακουργήματα φύσις πονηρὰ, ἐλαττωματικὴ ἀνατροφή, ἐσφαλμέναι ἰδέαι, ἢ δειναὶ καὶ ἔκτακτοι περιστάσεις. Οὐ μόνον δὲ οὐδαμῶς χαίρομεν ὅτι δὲν εἴμεθα τοσοῦτον ἐξηχρεωμένοι, ὥς ὁ εἰς θάνατον καταδεδικασμένος κακοῦργος, ἀλλὰ φρίσσοντες ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τῆς ἀπεκδεχομένης αὐτὸν μοίρας καὶ στενάζοντες λέγομεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς· « ὦ ! εἴθε ποτὲ νὰ μὴ εὑρεθῶ ἐν ταῖς περιστάσεσιν αὐτοῦ, ἢ τοῦλάχιστον εἴθε νὰ δυνηθῶ νὰ ὑπερνικήσω μετὰ πάσης θυσίας τὸ ὀλέθριον τοῦ κακουργήματος δέλεαρ ! » Τίς δὲν κατελήφθη ὑπὸ τοιούτων αἰσθημάτων καὶ λογισμῶν βλέπων κακοῦργον ὀδηγούμενον πρὸς τὴν λαιμητόμον, ἢ ταλαιπωρούμενον ὑπὸ τὸ βάρος ἰσοβίων δεσμῶν; Τίς ἐν ὅφει τοῦ ἀθλίου αὐτοῦ δὲν διανοήθη, λέγων; « Φεῦ ! ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν ἴσως καὶ γὰρ ἤθελον περιπέσει εἰς τὸ αὐτὸ ἀνοσιούργημα ! »

Καὶ ὅμως τὸ αἶσθημα τοῦτό ἐστι τὸ μόνον, ὃπερ πάντοτε ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὁ γνήσιος χριστιανός, ὁ ἀληθὴς σοφός· διότι αὐτό ἐστι τὸ φυσικὸν αἶσθημα καθαρᾶς καρδίας, ψυχῆς εὐγενοῦς. Αὐτὸ οὔτε τέχνην, οὔτε ἐκουσίαν ἀπάτην, οὔτε ὑπερφροσύνην ἐπὶ μὴ ὑπαρχούσαις ἀρεταῖς ὑποτίθῃσιν.

Ἀλλὰ διατί δὲν ἐπικρατεῖ ἐν ἡμῖν τὸ αὐτὸ αἶσθημα καὶ ὅταν μανθάνωμεν ἀλλότρια σφάλματα, ἥττον σπουδαῖα, ἥττον ἀποτρόπαια; Διατί δὲν λυπούμεθα καὶ τότε τὸν πταίσαντα, τὸν δυστυχῶς εἰς ἁμαρτίαν περιπεσόντα; Διατί, ἀντὶ νὰ στρέψωμεν βλέμματα πλήρη ἐλέους πρὸς τὸν ἔνοχον, βλέπομεν μετ' εὐαρεσθήσεως

ἡμᾶς αὐτούς, ὅτι δῆθεν δὲν παρεξेत्रάπημεν τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον σφάλμα ἔχομεν νὰ προσάψωμεν ἡμῖν; Διατί ἀπ' ἐναντίας χαίροντες ἐν ταῖς συνανα-
στροφαῖς ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν ἐλλείψεων, τῶν ἀποπλα-
νήσεων καὶ τῶν πταισμάτων γνωστοῦ ἢ γνωστῆς τινος;
Εἶνε τοῦτο ἀπὸτέλεσμα ἀληθῶς καθαρᾶς καρδίας, καρ-
πὸς χριστιανικοῦ φρονήματος;

Ὅχι, ὄχι· τὸ παρορμῶν ἡμᾶς ἐπὶ τὰ τοιαῦτα αἰσθή-
ματα ἐστὶν ἡ ὑπερφροσύνη, ἣν ὁ Ἰησοῦς ἐμέμφθη παρὰ
τοῖς Φαρισαίοις καὶ ἀφ' ἧς ἀπέτρεψε τοὺς μαθητὰς Αὐ-
τοῦ, ἡ ὑπερφροσύνη ἐκείνη, ἥτις αὐτὴν ἑαυτὴν ἀποθεοῖ.
Φεῦ! πλεῖσται ἔξοχοι ἀρεταί, διαφθαρεῖσαι ὑπὸ τῆς πα-
νολέτιδος ταύτης κακίας, ἔλαβον τὸν μισθὸν αὐτῶν!

Φύγε ἀπ' ἐμοῦ οἷσις ὀλέτειρα, ἡ τὰς φρένας μου
ἀποτυφλοῦσα καὶ ζητοῦσα νὰ μὲ ἀνυψώσῃ ὑπεράνω τῶν
ὁμοίων μου καὶ νὰ μὲ πείσῃ ὅτι δὲν ἡδυνάμην νὰ σφάλω
ὡς αὐτοί! Εἴσελθε δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ μου σὺ οὐρανία τα-
πεινοφροσύνη, γλυκυτάτῃ μετριότητι τοῦ θείου μου Διδα-
σκάλου Ἰησοῦ! Εἴσελθε ἐν τῇ καρδίᾳ μου σὺ γαληνιαία
μέριμνα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτανόντων, σὺ κειμήλιον καὶ κλῆρε
τῶν τρυφερῶν ψυχῶν! Οὐχὶ ὅτι θέλω τολμήσει ἢ ἐπιθυ-
μήσει ποτὲ νὰ κηρύξω ἀθῶον τὸν ἔνοχον ἢ νὰ ὑπεξαίρῃσω
αὐτὸν ἀπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας. Ὅχι· ὅστις δὴποτε
ἀθετεῖ τὰς διατάξεις τῆς πολιτικῆς ἢ ἀστυκῆς κοινω-
νίας εἶνε ἀνάγκη, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν χρηστῶν, νὰ ὑ-
ποβληθῇ εἰς ἅπασαν τῶν ποινικῶν νόμων τὴν αὐστηρό-
τητα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὡς ἐκ τῆς ἐμπεπιστευμένης μοι δημο-
σίας λειτουργίας μοὶ ἐπιβάλληται καθῆκον, ἀναγνωρι-
σθεΐσης τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου, νὰ καταδικά-
σω αὐτὸν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένας αὐστηράς

ποινάς ἢ καὶ νὰ ἐκτελέσω τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, τίς δύναται νὰ μ' ἐμποδίσῃ νὰ χύσω δάκρυον οἴκτου ἐπὶ τοῦ δυστυχοῦς καταδίκου, ὥσπερ ἡ μήτηρ ἡ μέλλουσα νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀπείθειαν τοῦ τέκνου αὐτῆς; Αἱ τῆς πολιτείας Ἀρχαὶ τιμωροῦσι μόνον τὴν ἐγκληματικὴν πράξιν, ἐφ' ὅσον αὕτη φέρει βλάβην ἢ κίνδυνον τῇ κοινωνικῇ τάξει, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν τὴν γενεσιουργὸν τῆς πράξεως ὁ Θεὸς μόνος κρίνει· μόνος ὁ τὰ πάντα εἰδὼς κρίνει κατὰ πόσον ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἐν ταῖς ἐγκληματικαῖς πράξεσιν αὐτοῦ ἐγένετο ἔνοχος. Σὺ μόνος, ὦ καρδιογνώστα Θεέ, βλέπεις τὰ ἀπόκρυφα τῶν θνητῶν, τὰ ἀφανῆ ἐλατήρια τῶν πράξεων αὐτῶν, καὶ Σὺ μόνος δύνασαι νὰ δικάσῃς αὐτούς. Πῶς νὰ τολμήσω λοιπὸν ν' ἀντιποιηθῶ δικαιωμάτων Σῶν; Πῶς νὰ τολμήσω νὰ καταδικάσω τινὰ ἀσόργως, ὅταν ἴσως Σὺ ὁ Θεὸς μου συγχωρῇς αὐτόν; Πῶς νὰ ἀπωθήσω τὸν πλησίον μου ἔνεκεν σφάλματός τινος, ἐνῶ Σὺ δέχεσαι ἴσως τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ χάριν ἄλλων ἀγνώστων μοι ἀρετῶν;

«Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω.» εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὴν ἁμαρτωλὸν. Τοὺς θεῖους τούτους λόγους τοῦ Σωτῆρός μου θέλω ἐπαναλαμβάνει ἐκάστοτε, ὅσάκις ἔχω ὑπ' ὄψιν τινὰ εἰς σφάλματα περιπεσόντα. Τὰ τῶν ἀνθρώπων δικαστήρια ἅς κρίνωσι τὰς πράξεις· ὁ Θεὸς μόνος ἐτάζει τὰς καρδίας. Ἐγὼ δὲν θέλω καταδικάζει ἀνηλεῶς τὸν πλανηθέντα· δὲν θέλω χαίρει βλέπων εἰς τὸ σκότος βεβυθισμένον αὐτόν, ἵνα ἐν τῇ συγκρίσει ἀναφανῶσι λαμπρότεραι αἱ ἐμαὶ ἀρεταί. Δὲν θέλω κομπάζει ὡς ἀπέχων πόρρω τῆς ἁμαρτίας, ὡς ἀνώτερος πάσης μέμφεως. Τοιαύτη ὑπερφροσύνη, τοιαύτη τυφλὴ βεβαιότης ἐς τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἠθικὴν πτωσίν μου. Σὺ, ὦ

Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, παρήγγειλάς μοι νὰ γρηγορῶ καὶ νὰ προσεύχωμαι ἵνα μὴ εἰσέλθω εἰς πειρασμόν· διὸ θέλω γρηγορεῖ καὶ θέλω φυλάττει μετὰ πολλοῦ ζήλου τὴν καρδίαν μου καὶ τὰς κρίσεις μου, ὅπως ἐν παντὶ χρόνῳ μοὶ ᾗ δυνατόν νὰ Σοὶ ἀποτείνω μεθ' ἰλαρᾶς καρδίας τὴν προσευχὴν ταύτην· « Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. »

ΝΑ΄.

Ο νεανίας.

« Υἱὲ ἐὰν δεξάμενος ῥῆσιν ἐμῆς ἐντολῆς κρύψῃς παρὰ σεαυτῶν, ὑπακούσεται σοφίας τὸ οὖς σου, καὶ παραβαλεῖς καρδίαν σου εἰς σύνεσιν· παραβαλεῖς δὲ αὐτὴν ἐπὶ νοουθέτησιν τῷ υἱῶ σου.

(Παροιμ. Σολομ. Β', 4-2.)

Οἱ καιροὶ θέλουσι βελτιωθῆ, ἢ θέλουσι χειροτερεύσει ; Τὸ ζήτημα τοῦτο πολλάκις τεθὲν διαφόρους πάντοτε ἔλαβε λύσεις.

Οἱ καιροὶ, αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς, οὔτε καλοὶ, οὔτε πονηροὶ εἰσι, γίνονται δὲ ὅ,τι ποιήσωσιν αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι. Ὁρθότερον ἄρα τίθεται τὸ ζήτημα οὕτω· «Θέλουσι κατασταθῆ οἱ ἄνθρωποι βελτίονες ἢ χεῖρονες ;»

Ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ποιότης τῶν μελλόντων καὶ χρόνων καὶ ἀνθρώπων ἐξαρτῶνται ἐν μέρει ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῶν σήμερον ζώντων. Οἱ σήμερον ζῶντες ἄνθρωποι

ποι διὰ τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν κακιῶν των, διὰ τῶν γνώ-
 σεων ἢ τῆς πλάνης αὐτῶν, διὰ τῆς μαλθακότητος ἢ
 τῶν αὐστηρῶν ἡθῶν των παρασκευάζουσι τὴν τύχην
 τῶν ἀπογόνων. Τὸ μέλλον ἐστὶν ἀπόρροια τοῦ παρελ-
 θόντος καὶ τοῦ παρόντος· πᾶς αἰὼν ἐστὶ γέννημα τοῦ
 προηγιθέντος αἰῶνος, πᾶσα δὲ γενεὰ κατασκευάσμα
 τῆς πρὸ αὐτῆς γενεᾶς. Γονεῖς, οἵτινες μεριμνᾶτε περὶ
 τοῦ μέλλοντος τῶν τέκνων ὑμῶν, ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καὶ
 μόνοις κεῖται ν' ἀσφαλίσητε αὐτό. Ἐρωτήσατε τὴν
 καρδίαν σας, ἐξεπληρώσατε καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν πρὸς
 τὰ τέκνα αὐτὰ τὰ καθήκοντα τῶν γεννητόρων; Δὲν
 πρόκειται νὰ ἐξετάσητε ἂν διὰ τοῦ κόπου καὶ τῆς προ-
 νοίας ὑμῶν προητοιμάσατε αὐτοῖς τὰ ἀναγκαῖα εἰσο-
 δήματα, ἂν μέλλητε ν' ἀφήσητε αὐτοῖς μετὰ θάνατον
 ἀρκοῦσαν περιουσίαν, ἀλλὰ πρόκειται νὰ βεβαιωθῇτε
 ἂν ἐνεπνεύσατε τοῖς τέκνοις ὑμῶν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ
 καὶ τῆς ἀρετῆς εἰς βαθμὸν, ὥστε οὐδέποτε νὰ ἀπομα-
 κρυνθῶσιν ἀπὸ τῶν ἱερῶν αὐτῶν κειμηλίων τῆς ἀνθρω-
 πίνης καρδίας, ἂν διὰ καταλλήλου ἀνατροφῆς καὶ παι-
 δείας ἐδιδάξατε αὐτοῖς ἀρκοῦντα καὶ δεόντως τὸν νοῦν
 αὐτῶν ἐμορφώσατε, ἵνα μετ' ἀφθονίας παράγωσι τὰ
 πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἐσυνειθίσατε δὲ αὐτὰ εἰς τὴν
 ἐγκράτειαν καὶ τὴν σκληραγωγίαν, ἵνα ἐν πάσῃ περι-
 πτώσει εὐχερῶς ὑποφέρωσι τὰς στερήσεις. Δύνασθε, θέ-
 τοντες τὴν χεῖρα ὑμῶν εἰς τὴν καρδίαν σας, ν' ἀπάν-
 τήσητε καταφατικῶς εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας; "Ω !
 τότε ἡ εὐδαιμονία τῶν τέκνων ὑμῶν ἐστὶν ἐξησφαλι-
 σμένη καὶ ἐπὶ ἀκραδάντων βάσεων τεθεμελιώται· θαρ-
 ροῦντες δὲ ἀναθέσατε πάντα τὰ λοιπὰ τῷ Οὐρανίῳ
 Πατρί. Αὐτὸς θέλει διευθύνει τὴν τύχην τῶν ὑμετέρων

τέκνων πρὸς τὸ συμφερότερον, ὅπως διηυθέτησε τὴν
ιδίαν ὑμῶν μοῖραν.

Θέλουσι μεταβληθῇ οἱ καιροὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἢ ἐπὶ τὸ
χεῖρον; Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς βελτιώσεως ἢ τῆς ἐ-
ξαχρειώσεως τῶν ἡμετέρων ἀπογόνων. Παρατηρήσατε
πρὸ πάντων τὴν νεολαίαν τοῦ δήμου ὑμῶν· ἀπὸ τῶν ἡ-
θῶν, τῶν κλίσεων, τῆς παιδείας καὶ τῶν ἀσχολιῶν αὐ-
τῆς θέλετε μετ' ἀκριβείας γνωρίσει, ὡς ἀπὸ προφητικοῦ
καθρέπτου, τὸ εὐτυχές ἢ δυστυχές μέλλον τοῦ χωρίου,
τῆς πόλεως, τῆς πατρίδος σας, μέλλον, ὅπερ κατὰ πάν-
τα πιθανὸν λόγον ἐκτείνεται πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἐπι-
γείου ὑμῶν ζωῆς.

Παρατηρήσατε τοὺς κύκλῳ ὑμῶν νέους. Ἀναμφιλέ-
κτως δὲν πρέπει νὰ κρίνητε μεθ' ὑπερβαλλούσης αὐστη-
ρότητος τὰς ἀνοησίας τῶν νεανικῶν χρόνων· μὴ κρίνετε
τοὺς νέους λίαν αὐστηρῶς, ἂν ἔστιν ὅτε παρασύρονται
ὑπὸ τοῦ ὀρμητικοῦ αὐτῶν καὶ ὑπερπηδῶσι τὰ ὅρια τοῦ
ἀκριβοῦς καθήκοντος. Τίς ἀγνοεῖ τὰς μωρίας τὰς συν-
ήθεις τῇ ἡλικίᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ὁ ἄνθρωπος ἐφ' ἡμισείᾳ
παῖς καὶ ἐφ' ἡμισείᾳ ἀνὴρ ζῇ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν μέσῳ ἀ-
παιολημάτων ζωηρᾶς καὶ ἀκαθέκτου φαντασίας; Στυ-
φνοὶ γέροντες, ἀναμνήσθητε τῶν χρόνων τῆς νεότητος
ὑμῶν! Παρατηρήσατε δὲ τοὺς κύκλῳ ὑμῶν νέους, ἵνα βε-
βαιωθῇτε ἂν αἱ καρδίαι αὐτῶν πάλλωσι πρὸς τὰ εὐγε-
νῆ φρονήματα, πρὸς τὰς γενναίας πράξεις, πρὸς τὴν δι-
καιοσύνην, ἢ ἂν τὰ θέλγητρα τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ ὕψος
τῆς πίστεως καὶ τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων οὐδεμίαν
ἔχωσιν ἐπ' αὐτῶν ἐπιβρόχην. Παρατηρήσατε ἂν ἐπικρα-
τῇ ἐν αὐτοῖς ὁ πόθος τῶν σπουδαίων καὶ ὠφελίμων γνώ-
σεων καὶ ἔργων, ἢ ἂν ἐκνευρισμένοι καὶ ἀνίκανοι πρὸς

αὐστηράν δραστηριότητα ἐγένοντο φίλοι τῆς ἀργίας καὶ ὀπαδοὶ βίου ἀβροδιαίτου καὶ ἀνειμένου. Παρατηρήσατε ἂν ἀποκλίνωσι μᾶλλον πρὸς τὰς εὐγενεῖς ἡδονὰς καὶ διασκεδάσεις, τὰς ἐνισχυούσας μετὰ τοῦ σώματος τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, ἢ ἂν κατὰ προτίμησιν παραδίδωσιν ἑαυτοὺς ταῖς χυδαίαις καὶ ποταπαῖς τῆς ὕλης ἀπολαύσεσιν, αἵτινες διὰ τοῦ σώματος ἐξασθενοῦσι καὶ διαφθείρουσι τὸν νοῦν.

Ὁδυνηρὸν αἶσθημα λύπης καταλαμβάνει τὴν καρδίαν τοῦ φιλοπάτριδος πολίτου, ὅταν βλέπῃ τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας τῆς πατρίδος του, πρὶν ἢ ἐξανθήσωσι, κατεσραμμένας ὑπὸ τῆς καταβιβρωσκούσης αὐτὰς ἐρυσίβης τῶν κακιῶν, ὅταν βλέπῃ πῶς οἱ νέοι τῶν χωρίων αὐξάνουσιν ἐν κτηνώδει ἀγροικίᾳ, στερούμενοι πάσης ἐκπαιδεύσεως ἢ παραμελούμενοι ἐντὸς ἐλεεινῶν σχολείων καὶ κατατρίβοντες ἐπὶ ματαίῳ τοὺς λαμπροτέρους τῆς ζωῆς των χρόνους ἐξ ἀμαθείας ἢ ἔνεκεν πεπαλαιωμένων φαύλων ἔξεων, πῶς ἀπὸ τοῦ ἀρότρου μεταβαίνουσιν εἰς τὰ χαρτοπαίγνια καὶ εἰς τοὺς πότους, πῶς ἐκ τῶν θείων τῆς θρησκείας διδαγμάτων οὐδὲν γινώσκουσι καὶ οὐδὲν πράττουσι, πῶς ἐνόνουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸ ὀρμητικὸν τοῦ νεανικοῦ αἵματος καὶ τὴν πονηρίαν τῶν ἀνδρῶν, τὸ ἀκαλλιέργητον τοῦ πνεύματός των καὶ τὰς ὀλεθρίους προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας τῶν γερόντων. Πληγόνεται ἡ καρδιά παντὸς ἔχοντος φιλοπατρίας αἶσθημα, ὅταν βλέπῃ ἐν ταῖς πόλεσι τὴν νεολαίαν τῶν κατωτέρων τάξεων λαμβάνουσαν ἀνατροφὴν οὐχὶ καλλιτέραν τῆς τῶν χωρικῶν, ὅταν βλέπῃ τοὺς νέους πολίτας προσθέτοντας εἰς τὴν χωρικὴν ἀγροικίαν τὰς τετεχνημένας ἀκολασίας τοῦ ἄστεως, ὅταν βλέπῃ τοὺς υἱοὺς τῶν πλουσίων καὶ

διασήμεων οἴκων φεύγοντας πᾶσαν σπουδαίαν καὶ ὠφέ-
 λιμον ἐνασχόλησιν, διαφθείροντας τὴν φαντασίαν αὐτῶν
 δι' ἡδυπαθῶν ὀνειροπολήσεων καὶ σκαιῶν ἀναγνώσεων,
 ποιῶντας κύριον αὐτῶν ἔργον τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰς
 περὶ τὴν ἐσθῆτα καινοτομίας καὶ μετ' ἀκηδίας πληροῦν-
 τας ἐπὶ βλάβῃ ἑαυτῶν καὶ τῶν ἄλλων τὰς μακρὰς τῆς
 ἀργίας αὐτῶν ὥρας· ὅταν πρὸς τοῖς ἄλλοις βλέπῃ τοὺς
 εἰρημένους νέους ἀντὶ νὰ ἐπιδιώκωσι τὸ μεγαλεῖον τῆς
 ψυχῆς, τὴν ῥώμην τοῦ πνεύματος, τὴν τῶν ἀνοικείων ἐ-
 πιθυμιῶν ἀπόταξιν, τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς, ν' ἀρέ-
 σκωνται ὁμιλίαις ἠθοφθόροις, νὰ καυχῶνται ἐπὶ τῇ ἐμ-
 πειρίᾳ αὐτῶν εἰς πᾶν εἶδος τρυφῆς καὶ ἀκολασίας, ἢ νὰ
 ἐπαίρωνται ἐπὶ τῇ λαοφθόρῳ ἡμιμαθείᾳ αὐτῶν καὶ νὰ
 καταδαπανῶσι μετὰ τῆς αὐτῆς ἐλαφρονοίας τὰς πολυ-
 τιμοτέρας τῆς ζωῆς των ὥρας καὶ τῶν πατέρων αὐτῶν
 τὴν κληρονομίαν.

Εὐτυχῶς, καθόλου εἰπεῖν, μικρὸν ἀποτελοῦσιν ἀριθ-
 μὸν τὰ ἐξηχρειωμένα ταῦτα ὄντα, τὰ οὐδεμίαν μὲν ἐλ-
 πίδα παρέχοντα, πολλὴν δὲ λύπην τῷ οἴκῳ καὶ τῇ πα-
 τρίδι προξενοῦντα. Μέγας τούναντίον ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς
 ἐκείνων, οἳτινες ἐξ ἴσου ἀπέχοντες ἀπὸ τῆς ἐσχάτης κα-
 κίας καὶ ἀπὸ τῆς ἐκτάκτου ἀρετῆς ἀκολουθοῦσι τὰ ἴχνη
 τῶν πατέρων αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ καὶ πολλοὶ ἀληθῶς εὐγε-
 νεῖς νέοι, οἳτινες διὰ τῆς ἰσχύος τῆς ψυχῆς αὐτῶν, διὰ
 τῆς φιλοπονίας των καὶ διὰ τῶν ἀγνῶν ἡθῶν των ὑψοῦν-
 ται ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ πλήθους, ἵνα φέρωσιν εὐημερίαν
 τῷ οἴκῳ αὐτῶν, τιμὴν τοῖς γονεῦσι, δόξαν καὶ εὐλογίαν
 τῇ πατρίδι.

Ὡ νέε, οἷόςδεποτε καὶ ἂν ᾗσαι σὺ, οὔτινος τὰ βλέμ-
 ματα ἀπαντῶσι τὰς σελίδας ταύτας, πισεύεις ὅτι θαυ-

μασία τις Πρόνοια διευθύνει καὶ διατάσσει ἀγνώστοις τρόποις τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων; Ἡ Πρόνοια αὕτη καὶ οὐδὲν τυχαῖον ἔθεσεν εἰς τὰς χεῖράς σου τὸ βιβλίον τοῦτο. Μὴ ἀπορρίψῃς αὐτό· περιέχει λέξιν τινά, ἥτις δύναται ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς εὐδαιμονίας ὅλου τοῦ βίου σου. Τὴν δὲ λέξιν ταύτην σοὶ ἐκφράζει ἄνθρωπος, ὅστις ἦν ποτε νέος καὶ ἐπομένως ἐγνώρισεν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα καὶ πάσας τὰς δυσχερείας τῆς νεότητος. Τί λέγω; ὅχι· δὲν σὲ ὁμιλεῖ ἄνθρωπος, διότι αὐτός ἐστιν ἐνταῦθα ἀπλοῦν ὄργανον τῆς θείας Προνοίας. Αὕτη ἡ Θεότης ὁμιλεῖ πρὸς τὸ πνεῦμά σου, ἡ Θεότης, ἥς εἶσαι πλάσμα καὶ ἥς ὁ ὀξύς καὶ ἀκοίμητος ὀφθαλμός σὲ καθορᾷ καὶ σὲ ἐπιβλέπει.

Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ σοῦ, περὶ τοῦ μέλλοντός σου, περὶ τῆς βεβαίας εὐδαιμονίας σου, περὶ τοῦ ἀφεύκτου ὀλέθρου σου, περὶ τῶν κυριωτέρων σου συμφερόντων, ταῦτα δὲ πάντα περικλείονται ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ λέξει, ἐν τῇ λέξει Θρησκεία.

Ἡ λέξις αὕτη δὲν σοὶ εἶνε ξένη, καθὼς οὐδόλως ἀλλότριον διατελοῦσι τῷ πνεύματί σου οἱ περὶ Θεοῦ καὶ αἰωνιότητος διαλογισμοὶ καὶ αἱ σοβαραὶ σκέψεις σου περὶ τοῦ ἀπεκδεχομένου τὴν σὴν ψυχὴν κλήρου, καίτοι ἔστιν ὅτε ἐν τῷ κρυπτῷ ἐγερθέντων ἐν σοὶ ἐνδοιασμῶν τινων. Ἡ καρδία σου πάλλει ἐπὶ ταῖς ἀναμνήσεσι καὶ τοῖς διαλογισμοῖς αὐτοῖς σφοδρότερον ἢ ὅσον ὁμολογοῦσι τὰ χεῖλη σου.

Μὴ φοβοῦ, ὅτι ἡ λέξις αὕτη, ἡ εἰς τὴν ψυχὴν σου ἀποτεινομένη, ἔσεται οἷον εἰσαγωγὴ σκληρῶν παραινέσεων, ἡ ὅτι δι' αὐτῆς ἀξιῶ παρὰ σοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὰς ἀπολαύσεις τῆς νεανικῆς ἡλικίας, νὰ μεταβάλλῃς

τὴν φύσιν σου, περίφοδος, πεφυλαγμένος, ψυχρὸς, σκυθρωπὸς καὶ σιωπηλὸς, ὥσπερ ὁ γέρων, νὰ γίνῃς. "Οχι, ἡ θρησκεία οὐδόλως ἐστὶν ἐχθρὰ τῶν ἀπολαύσεών σου, τῆς χαρᾶς σου, ὅσάκις αὗται δὲν σὲ ἀτιμάζουσιν, ὅσάκις δὲν ζημιοῦσι τὴν τιμὴν, τὴν ἡσυχίαν, τὴν εὐτυχίαν τῶν ὁμοίων σου. Ἀλλ' ἂν τοιοῦτον ἔμελλον νὰ ἔχωσιν ἀποτέλεσμα αἱ τέρψεις σου, βεβαίως σὺ πρῶτος ἤθελες καταδικάσει αὐτάς. Ἐπίσης μὴ φοβοῦ, ὅτι ἡ θρησκεία θέλει σὲ καταπτοήσῃ διὰ τῶν εἰκόνων τοῦ θανάτου καὶ τῆς σηπεδόνος. "Οχι, αἱ τοιαῦται εἰκόνες σοὶ ἐπροξένουν φρίκην, μόνον διότι κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας ἡ καρδιά σου δὲν διεθερμαίνετο ὑπὸ τῶν πεποιθήσεων καθαρᾶς πίστεως. Ὁ φέρων ἐν ἑαυτῷ καθαρὰν πίστιν, καὶ τῆς ζωῆς ἐναργῆ ἐννοιαν ἔχει, καὶ τὸν θάνατον ὡς γλυκύτατον καὶ εἰρηνικὸν ἄγγελον ἀπεκδέχεται.

Πίστευσόν μοι, πᾶς ἄνθρωπος ἀνεξαιρέτως κέκτηται καὶ διατηρεῖ ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς του αἰσθήματα θρησκευτικά· καὶ αὐτὸς ὁ ἀκόλαστος ἀνὴρ, ὁ γαστρός ἡπτων καὶ ἀφροδισίων, ἐν ταῖς τῆς μονώσεως αὐτοῦ ὥραις δὲν εἶνε ἄμοιρος τῶν τοιούτων αἰσθημάτων, καίτοι δημοσία χλευάζων τὴν θρησκείαν καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα ἵνα φανῇ δῆθεν ἀνωτέρου πνεύματος ἄνθρωπος. Διὸ ἔτι μᾶλλον σεμνύνου καὶ ἀγάλλου, ὅτι διατηρεῖς ἐν σοὶ ἀκέραιον τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν προορισμόν σου.

Πιθανῶς ἐνίοτε ἀμφιβολίαι τινὲς σὲ ταράττουσι. Τοῦτο συμβαίνει κατὰ φυσικὸν λόγον καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου καθαρίζεται, ἀποβάλλων τὰς ἐσφαλμένας τῶν παιδικῶν χρόνων ιδέας, ἵνα ἀποδεχθῇ τὰς ἐσκεμμένας πεποιθήσεις τῆς ὠρίμου ἡλικίας. Ἀλλ' αἱ ἀμφιδο-

λίκαι, οἱ ἐνδοιασμοὶ εἰσιν ἀπλῶς ἀμφιβολίαι καὶ ἐνδοιασμοί, οὐδαμῶς δὲ ἀλήθειαι. Ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς πρώτης νεότητος, ἐν ᾧ καλῶς εἶχες ὡς ὀλίγον σκεπτόμενος, προέρχεται ἤδη πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας. Τὸ φῶς αὐτὸ ἀμβλύνει τὴν τῆς ψυχῆς σου ὄψιν· ὅθεν πλανᾶσαι εἰσέτι ἐντὸς λυκαυγοῦς. Ἀδυνατῶν δὲ νὰ διατηρήσῃς ἐπὶ πλέον τὰς παιδικὰς τῶν πραγμάτων ἐννοίας, δὲν ἔχεις εἰσέτι τὸν νοερὸν ὀφθαλμόν σου ἀρκούντως ἰσχυρόν, ἵνα ἴδῃς ἐν τῷ φωτὶ τοῦ ἀνδρικοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἐντεῦθεν αἱ ἀμφιβολίαι, αἱ ἀπορίαι, ἡ ἀδημονία, αἱ πηγάζουσαι ἀπὸ τῆς ἀτελοῦς μαθήσεως. Ἐντελὴς παιδεία, ὁλόκληρος διαφώτισις θέλει σὲ διαλλάξῃ πρὸς σεαυτὸν, θέλει σὲ ἐπαναφέρει πρὸς τὴν Θεότητα καὶ θέλει σὲ ἐμψυχώσῃ αὐθις διὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐκείνου πνεύματος, ὅπερ ἐκδηλοῦται ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὁδηγεῖ πάντας πρὸς τὴν αἰωνίαν ζωὴν.

Αἱ ἀλήθειαι τῆς θρησκείας εἰσδύουσιν ἐν τῇ ψυχῇ σου ὅταν οὐδεὶς σὲ ταράσῃ ἐνδοιασμός· καταλαμβάνεσαι δὲ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀληθειῶν καὶ ὅταν ἐνδοιασμοὶ εἰς ἀπορίαν σ' ἐμβάλλωσι· διότι οἱ ἐνδοιασμοὶ αὐτοὶ δὲν προέρχονται ἀπὸ τῆς καρδίας, ἀλλ' εἰσὶ γεννήματα τοῦ ἐπισφαλοῦς εἰσέτι νοός σου, τοῦ ἀξιοῦντος νὰ κατανοήσῃ τὸ ἄπειρον καὶ ἐντὸς τοῦ περιορισμένου φανταστικοῦ νὰ περικλείσῃ τὴν ἐννοιαν τοῦ ἀπεράντου καὶ τῆς αἰωνίου διαρκείας. Διζάζεις περὶ τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀμφιβάλεις περὶ τῆς θρησκείας, διότι ἀπώλεσας τὴν εἰς σεαυτὸν καὶ εἰς τὰς ἰδίας σου δυνάμεις πεποιθήσιν. Ἀφίχθεις καὶ ἤδη μετὰ φρίκης ἰστάμενος ἐπὶ τῶν ὀρίων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, καὶ μὴ ἀρκούμενος ταῖς ἀποκαλύψεσι, ταῖς ὑπὸ τῆς φύσεως

καὶ ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς δοθείσαις ἡμῖν, οὐδὲ τῇ πίσει καὶ τῷ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ ἐν ταῖς καρδίαις πάντων τῶν ἀνθρώπων πεφυτευμένῳ θρησκευτικῷ αἰσθηματι, ἠθέλησας νὰ ὑπερπηδήσῃς τὰ ἀμετατρέπτως περιγεγραμμένα τῆς ἀνθρωπότητος ὅρια. Δύστηνε θνητέ! ἵνα ἐμβλατεύσῃς εἰς τὸ μέγα μυστήριον τοῦ Σύμπαντος ἔπρεπε νὰ ᾔσῃς αὐτὸς ὁ Θεός!

Φέρεις ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὴν θρησκείαν. Δὲν δύνασαι, εἰμὴ παραφρονῶν, νὰ ἀρνηθῇς τὴν ἐν τῷ σώματί σου ἐνοικοῦσαν ψυχὴν, τὴν τὸν κόσμον κυδερνῶσαν Πρόνοιαν, τὰς ἐν τοῖς θείοις διδάγμασι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μεγάλας ἀληθείας. Ἔτι ἐν ὄνῳ, ὦ νέε. Λάβε τὴν γενναιότητα νὰ μείνῃς πιστὸς σεαυτῷ. Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα κοσμεῖ τὸν ἄνδρα, καθωραΐζει τὴν οἰκοδόσπον, καθίστησι σεβαστότερον τὸν γέροντα· ἀλλ' εὐλαβὴς νέος προσελκύει τὸ σέβας πάντων, καθότι ἡ εὐσέβεια προϋποτίθῃσι δύναμιν τῆς καρδίας, ἣν δὲν περιμένει τις ἀπὸ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, γενναιότητα, περιφρονοῦσαν τὴν ἐλαφρόνοιαν καὶ τὰ χλευάσματα τῶν συνηλικιωτῶν αὐτοῦ, καρτερίαν ψυχῆς, ἀποσρεφομένην πᾶσαν προσποίησιν καὶ ἐκλάμπουσιν ἐν τοῖς λόγοις, ἐν τοῖς φρονήμασι καὶ ἐν τοῖς ἔργοις.

Μὴ ἐπιβάλλῃς τὰς πεποιθήσεις σου ἐτέροις, φύλαττε δὲ μόνον αὐτὰς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὡς ἱερὸν κειμήλιον. Καθὼς δὲ ἐπιθυμεῖς νὰ μὴ σοὶ ἀφαιρέσωσιν ἄλλοι τὸν θησαυρὸν αὐτόν, νὰ μὴ ἀτιμάζωσιν αὐτόν διὰ χλευασμοῦ, ἀλλὰ νὰ τιμῶσιν αὐτόν ἐν σιωπῇ, οὕτω καὶ σὺ σέβου τὰ θρησκευτικὰ τῶν ἄλλων φρονήματα καὶ τὰ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν λατρείας ἔθιμα. Τὰ ἔθιμα ταῦτά εἰσι σεβαστὰ, καθόσον ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἰσχυρότερον ἢ

ἀδυνατώτερον, κατὰ λόγον τοῦ ἀτομικοῦ ἐκάστου ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ πάντοτε σωτηρίως. Διό, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ὠφελίμου τούτου ἀποτελέσματος, τήρει ἀκριδῶς τὰ ἔθιμα τῆς σῆς Ἐκκλησίας. Θεώρει καθήκόν σου καὶ τιμὴν σου νὰ δεικνύης δημοσίως τὰ θρησκευτικά σου αἰσθήματα. Μὴ ἀποχώρει ἀπὸ τῶν συνελεύσεων τῶν χριστιανῶν καὶ μὴ ἐρυθρία ὑπὸ ψευδοῦς καὶ γελοίας ἐντροπῆς, αἰσχυρόμενος νὰ φαίνησαι συχνὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς, ἐν οἷς ὁ πατήρ σου, ἴσως καὶ ὁ πάππος σου ὕψωνον πρὸς τὸν Θεὸν τὸ πνεῦμα αὐτῶν ὑπὲρ σοῦ προσευχόμενοι, καὶ ὅθεν ἀνέβησαν πρὸς τὸν οὐρανὸν πλειστάκις οἱ ὑπὲρ σοῦ σιγαλοὶ στεναγμοὶ τρυφερῶς ὑπερφιλοῦσης σε μητρός.

Ὁμολόγει τὴν θρησκείαν ἐν τοῖς φρονήμασί σου, καὶ θέλεις ἶδει κατὰ μικρὸν ἐξαφανιζομένας τὰς τελευταίας ἀμφιβολίας, τὰς πιθανῶς βασανίζουσας σε, καὶ θέλεις εὑρεῖ ἐν τῇ ἀδόλῳ πίστει καθαρᾷ ψυχῇ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν γαλήνην, ἃς ἀπώλεσας ἐν τοῖς διανοήμασι τοῦ φανταστικοῦ σου καὶ ἐν τοῖς ὄνειροπολήμασι νοός παραγνωρίζοντος ἑαυτόν.

Ὁμολόγει τὴν θρησκείαν ἐν τοῖς λόγοις σου. Φεῦγε τοὺς αὐθάδεις καὶ ἀτόπους μυκτηρισμοὺς τῶν ἀγίων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς μυστηρίων, καὶ πίστευε ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη, μεθ' ἧς ὁ μᾶλλον ἀπαίδευτος τῶν ἀνθρώπων προσκυνεῖ τὴν μεγαλειότητα τοῦ Παντοδυνάμου, οὐδαμῶς ἥττον ἀξία λόγου ἐστὶ τῆς ὑψηλῆς προσευχῆς τοῦ σοφωτάτου τῶν θνητῶν, ὅτι ὁ ὁδολὸς τῆς πτωχῆς χήρας, ὁ ὑπ' αὐτῆς κρυφίως ἐν τῷ γαζοφυλακείῳ τοῦ ναοῦ εἰς ἐλεημοσύνην τιθέμενος, τιμᾶται παρὰ τῷ Καρδιογνώστῃ πλεότερον ἢ τοῦ χρυσοῦ ἢ ποσότης, ἣν ὁ Φαρισαῖος δημοσία καὶ πρὸς ἐπίδειξιν πτωχοῖς διανέμει. Εἰς ὑπάρχει

Θεός· Αὐτὸν λατρεύουσι πάντα τὰ ὄντα, καίτοι διαφορὸς περὶ Αὐτοῦ ἰδέας ἔχοντα. Οὐχὶ τί προσεύχονται, ἀλλὰ πῶς προσεύχονται ἀκούει ὁ Θεός· οὐχὶ τὴν ἀτέλειαν τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ τὸ τὴν προσευχὴν κινεῖν αἶσθημα βλέπει ὁ Πανάγαθος. Οὕτω καὶ αὐτός ὁ ἐπίγειος πατὴρ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀγάπης προσφέρεται τοῖς τέκνοις αὐτοῦ, εἴτε ἐνήλικα ὥσι ταῦτα, εἴτε μόλις ψελλίζωσι τὰς νηπιακὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας.

Ὁμολόγει τὰ θρησκευτικὰ σου αἰσθήματα ἐν ἔργοις. Ἡ ἀληθὴς εὐσέβεια συνίσταται ἥττον ἐν τοῖς διανοήμασιν ἢ ἐν τοῖς ἔργοις. «Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.» εἶπεν ὁ Κύριος. Ἄνευ εὐγενῶν πράξεων, οἱ εὐγενέστεροι λογισμοὶ μένουσι χωρὶς ἀξίας· ἄνευ τῶν ἔργων, ματαιαία ἡ πίστις.

Δυσχερέστερόν ἐστι σοὶ ἢ τῷ προβεβηκότι τὴν ἡλικίαν τὸ πολιτεύεσθαι καὶ πράττειν πάντοτε οὕτως, ὥς νὰ μένης εὐχαριστημένος μετὰ σεαυτοῦ. Ἐνίοτε ὑποπίπτεις εἰς σφάλματα, διότι δι' ἑλλειψιν πείρας ἢ ἐνεκεν ἀπερισκεψίας ἡπατήθης· ἄλλοτε τὸ ὀρμητικὸν τῆς φύσεώς σου σὲ παρασύρει ἐπέκεινα τῶν παρὰ σοῦ τοῦ ἰδίου προτεθέντων ὅρων. Διὸ ἔτι μᾶλλον ἀποβαίνει σοὶ ἀναγκαία ἡ σοβαρότης ἐν ταῖς πράξεσιν, ἢ σκέψις ἐντε τοῖς ἐπιχειρήμασι καὶ ἐν τοῖς λόγοις σου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένη φρόνησις φαίνεται καὶ εἶνε δυσεπίτευκτος· ἀλλὰ διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἀσκήσεως ἡ ἑξὶς δευτέρα καθίσταται φύσις. Τὸ πρῶτον καὶ ἀσφαλὲς μέσον πρὸς κτῆσιν τῆς ἀρετῆς ταύτης, τῆς δυναμένης νὰ σὲ ὑψώσῃ ἀνωτέρω τῶν συνομηλίκων σου, ἐστὶν ἡ τήρησις τοῦ ἀκολούθου κανόνος. «Σιώπα, ὅταν αἶσθημά τι ἐμπαθὲς ζητῇ νὰ σὲ κυριεύσῃ·

μηδὲν πράττε, ὅταν αἰσθάνησαι, ὅτι ἀπώλεσας τὴν ἡσυχον τῆς ψυχῆς σου διάθεσιν.» Τήρησον δὲ τὸν κανόνα αὐτὸν καὶ ἐν τῇ χαρᾷ καὶ ἐν ταῖς λυπηραῖς περιστάσεσιν. Ἦδη πικρὰ πείρα ἀρκούντως σ' ἐδίδαξεν, ὅτι πλείστας ἀμνηχανίας ἤθελες ἀποφύγει, ἂν σεαυτοῦ ἐκράτεις. Ἀσκει τὴν ἀρετὴν ταύτην, καὶ θέλεις βεβαίως θεμελιώσῃ στερεῶς τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς σῆς εὐδαιμονίας. Ἀλλ' ἐὰν ἀποδειλιῶς, ἐὰν ἢ πρὸς τὰς ἀναπαύσεις κλίσις σου, ἢ ἰσχυρογνωμοσύνη σου σὲ κωλύωσι νὰ γίνῃς κύριος σεαυτοῦ, βάδιζε καὶ γενοῦ δοῦλος τῶν ποταπῶν αἰσθημάτων σου, μὴ μέμφου δὲ τὴν θεῖαν Πρόνοιαν ἂν λάθῃς ὑπαρξίν πλήρη λύπης καὶ πικρίας. Σὺ αὐτὸς διὰ τῶν κακῶν διαθέσεών σου, διὰ τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν σου, ἔγινες καταστροφεὺς τῆς ἰδίας σου εὐδαιμονίας.

Νεανία, ἐπιθυμητόν ἐστι τὸ ἐμπνέειν ἄλλοις σέβας. Σὺ, ὅστις σπεύδεις πρὸς τὰς διακρίσεις καὶ πρὸς τὰς τιμὰς, εἰς χεῖράς σου ἔχεις τὸ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῶν. Ἀσκοῦ ὅπως κατασταθῇς ἐγκρατὴς σεαυτοῦ, ὥς οὐδέποτε νὰ σοὶ ἐπέλθῃ τιμωρὸς μεταμέλεια. Ἀναμφηρίστως δὲν θέλεις ἔχει πάντοτε τὴν ἀπαιτουμένην σύνεσιν ἵνα προὔπολογίσῃς πάσας τὰς περιστάσεις καὶ συνεπείας τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεών σου· ἔχεις εἰσέτι ἀνάγκην πείρας τινὸς ἵνα τὰ πάντα πρεπόντως ἐκτιμήσῃς. Ἀλλ' ἂν ἔστιν ὅτε στερεῇσαι τῶν γνώσεων καὶ τῆς φρονήσεως τῶν ἀνθρώπων, μάθε ὅτι ὑπάρχει τι ὑψηλότερον τούτων, οὔτινος ἢ κτῆσις σοὶ εἶνε ἐφικτὴ, τί ἀνώτερον, ὅπερ οὐδέποτε θέλει σ' ἀφήσει ν' ἀποπλανηθῇς ἐν ταῖς πράξεσί σου, ἐνῶ πολλάκις πολλοὶ καὶ τῶν δοκιμωτέρων ἀνδρῶν ἀπατῶνται, τί ἀνώτερον πάσης ἀνθρωπίνης πείρας, ἢ χριστιανικὴ σοφία, ἢ

ἐξ ἀπάντων τῶν οὐρανίων διδαγμάτων τοῦ Σωτῆρος ἀπορρέουσα. «Πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς.» εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν. (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ζ', 12). Φεῦγε λοιπὸν πᾶσαν ἀδικίαν, ὑφ' οἷονδήποτε καὶ ἂν κρύπτηται ὄνομα· ἔσο ἐπεικὴς πρὸς τοὺς ἄλλους, αὐστηρὸς δὲ πρὸς μόνον σεαυτόν. Ἔσο ἀληθὴς καὶ χρηστὸς ἐν τοῖς λόγοις σου, νουνεχὴς καὶ ἐχέμυθος ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν ἄλλων λεγομένοις. Ἔσο ἐν ταῖς πράξεσί σου φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς ἀγνώστους, πιστὸς πρὸς τοὺς φίλους, γενναῖος πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ὑπερασπίζου τὸ δίκαιον ἄνευ πικρίας καὶ χωρὶς βλάβης τῶν δικαίων τοῦ ἀντιπάλου σου.

Τοιαύτη ἐστίν, ὦ νεανία, ἡ χριστιανικὴ διαγωγή, ἣν ὀφείλεις ν' ἀκολουθήσῃς καὶ ἣτις συγκεφαλαιοῦται ἐν ταῖς ὀλίгаῖς ταύταις λέξεσιν· «Ἀγάπα τὸν Θεὸν ὑπὲρ πάντα καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Βοήθει τοὺς ὁμοίους σου ἐν ταῖς διαφόροις περιστάσεσιν αὐτῶν, ἀπαλλάκτως ὡς ἤθελες ἐπιθυμήσει νὰ σὲ ἐβοήθουν, ἂν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν εὐρίσκεσο.»

Εἶνε εὐκολον νὰ πολιτεύηται τις καλῶς καὶ γενναίως, ἔχων ὑπ' ὄψιν καλὰ καὶ γενναῖα παραδείγματα· ἀλλ' εἶνε λίαν δυσχερὲς, σχεδὸν ἀδύνατον νὰ διατηρήσῃ τις τὴν εὐγένειαν τῆς καρδίας του ἄθικτον, ἂν ἀκαταπαύστως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ παρίστανται τὰ παραδείγματα τῆς κακίας καὶ τῆς διαφθορᾶς. Ὅ,τι ἐκ πρώτης ἀφετηρίας σοὶ διεγείρει ἀηδίαν καὶ ἀποστροφὴν, καθίσταται σοὶ ἐπὶ τέλους διὰ τῆς συνηθείας ἀδιάφορον. Ὁ δὲ πρὸς τὸ κακὸν ἀδιάφορος καταστάς δὲν εἶνε πλέον χρηστός.

Μετὰ πλείσσης λοιπὸν σκέψεως καὶ ἀκριθείας ποιεῖ τὴν

ἐκλογὴν τῶν περικυκλούντων σε. Ἄπεχε τῶν συναναστροφῶν ἐκείνων, ὧν τὰ ἥθη καταδικάζει ἢ εἰσέτι καθαρὰ συνείδησίς σου. Στέρησον μᾶλλον σεαυτὸν τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἔχειν φίλον, ἐὰν ἀδυνατῇς νὰ εὔρης τινὰ, οὔτινος τὰ φρονήματα δύνανται νὰ βελτιώσωσι τὰ σὰ καὶ ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ ὁποίου θέλει προκύψει ὠφέλεια καὶ εἰς τὸν νοῦν σου καὶ εἰς τὴν καρδίαν σου. Φίλος, μὴ ὧν κρείττων σου ἐν πολλοῖς, θέλει εἶσθαι κώλυμα εἰς τὴν περαιτέρω τελειοποίησίν σου· φίλος δὲ φαυλότερός σου βεβαίως θέλει σὲ ἀναγκάσει νὰ ὀπισθοδρομήσης.

Ἔσο πρὸ πάντων προσεκτικὸς εἰς τὰς σχέσεις σου πρὸς τὸ ἕτερον φύλον. Αἱ ἐνάρετοι γυναῖκες θέλουσι σὲ βελτιώσει ταχύτερον τοῦ μᾶλλον ἐναρέτου φίλου σου· αἱ δὲ τὴν ἀρετὴν ἀρνηθεῖσαι θέλουσι σὲ διαφθείρει εὐκολώτερον ἢ ὁ μᾶλλον διεφθαρμένος τῶν γνωρίμων ἀνδρῶν. Εἰς τὰς ἐναρέτους θέλεις ἀρέσκει μόνον διὰ τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς ἀγνότητός σου· εἰς τὰ ὄμματα αὐτῶν μόνῃ ἢ ἀγνότης τῆς ψυχῆς σοὶ δίδει τὴν ἐρασμιότητα καὶ τὴν ἀξίαν, ἃς εἰς μάτην ζητεῖς ν' ἀπολαύσης διὰ τῶν τεχνημάτων τῆς οὔτω λεγομένης τέχνης τοῦ εὖ ζῆν καὶ διὰ τῆς ἐπιτετηδευμένης γλώσσης ψευδοῦς φιλοφροσύνης καὶ κολακείας.

Ἔσο σεμνὸς ἐν τῇ πρὸς τὸ θῆλυ γένος συμπεριφορᾷ σου. Μὴ παίζης πρὸς αἰσθήματα, ἅτινα πρέπει νὰ μένωσιν ἄγνᾳ, ὥς ὄντα προωρισμένα ν' ἀφιερωθῶσι μίαν ἡμέραν ἐναρέτῳ συζύγῳ. Ἔσο κύριος σεαυτοῦ καὶ μὴ γίνου θυμὰ τυφλοῦ πάθους, ὅπερ θέλει σὲ καταστήσει παίγνιον τῶν ἄλλων καὶ ἀντικείμενον τῆς δικαίας αὐτῶν περιφρονήσεως. Φοβοῦ μὴ δι' ὑπερβολικῆς εὐαισθησίας ἀπολέσης τὸν ἀνδρικὸν χαρακτῆρά σου· φοβοῦ μὴ πλα-

νηθῆς ὑπὸ τῶν βουκολημάτων τῆς κενοφροσύνης. Ἀλλὰ πρὸ πάντων πρῶσεχε μὴ διαταράξης τὴν ἡσυχίαν εὐτυχούς τινος ψυχῆς, διεγείρων ἐν αὐτῇ πάθος μὴ συνᾶδον πρὸς τὰς περιστάσεις τοῦ βίου σου.

Ἐὰν δέ, ὦ νεανία, τὰ ἀνωτέρω ἀκολουθῶν αἰσθανθῆς ἀληθῆ καὶ ἄξιον τῆς ἀρετῆς σου ἔρωτα, σέβου τὴν ἀθωότητα, τὴν τιμὴν, τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ψυχικὴν γαλήνην τῆς παρὰ σοῦ ἀγαπωμένης. Καὶ πῶς δύναται ἡ ἀληθῆς ἀγάπη νὰ θέλῃ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου; Κράτει τῶν ἐπιθυμιῶν σου, σιώπα, ἀπόφευγε, ἔσο ἀνὴρ. Ἡ μεγαλοψυχία αὕτη θέλει σὲ πληρώσει ἀληθοῦς τιμῆς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὄρμητά σου, θέλεις δὲ ἀπολαύσει οὕτω τῆς εὐτυχίας τοῦ νὰ θεωρῆσαι ἀξιάγαστος καὶ ἐράσμιος, χωρὶς νὰ διαταράττῃς τὴν εἰρήνην ξένης καρδίας καὶ τὴν ἰδίαν σου ἡσυχίαν διὰ τῶν ὑποβολῶν τῆς ματαιοφροσύνης.

Διατῆρει ὥσπερ τὴν καρδίαν σου, οὕτω καὶ τὸ σῶμά σου καθαρὸν. Οὐαὶ σοι ἂν ἡ τῆς ἡδυπαθείας κατάρρα ἐπιπέσῃ κατὰ σοῦ· οὐαὶ σοι ἂν γίνῃς λεία τῶν ποταπῶν ὀρέξεών σου, ἄπιστος πρὸς σεαυτὸν, πρὸς τοὺς γονεῖς σου, πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν ἐπιθυμεῖς νὰ παρίστασαι ἀνερυθριάστως καὶ ἄνευ ἐνδομύχου ἐλέγχου ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐναρέτων συνηλικιωτῶν σου; Δὲν ἐπιθυμεῖς νὰ προτείνῃς μίαν ἡμέραν μετὰ καθαρᾶς συνειδήσεως τὴν χεῖρά σου ἀθῶα συζύγῳ πρὸς αἰωνίαν ἔνωσιν; Τίμα σὺ σεαυτὸν, καὶ θέλεις τιμηθῇ παρὰ τῶν ἄλλων. Τὸ οὐράνιον αἶσθημα καρδίας ἀγνῆς ἀποτελεῖ τελειότεραν καὶ ἀληθεστέραν ἀπόλαυσιν ἢ τοῦ ἀτίμου ἢ ἀκολασία. Ἡ συναίσθησις τῆς ἰδίας σου ἀθωότητος ἐστὶν ὑψίστη ἡδονή.

Χρηστὲ νεανία, ἴσως πλεῖστα τῶν λεχθέντων ἀντή-

χῆσαν ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας σου. Ἄν ὄντως διετέλης σωτηρίως ὑπὸ τῶν λόγων τούτων, διαιώνισον τὴν ἐντύπωσιν αὐτῶν. Γενοῦ μέγας καὶ ἐνάρετος· ἔσο ἡ τιμὴ τοῦ οἴκου σου, τὸ καύχημα τῶν σῶν, τῆς πατρίδος σου τὸ ἐγκαλλώπισμα καὶ ἡ δόξα. Ἐν σοὶ τοῦτο κεῖται. Ἴδου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου ἐκτείνεται ὁλόκληρος βίος· ἔχεις δίκαιον νὰ ἐλπίζης λαμπρὸν μέλλον. Μὴ καταστρέφῃς σὺ αὐτὸς τὰς ἐλπίδας ταύτας. Ὡ νεανία, ἄκουσον προσέτι καὶ τὸ ἐξῆς ἀξιῶμα, οὔτινος ἡ ἀλήθεια ὑπὸ πολλῆς ἀπεδείχθη πείρας. «Οὐδέποτε ἔση εὐτυχέστερος τῶν ἄλλων, εἰ δὲν κατασταθῇς κρείσσων αὐτῶν.» Τὸ λόγιον τοῦτο ἐγχάραξον βαθέως ἐν τῇ μνήμῃ σου· μνήσθητι δὲ αὐτοῦ ὡςάκις περιπίπτεις ἐν ἀνάγκαις καὶ ἐν ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ ἕνεκεν ἰδίων ἀμαρτημάτων. Μνήσθητι αὐτοῦ, ὅταν τὰ ἐκ τῶν σφαλμάτων σου πηγάζοντα παθήματα ἀποσπῶσι δάκρυα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, ἢ τῶν πεπραγμένων ἢ μεταμέλεια σὲ φέρῃ εἰς ἀπόγνωσιν. Ἐνθυμήθητι αὐτοῦ, ὅταν προτιμᾷς τὸν δουλικὸν ζυγὸν ἀνοικείων παθῶν μᾶλλον, ἢ τὴν ἀληθῆ ἀνεξαρτησίαν σου, ὅταν ἐκλέγῃς ἀξιοκατάκριτον ἐλαφρόνοιαν, ἀντὶ τῆς φρονήσεως ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις, τοὺς δὲ ὀνειδισμοὺς ἐνόχου συνειδήσεως, ἀντὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀθωότητος, δι' ἧς ἀφικνεῖται τις εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν.

ΝΒ΄.

Ἡ νεᾶνις.

«Ἐστω (αὐτῶν) οὐχ ὁ ἕξωθεν ἐμπλοκῆς
τριχῶν, καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύ-
σεως ἱματίων κόσμος· ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς
καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ
πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὃ ἐστὶν
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελής.»

(Α. Ἐπιστ. Πέτρου Γ', 3—4.)

ΠΡΟΣ σὲ νῦν στρέφω τὸν λόγον, ὃ νέα κόρη, ἣτις σή-
μερον λάμπεις ἐν τῷ κάλλει ἀνθηρᾶς νεότητος καὶ ἴσως
ὕπὸ κολάκων περικυκλωμένη διατελεῖς· πρὸς σὲ, ὃ παρ-
θένε, τὴν ὡραιότητα ἐλπίδα ἢ τὴν δεινοτάτην μέρι-
μναν τῶν γεννητόρων καὶ τῶν συγγενῶν σου.

Μὴ ἀπορρίψῃς τὸ βιβλίον τοῦτο χωρὶς ν' ἀναγνώσῃς
αὐτό. Αἱ ὑπ' ὄψιν σου σελίδες σὲ ὁμιλοῦσι περὶ τῆς μελ-
λούσης τύχης σου, περὶ τῶν ἐλπίδων σου, περὶ τῆς εὐ-
δαιμονίας σου ἐν ταῖς παρούσαις ἡμέραις καὶ κατὰ τοὺς
ἐπερχομένους χρόνους. Ἴσως αὕτῃ ἡ θεία Πρόνοια, ἡ
περὶ πάντων μετὰ τοσαύτης ἀγάπης μεριμνῶσα, ἔφε-
ρεν εἰς χεῖράς σου τὸν τόμον τοῦτον. Αἱ ἐν αὐτῷ περιε-
χόμεναι σκέψεις θέλουσι πιθανῶς σὲ διασώσει ἀπὸ τῶν
κινδύνων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων βαδίζεις ὡς περὶ τὸ χεῖ-
λος ἀφανοῦς ἀβύσσου· ἴσως θέλεις εὖρει ἐν αὐταῖς παρα-
μυθίαν τινὰ εἰς τὴν κεκρυμμένην λύπην, τὴν βασανί-
ζουσαν τὴν καρδίαν σου· ἴσως διὰ τῆς μελέτης αὐτῶν
θέλεις παρασκευασθῇ καταλληλότερον καὶ θέλεις ἀπο-

κτήσει μεγαλειτέραν δύναμιν, ἵνα ὑποστῇς μετὰ γενναιότητος τὰς ἐν τῷ μέλλοντι περιπετείας καὶ προσβολὰς τῆς τύχης.

Ἡ μέλλουσα τύχη τῆς κόρης ἐστὶ πολλῷ ἀβεβαιοτέρα τῆς τύχης τοῦ νεανίου. Ὁ ἀνὴρ εἰσέρχεται μετ' ἰδίας δυνάμεως ἐν ταῖς δυσκόλοις καὶ ποικίλαις σχέσεσι τοῦ βίου. Κύριος ἑαυτοῦ ὢν, ἐκλέγει ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτὸς τὸ σάδιον, δι' οὗ ζητεῖ ν' ἀποκτήσῃ ἐντίμως τὰ πρὸς ἀνεξάρτητον βίον ἐπιτήδεια· πρὸς ἐπίτευξιν τῶν διαφόρων σκοπῶν του ἐκλέγει μετὰ πάσης ἐλευθερίας τὰ μέσα, ἅτινα νομίζει καταλληλότερα· ἐκλέγει δὲ μίαν ἡμέραν καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ, τὴν σύντροφον τοῦ βίου του, κατὰ τὰς κλίσεις καὶ τὰς διαθέσεις αὐτοῦ. Πάντα ὁμως ταῦτα οὐχ οὕτως ἔχουσι καὶ παρὰ τῇ νέᾳ κόρῃ.

Αὕτη σπανίως δύναται νὰ προσδιορίσῃ ἑαυτῇ τὴν τύχην της, ἣν ὀφείλει σιωπῶσα νὰ περιμένῃ. Σπανίως δέδοται αὐτῇ νὰ ἐκλέξῃ τὸν ἄνδρα, μεθ' οὗ ἡδύνατο ἀσμένως νὰ συμμερισθῇ τὰς λύπας καὶ τὰς χαρὰς τοῦ μέλλοντος βίου της· αὐτὸν ἐκλέγουσιν ἄλλοι. Σπανίως κέκτηται ἰδίους πόρους καὶ ἴδια μέσα, ἵνα αὐτὴ ἑαυτὴν συντηρήσῃ καὶ ὑπερασπίσῃ· ἄλλοι παρέχουσιν αὐτῇ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἄλλοι ὑπερασπίζουσιν αὐτήν. Ἀνήκουσα εἰς φύλον, ὅπερ ἐκ φύσεώς ἐστι τρυφερώτερον, ἀσθενέστερον τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ ἥττον ἱκανὸν νὰ παλαίσῃ πρὸς τὰς τρικυμίας τοῦ ἀστυκοῦ βίου, ἢ νέα κόρη διατελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ διηνεκῇ ἐπιτροπείαν ἐνώπιον αὐτῶν τῶν νόμων τῆς πολιτείας, καὶ ὀφείλει ν' ἀναθέσῃ ἐτέροις τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων της καὶ τὴν διεύθυνσιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ὑλικῶν αὐτῆς συμφερόντων.

Πόσον ἄρα ἐφήμερα καὶ ἀθέβαιά εἰσι πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν νέαν κόρην, καὶ ὅταν αὕτη ἔχῃ εἰσέτι τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἀπολαύοντας τῆς κοινῆς ὑπολήψεως καὶ μὴ στερουμένους ἀποχρώσεως περιουσίας ! Πόσον ἐπισφαλῆς καὶ σχεδὸν κλονιζομένη εἶνε ἡ βάσις πάσης γυναικείου εὐδαιμονίας, ἀφοῦ ἡ τύχη τῆς γυναικὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συμπτώσεως διαφόρων εὐνοϊκῶν ἢ δυσμενῶν περιστάσεων ! Ἡ δυστυχὴς κόρη ἀγνοεῖ μέχρι τίνος χρόνου θέλει ἀπολαμβάνει τῆς ὑπερασπίσεως καὶ τῆς φροντίδος τῶν γονέων καὶ συγγενῶν της· ἀγνοεῖ δὲ προσέτι ἂν θέλει τύχει ποτὲ συζύγου, οἷον ἐπιθυμεῖ ἡ καρδιά αὐτῆς, συζύγου συμπαθοῦντος πρὸς τὰ φρονήματα καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῆς καὶ δυναμένου νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἐντελῶς εὐδαίμονα.

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον ὅτι σπουδαιότατόν ἐστι διὰ τὴν νέαν κόρην νὰ ρίπτῃ, ἐν ταῖς ὥραις τῆς μονώσεως καὶ μελέτης, τὰ νοερὰ βλέμματά της ἐπὶ τῆς ἐνεστώσεως καταστάσεως καὶ ἐπὶ τῶν μελλουσῶν περιστάσεων αὐτῆς. Ἀνάγκη πᾶσα νὰ ὀπλισθῇ εὐτολμίαν ὅπως προῦπαντήσῃ τὴν εἰμαρμένην αὐτῆς ἀτρομήτως καὶ συνετῶς, νὰ παρασκευάσῃ δὲ ἑαυτὴν ἀξίαν καλλιτέρας τύχης καὶ ὅταν ἡ τύχη αὕτη δὲν ᾔνε προωρισμένη αὐτῇ. Ἄς μάθῃ νὰ μὴ ᾔνε ἐντελῶς δυστυχὴς καὶ ὅταν αἱ εὐχαὶ αὐτῆς δὲν μέλλωσι νὰ πραγματοποιηθῶσι, καὶ ὅταν αἱ περιστάσεις τοῦ βίου της διαψεύδωσι τὰς ἐλπίδας αὐτῆς.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ληφθῇ ἡ δέουσα προνοια πρωϊαίτατα. Ἡ τῆς καρδίας μόρφωσις δὲν εἶνε ἔργον ὀλίγων στιγμῶν, ἀπαιτεῖ καὶ χρόνον οὐ σμικρὸν καὶ προσπάθειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀπαιτεῖ σπουδαίό-

τητα καὶ σύνεσιν, ἃς δὲν ἔχει τις προχείρους καὶ ἀπαρασκευάστως καθ' ἣν στιγμὴν χρήζει αὐτῶν. Ἡ νέα κόρη ὀφείλει ἐπομένως ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς χρόνων νὰ καταστήσῃ τὴν ἀληθῆ αὐτῆς εὐδαιμονίαν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ἐκτὸς περιστάσεων καὶ πραγμάτων· ὀφείλει νὰ θεμελιώσῃ ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ της τὴν εὐδαιμονίαν ταύτην, ἐὰν θέλῃ νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν ὡς σύζυγος, ὡς μήτηρ, ὡς οἰκοδέσποινα, ἢ ἐν τῇ μονώσει τοῦ ἀγάμου βίου.

Ἐν τῇ ἀνθούσῃ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας της περικυκλοῦται ἡ νέα κόρη ὑπὸ κινδύνων, ἀφανῶν μὲν αὐτῇ, ἀλλὰ μεγίστην ἐχόντων ἐπιρροὴν ἐφ' ἅπαντα τὸν μέλλοντα αὐτῆς βίον. Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης ἔχει χρεῖαν μεγάλων προσπαθειῶν, ἵνα ἐν μέσῳ πολλῶν ἐπαγωγῶν περιστάσεων καὶ ἀπατηλῶν παραδειγμάτων διαφυλάξῃ καρδίαν καθαράν καὶ νοῦν ἀδιάφθορον. Καὶ ὅμως ἄνευ τῶν δύο τούτων πλεονεκτημάτων τὸ μέλλον τῆς κόρης ἔσεται κατ' ἀνάγκην δυστυχές.

Ἡ ἀγνότης τῆς καρδίας, τὸ ὑψιστον τοῦτο ἀγαθὸν παντὸς ἀνθρώπου, ἐστὶν ὁ λαμπρότερος κόσμος τῆς παρθένου. Δι' αὐτῆς ἡ δυσμορφοτέρα καθίσταται ἀξιαγάπητος, ἐνῶ τὰ λαμπρότερα πλεονεκτήματα τοῦ σώματος πᾶν θέλγητρον ἀποβάλλουσιν, ὅταν ἡ ἐξωτερικὴ ὡραιότης ὑποκρύπτῃ καρδίαν ὑπὸ παθῶν, δυσκόλων τρόπων καὶ ἀνοικείων αἰσθημάτων διεφθαρμένην.

Ἡ λέξις, ἣτις ἐκφράζει ἅπασαν τὴν εὐγένειαν καὶ ἅπασαν τὴν χάριν τῆς γυναικὸς, ἐστὶν ἡ λέξις ἀθώότης. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸν εὐγενέστερον στέφανον τῆς παρθένου, τὴν βάσιν πασῶν τῶν γυναικείων ἀρετῶν. Ὁ ἀσελγὴς ἐντίμως φέρεται, ὁ βάρβαρος αἰσθάνεται σέβας πρὸς τὸ τρυφερὸν καὶ ἀδύνατον αὐτὸ πλάσμα, τὴν κό-

ρην, ἣν περιβάλλει ἡ μεγαλειότης τῆς παρθενικῆς τιμῆς. Ἡ διαφθαρεῖσα καὶ ἀτιμωθεῖσα γυνὴ οὐδεμίαν πλεον ἔχει ἀξίαν, οὐδέν ἐστι, παρὰ πάντων ἀποδοκιμάζεται, παρὰ πάντων ἀποβάλλεται, εἴτε ἐν τῷ φανερῷ, εἴτε ἐν τῷ κρυπτῷ. Ὅσάκις ἡ τοιαύτη γυνὴ δὲν κινεῖ τὴν γενικὴν περιφρόνησιν, διεγείρει τὸν οἶκτον, ὅστις οὐχ ἥττον ὑδριστικός ἐστιν. Οἱ χρηστοί, καὶ τοι οἰκτεῖροντες αὐτὴν, ὑψοῦσι τοὺς ὤμους· οἱ δὲ πονηροὶ γελῶσι καὶ χλευάζουσιν αὐτὴν, καὶ ἔτι μετὰ πολλῶν ἐτῶν παρέλευσιν παρὰ τῇ σορῷ τῆς δυστήνου διηγοῦνται τὰς ἀδυναμίας αὐτῆς.

ὦ θύγατερ, τίμησον σὺ αὐτὴ τὴν πολύτιμον ταύτην ἀξίαν τοῦ φύλου σου, καὶ θέλεις διασώσει τὴν σὴν ἐρασμιότητα καὶ ὅταν οἱ χρόνοι ἐξαφανίσωσι τὰς νεανικὰς σου χάριτας. Γίνωσκε τοὺς πολυειδεῖς κινδύνους, τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν ἀθωότητά σου, καὶ παράλαβε κατ' αὐτῶν τὰ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ σου κείμενα ὅπλα, τὴν αἰδῶ, τὴν ἠθικὴν ἀξιοπρέπειαν, τὴν τῶν τρόπων μετριότητα. Τίμα τὰ αἰσθήματα ταῦτα, ἅπερ αὐτὴ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ ἔθετο ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ πρόσεχε μὴ καὶ ἐπ' ἐλάχισον βλάβης αὐτά. Ἄνευ τῶν ἱερῶν τούτων αἰσθημάτων, θέλεις κατασταθῇ ἀξιοκαταφρόνητος οὐ μόνον εἰς τὰ ὄμματα τῶν ὁμοίων σου, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀτίμοις καὶ περιπεφρονημένοις ἀνδράσι.

Φεῦγε τὰς συναναστροφάς, ἐν αἷς παραβιάζονται οἱ νόμοι τῆς κοσμιότητος. Φεῦγε καὶ μετ' αὐτῶν τῶν συνηλικιωτίδων καὶ φίλων σου τὰς ὁμιλίας, ἔνεκεν τῶν ὁποίων ἤθελες ἐρυθριάσει, ἂν τρίτος τις ἤκουεν αὐτάς. Φεῦγε τοὺς κόλακας, οἵτινες προσποιοῦνται ὅτι ὑπὸ τοῦ κάλλους σου κατεγοητεύθησαν, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ

νά σοι ἐμπνεύσωσι κατὰ μικρόν κλίσιν τινά, πάθος τι, δι' οὗ τυφλουμένη νά γίνῃς ἐπιλήσμων σεαυτῆς καί νά κατασταθῇς ἔρμαιον τῶν ἀκαθάρτων αὐτῶν ὀρέξεων.

Πολλάκις αἱ περὶ τὰς ἐσθῆτας καινοτομίαι, ἐφευρέματα τῆς ἀκολασίας τῶν πολυανθρώπων καὶ τὰ χρηστά ἦθῃ διαφθειρουσῶν πόλεων, ἀπαιτοῦσιν ἀναισχύντους ἀπογυμνώσεις, ἐν ὧσι τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸς ὁ ἀθῶος νεανίας ἐρυθριᾷ καὶ ὁ εὐγενὴς τὴν ψυχὴν ἀνὴρ ἀποστροφὴν αἰσθάνεται. Ὡ παρθένε, σὺ ἡ ἀποπλανηθεῖσα ὑπὸ τῆς ματαιότητος καὶ τῆς περὶ τὰς ἀπειροκάλους καινοτομίας σπουδῆς, δύνασαι νά αἰσθανθῇς μεγαλειτέραν ταπείνωσιν τῆς καταλαμβανούσης σε βεβαίως, ὅταν βλέπῃς ὅτι καὶ ἄνδρες εἰσὶν αἰδημονέστεροί σου, ὅτι καὶ ἄνδρες ὑπερτεροῦσιν ἐν τῇ ἀρετῇ, ἥτις ὥφειλε νά ᾔνῃ ὁ κυριώτερος στολισμός σου; Τὸ περὶ τὰς ἐνδυμασίας ἔθος μεταβάλλεται ἀνά πᾶσαν τοῦ ἔτους ὥραν, ἡ δὲ αἰδῶς πρὸ χιλιάδων ἐνιαυτῶν μένει τὸ μᾶλλον ἐπαγωγὸν θέλητρον τῆς γυναικός.

Ἀλλὰ μηδὲν ἄρκοῦ νά φαίνησαι μόνον κοσμία εἰς τὰ ὅμματα τῶν ἄλλων· ἔσο τοιαύτη καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ σῇ παρουσίᾳ. Ἀποσρέφου πᾶσαν ἀπρεπὴν ἀνάμνησιν, δυναμένην νά διεγείρῃ ἐν σοὶ ἀκαθάρτους λογισμούς· φεῦγε τὰς ἀτάκτους ἐννοίας τῆς φαντασίας σου καὶ διασκέδαζε αὐτὰς δι' ὠφελίμου ἐνασχολήσεως ἢ διὰ σπουδαίων σοχασμῶν. Οὐαὶ σοι, ἐὰν μολύνῃς τὴν ψυχὴν σου δι' ἀκολάσων λογισμῶν, ἐνῶ δημοσίᾳ ἐρυθριᾷς ἔτι ἔνεκεν αὐτῶν. Βαδίζεις ἤδη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπωλείας σου· ἐλύμανας ἤδη τὴν ἀληθῆ ἀθωότητά σου· δὲν εἶσαι πλέον καθαρὰ ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν σου καὶ ἐνώπιον τοῦ τὰ πάντα εἰδότος Θεοῦ, καὶ ἐξαπατᾷς διὰ ψευδοῦς κοσμιό-

τητος καὶ προσπεποιημένης ἐξωτερικῆς αἰδοῦς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς μὴ γινώσκοντάς σε.

Ἵνα δὲ τὴν ἀγνότητα τῆς καρδίας σου διατηρήσης, διαφύλαττε τὴν ἀγνότητα τοῦ νοός σου. Μὴ ζῆτει νὰ ἐκπαιδεύσης τὸν νοῦν σου διὰ μέσων, ἅτινα πολλάκις φέρουσιν αὐτὸν πρὸς τὴν ἐξαχρείωσιν. Μὴ θήρευε γνώσεις, αἵτινες ὀλίγον συντελοῦσιν εἰς αὐξήσιν τῆς οἰκιακῆς εὐδαιμονίας· μὴ δίδωκε ἐπιδεξιότητος καὶ ιδέας, ἃς οὐδεὶς ἀξιοῖ ἢ περιμένει ἀπὸ σοῦ. Μὴ ἀναγινώσκῃς συγγράμματα καὶ βιβλία, ὧν τὸ περιεχόμενον δὲν σοὶ συνέστησε φίλος σπουδαῖος. Πρὸ πάντων δὲ φύλαττε σεαυτὴν ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν πονημάτων ἐκείνων, ἅτινα μόνον πρὸς ἐνασχόλησιν τῆς φαντασίας ἐγράφησαν. Ταῦτα ἥκιστα σε διδάσκουσι τὸν κόσμον ὅπως ἀληθῶς ἐστίν, ἀλλὰ σοὶ ἀνακοινοῦσι τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡθοφθόρα ὀνειροπολήματα τῶν ἀργῶν καὶ ῥαθυμῶν· σοὶ δίδουσι ψευδεῖς ἐννοίας περὶ τοῦ πραγματικοῦ βίου, παριστάνοντά σοι φαντασιώδη πρότυπα, ἅτινα μακρὰν τοῦ νὰ μιμῆσαι ὀφείλεις ν' ἀποφεύγῃς· κατὰ μικρὸν καὶ λεληθότως αὐξάνουσι τὰς πρὸς τὸν κόσμον ἀξιώσεις σου· μεταβάλλουσι τὰ φύσει καλὰ αἰσθηματά σου εἰς ὑπερβολικὴν εὐαισθησίαν καὶ μαλθακότητα καὶ πληροῦσι τὸ φανταστικόν σου κενῶν καὶ πολλάκις βλαβερῶν εἰκόνων. Διὰ τῶν τοιούτων ἀναγνώσεων, ἐπεκτεινομένης ὁσημέραι τῆς σφοδρότητος τῶν αἰσθημάτων σου καὶ αὐξανομένων τῶν ἐπιθυμιῶν σου, ὁ πραγματικὸς καὶ καθ' ἡμέραν βίος καθίσταται σοι κοινὸς καὶ ὀχληρὸς, οἱ ἄνθρωποι, μεθ' ὧν ὀφείλεις νὰ συζῇς, χαλεποὶ καὶ ἀηδεῖς. Πανταχοῦ καὶ τὰ πάντα ψέγεις καὶ κακίζεις, διότι οὐδαμοῦ ἀπαντᾷς τὴν ἰδανικὴν τελειότητα, τὴν ὑπὸ τῶν μυθιστοριῶν παρουσιαζο-

μένην σοι. Ἀντὶ δὲ νὰ γίνῃς κρείσσων σεαυτῆς, καθ' ἐκάστην ἐξαχρειοῦσαι· ἀντὶ νὰ γίνῃς ὠφέλιμος τῇ κοινωνίᾳ, γίνεσαι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἄχρηστος· ἐπὶ τέλους δὲ πᾶσα ἡ νομιζομένη πρόοδος σου οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ φανταστικὸν ὄνειρον, παιδεία ψευδῆς καὶ ματαιία.

Διὰ τῆς ὀλεθρίου ταύτης ἑξέως τοῦ ἀναγινώσκειν κενὰ καὶ ἡθοφθόρα βιβλία πλεῖσται κόραι ἔθεσαν κατὰ μικρὸν καὶ ἀνεπαισθήτως τὰ θεμέλια τῆς οἰκιακῆς αὐτῶν ἀθλιότητος. Εὐρέθησαν μίαν ἡμέραν οὕτως εἰπεῖν ἐκτετοπισμέναι ἀπὸ τῆς τάξεως, ἀπὸ τοῦ προορισμοῦ καὶ ἀπὸ τῶν περικυκλουσῶν αὐτὰς περιστάσεων. Ἀπαξιοῦσαι νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν μετ' ἀνδρῶν τιμίῳ μὲν καὶ χρηστῶν, μὴ ἀνταποκρινομένων δὲ πρὸς τὸ ἰδανικόν τῆς ἐξημμένης αὐτῶν φαντασίας πρότυπον, ἔμειναν ἐπὶ τέλους ἄγαμοι ἢ ἡναγκάσθησαν νὰ λάβωσι σύζυγον ἀνάξιον, πλήρη πραγματικῶν ἐλαττωμάτων, ἢ καὶ ἐν τῷ γάμῳ ἐγένοντο ὑποκείμενα φαντασιόπληκτα καὶ φιλόμουθα, γυναικες ληρώδεις, κακαὶ σύζυγοι, κακαὶ μητέρες, προτιμῶσαι νὰ φαίνωνται καὶ νὰ λάμπωσι κατ' ἐπιφάνειαν, ἢ νὰ ὦσι τέλειαι ἐν ᾗ ἐκλήθησαν τάξει.

Ἡ ἀρίστη ἀγωγή καὶ παιδεία τοῦ γυναικείου φύλου ἐστὶν ἡ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων παρασκευάζουσα τὴν κόρην σκοπίμως πρὸς τὸν μέλλοντα αὐτῆς προορισμόν, ἡγουν ἢ παρασκευάζουσα αὐτὴν πολυμαθῇ καὶ ἐπιδέξιον οἰκοδέσποιναν, τροφὸν καὶ παιδαγωγὸν ἐπιστήμονα τῶν τέκνων, καὶ συγχρόνως καθιστῶσα αὐτὴν διὰ τῆς κτήσεως ὠφελίμων γνώσεων ἱκανὴν νὰ πορίζηται τὰ πρὸς ἀνεξάρτητον καὶ ἔντιμον βίον ἀναγκαῖα ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν διὰ τῆς ἀποδιώσεως τῶν γονέων, τῶν συγγενῶν ἢ τοῦ συζύγου αὐτῆς ἤθελεν εὐρεθῇ στερημένη πάσης ξέ-

νης ἀντιλήψεως. Τοῦτό ἐστι τὸ σπουδαιότατον ἀποτέλεσμα τῆς ἀληθοῦς ἀνατροφῆς τῶν γυναικῶν καὶ τοῦτο πρὸ παντός ἄλλου ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ πᾶσα χρηστὴ κόρη. Ἐπειτα, ἅτε θεοαίως ὑπολειπομένων ὠρῶν τινων ἐλευθέρων, δύναται καὶ ὀφείλει ἡ φιλόπονος νεᾶνις νὰ μὴ ὀλιγωρήσῃ μεγαλειτέρας διανοητικῆς ἀναπτύξεως. Ἀλλ' ἡ ἐκπαίδευσις αὕτη οὐδαμῶς συνίσταται εἰς τὴν γνῶσιν φανταστικῶν διηγημάτων καὶ πεπλασμένων ἱστοριῶν, ἀφ' ὧν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐκτὸς τῆς ἀληθείας, ἐλλεῖπει καὶ ἡ πιθανότης καὶ πᾶν εὐγενὲς καὶ ὑψηλὸν αἶσθημα, ἀλλὰ συνίσταται εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ νοός, εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν γνώσεων περὶ τῆς φύσεως καὶ περὶ τοῦ ἐν ταύτῃ ἐκδηλουμένου μεγαλείου τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ ἐπιεικῇ τῶν ἀνθρώπων κρίσιν καὶ εἰς τὴν δυσχερῇ καὶ πολῦτιμον ἐπιστήμην τοῦ γνῶθι σαυτόν.

Αἱ ἀσχολίαι τῆς γυναικὸς ἀπαιτοῦσι μελέτην, σκέψιν, σύνεσιν, πρόνοιαν, ὑπομονήν, καρτερίαν. Ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γυναικὸς, ἀπὸ τῶν φρονίμων φρονημάτων καὶ πράξεων αὐτῆς ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος πᾶσα εἰρήνη, πᾶσα χαρὰ, πᾶσα εὐδαιμονία τοῦ κατ' οἶκόν βίου. Ὅλας τὰς γνώσεις, ὅσαι τείνουσι πρὸς τὸν σπουδαῖον αὐτὸν σκοπὸν, ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς ἐπίτευξιν αὐτοῦ, ἡ νέα κόρη ὀφείλει ἐν σιωπῇ ἀπροσποιήτως καὶ φιλοτίμως ν' ἀποκτήσῃ. Ἄς ἔχῃ διηνεκῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς τὴν σπουδαιότητα, τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τοῦ γυναικείου προορισμοῦ. Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς ἀνατροφή.

Ὁ προορισμὸς τῆς γυναικὸς ἐστὶ νὰ διαχέῃ πανταχοῦ ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς τὴν χάριν, τὴν

τάξιν, τὴν καθαριότητα, τὸ πνεῦμα τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς εἰρήνης, τὴν παραμυθίαν. Ὁ προορισμὸς τῆς γυναικὸς ἐν τῷ γάμῳ ἐστὶ νὰ συμμερίζηται τὴν λύπην καὶ τὴν χαρὰν τοῦ παρὰ τῆς θείας Προνοίας δοθέντος αὐτῇ συζύγου, τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν του, νὰ πολλαπλασιάζῃ καὶ νὰ ἐξευγενίσῃ τὰς ἀπολαύσεις αὐτοῦ, νὰ παρέχῃ αὐτῷ ἐν τῷ οἴκῳ ἀνταμοιβὴν τῶν ἔργων καὶ τῶν φροντίδων αὐτοῦ, νὰ καταπραΰνῃ τὸ ὀρμητικὸν αὐτοῦ καὶ ν' ἀναθαρρύνῃ τὸ καταπεπτωκὸς αὐτοῦ φρόνημα. Ὁ προορισμὸς τῆς γυναικὸς ἐστίν, ὥς μήτηρ νὰ συντελέσῃ οὐσιωδῶς εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας τῶν τέκνων αὐτῆς, ὥς οἰκοδόσποινα νὰ προσφέρηται πρὸς μὲν τὸν σύζυγον μετ' ἀγάπης, πρὸς δὲ τὰ τέκνα μετὰ φιλοστοργίας, πρὸς δὲ τοὺς θεράποντας μετ' ἀξιοπρεποῦς φιλοπροσηγορίας, πρὸς πάντας δὲ τοὺς προσερχομένους εἰς τὴν οἰκίαν μετ' ἐπαγωγῆς ἀγαθότητος καταδουλοῦσης αὐτοῦς.

Βεβαίως ἡ κλῆσις αὕτη τῆς γυναικὸς ἐστὶν ἐκ τῶν μᾶλλον σεβαστῶν καὶ ἱερῶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ. Χωρὶς δὲ ἀντιλογίας τὰ καθήκοντα, περὶ ὧν εἴρηται, ἀπαιτοῦσι φρόνησιν, γνώσεις, ἀσκήσιν οὐ τὰς τυχοῦσας. Καὶ ὁμῶς πρὸς τὴν κλῆσιν ταύτην καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σπουδαιοτάτων αὐτῶν καθηκόντων προώριται ἡ νέα κόρη.

Μετὰ πόσου κόπου διέρχεται ὁ νέος τὰ σχολεῖα καὶ τὰ τεχνουργεῖα, μετὰ πόσου μόχθου γυμνάζεται ἐν τῇ πράξει τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, πρὶν ἢ κατασταθῇ ὁπωσοῦν τέλειος πρὸς τὸ μέλλον αὐτοῦ ἐπάγγελμα! Πόσας ὥρας σκληρᾶς ἐργασίας καὶ ἐπιμόνου μελέτης ὀφείλει ν' ἀφιερῶσιν εἰς τὴν πολυχρόνιον προπαρα-

σκευήν του! Ἡ δὲ κόρη, ἥς ἡ μὲν κλήσις βεβαίως δὲν εἶνε κατωτέρα τῆς τοῦ νεανίου, τὰ δὲ καθήκοντα ἤττον σπουδαῖα τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνδρός, δύναται ἀτιμωρητὶ νὰ μένη ἀργὸς ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ, ὀλιγωροῦσα πάσης προπαρασκευῆς πρὸς τὸν μέλλοντα αὐτῆς βίον; Πῶς δύναται ἡ κόρη, ἀρκουμένη τῇ ἀτελεῖ γνώσει τῶν ἀπλουστάτων οἰκιακῶν ἔργων, νὰ δαπανᾷ πάσας τὰς λοιπὰς ὥρας ἐν τῇ ἀργίᾳ, εἰς διασκεδάσεις, εἰς φλυαρίας, εἰς ἀνωφελεῖς ἢ καὶ βλαβεράς ἀναγνώσεις, εἰς ματαιοσπουδίας τοῦ καλλωπισμοῦ καὶ τῆς ὑπερμέτρου φιλαρεσκείας;

Ἐὰν ἀπαντῶμεν τούτους δυστυχεῖς γάμους, εἰς ὅσον βλέπωμεν τόσον συχνὰ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ εἰρήνην ταρασσομένην, τέκνα κακῶς ἀνατρεφόμενα, ἀνθηρὰν εὐημερίαν καὶ ὀλοκλήρους περιουσίας ἀφανιζόμενας, αἰτία τούτων δὲν εἶνε ἄρά γε κατὰ μέγα μέρος αὐτὸ τὸ γυναικεῖον φύλον, ὅπερ ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, μετα ἄσκοπον κατανάλωσιν τῶν παιδικῶν καὶ νεανικῶν χρόνων, ἄνευ ἀληθοῦς ἀνατροφῆς, χωρὶς τῆς ἐλαχίστης προετοιμασίας, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ νοὸς διεστραμμένου καὶ καρδίας διεφθαρμένης εἰσέρχεται εἰς τὰς σπουδαίας σχέσεις τοῦ γαμικοῦ βίου;

ὦ νεᾶνις χριστιανή, ἡ μετ' ὀλίγον ἀναλαμβάνουσα τὰ ἱερὰ τοῦ λαμπροῦ προορισμοῦ σου καθήκοντα, ἐνθυμοῦ ὅτι ἡ μέλλουσα εὐδαιμονία σου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ δοθησομένου σοι συζύγου, ἀπὸ τῆς τάξεως ἢ τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τελειοτήτων καὶ τῶν ἀρετῶν, ἃς ἀπέκτησας κόρη οὖσα. Ἐνθυμοῦ ὅτι αἱ ἀρεταὶ αὗται ἀποτελοῦσι τὴν πλουσιωτέραν προῖκα, ἣν δύνασαι νὰ φέρῃς εἰς τὸν μέλλοντα τῆς ζωῆς σου σύντροπον.

Ἐνθυμοῦ ὅτι πάσας τὰς ἄλλας εὐδαιμονίας θέλεις μίαν ἡμέραν ἀπολέσει, οὐχὶ ὁμῶς ἐκείνας, ἅς δι' ἰδίας δυνάμεως καὶ πεποιοθήσεως ἐθεμελίωσας ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ αἵτινες θέλουσι σὲ συνοδεύσει μέχρι τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως. Διὰ τοῦτο, ὦ φιλτάτη κόρη, ὥσπερ ὁ νέος ἐν ταῖς σχολαῖς καὶ ἐν τοῖς τῶν τεχνῶν ἐργαστηρίοις, παρασκεύαζε καὶ σὺ ἐπιμελῶς σεαυτὴν ἀπὸ τοῦδε ἐν ταῖς παρούσαις οἰκιακαῖς σχέσεσιν, ἵνα κατασταθῇς μίαν ἡμέραν ἢ ἀρίστη τῶν γυναικῶν. Στόλισον σεαυτὴν κόσμῳ, ὅντινα οἱ χρόνοι δὲν μαραίνουσι καὶ ἡ περὶ τοὺς τρόπους καὶ τὸν ἱματισμὸν καινοτομία δὲν μεταβάλλει, ἀλλ' ὅστις καὶ γηράσασαν σὲ καθιστᾷ ἔτι ὠραιότεραν καὶ τιμιωτέραν.

Αὐτὸς δὲ ὁ κόσμος, κατὰ τὸ θεῖον λόγιον, τὸ ὑπὸ τῆς τρυφερᾶς καρδίας σου εὐχερῶς νοούμενον, δὲν εἶνε « Ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς τριχῶν, καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος· ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὃ ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελής. » (Α. Ἐπισ. Πέτρου Γ', 3-4).

Τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ἔστω σοι, θύγατερ, ἀγαπητότερον τῆς τοῦ σώματος ὠραιότητος. Διὰ τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς ἐνοῦνται αἱ ψυχαί· δι' αὐτοῦ θέλεις ἀποκτήσει ἀληθῆ καὶ διαρκῇ φιλίαν. Ἡ εὐμορφία τοῦ προσώπου, ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχήματος χάρις διεγείρει μόνον ἐφημέρως τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὴν τέρψιν τῶν αἰσθήσεων.

Γύμναζε ἀπὸ τοῦδε σεαυτὴν, χρηστὴ κόρη, εἰς τὸ ἡδύτερον καὶ εὐεργετικώτερον τῶν καθηκόντων σου ἐν ταῖς σχέσεσιν, ἐν αἷς νῦν διατελεῖς ὡς θυγάτηρ, ὡς ἀδελφὴ, ὡς συγγενής. Διὰ μετρίοφρονος καὶ πραείας με-

σιτείας προλάμβανε τὰς ἔριδας, ἐπανάφερε τὴν φιλίαν καὶ τὴν εἰρήνην, κατόρθωνε νὰ ἐπικρατῇ ἐν τοῖς κόλποις τῆς οἰκογενείας σου ἡ εἰρήνη, ἡ ἀγάπη, ἡ πραότης. Δίδε σὺ αὐτῇ τὸ παράδειγμα· ἔλκυσον τὰς ψυχὰς πάντων τῶν περικυκλούντων σε διὰ τῆς καθαρᾶς ἀγάπης σου καὶ διὰ τῆς ἀγαθότητός σου, καὶ οὐδεὶς θέλει τολμήσει νὰ σὲ προσβάλῃ. Οἱ γλυκεῖς λόγοι σου θέλουσιν ὀδηγεῖ πάντας τοὺς ἀκούοντάς σε πρὸς τὸ καλόν· θέλεις δὲ κατασταθῇ ὁ φυλακτήριος ἄγγελος τῆς οἰκιακῆς εὐδαιμονίας. Ἀναζήτηε τὰς αἰτίας τῶν συνήθων διχονοιῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ σου ἢ μεταξὺ τῶν φίλων σου, καὶ εὐροῦσα αὐτάς μὴ παῦε νὰ τὰς καταπολεμῇς ἐπιμόνως, μέχρις οὗ ἐξαφανίσῃς αὐτάς διὰ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς πραότητός σου, καὶ ἂν πρὸς τοῦτο ἀπαιτῶνται ἐβδομάδων, μηνῶν καὶ ὀλοκλήρων ἐτῶν προσπάθειαι.

Μάνθανε, ὦ νέα, ν' ἀνέχῃσαι μεθ' ὑπομονῆς καὶ πραότητος ὅσα οὐδαμῶς ἰσχύεις νὰ μεταβάλλῃς. Ἴσως πάσχεις ὑπὸ τῶν γεννητόρων σου ἢ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν σου· ἀνταπόδος αὐτοῖς γενναῖα αἰσθήματα ἀγάπης. Ἀδύνατον σοὶ εἶνε διὰ τῆς βίας νὰ μεταπέισης αὐτούς· τὰς ἀπειλάς σου οὐδεὶς φοβεῖται· τὰς διδασκαλίας σου οὐδεὶς θέλει· αἱ ἀντιλογίαι σου, ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη σου, ἡ ὀργή σου ἐξαγριαίνουν μᾶλλον τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Μάνθανε ν' ἀνέχῃσαι ἐν ὑπομονῇ καὶ πραότητι ὅσα ἀδυνατεῖς νὰ μεταβάλλῃς. Ἡ συγκατάθεσίς σου θέλει ἐπὶ τέλους ἀφοπλίσῃ τὸν θυμόν· ἡ πραότης σου θέλει τελευταῖον συγκινήσει καὶ ἀπαλύνει τὴν καρδίαν τῶν σκληροτέρων· ἡ ἀγάπη σου, ἡ ὑπακοή σου, ἡ τρυφερά σου ἀφοσίωσις θέλουσιν ἐπὶ τέλους σοὶ ἐπαναφέρει τὰς ἀπὸ σοῦ σχεδὸν ἀποξενωθείσας καρδίας.

Κλείε τὰ ὄμματά σου εἰς τὰς ἀδυναμίας τῶν γονέων σου· προσφέρου μετὰ πραότητος πρὸς τοὺς σφάλλοντας ἀδελφούς σου, μόνον δὲ πρὸς σεαυτὴν ἔσο αὐστηρά. Ἡ φιλαυτία σου δύναται νὰ σοὶ λέγῃ, ὅτι εἶσαι ἀθῶα ἀπὸ τῶν ἀποδιδομένων σοι κατηγοριῶν· πιστεύσόν με, βεβαίως ἔδωκας ἀφορμὴν τινα διὰ τινος σφάλματος ἐν τοῖς τρόποις σου. Διόρθωσον τὸ σφάλμα αὐτό· τίς θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ λυπῇ ἀνηλεῶς τὴν ἀθῶαν;

Πρὸ πάντων φυλάττου μὴ φανῇς ποτε ἔχουσα δυσθεσίαν ψυχῆς ἢ δυσχέρειαν χαρακτῆρος. Ἀπ' ἐναντίας ἔσο καὶ δείκνυε σεαυτὴν πάντοτε ἴσου, παιδροῦ καὶ φιλικοῦ φρονήματος. Μὴ διαθρύπτῃς ἐπὶ τοσοῦτον τὴν καρδίαν σου, ὥστε νὰ ὀφείλῃς νὰ πράττῃς καὶ νὰ ὁμιλῇς κατὰ τὴν στιγμιαίαν αὐτῆς διάθεσιν. Προσπάθει μᾶλλον νὰ γίνῃς κυρία τῶν αἰσθημάτων σου, νὰ κρατῇς καὶ νὰ μετριάζῃς τὰ πάθη σου. Οὐδαμῶς οἱ ἄνθρωποι συγχωροῦσιν εἰς τὰς καλῶς ἀνατεθραμμένας γυναῖκας τὴν ἔκρηξιν ἀγρίων ἢ ἀπρεπῶν αἰσθημάτων, τὰς ἀνοικείους ἐκφράσεις, τὸ ἄνισον καὶ εὐμετάβλητον τῶν φρονημάτων καὶ τῶν διαθέσεων. Οὐδεμία δὲ γυνὴ στερεῖται ἐπὶ τοσοῦτον τῶν ἀπαιτουμένων ιδιοτήτων, ὅπως καταστήσῃ τὴν ἐν τῷ γάμῳ συμβίωσιν εὐδαίμονα, ὅσον ἐκείνη, ἣτις δούλη οὖσα τῶν ιδίων αὐτῆς διαθέσεων ἀξιοῖ νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὰς ὡς νόμους ἐν τῷ οἴκῳ.

Ἀγάπα τὴν ἐργασίαν. Ἡ φιλοπονία σου ἔσεται λαμπρὸν παράδειγμα πᾶσι τοῖς περὶ σέ. Ὁ ἀργὸς θέλει ἐρυθριάξῃ ὑπὸ αἰσχύνης ἐνώπιόν σου, ὁ δὲ εὐγενῶν αἰσθημάτων ἀνὴρ θέλει ἀγαπήσῃ καὶ τιμήσῃ μᾶλλον τὴν χεῖρα, τὴν ἐνασχολουμένην νὰ καταστήσῃ διὰ τῆς τάξεως καὶ τῆς καθαριότητος τὴν οἰκίαν ναὸν εἰρηνικῆς

εὐδαιμονίας, ἢ τὴν χεῖρα τὴν ἐπιτηδείαν μόνον ἐν τῇ τέχῃ τοῦ καλλωπίζεσθαι.

Μάνθανε νὰ ἦσαι οἰκονόμος. Ἡ οἰκονομία ἐστὶν ἀναγκαία καὶ ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀφθονίας, οὐχὶ πρὸς ἐπισώρευσιν ἀνωφελῶν χρημάτων, ἀλλ' ἵνα δημιουργήσῃς νέα μέσα δι' ὧν δύνασαι ν' ἀγαθοποιῇς ἀδυνάτους καὶ πενομένους οἰκογενείας. Διὰ τῆς ἐργασίας ὁ ἀνὴρ ἀποκτᾷ περιουσίαν· διὰ τῆς οἰκονομίας ἡ γυνὴ συνάγει θησαυρούς. Φιλάνθρωπος δὲ καὶ εὐεργέτης τῶν πτωχῶν γυνὴ καθίσταται πολῦτιμος μαργαρίτης τῆς πολιτείας, ἀντικείμενον τοῦ σεβασμοῦ τῶν εὐγενῶν καὶ εὐαισθητῶν καρδιῶν.

Τελευταῖον, ὦ παρθένε, ὦ χριστιανή, ὦ τέκνον τοῦ Θεοῦ, ἄρχου παντὸς ἡμερησίου ἔργου, ἐξακολούθει καὶ περαίονε αὐτὸ μετ' εὐσεβῶν αἰσθημάτων. Γυνὴ ἄνευ θρησκείας ἐστὶ δικαίως τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐνδομύχου ἀποστροφῆς καὶ ἀηδίας παντὸς μὴ χυδαίου. Γυνή, ἥτις ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τῆς σμικροτάτης αὐτῆς πείρας καὶ τῶν ἀτελεστάτων αὐτῆς γνώσεων ζητεῖ νὰ φαίνηται δῆθεν ἐλευθερόφρων, ἡγουν ἀκριβῶς εἰπεῖν ἀσεβοῦς περὶ τὰ θεῖα, ἐστὶ ζῶσα εἰκὼν ἀντιφάσεως καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν φρονίμων ὡς παράφρων ἄνευ ἀληθοῦς ἀξίας, ἐγκαυχωμένη κενοδόξως ἐπὶ ψευδεὶ καὶ ξένη σοφίᾳ.

Ἀγνισον, ἐνίσχυσον, τελειοποίησον τὰ θρησκευτικὰ σου αἰσθήματα, τὰς τρυφεράς, τὰς μυστικὰς ἐκείνας σχέσεις, αἵτινες σὲ συνέδεον πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παιδικῆς σου ἡλικίας. Γίνου παράδειγμα εἰς τὰς συντρόφους καὶ εἰς τὰς φίλας σου ἐν τῇ θρησκείᾳ κατὰ τὴν ἀκριβῆ καὶ πλήρη εὐλαβείας ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Ἀλλὰ πράττε καὶ τοῦτο, ὡς

πᾶσαν ἄλλην ἀρετῆς πρᾶξιν, ἄνευ προσποιήσεως, ἄνευ καταναγκασμοῦ, χωρὶς ἐπιδείξεως ἢ ἐπιθυμίας τοῦ λάμπειν. Μόνον τὸ φύσει ὄν ὥραϊον καὶ μηδόλως ζητοῦν νὰ φαίνεται τοιοῦτον, ἀληθῶς καὶ διαρκῶς ἀρέσκει.

Ὁ πιστότερός σου φίλος, ὁ γινώσκων τὰ μᾶλλον ἀπόρρητα αἰσθήματά σου, τὰς ἐλαχίστας καὶ μᾶλλον ἐνδομύχους τῆς καρδίας σου κινήσεις, δὲν εἶνε ὁ πατήρ σου, δὲν εἶνε ἡ μήτηρ σου, δὲν εἶνε ὁ μνηστήρ σου, οὔτε ὁ σύζυγός σου μίαν ἡμέραν ἔσεται, ἀλλὰ μόνος ὁ Θεός. Οὐδενὸς θνητοῦ ἡ φιλία ἐστὶ διαρκῆς ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ εὐμετάβλητον τῶν ἀνθρωπίνων καρδιῶν, αἱ περιστάσεις, ὁ θάνατος θέλουσι σοὶ ἀφαιρέσει τοὺς ἄλλους σου φίλους. Ἀλλ' ὁ Θεός σοὶ μένει. Αὐτὸς σὲ προστατεύει, Αὐτὸς σὲ βοηθεῖ, Αὐτὸς μεριμνᾷ περὶ σοῦ.

Ἐὰν κατὰ τὰς στιγμὰς τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἢ τῆς ἐγκαταλείψεως δύνασαι νὰ ἐπικαλεσθῇς τὸν οὐράνιον Πατέρα, συμφώνως πρὸς τὰς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, μεθ' ἰλαρότητος καὶ παιδικῆς ἀφοσιώσεως, θάρρει, μὴ ἀπελπίζου, ὦ κόρη ! Εἶσαι εἰσέτι ἀξία σεαυτῆς καὶ ἀξία τῆς ἀγάπης τῶν ἐναρέτων καὶ χρηστῶν.

Σὺ δέ, ὦ Μῆτερ τοῦ Θεοῦ μου, Σὺ, ἥτις ἀπέδειξας μέχρι τίνος βαθμοῦ θείας τελειότητος δύναται νὰ φθάσῃ ἡ γυνὴ ἐπὶ τῆς γῆς, λάβε ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων Σου τὰς ἀθῶας καὶ ἀδυνάτους κόρας ! Στήριξον αὐτὰς ἐν τοῖς κινδύνοις, προστάτευσον αὐτὰς ἐν τῇ ὀρφανίᾳ, παραμύθησον αὐτὰς ἐν ταῖς συμφοραῖς, ἐνίσχυσον αὐτὰς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν ! Ἔσο αἰέποτε παροῦσα τῷ πνεύματι αὐτῶν ! Σὲ ἔχουσα τύπον καὶ ὑπογραμμὸν, διηνεκῶς εἰς ἀπομίμησιν τῶν Σῶν ἀρετῶν τείνουσα ἢ παρθένος, ὡς ἀδελφῇ, ὡς θυγάτηρ, ὡς σύζυγος, ὡς μή-

τηρ, θέλει μίαν ἡμέραν ἀναβιδάσει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν οὐρανόν, ὥσπερ διὰ Σοῦ, Παναγία Παρθένε, κατέβη ἐπὶ τῆς γῆς ὁ θεῖος τοῦ κόσμου Σωτήρ !

NT'.

Τὸ ἄκρον ἀγαθόν.

« Καὶ ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. »
(Α'. Ἐπισ. Ἰωάνν. Β', 17).

Ω κόσμε, πόσον φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρά εἰσι πάντα ὅσα περιλαμβάνεις ! Τὸ πετρῶδες ὄρος τὸ μέχρι τῶν νεφῶν προέχον φθείρεται διὰ τοῦ χρόνου, βαθμηδὸν ἀποσυντίθεται καὶ ἐξαφανίζεται ὡς τὸ τρυφερὸν ἄνθος, ὅπερ νῦν λαμπρὸν ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ φαίνεται καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας θέλει κεῖσθαι μεμαραμένον. Τίς ἐστὶν ἡ διάρκεια τοῦ πλούτου, τοῦ ἐπισωρευθέντος ὑπὸ τε τῆς τύχης καὶ ὑπὸ τῆς ἀκαμάτου φιλοπονίας ; Αἱ πονηρίαι τῶν ἀπατεώνων, αἱ χεῖρες τῶν ληστῶν, πλημύρα, πυρκαϊὰ, πόλεμος, κληρονόμοι ἄσωτοι ἔρχονται καὶ καταστρέφουσι τὴν σαθρὰν ταύτην μεγалоπρέπειαν. Ἡ ὠραιότης τῆς νεάνιδος, ἡ χάρις τοῦ ἀκμάζοντος νεανίου καταθέλγουσιν· ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη μάτην ζητεῖ τις αὐτάς· πλησίον τῶν τάφων ἐκείνων νέα θάλλουσα νεότης ἐγείρεται καὶ λάμπει. Οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ βασιλεῖς οἰκοδο-

μοῦσιν ἀνάκτορα, ἐγείρουσι ναοὺς, στήνουσι στήλας, ἰδρύουσι μνημεῖα διὰ τὴν αἰωνιότητα· ἀλλὰ πλησίον ἐκεῖ παλαιοὶ τοῖχοι παρ' ὀλίγον καταπίπτουσι καὶ ἀπὸ τῶν ἐρειπίων παναρχαίων οἰκοδομῶν ὁ ἄγονος σκόλυμος, ὁ σύντροφος αὐτὸς τῆς ἐρημίας καὶ τοῦ χλίδου, σαλεύει πενθίμως τὴν κεφαλὴν. Ἐν τοῖς τόποις, ἔνθα πάλαι ποτὲ ἤκμαζον μεγαλοπόλεις, πεπληρωμέναι πολυτελῶν οἰκημάτων καὶ ἐπιχρύσων μεγάρων, σήμερον πρασινίζουσιν ἄγρια δάση χιλιετῆ. Καὶ αἱ πόλεις ἐκεῖναι, οὕτω ἐφάνταζετο ἡ ἀνθρωπίνη ματαιότης, ἦσαν προωρισμέναι διὰ τὴν αἰωνιότητα. Ἡ ἰσχὺς μονάρχου συνετάραττε τὰ κράτη ὀλοκλήρου ἡμισφαιρίου, συνέτριβε στέμματα, κατεσπάραττε λαοὺς· ἡ θέλησίς του παρῆγε νέα δημιουργήματα καὶ αἱ ἐπίνοιαι αὐτοῦ παραχρῆμα ἐξετελοῦντο. Πόσον μέγας, πόσον ζηλωτὸς, πόσον κρείττων τῶν προσβολῶν τῆς τύχης ἐφαίνετο ὁ ἡμίθεος αὐτός! Ἀλλὰ φεῦ! λεπτοτάτῃ ἰς τοῦ σώματός του χαλᾷ, σμικρὸν τι αἱματικὸν ἀγγεῖον ῥήγνυται, ὁ τέως ἀκλόνητος καὶ ἀκαταμάχητος ἀνὴρ ὠχρίᾳ καὶ πίπτει ἐν τῇ σορῶ· ὁ μακαριστὸς ἡμίθεος κεῖται ἄπνουν πτῶμα, ἀσηρὰ σηπεδῶν. Γελῶντες κληρονόμοι παραγγέλλουσιν ἀγαλματοποιῶ νὰ γλύψῃ δάκρυα ἐπὶ μαρμαρίνων μαυσωλείων, αἱ δὲ ἄραι τῶν λαῶν ἀντηχοῦσι πέριξ τοῦ τάφου, τοῦ καλύπτοντος τὸν πρὸ μικροῦ ἀποθεούμενον, καὶ συνοδεύουσιν αὐτὸν εἰς τὴν αἰωνιότητα.

Οὕτως ἄρα οὐδὲν ἐστὶ διαρκὲς ὑπὸ τὸν ἥλιον! Τὰ πάντα, τὰ πάντα γίνονται ἄθυρμα τῶν περιστάσεων, λεία τοῦ πανδαμάτορος χρόνου! Ὁ γέλως τῶν εὐθυμούντων καταπαύει καὶ τὰ πύρινα δάκρυα τῆς μονήρους λύπης ἀποξηραίνονται. Ἡ τῆς βοτάνης καλάμη, ἡ ἐν τῷ

λειμῶνι κρυπτομένη, καὶ ἡ δρυς, ἡ τὸ δάσος στολίζουσα, φθάνουσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ αὐτὸ τέρμα, καθ' ὃ ἀμφοτέραι μαραίνονται καὶ ἀφανίζονται. Ὑπάρχει ἡμέρα, ἣν οὐδεὶς ἀποφεύγει καὶ ἥτις ἀφαιρεῖ ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἐπαίτου τὴν βακτηρίαν καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως τὸ ἀκτινοβόλον διάδημα.

Ἐνῷ δὲ τὰ πάντα φθίνουσι καὶ ἀποθνήσκουσιν, ἡ ἱστορία ἐγχαράττει ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Τὰ ὀνόματα τῶν διὰ μεγάλων καὶ γενναίων ἔργων διακριθέντων μένουσιν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν μεταγενεστέρων καὶ ἡ δόξα αὐτῶν ἐνθουσιάζει τὰς καρδίας τῶν ζώντων. Ἀλλὰ φεῦ! καὶ ἡ ὑστεροφημία αὕτη ἐστὶν ἐξαπάτη, μία τῶν κενῶν ἐλπίδων, αἵτινες βόσκουσι τὴν φιλοδοξίαν τοῦ ἀνθρώπου! Ὁ τυχὼν αὐτῆς δὲν ζῇ πλέον, καὶ ὁ ζῶν δὲν γινώσκει ἂν θέλῃ τυχεὶ αὐτῆς καὶ ἀγνοεῖ ιδίως διὰ τίνων χρωμάτων θέλει παραστήσει αὐτὸν τοῖς ἐπιγινομένοις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι συνήθως διατηροῦσιν ἐπὶ μακρότερον τὴν μνήμην τῶν δεινῶν καὶ τῶν πόνων ἢ τὴν ἐνθύμησιν τῶν εὐφροσύνων ὥρων, καὶ ἡ παρ' αὐτῶν γραφομένη ἱστορία μνημονεύει πρὸ πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἔπραξαν ἔργα πολύχροτα, καθίστησι δὲ περικλεῆ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες ἐγένοντο μεγάλων συμφορῶν πρόξενοι τῇ ἀνθρωπότητι. Ἐκ τῶν κατὰ καιροῦς πολλῶν εὐεργετῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἰς οὓς ἀνήκουσιν αἱ εὐλογίαι τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, σμικρὸς μόνον ἀριθμὸς ἔμεινε γνωστός, ἐνῷ δυνάμεθα ν' ἀριθμήσωμεν ἑκατοστύας πολλὰς περιωνύμων καταστάντων δοξομανῶν καὶ κακούργων. Ἀλλὰ καὶ τούτων τὰ ὀνόματα κατὰ μικρὸν ἐξίτηλα γίνονται καὶ παραδίδονται τῇ λήθῃ, ἄλλων ὁμοίων διαδε-

χομένων αὐτούς· διότι τίς ἐστὶ περίεργος νὰ γινώσκη ὁλόκληρον τὸ πλῆθος τῶν φαύλων, οἵτινες ὑπῆρξαν ὀλετήριοι τοῖς συγχρόνοις αὐτῶν, ἢ ποία ὄντως εὐγενῆς καρδία δύναται νὰ ζηλεύσῃ τὴν φήμην αὐτῶν; Πολλῶν δὲ θαυμαστῶν ἀνδρῶν αἱ πράξεις ἐλησμονήθησαν καὶ τὰ ὀνόματα διεγράφησαν ἀπὸ τῶν σελίδων τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας· ἡ δὲ μνήμη τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας μετὰ τινὰς χιλιάδας ἐτῶν θέλει ἐκλείψει ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ὁμοῦ μετὰ τῶν λαῶν τῶν νῦν ἐπ' αὐτοῖς ἐγκαυχωμένων!

Οὕτω τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπιγείου ζωῆς, πρὸς ἃ ὁ θνητὸς ἀκορέστως σπεύδει, εἰσὶν ἀπλῶς σκιαί, φάσματα. Κάλλος, πλοῦτη, ἀξιώματα, δόξα, ἐπιστήμη, ἰσχύς, μεγαλεῖον, πάντα εἰσὶν ὀλιγοχρόνια, ἀπλοῦν γοητευτικὸν ὄνειρον, ὡς αὐτὴ ἡ ζωὴ.

Καὶ ὅταν οἱ θησαυροὶ οὗτοι εἰς κόνιν καταπέσωσιν, ὅταν ἡ ἰσχύς αὕτη ἐκμηδενισθῇ, ὅταν τὸ μεγαλεῖον τοῦτο ἐκλείψῃ, ὅταν ἡ ὠραιότης αὕτη μαρανθῇ καὶ ἡ πολύηχος σάλπιγξ τῆς φήμης σιγήσῃ, ὅταν αἱ ἐπικρατεῖαι αἱ νῦν ἀκμάζουσαι δὲν ὑπάρξωσι πλέον καὶ οἱ λαοί, οἵτινες σήμερον ζῶσιν, ἀποκοιμηθῶσιν ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς, τί θέλει μένει τότε μετὰ τοσαύτας μεταστάσεις; τί θέλει ὑπάρχει ἐν μέσῳ τοσούτων συντριμμάτων καὶ ἐρειπίων;

Πόσον χρόνον ὁ ἀστὴρ οὗτος, ὃν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς κατοικῶ καὶ τὸν ὅποῖον ἀποκαλῶ γῆν, θέλει εἰσέτι ἐξακολουθήσῃ τὴν περὶ τὸν ἥλιον πορείαν του πρὶν ὁ φλοιὸς αὐτοῦ ἀποξηρανθῇ, πρὶν ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ διὰ τοῦ ἡλιακοῦ πυρὸς γυψῶδη λαβοῦσα σύστασιν γίνῃ ἀνεπιτήδειος πρὸς συντήρησιν ζώντων πλασμάτων; Ἐπὶ

τέλους καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν μου ἥλιοι δὲν θέλουσιν ὑποστῆ τὴν αὐτὴν μεταλλαγὴν ; Οὐτε ἡ σφαῖρα αὕτη, ἐφ' ἧς βαδίζω, οὔτε τὰ οὐράνια φῶτα, τὰ ἐν ἀπείρῳ κενῷ φερόμενα καὶ λάμποντα, ἐκ τῆς αἰωνιότητος ἐγενήθησαν καὶ διὰ τὴν αἰωνιότητα ἐπλάσθησαν.

Ὅταν δέ ποτε ἡ γῆ αὕτη γεγηρακυῖα ἀποσυντεθῇ, ὅταν τὰ ἄστρα ἐκεῖνα, οἱ ἀπομεμακρυσμένοι ἐκεῖνοι ἥλιοι κατακαέντες ἀποσβεσθῶσι, τί θέλει εἶσθαι τὸ Πᾶν ; Μετὰ φρίκης βλέπω ἐν τῷ ἀπείρῳ καὶ νεκρῷ κενῷ, ἐνθα οὐδεμία θέλει ὑπάρχει κίνησις, οὐδεὶς ἦχος, οὐδεμία πνοή. Βλέπω παγωμένον πτώμα πάλαι ποτὲ ἀνθηροῦ κόσμου, χάος ἄμορφον καὶ ἀκατασκεύαστον, ἀπέραντον καὶ σκοτεινὸν μηδὲν, ὥσπερ ἦν πρὶν ἢ τὸ προσμειδιῶν ὄμμα τοῦ Δημιουργοῦ δι' ἐνὸς νεύματος παράξῃ ἀπ' αὐτοῦ ἀπειρίαν ὁλοκλήρων παραδείσων. Ἡ ἐξολόθρευσις κάθηται ἐπὶ τῶν ναυαγίων τοῦ ἄλλοτε ἐν ποικιλίᾳ χρωμάτων καὶ ἐν καλλονῇ μορφῶν λάμποντος κόσμου. Ποῦ εἰσιν αἱ πόλεις ὑμῶν, ποῦ τὰ ἐκ μαρμαρίου καὶ πορφυρίτου παλάτια ὑμῶν, ὧ βασιλεῖς τῆς γῆς ; Ποῦ εἰσι τὰ τρόπαια ὑμῶν, κατακτηταὶ τῶν ἐθνῶν ; Τίς προσφέρει τὰ ὀνόματα ὑμῶν, ὧ περίβλεπτοι τῶν γῆινων χρόνων ; Τί ἐγένοντο τὰ μνημεῖα τὰ ἰδρυθέντα ἵνα μεταβιδάσωσι τὴν ἐνθύμησιν τῶν πράξεων ὑμῶν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, αἵτινες δὲν ὑπάρχουσι πλέον ;

Ὅ,τι ἀπὸ τῆς κόνεως παρήχθη αὕτης εἰς κόνιν μεταβάλλεται. Τὸ φθαρτὸν πρέπει νὰ διαφθαρῇ. Μόνη ἡ Θεότης διαμένει αἰωνία ἐν μέσῳ τῆς καθολικῆς τῶν πραγμάτων μεταλλαγῆς καὶ ἐν τῇ φύσει μόνον ὅ,τι τῆς Θεότητος μετέχει, μόνον τὸ Θεῖον ὑφίσταται πάντοτε, ἐνῷ πάντα τὰ λοιπὰ διαλύονται καὶ ἀποσῆπονται.

Ἄλλ' ἐκ τῶν δημιουργηθέντων πλαμάστων ποῖόν ἐστι τὸ μετέχον τῆς Θεότητος; Θεῖόν ἐστιν ἡ ἀπόκρυφος ζωτική δύναμις, ἣν ψυχὴν, πνεῦμα ἀποκαλοῦμεν· θεῖόν ἐστι καὶ ἡ ἀρετὴ, ἐν ᾗ ἡ ψυχὴ αὕτη τελειοποιεῖται καὶ ἀγιάζεται.

Τοῦτο ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων εἶχον ἀναγνωρίσει οἱ θνητοί· ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἑκατονταετηρίδων εἶχον ἐκφράσει συνεχῶς τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι αἰώνιον ἐστι μόνον τὸ Θεῖον καὶ πᾶν τὸ προσεγγίζον τῇ Θεότητι. Ἀλλὰ φεῦ! οἱ πλεῖστοι οὐδόλως προσήγγισαν τῷ Θεῷ, οὐδαμῶς κατέστησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἱερὸν τῆς Ἀγιωσύνης. Ἐπεφάνη τότε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὅστις ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει. Ἐκατομμύρια λαῶν ἐλάτρευσαν τὸν πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου ἀποσταλέντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Πολλοὶ ἐναθρόνουντο τῷ κλεινῷ ὀνόματι τοῦ χριστιανοῦ· ἀλλ' αἱ προσευχαὶ αὐτῶν ἦσαν ἀπλοῦν ἔργον τῶν χειλέων, ἡ λατρεία αὐτῶν αὐτόματος ἐξίς. Οὗτοι ὡμολόγησαν τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ δὲν ἐνόουν αὐτόν· ἐξύμνουν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ δὲν ἐξήσκουν αὐτήν· ἐπεθύμουν τὴν αἰωνίαν μακαριότητα, ἀλλ' οὐδεμίαν τῶν ἀλόγων ὀρέξεων τῶν ἐθυσίαζον πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς. Ὁ χρυσός, τὰ ἀξιώματα, ἡ ἰσχὺς, ἡ δόξα, τὸ κάλλος ἦσαν αἱ φθαρταὶ θεότητες, ἔμπροσθεν τῶν ὁπρίων ἐγονυπέτουν. Τῶν δὲ αἰωνίων, τῶν θείων πραγμάτων, τῆς ἀρετῆς τότε πρῶτον ἐμιμνήσκοντο, ὅτε ὑπὸ τὴν φρίκην τῆς ἐσχάτης ἀγωνίας ἔβλεπον ἐξαφανιζόμενον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν μεθ' ὅλων τῶν λοιπῶν γηίνων ἀντικειμένων καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ ἀπὸ τῆς κοιτίδος μέχρι τῆς σοροῦ ἐπεδίωκον ὡς τὸ τελειότατον ἀγαθόν. Ἀλλὰ τὰ δά-

κρυα, ἡ μεταμέλεια, αἱ μάταιαι ἀποφάσεις ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου οὐδαμῶς ἀντικαθιστῶσιν ὅ,τι ἀπόλλυται· διότι τὰ δάκρυά εἰσι μόνον δάκρυα, οὐχὶ δὲ ἀρετὴ, τελευταία δὲ στιγμὴ πληρουμένη εὐσεβῶν λογισμῶν ἐστὶν ἀποτέλεσμα τῆς ἀληθείας, τῆς διασκορπιζούσης αἴφνης τὴν ἀπάτην, ἀλλ' οὐχὶ εἰς πλήρη θεαρέστων ἔργων.

Τὰ πάντα παρέρχονται καὶ ἐξατμίζονται· οὐδὲν μένει τῇ ἀθανάτῳ ψυχῇ ἢ μόνον τὸ θεῖον αὐτῆς μέρος, ἡ τελειότης, ἣν αὕτη ἐκτῆσατο. Τελειότης δὲ, θεῖον, ἐστὶν ἡ ἀρετὴ. Ναὶ « Ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. » (Α'. Ἐπιστ. Ἰωάνν. Β', 17).

Οὐράνιε παραμυθία, ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς φωνῆς τῆς φύσεως καὶ τοῦ νοός, διὰ τῆς φωνῆς τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐκλεκτῶν Αὐτοῦ μαθητῶν, εἰσέλθε εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς καρδίας μου, ἔμπνευσόν με, πλήρωσόν με ὅλον τῆς θαυμαστῆς καὶ σωτηρίου δυνάμεώς σου!

Τὰ διαρκέστερα μνημεῖα καὶ τὰ μεγαλείτερα τῶν ἀνθρώπων ἔργα καταστρέφονται· ἀλλ' ἐγὼ διὰ τῶν ιδιοτήτων τοῦ πνεύματος ὑπάρχω διὰ παντός. Καὶ αὕτῃ ἡ γῆ μίαν ἡμέραν θέλει γηράσει καὶ θέλει στερηθῇ τῶν κατοίκων αὐτῆς, καὶ αὐτὰ τὰ φλεγόμενα οὐράνια σώματα θέλουσιν ἀποσβέσθῃ, ἀλλ' ἐγὼ μένω διὰ παντός. Τὰ πάντα κατ' ἀνάγκην θέλω ἀπολέσει, τὰ πάντα νὰ ἐγκαταλείψω ὀφείλω· ἐν μόνον δύναμαι νὰ διατηρήσω, ἐν μόνον θέλει μοὶ μείνει, ἡ ἀρετὴ, ἐὰν ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Πῶς ἐν τούτοις ἡδυνήθην ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον νὰ πλανῶμαι ἐν τῷ σκότει, νὰ βόσκω ἐμαυτὸν κενᾷς ἐλ-

(ΤΟΜΟΣ Β').

πίσι, νὰ ζητῶ τὴν εὐδαιμονίαν μου, τὸ ἄκρον μου ἀγαθὸν ἐκεῖ, ἔνθα οὐδαμῶς ὑπῆρχε; Διατί ἐπεθύμησα ἐνίοτε μετὰ πολλῆς ἀπληστίας τὰ μεγάλα πλούτη, τὰ ἐκ τῆς τύχης ἀγαθὰ; Δὲν ἐγίνωσκον, ὅτι τὸ χρυσίον δὲν γεννᾷ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ ὅτι ὁ πλουσιώτατος καὶ ἰσχυρότατος τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ ᾔηε καὶ ὁ δυστυχέστατος καὶ δυστλημονέστατος πάντων; Ἦγνόουν, ὅτι γυμνὸς ἦλθον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι ἀπερχόμενος οὐδὲν θέλω δυνηθῇ νὰ λάβω μετ' ἐμοῦ, ἐκτὸς τῶν τελειοτήτων, δι' ὧν ἐκόσμησα τὴν ἐμὴν ψυχὴν; Ἦγνόουν, ὅτι τὰ τῆς ψυχῆς πλεονεκτήματά εἰσιν ὁ μόνος ἀληθὴς πλοῦτος, ὃν ἡδυνάμην ν' ἀποθησαυρίσω ἐν τῷ οὐρανῷ;

Διατί ἡ παιδαριώδης ματαιότης μου ἀπέδιδε τοσαύτην ἀξίαν εἰς τὴν ὠραιότητα τοῦ σώματος, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λαμπρότητα αὐτοῦ, ὥς ἂν ἀπετέλει αὕτη τὸ ἄκρον ἀγαθόν; Τὰ θέλγητρα τοῦ προσώπου μαραίνονται ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν· μόνον τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς λάμπει ἐν ἀθανάτῳ νεότητι. Τὸ κάλλος τοῦτο, αἰώνιον ὡς ὁ Θεός, ἐστὶ κρεῖττον τῶν τοῦ χρόνου ὕβρεων.

Πολλάκις ἡσχολήθην πάσαις δυνάμεσι, μετεχειρίσθην πάντα τὰ μέσα ἵνα ἐπιτύχω ἰσχύϊ, ὑπόληψιν, δόξαν. Οἱ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινοι ἦσαν τότε τὸ μόνον ἀντικείμενον τῶν ἐπιθυμιῶν μου. Ὡς τῆς παραφροσύνης ἀπλήρους φιλοδοξίας! Ὑπὸ πόσων γοητευμάτων, ὑπὸ πόσων ἀπατηλῶν ὀνείρων ἐταρασσόμενην τότε! Ποσάκις ἐλησμόνησα τὰ συμφέροντα τῆς ψυχῆς μου, τὴν ἐσωτερικὴν μου γαλήνην! Καὶ ὁμῶς δὲν ἡγνόουν, ὅτι μετὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τὸ οὖς δὲν θέλει πλέον ἀκούει τοὺς κολακευτικούς τῶν ἀνθρώπων λόγους καὶ ὁ θνήσκων ὀφθαλμός μου δὲν θέλει βλέπει τὰ μνημεῖα, τὰ πιθανῶς ἐγερθησόμενα ἐπὶ

τοῦ τάφου μου. Τὰ πάντα ἔπραξα ἵνα ἀποκτήσω κλέος παρὰ τοῖς θνητοῖς, οἵτινες θέλουσι παρέλθει μετ' ἐμὲ, ὥςπερ παρῆλθον ἐγώ· καὶ ὁμῶς ἐγίνωσκον τὸ ἄστατον τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, τὸν φθόνον τοῦ πλήθους, τὰς ἀντιφατικὰς περὶ τῆς ἡμετέρας ἀξίας κρίσεις τῶν ἀνθρώπων! Πῶς λοιπὸν ἠδυνήθην νὰ θυσιάσω ὑπὲρ τῆς ψευδοῦς ταύτης δόξης ἡσυχίαν καρδίας καὶ νοός, οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν, ὅλας τὰς δυνάμεις μου, αὐτὴν τὴν ζωὴν μου; Ἀληθῶς ἀθάνατος δόξα μόνον ἐν τῷ ἀθανάτῳ Θεῷ ὑπάρχει! Ἐσπευσα ἄρ' ἀ γέ ποτε πρὸς τὴν ἀληθῆ ταύτην δόξαν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, μεθ' οὗ ἐπεδίωκον τὴν παρὰ τοῖς θνητοῖς εὐκλειαν; Μόνοι ἀσφαλεῖς καὶ ἀμετάτρεπτοι κρίσεις περὶ τῆς ἀξίας καὶ περὶ τῶν ἔργων τοῦ ἀνθρώπου εἰσὶν αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐτάζοντος καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐπεζήτησά ποτε τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ οὐρανίου Πατρὸς μετὰ τῆς αὐτῆς σπουδῆς, μεθ' ἧς αἰείποτε ἐπεζήτησα τὴν ἐπευφημίαν ἀνθρώπων εὐμεταβόλων, εὐαπατήτων καὶ τοῖς ἰδίῳις πάθεσι δεδουλωμένων;

Ἡ γλυκεῖα τῆς φιλίας σχέσις, αἱ ποικίλαι τέρψεις, αἱ ἐκ τῆς κοινωνίας ἐρασμίων ἀνθρώπων προερχόμεναι, παρεστάθησαν συνεχῶς εἰς τὸν νοῦν μου ὡς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν τῆς ψυχῆς. Καὶ ὁμῶς ποσάκις μ' ἐγκατέλειψαν οἱ λεγόμενοι φίλοι μου, ποσάκις μ' ἐξηπάτησαν αἱ νομιζόμεναι φίλαι μου! Ποῦ εἰσιν αἱ ὑποσχέσεις, αἱ τρυφεραὶ διαβεβαιώσεις, οἱ ὅρκοι αὐτῶν; Ὅσοι μὲ ἔσφιγγον ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῶν μόλις μ' ἐνθυμοῦνται νῦν, καὶ πλείστοι ἐκείνων, οἵτινες μετ' ἀληθοῦς μὲ ἠγάπων ἀγάπης μετέβησαν ἐν βελτίονι κόσμῳ!

Καὶ αἱ ἡδοναὶ πᾶσαι, αἱ καθωραϊζούσαι τὸν κοινωνι-

κὸν βίον, αἱ ἐορταί, οἱ χοροί, τὰ συμπόσια, δι' ὧν πληροῦται πολλάκις ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου χαρᾶς, ἔχουσιν ἄρά γε διαρκεστέραν ἀξίαν; Μόλις παύουσι τὰ χαρμόσυνα ἄσματα καὶ ἄρχονται πολλάκις οἱ στεναγμοὶ τῆς λύπης. Τὴν θορυβώδη φαιδρότητα τῶν συνδαιτυμόνων διαδέχεται βαθεῖα σιωπὴ ἐν τοῖς κενοῖς ἐστιατηρίοις· αἱ δὲ τοῦ οὐρανίσκου ἀπολαύσεις λησμονοῦνται ἀμέσως. Τὰ ἄνθη, τὰ πρὸ μικροῦ στολίσαντα τὴν ἐν γάμῳ τινὶ παραστάσαν παρθένον ἀντικαθιστῶνται διὰ στεφάνου ἐπιταφίου. Ὀλίγα ἔτη παρέρχονται καὶ ὁ πλήρης ζωῆς καὶ θερμότητος νέος βαδίζει βήμασιν ἀβεβαίοις ἐπὶ γεροντικῆς ἐπερειδόμενος βακτηρίας. « Ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ, λέγει ὁ Ἀπόστολος· ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. »

Φευκτέον ὁμῶς πᾶσαν ὑπερβολὴν· δὲν πρέπει νὰ καταφρονῶμεν τῶν διαφόρων τοῦ βίου ἡδονῶν· καὶ αὐταὶ εἰσι δῶρα δοθέντα ἡμῖν παρὰ τῆς θείας Ἀγαθότητος. Ἀλλὰ, καθὼς κεκτημένοι τὴν ἀληθῆ σοφίαν, καθὼς χριστιανοὶ, ἅς μὴ ἀποδίδωμεν αὐταῖς πλείοτέραν ἢ ὅσην ἔχουσιν ἀξίαν. Τὰ ἀγαθὰ ταῦτά εἰσιν ἐφήμερα, φθαρτά, προσωρισμένα ἵνα ἡδύνωσι τὰς παρούσας στιγμὰς, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀποτελοῦσι τὸν ὕστατον σκοπὸν, πρὸς ὃν ὀφείλομεν νὰ τείνωμεν· εἰςὶ παροιχόμεναι ἀναψύξεις, θέλγητρα παρορμῶντα ἡμᾶς πρὸς τὴν ἐνεργητικότητα, ἀλλ' οὐχὶ τὸ ἄκρον ἀγαθόν. Ἄκρον, τελειότατον ἀγαθόν ἐστὶ τὸ Θεῖον, ἐστὶν ἡ Ἀρετή.

Τῷ Θεῷ ἐξομοιούμενοι ἐν ὁσιότητι, προσπαθοῦντες νὰ γινώμεθα τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν, ἀγαπῶντες τοὺς ἀνθρώπους καὶ συντελοῦντες εἰς τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῶν, ὥσπερ ὁ Θεὸς καθίστη-

σιν αὐτοὺς εὐδαίμονας ἐν τῇ ἀγάπῃ Αὐτοῦ, ἐπεκτείνον-
τες περὶ ἡμᾶς τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν χαρὰν, τὴν εὐη-
μερίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀνατέλλοντος τὸν ἥλιον Αὐ-
τοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ποιούμεν
τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἀποκαλυφθέν
ἡμῖν.

Ἐξ ἀπάντων τῶν κτημάτων τοῦ ἀνθρώπου μόνη ἡ
ἀρετὴ ἐστὶ τὸ ἄκρον ἀγαθόν. Τὴν δὲ πρὸς τὸ ἀγα-
θὸν αὐτὸ φέρουσιν ὁδὸν ἡνοιξεν ὁ Δημιουργὸς ἅπασι
τοῖς τέκνοις Αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ ὁ ἡγεμὼν οὐδόλως πλεονε-
κτεῖ τοῦ κατοίκου τῆς πτωχοτέρας καλύβης, ὁ πλούσιος
δὲν ἰσχύει πλειότερον τοῦ ἐνδεοῦς· πάντες κέκτηνται, ἵνα
τὸ ἄθλον κομίσωσι, τὰ αὐτὰ μέσα, τὰς αὐτὰς δυνάμεις.

Ἡ ἐπιστήμη ἀνήκει εἰς τὸν εὐφυῆ, ὁ θρόνος εἰς τὸν
βασιλόπαιδα, ἡ δόξα εἰς τὸν ἐπιστήμονα καὶ τὸν ἐπιδέ-
ξιον, αἱ τιμαὶ εἰς τὸν ἐκ προγόνων ἐπιφανῶν τὸ γένος ἔλ-
κοντα καὶ εἰς τὸν πλούσιον, ὁ πλοῦτος εἰς τὸν ὑπὸ τῶν
περιστάσεων εὐνοηθέντα. Ὑπάρχει ἐν τῷ βίῳ μεγίστη
ποικιλία καταστάσεων καὶ πραγμάτων, ἄνισος διανομὴ
τῶν δώρων τῆς φύσεως καὶ τῆς τύχης, καὶ τοῦτο συμ-
βαίνει ἵνα διὰ τῆς ἀμοιβαίας τῶν ἀνθρώπων βοήθειας
συντηρηθῇ ἡ κοινωνικὴ τάξις. Ἀλλὰ τὸ Θεῖον, τὸ ἄκρον
ἀγαθόν, ἐστὶ κοινὸν πᾶσιν, ἐστὶ καθολικόν, ὥσπερ καθο-
λικὸς πάντων πατήρ ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ δεχόμενος πάντας
ἡμᾶς ἐξίσου ὡς τέκνα Αὐτοῦ. Πᾶς ἄνθρωπος δύναται ν'
ἀποκτήσῃ τὴν Ἀρετὴν· ἰδοὺ διατί αὕτη ἐστὶ τὸ ἄκρον
καὶ πολυτιμότερον πάντων ἀγαθόν.

Περιβεβλημένος πᾶσαν ἰσχὺν ὁ δοξομανὴς τύραννος
αἰείποτε τρέφει ἐν τῇ ἀκορέστῳ καρδίᾳ του μυρίας ἐπι-
θυμίας νέας. Σὺ δὲ, ἄνθρωπε ἀπληστε, καὶ ἂν ἀποτα-

μειύσης θησαυρούς ἐπὶ θησαυρῶν, θέλεις πάντοτε ἐπιδιώ-
κει νέα πράγματα· καὶ ἐὰν ἀποκτήσης πλειοτέρας γνώ-
σεις ἢ πᾶς ἄλλος θνητός, ἢ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀπαυ-
στος δίψα σου θέλει σὲ ὠθεῖ πάντοτε πρὸς ἀναζήτησιν
νέων εἰδήσεων. Οὐδὲν τῶν γηϊνῶν ἰσχύει ν' ἀποπληρώσῃ
τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου· τὸ δὲ πάθος οὐδέποτε λέγει
Ἄρκεϊ. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ὅτι πάντα ταῦτα δὲν ἀ-
ποτελοῦσι τὸ ἄκρον καὶ ὕστατον καὶ ἀληθὲς ἀγαθόν,
ἥγουν τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο, ὅπερ οὐδεμίαν ἄλλην ἀφίνει ἐπι-
θυμίαν.

Ἐνθυμεῖσαι, ἄνθρωπε, τὴν γαλήνην ἐκείνην τῆς ψυ-
χῆς σου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας, διηλλαγμένος
πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ πρὸς τὴν γῆν, ἡσθάνεσο σεαυτὸν
κρείττονα παντός κινδύνου καὶ οὐδεμίαν πλέον εἶχες ἐπι-
θυμίαν; Ἐνθυμεῖσαι τὴν εἰρήνην ἐκείνην τῆς καρδίας
σου, καθ' ἣν συνειδὼς σεαυτὸν ἄνευ ἐλέγχου ἀπελάμβαν-
ες τὴν ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων
σου προσερχομένην ἡδονὴν καὶ τὴν μακαριότητα τῆς
θείας Χάριτος; Ἡ συναίσθησις τῆς ἐσωτερικῆς σου ἀ-
ξίας σὲ ἀνεδείκνυε τότε εὐγενέστερον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ
ὄμματά σου καὶ σὲ καθίστα ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς θελή-
σεως τῶν πονηρῶν· καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος, οὗτινος τὸ κέν-
τρον συνέτριψεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἐὰν αἴφνης ἐνεφανί-
ζετο, οὐδαμῶς ἤθελε ταραῖξει τὴν οὐρανίαν γαλήνην σου.
Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ψυχῆς σου ἦν τὸ ἀποτέλεσμα
τῶν ἀρετῶν σου, ἡ ἀντάμειψις τῆς καθαρᾶς συνειδή-
σεώς σου, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ἀπόλαυσις τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ.

Εὐδαιμονία, ἦν ἡ καταιγὶς τῆς εἰμαρμένης καὶ τὸ
φύσημα τῶν περιπετειῶν τῆς τύχης ὡς πομφόλυγα δια-
λύουσι, δὲν δύναται νὰ ᾔνε τὸ ὕστατον καὶ ἄκρον ἀγα-

θόν. Πάντες οἱ αἰῶνες εἶδον ἰσχυροὺς δυνάστας ἀποστερηθέντας τῶν ἐπικρατειῶν αὐτῶν, πλουσίους ἀναγκασθέντας νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἐπαιτείαν, περιωνύμους ἄνδρας ἐπιζήσαντας εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς φήμης αὐτῶν. Εἶνε λοιπὸν δυνατόν ν' ἀποτελῇ τὸν ὕστατον σκοπὸν τοῦ ἀνθρώπου ὅ,τι εὐχερῶς ὑπὸ ἀσημάντων περιστάσεων ἐξαφανίζεται; "Ὁχι, ὄχι· τὸ ὕστατον, τὸ ἄκρον ἀγαθὸν δὲν εἶνε ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ χρόνος καὶ αἱ καιρικαὶ περιστάσεις ἀλλοιοῦσι καὶ καταστρέφουσιν.

Ἡ ἀρετὴ, μόνη ἡ ἀρετὴ καθίστησι τὸν ἄνθρωπον εὐδαίμονα ἐν ταῖς μᾶλλον κρισίμοις περιστάσεσι τοῦ βίου, παρέχει αὐτῷ ἀκαταπαύστως ἀναλλοίωτον ἰλαρότητα καὶ στολίζει τὸ τὴν ἀκακίαν αὐτοῦ ἐμφαῖνον μέτωπόν του στεφάνῳ ἀειθαλεῖ. Ἡ ἀρετὴ δίδωσιν ἡμῖν ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν δύναμιν τοῦ στέργειν τὰ παρόντα. Ἡ ἀρετὴ μειδιᾷ ἐν μέσῳ τῶν δακρύων τοῦ πόνου, παραμυθεῖ τὴν καρδίαν τοῦ πτωχοῦ, ὃν ξηροῦ ἄρτου τεμάχιον καὶ ὀλίγον ὕδωρ εὐφραίνουσι πλείοτερον ἢ ὅσον τὰ πολυειδῆ ἐδέσματα καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ οἶνοι τὸν ὑπο φροντίδων καὶ ἐλέγχων ταρασσόμενον πλούσιον. Ἡ ἀρετὴ δεικνύει ἡμῖν πάντα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἀξίαν, διδάσκει ἡμᾶς νὰ διακρίνωμεν τὰ ὄντα ἀπὸ τῶν φαινομένων, προπαρασκευάζει ἡμᾶς πρὸς πᾶσαν ζήτησιν καὶ πρὸς αὐτὴν τῶν μᾶλλον ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀντικειμένων. Πυρκαϊᾶ, πόλεμος δύνανται νὰ μεταβάλωσιν εἰς στάκτην, νὰ καταστρέψωσι τὴν περιουσίαν ἡμῶν, ἡ φαρμακερὰ γλῶσσα τῆς συκοφαντίας δύναται νὰ βλάβῃ τὴν ἡμετέραν ὑπόληψιν, ἄδικος δικασικὴ ἀπόφασις νὰ ἀτιμάσῃ ἡμᾶς, νόσος νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ἀνικάνους, ὁ τάφος νὰ καταπίῃ τοὺς

φιλτάτους ἡμῶν· ἀλλ' οὐδὲν ἰσχύει ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῆς καρδίας ἡμῶν τὸν Θεόν, οὐδὲν δύναται νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν συνείδησιν τῆς ἡμετέρας ἀθωότητος, οὐδὲν νὰ ταράξῃ τὴν ἄκραν ἰλαρότητα, μεθ' ἧς καὶ ἐν ταῖς σκληροτέrais προσβολαῖς τῆς τύχης καὶ ἐν ταῖς πικροτάταις στερήσεσιν ὑφoῦντες τὰ βλέμματα πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναφωνοῦμεν· « Ὁ Κύριος ἔδωκεν ἡμῖν, ὁ Κύριος ἀφείλατο· εἴη τὸ ὄνομα Αὐτοῦ εὐλογημένον! »

« Ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. » Ναί, ἡ ἀρετὴ μένει αἰωνίως, καθὼς αἰώνιός ἐστιν ὁ Θεός, ἐξ οὗ προέρχεται. Ἡ διὰ τῆς ἀρετῆς ἀγνισθεῖσα ψυχὴ ὑψοῦται ὑπεράνω τῆς κόνεως, ὑπεράνω τῆς τύρβης καὶ τῶν παντοειδῶν ἀπαιολημάτων τοῦ βίου. Ἡ ψυχὴ μόνην τὴν ἀποκτηθεῖσαν τελειότητα σώζει ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καθ' ὃν τὸ γήινον αὐτῆς περικάλυμμα καταστρέφεται καὶ διαλύεται· οὐδὲν δὲ μεθ' ἑαυτῆς λαμβάνει, πλὴν τῶν ιδιοτήτων, αἷς παρεσκεύασεν ἑαυτῇ ἐν τῷ παρόντι βίῳ. Τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς δὲν ἦσαν προωρισμένα τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τῷ σώματι, ὅπερ ἔθελγον καὶ κατεκόσμου. Τὰ μόνα ἀγαθὰ, ἅπερ ἡ ψυχὴ δύναται ν' ἀποκτήσῃ, εἰσὶν αἱ ἠθικαὶ τελειότητες, αἱ ἀρεταί, δι' ὧν αὕτη, τῇ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτι ἀγνιζομένη, εἰσέρχεται εἰς τὴν αἰωνιότητα. Αἱ ἀρεταὶ ἡμῶν ἀποτελοῦσι τὸ ἄκρον ἡμῶν ἀγαθόν, διότι ἀνήκουσιν ἡμῖν καὶ καθιστῶσιν ἡμᾶς εὐδαίμονας ἐν τε τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι κόσμῳ. Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἡδοναὶ τῆς γῆς παρέρχονται ἐφήμεροι καὶ ταχέως ἐξαφανίζονται.

Ω πανάγιε Θεέ! νῦν ἀναγνωρίζω σαφέστερον τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν, τὸν ἀντιλάμποντά μοι ἀπὸ τοῦ ἀδύτου

τῆς Ἀγιωσύνης Σου· τὸν σκοπὸν, ὃν Σὺ μοὶ ὥρισας. Ἐν Σοί, ἐν Σοί, Θεέ μου, εὐρηται τὸ ἄκρον μου ἀγαθόν, διότι ἐν Σοί ἐστὶν ἡ ἀγιότης, τὸ τέλειον.

Ὡς τυφλὸς ἐβάδιζον μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς γῆς, ζητῶν τὸ ἄκρον ἀγαθόν ἐν τῇ κόνει, τὸ αἰώνιον ἐν τοῖς φθαρτοῖς. Ἠπατήθην ὑπὸ τοῦ ἔρωτος, ὑπὸ τῆς φιλίας, ὑπὸ τῆς τύχης, ὑπὸ τῶν τιμῶν, καὶ ὁμῶς μετὰ νέου ἀείποτε πόθου ἔσπευσα πρὸς τὰς ἀπατηλὰς ταύτας σκιάς· εἰργάσθην, προσεπάθησα, ἠγωνίσθην ἵνα ἐπιτύχω εὐδαιμονίας, ἣτις ἀκαταπαύστως μὲ διέφευγεν· ὅταν δ' ἐνίοτε ἐνόμιζον, ὅτι κατεῖχον τὸ φάντασμα αὐτὸ, δὲν ἤμην μῆτε ἡσυχαιότερος, μῆτε εὐδαιμονέστερος ἢ πρότερον. Νῦν ἀναγγνωρίζω τὸν ἀληθῆ προορισμόν μου, τὸ ἄκρον ἀγαθὸν τοῦ βίου μου. Θέλω ἄρά γε ἐξακολουθήσει ν' ἀφιερῶ πάσας τῆς ψυχῆς μου τὰς δυνάμεις εἰς ἀπόκτησιν τῶν ἐφημέρων καὶ φθαρτῶν; Ὁχι, ὄχι· ἀποφασίζω ἤδη νὰ σπεύσω ταχέως πρὸς τὸ βέλτιον, ὅπερ Σὺ μοὶ κατέδειξας, ὅπερ ὁ Ἰησοῦς μοὶ ἀπεκάλυψε. Τὸ στάδιόν μου δὲν περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ γῆϊνου βίου, ἀλλὰ περιλαμβάνει καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν αἰωνιότητα. Διὰ τοῦτο θέλω πρὸ πάντων ζητεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην Αὐτοῦ.

Μετὰ θάρρους ἐπιβαίνω νῦν τῆς νέας ὁδοῦ, τῆς πρὸς τὸ βέλτιον ἀγούσης. Πολιτευόμενος ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι, πράττων ἀδιαλείπτως τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ, θέλω τύχει τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ μου, τοῦ μόνου καὶ ἄκρου ἀγαθοῦ. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ πορεία μου αἱ δυνάμεις μ' ἐγκαταλείψωσιν, ἐὰν γῆϊνα θέλγητρα ἐπιχειρήσωσι νὰ μ' ἀποτρέψωσιν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ μου σκοποῦ, ἐὰν αἱ σωματικαὶ ὀρέξεις καὶ αἱ ἐπιλήψιμοι κλίσεις

μου μὲ πρᾶσύνωσιν εἰς ἀκαθάρτους λογισμοὺς καὶ ἄνο-
σίους ἀπιράσεις, τότε, ὦ Ἰησοῦ, ὦ Σωτὴρ μου, ἐπιφάν-
θητι εἰς τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς μου ἐν τῇ λαμπρότητι
τοῦ ἁγίου Σου βίου καὶ ἐν τῇ εὐεργεσίᾳ τοῦ θανάτου Σου
καὶ ἐνίσχυσόν με ἵνα ἐπιτυχῶς παλαίσω κατὰ τοῦ με-
γάλου καὶ διαίου χειμάρρου, τοῦ ἀπωθοῦντός με ἀπὸ τῆς
σωτηρίου ὁδοῦ· τότε, ὦ οὐράνιε Διδάσκαλέ μου, δός ἵνα
ἡχήσῃ ἐν τῷ βάθει τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἡ θεία Σου φωνή, ἡ
λέγουσα· « Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσε-
ται. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ι', 22).

*****

ΝΔ'.

Αἰσθήματα τοῦ χριστιανοῦ ἐν τῇ φθινο-
πωρινῇ ὥρᾳ.

« Ἐπεσκέψω τὴν γῆν καὶ ἐμέ-
θυσας αὐτήν, ἐπλήθυνας τοῦ
πλουτίσαι αὐτήν. »
(Ψαλμ. ξδ', 10—14).

ΠΑΙΣΤΟΙ, παρεξηγοῦντες τὴν γνώμην, καθ' ἣν ὁ ἄν-
θρωπος ὀφείλει ἔχων ἀκαταπαύτως τὸν νοῦν αὐτοῦ προσ-
ηλωμένον εἰς τὰ οὐράνια νὰ καταφρονῇ τῶν γηϊνῶν,
ἀποκαλοῦσιν, ἐν τῇ ὑπερβολῇ κακῶς νοουμένης εὐσεβείας,
τὸν παρόντα κόσμον κοιλάδα κλαυθμῶνος, κατοικίαν
μεστὴν τάλαιπωριῶν καὶ πόνων.

Ὅτι ἡ τοιαύτη δόξα ἐστὶν ἐσφαλμένη, καθὸ ὑπερβο-
λική, ἀποδεικνύεται ἀρκούντως ὑπ' αὐτῶν τῶν προτει-

νότων αὐτήν, οἵτινες οὐχ ἤττον ἀγαπῶσι τὸν παρόντα κόσμον καὶ τὰ θέλητρά αὐτοῦ, καὶ ἐναντίον τῆς ἰδίας αὐτῶν θελήσεως. Ἰσχυρίζονται οἱ τοιαῦτα γνωματεύοντες, ὅτι ἐν τῇ γῆνι διαμονῇ μόνον συμφεραὶ, πόνοι καὶ δάκρυα ὑπάρχουσιν· ἀλλὰ πλείσται ὦραι ἡδονῆς καὶ χαρᾶς ἐπερχόμεναι ἐλέγχουσιν αὐτοὺς ψευδομένους. Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἰδίου αὐτῶν αἰσθήματος, ἡ φωνὴ τῆς φύσεως, ἐστὶν ἰσχυροτέρα γνώμης, προερχομένης ἐξ ἐσφαλμένων θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ ἀκρίτου φαντασίας.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ Ἀγία Γραφή, ἐν διαφόροις χωρίοις, παραγγέλλει ἡμῖν νὰ καταφρονῶμεν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ματαιότητος αὐτοῦ· ἀλλὰ διὰ τοῦ κόσμου δὲν σημαίνεται βεβαίως ἡ θεία Δημιουργία, ἀλλὰ τὰ ἀνόσια πάθη καὶ ἡ ἐκ τῆς ἁμαρτίας διαφθορά. Εἶνε ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ἡ αὐτὴ Γραφή ἀπαγορεύει νὰ προσκολλῶμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν τοῖς γήϊνοις καὶ παραινεῖ ἡμᾶς νὰ ἐπιδιώκωμεν τὰ ἀφθάρτα καὶ αἰώνια· τὸ θεῖον ὁμῶς λόγιον δὲν ἐννοεῖ, ὅτι ὀφείλομεν νὰ περιφρονήσωμεν τὰ ἄνθη, τὰ ὑπὸ τῆς παναγάθου Προνοίας ἐν τῇ ὁδῷ τῆς παρούσης ζωῆς διασκορπισθέντα, καὶ νὰ στερῶμεν ἑαυτοὺς πάσης τοῦ βίου χαρᾶς, ἀλλὰ λέγει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ποιῶμεν κύριον μέλημα καὶ ἔργον ἡμῶν τὰς σχέσεις τοῦ κόσμου τούτου, τὰς ἀσυκὰς ἐνασχολήσεις, τὸν πλοῦτον, τὰς τιμὰς καὶ τὰ μεγαλεῖα τῆς γῆς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὦμεν προσηρτημένοι εἰς τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ ἢ εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς φιλτάτους ἡμῶν, ὡς ἂν οὐδέποτε ἐμέλλομεν νὰ στερηθῶμεν αὐτῶν ἐνταῦθα, ὡς ἂν ἐδόθησαν ἡμῖν ἐνταῦθα διὰ παντός.

Ἐξ ἀπάντων τῶν θεαμάτων τῆς θείας δημιουργίας οὐδὲν προξενεῖ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐντύπωσιν καθολικωτέ-

ραν καὶ θυμασιωτέραν τῆς αἰέποτε μετ' ἰδιαιτέρων θελή-
 γήτρων συνδεομένης μεταλλαγῆς τῶν ὥρων τοῦ ἐνιαυτοῦ.
 Ἡ μεταλλαγὴ αὕτη, καίτοι ἀναμιμνήσκουσα ἡμᾶς τὸ
 ἀσταθὲς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πραγμάτων, ἐλκύει καὶ κατα-
 θέλγει ἡμᾶς. Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐκ τῆς φύσεώς του καὶ
 γῆς μετέχει, χαίρει ὀλέπων τὰς μεταβολὰς τῶν πραγ-
 μάτων, ὡς ἀναγνωρίζων ἐν αὐταῖς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύ-
 σιν. Αἱ ἐν τῇ φύσει ἀλλαγὰὶ καὶ ἡ ἐπάνοδος τῶν συμβε-
 βηκότων καὶ τῶν φαινομένων, ὧν ὑπῆρξεν ἄλλοτε μάρ-
 τυς, ἐγείρουσιν ἐν αὐτῷ προαισθήματα καὶ ἐνδόμυχον
 ἐλπίδα περὶ τοῦ ἰδίου προορισμοῦ, περὶ τῆς μελλούσης
 μεταλλαγῆς αὐτοῦ καὶ τῆς δευτέρας ἐμφάνισεως αὐτοῦ
 ἐν τῇ αἰωνιότητι ὑπὸ λαμπροτέρας περιστάσεις καὶ τε-
 λειοτέρας σχέσεις. Οἱ νόμοι, οἵτινες διέπουσι τὴν ὅλην
 δημιουργίαν καὶ καθ' οὓς ὅλα τὰ ὄντα ἀλλοιοῦνται, με-
 ταβάλλονται, ἐξαφανίζονται καὶ ἀναγεννῶνται, παρέ-
 χουσιν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου θεῖον ἐχέγγυον, αἰώνιον
 καὶ οὐρανίαν ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ διαρκείας
 καὶ τῆς τελειοποιήσεως αὐτοῦ, διότι καὶ αὐτὸς ἀποτελεῖ
 μέρος τῆς δημιουργίας, καὶ μάλιστα μέρος ἐπὶ τοσοῦτον
 εὐγενέστερον τῶν λοιπῶν, ἐφ' ὅσον ὑπεράνω τῶν φυτῶν
 καὶ τῶν ζώων διατελῶν ἀναγνωρίζει τὴν πορείαν τοῦ
 κόσμου καὶ τὰ ἔργα τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἡ παραλλάσσουσα καὶ αἰέποτε ἐπανερχομένη πε-
 ρίοδος τῶν ὥρων τοῦ ἐνιαυτοῦ παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ ἄ-
 φθονον πηγὴν ἀπολαύσεων οὐχὶ μεστῶν θορύβου, ἀλλὰ
 γαληνιαίων καὶ εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς ψυχῆς εἰσδυουσῶν.
 Αἱ ἀπολαύσεις αὗται δὲν προέρχονται μόνον ἐκ τοῦ και-
 νοῦ καὶ ποικίλου τῶν θεαμάτων τῆς φύσεως, ἐκ τοῦ θελ-
 γήτρου τῆς ἐνεστώσης τοῦ ἔτους ὥρας, ἀλλὰ συνίσταν-

ται πρὸς τοῦτοις ἐκ τινων τερπνῶν ἀναμνήσεων, ἃς ἡ φαντασία ἡμῶν ἀνακαλεῖ ἀπὸ τῶν παρελθόντων χρόνων, καὶ ἐκ τινων οὐρανίων ἐλπίδων, αἵτινες προσμειδιῶσιν ἡμῖν ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν κόλπων τοῦ μέλλοντος κατὰ τὴν ὄψιν τῶν θαυμασίων καὶ αἰωνίων νόμων τῆς δημιουργίας.

Καθόλου δ' εἰπεῖν οὐδὲν φέρει τόσον ἀσφαλῶς εἰς ἀπόλαυσιν ἀγνῶν αἰσθημάτων, εἰς ἥρεμον ἡδονὴν τῆς ψυχῆς, ὅσον ἡ φύσις, ὅσον ἡ αἰωνίως ἡ αὐτὴ καὶ ὠραία διαμένουσα θεία δημιουργία. Ἀναμφιβόλως ἔχει ἡ ζωὴ καὶ ἐν τῷ ὁμίλῳ τῶν ἀνθρώπων τὰς εὐτυχεῖς αὐτῆς στιγμάς· ἀλλ' αἱ στιγμαὶ αὗται παρέρχονται ταχέως, σπανίως εἰσὶν ἄμικτοι λύπης τινός, καὶ σχεδὸν πάντοτε ἀκολουθοῦνται ὑπὸ μακρᾶς τρικυμίας. Ἐν τῇ φύσει τὰ πάντα ζῶσι καὶ κινοῦνται κατ' αἰωνίους νόμους, οἵτινες ἀείποτε σοφοί, ἀείποτε εὐεργετικοί εἰσι· παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἀπ' ἐναντίας, οὐ μόνον τὰ φρονήματα μεταβάλλονται, ἀλλ' ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ αὐτοὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ πολιτικὰ κατασκευάσματα ἀνατρέπονται. Ἐν τῇ φύσει ὑπάρχει αἰωνία ἀλήθεια, ἀσφάλεια, πίστις, ἀπλότης· παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀπαντᾷ τις ἀνὰ πᾶν βῆμα τὴν ἀπιστίαν, τὴν ἀπάτην, τὸ ἄστατον τοῦ χαρακτῆρος, τὴν κακίαν. Ἐν τοῖς κόλποις τῆς φύσεως τὴν τῆς ψυχῆς γαλήνην οὔτε αἰσχροκέρδεια καὶ δοξομανία, οὔτε δυσχερεῖς τρόποι καὶ ἄλογοι ὁρμαὶ διαταράσσουσιν. Ἡ φύσις ἐν τῇ πρὸς αὐτὴν σχέσει ἡμῶν μεταδίδωσιν ἡμῖν τῆς ἀπλότητος καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς, καθαρίζει τὴν καρδίαν ἡμῶν καὶ καθίστησιν αὐτὴν ἀθάνατον ὡς τὴν τῶν νηπίων, προσεγγίζει ἡμᾶς τῇ θείᾳ Ἀγιωσύνῃ καὶ διαχέει ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν αἶσθημα

πράου καὶ καθολικῆς φιλοφροσύνης πρὸς τὴν ἀνθρωπότη-
τητα. Ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ τύρῃ τοῦ
βίου καταβάλλουσιν ἡμᾶς αἱ φροντίδες, δάκνουσιν ἡμᾶς
οἱ ὄφεις τῆς συκοφαντίας, ποτὲ μὲν βασανίζει ἡμᾶς ἡ
δίψα τῶν τιμῶν, ποτὲ δὲ ἀνησυχεῖ ἡμᾶς ἄκρατος τοῦ
πλούτου ἐπιθυμία, σπανίως δὲ κατορθοῦμεν νὰ σκεφθῶ-
μεν μετὰ τῆς δεούσης ἡσυχίας περὶ τοῦ βελτίονος μέρους
ἡμῶν αὐτῶν καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἀρκούντως σαφῆ συναί-
σθησιν τοῦ ἀθανάτου ἡμῶν κλήρου.

Διὰ τοῦτο ὁ σοφὸς, ἡγουν ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς, ἀσμέ-
νως καὶ συνεχῶς ἀποσπᾷ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ δυσκόλου ὁμί-
λου τῶν ἀνθρώπων καὶ καταφεύγει, ὥσπερ ἔπραττεν ὁ
Ἰησοῦς, πρὸς ἡσυχὸν μελέτην εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς φύ-
σεως. Ἐκεῖ οἶονεῖ ἀπολούει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τοῖς νά-
μασι τῶν θαυμασίων τῆς δημιουργίας ἀπὸ πάσης ἰλῦος
ποταπῶν παθῶν, καὶ ἐν τῇ αἰωνίᾳ γαλήνῃ καὶ τῇ ἁρ-
μονίᾳ τῆς τοῦ σύμπαντος τάξεως, ἐν τῇ φύσει, θερα-
πεύει τὰς πληγὰς τῆς καρδίας του, τὰς ἐπενεχθείσας
ὑπὸ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων, ὑπὸ τῆς σκληρότητος
τῆς τύχης καὶ ὑπὸ τῆς βίας τῶν ἀλόγων ἐπιθυμιῶν.

Κάγὼ θέλω σήμερον νὰ εὐφρανθῶ πάλιν ἐν τῇ μεγα-
λοπρεπείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ κάλλει τῆς φθινοπωρινῆς ὥ-
ρας. Διότι, καθὼς πᾶσα τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥρα, οὕτω καὶ τὸ
φθινόπωρον ἔχει ἄφθονα τὰ ἴδια αὐτοῦ θέλγητρα. Τὸ
φθινόπωρόν ἐστιν ὁ καιρὸς τῆς ἀποπληρώσεως, ὥσπερ
ἦν τὸ ἔαρ ὁ καιρὸς τῆς ἐπαγγελίας. Μετὰ τὰς ἡμέρας
τοῦ κόπου καὶ τῶν φροντίδων φέρει ἡ φθινοπωρινὴ ὥρα
τὰς ἡμέρας τῆς ἀμοιβῆς.

Ἄλλοτε, μετὰ τοὺς μακροὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος, ἐ-
νετρώφησεν ἡ ψυχὴ μου οἶονεῖ μεθύουσα ἐν τῇ λαμπρό-

τητι τῆς ἀνεγειρομένης δημιουργίας τοῦ Κυρίου. Εἶ-
δον τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση λάμποντα ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν
χλόῃ ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας ἀνίσχοντος ἢ καταδυομένου ἐκρι-
νοῦ ἡλίου. Εἶδον ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ χειμερίου θανάτου
βλαστάνον τὸ σπέρμα νέας ζωῆς. Ἦκουσα ἐν τῷ ψόφῳ
τοῦ θάλλοντος φυλλώματος καὶ ἐν τῷ κελαδήματι τῶν
πτηγῶν τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, καλοῦντος τὴν φύσιν εἰς ἀ-
ναβίωσιν. Ἐκλαυσα, ἔχυσα σιωπηλὰ δάκρυα χαρᾶς,
ἀναμίξας αὐτὰ τῷ ἀλαλαγμῷ ἀναριθμήτων μυριάδων
πλασμάτων. Ἦδη ἦλθε τὸ φθινόπωρον· τὰ ἄνθη μαραι-
νονται· χιλιάδες ὄντων προπαρασκευάζονται πρὸς τὸν
μακρὸν τοῦ χειμῶνος ὕπνον· ἑκατομμύρια ἑκατομμυρίων
θαυμαστῶν φυτῶν ἀποβάλλουσι τὴν δύναμιν αὐτῶν,
φθίνουσι καὶ ἐξαφανίζονται. Ἦλθεν ἡ φθινοπωρινὴ ὥρα.
Εἶνε ἄρά γε ἡ ὥρα αὕτη τοῦ ἐνιαυτοῦ ἥττον ἀξία τοῦ
θαυμασμοῦ τῶν χριστιανῶν, ἥττον ἐπιτηδεῖα πρὸς διέγερ-
σιν χαρᾶς ἢ ὅσον αἱ πλήρεις ἀνθέων ὥραι τοῦ ἔαρος καὶ
τοῦ θέρους;

Ὅχι, ὄχι, ὦ Θεέ μου, ἀνεξάντλητε ἐν τοῖς θαυμα-
σίοις ἔργοις τῆς ἀγάπης Σου. Ἐκάστη ἡμέρα, ἐκάστη
τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥρα ἀνακαλύπτει νέαν μεγαλοπρέπειαν καὶ
κηρύττει μυρίοις νέοις φθόγγοις τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀγαθό-
τητά Σου.

Προβαίνοντος τοῦ φθινοπώρου τὰ δάση καὶ οἱ λόφοι
ἐπιδεικνύουσιν ὡραίαν ποικιλίαν χρωμάτων καὶ στολί-
ζουσι τὴν σφαῖραν ἡμῶν τέως ἀγνώστῳ πολυτελείᾳ. Μό-
λις δ' ἄνεμος ἐπιπνεύσῃ, τὰ μαραινόμενα φύλλα κατα-
πίπτουσι ἀπὸ τῶν δένδρων ἄθρόα, χρυσᾶ καὶ πορφυρο-
βαφῇ καὶ καλύπτουσι τὰ ἀναριθμητὰ σπέρματα τῶν
φυτῶν ἀπαλῶ καλύμματι, ὅπερ κατ' ἀρχὰς μὲν προφυ-

λάττει τὰ καλυφθέντα ἀπὸ τοῦ παγετοῦ τοῦ ἐπερχομένου χειμῶνος, εἴτα δὲ σηπόμενον παρέχει τῇ γῇ νέους χυμούς ἵνα τραφῶσι τὰ βλαστήματα κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἔαρος. Οὐδὲν, ὦ Παντοδύναμε, οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ ἐκτεταμένῃ δημιουργίᾳ Σου λίαν σμικρὸν καὶ ἀνάξιον τοῦ πατρικοῦ Σου βλέμματος. Περὶ πάντων μεριμνᾷς, τὰ πάντα συντηρεῖς μετὰ τῆς τὰ πάντα περιλαμβανούσης πατρικῆς Σου φιλοστοργίας. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐλάχιστον σπερμάτιον, ὅπερ ὁ ἄνθρωπος μόλις διακρίνει καὶ τὸ ὅποῖον ἀδιαφόρῳ ποδὶ καταπατεῖ, Σὺ καλύπτεις καὶ θερμαίνεις καὶ παρασκευάζεις αὐτῷ τροφήν.

Τὸ φθινόπωρον μοὶ δεικνύει ζωηρῶς τὴν αἰωνίαν τάξιν τοῦ Παντός, τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους τῆς θείας Προνοίας ἐν τοῖς καρποῖς, ὧν βρίθουσι τὰ δένδρα καὶ οἱ θάμνοι, ἐν τοῖς ἀναριθμήτοις σπέρμασι τοῦ φυτικοῦ κόσμου, τοῖς ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων φερομένοις καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν διασκορπιζομένοις. Ἐνταῦθα ὑπάρχει συντήρησις τοῦ ὅλου καὶ τῶν καθ' ἕκαστα! Ἐνταῦθα οὐδεμία ὑφίσταται διακοπὴ ἐν τῇ θαυμαστῇ ἀλύσει τῆς φύσεως!

Πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων οἱ πλήρεις καρπῶν στάχυς ἐχρύσουν ἔτι τὰς πεδιάδας· σήμερον αἱ πεδιάδες εἰσὶ γυμναὶ καὶ ὁ σῖτος πληροῖ ἀφθόνως τὰς ἀποθήκας. Πολλὰι θνητῶν οἰκογένειαι ἐπλούτησαν διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφραίνονται ἐν τῇ πλησμονῇ. Τὰ ὀπωροφόρα δένδρα τείνουσι πρὸς τὰς χεῖρας ἡμῶν τοὺς ὑπὸ καρπῶν ὠρίμων βεβαρυμένους κλάδους των. Ὑπὸ τὰς εἰσέτι θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου οἱ τῶν σταφυλῶν βότρυες ὠριμάζουσιν ἐν τοῖς ἀμπελῶσι καὶ παρασκευάζουσι τὸν οἶνον, τὸν εὐφραίνοντα τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐνδυνα-

μαῦντα αὐτόν. Καὶ ὁ ἡγεμὼν καὶ ὁ ἐπαίτης εὐφραίνονται ἐν τῇ ἀφθονίᾳ ταύτῃ· καὶ περὶ τοῦ ἐλαχίστου τῆς κόνεως σκωληκίου ἐγένετο πρόνοια ἵνα μὴ ἀπολεσθῇ, ἀλλ' ὅπως μεταλάβῃ τροφῆς ἐκ τοῦ καθολικοῦ αὐτοῦ πλούτου.

Σὺ, Πάτερ, ἐπήκουσας τῶν ἡμετέρων δεήσεων καὶ ὑλόγησας τὰ ἔργα ἡμῶν. Διὸ ψάλλω μετὰ τοῦ προφήτου Σου· «Ἐπεσκέψω τὴν γῆν καὶ ἐμέθυσας αὐτήν, ἐπλήθυνας τοῦ πλουτίσαι αὐτήν· ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων· ἡτοίμασας τὴν τροφήν αὐτῶν, ὅτι οὕτως ἡ ἐτοιμασία. Τὰς αὖλακας αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς· ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλουσα. Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός Σου, καὶ τὰ πεδία Σου πλησθήσονται πιότητος· πιανθήσεται τὰ ὠραῖα τῆς ἐρήμου, καὶ ἀγαλλίασιν οἱ βουνοὶ περιζώσονται. Ἐνεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων, καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνούσι σῖτον· κεκραύξονται, καὶ γὰρ ὑμνήσουσιν.» (Ψαλμ. ΞΔ', 10-14).

Ἄλλ' αἱ τῆς συγκομιδῆς ἡδοναὶ καὶ ἡ τῶν καρπῶν ἀφθονία δὲν ἀποτελοῦσι τὴν μόνην καλλονὴν καὶ τὸν μόνον πλοῦτον τοῦ φθινοπώρου. Ἡ φθινοπωρινὴ ὥρα παρέχει προσέτι ἡμῖν καὶ ἄλλα ὑψηλότερα καὶ σχεδὸν ἀνέκφραστα αἰσθήματα. Ὁ δυσφόρητος καύσων τοῦ θερούς ἔπαυσε. Δροσερώτερος περιβάλλει ἡμᾶς ἀήρ, καὶ ἡ ὄψις τῆς θαυμάσιον φθινοῦσης ὠραίας φύσεως πληροῖ τὰς καρδίας ἡμῶν παραδόξου φαιδρότητος, ὑψηλοῦ τινοῦ καὶ ἀνεκκλήτου αἰσθήματος. Ἐνῷ βλέπομεν ἐξαφανιζομένην κατὰ μικρὸν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς γῆς καὶ οἶονεὶ πᾶσαν τὴν δημιουργίαν βυθιζομένην εἰς τὸν

(ΤΟΜΟΣ Β').

χειμέριον θάνατον, αἰσθανόμεθα ζωηρότερον πόσον τὸ πνεῦμα ἡμῶν κρεῖττον ἐστὶ παντός ἐφήμερου καὶ γήινου. Νομίζομεν, ὅτι ἀκούομεν τοὺς φθειρομένους λειμῶνας, τὰ ἀπογυμνούμενα δάση, τὰ μαραινόμενα φυτὰ, τὰ ἀποδημοῦντα πτηνὰ νὰ λέγωσιν· « ὦ ἄνθρωπε, ἡμεῖς παρέρχομεθα καὶ φθίνομεν καὶ εἰς κόνιν ἐπιστρέφομεν, ἀλλὰ σὺ οὐδαμῶς παρέρχεσαι! Σὺ διαμένεις πάντοτε καὶ βλέπεις τὴν ἡμετέραν καταστροφὴν καὶ ἐξακολουθεῖς διατελὼν ἄφθαρτος. Σὺ δὲν ἀνήκεις τῇ σφαίρᾳ ἡμῶν, ἐνθα τὰ πάντα παρακμάζουσι καὶ ἀπόλλυνται· ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν εἶσαι οἷον εἰ ξένος· διότι ἡμεῖς καταπίπτομεν ἐν τοῖς κόλποις τῆς μητρὸς ἡμῶν, τῆς γῆς, σὺ δὲ αἰείποτε ὑπάρχεις. Ὅταν μίαν ἡμέραν ὁ ἑαρινὸς ἥλιος ἀνοίξῃ τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διεσκορπισμένα σπερμάτια καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξέλθωσι τὰ τέκνα ἡμῶν, ἡμεῖς μὲν δὲν θέλομεν εἶσθαι ἐν τοῖς οὖσι, σὺ δὲ θέλεις ὑπάρχει θεατῆς τῆς νέας ταύτης γενεᾶς. Καὶ ὁμῶς, ὦ ἄνθρωπε, ὦ ἐξουσιαστὰ ἡμῶν, καὶ σὺ μετέχεις τῆς κόνεως ἡμῶν· τὸ περικάλυμμα σου ἐστὶ γήινον καὶ φθαρτόν. Καὶ διὰ τὸ σὸν σῶμα ἐλεύσεται φθινόπωρον, καὶ ὁ βίος σου θέλει ἔχει τὸν χειμῶνα αὐτοῦ. Αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σου λευκανθήσονται ὡς ἡ χιών καὶ τὰ ἄνθη τῆς νεότητός σου θέλουσιν ἐξαφανισθῇ. Τὸ σῶμά σου θέλει μαρानθῇ, αἱ δυνάμεις σου θέλουσι σ' ἐγκαταλείψει. Ἀλλ' ὅταν ἡ καλύπτουσά σε κόνις ἀποσυντιθεμένη καταπέσῃ, ἵνα μετὰ τῆς κόνεως τῆς γῆς ἀναμιχθῇ, σὺ, ὦ ἀθάνατε, θέλεις βλέπει αὐτὴν καταπίπτουσαν, ἀλλὰ θέλεις ἐξακολουθεῖ ὑπάρχων· διότι σὺ δὲν εἶσαι κόνις, ἀλλ' εἶσαι πνεῦμα καὶ ἀνήκεις εἰς βελτίονα κόσμον. Ἐν τῷ θανάτῳ, ἐξερχόμενος ἀπὸ τῆς κόνεως, ἐπιστρέφεις καθαρὸς καὶ ἀκτι-

νοδόλος εἰς τὸ στοιχεῖόν σου, εἰς τὸ φωτεινὸν βασίλειον τῶν πνευμάτων, ἐξ οὗ προῆλθες. »

Εἰς τὰ τοιαῦτα αἰσθήματα, ἅπερ ἐμπνέει ἡ φθινοπωρινὴ ὥρα ταῖς εὐαισθήτοις καὶ εὐσεδέσι ψυχαῖς, προστίθεται καὶ ἡ ἐλπίς τῶν ἡσυχῶν ἡδονῶν, ἃς θέλει ἐπαναφέρει ὁ ἐπερχόμενος χειμὼν ἐν τῷ ἀσύλῳ τοῦ οἰκιακοῦ βίου καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν οἰκείων καὶ φίλων. Διότι αἱ χειμεριναὶ ἡμέραι, ἀφαιροῦσαι τοῖς ἀνθρώποις τὴν ὄψιν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς φύσεως καλλονῶν, συνάγουσιν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ, συσφίγγουσι τοὺς οἰκιακοὺς καὶ κοινωνικοὺς δεσμοὺς καὶ καθιστῶσι γλυκυτάτας τῆς οἰκειότητος καὶ τῆς φιλίας τὰς σχέσεις.

Ἐκάστη χώρα, ἐκάστη ἡλικία, ἐκάστη τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥρα ἔλαβε παρὰ τῆς πατρικῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς ἴδιον κάλλος, ἰδίαν χάριν, ἴδια πλεονεκτήματα. Τὸ πολὺκαρπον φθινόπωρον, παρέχον ἡμῖν ἀφθονώτερον πάσης ἄλλης ὥρας τὰ πλούσια τοῦ Θεοῦ δωρήματα, διεγείρει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ εὐσεβοῦς χριστιανοῦ ζωηρότερον ἢ πᾶσα ἄλλη ἐποχὴ τὸ αἶσθημα τῆς πρὸς τὴν θεῖαν Ἀγαθότητα εὐγνωμοσύνης.

Ἡ πρὸς τὴν ἀτελεύτητον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ εὐγνωμοσύνη εἶνε ὄντως ἐξ ἀπάντων τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ὥραν διεγειρομένων αἰσθημάτων τὸ ἐπικρατέστερον καὶ μονιμώτερον. Ὁ Θεὸς ἐπιφαίνεται ἡμῖν ὡς πηγὴ πάσης τελείας χαρᾶς, ὡς πατὴρ ὅλων τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ, περικυκλωμένος ὑπὸ τοῦ πλούτου τῆς εὐλογίας Αὐτοῦ, ὃν πᾶσιν ἐπιδαφιλεῖ. Τὸ φθινόπωρον τίθησι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὰ εὐεργετήματα τῆς θείας Προνοίας. Τὰ ἄσματα τῶν θεριστῶν καὶ τῶν τρυγητῶν ἀντηχοῦσιν εἰς ὅλων τὰς

καρδίας· ἡ χαρὰ τοῦ γεωργοῦ καθίσταται χαρὰ τοῦ πολίτου. Ὁ χειροτέχνης, ὁ βιομήχανος, ὁ ἔμπορος ἀνταλλάσσουσι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἀντὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς. Ὁ εἷς ἔχει χρεῖαν τοῦ ἄλλου. Αἱ ἐπικράτειαί ἀμοιβαίως συντηροῦνται· ἡ δὲ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐκτείνεται ἐπὶ πάντα. Πάντες ὑφουῶσιν εὐγνωμόνως τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Δοτῆρα πάσης ἀγαθῆς δόσεως καὶ παντὸς τελείου δωρήματος. Καὶ αὐτὸς ὁ πτωχός, ὅστις οὔτε νὰ σπείρη, οὔτε νὰ θερίσῃ ἠδύνατο, δὲν ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας, ἧς τὰ πλούσια δῶρα ἀρκοῦσι διὰ πάντα τὰ πλάσματα, καὶ δι' αὐτὰ τὰ θηρία, καὶ δι' αὐτὰ τὰ ἔντομα, τὰ ὑπὸ τοῦ θνητοῦ ἀγνοούμενα ἢ λησμονηθέντα. « Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΣΤ', 26).

Τούτων ἕνεκα ἕκαστον φθινόπωρον πληροῖ τὰς χριστιανικὰς ψυχὰς νέας πεποιθήσεως πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ εὐεργετικὴ χεὶρ, ἥτις κατ' αὐτὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν ὥραν διαχέει τοσοῦτον πλοῦτον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ἐστὶν ἡ αὐτὴ χεὶρ, ἥτις πάντοτε, ὦ ἄνθρωπε, σ' ἐδόθήθη καὶ ἥτις θέλει σὲ βοηθήσει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ αἰώνων ἡ σφαῖρα αὕτη ἦν ἀρκούντως εὐφορος ἵνα θρέψῃ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ μετὰ πολλὰς χιλιάδας ἐνιαυτῶν θέλει εἶσθαι ἔτι εὐφορος καὶ θέλει παρασκευάζει τοῖς ὑστάτοις τῶν ἀπογόνων ἡμῶν τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀφθονίαν, ἃς νῦν παρέχει ἡμῖν. Μικρόψυχε σὺ, ὅστις περιφόδως καὶ ἀμέτρως μεριμνᾷς περὶ τῆς τύχης τῶν τέκνων σου, περὶ τῆς μετὰ τὸν θάνατόν σου ὑπάρξεως αὐτῶν, περὶ τῶν ἰδίων σου ἰσως ἀναγκῶν, ὁ περὶ

τῆς θείας Προνοίας οὗτος λογισμὸς δὲν ἀνεγείρει τὸ καταπεπτωκὸς θάρρος σου ; Μὴ φοβοῦ πλέον. Ἐργάζου ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν χρηστότητι, ἐκτέλει ἀκριβῶς τὰ καθήκοντά σου, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἄρες τὴν φροντίδα Ἐκείνῳ, ὅστις περὶ πάντων φιλοστόργως καὶ σοφώτατα μεριμνᾷ. Αὐτὸς οὐδὲν τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ ἐγκαταλείπει, οὐδὲ αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων ὀλιγωρεῖ. Ὁ γεωργὸς σπείρει ἐν τῷ ἔαρι καὶ ἐν τῷ φθινοπώρῳ τὸν σπόρον αὐτοῦ· θαρρόν ἐμπιστεύεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς τὸν σπόρον αὐτὸν καὶ ἡσύχως περιμένει τὸν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ. Οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ πλέον· ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξαρτᾶται ἡ εὐλογία τῶν κόπων αὐτοῦ. Τὸ φθινόπωρον φθάνει καὶ πληροῖ τὰς ἐλπίδας καὶ ἀνταμείβει τὴν πίστιν.

Ἡ ἀόρατος χεὶρ τοῦ οὐρανίου τῶν ἀνθρώπων Πατὴρ ἐπιχέει ἐν τῇ φθινοπωρινῇ ὥρᾳ τὰ ἀμέτρητα Αὐτοῦ δῶρα ἐφ' ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, διαδίδωσι πανταχοῦ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐθυμίαν, οἱ δὲ φθόγγοι τῆς εὐγνώμονος καὶ καθολικῆς ταύτης ἀγαλλιάσεως εἰσιν ὁ καθαρώτερος ὕμνος πρὸς τὴν ἀτελεύτητον Αὐτοῦ Χάριν.

Ὁ πλήρης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης χριστιανὸς ὀφείλει, μιμούμενος τὸν Θεόν, νὰ καθιστᾷ τοὺς ἄλλους κοινωνοὺς τῶν αἰσθημάτων τούτων. Ὁ παρέχων χαρὰν καὶ εὐθυμίαν τῷ δυστυχοῦντι, ὁ εὐεργετῶν αὐτὸν, μεταλαμβάνει οὐρανίας ἡδονῆς, εἰς ἣν τὸ φθινόπωρον καλεῖ πάντας ἡμᾶς. Ὀφείλομεν νὰ ὦμεν χριστιανοί, καὶ οὐχὶ φίλαυτοι, μόνον περὶ ἡμῶν φροντίζοντες. Γινόμενοι δὲ μεταδοτικοὶ ἐν τοῖς μικροῖς, ὥσπερ ὁ οὐράνιος Πατήρ ἐστι μεταδοτικὸς ἐν τοῖς ἀπείροις, εὐεργετικοὶ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς, πρὸς τοὺς ἐγκαταλελειμμένους, πρὸς τοὺς περὶ ἡμᾶς πάσχον-

τας, ὥςπερ ὁ Θεός ἐστὶν εὐεργετικός πρὸς πάντας τοὺς λαούς, πρὸς τε τοὺς δικαίους καὶ πρὸς τοὺς ἀδίκους, ὀφείλομεν νὰ πανηγυρίζωμεν τὸ φθινόπωρον πολλαπλασιάζοντες τὰ τῆς ἀγαθοποιΐας ἔργα. Τοιαύτη ἀληθὴς χριστιανικὴ ἐορτὴ ἀρμόζει εἰς τὴν ὥραν αὐτὴν τοῦ ἔτους, ἐν ᾗ τοσαῦτα ἐπιδαψιλεύονται ἡμῖν εὐεργετήματα, προτρέποντα ἡμᾶς ἐπὶ τὸ ἀγαθοποιεῖν.

Τὸ φθινόπωρον ἀποτελεῖ τὸ τέρμα τῆς διαγελώσης τοῦ ἔτους ὥρας. Ἐκαστος αἰσθάνεται τοῦτο, καὶ δι' αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας ζητεῖ ν' ἀπολαύσῃ τῶν σπανίων εὐδίων ἡμερῶν, τῶν τελευταίων θερμῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων. Σειρὰ ὁλόκληρος χαροπῶν θερινῶν ἡμερῶν διῆλθε χωρὶς νὰ προξενήσῃ ἡμῖν τὴν ἐντύπωσιν, ἣν φέρουσιν ἤδη αἱ ὀλίγαι λαμπραὶ στιγμαί. Τότε ἔχοντες ἔμπροσθεν ἡμῶν εἰσέτι μακρὰν ἀκολουθίαν ὡραίων ἡμερῶν, κατηναλίσκομεν τὰς παρούσας, οὕτως εἰπεῖν, μετ' ἀφειδίας. Ἀλλὰ νῦν, ὅτε παρῆλθον αἱ μακραὶ καὶ θελκτικαὶ τοῦ θέρους ὥραι, κατέστημεν φειδωλοὶ καὶ ζητοῦμεν ν' ἀπολαύσωμεν πληρέστερα ἐκάστης τῶν ὑπολειπομένων εὐαρέσων στιγμῶν τοῦ ἐπὶ δύοσιν κλίνοντος ἐνιαυτοῦ.

Τοιοῦτός ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος. Ἡ πολλὴ εὐπορία σπανίως καθίστησιν αὐτὸν τοσοῦτον εὐδαίμονα, ὅσον ἡ χρυσῇ μετριοτήτι ἢ καὶ αὐτῇ τῶν χρημάτων ἢ σπάνις. Πᾶν ἀγαθὸν μεμετρημένως διδόμενον προξενεῖ ἡμῖν πλειοτέραν ἡδονήν, ἢ ὅσην αἰσθανόμεθα πλέοντες ἐν τῇ ἀφθονίᾳ.

Οὕτως ἔχουσι καὶ τὰ τοῦ βίου. Μετὰ πόσης ἐλαφρονοίας κατατρίβομεν ἐπὶ μικροῖς καὶ ματαίοις τὸ ἔαρ τοῦ βίου, τὸν χρόνον τῆς σπουδαίας προπαρασκευῆς, τὴν νεότητα ἡμῶν! Πόσον ἀδιάφοροί εἰσι πολλάκις οἱ νέοι, οἱ μετ' οὐ πολὺ ἄνδρες ἀναδειχθησόμενοι, οἱ σύζυγοι, αἱ

νέαι μητέρες καὶ οἰκοδέσποιναί πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς θέσεως αὐτῶν, πρὸς τὰς ἡδονάς, τὰς ἐκ τῶν σχέσεων καὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν προερχομένας! Πόσον ὀλίγον γινώσκουσι νὰ ἐκτιμῶσι τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἀνεπιστρεπτει παρερχομένων ὥρῶν!

Ἐν τούτοις ἔρχεται ἀπροσδόκητον τὸ φθινόπωρον τῆς ζωῆς· αἱ ἡμέραι φθίνουσιν, ὁ ἄνθρωπος γηράσκει· ὅσον δὲ οὗτος προβαίνει πρὸς τὸ τέρμα αὐτοῦ, τοσοῦτον ἡ ζωὴ καθίσταται αὐτῷ πολυτιμότερα. Ἐντὸς δ' ὀλίγου ἀνάγκη ν' ἀποχαιρετήσῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην εὐτυχίαν. Ἦδη ὁ θάνατος καλεῖ αὐτὸν, ὁ θάνατος, ὁ χειμὼν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Πάτερ, Πάτερ, Ποιητὰ παντός τελείου ἀγαθοῦ, ἀνεξάντλητε ἐν τῷ πλούτῳ, ἐν τῇ δυνάμει, ἐν τῇ ἀγαθότητί Σου! ὦ! δός μοι νὰ κατανοῶ τὴν ἀξίαν τῶν ὥρῶν τοῦ βίου μου, νὰ καθιστῶ λυσιτελεῖς πάσας τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεώς μου τὰς στιγμὰς, οὐδεμίαν αὐτῶν ν' ἀπολέσω ἀνωφελῶς πρὸς τὴν σωτηρίαν μου, ἐπ' οὐδεμιᾷ νὰ μεταμεληθῶ ἐν τῷ μέλλοντι!

Θέλω ἀποδέχεσθαι μετ' ἐγκαρδίου εὐγνωμοσύνης πᾶσαν χαρὰν, ἣν ἡ Σὴ Ἀγαθότης μοὶ προητοίμασε, καὶ δὲν θέλω διαφθείρει αὐτὴν διὰ τῆς ἀσθενείας μου, διὰ τῶν χαλεπῶν τρόπων μου, διὰ τῶν ἀνοικείων παθῶν μου. Ἀλλὰ πρὸ πάντων εἴθε, ὦ πανάγαθε Πάτερ, νὰ αἰσθάνωμαι βαθέως ἐν τῇ ψυχῇ καὶ διηνεκῶς τὴν ὡραιότεραν, τὴν θειότεραν πασῶν τῶν ἡδονῶν καὶ ἀγαλλιάσεων, τὸν ἡδύτατον πόθον τοῦ ν' ἀκολουθῶ τὰ ἔχνη Σου ἐν τῇ πραότητι καὶ ἐν τῇ ἀγαθοποιίᾳ. Τότε, ἄξιον τέκνον Σου, ἐν ὧς τῶν ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ θαυμασιῶν, θέλω μετ' ἐκστάσεως ἀναφωνεῖ· « ὦς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα Σου,

Κύριε!» Τότε θέλω ἐλπίζει νὰ θαυμάσω μίαν ἡμέραν τὸν ἔτι λαμπρότερον καὶ ὠραιότερον κόσμον, ὃν ἐξ ἀρχῆς ὥρισάς μοι, καὶ τὸν ὁποῖον ἐπήγγειλέ μοι ὁ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων Σωτὴρ.

.....

NE'.

Ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικὸς.

(Σκέψεις κατὰ τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Πέμπτην.)

« Τοῦ Δείπνου Σου τοῦ μυστικοῦ
σήμερον, Υἱὲ Θεοῦ, κοινωνόν με
παράλαβε. »

Ἡ γλυκεῖα ἀνάμνησις τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ἐκουσίου θυσίας τοῦ Σωτῆρός μου, ἀνύψωσον σήμερον τὴν ἐμὴν ψυχὴν! Ἡ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἐκατομμύρια χριστιανῶν στρέφουσι τὰ βλέμματα καὶ τοὺς λογισμοὺς των πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔνθα ὁ τὰ πάντα πληρώσας κάθηται ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς δόξης Αὐτοῦ. Ἐκατομμύρια πεφωτισμένων λαῶν κλίνουσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν τῷ Βασιλεῖ τῶν οἰκτιρμῶν, ὅστις ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτοῦ φιλοστοργίᾳ κατέβη ἐπὶ τῆς γῆς ἵνα φέρῃ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὴν θεῖαν Χάριν καὶ τὴν γαλήνην. Ἐκατομμύρια κλαίουσι παρὰ τῇ εἰκόνι τοῦ Ἐσταυρωμένου, πλήρη εὐγνωμοσύνης καὶ λύπης, ὥς ποτε παρὰ τῷ Σταυρῷ ἡ Μήτηρ τοῦ Θεαν-

θρώπου καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ μετ' ἀγαπώσης καρδίας ἀκολουθήσαντες Αὐτὸν ἀπαδοί Του.

Καὶ σὺ, ὦ ψυχὴ μου, πρόσσελθε ἐν πνεύματι πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὅτε ἀπετέλει τὸ μέγα Αὐτοῦ ἔργον ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀγνισον σεαυτὴν, ἀναλογιζομένη τὴν ἀθωότητα Αὐτοῦ. Ἐνδυναμώθητι, βλέπουσα τὴν ἐν τοῖς παθήμασι γενναιοψυχίαν Αὐτοῦ. Γενοῦ βελτίων καὶ εὐγενεστέρα, ἀναμιμνησκομένη τὴν μεγάλθυμον ἀγαθότητα, μεθ' ἧς Αὐτὸς ἐσυγχώρει ἐκείνους, οἵτινες ἐπρόδωσαν καὶ ἐθανάτωσαν Αὐτόν. Ἐμπνεύσθητι ὑπὸ τῆς κάρτε-
ρίας Του ἐν τῇ τοῦ θανάτου ἀγωνίᾳ.

Πᾶσα τῶν παθῶν τοῦ Μεσσίου ὥρα ἐστὶ μοι σπουδαία, διδακτικὴ καὶ παθητικωτάτη. Ἐν πάσῃ τοιαύτῃ ὥρᾳ ὑπέφερεν ἕνεκεν ἐμοῦ ὁ Σωτὴρ καὶ ἐπεσφράγισε καὶ δι' ἐμὲ τὴν αἰωνίαν ἀλήθειαν τοῦ λόγου Αὐτοῦ.

Ὅποια νύξ ἦν ἐκείνη, ἣν διῆλθεν ὁ Θεάνθρωπος ἀγωνιῶν ἐν Γεθσημανῇ, καθ' ἣν ἡ ἀγνωμοσύνη ἐπρόδωσεν Αὐτόν, ἡ κακία συνώμοσε κατὰ τοῦ ἀγίου Αὐτοῦ βίου καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐδίκασαν τὸν Ἀναμάρτητον! Ὅποια νύξ ἦν ἐκείνη, ἐν ᾗ, ὑπὸ τῶν φίλων Του ἐγκαταλειφθεὶς, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον Αὐτοῦ καὶ προσηυχήθη πρὸς τὸν ἐπουράνιον Πατέρα, ἐν ᾗ εὔρε τοὺς μαθητὰς Αὐτοῦ καθεύδοντας ἀμερίμνως, ὡς παιδιά, ἅτινα οὐδένᾳ κίνδυνον γινώσκουσι καὶ οὐδένα φοβοῦνται! Οἱ ἐπιστήθιοι Αὐτοῦ οὐδὲ καὶ ὑπώπτευσαν τὴν κατασπαράττουσαν τὴν καρδίαν Του λύπην ὅτε εἶπεν αὐτοῖς· «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μέινετε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.» (Ματθ. ΚΣΤ', 38-39). Φεῦ! οὐδεὶς αὐτῶν ἐφοδεῖτο τὰς φρικώδεις στιγμὰς, αἵτινες ἦσαν τοσοῦτον ἐγγὺς καὶ ὦν τὴν σωτήριον μνήμην τὸ ἀνθρώπινον γένος διετή-

ρησε καὶ θέλει διατηρήσει μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων.

Ἐποία νῦν ἦν ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ γλυκύτατος Αὐτός φίλος τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὸ βαθυτάτης καταληφθεὶς λύπης καὶ συναισθανόμενος ὅλον τὸ δυσβάστακτον βάρος τοῦ φορτίου, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς προσευχόμενος, καὶ λέγων πρὸς τὸν Θεόν· «Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς Σὺ. Ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρῶς Αὐτοῦ ὥσει θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν»! (Ματθ. ΚΣΤ', Μάρκ. ΙΔ', Λουκ. ΚΒ').

Ἐποία νῦν ἦν ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ σοβαρὰ ἡρεμία τοῦ ὑπὸ τριαύτης προσευχῆς καθαγιασθέντος τόπου αἴφνης ἐταράχθη ὑπὸ τῆς κλαγγῆς τῶν ὀπλων, αἰμόδιψοι δὲ στρατιῶται καὶ θάρδαρος ὄχλος μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων περιεκύκλωσαν τὸν πρῶτον Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, ἐπέβαλον ἐπ' Αὐτὸν τὰς μιὰς των χεῖρας, ἐκράτησαν Αὐτὸν καὶ ἀπήγαγον Αὐτὸν ὡς ληστήν! Κατ' ἐκείνην τὴν φοβερὰν νύκτα παρέστη ἔμπροσθεν ἀνόμων κριτῶν ὁ τοῦ κόσμου δίκαιος Κριτής, ἔντρομοι δὲ οἱ μαθηταὶ Αὐτοῦ ἀφέντες Αὐτὸν ἔφυγον, καὶ εἰς τῶν μᾶλλον ζηλωτῶν φίλων Του ἀπηρνήθη Αὐτὸν τρίς. Ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ τὸν εὐγενέστατον καὶ ἀγιώτατον τῶν ἀνθρώπων αἰσχρὸς συρφετὸς ἐνέπαιξε, περιῦδρισεν, ἐκολάφισε!

Ν' ἀκολουθήσω νοερῶς τὸν Ἀθῶν καταδικασθέντα; Νὰ συνοδεύσω Αὐτὸν κατὰ τὴν ὀδυνηρὰν πρὸς τὸν θάνατον πορείαν Του; Νὰ ἴδω αὐτὸν τετραυματισμένον, τὴν κεφαλὴν καθημαγμένον καὶ στεφάνῳ ἐξ ἀκανθῶν περιβεβλημένον, φέροντα βαρέως ἐπὶ τῶν ὤμων τὸν σταυρὸν Αὐτοῦ; Νὰ ζητήσω Αὐτὸν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς καταδίκης Του, κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐν μέσῳ κακούρ-

γων, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἡλοπαγεῖς ἔχοντα ἐπὶ τοῦ ξύλου, ὑψοῦντα πρὸς τὸν σκοτεινὸν οὐρανὸν τὰ λυπημένα Αὐτοῦ βλέμματα καὶ ἀπὸ τῶν νεκρουμένων Αὐτοῦ χειλέων ἐκφέροντα τὰς λέξεις «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες;» Ἡ γὰρ θαυμάσω Αὐτὸν ἐνῶ ὥχρία καὶ τὴν κεφαλὴν Αὐτοῦ ἐκκλινεν, ἐνῶ ἐν ταῖς ὑστάταις στιγμαῖς τοῦ βίου Αὐτοῦ ἀπέτεινε πρὸς τὸν Πατέρα Αὐτοῦ προσευχὴν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν Του;

Ἐκάστη ὥρα τοῦ θείου τοῦ Ἰησοῦ πάθους ἐστὶ μοι διδασκτικὴ καὶ σωτήριος. Ἀλλὰ μία πρὸ πάντων βαθύτατα συγκινεῖ τὴν ψυχὴν μου, ἡ ὥρα, ἐν ἧ τὸ ὕστατον ἐκάθησεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγαπητῶν Αὐτοῦ μαθητῶν, ἡ ὥρα, ἐν ἧ προητοίμασεν αὐτοὺς πρὸς τὸν ἀποχωρισμὸν καὶ ἱεροθέτησε τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ.

Ἦν ὄντως σεμνοτάτη ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἑαυτὸν τὸ τελευταῖον περικυκλωμένον ὑπὸ τῶν ἀγαπητῶν καὶ ἐπιστηθίων Αὐτοῦ μαθητῶν καὶ φίλων. Ὡμίλησε τότε αὐτοῖς σαφέστερον ἢ πρὶν περὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ἀπελεύσεως Αὐτοῦ· ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἐνόησαν Αὐτόν. Εἷς μόνος τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ ἡσθάνθη πάλλουν τὴν καρδίαν του, διότι προεμελέτα τὸ στυγερὸν τῆς προδοσίας κακούργημα.

Ἐνῶ δὲ ὁ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Σωτὴρ ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα περὶ τὴν τράπεζαν ἵνα μετ' αὐτῶν συνδειπνήσῃ, κατέλαβον Αὐτὸν ἡ ἐνθύμησις τῶν τέως παρ' Αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ πεπραγμένων καὶ ὁ στοχασμὸς ἐκείνων, ἅπερ ἔμελλεν εἰσέτι νὰ πράξῃ. Προαισθανθεῖς δὲ τὸ ἄλγος τοῦ ἀπὸ τῶν φίλων Του προσεχοῦς ἀποχωρισμοῦ, ἀνεφώνησεν· «Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀν-

θρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ. Πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν.» (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΣΤ', 21. Ἰωάνν. ΙΔ', 2-3.)

Οὕτως ὁμιλεῖ ὁ ἀποθνήσκων πατήρ πρὸς τὰ τεκνία αὐτοῦ, τὰ μόλις ἐνοοῦντα αὐτόν. Προετοιμάζει αὐτὰ πρὸς τὸν ὕψτατον καὶ μεγάλον ἀποχωρισμὸν καὶ παρὰ μυθεῖ αὐτὰ διὰ τῆς ἐλπίδος τῆς προσεχοῦς συναντήσεως.

Πάντες περιεκύκλωσαν τὸν θεῖον Διδάσκαλον πλήρεις μελαγχολικῶν λογισμῶν. Φεῦ! δὲν ἐπίστευον ὅτι ἦν δυνατὸν ἀνθρωπίνη δύναμις ν' ἀφαιρέσῃ αὐτοῖς τὸν Πατέρα, τὸν Φίλον, τὸν Διδάσκαλον, τὸν Ὑπερασπιστὴν αὐτῶν. «Κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; εἶπεν Αὐτῷ ὁ ἐνθερμος Πέτρος· τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω.» (Ἰωάνν. ΙΓ', 37.)

Ἀλλὰ τὴν ὑπόσχεσίν του ὁ Πέτρος δὲν ἐδυνήθη νὰ τηρήσῃ ὅτε ἔφθασε τῆς δοκιμασίας ἡ ὥρα. Ὡ! ὁ Ἰησοῦς ἀρκούντως ἐγίνωσκε τὸ ἄστατον ἅμα δὲ καὶ εὐγενὲς τῆς καρδίας τοῦ μαθητοῦ τούτου, καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ· «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, Οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.» (Ἰωάνν. αὐτόθι, 38.)

Ὡ! ποσάκις ἐγὼ διενόηθην καὶ εἶπον ἐν ἑμαυτῷ· «Ὁχι, ἐγὼ δὲν ἤθελον ποτὲ ἀρνηθῆ τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἂν ἤμην, ὥς ὁ Πέτρος, μαθητῆς τοῦ Ἀγίου, ἤθελον συμμερισθῆ μετ' Αὐτοῦ τὸν κίνδυνον καὶ τὸν θάνατον.» Ἀλλὰ καὶ ποσάκις ἐδοκιμάσθη ἡ χριστιανικὴ σταθερότης μου, ποσάκις ἀμνημόνων τῶν ὀσιωτέρων μου εὐχῶν καὶ ὑποσχέσεων, ὑπὸ φόβου, ἢ ὑπὸ μίσους, ἢ ὑπὸ ἀκαθάρτων ἐπιθυμιῶν παραφερόμενος, ἔπαυσα νὰ ἤμαι πιστὸς τῷ Ἰησοῦ! Τρίς ἀπηρνήσατο ὁ Πέτρος τὸν Κύριον· ἀλλ' ἀναρίθμητοί εἰσιν αἱ ὥραι καὶ αἱ στιγμαὶ, καθ' ἃς ἐγὼ

ἡρνήθην τὸν Σωτῆρά μου ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας, ἐνῶ
τὰ ὑποκριτικά μου χεῖλη ἐτόλμων νὰ ὁμολογῶσιν Αὐτόν.

Καθολικὴ κατῆφεια καὶ λύπη κατεῖχε τοὺς μαθητὰς
τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ὑστάτῳ ἐκείνῳ δείπνῳ. Ὁ δὲ Μεσσίας
εἶπεν αὐτοῖς· « Ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πε-
πλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. Ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν
λέγω ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. » (Ἰωάνν.
ΙΣΤ', 6-7). Κατὰ δὲ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην ἔδωκεν αὐ-
τοῖς ὁ θεῖος Διδάσκαλος τὰς τελευταίας Του ἐντολάς, ἀ-
νεκοίνωσεν αὐτοῖς τὰς τελευταίας Αὐτοῦ θελήσεις καὶ
ἐκκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν περιουσίαν τοῦ ἔργου, ὅπερ
Αὐτὸς ἤρchiσε. Διὰ τὴν σεμνὴν ταύτην ὥραν τοῦ ἀπο-
χωρισμοῦ διεφύλαξε τὰς σπουδαιοτάτας ἀληθείας, τὰς
μᾶλλον ἐγκαρδίους παραινέσεις καὶ συμβουλίας. Ἐλάλη-
σεν ὡς θνήσκων πατήρ, ἀλλὰ μετὰ τῆς γενναιότητος
καὶ τῆς ψυχικῆς γαλήνης τοῦ σοφοῦ καὶ εὐσεβοῦς, τοῦ
γινώσκοντος ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς γῆς θάνατος οὐδόλως ἀποτε-
λεῖ ἀληθῆ χωρισμόν ἀπὸ τῶν φιλτάτων ἡμῶν.

Εἶθε καὶ γὼ νὰ δυνηθῶ ἐν τῇ ὑστάτῃ μου ὥρα νὰ λα-
λήσω πρὸς τοὺς ἐμούς μετὰ τῆς γαλήνης ἐκείνης, μεθ' ἧς
ὠμίλει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ τελευταίῳ δείπνῳ Αὐτοῦ πρὸς
τοὺς μαθητὰς Του! Ἀλλὰ τοῦτο δύναται μόνος ὁ βιώσας
ἄμεμπτον βίον, ὡς τὸν τοῦ Ἰησοῦ, μόνος ὁ ἕνεκεν τοῦ πα-
ρελθόντος αὐτοῦ μὴ ἀναγκαζόμενος νὰ ἐρυθριάσῃ, ὁ βα-
δίζων πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μετ' ἐλπίδος ἐπὶ τῆς πί-
στεως καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων τεθεμελιωμένης. Ἡ σπουδαιο-
τέρα καὶ κρισιμωτέρα στιγμή τῆς ζωῆς ἡμῶν εἶνε ἀναν-
τιρρήτως ἡ ὑστάτη. Αὕτη δίδωσιν ἡμῖν ἐπὶ τέλους τὴν
νικητήριον δάφνην ἢ περιτίθῃσιν ἡμῖν τὸν ἐξ ἀκανθῶν
στέφανον τῆς ἀτιμίας. "Ω! τί ὀφείλω νὰ πράξω ἵνα κα-

ταστήσω τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην ὥραν τῆς ἐπιγείου
υπάρξεώς μου ἐνταυτῷ καὶ εὐτυχεστάτην; Ὅφειλω νὰ
πράξω ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Ἰησοῦς, ὅ,τι ἐνετείλατο ἡμῖν, ἡ-
γουν ὀφείλω νὰ ἦμαι πλήρης ἀγάπης πρὸς πάντας τοὺς
ἀνθρώπους, ὀφείλω ἐντελῶς νὰ θυσιάσω ὑπὲρ τοῦ μέλ-
λοντος κλήρου τὴν ματαιοφροσύνην μου, τὴν πλεονε-
ξίαν μου, τὰς ἀγρίας κλίσεις καὶ τὰς ἀκαθάρτους ἐπι-
θυμίας μου.

Πρὶν ἀποχωρισθῇ ὁ Μεσσίας ἀπὸ τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ
ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς τὴν τελευταίαν Αὐτοῦ βούλησιν, ἱερο-
θετήσας τὸν Δεῖπνον τὸν Μυστικὸν εἰς ἀνάμνησιν
Αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ, ὃν ἔβλεπεν ἐγγύτατα ὄν-
τα. Ἐπὶ τούτῳ, « ἐτι ἐσθιόντων τῶν μαθητῶν, ὁ Ἰησοῦς
λαβὼν τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς
μαθηταῖς, καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ
σῶμά μου. Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας,
ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ
ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολ-
λῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. » (Εὐαγγ. κατὰ
Ματθ. ΚΣΤ', 26-29. κατὰ Μάρκ. ΙΔ', 22-23. κατὰ Λουκ.
ΚΒ', 19-21. Παύλ. πρὸς Κορινθ. Ἐπισ. Α'. κεφ. ΙΑ', 23-26).

Τὸν μέλλοντα νὰ προδώσῃ Αὐτὸν ἐγνώριζεν ὁ Ἰησοῦς.
Ὑπὸ σκοτεινοῦ κατεχόμενος πάθους ἐκάθησεν ὁ ἄθλιος
Ἰούδας ἐν τῷ μέσῳ τῶν μαθητῶν καὶ ἔλαβε μετ' αὐτῶν
τὸν ἄρτον ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ εὐεργέτου αὐτοῦ, ἐνῷ ἐμε-
λέτα τὸ μᾶλλον καταχθόνιον τῶν κακουργημάτων. Ὁ
Ἰησοῦς ἔβλεπεν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Ἰσκαριώτου, καὶ ὁμως
δὲν ἀπώθησεν αὐτόν· ὠνόμασεν αὐτόν, καὶ ὁμως δὲν ὥρ-
γίσθη κατ' αὐτοῦ. Οὐδεὶς τῶν ἄλλων παρόντων ἠδύνατο
νὰ κατανοήσῃ τὸ δυνατόν τοιαύτης στυγεραῆς πράξεως·

λυπούμενοι δὲ οὗτοι σφόδρα ὅτε ἤκουσαν τὸν θεῖον Διδάσκαλον, λέγοντα, «Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με,» ἤρχισαν νὰ λέγωσιν Αὐτῷ· «Μήτι ἐγὼ εἰμι, Κύριε;»

Ὁ δὲ Ἰούδας, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενος καὶ τρέμων μὴ γνωρισθῇ καὶ ἀποβληθῇ ἀπὸ τοῦ κύκλου τῶν συμμαθητῶν καὶ φίλων αὐτοῦ ὡς κάθαρμα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐτόλμησε νὰ καλύψῃ τὴν διαφθορὰν τῆς καρδίας του δια τῆς ἀναισχυντίας· ὅθεν εἶπε «Μήτι ἐγὼ εἰμι, Ῥαββί;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐτῷ, «Σὺ εἶπας. Ὁ δὲ ποιεῖς, ποίησον τάχιον.» Τοὺς δὲ λόγους τούτους ἐξέφρασεν ὁ θεῖος Διδάσκαλος μετὰ τοσαύτης γλυκύτητος καὶ ἀγάπης, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἀνακειμένων ἔγνω πρὸς τί εἶπεν αὐτούς. Τινὲς ἐνόμισαν ὅτι ἐπειδὴ ὁ Ἰούδας εἶχε τὸ γλωσσόκομον, ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ ν' ἀγοράσῃ τὰ χρειώδη εἰς τὴν ἑορτὴν, ἢ νὰ δώσῃ τι τοῖς πτωχοῖς. (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΣΤ', 23. κατὰ Ἰωάνν, ΙΓ', 28-29). Τότε ὁ Ἰούδας κατησχυμένος ἠγέρθη καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν, ἵνα κρύψῃ τὴν ταραχὴν του· ἐπορεύθη δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μιαιῶς αὐτοῦ πράξεως.

Ὅποιαν μακροθυμίαν ἀνέδειξεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Θεάνθρωπος! Τίς δύναται ἐντελῶς νὰ συναισθανθῇ καὶ νὰ μιμηθῇ αὐτήν; Προδοθεὶς ὑφ' ἐνὸς τῶν παρ' Αὐτοῦ εὐεργετηθέντων, γινώσκων πληρέστατα τὸ κακούργημα ὅπερ ὁ Ἰούδας ἔμελλε νὰ πράξῃ, οὐ μόνον δὲν ὠργίσθη κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐφείσθη φιλοσόργως τοῦ ἐνόχου ἐνώπιον τῶν λοιπῶν, τῶν ἀγνοούντων εἰσέτι αὐτόν τε καὶ τὴν μελετωμένην κακουργίαν του. Οὐχὶ δι' ἀπειλῶν ἐπειράθη ν' ἀποτρέψῃ τοῦ σκοποῦ του τὸν ἐξώλην· κατὰ τοιοῦτου πάθους οὐδὲν ἰσχύουσιν αἱ ἀπειλαί. Οὐχὶ διὰ παρακλήσεων ἐζήτησε νὰ συγκινήσῃ τὸν πονηρόν· ἢ ἀ-

Θεοῦτης ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀξίας αὐτῆς οὐδέποτε ταπεινοῦται ἀπέναντι τοῦ κακούργου, ὅστις ἐν ταῖς παρακλήσεσιν ἤθελε θριαμβεύσει. Μόνον τὴν σοβαράν τῆς φιλίας φωνὴν μετεχειρίσθη ὁ Ἰησοῦς ἵνα ὁμιλήσῃ πρὸς τὴν ψυχρὰν καρδίαν τοῦ προδότου, μόνον δι' ἀδεοῦς γαλήνης καὶ δι' ὑπερβαλλούσης καλοκάγαθίας ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε νὰ ἀφοπλίσῃ τὸν κακοῦργον μαθητὴν. Ἀλλ' ὁ Ἰούδας ἀναίσθητος καὶ κακομήχανος ἐξῆλθεν ἐν τῇ νυκτὶ καὶ ἐπρόδωσε τὸν Σωτῆρά του.

Ἐξεληθόντος τοῦ Ἰούδα, ὁ Ἰησοῦς ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς Αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐδεήθη πρὸς τὸν Αἰώνιον Αὐτοῦ Πατέρα ὑπὲρ τῶν ἀγαπητῶν Αὐτοῦ μαθητῶν. «Πάτερ, εἶπεν, ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι Σοὶ εἰσι. Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί Σου, οὓς δέδωκάς μοι. Ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί Σου· οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ. Νῦν δὲ πρὸς Σὲ ἔρχομαι. Οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. Ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ Σου· ὁ λόγος ὁ Σὸς ἀλήθειά ἐστιν.» (Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάνν. ΙΖ', 9, 11, 12, 13, 17).

Οὕτω προσηύξατο ὁ Ἰησοῦς. Οὕτω προσεύχεται καὶ ὁ ἀποθνήσκων πατήρ ὑπὲρ τῆς ἐπιγείου εὐπραγίας καὶ ὑπὲρ τῆς αἰωνίου σωτηρίας τοῦ οἴκου αὐτοῦ, πρὶν ἢ παραδώσῃ τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ Πλάστου, ἐξ οὗ αὐτὸ προῦλθεν.

Ἀλλ' ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ Σωτῆρος τοῦ Κόσμου δὲν ἤρκεσθη τούτοις. Αὐτῷ δὲν ἀνῆκον μόνοι οἱ ἑνδεκα εὐ-

δαίμονες μαθηταί, οἱ περικυκλοῦντες Αὐτόν κατὰ τὰς τελευταίας Αὐτοῦ ὥρας. Ὅχι, καὶ ἅπανσα ἡ ἀνθρωπότης, καὶ αἱ μυριάδες, αἵτινες τότε ἔζων καὶ δὲν ἐγίνωσκον Αὐτόν, καὶ τὰ ἑκατομμύρια, ἅτινα εἰσέτι δὲν εἶχον γεννηθῆ καὶ ἅπερ ἔμελλον νὰ φωτισθῶσιν ὑπὸ τῆς διδασκαλίας Αὐτοῦ καὶ νὰ ἁγιασθῶσι διὰ τοῦ θανάτου Του, ἀπετέλουν μέρος τῆς οἰκογενείας Αὐτοῦ. Διατρέξας τοῖς νοεροῖς βλέμμασι τοὺς μέλλοντας αἰῶνας προσέθηκε καὶ τὴν ἀκόλουθον προσευχήν· « Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευσόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· ἵνα πάντες ἐν ὧσι· καθὼς Σὺ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ ἐν Σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι Σὺ με ἀπέστειλας. Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν. » (Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάνν. ΙΖ', 20-22.)

Ὡς Ἰησοῦ μου, οὕτω προσήχου καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ ἐν τῇ σεμνοτάτῃ ἐκείνῃ ὥρᾳ τοῦ ἀποχωρισμοῦ καὶ τῆς ἀποχωρήσεώς Σου. Οὐδ' ἐμὲ ἐλησμόνησας ὅτε ὁ κόσμος ὅλος Σὲ παρεγνώριζε καὶ Σὲ ἐλησμόνει. Ὡς θεῖε Μυστικὲ Δεῖπνε, ὦ τῶν καθ' ἡμᾶς μυστηρίων ἡ παράδοσις, Δεῖπνε ἀγάπης, καθ' ὃν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου περιέλαβε καὶ ἐν τῇ προσευχῇ Αὐτοῦ, πῶς δύναμαι νὰ ἀναμνησθῶ Σοῦ μετ' ἀδιαφορίας! Πῶς δύναμαι νὰ Σὲ ἐορτάσω ἐν τῇ τῶν χριστιανῶν πολιτείᾳ χωρὶς ν' ἀναφωνήσω μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν μου· Ἐν τῷ Δεσποτικῷ δείπνῳ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς λύπης, τῆς ἁγιωτάτης φιλίας καὶ τοῦ ἀλγίστου χωρισμοῦ ὁ Ἐκλεκτός τοῦ Θεοῦ κατεδέχθη νὰ δεηθῇ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς!

Ἐκεῖνος ἀπέθανεν· ἀλλ' οἱ μαθηταὶ Αὐτοῦ ἀνενέωσαν πολλάκις τὸν Δεῖπνον, τὸν ὀρισθέντα εἰς μνημόσυνον (ΤΟΜΟΣ Β΄.)

τοῦ εἰς οὐρανὸν ἀναληφθέντος θεοῦ αὐτῶν Διδασκάλου καὶ φίλου. Ἡ ἐσπέρα ἐκείνη, ὁ τελευταῖος ἐκεῖνος Δεῖπνος ἐγένοντο αὐτοῖς ἀνεπίληστοι· ἡ δ' ἀνάμνησις αὐτῶν κατέστη μία τῶν σεμνοτέρων τελετῶν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Παῖς ὁ θέλων νὰ ἔχῃ μέρος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ν' ἀποκληθῇ ὁπαδὸς Αὐτοῦ, ἔσπευδε προθύμως εἰς τὴν μυστικὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου καὶ ἀνενέωνεν, ὡς οἱ Ἀπόστολοι, τὴν ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης θυσίας, τῆς ἐπισφραγισάσης τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ, ὑπὸ τῶν ζηλωτῶν τῆς πολυθείας καταδιωκόμενοι, ἐτέλουν τὸν θεῖον Δεῖπνον ἐν κρύπταις καὶ ἐν ὑπογείοις τύμβοις. Οὔτε τὸ ξίφος, οὔτε αἱ φλόγες τῶν πυρῶν ἀπέτρεπον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου καθήκοντος. Ἐγίνωσκον, ἅτε τοιαύτην ὑπόσχουσαν δόντος αὐτοῖς τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ὁ θεὸς λόγος τοῦ Κυρίου θέλει ἐπιζῆσει καὶ ἐπὶ τέλους νικήσει. Καὶ ὁ λόγος Αὐτοῦ ἐπέζησε καὶ ἐνίκησεν.

Οὐδόλως ἀσύνηθες εἶνε νὰ πανηγυρίζωσιν οἱ λαοὶ μετὰ σεβασμοῦ τὴν μνήμην τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀνδρῶν, τῶν ἡρώων, τῶν σοφῶν, τῶν εὐεργετῶν αὐτῶν. Πάντοτε δὲ ἡ ἀποδιδομένη αὕτη τιμὴ ἐστὶ γεραρὰ καὶ ἐπαινετὴ, ὡς ἀποτελοῦσα τὸν φόρον τῆς κοινῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν ἀρετὴν τῶν ὠφελισάντων τὴν ἑαυτῶν πατρίδα ἢ καὶ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.

Πόσον ἄρα σεμνοπρεπέσερος πρέπει νὰ ᾔηνε ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικὸς, οὔτινος τὴν ἀνανέωσιν Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐνομοθέτησεν ἐν ταῖς τρομερωτάταις στιγμαῖς τοῦ βίου Αὐτοῦ, εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεγίστης τῶν ἐπὶ τῆς γῆς θυσιῶν, εἰς αἰδιότητα τοῦ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς κοιτίδος μέχρι τοῦ τάφου περιλαμβάνοντος θεοῦ

εὐεργετήματος. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη τελετὴ ἐστὶν ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἀγιωτάτου πάντων τῶν Ἀγίων, τοῦ Σοφωτάτου πάντων τῶν σοφῶν, οὗ ὁ θεὸς καὶ σωτήριος λόγος ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τῆς πλάνης τῆς ἁμαρτίας τὸν ἄνθρωπον καὶ ἥνωσεν αὐτὸν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ τελετὴ αὕτη ἐστὶν ἡ λατρεία, ἣν Αὐτῷ τῷ Θεῷ προσφέρομεν, ἐστὶν ἡ ἀνανέωσις τῆς μεγάλης καὶ αἰωνίου Διαθήκης, ἣν ἐπεσφράγισε τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν.

Καὶ ὅμως, (ὦ! διατί εἰμι ἠναγκασμένος νὰ εἶπω τοῦτο;) ἡ οὐρανία αὕτη ἐορτὴ τῶν ψυχῶν, ἣν καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν τελοῦσιν ἐν ἅπασι τοῖς χριστιανικοῖς ναοῖς, μεθ' ὁπόσης ἀδιαφορίας καὶ ψυχρότητος ὑπὸ τῶν πλείστων πανηγυρίζεται! Χριστιανοί, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς ὑπέμεινε βασάνους, τὸν σταυρὸν, τὸν θάνατον, βαδίζουσι πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν μετὰ κουφονοίας, οὐδόλως συλλογιζόμενοι τί ποιοῦσι. Πολλοὶ φαίνονται ὅτι ἀπλῶς ἀκολουθοῦσιν ἀρχαῖον ἔθιμον, ὅπερ ὅμως οὐδεμίαν ἔχει ἐπὶ τῆς καρδίας των ἐπιρροήν. Τινὲς συμμορφοῦνται τῷ ἐθίμῳ μόνον ἵνα μὴ διακριθῶσιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν αὐτῶν. Ἄλλοι προσερχόμενοι τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις παρίστανται μὲν μετ' ἐξωτερικῆς κοσμιότητος καὶ φαινομένης εὐλαθείας, ἀλλὰ φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς κοῦφον φρόνημα καὶ τὸν στοχασμὸν ὅτι πράττουσι κενόν τι καὶ περιττὸν πρᾶγμα. Ἄλλοι δὲ καὶ οὐχὶ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ἐγκαυχώμενοι τῇ παιδείᾳ καὶ τῇ τοῦ νοὸς ὑπεροχῇ, καταπνίγουσιν ἐν ἑαυτοῖς πᾶν θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ φιλοτιμοῦνται νὰ φαίνωνται μηδαμῶς ἀνήκοντες τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ.

Πόθεν ἡ ψυχρότης αὕτη; Πόθεν ἡ ἀνόσιος αὕτη ἀδιαφορία τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ θεῖα;

Ἀνθρωποι ματαιόφρονες καὶ κενοί, σπεύδετε μεθ' ὑπερφανείας εἰς τὰς βασιλικὰς τραπέζας καὶ εἰς τὰ συμπόσια τῶν μεγιστάνων τῆς γῆς, τῶν οὐδὲν ἄλλο ὄντων ἢ κόνις καὶ σποδὸς ὡς ὑμεῖς, καὶ ἐρυθριῶντες ἢ μετ' ἀδιαφορίας προσέρχεσθε τῷ Δείπνῳ τῷ Μυστικῷ τοῦ Κυρίου, τῷ προωρισμένῳ ν' ἀναμνήσῃ ὑμῖν τὰ ὑπὲρ ὑμῶν πάθη τοῦ Σωτῆρος καὶ ν' ἀνανεώσῃ τὴν μεταξὺ Αὐτοῦ καὶ ὑμῶν κοινωνίαν! Μετ' ἐνθουσιασμοῦ πανηγυρίζετε τὴν μνήμην τῶν ἐνδόξων προγόνων σας, τὴν δὲ μνήμην Ἐκείνου, δι' οὗ ἀπεκτήσατε τὴν εὐδαιμονίαν ὑμῶν, δι' οὗ ἐγένισθε ἢ ἠδύνασθε νὰ γίνητε εὐγενέστεροι, ἠθικώτεροι καὶ μᾶλλον πεφωτισμένοι, ἐορτάζετε ῥαθύμως καὶ περιφρονητικῶς! Θεοποιεῖτε τὴν κόνιν καὶ μεταχειρίζεσθε ὡς ἀνεμοφόρητον κονιορτὸν τὰ οὐράνια!

Ὅχι, ὦ ψυχὴ μου, ἐνόσω τὸ ἀκήρατον τῶν φρονημάτων, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ τῶν ὄλων Δημιουργὸς, ἡ αἰωνιότης εἰσὶν εἰς τὰ ὅμματά σου τὰ ἀγιώτατα καὶ ὑψίστα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων, οὐδέποτε ἔστω σοι ἀπλῆ καὶ ἀδιάφορος τελετὴ ὁ Δείπνος ὁ Μυστικὸς, ἡ ἀνανέωσις αὕτη τῆς ἀναμέσον σου καὶ τοῦ Ἰησοῦ αἰωνίου διαθήκης. Ἐν τῷ ναῷ, ὅπου νῦν παρίστασαι, πρὸς τὴν Ὠραίαν Πύλιν, πρὸς ἣν νῦν βαδίζεις, προσῆλθον ἄλλοτε μετὰ βαθυτάτης συντριβῆς αἱ εὐσεβεῖς ψυχαὶ τῶν προπατόρων σου ἐν μέσῳ τῶν χριστιανικῶν ψαλμωδιῶν, θέλουσι δὲ προσέλθει μίαν ἡμέραν καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰ τέκνα τῶν τέκνων σου, οἵαυτινέποτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ καιρικαὶ περιστάσεις, ὅτε τὰ μόρια τοῦ διαλυθέντος σώματος σου θέλουσι κεῖσθαι δυσδιάκριτα ἐν τῇ κόνει τῶν τάφων. Ὡ! μηδέποτε βάδιζε πρὸς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, ἐφ' ἧς διὰ μυστηρίου ἀνανεοῦται ἡ ἀνάμνησις τῆς θυσίας

τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ προπαρασκευάσῃς σεαυτὴν ἐπαξίως· μηδέποτε προσέρχου τοῖς θείοις μυστηρίοις ἄνευ σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης, ἄνευ ἀληθοῦς πίστεως καὶ ἀγάπης.

Θέλεις τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν σου καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν διαλλαγὴν σου; Ὑπαγε καὶ ἄγνισον σεαυτὴν ἐν τῇ ἀναμνήσει τῆς ἀγιότητος τοῦ Ἰησοῦ. Αἱ ἁμαρτίαι σου ἀφεθήσονται σοι καὶ θέλουσι παντάπασιν ἐξαλειφθῇ, ἂν ὄντως μετεμελήθῃς ἐπ' αὐταῖς καὶ ἔπαυσες ἁμαρτάνουσα. Οὐχὶ ἡ ἀπλὴ μετάληψις τῶν ἁχράντων καὶ ζωοποιῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, ἀλλ' ἡ ἀκατάκριτος αὐτῶν μετοχὴ καθαρίζει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ ρύπου τῆς ἁμαρτίας. Ἀκατάκριτος δὲ μετοχὴ ἐστὶν ἡ γενομένη μετὰ τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν τοῦ ἐκτελεῖν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

Τῶν οὐρανίων καὶ φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἡ ἀκατάκριτος μετάληψις ἀποτελεῖ τὸν διὰ τοῦ θείου καὶ μυστικοῦ Δείπνου σύνδεσμον ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν. Δι' αὐτῆς ἀνανεοῦμεν τὸν τῆς πίστεως ἡμῶν ὄρκον. Μεταλαμβάνοντες τοῦ ἁχράντου Σώματος καὶ τοῦ τιμίου Αἵματος τοῦ Σωτῆρος ἐνούμεθα μετ' Αὐτοῦ, ἥτοι ἔχομεν Αὐτὸν τὸν Κύριον ἐν ἡμῖν κατοικοῦντα καὶ μένοντα. Διὰ τῆς θείας ταύτης κοινωνίας ζητοῦμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν παρελθόντων ἁμαρτημάτων ἡμῶν, ἵνα ἀγιασθῶμεν ἐν τῇ μιμῆσει τῶν ἀρετῶν τοῦ Ἰησοῦ. Κατ' ἀνάγκην ἄρα ὀφείλομεν ν' ἀρχίσωμεν νέον ἐνάρετον βίον, ν' ἀποβάλωμεν τὰς ἀνοσίους ἡμῶν κλίσεις, τὰς πονηρὰς ἡμῶν συνηθείας. Μετὰ τοῦ Χριστοῦ μόνον χριστιανοὶ δύνανται νὰ ἐνωθῶσιν. Ἀλλ' ἀληθὴς χριστιανὸς ἐστὶν ὁ ἐκτελῶν ἀκριβῶς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου καὶ Διδασκάλου αὐτοῦ.

Τούτου ἔνεκα, λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος « Ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνη τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου. Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. » (Α'. Ἐπιστ. πρὸς Κορινθ. ΙΑ', 27-29). Ὁ τοιοῦτος ἀσεβοῦς καταγελά Αὐτὸν τὸν Πανάγιον· ὁμολογεῖ πρὸς τὸν Θεὸν συνθήκας, ἃς προτίθεται νὰ παραδῇ· δίδωσιν Αὐτῷ ὑποσχέσεις, ἃς οὐδέποτε σκοπεύει νὰ ἐκπληρώσῃ· τολμᾷ ὁ ἀνόσιος νὰ ὑβρίσῃ τὰ θεῖα.

Μεταμελήθητι πρῶτον εἰλικρινῶς, ἄνθρωπε, ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ἁμαρτήμασι, μίσησον καὶ κατάβαλε τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, ἥτοι τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἄτακτα πάθη, καὶ εἶτα πρόσελθε τοῖς ἀχράντοις τοῦ Κυρίου μυστηρίοις. Ὁ ἐπαξίως κοινωνήσας ἐξέρχεται τοῦ ναοῦ ὅλος νέος καὶ καθαρὸς ἄνθρωπος, φέρων ἐν ἑαυτῷ τὸ αἶσθημα οὐρανίου εὐδαιμονίας, μετέχων τῆς ψυχικῆς ἐκείνης γαλήνης, ἣν δίδωσι μόνῃ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν διαλλαγή. Αὐτὸς ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης θέλει προτιμᾷ τῶν θελγέτρων τῆς ἡδυπαθείας καὶ τῆς τρυφῆς τὰς ἡδονὰς τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς ἀρετῆς· ἡ δὲ καθαρὰ καρδία θέλει ἔχει εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ ἀξίαν πλειότεραν τῶν σωματικῶν ἀπολαύσεων, τῶν τιμῶν, τῶν ὑψηλῶν θέσεων, τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἰσχύος, ἥτοι τῶν πλεονεκτημάτων, ἅπερ οὐ σπανίως εἰσὶ καρποὶ καὶ ἐπακόλουθα τῆς κακίας.

« Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. » Δείλαιε θνητὲ, σὺ ὁ προσερχόμενος τῷ θεῷ καὶ μουσικῶ Δείπνῳ τοῦ

Κυρίου μετὰ καρδίας πεπληρωμένης δόλου καὶ πονη-
ρίας, ὁ ὑπὸ τὸ πρόσχημα εὐλαβείας εἰσδύων ἐν τῇ συνε-
λεύσει τῶν χριστιανῶν, τρέμε ἐνώπιον σεαυτοῦ! Φέρων
ἐν στήθεσι καρδίαν φθονεράν, ψυχὴν τετυφωμένην, δού-
λην τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡδονῶν, φιλέκδικον, ἀνεπιεικῇ
πρὸς τοὺς ὁμοίους σου, εἶσαι ἐν τῷ θεῷ τούτῳ Δείπνω
αὐτός ὁ Ἰούδας, ὁ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ἀπωθού-
μενος. Βαδίζεις πρὸς τὴν θείαν κοινωνίαν, οὐχὶ ἵνα διὰ
τοῦ Ἰησοῦ ἀγνισθῇς, οὐχὶ ἵνα δεχθῇς ἐν σοὶ Αὐτὸν καὶ
μείνῃς ἐν Αὐτῷ, ἀλλ' ἵνα προδώσῃς τὸν Διδάσκαλον καὶ
Σωτῆρά σου. Ἡ φαυλότης σου, ἡ πανουργία σου, αἱ ἀ-
νόσιοι καὶ μιαραὶ ὀρέξεις σου, ὥς οὐδόλως διανοεῖσαι νὰ
ἐγκαταλείψῃς, σὲ καθιστῶσι προδότην τοῦ Ἰησοῦ. Ὡς
ὁ Ἰούδας, δόλιε, βεβηλοῖς διὰ τῆς παρουσίας σου τὴν
ιεράν τῶν πιστῶν συνέλευσιν καὶ διὰ τῆς ψευδοῦς εὐσε-
βείας ζητεῖς ν' ἀπατήσῃς τοὺς λοιποὺς χριστιανούς. Ἀλλὰ
μὴ πλανᾶσαι· ὁ Θεὸς δὲν καταγελάται. Ὡςπερ ποτὲ ὁ
Ἰησοῦς ἐγίνωσκε τὴν καρδίαν τοῦ προδόσαντος Αὐτόν,
οὕτω ὁ παντεπόπτης Θεὸς βλέπει καὶ ἐν τῷ βάθει τῆς
ψυχῆς σου. Τρέμε, ὁ Παντοδύναμος σὲ κρίνει! Τρέμε,
σὺ αὐτὸς σεαυτὸν κατεδίκασας!

ὦ Ἰησοῦ μου, ὦ Σωτὴρ μου! Εἴθε ἐν τῇ ἀνανεώσει
τοῦ θείου Σου Δείπνου (ὧ, φρίττω καὶ νὰ ἐκφράσω αὐτό!)
εἴθε νὰ μὴ ἀκολουθήσω τὰ ἔχνη τοῦ κακούργου Ἰούδα,
ὅστις εἰσελθὼν ἐν τῷ Δείπνῳ τῷ μυστικῷ ἐξῆλθεν ἵνα σὲ
παραδώσῃ τοῖς ἀνόμοις κριταῖς! Ἔστω μοι τὸ ὑναντίον
ἀγία καὶ σεμνὴ ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἐκουσίου Σου πάθους,
ὥςπερ ἡ ὥρα τοῦ θανάτου μου. Ἄς μὲ πληροῖ βαθυτά-
του σεβασμοῦ καὶ φόβου ὅσάκις ἵσταμαι πρὸ τῶν θυρῶν
τοῦ ναοῦ Σου, ὅσάκις προσέρχομαι τοῖς θεοῖς καὶ ζωο-

ποιοῖς μυστηρίοις. Φώτισόν με τῷ αἰδίῳ Σου φωτί· ἔμπλησόν με τῆς ἁγιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς Σου. Ποίησον ἵνα ὅλος οἰκήσω ἐν Σοὶ καὶ Σὺ ἐν ἐμοί.

Ὅτε ἐγερθεῖς ἀπὸ τοῦ τελευταίου Σου Δείπνου ἐξῆλθες ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτός, ἔνθα Σ' ἐπερίμενον ἡ προδοσία καὶ ὁ θάνατος, ἀνεφώνησας ἐν τῇ ἀπείρῳ Σου ἀγάπῃ προσευχόμενος καὶ τὰ ἐξῆς· « Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, κάκεινοι ᾧσι μετ' ἐμοῦ. » (Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάνν. ΙΖ', 24). ὦ! εἴθε ἡ θεία Σου αὕτη προσευχή νὰ περιέλαβε καὶ ἐμέ! Καὶ ὅταν μίαν ἡμέραν τὸ τελευταῖον ἐορτάσω ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ θείου καὶ σωτηρίου Σου πάθους μεταλαμβάνων τοῦ ἁχράντου Σου Σώματος καὶ τοῦ τιμίου Σου Αἵματος, ὅταν ἐπέλθῃ ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὀφείλω ν' ἀφήσω τὴν πρόσκαιρον ζωὴν, ἵνα εἰσέλθω ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ θανάτου μου, τότε, ᾧ Ἰησοῦ καὶ Θεέ μου, δέξαι καὶ ἐμεὶ παρὰ Σοί, τότε ἀξιώσόν με ἵνα θεωρήσω τὴν θαυγῆ Σου λαμπρότητα, τότε δόξασον καὶ ἐμὲ διὰ τῆς ἀγάπης Σου, ὅπως ἐδόξασας τοὺς ἐκλεκτοὺς Σου!

Καὶ Σὺ, Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μου, ἐνίσχυσόν με ἐν τῷ τῆς ἀπολυτρώσεως ἔργῳ μου, στήριζόν με ἵνα καταστήσω βεβαιωτέραν τὴν πρὸς τὸν Σωτῆρά μου φιλίαν, ἀγίασόν με, καθάρισόν με ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ διὰ τῆς ἀληθείας Σου, διότι ὁ λόγος Σου ἀλήθειά ἐστιν.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ Τῷ ΔΕΥΤΕΡῳ ΤΟΜῳ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ.

	Σελ.
Μελέτη ΚΘ'. Ἐν μιᾷ τελείᾳ ἀρετῇ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περιέχονται . . .	5
— Α'. Ἡ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει	20
— ΛΑ'. Ἀνεξιθρησκεία καὶ ἀδιαφορία πρὸς τὴν θρησκείαν . . .	34
— ΛΒ'. Τὸ ἀνεξάρτητον τοῦ χριστιανοῦ ἐν τῷ ἀστυκῷ βίῳ . . .	45
— ΛΓ'. Περὶ ἀπολαύσεως τῆς ἐν τῷ βίῳ χαρᾶς	60
— ΛΔ'. Οἰκιακαὶ μέριμναι· οἰκιακὴ εὐδαιμονία	72
— ΛΕ'. Τίς ὁ πλησίον μου ;	86
— ΛΣΤ'. Πάρεχε ἐν τῇ πολιτείᾳ σεαυτὸν παράδειγμα μιμήσεως ᾄξιον.	101
— ΛΖ'. Ἡ πρωΐα	116
— ΛΗ'. Μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις.	131
— ΛΘ'. Τὰ φαινόμενα καὶ τὰ ὄντα	142
— Μ'. Καθηκόντων σύγκρουσις	156
— ΜΑ'. Συνάφεια τοῦ παρόντος βίου καὶ τῆς αἰωνιότητος. . . .	169
— ΜΒ'. Περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ γυναικείου φύλου	186
— ΜΓ'. Ἡ πανταχοῦ παρουσία τοῦ Ὑψίστου	202
— ΜΔ'. Οὐρανία ἡδονὴ τὸ ὑπὲρ τῶν ἄλλων πάσχειν	215
— ΜΕ'. Ἡ δύναμις τῆς συνειδήσεως	228
— ΜΣΤ'. Ὁ Γάμος (Ὁμιλία Πρώτη)	243
— ΜΖ'. Ὁ Γάμος (Ὁμιλία Δευτέρα)	257
— ΜΗ'. Δραστηριότης ὠφέλιμος	272
— ΜΘ'. Ἡ Θύελλα	287
— Ν'. Ἡ ὑπερφροσύνη ἐν τῇ εὐσεβείᾳ	301
— ΝΑ'. Ὁ νεανίας	315
— ΝΒ'. Ἡ νεᾶνις	331
— ΝΓ'. Τὸ ἄκρον ἀγαθόν	347
— ΝΔ'. Αἰσθήματα τοῦ χριστιανοῦ ἐν τῇ φθινοπωρινῇ ὥρᾳ. . . .	362
— ΝΕ'. Ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικὸς.	376

